

égi
Magyar
Költők
Tára

RÉGI MAGYAR
KÖLTŐK TÁRA
XVII. század

12. kötet

MADÁCH GÁSPÁR,
EGY NÉVTELEN,
BENICZKY PÉTER,
GRÓF BALASSA BÁLINT,
LISTIUS LÁSZLÓ,
ESTERHÁZY PÁL ÉS
FRÁTER ISTVÁN VERSEI

Sajtó alá rendezte

Varga Imre, Cs. Havas Ágnes
és Stoll Béla

Kötetünk olyan művészileg kö-
zépszerű költők alkotásait foglalja
magába, akik számára a versírás
hasznos időtöltés, udvari szórako-
zás volt. Költészetük részben még
reneszánsz hagyományokra épül,
de mondanivalójukat a barokk
köntösébe öltöztetik.

Madách Gáspár Balassi—Rimay
költői hagyatékának egyik meg-
mentője, ugyanakkor a manierista,
az erotikus költészet képviselője.
Beniczky Péter elsősorban a nemesi
életérzést fejezi ki elmélkedő mo-
dorban. Gróf Balassa Bálint a leg-
inkább személyes költő, az ő versei
tartalmazzák a legtöbb élmény-
szerűséget. Listius László főleg
hazafias-vallásos elmélkedéseivel
vált népszerűvé. Fráter István a
kor kedvelt műfajának, a szálló-
igéket, szentenciákat megverselő
gnómaköltészetnek egyik képvise-
lője. A barokk nagyúri költő jelleg-
zetes alakja, Esterházy Pál, Zrínyi
utánzója. Sablonos, átlagot kép-
viselő szerelmi verseinél sikerülteb-
bek a természetet bemutató színes
leíró költeményei.

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA
XVII. SZÁZAD
12.

SZERKESZTI:
STOLL BÉLA

1. A TIZENÖTÉVES HÁBORÚ, BOCSKAY ÉS BÁTHORI GÁBOR KORÁNAK KÖLTÉSZETE
2. PÉCSELI KIRÁLY IMRE, MISKOLCZI CSULYAK ISTVÁN ÉS NYÉKI VÖRÖS MÁTYÁS VERSEI
3. SZERELMI ÉS LAKODALMI VERSEK
4. AZ UNITÁRIUSOK KÖLTÉSZETE
5. SZOMBATOS ÉNEKEK
6. SZENCI MOLNÁR ALBERT KÖLTŐI MŰVEI
7. KATOLIKUS EGYHÁZI ÉNEKEK
8. BETHLEN GÁBOR KORÁNAK KÖLTÉSZETE
9. A KÉT RÁKÓCZI GYÖRGY KORÁNAK KÖLTÉSZETE
10. AZ 1660-AS ÉVEK KÖLTÉSZETE
11. AZ ELSŐ KURUC MOZGALMAK KORÁNAK KÖLTÉSZETE (1672–1686)

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

XVII. SZÁZAD

12.

MADÁCH GÁSPÁR, EGY NÉVTELEN, BENICZKY PÉTER,
GRÓF BALASSA BÁLINT, LISTIUS LÁSZLÓ,
EŠTERHÁZY PÁL ÉS FRÁTER ISTVÁN VERSEI

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE:

VARGA IMRE
CS. HAVAS ÁGNES
STOLL BÉLA

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

1987

**KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉBEN**

12

ISBN 963 05 3959 4

© *Akadémiai Kiadó, Budapest 1987*

Printed in Hungary

ELŐSZÓ

Hét költő verseit adjuk itt közre. Mind a hét az udvari epigon költészet képviselője. „Apró madarak” tehát a sasok után: Madách Gáspár, egy névtelen, gróf Balassa Bálint és Beniczky Péter Balassinak, Listius László és Esterházy Pál Zrínyinek a követője. Hasonló nemesi világszemlélet, azonos témák jellemzik költészetüket, néha szó szerint átveszik egymás sorait. Működésük nagyjából a század harmadik negyedére esik. Művészi tekintetben kiemelkedik közülük gróf Balassa Bálint, de a többinek is akad néhány szebb verse. Legtöbbjük műve nem került a nyilvánosság elé: verseik kéziratai a családi levéltárakban maradtak meg. A nyomtatásban megjelent Listius László és Beniczky Péter (különösen az utóbbi) viszont hallatlanul népszerű volt az olvasóközönség körében.

A versek legnagyobb részét gondozó Varga Imrén kívül mások is részt vettek a sajtó alá rendezés munkájában. Esterházy Pál verseinek gondozása és a hozzájuk fűzött jegyzetek Cs. Havas Ágnes munkája; Stoll Béla gondozta Beniczky Péter verseinek szövegét és írta meg a műveiről szóló fejezet csillagig terjedő részét.

MADÁCH GÁSPÁR

1.

DICZIRET

1. O Jehová Szént Jstenem
Eletemben legi Vezerem
Dolgaimban segedelmem,
Tisztaszeges elő mentem.
- 5 2. Ohaitozwán teged hiwlak.
Alazatoszan Jmadlak.
Job kezed felól had aliak,
Mert vduosítomnek tartlak
- 10 3. Segeli engem Sűksegemben,
Ez mosztani nagi Jnszégben
Vegi fel engem én igiemben,
Soricz be te Szent kezeden.
- 15 4. Minden időben welém légi
Engem Sarniáid ala Vegi
Vduözűlt neped keőze tegy
Minden iókal aldgi s neueli Jgy.
- 20 5. Eoriz nagi kegieszen engem.
Tarts lelkiem nagi chéndeszeghben,
Buneím tauoztazd teőlem
Ne hagi meg fulni búneőkben
6. Jgi Tarthacz engem boldogull,
Há te less nekem oltalmul

---

8 Mert <teged Vramnak> [Beszúrva:] vduosítomnek 19 <Banatot> [Beszúrva:] Buneím

Meg áldwán kegieszegedbwíl
Szentszégés aldomaszodbull.

- 25 7. Szent Haromszag egi Jstenszég
Legien te neked dichoszegh
Tolem fiadtol Tisztaszegh
Teged dícíriem mind vegik.

2.

JGHEN SZÉP ENEKEK CHÉ NIELWBOL MAGIARRA FORDITOT

ELSŐ ÉNEK

Ad Notam Bud Boze muog sam Saudcze etc

1. Az isten magosaghbool
Neez reank diczőségbeől
Fordicza el haragiaat
Mi feslet bŵneinkteől
5 Haicz fweidet
Eebrézd lelkeket
Dichirhessém Tegedet.
Jezus Christus mi kegyelmes Vrunk
Ésedezél értünk.
- 10 2. Ne hagy hogi teőb bünt tegiünk.
Mýgh ez Világon eelünk
Agi mi nekunk mit kerünk
Mert te wagi az mi Vrunk
Jóo remenszeget.
15 Tista Vŷ sziwet.
Jgaz S.washtag ió hitet
Jgazgazd S wezerellied eltemet
Vekoni elmemet,
- 20 3. Neweld raitam aldasod
Fordiczd ream orczadot
S.Vigasztáld szolgálódot
Maradgion aldomasod
Hogi Jstenemet
Vrr feőlsegedet
25 Dichiriem Vegik teged
Mert te wagi nekem feő Vigasztalom
Kegies Taplaloom:

4. Az te hatalmasagod
Niuiczd hozam te Szent karod
30 Hogi hozad ragaskodgiam
Keserwemben folliamiam.
Ments szolgalodot
Arwa voltomot
Busult Allapatomot
35 Vram én Istenem ki wagi Menieghbèn
Vegi kegielmedben,
5. Czintalansagnak féske
Eördögnek az eö keble
Vilagnak keweliseghe
40 Raitam ne legien hellie
Nem Reteghettek
Mýg alok S-élek
Hatalmoktol nem félek
Istenemnek hatalmaban en bizom
45 Less meg maradassom.
6. O vram S.én Wezerem
Ohait tegedet Lelkem.
Szwntelén fohaskodik
S-Te hozad ragaskodik.
50 Eelezd lelkeimet
Megh hwlt sziwemet
Eerczem te szent igedet
Hogi szent newedet en Tistelliem
Es diczirhessem,
- 55 7. Boczasd meg bwneimet
Vndok rut weetkeimet
Kit naponkint vetkeztem
Semeid előtt eelwéén.
Alazatosan
60 Buzgosagossan
Köniörgök terdem haitwan
Tegedet én istenemet Jmadom
Ki wagi vduoziteom
8. O Eördög S.Te weén kigio
65 Karhozatrá vetendeö
Ký eleinket chaltál

---

35 [*Menieghbèn* a kéziratban a következő sorba került.]

S.Hamis practikaiddal
Toléd nem félwéén
Mert hiwán melleem
70 Kerest fân fwggöt ertem
Iezus Christüs ki tegedet meg rontod
S.Menibeól Tasitod

9. Remeniszegemet vettem
Te benned een Ístenem
75 Mig it romlot vilagon
Arniekaban elhetweén
Hogi chendesseghben.
Tista eletben
Mehessek te elődben
80 Adgi igaz hitet kerest viselésben
Hozad menesbèn.

3.

MAAS EENEK

Ad Notam. Wssechmohauczy Veczný boze etc

1. **Czendes Lelekkal dichiriuk**
Mıniaian az Attiát
Fiút szent Lelekkal egiút
Zent haromságh alláttiát
5 Mert eö Feölsege kegielmes
Es igen irgalmás
Mý reank nagi gondot visse,
Oltalmaz kezewel
2. **O meli nielw azt mondhattna ky**
10 Az te ió woltodot
Kit welünk chelekessel
Teried ránk aldassod
Vyczd minden koron eoket
Hogi szent Folsegedet
15 S. keressem, S-nem hadts benunket
Tewelliedet iuhodot
3. **Bizonniai mondhattom enis**
Hogi ez vton engem
Eoriztel es oltalmaztal
20 Chudalatos kepen

Wesedelmes Hellieken
Jssoniu Szeel wésben
Az te Akaratod szerint
Hordoztal igiemben.

- 25 4. O vram meli nagi gondot
Viszelteel én ream
Sárniaidót eiel nappal
Fedeztet eén ream.
Órdognek alnoksagatul
30 Es chialardsagatull
Oltalmaztal es Eoriztél
Hamis Tudomanitól
- 35 5. Regenten te meg igirted
Hogi el nem hádts minket
Ragalmazó nielwektólis
Oltalmazod benűnket
O Iezus mi vduozitonk
Vtunkban vezerleónk,
40 Ielen wagi szént kegielmeddel
Es nagi dichóseggel.
- 45 6. Azért kerlek maradgi velünk
Mostis kegielmeddel.
Teriesd ream aldasodot
Nagi vdwosegemmel.
Legien dichiret te neked
Ki iar S.keres weled
Neked áianlom lelkemet
Add meniben helliemet.
- 50 7. Ne Vtali meg Vram engem
Szegeni Teremtésed
Bochasd meg sok bűnómet
S.Tisticz meg Velómet
Mert én te benned ohaitok
55 Mindèn iótis Varok.
Hogi ennek vtannais
S.Tarcz meg te szolgadot.

8. Nemis Tudok ollias embert
Vilag arniekaban
Hogi te el hadtad volna.
60 Ki bizöt az vrbán.
Esedezem een hitemmel
Jó remenszegemmel
Meg mentes minden bwnómtúll
Eórdógnak Tóriteől

65 9. Azért en Vram Istenem.
Chelleked én velem
Az te igireted szerint
Ad szent lelket beleem
Hogi ez niomorult vilagból
70 Költözem boldogul
Az te szent hailekódban
Mehessek be Szentúll.

4.

HARMADIK EENEK

Ad Notam, O Mylosrdny Ocze nass etc

1. Az Vtnak ha ereddünk
Zent haromsagnak koniorgünk
Attiahöz Fiuhoz kialczunk.
Szent Lelek legien batoritonk
5 Es ő wele iariünk.

2. Ne ketelkedgiünk az vrbán
Mi vrunk Jezus Christusban
Aad nekunk szerenches vtát
Zent Angjali kiket mutat
10 Gonoztol minket Tauoztat.

---

61 [Az *Esedezem* szóban az *s* ráírva *z*-re.]

- 15 3. Nè retenczen bator minket
Félben sakastwán Jgiúnket
Wezereld chiak te feiúnket
Io remenszegünkben
Dolgainkott viheszuk wèghben
- 20 4. Az te Eorzó Angjalidot
Bochasd es heliheszted ott
Ellótünk iarion oszlopod
Ne hadgion iónni felenk gonozt
Te hatalmasagod
- 25 5. Czak az ioo chendeseghben
Vton iarwán bekeseghben
Sarniad ala minket végien
Ellenszegektől Eórizween.
Jol hazá Teritween.
- 30 6. Zent Souetneket ellótünk
Vilagosagot adgion nekünk
Te legi nekünk mi vezerünk
Mert neked mi keniorgünk
Hogi ne Tewelliedgiünk
- 35 7. O Vrünk mi Jezusunk.
Legi mi vtunkban feö Tarsünk
Semmiwel teged meg ne banchunk.
Legien maradasod velünk
Eórdogh ne Archon mi nekünk
- 40 8. Birr es igázgás benúnket.
Félre ne hági vonni minket
Eoriz ejel nappal helliúnket
Kóniebits Lelký Terhúnket
Santalan bwnúnket
- 45 9. O ne hagi ez mi vtunkban.
Terits meg io Egeszeghben.
Serenches Allapattunkban.
S.Te kedwes aldászodban.
Ioo Áldomasodban.

10. Raám Teriezd aldasodot
Kegies Irgalmasagodot
Hogi vegezhesük vtunkot
Hasnossan mi dolgainkot.
50 Dichirwén teged vrunkot,

5.

NEGIEDIK EENEK

Ad Notam: Buoch ohnëm Swätëg etc

1. Az én vram es Christusom
Nem hadts mert wagi oltalmázom
Neez ream te szolgaldra
Arwai Allapatomra.
- 5 2. Czak tè legi az en vgiemben
O ki gazdagh kegielemben.
Bochasd engem Szolgaldot.
O Iezüs Eorizd Iuhodót.
- 10 3. Remenszeggel eepel Taplály
Melolem Sohün el ne Alý
Bumban Segeli es áld iowál
Wetkemet elő ne szamlalý
- 15 4. Mert szentsegës boltseseggel
Bir minket eros kezewell.
Reank neez kegies Semewel
Io woltawalis wezerell.
- 20 5. Az Napnak raggiado voltat.
Ki Teriezti rank világát,
Jgazgattia labunk iarasát
Ostia ráank aldomassát
6. Gondot vissel az Arwakrá
Eözwegiet hóza fogadgia
Eökett vezerly es Tartia
Keleben eökett Sorittia

7. Azert mÿs kõniõrógiunk
Mint hogi illien io tett vrunk.
Benne erosen bizakodgiunk
Megis bodogit eõ bennünk.

6.

AZ 1638 ESTENDŐBEN

9 die Aprilis Az Vr istèn minemeõ osztorát bochatta legien, Olas Orszagban Egi Calabria neweõ Tartomanira Meli Tartomaniban Waraszok Faluk Nagi feold Indulas miat Swlliedtenek el, es mindgiarast Tengër Wiziwel el buritattanak kit ez ide alá walo werszekbeõl meg ertheted Chehbol Magiarrá forditatot,

1. Halgazd keresztien ember,
Mit fogok eleõ hoznÿ
Jstennek nagi haragiát
Latwán rank Teriedeznÿ
5 Ez romlot Allapatban,
Ninczen kin Eorwendeznÿ
Sŵ eped es hasád
Jlý czúdakot hallanÿ
2. Wilag el haniatlot maar.
10 Szantalan gonoszágban.
Naprol naprá chiak viul
Feslet Allapatiaban.
Tobzodas es Hamiszag
Hailó Paraznaszagban.
15 Nagi harág io rendet bont,
Búnre walo haýlasban.
3. Howá szemed forditod
Kõrwl Tartomaniokra.
Eonti Isten haragiát
20 Feszlet bwnõs fiakra.
Látwán nagi Szok vetkekre
Hailadozaszokra.
Megien chiak az elmeiek
Vndok gonoszagokra.

Cím [A *bochatta* szó két utolsó betűje javításként ráírva.] Meli [*Tartomaniban*: beszúrva] Waraszok<kal> Faluk<kal, es benne lakozó Emberekkel,> [*Nagi feold Indulas miat*: beszúrva.]; Wiziwel el <merwltenek> [*buritattanak*: beszúrva.] 5 Ez <mosztani Vilagban> [*romlot Allapatban*: beszúrva.] 6 <m> kin [A *k* ráírva az *m*-re.] 21 Látwán <az> [*nagi*: beszúrva.] 22 <Nagi> hailadozaszokra 24 <Jsoniu> [*Vndok*: beszúrva.]

- 25 4. El hadtak az emberek,
 Jstený Tisteletet,
 Egihazý emberektól
 Meg wontak bechŵletet
 Attiafiak kozóttis
 30 Ninczen igaz szeretet,
 Tistatalán eletre.
 Minden chiak wetemedet,
5. Jgý soktá osztorozný
 Az bŵnert az vr Isten.
 35 Ember gonos vetkeben.
 Chudak. altal rettennien,
 Vtalatanos bwneókbeól
 Jóo eletre Terhessen.
 Sorniú weszedelmektól
 40 Hogi meg menekedhessen,
6. Wesek egi nehani peldat
 Az Szentek iraszaból
 Mint bŵntete az embert
 Igaz Jtiletibeól
 45 Hogi hailottak wetkekre
 Gonós chelékedetből
 Jsteneket el hagiwán
 Wesný Tertek ezenteól
7. Az elseö wilagotis
 50 Wiz Eozonnal el wesztet
 Sodomát, es Gomorrath
 Wizel mert el szwlesztet
 Keni kowés Twzekkel
 Waraszokat egetet
 55 Hatalmaszogat raitok
 Haragiawal Terieztet,
8. Szok Szantalan Waraszok.
 Romlandoszaghban. iuttak
 Troia es az Babilon.
 60 Foldel be burittatak.
 Carthago S teöb Waraszok

---

29 <Az> Attiafiak 39 <Jly> Sorniú 44 <Jstén> igaz 45 <hogi> hailott <az> [A sor fölé írva: *Hogi hailottak*] 46 chelékedet<ek>ből

Mind semisze iutottak.
Szeep dragá epwletek.
Foldig mind el romlottak.

- 65 9. Jora walo sep Intest
Nem Akartak hallani
Bunokbol megh Tereset
Poenitentiát Tartani
Istennek Szent Sauat
70 Hatra kezdetek vetni
Haragýaban igi kezdet
Osztorawal rontani
10. Jm nem reghi idoben
Tengernek meliekiben.
75 Haszomlo keppén Törtent
Waraszok Swledésben,
Noha soksor latatot
Nekiek Jeleneesben,
Terienek igaz hittel
80 Bizwán Istenszegeben.
11. Mosztani Ezer hat szaas.
Harmints Niolcz Taiiban
Ez nagi czudá Törtent
Löt Szént giörginek hauaban.
85 Calabria Tartomani.
Az Nagi olas orszagban.
Negiuen méli foldnire
Teriedwén hosataban.
12. Jsten ráiok boczátwán
90 Nagi föld indulaszokot
Rontot sok sép falukot
S Torniot szentegjhazakat,
Az Tengeris mozdítot
Nagi Swürówen habokot
95 Wizél embert es Barmot
Sorniúszeggel Buritot,

65–72 [A 4 oldallal alább olvasható versszak idetartozására Madách Θ jellel utalt.] 71 Haragya-
<u>ba <l>n 82 Niolcz <esztendo> Taiiban [Az utolsó szóban a második *i* a szó fölé írva.] 85 Calabria
<neweö Tartomani> [Föleírva: *Tartomani*] 88 Teriedwén <Tartomaniban> [Föleírva: *hotaraban*]
89 [boczátwán boczátot-ból jav.] 92 [Beszúrás. Előbb:] <Keritet waraszokot>

13. Az feöld kett fele walt
 Tűz láng belöle ment
 Mindeneket el nielt
 100 Varaszt öreg falukot
 Tengernek czatornaÿa
 Azombán ot meg nilt
 Viznek az ö szoksagá.
 Buritá mind feienkint,
14. Szeep Eeep dragá Tartománt
 Az Tenger el buritot
 Tizèn Negi Eoregh Waraszt
 Aban Szok Sep falukot.
 Sok ezer embert
 110 Isten el Sülestet ott
 Most Sÿrw keod raitá
 Gozologwèn fÿwsteolog,
15. Maas Tartománokbolis
 Raktak eö haioiokoth,
 115 Gazdag feö fö kalmarok
 Benek draga marhaiok
 Azomban Tenger habia
 Ióth weletlen reaiok
 Nagi hertelen buritot
 120 Eoszwe Törwèn haioiok
16. Nagi Siwas Riwas
 Emberektol hallatot
 Weletlèn veszedelem.
 Hogi eöket niomoritot
 125 Wenet es sep Jffiakot
 Egjaránt az fold niomot
 Nagi hertelenszeggelis
 Az Fold .S wys buritot
17. Weletlen nagi veszeliben,
 130 Szokan fel kialtottak,

98 <kÿ iót> ment 99–100 [Eredetileg a sorok rendje felcserélve.] 99 Mindeneket <ot> 101 czatornaÿ
 102 Azomban <meg niltak> ot 104 mind <azokot> [feienkint beszúrva.] 107 [Eoregh ráírva a feo-re.]
 108 [A sor beszúrva. Az eredeti 108–110. sorok: <Isten el Szwlesztet ot / Faluknak szoksagá / Az
 mint el szamlaltatott> áthúzva.] 109–110 [Az áthúzott sorok alá írva.] 114–115 [A sorok rendje
 eredetileg felcserélve.] 116 <aruiok> marhaiok 118 [Előbb:] Weletlen reaiok ióth 121 [A sor fölé
 beszúrva.] <Siralmas yai sokot> 128 [A sor fölé beszúrva.] <Sok ezer embert vesztet ot> 129–144
 [A 17–18. vsz. eredetileg a 19. után állt.]

Bunokre szirankozwán
Keszzerweszén iaigadtak,
Jay mit ertünk monduan
Az haiokat szagadtak.
135 Haragrà Inditottuk
Mi kegies meg Valtonkat

18. Jay nekünk Bunoszoknek
Hogi vilagrà Szwlettünk.
A kor lótt volna holtunk
140 Job volt volna mi nekünk
Jm mire hozot
Az mi szantalan vetkünk,
Mint Abiron es Tobbi
Pokolrà Tasitatunk

145 19. Búntelen az Búnósek
Nem menekdtenek
Jok es az Gonoszok.
Mind egiarant vesztenek
Erdeulet Iutalmokot
150 Egiut eők el vettenek
Istennek Intészere
Akartwà nem Tertenek

20. Peldat ez Tartomanirol,
Mys ez szerint végiünk
155 Koniórogiunk Istennek
Ezent ne Tegie velunk
Illi szorniú Veszedelmet
Tawoztasza mí Tolunk.
Sarniaiwal földézwén
160 Bekesegebén hogi elliunk

21. Twr szenued az vr Isten
Varia meg Teresunket
Kegielmewel meg eloz
Hozaiia hiw benünket
165 Ha latia peniglen
Mi kemeniszeghünket

---

133 [Jay az Ach szó elé írva.] 139–140 [Eredetileg a sorok felcserélve.] 145 [Előbb:] Búnósek <es>
az Búntelen<ek> 151 [A sor fölé besúrvva.] <Mert az Isten szawará> 153 Peldat <olaz Orszagrol>
[ez Tartomanirol a sor fölé írva.] 157 [Előbb:] Illi Veszedelmet szorniú 161–168 [A 21. vsz. ide
tartozására Madách # jellel utalt.]

5 Gondolod *wagi teweliedwe*
     Jstenedteol el feleitwe
 Lelkem te ne soppánkodgial
 Semiben ne Somorodgial
 Vaszttag hittel Jstenben hidgi
 10 Koniorgest te eleiben widgi
 Mért há egi kis werebeczkét
     Foldön czussó kis férgeczkrét
 Eő szent felsége eltety
     Eőrzý taplalia S.wezérly
 15 Szenký nekie nem arthat
     Eleteteöl meg nem fosthát
 Haat inkab teged ö fiat
     Kepere teremtet allattiát
 Eltét gondodot wiszely
 20 Bual lelked nem terhely
     Eo tegedet hoza fogad.
     Pokolra nemis karhoztat.
 Nohá bwnős fekelies wagi
     Vdwöszegtól tawozwa wagi
 25 Tekints Christus érdemére
     Oldalból ký folit wérere
 Ki tegedet az ö Juhat
     Geniet fekeliekkal rakwát
 Teged szent wálára weszen
 30 Aklá Szeregeben viszen.
     El teweliedned nem enged
     Hittedben nem hági chökenned
 Hogi farkasoknak saiaban.
     Eördőghnek eő hailekában.
 35 Mert oltalmaz eő tegedet
     Ki mindenkor aal melleted.
 Tsak Jezus Christusban bizaal
     Ki eretted vigiaz s-fén aal

5 I [Előbb:] Gondolod hagi wagi feleitwe II <hagi> wagi <feleitwe> [Beszúrva:] teweliedwe 6 I [Előbb:] el teweliedwe II [Az első szó javításként: *Jstenteöl*-ből.] el <teweliedwe> feleitwe 7 II <Szemmit> [Beszúrva:] Lelkem 8 II [Hiányzik.] 9 II <Vaszttag> [Beszúrva:] Erős; istenben bizal [A sor után:] <Köniorwleö Jstenedhez Minden igiedet heliheztes> 10 II [Hiányzik.] 14 II [*Eörzzy* javításként ráírva *Eltety*-re.] tap<a>lalia 15 I nekiek II nekie<k> 16 I Eletekteöl II Elete<k>tól 19 II [Beszúrva:] *S wigiaz gondodot* 20 II [Beszúrva.] 21 I Tegedet hozaia ö fogad II [Előbb így:] <Tegedet hozaia fogad> [Majd:] *Eo Tegedet hoza<ia> fogad* 23 II bwnős <es vndo<g>k> [Beszúrva:] <Hited heliheztes beleie> [Sor alatti beszúrás.] 28 II <Fertelmes> [Beszúrva:] Geniet 29 II walara tesszen 33 I saiokban II saiaban 34 I Eördö<k>gnek 35 II <Meg> [Beszúrva:] Mert 36 II [Beszúrva e helyett:] <Jstenben aianlwan lelkedet> 37 II [Előbb:] Jezus Christusban te [Majd a *Tsak* a sor elejére írva, *te* áthúzva.]

40   Eltett boldog remeniszéggel
               Meg aald teged vduőszeggel

Eő mi erettünk aldozot.
 Az kereszt fán ertünk meg holt
 Mi bwneinkeert fűzetet.
 Tőrwlwén wilagnak wétkét

45   Eő chiak egiedwl Saitolta:
               Jstennek haragiat niomta.
 Eő fertelmes Szébeinket
               Giogitia S.Vigazia eőket
 Ertünk szent wérét ontotta.

50   Buneinkből Tisztította.
 Miniaiunkot szent wérewel.
 Meg waltot ő kégielmewel.
 Nem iút szénkit karhozatni
 De életben meg tartany

55   Hogi ő hozá folliamodgiúnk
               Faradozwa a.kik wagiunk.
 Terechtől meg kőniebity

              Hitiben meg erőssiti
 Eő Jstennel egi Szó Szólónk
 60   Lelkünkben edes orwoszlónk
 Mindenkor benünk lakozik
 Mi erettünk hadakozik.
 Fel Viszén az magosaghban
               Dichőseges hailekaban.

65   En giarló törött édenied
               S-Tőbbi keőzöt Epiteszed.
 Mint az Juh erdön Teweligeek.
               Szént igidtől messe leepek.
 Ęn wagiok tekozló fiu

70   Bunnel rakwa artalmas fű
 Edennie rosz gondolatnak.
               Gerieztőie hamiszagnak
 Hellie az Esztelenszégnek
               Jnditoia feszletsegnek

75   Betegségnek dohotságha
               Keep Vtalatoszaggal rakwa.

---

39 II <Hi> [Beszúrva: Eltet] boldog io 43 II bwn<v>einkert 48 I S: Giogit Vigazia II [Lásd a főszövegben.] 55 II folliamod<g>unk 60 II Lelkünknek edes orwossunk 63–64 II [Hiányzik.] 71 II gondolatoknak

Léttem napiatol es eddigh.
 Josság benem nem Talaltatik.
 Nints bennëm Jstenni feilem.
 80 Hazuksaggal rakwá éltëm
 Nints bennem az irgalmaszágh
 Tölem tawozot ighaszágh
 Az én keresztieniszeghem
 Merwltëm kegietlenszégben.
 85 Meniei iokon nem kapok.
 Tesztin: S.wilagin kapdosok.
 Az ki meg árt azt szerettem.
 Szent dolgokot meg wettetem
 Faitalán gonoz tesztemben.
 90 Harag Szorult minden izben.

Buiaszágh es nagi hamiszaagh
 Keweliseeg sórult hazugságh
 Alhatatlanszágh Torkosaágh
 Nints bennem semmi iamborságh
 95 Jgaság tölem el fordult,
 Jrigiségben eltem merült
 Een sziwem vonszon gonoshoz.
 Ez Vilaghi kiwánszághoz
 O Jezus fenies igassaágh
 100 Kut feie nagi irgalmaszaagh.
 Moss meg engem sok rutzagból
 Fertelmes Vndok vétkembeől
 Szent Lelkeddel engem Vjicz
 Minden iokat bennem épits
 105 Tista sziwet teremcz bennem.
 Mý nem ió wess ky belőlem
 Tőrüld el én bŵneimet
 Fekellies Vndok wetkemet
 Légi ez életben mellettem.
 110 El ne alý Szohún mellőlem
 Christus Jstennek Barannia
 Ez Vilagnak meg Valtoia
 Adgi Szeep chendessen ki mulaszt
 Holtom Vtán boldogulást
 115 Hogi tegedet én dichiriam
 Mondgion lelkém legien Amen

78 II Semmi ioszágh nem talalkozik 79 II Jstenni feilem nints benem 88 II en meg [en beszúrás.] 90 II [A *Haragh* szó javításként ráírva egy olvashatatlan szóra.] 93 II Alhatatlanság es 100 I feio II feie irgalmasagh [Utána: Lelkemnek legi már kegielmes S dichősegedell reseltess] 101 II rutzagtol 102 II <Sok Vndok seniwet> bűnömtül [Fertelmes Vndok beszúrva.] 106 II Az mi 110 II sohul 116 II Eőrőkön Eőrőke Amen

Hogi mikor iűsz Jttilnie
 Alas engemet jobb feele
 S-Tűb szentiddel egetembűn
 Mind őrökke dichirheszen.

8.

Áz Author iria meg hogj az ember igaz hitte altál teczhettik az Istennek. Zent Palnak mondasa szerint és hogj az Istent igaz hitti altal foghattia m g Tellies bizodalommal es remensegell lew n e  Zent fe lsegehez. Az fiu Istenhez igaz hitj altal iarulhatt az ember, es az e   rdemit es Szent Szacramentomatt,  z az Szent Testet es veret hitti alt l vehetti bűnen k meg bochanatiar  maghahoz. vdu sseget nierve és az Eor k eletet lelkenek,

ENEK

ad Notam Az jo hite  emb r selid ez vilagbon

1. Az hit remelend  dolgoknak allattia
 Lathatatlanoknak semes bizoniszaga.
 Szent Pal azt Vallattia
 Boldog azon ember az ki azt m g Tartia
- 5 2. Hitt l ertetűk, hogj Wilagot [?] Teremplet,
 Jst n igeiewel lathatow is leott
 Moizes igi beszeltet.
 Az szent Irasnak adu n bechűletet.
- 10 3. Aldoztanak hitbeöl Istennek fia 
 Miniaian kik woltak Adam Vnoka 
 Hiw ig z szolgáló
 Kik az igeretet Vartak e  hiwe 
- 15 4. Szenkű hitt nelkűl istennel nem k dwes
 H  gazd g leszennis ott nem kelemetes.
 S.nem mehet Szekihez,
 Ha Hitbeöl Vil g n nem tess epűletet

117 II mikor <iűsz az> i s 118 II engem iob kezed fel  119 II Sentiddel < sue alas> [Beszúrva: <egiűl>] 120 II S.dichirhesem tegedet eorokon oroke

Tartalmi kivonat [Az ember e-je E-b l jav.]; A<tt>z fiu; az az <T> Szent [az S ráirva T-re.]; nier<l>ve<n> <lelkenek es az orok eletet> es 5 I [A Wilagot[?] Wilagis-b l jav.] 9–12 II [Itt csak ezek a sorok vannak meg.] 9 II Hitbeöl aldoztanak 10 II volta<na>k 11 II Hiteles szolgáló Hiw

- 20 5. Hitbeöl kel ázt Tudnod hogi Vagion egi Isten,
Attia fiu, Szent lelek. az három szemeliben.
Chiák egi Istenszégben.
Az igaz embernek meg tartoia legien
6. Noe, es Abraham legien neked peldat
Kik hittel biztanak Varuan Istén fiat
Christús Aldoziatiát
Ábbán az niomdokbän foglaliad te magad.
- 25 7. Hittel fogod meg Istennek orszagát
Tolczed há lehét Istén akaratiát
Te raad aldast bochat
Hitedbän iöl elwén io Aldomasokót lát
- 30 8. El hidgied hogi Christús legien Istén fia
Mert ö bwnöszököt chiak hozaiä hÿa
Szent Janos azt Iria:
Remenszeged legien Hited biztatoia.
- 35 9. Hiteles legien nalad hogi te erettet.
Jezüs Christús, ki vizselt keresztet
Eretted szenuédet
Jszoniü nagi kint el vizselt vegetet.
- 40 10. Hitel im iaruluän Isténnek fyahoz.
Nagi draga es Szent Sacramentomahoz.
S-Testamentomahoz.
Bwnöd böchanatát Szent Teste vére hoz
11. Áz igaz hitböl mindeneket meg niers
Mintgiart ellenszeggel bait vinia meg mers.
Hitbeöl há kóniörges.
Chak meg ne niomjön karomló Teweliges
- 45 12. Azert hitbeöl Talals bwned bochanatiat
Mikorön aianlia Christús önön magát
Ragaskogj hözä haát
Ném uon be teged pokolrá karhozat.

---

17 I äz 37 I [*im* beszúrva.] 38 I [*es* beszúrva.] 40 I bochanatot 41 I [*A hitböl b*-je javításként ráírva
2 vagy 3 olvashatatlan betűre.] 47 I [*A hözä* ráírva az olvashatatlan eredetire.]

- 50 13. Áz hitnek eeli verý ellenszígit
Mikorón giotri az ö io hiweit
Aklabán Iuhait
Meg örzi az vr kichindet szeregit.
- 55 14. Jgáz hittel mýs Jstenunkhöz menűnk
Kik romlot vilagnak arniekaban lakúnk
Tole aldast wegiunk
Keriuk azert otét hoga legien mi velűnk
- 60 15. Epicze mi benűnk az iokat hit által.
Lelkunket Vycza eö Zent lelke által.
Áz eo Zent aldaszal.
Vduöszeget aduán meg boldogulasal.
16. Diczirteszek Istèn öröké szent Newed.
Kik eros hittel bizunk mi te benned.
Mig vilagbán eltét.
Amèn mondgion mindèn legien Tisteletéd.

9.

PATIENTIA

1. Nagy ioszág emberben az Patientia,
Szok haboruiat eö szenuedesel birya,
Chendes elmewel rá vesseliet varya,
Mikor rohannik ra veszedelmes arya.
- 5 2. Neög nagi tereh alat, twreszel vizely,
Sittokkal, atkokkal embert nem terhely,
Raita töt boszukot bekesegell niely,
Alazatosaggall mindent el szenwedy.

---

54 I Kik <arniek> [Beszúrva:] romlot 60 I Vduöszege<ünket> [et föléírva.]
4 [Előbb:] Mikor raa rohanik 6 [Előbb:] Szomszedoktul tiltia tölök

10.

PRUDENTIA

1. Okosagis vette kezeben twkeorit,
Esseszen vezerli mindenben eletit,
Tragar beszedeekre nem bochatia nelwit,
Rendeli io moodal polgary eö tisztit.
- ⁵ 2. Egieszeget szeret, nem szenwed haborgaszt,
Szomszedok kozöt tiltia harag tartást,
Szereti mindenben az igazan mondaszt,
Tasitwan messe teole az chel czapast.

11.

CHARITAS

1. Szeretet egiarant tartia eö giermeket,
Wezeti s newely, adgia eledelet,
Egieszegre eöket s iora vezereltet,
Nem mutatwan hozaiok nagi kemeniszeget.
- ⁵ 2. Igaz baratszag embert orwendezettet,
Az szeretet által sziwekben wer fezket,
Egimaszt szeretetre hiwen kötele
Ragalmazo szoktul atiafiat feltet.

12.

JUSTITIA

1. Merö szerpeniöiet igasagis tartia,
Se felre, sem balra niomni ö nem hadgia,
Egiarant itelny hiwen szolgaltattia,
Conscientiaiat nemis ledaltattia.
- ⁵ 2. Vgiet az segennek s kazdagnak vizzeli,
Egiarant fontollia, szentul mertekeli,
Adomanra soha szemeit nem veti,
Nem hagi hamiszagnak igazat meg niomni.

---

² [A *Wezeti* olvashatatlan szöből javítva.]

13.

FIDES

1. Az hitnek olaya égdeggel vilaggal,
Jesus Christusra veti szemeit hit által,
Hitnek szeretteti sziveben fwl langal,
Mikoron el szentul sacramentomokkal.
- ⁵ 2. Hitbeol remenli lelky vduőszegy,
Mikor Jezusra veti eo szemeit,
Es chiak eő benne heliheztteti hitit,
Szemmi teremteszre nem veti erdemit.

14.

SPES

1. Keet felé teriti kezeit Remeniszég,
Az égben emeli az ő ket szemeit,
Hit remenszegiwel weti az ő sziwit,
Jesus Christustul varia vduőszeget.
- ⁵ 2. Jo remeniszegben my miniaian legiünk,
Vduőszegünk vtat Christusban kereszünk,
Semmi ayandekal töle el ne menniunk,
Igi leszen meniegben az mi lako heliünk.

---

2 [Előbb:] Szent keresztre vety erdemet hit által **3** [A *sziveben* olvashatatlan szóból javítva.] **6**
[Előbb:] Mikor Jezustol varwan eo erdemet

FORTITUDO

1. Alt fogta Eroszeg vasztagon oszlopiát,
Alhatatoszaggal tartia igazsagát,
Tokeletesegben tartia önön magát,
Jamborszaggal wezethy kormaniát.
- 5 2. Tista eletet követ ő mindenben,
Faitalanszág nem iün elmeieben,
Szemermeteszeget tartwan ő sziwiben,
S nemis vetemedik gazzok oszwenieiben.

SUPERBIA

1. Az keueliszegis már haszomlo Pauahoz,
Mikoron itt embert elmeie fen hordoz,
Minden dolgaiban vraszagra kapdos,
Ertekben, penzeben, keweliszegben labloz.
- 5 2. Bizik erkekeben, nem bechwli meg embert,
Tarssanak eletit vgi tartia, mind kendert,
Vig lakasaban tolti el ideiet,
Szenkinek nem advan az ő tiszteletét.

---

1 [Az *Eroszeg* olvashatatlan szóból javítva.]

1 [A cím alatt ezek a később kihúzott sorok állanak:]

Az keweliszeghis haszomlo pauahoz,

(1) Mikoron elmeie vilagon fen labloz

(2) Mikoron elmeie ez vilagon kapdos,

Ertekebe penzében vraszagban kapdos.

[E kihúzott rész mellett, a jobb oldali hasábon egy másik megfogalmazási kísérlet:]

Mint az Pawa fenies tollaiwall

Mint az Pawa madar fenies tollaiwall

Mint az Pawa madar ekes szep tollait

Mint az Pawa madar ...enzo tollait

Terieztuen ..... fenieszeget

Terieztuen mutatia ... keueliszeget

⟨Czifran lepdegel⟩

Czifran lepdegel es vgi kewelikedik

Ha labara tekint ⟨ottan⟩ le eresti feiet

Nem nezi hogi

6 [Előbb:] Embernek eletit

AUARITIA

1. Fösueniszegis iarul az maszodik rendben,
Nagi ehen es szomjan marhakot keresven,
Vsuraskodással nagi fesuenien elueen,
Mint az varas beka folddel meg nem telwen.
- 5 2. Futkos, iargal seel, penzel kufarkodik,
Istenes eletre nemis gondolkodik,
Hamis keresztmieni sekreniben rakodik,
Chwre es paitaia hogi ha bowelkedik,
Nem néz az szegenire, ha neki esedezik.

INUIDIA

1. Irigiseghis fogta kezében lanciaiat,
Mikoron másnak latia io alapatiat,
Tely nagi haragal,
Akarwan alt verni kedwes io baratiat,
5 Latwan nevelni feliebb allapatiat,
Vesteni akaria kedves attafiat.
2. Irigsegh emberben felete nagi vetek,
Mikoron sziwiben Irigisegh vér fezketh,
Fonastia, apastia az niauualias testet,
10 Jo szerencheienek kiwania el vestet,
Irigili masoknak elő menetelet.
Mint az eb, nezdegel, tarsara morgodik,
Maga nem ehelik, rea irigikedik.

---

1 [A 17. vers ezzel a kihúzatlan sorral kezdődik:] <Az> varas beka<is> foldel nem tölthetti belét
2 [Előbb:] sok marhakot giutwen 3 [Előbb:] <Vsurawal eel> [A *fesuenien* szó áthúzva, majd ugyanaz
a szó az áthúzott fölé írva.] 5 Futkos <futkos> [Így; az áthúzott szó fölé írva: *iargal*] 6 [A sor alatt:]
<Nem nezwen eltenek semmi be>

1 [A sor fölött:] <Irigiseeg emb> [A sor alatt:] <Nem nezwen> 2 [A *másnak* olvashatatlan szóból
javítva.] 5 [A sor alatt:] <Sekebol le wetni> [Ez alatt külön sorban:] <Mint az kuwas> 10 [A sor alatt:]
<Mint az kis> ebek 11 [A *masoknak* olvashatatlan szóból javítva.] 11 [A sor alatt:] Mint az eb 12–13
[E két sor a 2. szakasz mellett, a jobb oldali hasábon. A 12. sor előbb így:] Mint az eb morgodik
masra [Csak ennyi.] 13 [A sor fölött:] <Irigli masoknak elő menetelet>

19.

[HENYÉLÉS]

1. Henieles az embert olira östököli,
Minden gaz vetekre embert östökeli,
Semmi ioszaghoz benne nem neueli,
Lelkit gonosságall

20.

[HARAG]

1. Negiedik rendben latot az orozlant,
Haszomlitatik hoza harag tartast,
Nem fel senkitöl, ki vonia az hamzárt,
Szenkiuel nem gondol, ha beczwletenekis art.
- 5 2. Sic volo s jubeo, mindenre haragszik,
Chak boszuiat tölche, mindent megh chelekzik,
Eoli, veri, vagja, mergeben sinlödik,
Dul ful magaban, akadalkoskodik.
- 10 3. Mint az olai, vizen felül akar jarny,
Bechületiben masznak akar practikalni,
Nem akar senkinek bechuletet adni,
Kes meg az halaltis vegette kostolny.

21.

[MÉRTÉKTELENSÉG]

1. Rezeges embernek chegere az pohar,
Nem gondol ha hossu és felette sugar,
Chak tolthessek teli, akar ki solia bár,
Meg jwan io kedvel, tolczek masoknak maar.

---

5 [Előbb:] Sic volo sic jubeo mindent megh chelekzik

4 [A sor alatt:]

Az rezezhsegh olyan mint az balvani kep,
Halwani, reszket testeben és nem eep.

- 5 2. Reszeghes ha jszik, elmeje tauozik,
Mint az balvani kep, vgyan ö aluszik,
Rut ganeos vérben nem gondol ha fekszik,
Mint egj fele alat, sarban kevereszik.

22/I.

[AZ GONoz ASZONI ALATROL]

Nil temere Vxori de servo crede querenti
Saepe etenim mulier quem coniunx diligit odit

1. Ne hid minden kor az Aszonialatnak.
Jambor szolgakra ha panaszkodnak.
Nemis kel helt adni kýwanszagoknak,
Hogy igaz szolgálaiát erte meg vnnak,
- 5 2. Az Aszonialat, azt nem kedwelý
Meliet az Ferie legh inkab szerettý
Mindenkor az elen haragiát newelý
S. wegre Ferietis erte megh giüleölý
- 10 3. E wilagón Wad S gonoszab Alatoknal.
Aszoni alatoknak kegietlén haragnal
Nem is mondhatnal mergeszebet annal
Mikor meg buszul haragal elótted áal
- 15 4. Aszonialatoknak czudas eö elmeiek.
Mint Laszu viznek tekergeös eörweniek.
Magokban el oszlo haragh hozó mergek.
Ne czudald hoga hálwáni miatok az Feriek.
- 20 5. Férienek nem nezik az eö beczwletit
Ha latia Jónie kedwes io wendegit
Mindenben mutatia beócztelénszegit
Moroghwá kesziti minden feőzelekit

---

5 Részeges <ember> 7 [Elóbb:] ganeos sarban

Mottó: [A latin disztichon második sorában: coniun<gs>x Az x utólag beszúrva.] 4 Hogy
<mindgiart> [Beszúrva:] igaz 9 [Ez-ben az E ráírva.] 10 Aszoni <embereknek> [Föléírva:] alatoknak
14 Mint <az>

6. Aszoni ha haragsik mergében reszket,
Akoron gonoszág sziwiben weer feeszket,
Atkoza es Sidgia az Niawalias Feriet
Kywania szeghinek egi orában wesztét
- 25 7. Hogy ha neky Tisteszeghez féérne
Buszult alapatban tudgia mit czelekedne,
Ha ferienek élte szynoron lehetne,
Haragiaban eö mindgiart el meczene,
- 30 8. Nem oknelkul mondgia Salamon koniveben.
Ferfiat ezer kozwíl talalt az Sereghben.
De Teökeletes Aszonialatot egiett Szem,
Ký Termeszetibèn Volna, mint az Nap féni,
- 35 9. Nemeli aszonialatok Tisteszéég kiwanok,
Czifrazaszokban mood nélkwíl walok
Szerelmeskedesbèn ighen be merwleök
Ne czudald hoga bomlik farokon az hamiok
- 40 10. Jambor S Tokéletes Aszoni emberek.
Magokra ez wérszekétt ne Terieszek.
De Szeöt ez werszket nagira beczwíliék
Tsak gonoz Aszonialatok erkolczere éérczek

22/II.

AZ GONoz ASZONI ALATROL.

- (6.) 1. Aszonj alat ha haraghsik vgian resket,
A koron gonosag Siuibén weér fésket
Atkozá Sidgia niawalias fériet,
Kiwania Segennek egi oraban vestet.
- 5 (2.) 2. Asoni alat azt nem kedwely
Melliet ferie leg inkab seretti
Minden kor az ellén haragiat neweli
Vegre ferietis érte meg giüleöly

21 <Mert> [Aszoni: föléírva:] ha; mergében <Vgian> reszket 25 [neky után a sor fölé beszúrt az áthúзва.] 26 alapatban <ký> 28 Haragiaban <azt> 37 Tokéletes <Tsendes> 40 <Hanem> [Föleírva:] Tsak

1 <Gonoz> Aszon<i>j

- 10 (3.) 3. Vilagón Vad gonozab Alatoknal
Aszoni alatoknak kegietlen haragnal
Nemis mondhacz mergesebet annal.
Mikor meg busul haragal meleted al
- 15 (4.) 4. Aszoni alatoknak chudás elmeiek.
Mint lasu viznek Tekergős örweniek
Magokbán el oslo haragos mergek
Ne chudald hoga halwani miatok feriek
- 20 (5.) 5. Ferienek nem nezik ő bechŵletit
Ha latia Ionie kedwés vendegit
Mindénben mutatia bocztelensegit
Morogwa kesiti eő Feőzelekit
- (7.) 6. Hógi ha nekik Tisteseghez férne
Busult alapatbán tudgia mit chelekedne
Ha ferienek elte Sinóron lehetne
Háragiaban azt mindgiárt el meczene.
- 25 (8.) 7. Nem ok nelkŵl mondgia Salamon koniveben,
Ferfiat ezer kozŵl talalt az Sereghben
De Tőkeletes Aszoni alatot egiet sem
Ki Termesetiben lenne mind az Nap féni
- 30 8. Nem gondol vrawal selet futos.
Nohá kis Subaia prêmes es Nustos.
Eseő vizteöl pegivet Swuege Lustos
Feketeöie le esset haia chuportos.
- 35 9. Ragalmaza Aszoni alat Somsedit
Dicziri magahoz hasonlo kowetőit
Vrara morog, hoga nem késiti étkit
Melire hihassá koslato baratit
- 40 (9.) 10. Felete walo Tistesegh kiwano
Morgolodo moodnelkŵl walo
Keniesegeben igén be mervőleő
Az farán hamia igén le chwgeő

12 [Az *al a*-ja ű-ből jav.] 24 [Háragiaban első 2 betűje más szóra ráírva.] 26 talalt <egi> az [az javításként ráírva az *egi*-re.]

Vxorem fuge ne ducas sub nomine dotis

1. Feleseget ne Végi magadnak ioszageért
Szèm penig penzért S. arantias ruhaért
Szereszed chiaik ötet dragà io erkolczért
Szemermès Jambor S. Tokeletesegért.
- 5 2. Ki ioszagért weszèn Aszoný allatot.
El kel szenuedni morgolodasokot.
Nem Twrhettik azok eggiut lakaszokot.
Há Szintèn palczais vti az hatokot.
- 10 3. Mit az vrà wegez azt vissà czafollia
Emberek előtt vele wissà hazuttollia
Ha bechwletý wész, azt eö nem gondollia
Czak boszuiat vrán Tolthesse S. Torollia
- 15 4. Dul ful eö magabán ninczèn sohà kedue
Ha az ferie el kòlt ladabol penzebe
Mindèn kor morgodik niaualias feriere
Akarwán Tánirtis haitani feriere
- 20 5. Szemire hania mindèn nàpi koltseget
Hogi Sokat kòlt, S hoza nem keres Többet
Jzastia S. farastia gonal eö elmeiet,
Elöle ki v̄zuen nem szanuán eö vestit
- 25 6. Ferienek nem nezý az ö bechwletit
Ha lattia ionie ferie io vendégit
Minden kor mutatia ö beocztelensegit
Morogua kessiti minden fozelekit
7. Azòn Aszoni alat nem muttatia keduet
Mellet az ferie leg inkablán Seret
Haragiat neweli az ellèn ha lehet.
S. wegre ferietis massalis giuleöltet
- 30 8. Mert há haragsik mergebèn eó reszkett
Akoròn gonoszág sziwibén veér fesket
Atkoza es Sidgia az Niaualias feriet
Kiwánia szegennek egi oraban vestet.

16 Tánertis <vtni az> feic<b>re [A *feriere* szó *r*-je ráírva a *b*-re; *haitani*: beszúrva.] 17 nap<p>i [az *i p*-ből jav.]

- 35 9. Hogi há nekie Tisteseghez ferne
Busult alapatbán eö mit chelekedne
Há ferienek elte Sinorön lehetne
Haragiaban eö azt mindgiart el meczene.
- 40 10. Affele embernek etele sem essik iol
Mikör felesége haraggál dudol
Noha teteti ferie es neki sepén sol
De azert mergé, Testebén seel oszol.
- 45 11. Job ilý hazasagott neki el kerwlni
Eges eletebén Neotelenül lenni
Hogi sem ez vilagon bu banatal elni
S-gazdág Aszoniall magat kotelezný
- 50 12. El kel nekie mindeneket Twlrni
Ha penzebén akar valamit költeni
Feketét feiernek kel mindent mondaný
Jarombán ha fogia Niakat ot Tartaný
- 55 13. Hire nelkwl nem mér somsedgiahoz menni
Mindgiart masokhoz Tudgia ö Toldaný
Böcztelenséggèll fogia eö Jlethný
Az hón akarattia ott kel neky vlný
- 60 14. Boldog isten ki[?] szokan vadnak effelek.
Kiknek niakokön vadnak ilý kötelek
Nagj haboruság miát el vess az essek.
Mert egez eltekbén nem bekesegek.
- 65 15. Az olian ferfinak nincz göniörwsege
Elete folitabán nagj keserwseghe
Felesege ha iut S. gonoz voltá esebe.
Mintgiart az banat ferkezik sziuibe.
16. Felesege korwł Teteti hogý eorwł
De semiben giakrán ha lehet kakuczol.
Ha lattia bortul Orczaia piroszul
Vigsagat el hadgia feltebén meleje vl.
- 65 17. Diczirj hogi nem volt Seb .S. iob felesege
Elöb felesegit oczarlia elötte

41 Job <effele> [Föleírva:] ilý 42 <neki> lenni 49 [Hire szó H-ja Ö-re írva.] 53 [Az isten után beszúrt szó olvasata bizonytalan.] 59 gonoz <erkolcze> [Beszúrva:] voltá 62 senniben [.]

Emeli az pohárt chokollia feltebe
Eó mint oroslani űl neki eolibe.

70 18. Jffiaknák Eözuegiet iob feleségül venni
Jo chendés erkolczén gionorkoduén niugodni
Hogi sém Nagi koniháiu sep Aszont chokolni
Hat lówó szekeren szuhaitozwán űlnŷ

75 19. Keres te magadnak czendés io leanizót
Ne neez nagi chiffrára [?], Iosagó S gazdagot.
Ha szelid és Iambor, mindent meg talals ot.
Meg ald az Istén mindennel hazadot.

23/II.

Vxorem fuge ne ducas sub nomine dotis

- (1.) 1. Felesziget ne Végi magadnak ioszaghért
Szem penigh draga fris Arantias ruhaeert,
Sereszed aszoni alatot ió erkolczeert,
Szemérmes Jambor S. Teőkeleteszegeert,
- 5 (2.) 2. S kŷ Jozzagert weszen Aszoni alatot,
El kel szenvedni morgolodaszokot,
Bekewel nem Tŵrhetik egiut [?] lakaszokat,
S. Giakran palczais kenegeti hatokat,
- 10 (10.) 3. Aféle embernek etele szem essik iol
Mikor felesseghe haragál dudol
Noha teteti az ferie S. nekŷ szépen sóól
De azért merge tesztiben szelel oszol,
- (5.) 4. Szémire hania minden Napŷ koltszeget
Hogi szokot kéőltt Hozza nem keres teőbet.
15 Izasztia erolteti szeghinnek az feiett
Elole kŷ vzŷ nem szania az vesztet,
- (11.) 5. Job effele hazaszagot el kerŵlnŷ
Eghez eleteben neőtelenŷl lenni,
20 Hogi szem ez wilagon bu banatal élnŷ
S Gazdag aszoni alatal magat kéőtelezni

69 Eözueginek [Értelem szerint.]

2 penigh <nagi> [Beszúrva:] draga 6 szenvedni <neky> 7 [A sor negyedik szava beszúrva, olvasata, éppúgy mint az áthúzott eredetié, bizonytalan.] 12 azért <az> 14 [Hozza ráírva az olvashatatlan eredetire.]

- (14.) 6. Boldogh Jsten kik szokan Vadnak effelek
Kiknek niakokon wadnak illien kőtelek
Nagy haboruszagh miat el wész az eszek.
Mert egez eltekben nem bekeszegheszek
- 25 (15.) 7. Az olian embernek nincz gioneőrwszeghe,
Elete folytában nagy keszerwszeghe,
Felesseghenek ha iut gonoz erkolcze eszébe,
Mintgiarast nagi banat erkezik sziwibe,
- 30 (16.) 8. Noha teteti feleszeghe előt hogi eőrwl
De szeméwel giakran reaia kakuczol
Ha latia hogi börtul orczaia pirossul
Wigsawát el hadgia, felteben meleie vl
- 35 (18.) 9. Szegheni alazatot, iob feleszegul venni
Jo erkolczen gioniörkodwéen niugodni
Hogi szem Nagi konihaiú Aszont tsókolni
Hat lowó szekeren nagi szuhaitozwan vl
- 40 10. Jllienel az Jsten iobban megh ááld
S Tsendes eletel tegedet megh láát
Bu banatul eltedet Tawosztat
Semmi keszerwszegre neked okot nem áád

24.

Tranquilis in rebus quae sunt aduersa caueto
Rursus in aduersis melius sperare memento

1. Jo Szerencheben magadat el ne higý
Mert olý az Szerenche mint az gonoz mirigi
Lattia hogi masznak io, eő ahoz olý Jrigý
Nintsen semmi Jóra eő keozoteók az frigý
- 5 2. Mert az Serenchenek az eő kerekeý
Meli feliul Vagion hamar alul eiti
Áz ký alul wagion feliül helihezteý
Vdwar tisztinekis igi wagion kelletý

28 [*Mintgiar*<*t*> fölé írva: *astj*; *sziwibe*<*n*>

Mottó: [A disztichon első sorában az *in* utólagos beszúrás, ugyanazzal a halvány színű tintával javították ki a *quae-t qua-*ból.]

- 10 3. Gonoz Serenchietwł magát oltalmazni
Remenszeged legien ha kezdes el eszni
Saphar peldaiawal magadat biztatni
Mikor erös szamot teóled kezdnek wenni
- 15 4. Samadasban ha engednek fel ne fualkodgial
Fele Baradtoddal meg ne haragudgial
Adoszagott felól wele meg alkudgial
Vradnak haragiát feiedre ne voniál
- 20 5. Ne huzanak Zolgai kegietlen teómlótzben
Kiknek semmi iowal nem Voltal eltedben
Baratszagtalanul eltel mind ezekben
Mamombul te sedtel magadnak kebledben.
- 25 6. Irigi moszt ez wilag azt minden iol tudgia
Torkos Tisztartokon minden sem lathatia
Mihent walamit lát eö hamar el rantia
Ladaia feneket predawal Takaryá.
- 30 7. Mosztani Tisztartok chiak az pinzt giütesben
Kóweretik magokat hamis keressettben
Nem nezik azt iol meg mint vlnek az Tistben,
Tistbwl le eszwén hewernek Tómléóczben
- 35 8. Vroknak nem nezik sok karwalaszokat
Tsak eök toltheszék meg buzawal kaszokat
Penzel rakhaszak meg Vassonios Zakokat
Takarhaszak el szok niert predaiokat,
- 40 9. Vrok marhaiat el adgiák io pénzen
Penzit magoknak tartiak erszeniekben
S. Forgodik az szok ruhá serzeseben
Sekreniel kwlódozik maszuwá sekerben,
10. Týst wiszeleszekben baratszagtalannok.
Attiafiához haszontallannok.
Gazdag hellien Vlwen fel fualkodók
Kewelszegekben ember nem bechwéleök
11. Okossak legietek Tisztartok tý ebben
Sok Baratotok legien tý nektek az Tistben

27 meg <hogi> vlnek az <Sekben> [A *mint* és *Tistben* a sor fölé beszúrva.] 28 <Sekbwl> [Aláírva:]
Tistbwl.

Mikor szamadaszra iuttok mind ezekben
Meletetek fogianak igaz igietekben

45 12. Ne iariatak vgi mint az gonoz Saphar
Melinek keözel voltat kerwli az Hohár
Noha meeg teli ál haragal az pohaar
Kiknek niakaban haag az ket eleö poslar

50 13. Oltalmazon Isten benetek ézekteöl
Az vratoknak haragös kezekteöl
Ne szakason el az eö Hwszegeteöl
S kegies eletnek ioszagos voltatöl

25.

Tempora longa tibi noli promittere Vitae
Quodcunque ingredieris, sequitur mors corporis Vmbra,

1. Sokaigh walo éltedet ne kÿwani.
Mert ez wilagon eletwnk tsak szowáni
Minden alapatunk merö ragadomani
Nem neéz arra halal az haiunk szala háný
- 5 2. Jonás prophetais eltét nem kiwanta,
Hogi Zeöld borosztian fat az feregh meg ragta
Heuszeg miat feiet veretek aztatta,
Wegszeö oraiat Jstenteöl chiak warta
- 10 3. Jesabel elott Jllies mikor futot,
Negiuen nap es ejel horeb hegire iutot
Kiwantá Jstenteöl halal hozo idöt
Wenne ki wilaghbwl ne giötrene maar ot
- 15 4. Szent Palis kiwanta wilagal walaszát
Mondwan hogi el éerte maár pallia futasát
Keerwén Christusban chiendeszen halalat
Menieghben el nierwén herwatlan koronát
- 20 5. Sok Sentek kiwantak az eö Halalokot
Hogi hoznaia Jsten wegseö oraiokat
Ne latnanak már szok bosszussagokot
Jsten ellen walo szok karomlaszokat

---

3 alapatunk <ciaik az> [Föleírva:] merö 20 [Elöbb:] szok walo

6. Haszonlo életunk az haio niomához.
 Mikor az nagi seél Tengereken hordoz.
 Jgi mi eltunkis somorusagban labloz.
 Azt sem Tudgiuk mikor rank seél habot hoz.
- 25 7. Ez wilagon walo életünk tsak árniék
 Mint Seles uizeken fén aló buborék
 Mint az Saras fű Langul hamár eegh
 Jgi életunkbenis hamar leszen veegh.
- 30 8. Holnapot magának senkÿ ne igirie
 Elete fonalát hossan neis meerie
 Mert az halálnak huzwan Vagion Jÿe
 Oraia el iutwán sziwet hogi meg lóie
- 35 9. Niawaliawal rakwa wilaghi életünk
 Bubanat betegsegh szorongat mi bennünk
 Nagi keszerűszeghteöl feketwl homlokunk
 Mikor nagi Veszelibèn eszik az mi fejünk
- 40 10. Job hát minekünk wilágbul kÿ mulni
 Jstentelenek keozúl boldogul kÿ menÿ
 Vdwószégh iawawal lólkünk megis telnÿ
 Hogi szem ez wilaghon gazdag hellien Vlni

26.

Demissos animo tacitos vitare memento
 Qva flumen placidum est, forsan latet altius Vnda.

1. Az Laszu Viz tudhad hogi partot moss
 Vilag tengerehez haszonlo but kint hozz
 Ne bizal emberhez eő laszu szawahoz.
 Mert alnoksagawal meg kött az karohez.
- 5 2. Szep szawawal beszél neked hizelkedÿk.
 Aianlia magát erőszén eszkűszik.
 Hogi io akarod weled el hittétik.
 De ha lattia modgiát félre tekeredik.

23 [A somorusagban 2 utolsó betűje javításként ráírva.] 24 Az 26 Seles <méli> [Mint beszúrva.] 27 fű <s fűstol> [Föléírva:] Langul 28 [Előbb:] <Ne chwdald hogi eltünk romol mint az cherep> [Aláírva:] Jgi

1 hogi <ő> 2 hozz [a zz javítsa .ss-ből.]

- 10 3. Áz Gykint te rolad ha lehet le wonia
Vndok rut beszedel teged meg gialazza
Az élőbbeni szawát mind hatra chafolia
Hyredben newedbèn teged le Tapsollia
- 15 4. Jllien moszt az Vilag es az eö keölkeÿ
Meg lazd az szemmédel kinek akars hinnÿ.
Ha latod Zablaian hig az fekemleoy
Ne sies hozaiia igèn keozzel menni

27.

Cum Venere et Bacho lis est et Vincta voluptas.

1. Borral szerelemmel ha lehet iól éél
Mind az kettőben okkal tselekedgiel
Hogi keszerŵ banatal kenieret ne egiel
S. Halal hozó helire hogj ne heweredgiel
- 5 2. Jozan embernek walo az Serelem
Kÿ okossaggal bir S-mindent el fedezzen
Chiatsogaszawal hire semmi hellien
Kÿ ne teriedheszen dolga mibe legien
- 10 3. Mert áz Serelemben nints iob halgatasnál
Seretodnek awal *teis* használhatnál
Hogi ragalmazasra oko*t* nem adhatnál
Vgi maradhatnál meg tsendessen meg haznál
- 15 4. Ha az Serelemmel okall nem tudts eelni,
Hamar eö Hatarul le kezd teged wettni
Jsaposs rut Sarban kezdess heweredný
Labad talpaira nem tudhats fel kelnÿ,
- 20 5. Borban ha szokat issol, élmed el tawozÿk.
Mint az fa Balwán kep Vgian eö alúszik.
Rut Vndok gáneiban nem gondol há feksik.
Mint egi fele alat Sárban keweressik.
6. Ressegseg vtan ember mikor fel kéél
Sarga es halowani reszket mint niar lewel
Tekereg elmeie mint az forgando Szeél
Feie faidalmitol neez mint az Vak szelel

10 teged<et> [*meg*: beszúrva.]

10 Seretodnek<is> awal <teis> 11 okol; [*nem* után beszúrva:] ha [?]

- 25 7. Áz bornakis io az kewesse Jnnia
Kottiogos Vűeghbeöl igèn lassan siwnia
Nem haiol meg azert reszegsegtol Jnna
Mikor ágibol regel akar allania;
- 30 8. Bortul szerelemteöl Jsten oion engem
Nagi reszeghsegektől engemet meg mentsen
Serelem teőritól oion meg kegiessen
Mint az kettőtől ment ember lehessem,

28.

Qvod potes id tenta. nam litus carpere rémis
Tutius est multo, qvam Velum tendere in Altum.

1. Az mi lehetséges oliban teörd magadat,
Jsapos meli Vizben ne vessed horgodot
Hogi az vskalással melén be Torkodot
Eörwenies heliben ne merits magadot,
- 5 2. Mert az Tengeren nehez az vskaláás
Seles S. méli wizekben walo az hal fogás
Job neked az tsekeli vizben Valo aláás
Hogi sem Tengereken hal vtan buikalás
- 10 3. Kiczin vizben neked iob kis halat fogni
Hogi sem meli vízben az Torkik bubogni
Jsoniú habzassal szok vizettis nielni,
Mikoron az Eörweni teged le kezd niomnő
- 15 4. Vilaghi dolgokban oliban teörd magadat
Hogi maszokis laszak hasznos szolgálatod
Neis igiekezel nagi magosra hagnod
Hanem chiak adig mig elmedet látod
- 20 5. Joban teörd elmedet es ne hagy niugodni
Roz gondolatokal né had azt le niomni
Jstenes etel azokat be fogni
Chendes elmetekben [?] seliden hon Vłni

7 neked <az> 8 <az> Tengeren [Főléje beszúrva:] ken

6. Ez wilag tengerin hogi hatal vszkalni
Bened Valo hitben vegig meg maradni
S Io teteminidert neked meg köszönný
Eltem fottaig kes leszek neked halat adni

29.

Ereptis opibus noli moerere querendo
Sed gaude potius sibi si contingat habere.

1. Weszet Marha Vtan te ne Sirankozál
Weszélt magadnak neis hozad azal
Buss Szűwnek voltawal hogi el ne karhozal
S lelkednek orőke ne agi helt kinzaszal
- 5 2. Mi haszon te nekéd az vtan bankodni
Az kit Jsten el wet azon szanakozny
Elme teőrődeszel az feiedet hanný
Iob Jstennednek azon halat adny
- 10 3. Gazdagsagha nagi Volt tudhat az Szent Jóbnak
Egi nap el weszesze mind az szok *baromnak*
Jo pelda adoia eő volt mind azoknak
Kik tőwreszel senuedik weszet marhaioknak
- 15 4. Jstenes eletel ha Marhat kereszed
Beő aldaszawal rakwa leszen chűrőd
Hazadban es kiwül aldamaszal méred
Jrgalmaszagatis vegre meg érézed.
- 20 5. Az vý keresetnek te inkab eőrwengiel
Az kit semeddel lats annak hizelkedgiel
Az kit Jsten adot ahoz legi eorzeszell
Alamiznalkodo segenihez beo kezel
6. Aldgion megh az Isten az vi keresetben
Hadgia el koltenűnk boldogul eletben
Miatta ne hadgion eszni kyszirtetben
Holtunk vtan lölkünk Jusson Diczőszegben,

24 El(e)tem

Mottó: gaudeo 2 [Előbb:] magatoknak ne hozat(ok) [A javítás áthúzással, ráírással, az *is* beszúrásával történt.] 3 [Előbb:] Szűwnek buss 7 fei(ünket) [Föléírva:] edet 8 (Hogi) iob [*Jstennednek*:*Jstennnek*-ből jav.] 10 szok (baromnak) [Más tintával föléírva:] Marhanak 11 [Előbb:] volt eő 15 [Az *aldamaszal* szóban az *m sz*-ből javítva, előtte más tintával beszúrva: *nagi*] 21 [*Aldgion* 2 utolsó betűjére más tintával ráírva: *a*] 22 [A *koltenünk* szó utolsó 3 betűjére más tintával ráírva: *y*]

30.

Damnaris nunquam post longum tempus Amicum.
Mutavit mores sed pignora prima memento

1. Reghi Baratodat meg ne ragalmazad.
Hiriben newiben meg ne háboriczad
Az hon kiwantatik halaltolis oiad
Jgi az Isten kedwe beöwségel szaal reád
- 5 2. Az előtt az kinek io hirt newet adtal
Sok esskwueszeddel mellet bizonittál
Meg lazd az vtan hogi ragalmazassal
Magad hirt newet ne wesseszed azzal,
- 10 3. Baratod *ha szinten* olteözött más erkoltsben
Ne haitis azért eötet semmi oli segienben
Buidoszo elmeiet ha latot Segheniben
Melette legi megis minden eő ügieben
- 15 4. Az te Baratodnak chielekedetit
Meg ne nőweszed az eő Beszedit
Semiben ne haniad beöcztelenszegyt
Hanem inkáblan oltalmazd iowait
- 20 5. Jgaz Baratszagot seret az Jsten
Mint az Jezus Sirach Iria kőniveben
De szereszed eotet teokelleteszen.
Erte ne szaniad vered ky őntwen.

31.

Vtere quesitis opibus fuge nomen auari
Quid tibi diuitiae prosunt si pauper abundas.

1. Elő marhadbul szepen masznak hasznara.
Magadnak hogi eszék lelked Jawara
Ne legien Vagiászod nagi vzorara.
Tested ne vetesék errete nagi bura
- 5 2. Mý haszon az Szok giuteőt gazdagszagnak.
Ha masznak iawaid nem használhatnak.

---

9 Baratod <ha szinten> [Főléírva, de áthúzva: <at há latwan>]
4 errete <pogolra> [Beszúrva:] nagi 5 haszon <az> [Főléírva:] az

S-magadnak bechŵletire nem szolgálnak
Lelkednek weszedelmire teobet alanak.

- 10 3. Cresus kiralinak ő kazdagsagha
Ez vilagi eletben nem volt hászna,
Dè szótt newekedek nekie karara
Wegre szorulwán maas konihaiara
- 15 4. Darius Czaszarnak nagi Birodalmá
Kincziben, S. Nepiben eö hiszen vala
Mindèn nap nagi frissen eldegel vala
Hintobán lott vegrè szolgaitol halala
- 20 5. Vzorás kazdagnak nagi vig lakasza.
Segheni lazarnak nem hasznalhata
Mert az lölkit Eördóg hozza kapczolta,
Vegre az Testitis vtana Vonta.

32.

Contra hominem iustum, prae contendere noli
Semper enim deus iniustus vincitur Jras

1. Jgaz emberekkel ne kezd teorŵenikedni
Mert fogia az Isten űgieben emelný
S-hozza folliamoknak ertek meg felelni
Ra tatwan torkokat nem hagia el nielni
- 5 2. Az Sent embereknek eö wólt szó szoloia
Kik eep hittekel futtotak [?] eö hozai
Erdemetlen Voltokat terieztek alaia
Sok Bizodalmokkal heliheztek raia
- 10 3. Az peörnek sok aga, es rut bŵdös moczkos
Meli ha giakorollia feiere szál rut koss
Ne chudáld hoga sokszor veritektul pismos
Jzad teörli magat ha szól az dologhoz.

18 [A *lazarnak* szöban a z és az s egymásra írva, nem állapítható meg, melyik volt az elsődleges.]

4 nem<is> 6 [A 4. szó javítgatás; olvasata, éppúgy mint az eredetié, bizonytalan:] fut<an>totak
[?] <eö> 7 [A *terieztek* 2 utolsó betűje felett kibetűzhetetlen beszúrás.] 8 <Ö> [Ráírva:] Sok;
heliheztek <abba> [Föleírva:] raia

4. Nemeli embereknek ninczen igaz igie
 Fut es koslat szelel Jzad az erszenie
 15 Peór patwarkodas nelkwl mind el lehetne
 Ha gonoz furdalas lelkit nem feitene,
5. Gonoz prokátorok kinezák az embert.
 Ha nem szagathattiak beőszegel az kendért
 20 Noha segeni ember az dologhoz nem eert
 De az araniakal Tudomaniahoz feert
6. S kinoza az őrdóg kik effelekel élnek
 Peór patwarkodaszra Szaiok kinek egnek
 Jstenteol el szakat porokel kik elnek.
 Luciperel pokolban *immaran* el férnek.

33.

Cum tu recte uiuas ne cures Verba malorum
 Non est arbitry nostri, quid quisque loqvatur.

1. Ha te iol éls masznak gonoz eletiwel ne gondoli
 Mert az ragalmazas lator nélweken foly
 Ninczén hatalmunkba beszedekek es olý
 Hogi ragalmazaszert embereket meg olý
- 5 2. Gonoz erkolczrull S neis gondolkodgial.
 S-ki, ki, mint él, arull Tudakozzáll
 Mert feslett erkölts ki nilatkozassal
 Mint aár az Sákbúl ki Jún, es altal ál
- 10 3. Tekincz te magad beszed folliassara
 Ne szollion nielwed masznak gilazasra
 Mert *az* gonoz [?] nielw nagi ragalmazászra
 Okot ád Barátodnak nagi romlaszara
- 15 4. Job az nielwett Szaiban kewesse meg fogni
 Hogi sem az vtan szók vtan bankodni
 Az beolcz emberekkul mondaszawal élni
 Halgatasnal nincz iob, azon meg niugodni

24 pokolban <immaran> [Más tintával föléírva:] nyilwann

Mottó: curas 5 erkolcz<ekrull> rull [rull: beszúrva] <te ne> [Beszúrva:] S neis 7 Mert <az> 8 Mint
 <az> [A Jún J-je ráírva az olvashatatlan eredetire.] 9 Tekincz <az> 11 Mert <az> gonoz [?] nielw
 <okot ad> [A gonoz [?] és <okot ad> a sor fölé írva.]

- 20 5. Azert az ki halgat az iol vralkodik
Nielwe fekemeleőin nem igen hankodik
Feksik czendeszen eőrül nem bankodik
Nielwenek miatta nemis teőrwenkedik
6. Halgataszaat ember szoha meg nem banta
De szolaszát giakran meg sziradta
Mikor nielwéétt folitaban boczata
Bölcsnek Sep mondassat ebben helin hadta
- 25 7. Nielwenek miata ember elis weéss
Ha rea rohannik minden felől szeel Veéss
Elesbet nem főghat az Aczelos nagi keess
Ragalmazo nielwéd ha foli mint lepes meez.
- 30 8. Az embert az Nielwe felette meg gialaz,
Ollian les miatta mint az Jiezteo waas
Barati el hadgiak marad mind az kalas
Vigaszág helliet szal rea somoru giaaz
- 35 9. Nielwed miat neha nem mers semben nezni
Kit az előtt rutul soktal ragalmazný
Nem Vetted eszedben hogi magat gialazni
Rut Jsapos Sarat az Niakadban hanni
- 40 10. Nielw miat Vestenek io Erkolczó Sűzek.
Ragalmazó Szotul [?] vesset Tisteszegek.
Ektelenszegré iutót Tisztá Eltek.
Bócztelenszegré marádt hírek newek.
11. Nielwéskedesewel tisztéseget westý
Há fekemeleőit Nielwenek erezty
Töle eő Baratit Tasitia S. Teriezty
Io hirit newit feoldbén be Sűlestý
- 45 12. Ninczén nagiob ragalmazó szonál
Mikoron hazugnak nielwe igen Szolgal.
Hazugnak vagion bóchý az vduarnal.
Jó Erkolcznek ottán soldgja le szaall.

21 Halgatasza⟨mat⟩at [at ember: fölírva]; banta⟨m⟩ 22 szolasz⟨om⟩át; sziradta⟨m⟩ 23 nielwé⟨me⟩étt [az étt javításként ráírva a me-re;] boczata⟨m⟩ 24 ⟨Az⟩ bölcznek [Sep: beszúrva]; hadta⟨m⟩ 28 mint ⟨az⟩ 38 Szo⟨kal⟩ [?] tul [?] [Mind az eredeti, mind a javítás olvasata bizonytalan.] 40 marad ⟨io⟩ hírek ⟨es⟩

[CATO BÖLCS MONDÁSAINAK MAGYARÁZATAI]

Plus Vigila semper, nec somno deditus esto
Nam diuturna quies vitys alimenta ministrat [I.2.]

1. Többet wigiáz S-tanuly teis mindenkoron
Alomnak ne hagý, erőt venni magadon
Mert ha az resztség S-alom fogh niakadon
Semirekello. reszt lesz it ez vilagon

Virtutem primam esse puta, compescere linguam.
Proximus ille Deo, qui scit ratione Tacere, [I.3.]

- 5 2. Elseö ioszágnak aliczad az Nielwet
Zabolazaszal eötet fel ekesiczed.
Tartoztatasal mindenben vezerellied
Jgaz mondásal Jstenhez kozeliczed.

Sperne repugnando tibi tu contrarius esse.
Conueniet nulli, qui secum dissidet ipse [I.4.]

- 10 3. Magaddal ha lehet ne ellenkezeel
Masnak kárt S. bosut ne chelekedgiel.
Az Jámborokkal mindenben edgiezeel.
Diczird dolgokra iozan igiekezeel.

Si Vitám inspicias hominum, si denique mores.
Dum culpent alios, nemo sine crimine uiuit [I.5.]

- 15 4. Embereknek erkolczét há iol meg nezed.
Ellteket vizgalod S-megis mertekelled.
Kerhoztatnákis nékiek elteket
Nem Talals Senkitis veteknelkwl eöket

Que nocitura tenes, quam Vis sint chara relinque
Vtilitas opibus praeponi tempore debes [I.6.]

- 20 5. Mellieket ha Tudts artalmazoknak lenny.
Jgiekezeel tawól azoctol el ménný
Nagiobra az hasnot kel neked bechülenny
Hogi sem fősueni gazdagnak szolgálný

1 [teis: beszúrva.] 3 [az: beszúrva.] 12 Diczir<etes>d [A d ráírva az e-re; iozan: beszúrás.]
14 El<e>lteket [A második l az e-re ráírva, megis: beszúrva.] 16 veteknelkwl<is> [Senkitis beszúrva.]
17 artalmaz<ok>nak [ha beszúrva.] 19 [A bechülenny szóból 2 betű kiszakadt; az és neked
beszúrva.]

Constans et lenis ceu res expostulat esto
Temporibus non est sapiens sine crimine mutatus [I.7.]

6. Legy Alhatatos S ahoz Engedelmesis
Há kiuantatik chendes io T'w'róis
Mert az okos ember neha idő szerintis
Valtoztattia gonosra io erkolczétis.

Nil temere Vxori de seruo crede querenti
Sepe etenim Mulier quem coniunx diligit odit [I.8.]

- 25 7. Ne hid minden kor az Aszonialatnak
Jambor Szolgakrá há panasolkodnak.
Nemis kel helt adni kiwanszagoknak.
Mert kit Vrá Seret azon kys adnak

Cumque mones aliquem nec se Velit ipse moneri
Si tibi sit charus, noli desistere caeptis [I.9.]

- 30 8. Ha megh akarod Valakit Jntený
S. Nem akaria töled io Newenis Vénny
Kezdet dolgodtul ne kezd hatra lepni,
Kedwes Baratod ne Szwnniel ösztökólný

Contra Verbosos noli contendere Verbis
Sermo datur cunctis animi Sapientia paucis [I.10.]

- 35 9. Czaczogó emberrel te ne Vetekedgiel
Ellene mondo. S. Inteő beszedekei.
Ragalmazó Szó foli az embereknel
Elme bolczesegé Talaltatik kewesnel,

Dilige sic alios, ut sis tibi charus amicus
Sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequantur. [I.11.]

10.

40

Rumores fuge, ne incipias Nouus Author haberj
Nam nuli Tacuisse nocet, nocet esse locutum. [I.12.]

---

21 Alhatatos <es> [S beszúrva.] 22 chendes <is> io I.8. quae I.9. Sit 29 Valakit <te> 30 [a Newenis is szótagja a sor fölé beszúrva.] 31 hatra <maradny> lepni 33 [te beszúrva.] 37–40 [Hiányzik.]

11. Tawostasd az monta mondo hireket
Vý Talalonak ne mondgianak tegedet
Halgatasban Tartwan az te Nielwedet,
Soo ký monduan giakran vestik elteket,

Rem tibi promissam certo promitere noli
Rara fides ideo, quia multi multa loquuntur. [I.13.]

45 12. Az mit igirs azt meg ne reuocaliad,
Jo kedwel igiretedét megis adgiad
Masnak azon marhat ne aiandekozad
Mert giakorta meg pirul orczad azt Tudgiad

Cum te quis laudat, iudex tuus esse memento
Plus alýs de te, quam tu tibi, credere noli, [I.14.]

50 13. Ha diczirnek teged meg emlekezzeel.
Te magad iteloienekis lenni igiekezeel,
Magadnak sokat ne legi igerettell.
Chak magadban mit lats azont hidgied el.

Officium alterius multis narare memento
Atque alýs cum tu benefeceris, ipse sileto. [I.15.]

55 14. Maas Baratidnak io Tetemenieket,
Hirdesed mindenben bechőwleteket
Az te magad io chélekedeteket
Emlitený se hadgi dichirwén eőket

Multorum cum facta, senex et dicta recenses
Fac tibi succurant, iuuenis que feceris ipse [I.16.]

60 15. Iffiunak dolgát, Wenségben ne Samlaliad
Chelekedetit elotte, neis Jteralliad
Dolgait Jussanak esedben azokot rosztaliad
Gondolkodasal élodbèn vessed S. haniad

Ne cures si quis tacito sermone loquatur,
Conscius ipse sibi de se putat omnia dici [I.17.]

16. Ne gondoly azal, hofi ragalmazassal.
Maria alatomban tegedet mondasal
Ha magahoz gianós, őtet halgatasal
Magát meg emesti ketszeges voltaual,

Cum fueris felix, que sunt aduersa caeto
Non eodem cursu respondent Vltima primis [I.18.]

- 65 17. Miglen boldogh wagi iol el Tauostasad
Ellenkező dolgokat neis giamoliczad
Haragrà Jngerlót Toled el Tasiczad
Vtolso vevedre elmedet fordiczad.

Cum dubia et fragilis sit nobis vita Tributà
In morte alterius spem tu tibi ponere noli. [I.19.]

- 70 18. Giarlosagos elet adatot mi nekünk
Ember halalaban ne legien remensegünk.
Mert mýs Tengeren haiobán ewezunk.
Kettszeges napiaink, hon el merulünk

Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus
Accipito placide, plene et laudare memento: [I.20.]

- 75 19. Szegheni Attiadfia es Reghi Baratod
Mutat te neked kizdet Aiandekot:
Ved keduesén teölè bechwluen azokat.
Dichiruén *mutas* kedues akaratodot,

Infantem nudum cum te natura creauit
Paupertatis onus patienter ferre memento. [I.21.]

- 80 20. Termeset minket mezitelen Teremptet.
It ez Vilagon rúhauaal ekesitet
Gazdagsagban ne vesünk remeniseget
Chendesen viseliuk rank adot siginszeget,

Ne timeas illam quae Vitae est vltima finis
Qui mortem metuit, quod Viuit perdit id ipsum. [I.22.]

21. Ne Tarts attol, kÿ az halaltol feél:
Mert annakis weghe chiak hertelen iwn el
Napiait egienkint orankint vesti el.
Nem Tartoztatia meg Niar, es hauszos Teel,

Si tibi pro meritis nemo respondet Amicus
Incusare Deum noli, sed te ipse coerce [I.23.]

- 85 22. Baratod ha neked ioért meg nem felel
Ne Zugolodgial S. póróli az Istennel.

---

76 nutas [Javitásként egy olvashatatlan szóra írva.] 79 Ga<d>zdagsagban I.22. Vita

Tartoztasd meg magad S. ne Solý az Nielwedel.
Had bosu alodrá halgatasal Neögd el,

Ne tibi quid desit, quesitis vtere parce
Vtque quod est serues, semper tibi deesse putato. [I.24.]

- 90 23. Kereset márhawál ha lehet Sűkön eelj,
Nagi keduessèn eel kereszmenieddel.
Tekozlas ne legien kóltuén béchűletel
Minthá nem Volna: Tarthasad kezzeddel.

Quod praestare potes, ne bis promiseris ulli.
Ne sis Ventosus, dum Vis vrbanus haberi [I.25.]

- 95 24. Az mit égiser adhacz ketser ne igiried
Senkinek igirmi azon/ neis méried,
Embersegedet inkablan newellied
Eselös voltodot baniad hogi el Teried

Qui simulat uerbis, nec corde est fidus Amicus
Tu quoque fac simile, sic ars deluditur Arte. [I.26.]

- 100 25. Ki Teteti magát álnok besedewel.
Sziwibennis nincz az ió emlekezettel.
Teis hasomlowán chelekedetteddel.
Tsufoლიad meg ötet ollian mesterseggel.

Noli homines blandos nimium sermone probare
Fistula dulce canit, Volucrem dum decipit auceps. [I.27.]

26. Hizekedő embert te neis iawalliad.
Baratszapot wele há lehet ne Tarczad
Madaras sip Sowal fogia az Madarát
Edesen mikor sól chialuan lépre magát

Si tibi sunt nati, nec opes, tunc artibus illos
Instrue quo possint inopem defendere vitam [I.28.]

- 105 27. Fiaid ha wadnak Taniczd Tudomanira
Hogi legien az vtán haza oltalmara.
Ellien bechűletel io Tanulásara.
Sűleinek legien az vtán hasnara.

Quod Ville est, charum, quod charum est, ville putato.
Sic tibi nec parcus, nec auarus habebis ullj. [I.29.]

---

94 azon 96 <n> hogi I.28. poss<u>int [Az i javitva u-ból.]

110 28. Mi az ala walo Te itild dragának
Es az mi draghá azt ala walonak
Ekeppen fősueni nem lehets magádnak,
Sem penig egiebek fosueninek nem Tartnak.

Que culpae soles, ea tu né feceris ipse
Turpe est doctorj, cum culpa redarguit ipsum [I.30.]

115 29. Melliekreől soktal az elót büntetny
Magad ne latasal ázokot chelekedny
Rut dolog Tánitot ha kezdi Feddeny,
Magá vetkeiről nem Tuduan ky Térný

Quod iustum est petito, Vel quod Videatur honestum
Nam Stultum est petere id, quod possit iure negari [I.31.]

120 30. Az mi Tisteseges latatik azt keried
Ki hozád nem illik kiwánni ne meried
Bolondsagh azt kérni, ki nem adattatik neked.
Job el halgatny rá sem mennien Nielwed.

Ignotum tibi nolito, praeponere notis
Cognitá iudicio, constant, incognita casu, [I.32.]

31. Jo ismerősödöt igén meg bechwlyed
Ismeretlent penig ne Tarts annál fellieb.
Tortent dolgokbul igen megh esmeried
Probalt Baratodot, Jozannon Tistellied

Cum dubia incertis, Versetur Vita periculis
Pro lucro tibi pone diem, quicumque laboras. [I.33.]

125 32. Kit nagi eroddel giöznelis, twresel meg giözed
Az igén sep Iosagos chelekedet
Mert az igén engedelmes Twrészed,
Jo erkolcznek dragá io vezered.

Conserua potius que sunt iam parta labore
Cum labor in damno est, crescit mortalís aegestas. [I.39.]

I.30. me 113 Melliek⟨w⟩reööl 119 Bolon⟨sa⟩dsagh I.33. [Alája a 34. disztichon fordítása került.]
125 ⟨giozhecz⟩ [Föleírva:] giöznelis I.39. mortale

130 33. Az kit nagi nehezén munkawal kerestell
Azokat meg Tarczad azon igiekezzell.
Mert há kár wasasban giakorta te essel
Meg rakosol te vilagon Seginszeggel.

Dapsilis interdum notis, charis et Amicis
Cum fueris faelix, semper tibi proximus esto. [I.40.]

135 34. Mikoròn boldog Vagi kozelb legi magadhoz
Magaddal vgi legi [?] mint io Akarodhoz.
Adakozo legj, az Attiadfiadhoz
S. Ne hagi meg chwkenni io Voltat Baratidhoz.

35.

[AZ IO ASZONI ALATROL]

1. Nagi Jsten aiandeká,
Kinek io hazos Társa
Eö Feolsegtol adatik.
Hazaban az niugzik
5 *Csendesen* Niutozik
Elmeieben nem bagiad
Marhaia Saporodik
Pinziwel rakodik
Sekrenie Tar hazaban.
- 10 2. Mint langozo giertia
Aranias Tartoban
Vilagosan egdegel
Jgi az io feleseg
Hazaban ferfinak
15 Gionerw *sep* ekeség
Sepsege Iamborsag
Teokeletes Iosag.
Tséndés Alazatosag.
- 20 3. Az Reseges Aszoni
Ostwrul adatik
Jstentol az ferfinák

129 [Az ráírva *Mit-re*; *kerestell* utolsó 2 betűje javításként ráírva.] 134 Magaddal <iol tegi> [Föleírva:] vgi legi [?]

Cím [Csak a II-ben.] 5 I Keddvesessen [?] [Javitgatás miatt bizonytalan az olvasata.] II Chendesen 7 II saporososik [!] 15 I gionerw <seg>II gionorw sep 19–27 II [Hiányzik.]

25 Mért nincz bekesege
Feslet ros erkölcsze
Ha Iut neha; essebe
Selel ala fel Iáár
Hogi fejet niomia kár
Buidoszik elmeyeben.

36.

AZ IO ASZONI ALATROL

1. Aszoni embernek Semermeteseghe
Jó erkölcs az az eő Seepseghe
Vrahoz walo engedelmeseghe.
Fegihetetlen az eő Jambor elete
- 5 2. Aszoni alat magát kedwese tessi
Seretettel magához seligiti
Engedelmesegel hozza edesiti
Beocztelensegtől ő vrat félti
- 10 3. Él. vrawal sepén nagi boldogul
Eletit viseli Tistan es Sentül
Minden kor hazban cheled kozöt vl
Rokaián vluén kezzbén orsoia perdül
- 15 4. Vra agiát sepen fel ekesiti
Jamborsagnak selimewel sépiti
Sentsegnek barsoniaval öltözteti
Semermetesegnek paplonával fedezi
- 20 5. Az ollian aszoni az eő vrát
Giőniorwsegel hozabitia oraiát
Tauoztatia töle minden ő buiát
Feleiteti vele merges haragiát
6. Mint az olai faknak teriet agai
Giermekit Jsteni felelemben neveli
Oktatia S. Tanitia oket ekesgeti
Jo erkölcsze Soktatwán Seliditi

---

23 I <Testen egesege> Feslet

6 Seretettel <Vrat> 9 Él <ferfual> [Föleírva:] vrawal 12 kez<e>zbén [A második z az e-re írva.]
20 <V>merges

1. O tsalard wilagh mit tselekessel.
Raitad lakó santalan nemzettel.
Mulando iokkal giőniőrködtettel.
Alakoztatod hű dichőszeggel.
- 5 2. Jgirs embernek minden seepséget
Aianls nekie nagi ditsőseget
Niakaban rantod tsifras Tiszteket,
Hizlalod iokkal az eő szemeket,
- 10 3. Seghenisegbűl vrá emeled
Arani lanczokkal, niakát terheled
Mutogacz neki arani hegieket.
Tsak homlokára vethezd belyeget.
- 15 4. Eminentissimusnak te hiwatatod
Gloriosissimusnak te mondatatod
Nagi meltőszagrá fel mágoztalod
Perswasióra fualkodtatod.
- 20 5. Hitit S. wallassát meg tagádtatód
Ezűst Araniert. meg házudtatod.
Vdwőszegeteól messe Tassitod
Tsak legien neked wegre paitarszod.
6. Jgaznak Ṽgit te el fordítod
Arwát Eőzwegiet meg niomoritod
Ha telik neked Arannial markod.
Ne fellien semmit azón biztatod.
- 25 7. Azok *mind* Jarnak kik ragazkodnak
Alnoksagodhoz kik futamodnak
Bocztelenszegre mind azok iutnák
Szentelenszeggel földre burúlnak
- 30 8. El wes az ki teged szeret.
Pokol Tűziben nem alsik senvet
Giőniőrűszégert ördóg less bered.
Vig eoromedert pokol less helied

---

4 II heű 5 II Igirs nekiek 8 I Hizladot II Hizlalod <eőket>iokkal 10 I terhelied II niakad Terheled 11 II nekiek; hegieked 12 II bellieged 14 I Glorissimusnak II Gloriosissimusnak 15 II meltosagrá magoztalod 20 II neked wallásban Tarsod 21 II fel fordítod 24 II azzál 25–32 II [Hiányzik.] 25 I <kik>nind [A *nind* javításként ráírva a *kik*-re.]

KRONÝKA ETC.

P.G.D.P.B.D.V.M.F:

1. Szok seep dolgokot immar hallotunk.
Es kronikakban chudakotis olwastunk.
Mellieknek hitelt alig ha adtunk.
Tsudas az hitelre ha gondolkodunk.
- 5 2. Tudos emberek irnak nagi Jndiarull.
Sok rendbeli nagi Tortenetekrul.
De feo keppen az feoldnek termeszerul
Giumolcznek soksga es Nagisagarul.
- 10 3. Columbus Kristofis ir Vy Vilagrol.
Ot lakos emberek erkolczeirul
Faknak leweleknek seles Voltokrul.
Vas heliet fat Vagni arani feiszekrul.
- 15 4. De hadgiuk el immar sok iraszokat
Laszuk meg immar nemeli mondaszokat,
Keletinel valo nagi hazugsagokat
Mondaszok vtan orcha pirulaszokat,
- 20 5. Nints rutab dologh az hazugsagnal
Feo keppen nagi vrak astalajnal.
Mert sok sem neez, s-fwlel azoknal
Oly helien S-masutis nints iob halgatasnal.
6. Ciliciai kiralinak az fiat
Octauianus Chaszar meg vtalt
Kertiben sakastwan egi almat
Hazugsagert meg ada iutalmat
- 25 7. Mert orsagat teole el weue
Minden maradekitol el idegenite
Hogi sokat hazudott eo elotte
Melliet meltan meg erdemlete,
- 30 8. Meg akaruan eokett semelienkint Jrni
Kik Voltak azok Neuenkint newezny

---

16 vtan <a> 18 [Az *astalajnal* szoban a *j* beszurva.]

Tsak hagi tudnak megis nielweket gatolni
Sua iaraszokat zablaban hordozny

- 35 9. Mind azon altal meg nem newezem
Ký legien az magamis segienlem.
Ha gialazodnek newebèn S-hiriben.
Gatlasa lenne elõ menetelében
- 40 10. Mý Tartomaniunkban vadnak oly emberek.
Nagi hazugsagoknak bochiatiak nielweket,
Wegre nem adnak helt magok besedenek
Mondaszokkat banván igen hamar keszek.
11. Elõ alwán egik mond silua nagi Terem.
Mint meszelies fazek neò nagi Temerdeken.
Hossa ket araszaira nem sinten megien
Harom pintes fazekbàn hagi ferien, nem Jtilem,
- 45 12. A mellet eiel kertbèn ký megien lopni
Nem kel sok embert érte eskwtetni
Mert laba nioman ki legien, meg õsmerhetni,
Az vtàn lopaszért megis bñntet/hetny.
- 50 13. Geörög dinienek isõniũ nagisagá
Niolts eõkrw seker Eõtõt, hà el vonhatia
Egiet egi ember Válán nemis birhatia
Hanem kett ember korczolian Vontatia.
- 55 14. Feélben ha metsik, es bélit ký weszik.
Mindgiart az emberèn altal erezhetik.
Há az diniet oldalará fektetik.
Nints oly ember ký altal nem buihatik.
- 60 15. Ezis nagi tsuda az Tõbbi kozott
Az Tissan Tul walo foldet ký latot,
Kertbèn az diniet egi meli foldrul meg latot
S. ký meszerè ez nagi dolog hallatot,
16. Oly madaratis látak kekkeo mellet.
Nagi sagá mint az ló olian lehetet,
Ko falrá semmi kepen nem röpülhetet
De az arokban esznie kelletet,

---

40 [Mondaszokkat javítgatásként egy más szóra írva.] 44 pinzes [!] 48 bñntet/hetny 50 vonhat<n>ia
51 birha<n>tia 52 Vonta<n>tia

- 65 17. Kakuknak soksagá leepén fogodik.
Neöstine penig ugian Torlodik.
Harmints ketto egi orá alat niomoritatik.
Akoron himie mind maszut forgodik.
18. Nagi tsudá azis Stiriaban
70 Lén kettser terém hidég orsaghban.
Minden fű viragzik Januariusban.
Aratas Vagion Februariusban.
19. Nints oly bor kit meg nem weszen.
Akoiat husón eott pinzen
75 Mint malozá oly feő leszen.
Mezes Malihoz haszonlo leszen.
20. Ez mondaszokat megis vytiak.
Vrak astalanal, hittel bizonitiák
Ki melletek űl, vgian el altaliak
80 Hogi ili ki mondok az hazugsagnak.
21. Hadnak el immar sok hazugsagott
Tartanak nielweken az igasagott.
Pirulna miata maár az orczaiok.
Chelczapászert lenne az ő iuttalmok.
- 85 22. Job az nielwett saiban kewesse meg fogni
Hogi sem sok vtán az vtan bankodni
Áz bölts embereknek mondaszauaal éelni
Halgatasnal nints iob, azon meg niugodni
23. Azert az ki halgat az iol vralkodik.
90 Nýelwe fekemlőin nem igen hankodik.
Feksik chiendeszen őrűl nem bankodik
Nielwe hazugsagat nem igen Nőuetik.
24. Halgatasomót soha meg nem bantam,
De solasomat giakran meg siradtam
95 Mikor nielwemet folitaban bohattam
Áz böltsnek mondaszáát ebbén helin hadtam.
25. Az émbert nielwe felete meg gialaz.
S.ký hazugsagot Sool. há nem hissi maas.
Mindennek newetik S-ninchen meg maradas
100 Vigasag helliet saal ra somoru giaz

68 for<d>godik 78 hittel <is> 83 [miata: beszúrva.] 84 [ő: beszúrva.] 90 <b>hankodik

26. Nielwed miat nehá nem mers elő menni
Há hazugsagodat nem Tudod fedezni
S: Megis mind az által iol tudts nelweskedni
Hazugsagot. hazugsagal nagon vitani

105 27. Rekessük be awal az eő mondaszokat
Mikör sokat solnak ne hidgiük azokat
Sótt inkab neőweszük bolondszagokat
S Gioniorkeotteszuk velek mi magunkat,

38/II.

1. Hidég orsagnak mondgiak Sueciat
Oczeanusón Tul belseő Sechiat [?]
Mindén parast viszél azt mondgiak Nust Subát
Seminek ők Tartiak az fekete rokát

5 2. Ez igen nekunk chudasnakis Tettszyk.
Embernek orabol forás ereskedik.
Iegh fagia miat mind addig ot feksik.
Miglen alfelebol [?] ora meg nem parlik.

10 3. Olahus Magnus noha Ír ő sokat.
Keletinel valo Santalan dólgoakat.
De en chudalom nemel mondasokát
Mi varasunkban törtent hazüsgagokat

39.

1. Sodamahöz haszonlo parasnak haileka,
Cleopatranak Sep [?] ekes barlangia
Semiramis Aszonnak lako hazaia
Fertelmeszegnek Tanulo oszkolaia

5 2. Buiaszag Torkoszag te benned lakik,
Parasnaszag teőled el nem Tawozik,
Áz az io benned ky ighen iszik
Tsoknak iziwel ha böwen telik.

---

1 <az>Sueciat 2 <az>belseő 3 [Előbb:] viszél Nust Subát [azt mondgiak: utólag került a sorhoz.]
4 [ők és az: utólag beszúrva.] 5 <nekem>[Utólag föléírva:] nekunk 6 forás <viz> 8 [A második szó
olvasata a javítgatás miatt bizonytalan; meg utólag beszúrva.] 9 [ő: beszúrva.] 10 valo <nagi>[Santa-
lan: utólag beszúrva.]

2 Cleopatranak <mezes>[Föleírva halványabb tintával:] Sep [?] ekes

- 10 3. Mindén roz gaz erkolts te benned Vagion
Tokelletlenszeg benned neő Nagion
Hazugsagnak akla hiwatol mondom,
Alhatatlansagnak feske Nagi Vagion.
- 15 4. Latorszagnak fiai benned lakosnak.
Kik tsak örwlnek az Tolwailasznak.
Tagulasza ninczén az Szok lopasnak.
Fiaid merwlnek nagi predalasznek.
- 20 5. Áz az io te benned ký nagiot hazudhat
Az ký nem Volt szoha oliantis mondhat,
Jamborok sawa nalad semmit *nem* hat
Mert sitkos voltoddal nielweket gazoltat,
6. Jstentelenszegbén merwleő *Vrfiak*.
Paraznaszagra hailandok mint az Vak.
Nem nezwén hoga közel Valo Attiafiak,
Chiak ők bwzolheszek odoiat mint az Bak.
- 25 7. Attiafiuszagnak benned Nagi romlaszá
Fertelmesegből [?] benned bomlasza.
Attiafiak kozót Valo rut Agiassa
Egik mint masik kuttiat vgi assa,
- 30 8. Aszoniok nem nezik bened hoga Attiafiak,
Egi meehbwl Valo szarmázandodtak,
Sem igaz kotelit az hazasagnak
Fekemleoit erztik paraznasagnak
- 35 9. O te parazna Nostin Materia
Meli siwedet bwnnel az Eordog maria
Ne neez az feslet erkoltsnek katonaira.
Tekints gondolkodgial pockol kinaira
- 40 10. Terý ký immar az sok fertelmeseghbwl
Meliseges nagi Viznek forgo Orweniból
Ne igial immar buiaszag metelebwl
Sabadits meg magadat Eordognek teőribül.

16 Fiad 19 semmit <nem>hat 21 [Az *Iffiak* javításként ráírva *Vrfiak*-ra] 26 Fertelmeseg<nek>ből [böll javításként ráírva a *nek*-re, de lehet fordítva is.] benned <valo> 29 [A *nem n*-je ráírva *z*-re. A sor utolsó szavának utolsó betűje levágva.] 30 [A sor utolsó szaván tintafolt, az utolsó két betűt kikövetkeztettük.]

11. Nem illien Vala ez előtt ez e Vaar.
Mikor benne lakot Zold publican Madar
Nem Vet eröt akor veres semeó hohár
Mostan sok ros lakia felete nagí kaár

40.

BENDEÓ PANNÁ KOMAROMI ASZONI ENEKE

1. Komaromban lako te Bendó Panna
Igaz ember Volná ki semedre hanná
Faitalan eletedet elődbén szamlalna.
Mint egi Twkorból dolgaidot abrazolna,
- 5 2. Eszedben nem veszed mikint alapatod.
Belöl az Tesztedre rut fekeli fakadot,
Ragadó Boitorian ruhadra akadot
Hamaris miatta leszen bodulaszod,
- 10 3. Jambör Aszoniok köze nemis samlalhatnak
Gonoz erkoltsők mert teged buritnak.
Chegerés vetkekben nagí giakorta latnak
Latór Tarszaid te weled mind bannak,
- 15 4. Pesteni Heuizben te mit chelekedtell.
Faitalan Ifiakra giakortá semleltel,
Kamoká ködmönben igén frissen leptél
Egi izben [?] setaluan igen giöniörködte,
- 20 5. Feő rendek között tegedet szamlaltak.
Nagí Josagú Vagi felőled Tartottak,
Gonoz erkolczodott peniglen hofi latták
Vegre Lowáskakis az haszadra hagtak,
- 25 6. Jttis komaromban az Ser arulashoz,
Áz Serere iartanak mint egi bordely hazhoz.
Noha nem mindennek volt kedue ferdőhoz
De azert sokaknak áz Testet volt keöz
7. Két felöl hazadnak Serednek chegerét
Araniul még adtak az Testednek beerét
Noha Vallotad nem kiczin segienéét
Feieden meg latod vegre itületét,

---

16 [izben szóban az i és a z között 2 áthúzgált betű, talán gy, minthogy a száruk kivethető.]

- 30 8. Buia természeted haszonló dísznohoz.
Ki életédnek fertelemeskedest hoz.
Parazná voltod semmi iot nem hoz
Haszonlo vagj koslató kutiahoz.
- 35 9. Kleopatrat kówetet te ebben,
Parazna életbén be merúluén igen,
Nem alas meg azon hogi tsak égik menien
Egik ha le czus maas agiban heuerien
- 40 10. Vrádat ha haznál te nem erezed,
Egi meli foldre ha el eredet.
Meli nem meltó Meled fektetet.
Chiak telhessek Niers börel hiweled.
11. Sep fris ruhakbán setals az vczakón
Aráni lanczál kotozeöd magad niakon.
Semedét idestowá haniod az Jffiakon.
Labadnak niomat Hogi meriek az Agion
- 45 12. Nints oly Jffiu kit te meg nem chals
Semed Hunioritászal ha te meg probals.
Ha ninczenis pinze te meg nem vtals.
Iteóie ha nagi wele oromest hals.

41.

BALASA JANOS ENEKE SZOLÝMOCZKAIARULL.

1. Az én Solimoczkam Paloitan Vagion
Siuibén szerelmem neö igén nagon
Belöle Jkraia foli igén lagion
Kit dragá kenetüll magamnak tartóm
- 5 2. Gondolkodwán érte nem tudok. S. mind alok,
Ha eszemben iút chiak nem meg halok.
Serelmiert paloitará gialog balagok,
Mint eess nelkwł swkós iaro bolondok

39 meltó <fek>[Ráírva:] Meled 42–43 [A sorok rendje eredetileg fordítva.] 42 magad <ot> 44 [A niomat szó ráírva talpat-ra.] 46 [ha ráírva egy olvashatatlan szóra.] 47 niczenis; [A te t-je d-ből javítva.] 48 [Az Iteóie szó I-je ráírva egy olvashatatlan betűre.]

5 [A Gondolkodwán első d-je ráírva g-re.]

- 10 3. Mikór hoza megiek el moszolidik.
Elómben iőwen eő fel foztozik.
Oculariat mutatvan semem Tistitatik.
Ragiado szerelme siuembèn ferkezik.
- 15 4. O én Solymoczkam ha közelben laknal,
Kekkeoy kapun hozam be yarhatnal,
Sok iotis nalam gyakran talalhatnal,
Meg tóltene megiedet, kit az vtan latnal.
- 20 5. Az en kezemre tegedet wennelek.
Szepl nioszoliámra mellém fektetnelek.
Kariaimmal gyakran teged ölelnelek.
Végre mint az Niul altalis Sóknelek.
6. Noha kezemèn Vagion aperturá
Meli semeimet genetbwíl tistitia
De ha Solymoczkamnak rám fordul az fara
Mindgiart semeimnek meg iún sep vilaga.

42.

1. Az vr Istenben bizál erös vasztag hittel
Szent dolgairól eiel nappal elmelkedgiel
2. Fele Baratodot mint magadot Szeressed
Jstennek aldasat ez vtan hogi vehesed
- 5 3. Szenkit bechwletiben meg ne Serczed
Hogi mondgianak felöled S. érrczed
4. Halalod felöl minden koron elmélkedgiel
Boldogul it ez vilagön iowadbol hogi eel
- 10 5. Haragot sokaig siwedbèn ne Tarchiad
Awal lelkedet ne Terheld S. ne banchiad
6. Ne hid meg bekelt ellenszegednek.
Mert meg árt vegtere bechwletednek.
7. Ahoz ne bizal kinek Tudot hamis voltat
Meg muttatia neked hon nem varnad haragiat

---

24 meg iúm [!]
14 neked <hogi> hon

- 15   8. Ne orwend kárán fele Baratodnak
              Hogi annak sorsa feiedre ne Aradgiának
9. Gazdagnak penzedet kölczön ne Add.
              Mert giakortá kerwen azt meg bannad
- 20   10. Titkodot ne Jelench Aszoni Embernek S. giermeknek
              S. Neis hid mindén kor beszedekek.
11. Mert az Giermek aztis meg Ielenty
              Kiról az elót nemis volt emlekezety
12. Kit mond hamar megis Tagadgia
              Ha kerdik teöle ostort nekie Muttatia.

A RIMAY-MADÁCH-KÓDEXEK
ISMERETLEN SZERZŐTŐL SZÁRMAZÓ VERSEI

1. Ne gondold Szerelmem kenü Jndulatnak,
Hogi en keët szemeim tsak teged vigiaznak,
Es *Sŵ keseruiwel* Sirassalis aznak,
Ha kessen es ritkan Iellen lenni latnak.
- 5 2. Abrazatot mert Széép es erkolchod Szeled,
Minden Jatekokhoz alkook [?] estendeid,
Nekem azért hozad szerelmem nem róuid,
Kit bennem naponkint minden resse többbit.
- 10 3. Képe Szemeidnek olalkodó Törre.
Nem Sabadulhat ki en Szíuem bellöle,
Ne legi haát el vadult, lelkem, teis töle,
Szöt magadhoz Jóót vééli mindenkor felöle.
- 15 4. Ha peniglen vetek S artok Szerelmemell,
Nem tussakodhatom, megh hid, ez vetkemmell,
Vetenem elened igi mind holtomigh kell,
Mert edes kepedet nem feleithetem ell.
- 20 5. Ez Vetkemtwíl vgian nem ohat magadat,
Azert ez vetkemet Szabadszagaban hadt,
En edes szep Solimom, te sze legi hozam vadd,
Kezemnek ket szarniad Simogatnia hadd.

---

3 *Sŵ*kos oruiwel [!] 6 [Az *alkook* utolsó betűje egymásra irt *n* és *k*. Nem állapítható meg, melyik az elsődleges.]

6. Magad es szemeid oka szerelmemnek,
Kikell az ragiago chillagok szem éérnek,
Feske egiedwl Vagi minden giotrelmemnek,
Tóledis kel kernem enihitest Twzemnek.
- 25 7. Jöuel haát, szepsegem, vgordgial előmben,
S lassad, nem vagioke Sebhwl Szerelmembén,
Epicz es Vjch megh el badgiat keduemben,
Tarchiad megh lelkemet, meli legien keblemben.
8. Jmmar ezt most neked latóo bizoniszagul,
30 Mind magamnak tartlak teged niajassagul,
Lelkemnek háat magad adgiad oruosságul,
S faidalma azonnal mindenestwl taguull.
9. Ezer napia legien eleted egi Napia,
Jóo Szerenchied legien te vdgiédnèk Apia,
35 Vigh keduedet penigh keziwel az kapia,
Ki szerelmednek lot megh kotettet rabia.

44.

1. Nagi peldaát adhatok en rolam mindennek,
Szenki ne Szolgallion dwhot Szerelemnek,
Mert vtat aad vele nagj Sw giotrelemnek,
Halojaban akad ha tókelletlennek.
- 5 2. Meltoo Szemeli magad ne kozd meltatlanhoz,
Tsak Sóódot sze niuichiád az alhatatlanhoz,
Mert ha rozda nemis, pénisz féér Aranihoz,
Rosznak Tarsaszaga elmednek bud S. kinth hoz.
3. Hailok mert az rossak minden hívszagh Sóóra,
10 Mint assu fa lewel Szeel fuallassara,
Bechwlik es Tartiak magok közt nagjobra,
Kj kozülünk köztök tobbet haitot raita.

21 [Az *oka* szóban a *k* után 2 betűnyi helyen a papír kiszakadt, valószínűleg az eredeti *okos*-t javították *oka*-ra.]; szerelmednek [Értelemszerűleg jav.] 22 [Az *az* szóban a *z* előtti javítás nem vehető ki tisztán, valószínűleg *sze* volt eredetileg. Radvánszky olvasatát adjuk.] 28 keblenben 33 eleted <n>

7 [A *féér f*-je *p*-ből jav.] 10 fu<l>allassara [Az *a* ráírva az *l*-re.]

45.

1. Ki ki Terhet Váálán kőzwlünk visseli,
Az az mester ember, ki buiát jól elý,
S-hirit eő Titkanak maga nem neweli,
Boldoghszaga reszét chiendes keduel elý.
- 5 2. Engem haát Szerelmem, ki Twziben newelt,
Nem chudalhatome, hoga langom el nem nielt,
Ki maganak mostis marastot bennem helt,
Erező giotrelmim adhatnak nektek Ielt.
- 10 3. Tistelem az elme vezetet Tudománt,
Hoga Twzenek habia eróm felet nem hat,
Meg niertém Iob réésit, mint az lelkiem kiniat,
Wakmeron ne talam az Kupido szém bant.
- 15 4. Az meltóo Szerelmet mindenkor Bechwleóm,
De keesz szemermewel eő kwszeobit vllóm,
S. dőwheot Termessetit, mind illik, kerwleóm,
Lelkemeth rós gondal mert nemis Terhelem,

46.

1. *Birja bár akárki nagy jószágú Lévat,*
Bechwliek Szok pinzre erdelibenis Dewáát,
Tsak en olelhessem kariaimmal Ewáát,
Kit lelkiem S keet szemem nagi kincze gíanant láát.
- 5 2. Az eő feiér mellie merő alabasztrum,
Szerelme elmemben oly forgo, mind malom,
Eőrleszenek kiniat mert elmemben Vallom,
Meltaán azért neki magamot aianlom.
- 10 3. Ellien, de ne vgi, hoga *chiak* verjen S kinozon,
De hoga szok kinomnak köniebszeget hozzon,
Kőtőzöt voltombul máár kys oldozon,
Es Szerelme vthán Tagannis hordozzon.

1 [Radvánszky közlése alapján adjuk, mivel kötéskor ezt a sort levágták.] 9 ne vgi hoga <chiak>
verjen S [A ne és az S beszúrva.]

- 15 4. Adgion Szabadszapot, hogi één Szerethessem,
Es szolgálatommal keduit neuelhessem,
Engedgie, szep niakat hogi en Eolelhessem,
S. Nieltem merge vthán mezitis nielhessem.

47.

1. Szerelemtöwl chiak kaár, hogi tiltunk szép szemelt,
Hailandószagh nélkül mert Soha egy szem éélt,
Jupiteris Sepnek tilalmat adni féelt,
Szöt keduezni nekik Tisti szerentis véélt.
- 5 2. Aianlatia magát magawal az Szepséeogh,
Az eó ragiagassa Sziwemben vgian éégh,
Vgi vissel benünket, mind lowat zablas féék,
Keduenek venekben nem talaltatik wéeogh.
- 10 3. Holt az, nem elewen, ki szepet nem Szeret,
Karian kette vagiak báár annak az eéret,
De az ki fogawal raghat mééogh kenieret,
Szemelitol kapot iób keduet el nem Véét.
- 15 4. Szepek Sabadszagáát hadgiuk azért hellin,
S wigadgion S ki őket wiszelhethi niellin,
S Niugodgiekis ki ki kegieszenek mellin,
S kittól lehet, kestis chierellien hüwwellin.

48.

1. *Semmi alat ninchien földön niomorultab,*
Szerelem toriben akadó szegheni rab,
Elmeje buidoszik mihelt fel keel az Nap,
Echiakais szemme Szemi almot nem kap.
- 5 2. Lelke, Sziue ninchien az maga testiben,
Azok töwle mentek mert Szeretöiben,
Ketelen vgi élni, kel annak keduiben,
Kinek Sziue lelke tartatik keleben.

---

15 ki ki <sz> kegieszenek [A szókezdő k ráírva sz-re.] 16 che<l>rellien [Az r ráírva l-re.]
1 A kéziratban a sor fele hosszában levágva. Radvánszky olvasatában adjuk.] 2 <Mint>Szerelem
8 keb<e>leben

- 10 3. Ne chiudált haat engem, te az en Szeretóm,
 Elegh az, hoga nincz te kiwoled Eröm,
 Lelkimmel, kiwell birs, legi inkab Szegittóm,
 Tuduan, hoga te lehecz kinomban enihitóm.
- 15 4. Ebrest es elest engem az te keét Szemed,
 Rolam azert öket, ha lehet, le ne wed,
 Seót keduedet hozam mind adeglan neweld,
 Miglén tolem aldast erdemelhet neued.
- 20 5. Azt akor nired megh, ha keduedben fogacz,
 Es ki essnem abul eletemben nem hacz,
 Higi, hoga hw szolgadra holtodiglan akacz,
 Ha szep szamnak Saddal Sok Sep chiokokat atsz.

49.

1. Egi Szep roza szalat kwltem aiandekon,
 Wed tolem. szerelmem, el te azt oli okon,
 Hoga Sziuünk Niugodgiek koztunk egi Szandekon,
 Mint ez Neót, nilt, niugot szep harmatos bokron.
- 5 2. Mi szerelmunknekis wastagodgiek Aága,
 Viullion közötünk Naponkinth wirágha,
 Szemeliunknek koztunk kedues legien Saga,
 Ra soha ne hullion szemmi gonos ragia.
- 10 3. Ez kultem rozaert nem kiwanok nagyot,
 Chiak hoga haicz en hozam szerelmes orchadot,
 Kire ragaztotad szep piros rozadat,
 Hoga annath Siwhassa illetteó Zagodoth.

50.

1. *Látod ez gyöngy szemet*
 Fogiatkozassaua szine wag .
 Jgi wagion en kezem te hozad
 Es Szerelmed miat wagion megh herwa .

13 [Az es beszúrva.]; Szeme(m)d 14 [A Rolam m-je ráírva d-re.] 20 [A Sok beszúrva.]

2 elte 12 annath [A th ráírva k-ra, de fordítva is lehet.]

1-4 [A kézirat csonka, az első sort Radvánszky alapján adjuk.] 3 [A kezem ráírva hozam-ra.]

- 5   2. Chiak az te io kedued áád neha szint neky,
               Mint eztis az Zomancz szinewel szepti,
               Es mikint az Arani ezt ki nem eithetti,
               Kepedet Siuemis vgi nem feleithetti.
- 10   3. Forgassa ez gionginek szem jegiez egiebet,
               Chiak hoki elmem forgat Szwntelen Tegeted,
               Ne vond meg haat twlem tejs keduedet,
               Had foglialiam belem egeslen Szerelmedet.
- 15   4. Kőuesd ez araninak engedeó lagi voltat,
               Tőres nelkul adgia kezednek haioltat,
               Eletednek hozam niuicz teis lagi foltat,
               Igi Enihiched bennem twzemnek nagi Voltát.

51.

1. Olý nehez, nem latom előtem Jarnia,
       Mint ha el ment volna twlem messe vtra,
       Hagiot volna bura,
       De wissont vigadok, ha magat muttatia.
- 5   2. Lenni nala nelkwl Sziuem nem kiwania,
               Neznýs reaia ket szemem nem vna,
               Aalomra' nem hunna,
               Ha hunnekis, elmem vele (vigadozna) almodozna.
- 10   3. Nem késsem, megh latom, magam neki adom,
               Ha Isten bekewel hordoza ez vthon,
               Baár vigh sziwel Iarion,
               Remenlem, hoki hammar szep kezet foghatom.
- 15   4. Aldot less az ora, meliben őt lathatom,
               Es en szerelmemet nekie valhatom.
               Megh vigaztalhatom,
               S-Wigaztalassawal magam niugothattom.

9 e<b>giebet [A g b-re írva.] 14 kezeidnek

7 [A nem n-je s-re írva.] 14 [Az Es s-je n-ből jav.]

1. *Hárfa* ... at walahoua Juthat, min chiendessit,
Fenie Termeszetet megh ... Szuvét ront, Valtoztat, Szelidgýt,
ak kozt felelmet, nepek kozt szerelmet ez giakran szerez, éépit.
- 5 2. Orfeus, im latod, Sok fele alatot magahoz mint Soktatot,
Erdók kozt buidoswa, Iarwan ideztowa, hofi hegedult es lantolt,
Newenek Nagi hire, teriédueén meszire, mi közénkis el hatot.
3. Szerelemben, meniek, Vattok ki kemeniek, Orfeushoz alliatok,
Az nala megh Sokot fenie vad alatok peldaiara álliatok,
Ertetek megh epet buss széérelmes szuuet vidam keduel lassatok.
- 10 4. Kett elenkező Vad Soha megh nem alihat, ninchien köztők egiezez,
Igi az igienetlen erkolczben, termetben ritkan vagion szeledszégh,
Báár egibe kotozdis, ki forr koztok megis mind meregh,
idegensséégh.

AZ EN SZUVE M GIONIORKODTETŐ SZERELMESSEM EKES
SZEMELIENEK KEDUES JRASSARA VALO VALAS TETELE.

1. Ercznel, kö sziklanál
Kemenibnek valhatnál,
Ha neked nem felelnek,
Es minden Irt betwt,
5 Ki elmedbul merült,
Ha io Sziuel nem Vennek,
Söt ha Sas lehetnek,
S. moddal Indulhatnak,
Mingiart hozad rópülnek.
- 10 2. Wettem leweledet,
Abban Szerelmedet,
Kit nekem aianl keduet,
Adodís ertenem,

1-3 [A kézirat csonka.] 3 [A *félelmet* 3 első betűje javításként ráírva.] 4 latod <magahoz> sok
11 termetben <nin> [Ráírva:] ritkán
Cím Sz Szemeliének; <V>Tetele [A T javítva V-ből.]

15 Toled el Jottelem,
Mind uiult megh keszerwed,
Keërs, hoga hozad teriek,
De mýgh az less, kerlek,
Es kis valassomat Ved.

3. Gonoz Szerenchienek
20 Bukássat embernek
Nem mindenkor tarthatiuk;
Ha földre essését
Es tagia toresséét
25 Abban mi nem lathattiuk,
De hoga az niawallias,
Kit el hagi kedues tars,
Igen bizonithattiuk.

54.

1. Szerelmessitöl valt Valoban nagi kint láát, nincz veghe keszerwenek,
Butul bagiat, eped, Almotis nem enged Vehetni két szemenek,
Ha megh enihitýs, Nincz eep kedue megis, Nem kel ir bus lelkenek.
2. Jgi Vagion en dolgom, Mert chiak buslakodom, Nem latwan
Szerelmemet,
5 S. noha el tauoztam, De velem el hoztam Sziwemben Zart kepedet,
Buzgo kiwanssaggal, Niughatatlanssagall ohait lelkem tegedet.
3. Adia az io Isten, Szerenchjem lehessen, Egeszeghbe lassalak,
S. te hñ szerelmedben, kit Irs leweledben, Hamar talalhassalak,
Te Veled beszélwén, Es neked orólvéén Szassor chiokolhassalak!

55.

SZERELMESE IOB KEZENEK JRASSAT KÖSZÖNTHÝ

1. En edes iob kezem, Toled keduen vessem, Hoga nekem aianlátod,
Assoniodnak keduit, S. hozam hñ Szerelmit, vjawai Iratod,
Vessed nem kis hasznat, Ha vele ket kariat, Niakam korniul
rakatod

---

14 Tölem [Értelmileg jav.] 20 Bochiassat [!]

- 5 2. Legien Jokal aldod, Hogi hoza fogadod, S, ki mentet ketszegemből,
Mert hogi őt szerettem, .S. miatta epedtem, lathatia szemeimbeol,
Azert maár vigadok, Mert oli Hitben vagiok, Hogi megh ment
Szebeimbeol.
3. Varion vigh örömmel, Mert enis Io keduel Megiek Sep
Szemelliehez,
S' Te hozadis menten, chiokokal bekellem, Io hirt iro kezehez,
Hidgie bizoniossan, hogi en minden modon Sabom magam
keduihez.

56.

MAGA LELKE VIGAZTALASSANAK 4 ENEKECZKE.

1. Eörül Immar, lelkem, Szep kinchet talaltal,
Ki keresztetiert Hegiet, erdöt Iaartáál,
Nem esset heába, hogi erte faradtáál,
Hozad erkezet maar, kit ohaitwan Vartáál.
- 5 2. Giongiot es Arániat megh halad Szepsege,
S Dragab mind azoknal Hozad valo kedue,
Minden ketszeged maár legien el temetwe,
Mert nala astalod keszen vagion vetue.
- 10 3. Valamit felöle Hozad remenlettel,
Mindeneket benne beusseget fel leltell,
Sziue Titkabanis maar ressesse löttel,
S Io Akaratiarul bizonios Ielt vettel.
- 15 4. Eörül, vigagi Azert Immar szepsegenek,
Es Szolgali örömmel mindenben kedueinek,
Neueld indulatiat Hozad Szerelminek,
Es tégi bechwletet Nagi emberszegenek!
- 20 5. Nem embersege ez, Hogi raitad koniörult,
S koniorwleszebül vigastalastis kuld?
La, meli Selegi Hozad, toled megh nem remult,
Jelentwén, hogi ois Szerelmedben merült
6. Kiwania

7 [A *Megiek* szókezdő betűje nem vehető ki tisztán, eltorzult.]
11<1>töttel [A t ráírva az I-re.] 21 [*Kiwania* órszóként.]

1. Be borult folhozót banat hozó egem,
Giakor fazlalással mit borzasztal engem,
 Szomoritót keduem,
 Venusnak Tűziwel nem hacz melegednem.
- 5 2. Irigilede annak Vaart bodogulassáát,
 Sziuemnek neweli ki vigasztalassáát?
 Nezd hű aianlassáát,
 Vidulý megh, deruli fel, ne herwazd orczaiait!
- 10 3. Ad latnom derultem kiwantam szemeliet,
 Es ne epest bennem sziwem remensségéét,
 Had foghassam kezéet,
 Ne zard be vthamoth, S neki ne segd kedúit!
- 15 4. Latod az ő dolgat; vgi Vagion, mint nekem,
 Egi máás nelkul vesseli Iarnunk az Tengeren,
 Habokal Hani engem,
 Segitsen ő nekem s en neki eweznem.
- 20 5. Fenies Vilagodal vidicz megh benunket,
 Lathatod egimazhoz megh indult keduunket,
 Neweld örömunket,
 Zaportul megis oód viragzóo kertunket!
6. Jletünk tegedis belole Io Szaggal,
 Az mi Szerelmunket ne Terheld haragal,
 Te birs minden maggal,
 Kemeliwe bani Velem, mint szerelmes rabbal!
- 25 7. Tejs, Szemeliemben oruendő szerelmem,
 Szerelmedben ne hagi vresultnek lennem,
 Megh niugodgial bennem,
 Restseghben nem talals, ha szolgaltacz velem.
- 30 8. Sok fele szerenchied ne lehessen, chiak egi,
 Buwal banatalis soha ne Ismerkegi,
 Eppen allion a hegi,
 Melliet szám izihez terem Szep piros Megi!

1–2 [A kézirat szakadt. A második sorban Radvánszky *Máskor*-t írt.] 5 Vaar

1. Peõngeszeét koboznak giakran ha te hallod,
Minden Vigsagodat el mulatni latod,
Gioniõruszedét somorusagrà fordítod,
Sep saraz semedet keoniuezesre hozod.
- 5 2. Ném korczmahoz walo koboznak pèngesse,
Sem Tantshoz *nem* Valo giõnieõrù Zengesse,
Mert hozatik teõle élme giõtrõdesse,
Buidoszo elmenek gondban teõrõdesse.
- 10 3. Hárffà, lant Zengesse giõnioruszeget hoz,
Hegedwnek hangia lakodalom hazhoz,
Sýp sónak az Sauà io az Ser korczmahoz,
De koboz pengese élme torõdeszt hoz.
- 15 4. Regal es Orgonà disses templomokban,
Mikorõn diczirik istènt enek Szókban,
Puzan es stortisztà az eneklo karban,
Kõboz igèn illik katonak karyáiban.

AZ TEKINTETES ES NAGYSÁGOS
HADADÝ WESELENÝ FERENCZ VRAM EÕ NAGYSÁGHA
NEWÉRE SEREZTETET WERSEK.

1. **HADA**kot wiszeleõ,
Jo Vtra wezeerleõ
Szent Jehowa Jstenem,
Wisel egheszeggel,
5 Szerény, bator sziwel
Erõszicz lelkem bennem,
Hogi az ellenszeggel
Jo giors witezekkel
Kedwem meg ne chwõkkennien!
- 10 2. **Dericzd** fel napomot,
Teriezd Wilágomot
Jó hirrel bechwõllettel,

6 [*nem* hiányzik.]

12 [A *Jó* szóban a *J* javításként ráírva *B*-re.]

15
Hogi az Poganiokon,
Hatalmat azokon
Wehessem dichirettel,
Hiwán szegitszegűl,
Newedet nagi szentűl,
Járhassak szerenchewel.

20
3. Joo elmét ahoz adgý,
Engemet el ne hagi,
Szálwán ellenszegemmel,
Batorits sziwemet,
Erőszits hitemet
Egiűt az vitezimmel,
25
Hogi harczolliák batran,
Jó Lowamnak hatán
Forgolodwán io Serrel.

30
4. Wram, welem woltál
S.mellettem harczoltal,
Serenchiessen aldottál,
Jó hirrel es newel,
Nagi io bechűllettel
Feiomet latogadtál,
35
Jrgalmaszagodbol,
Kedues io Woltodbol
Pogant megis gialaztal.

40
5. Enged ez Vtannis,
Tegetet keremis,
Wezerelied vtunkot,
Hogi az Pogani nepet
Megis Segieniczed,
Wagia .S Eölie azokat,
Az eő Sandekiokot,
Weddel hatalmokat,
45
Ne lasák meg hazokot!

50
6. SErenchiessen wezes,
Mínket el ne weses
Pogani altal benűnket,
Ellenben ne mondgia,
S.ký oltalmazoýa,
Meg kotozwen kezűnket,
Batran ály melettűnk,
Mert wagi mi paizunk,
Rád hadgiuk mi igiűnket.

55 7. **LE**gien hát io kedwem,
Minden remeniszegem,
Vram végik te benned.
Fel fualkod szível,
Nagi kérkedesemmel
60 Sziwem ne emelkedgien,
Alazatossgal,
Chendes allapattal
Nagi hasnosán Teriedgien!

65 8. **N**inchen semmi alat
Föld es az Eegh alat,
Az ký Te Tőled nem feel,
Ha meg haragitnak,
Bűnökkel meg Sértnek,
Rut hire, neweis keel,
70 De ha meg nem Sértnek,
S.Te hozad siettnék,
Aldod íó hirel, Newel.

75 9. **FER**geteges Selet
S.Gialazatos newet
Vram, fordítsd en Tőlem,
Pogáni ellenszeggem
Tawostasd melőlem,
Giozedelmet ne wegien,
Segienítsed hartson,
80 Mind Vitez piaczon
Vsd el messe en Tőlem.

85 10. **E**nnék előtteis
Woltál mellettemmis,
Legien aldot szent newèd,
Az Pogani nemzetet
Altalunk meg werted,
Az mint tettszet te neked,
Sok seep mereszeggel,
S.Tób io witezekkel
90 Latogadtad feiünket.

95 11. **N**o Witez Baratim,
Jambor hűw szolgaim,
Bator szível legietek!
Tudom, hogi az Jsten
Az vtannis welem
Meg vidamit bennetek,

Szerény batorszaggal,
Vitezy allapattal
Mindent iol tess weletek.

- 100 12. CZalard Alnoksagtol,
Ránk hozot nagi lesteól,
Oy meg, vram, kegiesen,
Eóriz az harts között,
Vastagits kezunkót,
105 Neez ránk nagi kegielmesen,
Hogi hamis poganiszág,
Hiteteö chalárdszágh,
Hatalmat ne wehessen!

BENICZKY PÉTER

60.

Az En Banatimban vygastaly megh Jstenem
Ne hadgy igy el Uesnem Rementelensegben?
Jgireted szerintt, ved be keőnieőrgeszem,
Kegyielmessegedrul ne hagy esnem ketsegeben:

61.

Jay Niaualias Fejem menij szok beöntt Tetem Jstenem te Elened.
Houa reitezem el, miuel Fedezem ell, szantalan szok Vetkemett,
Hogy ha nem kőniőrőls, s raitam Megh nem ennyheőcz, el kel Vezny Fejemnek.

MAGYAR RITHMUSOK AVAGY VERSEK, MELYEKET IRT
NEMZETES BENYECZKI PETER SZENTELT VITÉZ. ELSŐ RÉSZE
SZÉP ISTENI DICSÉRETEKET, ÉS POENITENTIA TARTÁSRA
INDITO ÉNEKEKET FOGLAL MAGÁBAN. MÁSODIK
KÖZÖNSÉGES MAGYAR PÉLDA BESZÉDEKET SZÉP OKTATÁSSAL

62.

REGGELI ÉNEK

1. Minden nap vig kedvel
Ep s' jó egészséggel,
Hogy álmombol serkentesz,
(Légy áldott Istenem)
5 (Nem nézed érdemem.)
S' ennyi jokkal éllesztesz,
Nem hivalkodásra,
De hálá-adásra
Oránként-is segítesz.
- 10 2. Továbbra-is segíts,
S' kegyelmeddel építs,
Hogy az én hivatalom,
Szent kezedből jüjjön,
S' üdvességes légyen,
15 Es csak néked szolgállyon,

---

5 I nézéd II–IV nézéd 13 III, IV Hozzád figyelmezz

Minden gondolatom
Gazdag, szegény voltom,
Tégedet magasztaljon.

20 3. Gerjezd-fel szívemet,
Sirassam bűnömet,
Adgy vizet szemeimnek,
Ne örvendgyek másón,
Hanem szível azon,
25 Az mi tetszik kedvednek,
Eletem jobbullyon,
S' téged szívből áldgyon,
Hadd éllyek felségednek.

30 4. Adgy vigyázo szivet,
Aitatos lelket,
Ne legyek hivalkodó,
Nevedért szenvedést
El-türjek, s-üldözést,
Ne légyek káromkodo,
35 Légyek engedelmes,
Szeléd s' békeséges,
Ne legyek zugolodo.

40 5. Tégy alázatossá,
S' minden jora gyorsá,
Minden fáradság nélkül,
Reménlyek te benned,
S' rettegjek előtted
Kétségben esés kívül,
Légyek hálá-adó,
Es abban állando,
45 S' nem változo ok-nélkül.

50 6. Legyek szorgalmatos,
Ahoz olyan okos,
Csak téged keresselek,
Előtted igazult,
Es olly jól meg-tanult
Hogy téged szeresselek,
Ne legyek tobzodó,
Másén ragadozó,
Hanem téged féllyelek.

55 7. Senki te kívülled,
Avagy te ellened
Ne legyen bizodalmom,
Kevélység ne birjon,
Ösvényeden járjon
60 Lépésem s' minden nyomom,
Adgy olyan értelmet,
Ismérjen tégedet,
Es add meg boldogságom.

8. Aldgy-meg egésséggel,
65 Es annyi értékkel,
Melly lelkem ne veszesse,
De te szegényidnek,
S' a' szükölködöknek
Elégendő élése,
70 Az én hajlékombol,
Es ajándékidbol
Ne légyen éhezése;

9. Fösvénység el-hadgyon,
De szivem buzdullyon
75 S' tegye akaratodat,
Barátomnak kárán,
Sebén s' jajgatásán
Kövessem hagyásodat,
Samaritánussal
80 S' nem a' Lévitával
Kössem rá olajodat.

10. Ez egynéhány versel,
Sovány könyörgéssel
Szent nevedet tisztelném,
85 Illy gyarlo férgecske,
S' hideg vette *légyke*,
Felségedet keresném,
De nincs erőm arra,
Juthassak illy jokra
90 S' magamtul el-érhetném.

---

69 I Elégedendő II ellegendeö III Elegendő IV Elégendö 86 a vett legyecske II vette legyke 87 II keressen

MAGÁVAL VALO LELKI SZÁMVETÉS

1. Kösziklátul fajzott,
Sárkány tején hizott,
El fajult kemény szívem,
Micsoda szédétett,
5 Es meg-részegített,
Hogy nem szánod bus fejem.
Vagyoné értelmed,
Vagy csak keménységed
Akartva veszti lelkem.
- 10 2. Mi reménség táplál?
Ezennen más talál,
Mert vagy hamu és csak por,
Szörnyü számvetésre,
S' kemény ítéletre
15 Ha tégedet hoz a' sor,
Kit bántottál *bátran*,
Mint nézheted *méltán*,
S' hová rejtezel akkor.
- 20 3. Hivalkodásidrol
S' trágár szavaidrul,
Kit mondatott veled bor,
Ektelen életrül,
S' buja tekéntetrül,
Kit cselekedtél sokszor,
25 De mint adhatsz számot,
Kérnek tüled vámot,
Inség akkor reád for!
- 30 4. Hamis gondolatid,
S' rut botránkozásid
Hidgyed fel-vadnak rova,
Sok káromkodásid
S' csalárd vádolásid
Készen állanak irva,
Tobzodo életed
35 Es csél csap beszéded
Elődben léssen rakva.

---

1 II Kösziklahos IV Kösziklához 9 I Akartal vesztet II Akartua veszté [= veszti] III, IV Akartva
veszti 11 a Ezennel II ezennen 16 a gyakran II batran 17 a bátran II miltan 18 II törtözel 27 II fort

5. Még azt-is meg-mérik
S' tölled számban kérik,
Mennyit léptél hijában;
40 Mint adtál tanácsot
Es miben hibázot
S' kiket ejtettél kárban,
Hány szem pillantásod
Másokat csábitott?
45 Hidgyed nem marad abban.

6. Mind ennyi sok vétkem
Furdal s' gonosz férgem
Vádol engem szüntelen,
Nem mondgya életre
50 Hanem ítéletre,
Mélto úgy mond a' tüzre,
Jaj s' hová legyek már,
Kit veszedelem vár,
Mert nem szolgáltam hiven?

7. Ah Szenteknek szentye!
Aron szép veszszeje!
Ki ád vizet szememnek?
Hogy bünöm sirassam,
S' vétkem meg-valhassam,
60 Ki ád erőt nyelvemnek?
Ne bánd hogy ha szollok,
S' kegyelmet talállok
Nállad bünös lelkemnek.

8. Hogy keresztfán fűgtél,
65 Es szomjan epedtél,
Akkor de mit kívántál.
Mit szeretet főzött?
Hogy illy kinra ejtett,
Akkor de mit gondoltál.
70 Bizony nem ezüstet
Arany és gyöngy levet
Akkoron ohajtottál.

9. Ertem szomjuhoztál,
Ertem ként vallottál,

---

44 a Csábitott mást, szájad? II masokat czabitod 47 II gonos vétkem

75 Ertem mindent szenvedtél,
Erettem meg-holtál,
Ismét fel-támadtál,
Hogy életre vihetnél,
Oh áldott szeretet,
80 Vérrel festéd földet,
Hogy engemet éltetnél.

10. Nincsen a' füvekben,
S' kövek ereiben
Orvossága lelkemnek,
85 Nincsen az vizekben,
Forró hév fürdőkben
Tisztulása bünömnek,
Hanem Christus sebe
Csak véres *ferd*ője,
90 S' gyógyítója sebemnek.

11. Iffiuságom vétkét,
Szabad kényén éltét,
Ismérvén, kesergetem,
Mert rút *ferd*őjében,
95 Mint virágos kertben
Szántszándékkal hevertem.
Ez kis könyörgéssel,
S' alázatos szível
Istenemet kérleltem.

64.

POENITENTIÁRA INDULT SZIVNEK KÖNYÖRGÉSE

1. Hatalmas Istenség,
S' méltóságos Felség,
Ki lakol az egekben,
Rád néz könyves szemem,
5 Szorongat inségem,
S' jutottam rettegésben,
Mert szivem el-fajult
S' rút vétkekben *merült*,
Ne hadgy esnem kétségben.

83 I erejében II–IV ereiben 89 I feredője II fördeie III, IV fördője 94 I ferödéjében II–IV ferdőjében

97 II könyörgéssem

8 a borult II merült

10 2. Nem tudom, mit tégyek
S' hová bujjak mennyek,
El-ér mindenütt karod,
Ektelen életért,
Sok boszszu üzésért
15 Fel-talál te haragod,
Ha ászszu koróján
S' el-hervadt virágján
Nem könyörül jo voltod.

20 3. Igaz hogy vétettem,
Sok bünt füztem s' nyeltem,
Jártam ellened Uram,
Mert gyarloságomtul,
Sátán hálojátul
En magamat nem ottam,
25 De Istenségedet,
S' Hármás személyedet
Ugyan szivből imádtam.

30 4. Az Acháb bálványát,
S' Jeroboam borját
Segítségül nem hittam,
Fa, kü, ércz, Istennek,
Az Dágon ördögnek
Soha én nem áldoztam,
Erötlenségembül,
35 Nem vakmerőségbul
Bün almában haraptam.

40 5. Tiszta itéleted,
S' igaz büntetésed
Vethet Uram pokolra,
Atyáim rutsága,
S' magam gonossága
Méltán ejt kárhozatra,
De aval el nem vész
Irgalmad, hogy ha néz
45 Szél kergette polyvádra.

6. Adámot, és Evát
Hogy ették az almát,
El nem vesztéd azonnal;

---

11 II buyial 24 II Magamot nem hattam 33 II Soha nemis

Kaint vér ontásért,
 50 S' első gyilkosságért
 Meg-feddéd csak haraggal,
 Saulust-is uttyában,
 S' forro haragjában
 Büntetéd csak vaksággal.

55 7. Könyörüly rajtam-is,
 Mullyon haragod-is,
 Had dicsérjen életem,
 Ne nyujcsd-ki karodat
 S' ted-le ostorodat,
 60 Ne büntessed érdemem,
 Az míg éltem csekély,
 Ne talállyon veszély,
 Ne kárhozzék-el lelkem.

65 8. Lám keresztfán csüggő,
 S' veled edgyütt függő
 Tolvaj esék kedvedben,
 Egy fohászzkodásért,
 S' végső könyörgésért
 Fogadád kegyelmedben,
 70 Ki tölled-is nem félt,
 S' világ-is meg-itélt,
 Hozád isméretedben.

75 9. Uram születésed,
 S' munkás epéséged
 De vallyon s' kinek használ?
 Véres veritéked,
S végre öldözésed
 Reménséggel kit táplál?
 Poklokra szállásod,
 80 Es fel-támadásod
 Bünöst keres, és talál.

85 10. Oh áldott JESUSOM!
 Edes áldozatom!
 Ne hadgy bünömben vesznem,
 Hitet, szeretetet,

---

52 II Saul is 54 II Böntettet az 58 II Ne niuiczd karodat 77 a S' ennyi szenvedésed II S vigne eöldezised

S' erős reménséget
Teremcs ujjonnan bennem,
Sok kénszenvedésed,
S' Atyádnál érdemed
90 Használlyon kérlek nékem.

65.

MÁS AZON TÖREDELEMMEL VALO KÖNYÖRGÉS

1. Vedd eszedben szivem,
Ismérd kicsinységem
S' meg gondollyad mi voltod,
Eltem gyenge üveg,
5 S' viz buborék süveg,
Mulik óránként napod,
Elmém bujdos, lézzeng,
Eltem *kornyad* s' főtremg,
Hogy közel szám adásod.

10 2. Könyvem mint viz árrad,
S' minden tagom lankad,
Kétséggel foly reményem,
Hogy éltem fesletség,
Idvességem kétség
15 S' csügg czérna szálön lelkem,
Mint merjem kezdeni,
S' kegyelmedet kérni
Bátran tölled Istenem?

20 3. Mert ha meg-gondolom,
Vagyok agyag halom,
S' föld szennyebül valo por,
Öt érzékenségem
Vesztette épségem,
Rontott ördögi tábor,
25 Még-is sok haragra,
Ki vagy egek Ura,
Inditotalak sokszor.

Cím I töredelmességgel II–IV töredelemmel 4 III üszeg, IV üszeg, 5 III s' üveg, 8 I hervad II, IV kornyad III marad 15 II [*lelkem* hiányzik.] 17 II s kelly elmedet

4. Holott az Angyalok,
S' Mennyei szent Karok
30 Tisztelnek rettegéssel,
Koronázot szüzek,
S' boldogult seregek
Néznek nagy rémuléssel,
Tenger háborodik,
35 Föld, s' ég ingadozik
Elötted szörnyüséggel.

5. Télben posvány szunyog,
S' dongo légy sem bolyog,
El-bujnak reves fában,
40 Csak a' természettül,
S' mulando idötül
Félnek ártatlanságban,
Hát én mint rejtezzem,
S' hogy bünöm fedezzem,
45 Ki vagyok nagy átokban?

6. Mert én mind ezeknél
Ocsmányabb légykénél
Vagyok, gyarłoságombul:
Epségből vétkezett,
50 Sok bünnel fertözött
Vagyok indulatimbul,
Ki nem merlek nézni,
Hová tudgyak bujni,
Ha üldösz haragodbul?

7. Régen Chóré, s' Dátán,
Ha kárhozott méltán,
Feddödvén csak Mosesre,
Jaj nékem, kit szükség
Szorongat sok inség,
60 Mint állyak itiletre?
Mert én teremtömet,
Bántván Istenemet,
Mélto vagyok a' tüzre!

8. Csak e' reménségem:
65 Meg-esküdtél nékem,
Hogy nem örülsz vesztemen,

---

36 II remuléssel 47 α Ocsmányb a' legyeknél II Ocsmanyab Legykinel 48 II gyarłosagomban
56 β Ha el-süllyett 58 II kén sukség 59 II Czak sorongat inség β Szorongat s' sok

Csak hogy szeresselek,
Es téged féllyelek,
Részes lészek véredben,
70 Ha te nem biztatnál,
S' illy szokkal nem szolnál,
Bizony esném kétségben.

9. Ne veszszen bünömben,
Im Uram elődben
75 Terjesztem vétkeimet,
Itt sujtolod és égesd,
S' álnokságom üldözd
S' ostorozzad testemet,
Csak hogy holtom után
80 Nézhesselek méltán,
S' fogadd hozzád lelkemet.

66.

MÉG-IS MÁR AZON TÖREDELEMMEL KÖNYÖRÖG

1. Jaj fülem csendülő,
Mint réz tárgy pendülő
S' rettentő hirem jutott!
Szivemet rut féreg
5 Rágja mint a' méreg,
Mely épségemben rontott,
A' sok bün vádolás,
Ez az lelki romlás
Minden joktul meg fosztott.

10 2. Ördögi kiszütés
S' gonosz ok keresés
Miat szintén bodultam,
Reménségem fogyott,
S' kétségem rám omlott,
15 S' árvaságra szorultam!
Mint viz jeges zajja,
Hogy partot szaggattya,
En-is ollyá jutottam.

---

77 β perseld

Cím I töredelmességgel való könyörgés II-IV töredelmmel könyörög

20 3. Mint bagoly odúban,
Rejtezem kunnyóban,
Rettegek álomtul-is,
Ha valami zördül,
Minden tagom pesdül,
Félek árnyékomtul-is,
25 Mint ha föld el nyelne,
S' tenger habja verne,
Tébolyodom széltül-is.

30 4. Gondolatom kever,
Mint edgy habzo tenger,
Csak nyavalog életem,
Elmém komorodott,
S' lelkem szomorodott,
Mert jól érzi el-estem;
Rothatt fekélyekkel,
35 S' fene ötte sebbel
Rakva szívem, és testem.

40 5. Lám Uram a' pusztán,
Réz kigyó kereszt-fán
Sok beteget gyógyított,
A' Mojses veszszeje,
Szentek térd kötője
Mennyi embert meg-tartott,
Soknak csak árnyékja,
Szenteidnek rongya
45 Sokat életre hozott.

50 6. Hát ki azt fundáltad,
S' világot alkottad,
Mit nem cselekedhetel!
Holtakat élleszthetsz,
S' elevent el-veszthetz,
Mélly poklokra-is vethetz,
Viszontag életre,
S' mennyei örömré
Hozzád térőket vihetz.

55 7. Te vagy az igaz út,
Csak te általad jut
Minden az boldogságra,

Intézd lépesimet,
Tudgyam ösvenyedet,
60 Ne mennek az halálra;
Nállad nélkül semmi,
Minden indul veszni,
Eshetik kárhozatra.

8. De mit cselekedgyem,
65 S' kedved miként nyerjem,
S' kedvedben mi ejthetne?
Szivemet lámpásul,
S' véretem olajul
Egetném, ha lehetne;
70 Adnám szerelmedért,
S' áldoznám vétkemért,
Csak kedved segéte!

9. Barmok áldozattya,
Azok füst illattya
75 Tudom nem kell tenéked,
Mert ha az kellene,
Böcsülne s' tisztelne
Szivem azzal-is téged,
Te ajándékidbol,
80 S' marhám javaibol
Tüzre raknám előtted.

10. Ez füstölgő csöpüt,
Mint gazdag méh köpüt
Bé-mutatnám jo kedvel,
85 Tudom nész szándékra,
Nem az ajándékra,
Látod ki van mi szivel;
Mert hozzád *esdöket*
S' kegyelem kéröket
90 Nem kergeted-el tölled.

11. Ne nézd gyarloságom;
Im látod szándékom,
Téged keresni indult,
Ne veszed, ne büntesd,
95 Erdemem ne kergesd,

---

§9 I ösvenyidet II esvényédet β ösvényedet 84 II bé mutatom 88 α téröket II es(e)döket

Lám előtted le-borult,
Széltül hanyattatott,
S' bünnel rutittatott,
Fejem látod rád szorult.

67.

AZ EL-HAGYOTT ÁLLAPATBAN MAGA VIGASZTALÁSA

1. Mit háborgatz lelkem,
S' mit támadsz ellenem,
Rontod szívem kétséggel?
Nem rövidült keze,
5 Teremtőd ereje,
Jün majdan segítséggel,
Bé-tölti szükséged,
S' rontya ellenséged,
Meg-isméred ezennel.
- 10 2. Türd csak csendességgel,
S' fogadgyad örömmel
Bus lelkem bánatidot,
Mert nem történetbül,
Hanem érdemedből
15 Erzed most fájdalmidat,
Mint arany az tűzben,
Tisztuly büntetésben,
Hogy vehesd jutalmidat.
- 20 3. Zugolodo ne légy,
Keményb ostort ne végy,
Mert Uraddal van dolgod,
Ki nézi sziveket,
Visgállya veséket,
S' ugy adatik csak sóldod,
25 Az mint találtatik,
Fontban ugy méretik
Te alázatosságod.

4. Söt áldgyad oránként,
Hogy gyarloságodként
30 Proba alá-is vetett,
Hogy tüzes menykövel,
S' pokolbéli tüzzel
Haragjában nem vesztett,
35 Mert kicsiny hévséggel,
S' kisebb szeretettel
Rettegted teremtődöt.

5. Mennyit hivat sokszor,
Látván vagy hamu, s' por,
Mutatván kegyességét,
40 Akaratos élted
S' kényén járo lépted,
Nem ismervén kegyelmét,
Pokolbéli hályog
S' ördögi rút tályog,
45 Rontván szived félelmét.

6. Noha rút irigység,
Es utált kényesség
Rajtad el-hatalmazott,
Jora valo restség,
50 S' gonoszra fesletség
Akarattyára hajtott,
Tétovázo kétség,
Szemtelen gyűlölség
Ertelmedben vakított.

7. Né essél kétségben,
Légy jo remenségben,
Fel-kél kedvedre napod,
Noha csapkod ostor,
Mint a' tövis bokor,
60 Mutatván gyarloságod,
Csak ismérđ-meg Urad,
Es alázd-meg magad,
Jora fordul bánatod.

8. Várom, és ohajtom
65 S' epedve kiáltom
Azért Uram *malasztod*,

---

29 II gjarlosagomkint 36 II röttegied 66 I Sz: Lelked II-IV malastod

Mint a' sovány földet,
Engem aszszu füvet
Hogy éleszzen harmatod,
70 Csak lelkemre tekénts,
S' büneimbül tisztits,
Bár ne adgy Uraságot.

9. Szánnjad ocsmány férged,
Az ki szivbül téged
75 Mostan kérlelni akar,
Látod nagy óhajtva,
Es szive szakadva
Ajtodon zörget, s' vakar,
Rá bizott girábul
80 S' néki adott jokbul
Talám még hasznot takar.

68.

BÜNEIT ISMÉRVÉN ISTENNEK KEGYELMÉÉRT KÖNYÖRÖG

1. Rettegtet sok vétkem,
Kit ellened tettem,
Egek fölséges Ura!
Nincs épség testemben,
5 S' bodultam elmémben;
Jutottam szorgos búra,
Ha nem segít Karod,
S' nagy irgalmasságod,
Félő esem poklokra.

10 2. Mária Magdolnát,
Csak nem bünnek annyát
Meg-halattam vétkekkal,
Az kegyetlen Saulust,
S' álnok Phariseust
15 Mert el-értem bünökkel,
Az Dágon papjait,
Cajafás szolgait
Káromlo beszédekkel.

---

71 β-szent Isóppal meg hints 75 β kérelni 77 II szakastva 79 II gyrágbul
11 β bün posvánnyát

3. Illy undok vétkekkel
20 Az eget szememmel
Miként merjem már nézni,
Mert hold és nap fénye,
Csillagok szép színe
Engem fognak vádolni,
25 Hajlékom falai,
S' föld testem ruhái
Kezdenek kárhóztatni.

4. Az négy Elementom,
Kiből épült tagom,
30 Ellenem kiált nagyon,
Mert érzékenségem,
Zabla nélkül nyelvem
Járt gyakrabban szabadon,
Kiért félek igen,
35 Meg-esem a' jégen,
S' el ne veszszek a' vámon.

5. Kérlek azért segíts,
S' büneimből téríts,
Egek felséges Ura,
40 Lelkem soványságát
Elleszd szomjuságát,
Vezesd éllesztő kútra,
Hogy semmi késértet,
Melly ellenem jühet,
45 Ne juttasson töb' búra.

6. Irgalmad ne mullyon,
Veszély ne talállyon
Engem rusnya nyüvedet,
Ki fogja meg-karod,
50 Ha az akaratod,
Hogy fel-vedd szegénedet,
El-veszett juhodra,
Szarándok szolgádra
Mostan nyujts-ki kezedet.

7. Ne veszeds férgedet,
55 S' romlott cserepedet,
Melly esedez te néked,
Ha nem vétett volna,

60 Most miért ohajtna
Kesergéssel előtted,
Te-is mit engednél,
Ha bűnben nem lelnél,
S' nem vétenék ellened.

8. Ha kegyelmedben vész,
65 Örökké áldott lesz,
Térnek hozzád Pogányok,
Látván hatalmad nagy,
Ahoz irgalmas vagy,
Dicsér mindenek szájak;
70 Eltem s' holtom végét,
S' bűnös lelkem rögjét
Vezessék szent Angyalok.

9. Büneimről vallást
Tévén, s' vigasztalást
75 Várván csak Istenemtől,
Kérvén meg halgasson,
Sebemből gyógyitson,
Mert sebhettem bűnömtől,
Az Dudvág berkében,
80 Egy rétem széliben
Sírván bűnömön szivből.

69.

ITT AZ TEREMTÉSÉRT ISTENNEK HÁLÁT AD

1. Császárok Császára,
S' menynek s' földnek Ura,
Nagy hatalmu Ur Isten!
Ki dicsérhet méltán,
5 Sok javaid látván
Mindgyarást, a' kezdetben,
Mert bölcs rendelésed,
S' nagy gondviselésed
Ismérszik teremtésben.

---

59 II ohajtana 62 II lennil 70–71 β Minden perczentését Eiletemnek, s-végét 77 II meg giogiczon

10 2. Mint abroncs hajlása,
Kék égnek állása
Környül vött javaival,
Hóld és Nap járási,
Planéták forgási
15 Kerülnek áldásival,
Tengernek vizei,
Az földnek füvei,
Táplálnak hasznaival.

20 3. Embert szép termettel,
Okos értelemmel
Aldád Uram, s' tőd Urrá:
Világ szép javait,
Es minden vadait
Osztád kívánságira,
25 De vakmerő volta,
S' háládatlansága
Sok bünt ellened tura.

30 4. Nem csak személlyeddel,
Földi Istenséggel
Sokat fel-magasztaltál,
De kit nagy értékkel,
Eszszel, s' bölcseséggel
Erdem kívül ruháztál:
Minden kívánta jót,
35 Ahoz kenyeret, sőt
Szükség kívül-is adtál.

40 5. Föld temerdekségét,
Hosszát, szélességét
Atdad Uram emberért,
Rajta valo vadak,
S' repülő madarak
Vannak táplálásáért:
Semmi ékességet,
S' drága fényességet
45 Nem fundáltál hasznodért.

---

13 I járáti III-IV járási II iarasiw 24 I kívánságra II kiuanzagira II kívánságára IV kívánságira
30 II Sokat magasztaltál 39 II attal 42 II taplálásért

6. Nézz ember szemeddel,
Napfény mit fogot-el,
Aztat mind néked adta,
Csak ötet tisztellyed,
50 Szeressed és féllyed,
Miképpen parancsolta,
Hogy ezer iziglen
Meg-áld mindenekben,
Azt-is hiven fogadta.
7. Szived keménysége,
S' elméd sötétsége
Eztet meg nem ismérte,
Hogy már történetbül,
Es csak természetből
60 Ez jokat szedte s' vette,
Kiért boszszusággal
S' gyakran káromlással
Rut vétkeket nevelte.
8. Mennyi mulatságot,
65 Meg-annyi fájdalomot
Azért reád bocsátott,
Hogy el ne hidd magad,
S' gyarlóságod tudgyad,
Es ismérjed Uradot,
70 Ki láttya szivedet,
Es tudgya elmédet,
Bánnya ocsmányságodat.
9. Dicsérd azért lelkem,
S' magasztallyad nyelvem
75 *Illy jól tött* teremtödet,
Aldgyad te-is szivem,
Testem, tagom, s' izem,
Mindenben Istenedet,
Mert nem felejthetem,
80 Sok jót tülle vettem,
Táplállya életemet.
10. Dicsérvétek egek,
S' boldogult seregek,
Mindnyájan Szent Angyalok,

---

48 β Azt ő 57 β Ezt még meg 72 II ocsmansagodat 75 α Illyen jo II Illy iol töt

85 Tengernek habjai,
S' föld külömb vadai,
És mennyei szent karok,
Mert Istent dicsérni,
S' nevét magasztalni
90 Elégséges nem vagyok.

70.

AZ MENNYEI ÖRÖK BOLDOGSÁGNAK KÉVÁNÁSA

1. Örülj s' vigadgy lelkem,
Jutott kívánt hirem,
Megyünk az Ur házában,
Holott az Angyalok,
5 S' mennyei Szent Karok
Bé vesznek társaságban,
Mert nincs maradásod
S' bizonyos szállásod
Ez nyomorult világban.

10 2. Ott léssen szeretet,
Isteni dicséret,
Szentekkel nyájjaságod,
Öröm, és dicsőség,
S' állandó békesség,
15 Ott várja nyugalmod,
A' JESUS báránnyal,
Isteni látással
Bé telik kívánságod.

3. Szent János *messziről*
20 Nézte *csak távolról*
Menyországnak szépségét;
El-olvadott szive,
S' háborodott kedve,
Hogy látta ékességét,
25 Elme fel nem éri,
Nyelv sem beszélheti
Ragyogo dicsőségét.

86 β Kis, s-nagy föld vadai 87 I S' II-IV És

19 α csak képbe II meszszérul 20 I, IV s' jelenésbe III s-jelenségbe II csak tavolrul

4. Mint szarvas melegben
Siet folyó vízben,
30 Hogy oltsa szomjuságát,
Kévánkozik lelkem
Hozzád úgy Istenem,
Enyhítsed fáradságát!
Lézensz lelkemnek,
35 Szárnya szegett légynek
Mutasd-meg boldogságát.

5. Miért hosszabbodik,
S' életem vonódik
Ez *büz s dögös* tömlőczen?
40 Mert meg-unta lelkem
Bujdosását, s éltem
Ez csalárd, sötét völgyben,
Ejjel s' nappal csak sir,
Ohajt, *zokogva kér*,
45 Vedd-bé a' dicsőségben.

6. Mert jobb ottan egy nap,
Hol irigység nem csap,
Mint itt ezer esztendő:
Mert itt sok villongás,
50 Talál bú, s' változás,
Látod minden veszendő,
Hatalmas hatalom
Legyen *nagy, mint* halom,
De el-veszti *jövendő*.

7. Mondgyam Szent Dáviddal:
Uram vittél által
Engem vizen, és tüzön!
Akkor áldgyon lelkem,
Es dicsirjen nyelvem,
60 Tégedet, szemtől szemben,
Hogy szép forrás füre,
Az örök életre
Választottad én lelkem.

---

37 II Oh meirt 39 I Ez dögös, bűdös II-IV Ez *büz s dögös* 44 a mig arra bir II *zokodva kir* 45 I Vidd II-IV Vedd 53 a mint nagy II nagy mint 54 a az idő II *juvendő* 63 a Vivén vetted kezében II *Választottad én lelkem*

8. Örülj te-is testem,
65 Noha bűnben estem,
El nem veszel az földben,
Mint a' szép buza mag,
Hogy földben el nem agg,
Ki-ujjul ki-keletben,
70 Így te-is hamuból
Fel-támadsz az porból,
Vigadsz örök életben.

9. Im azért kezdedben
Ajánlom mindenben
75 Néked Uram magamot,
Ha tetszik kedvednek,
Mutasd-meg lelkemnek
S add meg boldogságát,
Ez kis könyörgésem
80 Had jusson elődben,
Ne nézd gyarloságomat.

71.

UTON JÁROKNAK OLTALOM KÉRÉSE ISTENTŐL

1. Szarándokságimot
S' minden utaimot
Igazgató Istenem,
Menynek s' földnek Ura,
5 Im látod utamra
Indulok: légy vezérem!
Menésem szükséges,
Térésem kétséges,
Azért nevedben kezdem.

10 2. Légy vigasztalásom,
Ellesztő árnyékom,
Valahová fordulok,
Essős hév időben
S' fergeteg szél vészben
15 Légy hajlékom hol járok,

---

66 a De el nem veszz II El nem veszel 78 a Szined s' adgy boldogságot II S add meg boldogságot

79 a Égben II Ez kis

2 I mindenütt II-IV minden

Ahoz nyugodalmom,
Erős bátorságom,
Az holott meg maradok.

20 3. Ha veszedelem ér,
Ellenség hozzám fér,
Légy énnékem oltalmom,
Szerencsétlenségben,
Akár mi ügyemben
Légy meg-tarto istápom,
25 Bádgyat fáratságban,
Es nyugovásimban
Békeséges sátorom.

30 4. Gonosz társaságtul,
Es ragadozástul
Te félelmed el vonnyon,
Barátom kárára,
Erőszak huzásra
Haragod ne bocsásson,
Hanem igaz útra,
35 Es akaratodra,
Kegyelmed igazgasson.

40 5. Abrahám földéből,
Caldeus tűzébül,
Indult, Uram egy szodra,
Uttyát igazgattad,
Sok jokkal áldottad,
Hite fordult valora,
Jákob hogy bujdosott,
Báttya előtt futott,
45 Nem bocsátád prédára.

50 6. Az iffiu Tobiást
Meg-mentéd nyavalyást
Asmodeus ördögtül,
Raphaël Angyallal,
Illy szép társasággal
Inditád ki házatul,
Három Szent Királynak
Mutattál uttyoknak
Csillagot kalauzul.

---

48 a Ördög Asmodeustul II Asmodeus eördöktul 51 II hazatul [Ebből javítva:] hazabul β házabúl

55 7. Most-is nem rövidebb,
De Uram ér küllýeb
Az te régi hatalmad,
Ha tetszik meg-tarthatsz,
Es vissza-is hozhatsz,
60 Mert nagy az te irgalmad,
Noha nem Tobiás,
De bünös nyavalyás
Vagyok; az mint hogy tudhad.

8. Hogy ezen testi jo
65 Légyen *oly* kifolyó,
Essék dicsiretedre,
Hozzám kegyelmedet,
Es meg-térésemet
Irjam emlekezetre,
70 *Ez szerencsés úttal,*
Kit hozzám mutattál,
Okot adgyak beszédre.

9. Hogy utra indulék,
Szárnyán egy Sast láték,
75 Okot vék verseimre,
Szerencsés menése,
S' bátor repülése,
Indított reménségre,
Hogy az egek Ura
80 Meg vissza hoz Lóczra,
Neve dicsiretíre.

72.

HOGY EZ VILÁG JAVÁIBAN SEMMI NINCS ÁLLANDO

1. Szín festékkal mázolt,
S' tündér ülön koholt
Csalárd világi hivság,
Mit vélsz aranyidrol,
5 S' drága *köveidről?*
Itiledé boldogság?

---

56 II Az Uram-58 II tarcsad 65 a mint viz folyó II oly ki folyó 70-71 a Szerencsés utamért, S' vissza
térésemért II Ez szerenczés uttal Kétt hoszam mutattal

1 I mázlort II-IV mazolt 3 II világ 5 a gyémántidrol II köveidrül

Im egy néhány szóval,
Csak kicsiny munkával
Bizonyitom hogy hivság.

10 2. Az orák el-folynak,
Üdök-is el-járnak,
Nem mulatnak uttyokban,
Hol hideg, s' hol meleg,
Szép üdö, s' fergeteg,
15 Jönek s' mennek egy nyomban,
De kis vélekedés,
Serény elmélkedés,
Nem vehetni egy szoban.

3. Jó s' gonosz szerencse,
20 Mint forgo velence
Emel s' taszit az porban,
Császárt-is koldussá,
Tész Urat kapássá,
Öltözteti bocskorban,
25 Királyi korona,
Ország birodalma,
Száll olykor nád hajlékban.

4. Angyali nagy szépség,
Kit egy kis betegség
30 El-hervaszt s' porrá téssen,
Erő s' nagy vastagság,
Vitézi bátorság,
El-hágy, és másé léssen,
Öröm és boszszuság,
35 Vas, s' békó, szabadság
Mindenkoron vár készen.

5. Nagy tölgy fák ki dülnek,
Tornyok repedeznek,
Hóld, s' nap fénye-is el-vész,
40 Márvány kőben metzet
Írás kopik, s' veszhet,
Kit faragott ember kéz,
Erős gyémánt törik,
Aczél, vasis vásik,
45 Es sokára porrá lesz.

6. Szép köves arany láncz,
Kit gyönyörködve látsz,
Üdöktül homált vehet,
Drága szép öltözet,
50 Kit sok munka szerzet,
Moly s' penisz miat veszhet,
Vérrel gyűjtött sok kincs,
Kinek száma-is nincs,
Tüz, s' lang miat szenvedhet.

7. Még az föld is el ag,
Hibáz vetemény mag,
Egek-is fogyatkoznak,
Küszikla hamuvá,
Az hamu meg hová
60 Az üdövel változnak,
Az Tenger-is dagad,
Viszont megint apad,
Nincs határa az habnak.

8. Világot kerülő,
65 S' Eg allat repülő
Sas melly hamar enyészik,
Szerelmesed ki vólt,
Vagy utál, vagy meg-hólt,
Rolad el-feletkezik,
70 Az pénteki öröm
Vasárnapi üröm,
Siralomra változik.

9. Az nagy Pyramisok,
Es Labyrinthusok
75 Vóltak világ csudái,
De hova lóttek már?
Helyeit nézzed bár,
Nem látczanak falai,
Üdö el-vesztette,
80 S' földig porrá tette;
Mostan csak szó példái.

10. Jaj s' miként végezzem,
Erre nem érkezem,
Mert nyelvem meg némittyá!

---

49 a fris II súp 59 I, IV még II, III meg 71 I-II öröm β üröm 72 II változnak 82 β végezem

85   Kedvem háborodik,
S' lelkem szomorodik,
S' elmémet-is tompította;
          Hogy minden csak el-vész,
Valamit a' szem néz
90   S' ez életet fogyattya.

11. Látom hogy változás,
Minden szempillantás:
Nem áll semmi egy nyomban,
          Az mit jelenteni,
95   Akarnék mondani,
Keresd-fel rythmusimban,
          Hogy nincs állandóság,
Sokáig valóság:
Semmi-is ez világon.

73.

BU ÉS BÁNAT HENYÉLŐ SZIVBEN VÉR FÉSZKET

1. Valahol el-megyek,
S' valamit szemlélek,
Minden vigad kedvére;
          Szarvasok forrásra,
5   S' bádgyat madár ágra
Le-szál nyugodni délre,
          De én bus szívemet,
Kis reménségemet,
Mikor hozom örömré?

10   2. Nem nagyob az bánat,
Mint a' bús gondolat,
Noha szűnik kevéssé,
          Bánat vidámulást,
S' társaságtul szollást
15   Veszen, s' tehet nyertessé,
          De a' szivben száradt
Bús gondolat fáraszt,
Es térszen kétségessé.

---

93 I nyomba II–IV nyomban

11 I bú II–IV bús 14 β S-társaságról 15 II nyertessen 17 α Bús gond reám áradt II But s [!]
gondolat faraszt

20 3. Így elmém zavarja
S' bú szívem faggattya,
Esetemre figyelmez;
Tettető képzéssel,
S' csalfa mesterséggel
Engem üldöz s' környékez,
25 Ha késem sokára
S' nem indulok utra,
Félő galibát szerez.

30 4. Azért im készülök
S' útamra eredek,
Oldalamon függ kardom,
Talám jutok ahhoz,
Ki fogad magához,
Kihez régen vágyodom,
A' hol vigasztalást,
35 S' kedves nyugvo szállást
Találok nyilván tudom.

40 5. Induly azért lovam,
Látod el-szánt utam
Vagyon jelen előttem:
Nem lehet panaszod,
Meg-jár te abrakod,
Hordozd bátran bús szívem,
Nincs semmi mentséged,
Jó vas patko szeged,
45 Keresd-fel régi kedvem.

50 6. A' sötét étszaka,
Sok zápor harmattya,
Már nem ujság előtted,
Az csoportos jegek,
Es köves esvények
Ne ijeszszenek téged,
Sűrű tövis bokor,
Kit fogsz nyomni sokszor,
Lesz örömdre néked.

55 7. Kő esső, csattogás,
Menydörgés, s' villámás,
Ne gátollya útatad.

---

19 II Im 31 a barátomhoz II jutok ahos 32 I Jutok s'hiv társomhoz II Ki fogad magahos β Jutok,
s' pajtársomhoz 45 II kedved 47 II harmattra

Zuzmaráz, és hideg,
Jeges út, s' fergeteg
60 Ne retrencse lábodat.
Erdős hegyen s völgyön,
Sombokos mezőben
Jelül hadgyad nyomodat.

8. Nagy sáros berkekben,
65 S' homok tér völgyekben
Ha szintén lesz-is útag,
Irtoványos rétre,
S' Posványos helyekre
Ha a' szükség rá juttat,
70 Semminek itillyed,
Kedvemet ne szegjed,
Lészen hasznos jutalmad.

9. Ha oda érkezel,
Kit szivem gondol-el,
75 Lészen kedves szállásod,
Engemet sok bútúl,
Emésztő gondoktul
Meg-mentesz, és lakásod
Lészen *az uradnál,*
80 S' kívánt édes jómnál
Uraddal nyugovásod.

10. Hideg ősz kezdetin,
Dudvág berke szélin
Sok buval, s' gondal valék,
85 Ollyan szándék ére,
Elmém-is rá tére,
Hogy utamra készülnék:
Az hol vigasztalást
S' kedves nyugvó szállást
90 Fejemnek találhatnék.

---

61 a Köves erdős hegyen II Eördős hegyen s völgyen 79 a barátomnál II az Uradnál 80 II iodnal
β Jó hiv pajtársomnál

HOGY AZ ISTEN EGYEDÜL MAGA VERI AZ HADAKAT
ÉS NEM EMBERI ERŐ ÁLTAL

1. Seregek hadnagya,
S' vitézek strásája,
Ki lakol az egekben,
    Onnét intesz, rendelsz
5 Es karodon viselsz,
Mert Ur vagy magas menyben:
    Aldod bátor szivel,
Harczhoz erős kézzel,
Ki harczol te nevedben.

10 2. Mert egyedül Isten,
Ki vitézzé tészén:
Vehetsz erőt kezébül!
    Nem jön ő fegyverrel,
De csak tekintettel
15 Parancsol az egekbül,
    Nézi a' sziveket,
Es nem az erőket,
Nem vér hadat kézjibul.

20 3. Méltó hát kegyelmét
Kérned segedelmét
Illy hatalmas vezérnek:
    Kitül áldást vehetsz,
Es romlást-is nyerhetsz,
Ha nem tettzel kedvének,
25 Magasztal kit akar:
Mást meg porba takar,
Nagy ereje kezének.

30 4. Ellenség gyors lovát
Látván, s' éles kardgyát
Ne rettegjed szivedben,
    Fene párducz börit,
Tigris, s' farkas szörit

---

18 β tegezbül 19 I kegyelmet II–IV kegielmét 26 α Es mást II Mast még 30 α Ne réműly-el II
Ne retegyed

Bátran nézzed mezőben,
 Alla kiáltása,
 35 Dob, s' trombita szava
 Ne hasson füleidben.

5. Algyu ropogása,
 Mint ég csattogása
 Rettenthetne szivedben,
 40 Sok sűrű kopja,
 Ki-terült zászloja
 Háboríthat elmédben,
 A' sok festet pais,
 Nyíl hegyes vasa-is
 45 Mit nem tüntet szemedben?

6. Dávid parittyával,
 Gedeon lámpással
 Ellenségit meg-győzte,
 Az erős Sámson-is,
 50 Csak számár állal-is
 Philisteust meg-verte,
 Sátorában Jahel
 Siserát vas szeggel
 Az földre le-szegeszte.

55 7. Mert az Ur volt vélek,
 S' bátorodott szivek;
 Nem biztanak fegyverben,
 Mert hol Isten harczol,
 Ott az pogány oszol,
 60 Futnak s' bujnak rejtekben,
 Vesznek azért gyakran,
 Az kik biznak bátran
 Magányos erejekben.

8. *Most azért* paisodat
 65 *Tisztítsd, s' panczélodat*
Keresd fel az ágy alól,
 Elesítsd kardodat,
 S' hizlallyad lovadat,
 Fogd-ki az eke mellől,

---

41 II Ki teriet 44 II vasis 52 II Satorban 64 a Mostan II Most azért 65 a s' panczélodat, II Téztcés
 pancsirodát 66 a Sisakod ved-le szegről II Keresd fel az agi alul

70 Ne bizd magad másra,
Hogy ne jüj romlásra,
Hanem magad meny elől.

9. Buzdullyon fel véred,
Terjezd régi hired,
75 *Meg ne rettenj pogánytul,*
Te éles törödet,
S' kemény fegyveredet
Hizlallyad Török vértül:
Aldozzad rüt vérét,
80 Nyisd-fel dögös erét,
Hogy légy áldott az Urtul.

10. Hazánk rontására,
S' népünk rablására
Hogy az pogány készülne,
85 Régi vitézeknek,
Scytiai vérnek
Irtam meg ne rettenne,
Hanem régi Márshoz,
S' hadakozo társhoz
90 Társul mellé sietne.

75.

HOGY AZ SZABADSÁGNAK MÉLTÓSÁGA MINDENEKNÉL KÉVANATOS

1. Mi lehet kedvesebb,
S' gyönyörűsegebb,
Mint a' kívánt szabadság?
Könnyen Uralkodo
5 Noha hivalkodo
Akaratos méltóság,
Maga kedvét járja,
Rabságot utállja,
Nem baráttya a' birság.

---

75 a Ne retteny pogány hirtül II Meg ne retteny Poganitul 81 a Kérj segítséget égbül II Hogy légy
aldot az Urtul

- 10 2. Mert nap fénye alatt
Minden féle állat
Vágy, siet szabadságra,
Tengeren evezve,
S' föld színén kerengve
15 Repül ez nyajasságra,
Ki ha ezt nyerheti,
Magával hiteti,
Hogy jutott boldogságra.
- 20 3. Mert az kötelesség
Nem leg kisebb inség,
Ki van más birtokában,
Sok álom szakasztást,
Törödést s' udvarlást
Türve nyög az magában,
25 Az ki más asztalán
S' nem maga tanyérán
Akar enni az koncban.
- 30 4. Nem mondom Királyság,
De egy kis Uraság,
Ki lakhatik házánál,
Bár füstös legyen-is,
Es sással földöt-is,
Jobb más Palotájánál,
Nyugszik hol akarja,
35 Sétál hol kívánnya,
Nem ül más ajtajánál.
- 40 5. Az mikor akarod,
Terített asztalod,
Nem vársz abbul senkitül,
Ha vagyon mit enned,
Nem panaszos étked:
Nem hajtnak ki asztaltul,
Nem üznek dologra,
S' nem jön ablakodra
45 Birság pecsét bírótul.
6. Noha kalmár ebe
Mind nyárba, és télbe

---

10 I nap fény II nap fénye β a' nap fény 12 I-II Vagy, β Vágy, 15 II az 22 II szakasztas 27 II koncot 38 II-III Terited

Rágodik siros konczon,
Borsos étket eszik,
50 Sátor alatt nyugszik
S' nyujtozik az lasnakon,
De még-is néz mordon
Hogy nem jár szabadon,
Es hogy van kötve lánczon.

55 7. Az Farkas az erdöt
Járja, s' üvölt üdöt,
Fárad sokat éhezve,
Tür az koplalással,
Csak hogy az vas lánczal
60 Ne legyen nyakon kötve,
Szabadságnak örül,
Pálcza ütést kerül,
Fél ne legyen rekesztve.

65 8. Sebes Rárot foghatsz,
Ölyvet meg-tanithatsz
Fürjet s' foglyot hogy fogjon,
Nagy sok koplalással,
S' álom szakasztással
Szoktatod meg-maradgyon,
70 Még-is sokszor el-hágy,
Es szabadságra vágy,
Nézi mint el szaladgyon.

9. Majmot mulatságért,
S' medvét neveltségért
75 Jol tartnak bé-rekesztve,
Nyakán gallér villog,
S' hátán palást forog,
Neki sokat kedvezve,
De az mind kelletlen,
80 Etele izetlen,
Jár szabadsággal kedve.

10. Kalitkában madár
Lakjék kedvére bár,
Zöld árnyékkal bé-fedve,
85 Hól nem éri esső,
Csak hogy gyenge veszső

---

52 II nem mordom [!] 75 II tartyak 79 I-II, IV mint III mind 85 II Hogy

Tartoztattya rekesztve,
Még-is ohajt azon,
Hogy nincsen szabadon,
90 Búsúl ártatlan szive.

11. Hogy ha szabadságban
Nem laktál sorsában:
Ezt nem tudod fontolni,
Melly drága kéncs legyen
95 S' menyi sokat érjen,
Ahoz nem tudsz szóllani,
En-is ármálissát,
S' arannyal *irt* jussát
Nem érkezem fejteni.

76.

A' SZERENCSENEK TÜNDÉRES MI VÓLTÁRÚL

Nota: Arva Fejem

1. Kis jók után keserves napim,
Nem távoznak sűrű esetim,
Jűnnek, s' mennek, s' rontnak, vesztnek, sok változásim,
Ohajtással zokogással folynak oráim.
- 5 2. Mihelt Anyám hozott Világra,
A' Szerencse jűve polámra,
Melyen ülvén, s' hizelkedvén, magán vett szóra,
Esküvéssel, mondván hűttel emel karjára.
- 10 3. De csak kicsiny üdö vártatva
Engem hagyja szintén koppasztva;
Mert most talpig engem torkig vesztet akartva,
Tülem fordúlt, kerölt, s' térült, rontott faggatva.
- 15 4. Oh átkozott forgó Szerencse,
Édes izzel rejtet kelepcze,
Kinek soha mint fűz moha, nem áll meg kincse,
De mind addig mesterkedik, hogy másnak ejtse.

---

98 I arannyajért II–IV arannyal irt

7 I, III S' mellyén II Mellyen IV S-mellém 11 I akarva II–IV akartva

- 20 5. Nem jádzol te csak együgyűkkel,
De gyakrabban okos elmékkel,
Szekeredbül ha ki ki-dül, nézed örömmel,
Abbúl kedved, s' álnok szived van nevetséggel.
6. Tudod csalárd Görög Ilonát
Mint vesztetted szép Lucretiát;
Kis örömért, *egy s két csókért* metczed meg torkát,
Kiért veszed, s' méltán eszed sokaknak átkát.
- 25 7. Hát ama nagy Pompejus Urral,
Mint jádzottál gazdag Craesussal!
Fel-emeltd, és le-verted Brútust, Crassussal,
Lanczoltattad, s' bárdoltattad, Cájust, Márcussal.
- 30 8. Nem csak méltán, de méltatlanúl,
Vesztesz sokat nagy ártatlanúl,
Nem csak Lopó, de Vért szopó vagy természetbül,
Tétovázó, és habozo vagy te mindenbül.
- 35 9. Igirsz soknak kincset tengeren,
Hogy adsz gyöngyöt ha ki rá mégyen,
De szélvészre, s' nagy veszélyre ejted hirtelen,
Hol életét, s' reminségét veszted véletlen.
- 40 10. Ha mit adsz-is mástúl el-veszed;
Viszont mással bújára közled,
Soknak szivét, kis elméjet, csak el-hiteted,
Sajátodat, s' adhatodat, e' kint rendeled.
11. Boldog a' ki téged nem ismért,
Javaidbül nem vett, és nem kért,
Barátságod, s' ajánlásod mellől távúl tért,
Palotádban s' tárházadban akarva nem fért.
- 45 12. Nem kérhetsz te semmit attúl el,
A' ki nem birt te erszényeddel,
Kölcsön marhát, kincset, s' ruhát, tisztet vehetsz-el,
Pusztá malmon, száraz gáton vámot nem veszel.

---

23 a s' vigasságért II egy s két czokert 24 II sokatlan atkat 44 I akarva II-IV akartva

- 50 13. Enyhítsd szívem most azzal búdat,
Nem csak tüled vette-el jódat,
A' Szerencse, s' hamis kincse, nem csak magadat
Nyomorgatott, s' apolgatott, hanem sokakat.

77.

MÁS UGYAN AZON SZERENCSENEK ÁLHATATLANSÁGÁRÚL

1. Mikor a' Szerencse fel-emel valakit,
Tornyok vitorlyáján helyhezteti székit,
Ideig kedvére meg-ereszti fékit,
Sokáig egy helyben ülni nem hágy senkit.
- 5 2. Gyakran kevélységgel, vakit a' Szerencse,
Hogy a' maga hittet hamaráb meg-ejtse,
Nem tudgyák rabsággal orcázott hogy kincse,
Be-burítva fekszik, alatta bilincse.
- 10 3. Irigy, csalárd, s' hamis adományát bánnya,
Ha mit adott viszont azt vissza kívánnya,
Kelepczés hálóját mind addiglan hánnya,
A' gyéként állad miglen el nem vonnya.
- 15 4. Ha magassan ültet, onnét ő le forgat,
Nagy kissebségedre pad-alat nyomorgat,
Mint Belisáriust immár nem apolgat,
De mostoha kézzel sujtol, és szorongat.
- 20 5. Nyomorúságidon nem szokot jajgatni,
De gyalázatonon igen tud kaczagni,
Üres tarsolyodon nem fog irigykedni,
Csak rakott szekrényed ohajtya praedálni.
6. Szerencse kerekin azért okossan üly,
Tündér változásán hogy meg ne szégyenüly,
Mikor rád mosolyog, mások kárán tanuly,
Biztatása után vak merön ne indulj.

---

52 III tapogatott IV ápolgatott

5 II valakit 6 II maga hétsét [!] 7 II hogy rabsággal orcsazot kincse 11 II kelepcset 15 III tapogat IV ápolgat

- 25 7. A' kristály üveg-is mikor szeb s' tündöklük,
Akkor ö leg gyengéb s' hamaráb el-romlik,
Súgáival a' Nap ha igen süt s' fénlik,
Kö esső, vagy Zápor olykor ritkán mulik.
- 30 8. A' kinek a' kása meg égeti száját,
Mátszor nem felejtí fujni a' tarloját,
Igy a' ki próbálta szerencse háloját,
Az után süvölti bé burítot horgát.

78.

A' KIVANATOS KIKELETNEK GYÖNYÖRÜSÉGÉRÜL

1. *A Hera barlangját*
Hogy borostyán folyja,
Azzal ékes mostan zöld;
Örül immár Flora,
5 Jutott kívánt jora,
Éled kikelettel föld,
Kedvet a' Musáknál
Talált, s' Apollonál,
Nékik koszorúkat küld.
- 10 2. Ujjul a' forrás kut,
S' föld gyomrábul ki-fut,
Szép Völgyekre siet, s' tér,
Minden féle állat,
Nagy és kicsin falat,
15 Örül hogy már Tavaszt ér,
Nem szenved rothadást,
Mert reménl újjúlást
Minden éltető gyükér.
- 20 3. Az szép hajnal ragyog,
Ékes harmat villog,
Hoz kedvet minden felül,

1-3 a Vig Tavasz fel derült, Virágokkal frissült, S' uj pompával zöldellik II A hera barlangját
Hogy borostyan folya Azzal ékes mostan zöld 6 a Láttya fü s' fa bimbozik II Élled kikelettel föld
9 a Koszorukat küld nékik II Nékék koszorukat küld 20 a Gyöngyös II Ékes 21-27 a Bús sziveknek
hoz kedvet, Minden féle madár, Kit dér hideg el-zár, Vigan kezd uj éneket, Jó hérrrel jön fecske, Ujjul
agyag fészke, Csacsog az házok felett. II Hoz kedvet minden felül, Io hérrrel giut föcske, Ujjul agyag
féske, Csacsok mar hazon kiuül, Nap keletkor varyu, Kakogva giun elő, Ily sép edőnek öröl.

*Jó hírrel jött fecske,
Ujul agyag fészke,
Csacsog már házon kívül,
25 Nap keletkor varjú
Kákogva jön elő,
Ily szép időnek örül.*

4. Eg felé pacsirta
Repül, hogy szozattya
30 Meszszére el-terjedgyen,
Fülemile ágon
Függ, csak kicsiny szálon,
Alom reá ne érjen,
Addig szóll, s' énekel,
35 Még az tajték vérrel
Kicsiny száján eredgyen.

5. Czinege madárka,
Kit rekeszt, s' kalitka
Dió bélel meg-csalhat,
40 Tavaszi vad kecske,
Együgyü özecske,
Kit tör, s' háló meg-foghat,
Jutott kikeletre,
Nem kerül most kézre,
45 Bátran nyomot mutathat.

6. Rigot-is az törre,
Nem csalhatz most lépre,
Fogoly bokrot nem lakja,
Az für csattog nagyon,
50 Nem fél semmit azon,
Hogy az karuly el-fogja,
Héjja-is süvölti,
Vetett tört kerüli,
Tyuk fiakat csapkodgya.

7. Golya-is gázollya,
Mocsárokat járja,
Kigyót, s' békát foghasson,
Fészket rak kéményen,
55 Nem fél füst rá mennyen,
60 Korog, s kotyog hangasson,

Roka lappang, s' forog,
S' kertek alatt kullog,
Lud fiakban *kaphasson*.

65 8. Szomju szarvas kútra,
S' bádgyatt madár ágra
Száll, s' nyugosznak csendessen,
Minden bokor szállást,
A' zöld árnyék nyugvást
Enged nékik kedvesen,
70 Csak nekem szegénnek,
Arva bús fejemnek
Foly dolgom keservessen.

9. Mit ohajcson lelkem,
S' mit példáz értelmem,
75 Figyelmezz verseimre,
Nem testi fájdalom,
De bús aggodalom
Szállott mostan szívemre,
Tégy választot Echó,
80 *Ki vagy éghen* lako,
Felely mostan mesémre.

79.

VÉLEKEDÉS AZ ÉKESSÉGRŐL, AZ MELLY TULAJDONITTATIK AZ ROSANAK

1. Világ ékessége,
Mibül ál szépsége,
Azt-én tudni kívánnám,
Elmém fáratságát,
5 Es kezem munkáját
Ezért nem-is szánhatnám,
Csak hogy vóltaképpen
Czélozhatnám éppen,
Vaj melly igen akarnám!

---

63 α fiakra üthessen II fiakban kaphasson 76 β Sok testi 77 β Es bús 79 I választ ott II választ III
válaszlást IV választot 80 α Kösziklák közt II Ki vagy éghben
3 II Astat tudni

- 10 2. Körül járo kék ég,
Az kin nincs semmi vég,
Es csillagit mondhatnám,
Plánéták járási,
S' kerengő forgási
15 Szépitik gondolhatnám,
Tengernek ég színét,
Es tágas föld szemét
Erre magyarázhatnám.
- 20 3. Szép ékes zöld pásit,
Melly ezer kedvet nyit,
Dicsiretes mindenbül,
A' szép csorgo forrás
Szemnek kedves látás,
Szemet tisztít homálybul,
25 Szép tavaszi harmat
Mint ékes ruházat
Gyöngyöt halad szépségbül.
- 30 4. Kétséges az elme,
Vadak külömb neme
El-nyerhesse ez pályát,
Madarak szépsége,
Tolla, s' éneklése
Am dicsirtesse magát,
Gyümölcs hozó fákrul
35 S' árnyékos agakrul
Szolni nem látom módgyát.
- 40 5. Arany ékessége,
S' kövek fényessége
Szemedet hizlalhattya,
De elmém kétséggel,
Mint egy álmos szemmel
Ezeket csak számlállya,
Mások javallását,
S' elme futtatását
45 Vélekedésem várja.
6. Talám a' szép Rosa,
S' virágok aszszonya,
Kiért elmém most fárad,

---

14 I forrási II–IV forgasi 24 a Tisztittya nedvességtül II Szemet tisztét homalybul

Ez az, az ékesség,
50 *Legszebb gyönyörűség,*
Mellyért szívem csak bádgyad,
Világ fényes szeme,
S' tündöklő öröme,
Ez mindent fellyül halad.

55 7. Virágjában ékes,
Ajándékban kedves;
Sokra magyarázhatni,
Szerelmét s örömét,
S vig kedvét s gyötrelmét
60 *Belőle kihozhatni,*
Liliom s' violán,
Nárdus, s' majoránnán
Fellyeb magasztalhatni.

8. Meszsze földről látszik,
65 Szépsége tündöklök,
Tetszik mint sebes villám,
Ö kedves illattya
Az elmét ujgittya,
Hogy kell dicsérni méltán,
70 Elmém fellyül mullya,
S' értelmem haladgya,
Abban kel hadni talám.

9. Hogy kertemben valék,
Szép Rosákat láték,
75 Ugy irtam ezt felőle,
Nincsen ennek mássa,
Akar ki bár lássa,
Mulik többi mellőle,
Nézz nyájasságára,
80 Vagy vize hasznára,
Sok jót varhatsz belőlle.

---

50 a Kerti II Leg seb 51 β most bádgyad 57–60 a Nehéz öt meg-fonolni, Virágzó örömét, Ragyogó szép színét Nehéz versel le-írni, II Szokra magiarashatny, Szerelmét s örömét, S vég kedvét s gietrelmit Belole ki hozhatni, 69 a Kiért hogy ne javalnám? II Hogy köll deczérni méltan 81 II varhatni

AZ EMBERNEK MAGA AJÁNLÁSÁRUL ÉS BIZTATÁSÁRUL
Jó szolga kevésen hiv voltál, ez után nagyobbat bizok reád.

1. Pallyán vár ajándék,
Szép drága martalék,
Nyerd el édes Lovacskám,
Nyersz magadnak jó bért,
5 *Nékem hasznót és hirt,*
Föl nevelt kaczolácskám,
Bizony meg hizlallak,
Es meg nyugasztallak,
Van ahoz abrakocskám.
- 10 2. Hajsze-elötted az nyúl,
Ki igen hosszan nyúl,
Verd-el édes kutyácskám,
Most leled kedvemet,
S' bövithed étkeemet,
15 *Kis kölyök agaracskám,*
Haza érvén nyugszol,
Jól tartva aluszol,
Te ó kedves vislácskám!
- 20 3. Szelek szárnyán járó
Kedves Solymom, s' Ráróm,
Most találod kedvemet,
Fürj, s' fogoly fogással,
S' Récze vadászással
Jól tarthatod testemet,
25 *Kiért ez ősz fottán,*
Télre kelve osztán
Meg-hizlallak tégedet.
- 30 4. Csá szöke, hajsze tarcsa,
Iga nyakad tarcsa,
Szántogassad földemet,
Meg-rakom csürömet,
S' meg-töltöm vermimet.

4-5 α Jó bért nyersz magadnak, Hirt s' hasznót Uradnak II Nyersz magadnak io bért, Nékem hasznót és hirt 10 IV Hajcsd-ki a' bokorbúl 11 I [Hiányzik.] II Ki igen hosszan nyul III Sebeseben indúly IV S-elötted fút a' nyúl 14 II s hevéthet 20 α Solyom, s' Ráró, II Solymom s Rarom

60 Ura gyakran el-áltat,
Mondván lesz olly idő,
Hogy még kezére jö
Varju karón, kit mutat.

8. Mert reménség olly iz,
65 *Édesb, hogy nem az méz,*
Míg embert meg nem csalja,
De változás után
Merő méreg osztán,
Ha sorsán tapasztallya,
70 Ura ajánlását,
S' csalfa jáczodását
Mikor kárán tanullya.

9. Ezek mind így vadnak,
S' egy porázon folynak
75 *Az ajánlás és szép szó,*
De szomju embernek,
Száradt gégéjének
Mit használ üres korsó,
Mert len, s' gyapju nélkül
80 *Fonal semmit nem nyúl,*
Haszontalan ott órsó.

10. Nehéz tengődésnek,
Sanyaru életnek
Illy jutalma keserves,
85 *Hogy Liberaí ruhád,*
Lészen rongyos gatyád,
Az-is avult, és reves;
Végre költnek rád büzt,
Hogy minden szód *csak füst,*
90 Kezed enyves, vagy nyelves.

11. Nincs azért jób élet,
Mint mikor ki-kelet
Szánt ember, s' majorkodik,
Az Udvari lévre,
95 S' panaszos kenyérre
Nem sokat váarakodik,

---

62 I, IV míg II–III még 65–66 a Ki el-foly mint a' viz, Hamar embert meg-csallya II Edesb hogy nem az méz Mégy embert meg nem czallya 75 a csak II és sip 77 II gegynek 80 a nem nyul s' nem gyül II semmit nem nyul 88 I–II reád III–IV rád 89 I, IV gyüjt tüzt III gyüt tüzt II csak föld 107 a igtül II sorstul

Féltő grátiáján,
S' el-vont praebendáján
Nem sokat buslakodik.

100 12. Mondtam a' mit mondtam,
S' irtam a' mit irtam,
Ha akarod érteni,
Mert valo, nem mese,
Akarki mint nyesse,
105 Eztet nem kell visgálni,
Hanem mint a' tüztől,
Odd magad ez *sorstól*,
Tudgy más kárán tanulni.

13. A' ki esztet irta,
110 Alkalmasint tudta
Az Udvarnak mivoltát:
Mert az irigyektől,
Es fondor nyelvektől
Gyakran hallott illy notát.
115 Vén Szolga, s' ag kutya
Az hasznot nem hajtya:
Ne vesztegess rá korpát.

82.

HOGY AZ SZABAD ZABOLA NÉLKÜL VALO NYELV MINDENEKET VISZSA MAGYARÁZ

1. Crokodilus mint kis gyermek
Sir, s' jaj szava merő ének:
De notája a' végének
Lészen vesztére fejednek.
- 5 2. Így csácsogo nyelvnek inye,
Csalárd, s' hamis szo gégéje,
Meg-hat álnok lehellete,
Mert égő tűz foga fénye.
- 10 3. Mint az gyöngyöt erős eczet,
S' el-olvasztja tűz az érczet,

Igy gonosz nyelv égő tüzet
Okád alád s' forró vizet.

15 4. Olly ártalom nincs fegyverben,
Sem lángozo sebes tűzben,
Nincs olly méreg szelenczében,
Mint az fondor gonosz nyelvben.

20 5. Hol nem véled, ott kissebbit,
A' hol nem félsz, ott sebessit,
Jo hiredben homályosít,
S' gyalázattal sirban taszit.

6. Légy termetes mint Absolon,
Serény vitéz, mint a' Sámson,
Okos és bölcs, mint Salamon,
Szó fér hozzád még-is nagyon.

25 7. Mert ha szollasz csácsogonak,
S' halgatásrul tart bolondnak,
Eteledről tobzodonak,
Es böjtödről mond ravasznak.

30 8. Ahitatos hogy ha lészesz,
Képmutato nevet szerzesz:
Ha pediglen elmés lészesz,
Bolond nevet ottan vészesz.

35 9. Szép köntösrül mond kevélynek,
Es rongyosrul tart fősvénynek;
Honn ülésrül itil restnek,
Kin járásrul néz fesletnek.

40 10. Hogy ha mit adcz szegényeknek,
Nem tart azért bö kezünek:
Mond dicsiret keresőnek;
S' kép mutato esztelennek.

11. Ha marhádöt ki nem osztod,
S' haszontalan nem tékozlod,
Azt kiáltya fősvény markod,
S' telhetetlen szoros sákod.

- 45 12. Oh átkozott kicsiny falat,
Látom nem pöksz te csak nyálat:
Mert madárbul formálsz halat,
Es gyékényből róka málat.
- 50 13. Nincs semmi csont te tagodban,
Rakonczád sincs fogaidban,
Sik golyobis forog szádban,
Mérged mézzel jár egy nyomban.
- 55 14. Noha gyakran maga magát
A' nyelv veszti szegi nyakát,
Mint az haris fészket, s' házát
El-árullya fiát, s' magát.
- 60 15. Hol lehetne ő békével?
Addig csácsog *részeg ésszel*,
Olykor fogják meg csak kézzel,
S' meg-meltyesztik forro vízzel.
16. Azért nyelved zabolában
Tarcsad aczél *kapocsánban*,
Ne nyargallyon szabadgyában,
Hogy ne hozzon gyalázatban.

MASODIK RESZE
A' KÖZÖNSÉGES MAGYAR PÉLDA BESZÉDEKRÜL

83.

1

Mas dolgom nem lévén,
Henyélést kerülvén,
Fogtam ez Rithmusimhoz,
Nem-is tanulásból,
5 S' Elme mutatasbul
Kezdettem e' munkámhoz,
Hanem a' természet,
Mennyire segített,
Ugy nyultam irásimhoz.

2

10 Világon állandó,
Nincsen maradando
Semmi-is javaiban:
Gyöngy olvad eczettül,
S' Gyémánt hasad vértül,
15 Fényes Nap jút homályban,

Ah mint számlálhassak,
Jaj s' miként mondhassak
Sok dolgot kis summában?

3

Ez világ ideig,
20 Kedve nem tart fottig,
Gyakran vissza változik.
Tegnap vigan tartott,
Most már búra hajtott,
Estvélig mi történik.
25 Mert ő komor kedve,
Mord mint fene Medve,
Csak reád agyarkodik.

4

Az Isten sziveket
Meg-visgál Veséket,
30 Lát minden gondolatot.
Tudgya ki haragszik,
Ki böjtöl, s' ki eszik,
Titkot néz, s' indulatot.
Es itél igazán,
35 Ha mit talál héjján,
Mert ért minden szozatot.

5

Az elme nem nyugszik,
Ujságra vágyodik,
Futtya világ határit,
40 Egeket meg-hattya,
S' föld gyomrát meg-járja,
Uszsa Tenger Vizeit,
Nincsen olly forgó szél,
Amely érhetné el
45 *Ennek sebes nyomdokit.*

---

16 II számlálhassam 44–45 a Ha velle szárnyra kél, Ki el-érje nyomdokit II A mely érhetne el Ennek sebes nyomdokit

Ember azért fárad,
 Nagy munkája árad,
 Emlekezetet hadgyon.
 De idő azt veszti,
 50 S' irigység temeti,
 Még hira se maradgyon.
 Kié volt, és lészen,
 Kézről kézre megyen,
 S' magát vereti agyon.

55 Dolgodnak kezdeti,
 S' csendes eredeti
 Légyen minden időben:
 Mihez kezdesz pedig,
 Abban te légy fottig
 60 Alhatatos elmédben.
 Mert ki lassan kullog,
 Az nem sokat bolyog,
 Epret szedhet mentében.

65 Ne engedd nyelvednek,
 Hogy járjon elmédnek
 Előtte szabad kényyén,
 Gyakorta csácsogás,
 S' gondolatlan szóllás,
 Rostáltatik értelmén.
 70 Bár mondgy is igazat,
 Bé-török agyadat,
 Nem szoltál másnak kedvén.

Soha nagy titkodat,
 S' titkos szándékokat
 75 Ne jelencsd meg senkinek.
     Mihelt ki-jelented,
 Azonnal le kötöd
 Szabadságát éltednek.
     Lészesz annak rabja,
 80 Ki titkodat tudgya,
 Kel szolgálnod kedvének.

Hogy ha csendességben
 Kévánsz s' békességben
 Hajlékodban maradni,
 85 Minden szó szelének,
 Es fondorlo hirnek
 Nem jó végére menni,
     Mert kicsiny szikrábul
 Gerjed nagy láng abból,
 90 Kit nem tudsz el-oltani.

Magad gondolatlan,
 Avagy kínálatlan,
 Ne vádgy az első székre:
 El-jün más kit nem vélsz,
 95 Mellette el-nem férsz,
 Szorulsz utolsó helyre:
     Es né talám olykor,
 Mint történik sokszor,
 Ültetnek csak küszöbre.

100 Job más rollad szollyon,
 S' téged magasztallyon,
 Hogy nem a' magad nyelve;

Minden botnak végén,
Es nem a' közepin
105 Szokot lenni a' feje.
Napot nem fel-költin,
Hanem enyészetin
Dicsérik énekelve.

13

Gzadagságért senkit,
110 *Ha nem méltó, másként*
Ne dicsérj te méltatlan.
Mert kalmárt pénzéért,
S' Vargát értékéért
Magasztalni szokatlan.
115 Hanem az Nemes vért,
Mely tisztességhez ért,
Dicsirhetni nothatlan.

14

Embent erkölcséröl,
Nem Nemzetségéröl
120 Ismerjed jonak lenni.
Az bort sem színéért,
De kedves iziért
Szokták pénzen meg-venni.
Lovat sem szöriért,
125 De *gyors* serénységért
Szoktak nagyra becsülni.

15

A' jo hir meg-marad,
Meszsze földre árrad,
Meg nem gátollya sövény:
130 Nem szenved szorulást,
Kiván szabadulást,
Mert hatható és kemény.

109–110 a Senkit gazdagságért, Aranyért ezüstért II Gzadakságért senkit Ha nem milto maskint
115 I az a' Nemes II–IV az nemes 125 a De serénységért II Gyors szerénységért

135 Nap keletről repül,
S' nap nyugotra térül,
Mint a' Tengeri örvény.

16

140 Ki követ *hajt* égre,
S' le-esik fejére,
Nem jajgathattya sebét:
Mert ki szánt szándékkal,
S' bolond akarattal
Járja a' maga kényyét,
Kár vallása nem kár,
Ne-is sirassa bár,
Hogy meg-ütötte körmét.

17

145 Mások jóvállását,
Es tanács adását
Meg ne vessed azontul.
Mert a' magad esze
Esik gyakran meszsze
150 Az el-rendelt dologtul.
Bolond-is olly követ
Néha kútban vethet,
Ki nem vonatik soktul.

18

155 Sok jó ló a' hámban
Meg-szárad, s' vonásban,
Mert nem tudgyák jó voltát:
Sok érdemes legény,
Hogy érteke szegény,
Fogja az eke szarvát.
160 Noha az tarsolybul,
Nem csak ezüst tálból
Szednek vajas pogácsát.

Maga hazájában,
 S' nevelt kunnyójában
 165 Egy proféta sem kedves:
 Mert nagy embereknek,
 S' Nemes Nemzeteknek
 Eletek gyűlölséges:
 Holtok után pedig
 170 Ohajtyák mind éltig,
 Akkor lesz kellemetes.

Tudomány olyan kincs,
 Kinél semmi jób nincs,
 Tekintetes mint egy Mars,
 175 Iffiak jozansága,
 S' vének vigassága
 Szükségedben igaz társ.
 Gazdagnak ékesség:
 Szegénynek segítség:
 180 Mint jo aczélozott nyárs.

Jo erkölcs, s' jó élet,
 Nagyob hittel lehet
 Szapora esküvésnél:
 Mert gyakran esküdni,
 185 Es abban hibázni
 Mivel job a' szélvésznél.
 De jo cselekedet
 Hitelez tégedet,
 Job az el-hányo hitnél.

190 Könnyü mást inteni,
 S' vétekrül feddeni,
 Keresni hozzá gáncsot:
 De magát ismérni,
 S' nehéz vétkét tudni,
 195 Nyakában ki vét lánczot,

Mert ki ki magáru,
A' mit végez másru,
Tart titokban tanácsot.

23

200 Az jó ért Tanácsnak,
S' el-tökélt szándéknak
Két ellensége vagyon.
Hertelenség, s' harag,
A' melly jot nem farag,
Inkáb gonoszra vonson.
205 De a' szelid erkölcs
Tanácsokban-is bölcs,
Kiből terjed nagy haszon.

24

Nehéz az időnek
Szokot menésének
210 Törvént és modot szabni.
Idő birád néked,
Mikor a' szükséged
Kezd tanácsot kérdeni.
Mert ha vak a' koczkád,
215 Ottan idő birád,
Mihez kellessék nyulni.

25

Hertelenség meg-árt,
Sietség hozhat kárt
220 Akar mi dologban-is;
Időtől kell várni,
S' tanácstul halgatni
A' Szükségnek korán-is.
De mértékletesség
Jeles jo segítség,
225 Akar mi időben-is.

---

210 I s' II-IV és 219 II dologbanis III dologban is

A' nagy várakozás
 Nem csak fogyatkozás,
Gyötrelme is a' szivnek.
 Indulo késéssel,
 230 Ma, s' holnap menéssel
 Bút árraszt az elmének,
 Mert hoszszu jutalom,
 Es a' puszta malom
 Nem hajt hasznot erszénynek.

235 A' kétségben eset,
 Elméjében veszet,
 Jót nem tud remélleni:
 Mert ott nincsen hitel,
 Hol reménség vész el,
 240 Magának sem kezd hinni,
 Mint az vízben haló,
 S' Lelkét ki ajánló,
 Kénszerit habhoz kapni.

Nem birhatz sziveddel,
 245 Ha töled vész az el,
 A' mit szerencse igér;
 Nagy bátor elméket,
 S' vakmerő sziveket
 A' busulás földhöz vér,
 250 Mert véletlen eset
 Inkáb keserithet,
 Ha váratlan téged ér.

A' bátor szivekkel,
 Nem a' félénkekkel
 255 Szerencse társalkodik.

Azért vagy hogy semmi,
Vagy légyen valami,
Az min szived aggodik.
Mert resolutio
260 Probálva leszen jo,
Lesz sorsod-is második.

30

Nem rossz embert illet,
Hozzá nem-is férhet,
Hogy bánca persvasio,
265 Mert a' bizodalom,
Jövendő jutalom
Reménséggel lehet jó.
Kinek körme vagyon,
Fára hághat nagyon,
270 Mint ama' család kigyó.

31

Bolond és esztelen,
Lehetetlenségben
Ki elméjét fárasztya,
És harag az olyan,
275 *Igen* haszontalan,
Melly erejét nem láttya,
Mert hidgyed nem soval
Tehetség, próbával
Ki-meneté*t* mutattya.

32

280 Drága kincs az jó hir,
Valaki azzal bir
Es meg-tudgya tartani.
Mert bársont mocsok sir,
Embert-is gonosz hir
285 *Igen* szokta veszteni:
Azért ne pénzedet,

---

261 β Sorsod-is öregbedik 274 α Szemtelen II Es harag 275 α Harag s' II Egen 279 I Ki-menetel
II ki menetit III-IV Ki-meneté*t*

Inkáb jo hiredet
Kivánniad meg-örzeni.

33

290 Jo, s' gonosz szerencse,
Hogy embert meg-ejcse,
Fel-emel, s' taszit porban,
Császárt-is küldussá
Tész urat kapássá,
Öltözteti bocskorban,
295 Királyi korona,
S' ország birodalma
Száll olykor nád hajlékban.

34

300 Ha búban nincs fejed,
Elethez sincs kedved,
Tégy szert a' méltóságra.
Meg-tanit fáradni,
Es ritkán henyélni
S' gyakran juttat probára,
Kelletlen étellel,
305 Es izetlen kedvel
Lopva ereszt álomra.

35

310 Ne föbség, s' felséget,
Hanem békességet
Kivány inkább *Istentül*,
Méltóságos széket,
Es nagy gondos tisztet
Ne kivány az királytul,
Igy jutsz jó vénségre,
Es csendes életre,
315 Ha üres lészesz gondtul.

Titkot királyoknak,
 Akar nagy Uraknak
 Nem jó mindgyárt bé-funi,
 Hanem ha hivséged,
 320 Vagy kötelességed
 Fogja aztat tartani:
 Mert másként boszszúbol
 S' csak kicsiny haragbol
 Fogja szemedre vetni.

325 Mikor hazugságban,
 S' hízkelkedő szóban
 Az király gyönyörködik,
 Akkor a' szolgálai,
 S' minden udvarlói
 330 Isteneket meg-vetik:
 Mert csak az igazság,
 Es az irgalmasság
 Fejedelmeket őrzik.

Király méltósága
 335 Az nép sokasága,
 Kivel terjed nagy hire;
 Kösség kevés volta
 Viszont gyalázattya,
 Kissebbitheti végre,
 340 Mert így birodalma,
 Elete s' hatalma
 Veszhet és álhat helyre.

Ország pusztulása,
 S' városok romlása
 345 Gyakran történik abbul,

---

336 II az nagy 342 I s' II-IV és 348 II nincs reszesze 350 II nehéz gancs

Hogy jónak gonosztul,
Jámbornak latortul
Nincs rekesze egymástul,
Latornak arany láncz,
350 Jámbornak nehéz táncz
Itiltetik biráktul.

40

Egyenetlen tulkok
Nem jól vonszák jármok,
Akadoznak az úton,
355 Meg-hasonlott Ország,
Az hol nincs igasság,
S' nem edgyeznek tanácson;
Annak kell pusztulni,
Idegent szolgálni,
360 Avagy veszni az harczon.

41

Nem egyenetlenség,
Hanem az edgyesség
Kis dolgot nagyra emel,
De az vissza vonás
365 Lesz házadban romlás,
S' végre emészt fegyverrel:
Mert csak erő, és esz,
Ha edgyütt jár, és lesz,
Tartományokat nevel.

42

370 Jaj annak a' Várnak,
Hol *s melyik* végháznak
Gyermek vezér fölötté,
Mert lágy pásztor *előtt*
Az farkas el nem fut,
375 S' gyapjat *hullajt* előtte,

---

371 a Hol és melly II s hol s mellik 372 a Ertetlen a' vezére II Gyermek vezér fölötté 373 a miatt II előtt 374 a Farkas lejtöt rughat II Az farkas el nem fut 375 a hányhat II hullajt

Vallyon nyul agarat,
Es szunyog madarat
Nézé bátran mellette?

43

Erőszakbul álló,
380 Es fegyverrel valo
Birodalom nem tarto,
De jo téteménnyel,
Es szeléd erkölcsel
Az melly lészen meg-hajtó,
385 Az az, dicséretes,
Allando, s' gyökeres,
Emlekezetre méltó.

44

Gazdag országokat,
S' nagy birodalmokat
390 Könnyeb meg holdítani,
Hogy sem békeséggel,
Edgyes csendességgel
Azokat végig birni:
Mert könnyü az nyelvnek,
395 De nehéz elmének
Rendet és modot szabni.

45

Kétségben estekkel,
S' meg-búsult elmékkal
Tudgyad nem jó jádzani,
400 Söt vélek harczokat,
Üstök vonásokat
Hasznosb néha kerülni,
Mert nagy erötül-is,
Eles fegyvertől-is
405 Ollyak nem tudnak félni.

---

390 I hodoltatni II-IV holditani 396 I s' II-IV és

Gyakran az méltóság,
 S' hatalmas uraság
 Az térenn-is tántorog,
 Elete csügg szálon,
 410 Vész kis akadályon,
 Szerencsén ügye forog,
 Gyakran felső pólczrul
 Csak pad alá szorul,
 S' el-mult javán háborog.

415 Kerüld a' szerencsét,
 Mint inség bilincset,
 Ne hidgy néki semmiben;
 Mert ő arany lánczbol,
 Ekes fris ruhából
 420 Gyakran hágy edgy imegben,
 Az nagy méltóságbul,
 Es felső *tisztekbül*
 Ültet setét tömlöczben.

425 Ember bár mindenét,
 Sok gyöngyét, s' ezüstét
 Egy órában veszesse,
 Még fel-találhattya,
 Es helyre hozhattya,
 Csak jámborul keresse,
 430 De el-veszett hirét,
 Mint kedves életét,
 Nincs hol elő vehesse.

435 Az vitéz emberre
 Nem szólhat fejére
 A' szerencse véletlen,

Tegyen próbát vizen,
Kösziklán, s' tengeren,
S' lova legyen féketlen,
De kit Isten öriz,
440 Sok kard, dárda *közt is*
El nem *veszhet* hertelen.

50

Mihez kardal férhetsz,
Mit fegyverrel nyerhetsz,
Nem kell ahoz sok diván;
445 Mert a' nagy uraság,
Birodalom, s' jószág,
Vitézt s' hatalmat kíván:
Hogy ha ez nem lészen,
Nem birhad mérészen,
450 Birodalmad lesz hiján.

51

Az vitéz embernek
Kell szerencsájének
Engedni-is gyakorta,
Jobb erőtlenségét,
455 S' tehetetlenségét
Meg-vallani akartva,
Hogy sem kárt szenvedni,
Galyibában esni,
Azt sajgatni ohajtva.

52

460 Kisdéd ellenséged
Semminek ne véllyed,
S' ne gerjesszed haragra,
Vékony az haj szál-is,
S' árnyéka van még-is,
465 Arnyéka fekszik másra,

---

436 a tüzön II vizen 440 a nyil s' viz II köstis 441 a veszthet II veszhet 459 II jaigatni III jagatni

Es olykor nagy Vadak
Kicsiny madaraknak
Hányattatnak praedára.

53

Győzedelmes törvént
470 Szabad kedve szerént
Szabni győzettekknek:
Mert bóldogság kevély,
S' nyomoruság csekély,
Egy asztalhoz nem férnek,
475 Senki meg halónak,
Meg-haló-is másnak
Semmit nem kedvezhetnek.

54

A' bort távoztassa,
Hogy kárát ne lássa
480 Az had viselő ember,
Tehessen választást,
S' gondollya a' futást,
S' tudgya mit tehet fegyver,
Mert restség mindenben,
485 Hadban kiváltképpen
Nagy ártalomban kever.

55

Első boszszú próbál,
Második meg-utál,
Visgállya tehetséged:
490 Harmadik érkezik,
Veled ellenkezik,
Lesz nyilván ellenséged,
Mert szallonna addig
Marad éppen, meddig
495 A' kést hozzá nem fened.

---

467 II es kiczen madarak 468 a Hányattattak II Hanyattatnak 487 II hoszu [!]

A' kételenségnek,
 Es öztönözésnek
 Nagyob ereje vagyon,
 Hogy sem okosságna,
 500 S' akar melly tanácsnak
 Bár ugyan jót akarjon,
 Kiválképpen hadban,
 Hól üdöt gyakrabban
 Nem válogatsz szabadon.

505 Nem az éles fegyver;
 Ellenség vért kever
 Sik mezőben az harczon,
 Nem emberi erő,
 S' maga hitt vakmerő
 510 Emel Zászlót a' sánczon,
 De csak az egy Isten,
 A' ki mind ott, s' itten
 Segit vizen, s' szárazon.

515 Esz, fegyver, és érték,
 Ez a' három festék
 Mindent ki ábrázolhat,
 Békesség s' háború
 Nála egyarányu,
 Mindenhez hozzá juthat:
 520 Ellenséget *meggyőz*,
Elüz, s' rab szijra füz;
 Mindenen triumphálhat.

525 Iffiantán eröddel,
 S' vénségedben eszszel
 Elhettsz mint éles törrel,

---

504 II valogat 520 a el-üz II meg gyüz 521 a Meg-gyöz II el üz

Csak jora fordítsad,
S' gonoszra ne hajtsad,
El-tart borral, s' kenyérrrel,
Mind kettő kész költség,
530 Kihez nem fér szükség,
Boldogulhatsz illy hirrel.

60

Ne akkor hizlallyad
Lovad, s' abrakollyad,
Midön hadban kell menned,
535 Kását addig fujjad,
Mig meg nem ég szájad,
Izetlen ki ne pökjed;
Mert ha meg-vér esső,
Tudgyad hogy már késő
540 Köpenyeget rád vened.

61

Ne pengessed ijad,
Soká se irányzad,
Ha akarsz varjat löni:
Mert hogy ha késődöl,
545 Sokáig czühödöl,
Más fogja mellyeszteni,
Nem mondom cigánság,
De ollykor ravaszság
Tud modgyával használni.

62

550 Nem azé az madár,
Az ki utánna jár,
S' meg-fogja hálojában,
Ökör-is szánt zabnak,
De adgyák azt lónak,
555 Szöke eszik polyvában;

Te-is notát dudolsz,
De másokat unszolsz,
Hogy mennyenek a' tántzban.

63

Nincs nehezebb kenyér
560 Annál kit kardal nyér
A' vitéz, s' vérén veszi;
Gyakran omol ott vér,
Hasad, szakad az ér,
S' feiét prédára viszi,
565 Kincsét, és jószágát,
S' kedves szabadságát
Szerencsére fel-teszi.

64

Szárnyon jár, és repül,
Edesget, és örül
570 Remenség biztatása.
Nagyon gyönyörködtet,
Es örömmel éltet
Nyereség kívánása:
De ha fordul vakra
575 Koczka, s' nem a' hatra,
Jajt szerez változása.

65

Nem csak arany fénlík,
Agyag-is tündöklík,
Midön az nap rá szolgál:
580 Nem mind pengő tallér,
Olykor csak tiz fillér,
Kit számvető fel-számlál.
Nem minden öröm jó,
Melly meg-mar mint kigyó,
585 S' utánna bánat talál.

Mondgyák nagy vizekben
 Halnak öregiben
 Foghat ember horogra:
 Így nagy udvarokban,
 590 Nem szalma házakban
 Mehetni uraságra,
     De csak történetbül,
 Es nem *a szokásbul*
 Vak talált vólt patkora.

595   *Soha az csöbörbül*
 Vederbe boszszubúl
 Altal ne hájg akartva:
     Ne mond job ma túzok,
 Hogy sem holnap tulok,
 600 Mert meg-bánod azt tudva,
     Hogy hat ökör után
 Eke szarvát méltán
 El-tarthatod dudolva.

605   Ha koncát meg-etted,
 Levét-is hörpencsed,
 Mert ugy mérik az fontot,
     Hogy egyenlő légyen,
 Mert ha hibáz miben,
 Hozzá vetik az lattot:
 610   Edest keserüvel
 Elegyitened kell,
 S' ugy rágnod az falatot.

615   Nem ád Sido arra,
 Ha mutatsz el-multra,
 Jelen valót árullya.

---

592 a Mert II De 593 a szokott rendbül II a szokasbul 595 a désábül II czöbörbül 598 II io

Nagyobb az nem adó,
S' kisebb az kívánó,
Azt beteg-is sajnálja,
Mert az mi volt, s' el-mult,
620 S' talám ebre *került*,
Kalmár azt nem fontollya.

70

Kedvetlen mértéked
Ha ma jön te néked,
Holnap más-is várhattya,
625 Mert szerencse, s' üdö
Mindenre jövendő,
S' javaidat ronthatya,
Vagy hogy életedet,
Es becsülletedet
630 Kedved ellen forgattya.

71

Sással fedett házban,
S' gyakran nád hajlékban
Találsz csendes nyugovást,
De friss Palotában,
635 Szép kárpitos házban
Láthatsz nagy vissza vonást,
Mert nem szegénységért,
Hanem nagy értékért
Szerzenek kardoskodást.

72

640 Hir postán menéssel,
S' hamar repüléssel
Szokott sokat hazudni,
Noha igazat-is,
Viszont hamissat-is
645 Tud kösség közt hinteni;
Soha nem aluszik,
Oda-is férkezik,
Hol nem kellene lenni.

---

616 II Nagy oka [!] 620 a fordult II kerölt 647 I férkezek II–IV ferkezik

Nem az akaroé,
 650 Sem pedig futójé
 Pályának el-nyerése;
 Mert Isten rendeli,
 S' egyedül viseli,
 Kinek meddig menése,
 655 Ad a' kinek akar,
 Mást meg porban takar,
 Nyilván legyen tetszése.

Az álhatatlan szív
 Magának-is nem hiv,
 660 Másnak-is jár vesztére.
 Kuasz szénán fekszik,
 De benne nem eszik,
 Morog éhült ökörre.
 Harang-is csak hirdet,
 665 De maga nem mehet
 Templomban az Misére.

Irigység olly dolog,
 Az melly szívben bolyog,
 Van maga gyötrelmére:
 670 Mert kire ma dúl s' fül,
 Holnap arra szorul,
 Nincs az-is öröme,
 Ha más vesztén örül,
 Maga belé kerül,
 675 Lesz az-is sérelmére.

Az kösség birája,
 Es igazgatoja
 Szükség adgyon jo példát;

---

651 I el-nyerésére II el nyerisse III-IV el-nyerése 666 I Templomba II-IV Templomban

680   Magát igazította,
S' életét jobbitta,
Jó rendbe végye dolgát;
Hogy alatta valók,
Kicsinyek és nagyok
Dicsirjék hivatallját.

77

685   Mostani igasság,
Abrázolt ravaszság
Hasonló pok hálóhoz,
Kit el-szaggatt bogár,
Muskának erős zár,
690   Szegénység ejt biróhoz,
Kis ort kemény vas láncz,
S' nagy latrot pedig táncz
Kötöz akasztó fához.

78

695   Igaz törvént ne ronts,
S' jo rend tartást ne bóns,
Ha kívánsz uralkodni:
Régi fel-hánt határt,
Mellyet az ösöd járt,
Ne engedgyed bontani:
700   Az hamist gyűlöllyed,
S' az igazt szeressed,
Ha akarsz sokat élni.

79

705   Az meg-kötöztetet,
S' fogságra vettetett
Embernek az mentsége
Nem csak haszontalan,
De ugyan oktalan
Birónál könyörgése,
Mert birót vádolni,

---

683 a Fő s' köz renden állók II Kicsények és nagyok 691 II Kis eörvet az vas lancia 701 II S égazat

710 Es nem tanítani
Láttatik az beszéde.

80

Szerencsétlenségnek,
Es szám ki vetésnek
Nincs kedveseb hazája,
715 Mint az vadon erdő,
Puszta, barlang, s' mező,
Az hól senki nem láttya,
Régi boldogságát,
Vólt, s' költ állapottyát
720 Hogy többé ne ohajcsa.

81

Nyomorúlt embernek,
S' gonosz esetinek
Artalmas hizelkedni,
Bár legyen vak, vagy hat,
725 Az mit üdö hozhat,
Hasznossab meg-mondani:
Hogy az irigységet,
S' alá ásott vermet
Tudhassa el-kerülni.

82

730 Az tömlöczi rabság
Nem csak nyomorúság,
De nehezebb halálnál,
Mert egyszer meg-halni,
Hosszú kintül válni
735 Könnyeb söt többet használ,
Hogy sem csak sinlödni,
S' azon sopánkodni,
Hogy szabadsága masnál.

Barátság kötele,
 740 S' egy máshoz hitele
 Igaz tanács sérelme,
 Söt az törvényben-is,
 Még sulyos ügyben-is
 Nem férhet veszedelme:
 745 Mert a' szeretetnek,
 Es hitelenségnek
 Nincsen semmi gyötrelme.

Az mély gondolatok,
 Es szivbéli titkok
 750 Tanácsal erősödnek,
 Hadak vezérlése
 S' népek intézése
 Nagy gondal viseltetnek:
 Nyelv igazgatása,
 755 S' annak zablázása
 Van kezében Istennek.

Keseredet szivel,
 S' meg-bántódott ügyel
 Ha meg-atkoz valaki,
 760 Az meg-halgattatik,
 S' panaszban vétetik,
 Mert okot adtál neki,
 Hadgya az Istenre,
 Nincsen más fegyvere,
 765 Nem fogja pártyát senki.

Néked esedöket,
 S' oltalom kéröket
 Meg ne utálljad soha,

770 S' ne inkább féllenek,
Hogy sem böcsüllyenek,
Ne mongyák vagy mostoha,
De kegyességedért,
S' másokkal tett jóért
Dicsirtessél mindenha.

87

775 Nem jó erőszakkal,
S' csalárd hamis szokkal
Masokat meg-bántani,
Ha te mit nem szeretsz,
Abban miért eredsz,
780 S' kívánsz másnak ártani,
Mert mi neked fájhat,
Másnak-is az árthat,
Téged-is fog rontani.

88

785 Az tisztességes kár
Nagyob haszonnal jár
Ektelen nyereségnél,
Noha meg-szomorít,
De viszont bátorít,
Nem-is vádól Istennél,
790 De az ragadomány
Ualamennyi, és hány
Gyülöltet embereknél.

89

795 Boldogtalanságot,
Mely nyakadra hágot,
Azt békével szenvedgyed,
Hogy ha nem szenveded,
S' békével nem türöd,
Bottal nyomát se verjed,
800 Az mig pedig el-jön,
Nem az után késön
Annak eleit vegyed.

Mások veszedelmén,
 Botlásán, s' el-estén
 Boldog szokott tanulni;
 805 De reménség oly gyors,
 Nem fél mit hozzon Sors,
 S' nem tud attúl rettegni,
 Hogy szoros a' kapcza,
 810 S' majd hátán lesz pálcza,
 Azt nem tudgya el-hinni.

Háládatlan Világ,
 Jó tétédért-is rág,
 S' gerjeszt ellened tüzet,
 Ha teszel kivel jól,
 815 Még érette meg-szól,
 Erdemessen nem fizet,
 Mert jól-tett helyében
 Innod sem hágy vízben,
 Hanem posványba vezet.

820 Nem mindenkor hasznos,
 Ollykor inkább káros
 Szeget szeggel ki-verni,
 Mert boszszút haraggal
 Vagy üstök vonással
 825 Nem jó gyakran követni:
 Ne tartsd nyereségnek,
 Hanem vak vetésnek
 Eben gubát cserélni.

830 Hasznos rabotának,
 Jutalmas munkának
 Fáratsága nem nehéz,

809 II les az palcsa 814 I Hogy ha teszel II Ha tészel kivel iot IV Hogy ha tész 827 II veszteségnek
 III verésnek

Mert ki jól vét ágyat,
Talál nyugodalmat,
Annak álma édes méz,
835 De remenség alatt
Nehéz a' szolgálat,
Gyakran pénze benne vész.

94

Pinteki vig tánczot,
S' meg-evett malaczot
840 Vasárnapi bú talál,
Mert szép idő után
Nagy menydörgés postán
Nyomorusággal táplál,
Az illetlen öröm
845 Lesz keserü üröm,
Sok jajt fejedre számlál.

95

A' szó sebbe nem fér,
Villámás meg nem tér,
Repül nincs rokonczája,
850 A' mi volt, és meg-let,
Viszsa az nem térhet,
Mert szemérmes orczája,
Igy el-lőtt nyil vasa
Nem vonyatik vissza,
855 Mert romlana pálczája.

96

A' ki szegény, s' kevély,
Az a' beteg személy
Csufja lehet mindennek,
A' ki gazdag fősvény,
860 Igazán jövevény,
Fia sovány életnek,
A' ki vén, s' parázna,
Latorságnak vászna,
Pazarloja pénzének.

865 Ne verjed *azt a fát*,
 Mely *diót bőven* ád,
 Söt töréstül őrizzed:
 Mert szelid intéssel,
 S' nem pálcza veréssel
 870 Gonoszt jóvá teheted:
 Veszsző árnyékával,
 Nem csak zabolával
 Az fő lovat térithed.

875 Az olajt az tüzre
 Ha öntözöd, s' szénre,
 Sebeseb lángot ereszt.
 Haragot boszszúval
 Ne gyujtsd kemény szóval,
 Mert olykor romlást terjeszt.
 880 De engedelmes szó,
 Mint jó étket a' só,
 Szokott izire gerjeszt.

Az paránnyi csupor
 Kicsiny tüznél fel for,
 885 Bár ne legyen nagy langnál.
 Istentelen harag,
 Kit boszszúság farag,
 Nem hoz egyebet kárnál,
 A' tisztesség pedig
 890 Meg-becsültet fottig,
 Jobb a' káposztás husnál.

Boszszuság olly dolog,
 Szüntelen csak lobog,
 Siet boszszu állásra:

---

865 a dió fád II azt a fat 866 a bőv gyümölcsöt II diót bőven 882 II Sakatez

895 Ertekét praedára
S' életét koczkára
Veti, nem néz kárára:
Hogy ha kevés az-is,
Még szegény lelkét-is
900 Adgya az kárhozatra.

101

Természet hajlando,
S' mindenre vágyodo;
Jár, s' kerül minden bokrot,
A' Szokást neveli,
905 S' tilalmat kerüli,
Vészen gonoszra okot,
Hogy ha engedcz néki,
S' nem lesz kemény féki,
Talál vesztetre modot.

102

910 Az gonoszért joval,
S' haragért szép szoval
Tanully eleget tenni.
Boszsuság tételért,
Es kár szenvedésért
915 Ne kívány kardoskodni.
Ha kinek árthatnál,
Es kárban hozhatnál,
Tudgy annak meg-engedni.

103

920 Ki vermet ás másnak,
Meg-lássá magának
Ne légyen koporsoja:
Mert ki barátjának
Vagy attyafiának
Lészen hamis vádlója,

925   Maga nyaka szegik,
S' mélyebb kutban esik,
Légyen masok példája.

104

          Minden romlás előtt
Az kevélység felhöt
930   Dagaszt ember szívében;
          De az eset után,
Noha késő osztán,
Veszi magát esziben:
          Hogy Isten elméjét
935   El-vötte volt, s' eszét,
Ne maradgyon büntelen.

105

          A' szerencse pörög,
Es kincsével csörög,
Szem bé-kötve ugy lézeng.
940   Igér gyakran gyöngyöt,
De ad béka követ,
Adománya csak kereng:
          Triumfálo szekér
Meg-fordul, s' földhöz vér,
945   Viszont a' porban fetreng.

106

          Bocskorban keresni,
Csismában költeni
Esik becsülletedre:
          Papucsban kezdeni,
950   Meztláb végezni
Lészen nehézségedre:
          Mert keserves inség
Az utolsó szükség,
Ha talál vénségedre.

---

929 II fölött 930 II embert

955 Az ki nem tud türni,
 Nem tud uralkodni,
 Bár ne mennyen Udvarban,
 Mert a' nyomoruság,
 Oskola, s' tanuság,
 960 Meg-tanit dolgaidban,
 Keveset költeni,
 Es sokat foldozni
 S' ugy élned ez világon.

965 Az nyomoruságot,
 Es sanyaruságot
 Azok tudgyák szenvedni,
 Az kik csendességgel,
 S' türö békességgel
 Azt el-tudgyák fedezni;
 970 Mert az ösztön ellen
 Rugodozni fennyen
 Artalmadra fog-lenni.

Egy szál fa nem erdő,
 Bár legyen *is* fenyő,
 975 Nem mondatik ligetnek;
 Talyiga nem szekér,
 El-vonnya egy öszvér,
 Kicsiny terh hat ökörnek,
 Egy ember csak egy szám,
 980 Nem férhet rá töb hám,
 Meg nem felel kettőnek.

Az béles sütéshez,
 Es az Uri névhez
 Sok eszköz kívántatik:

---

962 II föltezny 974 a legyen a' II légyenis 978 II ökerre 980 II [A rá hiányzik.]

985   Mert Ur nuszt subárul,
Nem czondra gubárul
Méltán Urnak mondatik:
          Es nem egy beresrül,
Sok Udvari népről,
990   Udvara dicsértetik.

111

          Titulussal élni,
S' jószágot nem birni,
Igen csekély méltóság:
          Mert nem tituluson,
995   Sem czifrán járáson
Tetszik-meg az uraság:
          Igy szőlöt el-adni
Es *prést* vásárlani
Nagy ostoba bolondság.

112

1000   Mikor jövedelmed
Lészen csak egy pinzed,
S' többet költesz kettőnél,
          Akkor kezdesz fázni,
Mikor fogsz nyujtozni
1005   Küllyeb rövid leplednél,
          Mert egy kettő hiján
Nincsen igaz számán,
Vólt az tékozlo kéznél.

113

1010   Ha érteked vagyon,
Ne engedd szabadon
Másnak birni éltedben;
          Jobb tölled várjon más,
Hogy sem te nyavalyás
Kolduly mástul kenyérben:

---

986 II czondora 998 I pört II-IV *prést*

1015   Mert nyomorult dolog,
Az hol panasz forog
Sajátodnak kertében.

114

          Ha birsz gazdagsággal,
Ugy vess számot azzal,
1020   Ne légy néki szolgája,
          Mert ha te töle vársz,
          Nem lészesz úr, sem társ,
          Hanem tulajdon rabja,
          Azért job te költsed,
1025   Hogy sem mástol féltsed,
Hogy más el ne prédállya.

115

          Náladnál nagyobnak,
Es hatalmassabnak
Ne add marhádat költsön,
1030   Mert farkas malacgot,
Nem láttad, s' hogy konczot
Nyálazatlan el-ejcsen,
          Igy ha urral perelsz,
          Hamar táskát szerzesz,
1035   Inkáb *búval* felejcse.

116

          Az nagy lakodalom
Csufoló jutalom,
Sopánkodó tékozlás:
          Az pompás temetés
1040   Csak pénz vesztegetés,
Szántszándékkal kár vallás:
          Hadakozó költség
Ez immár dicsőség,
S' bölcseknél-is javallás.

1022 a Nem lész Ur, s' hogy ha jársz II Nem lészes Ur sem tars 1023 a Utánna, hanem II Hanem tulajdon 1031 II lattal 1034 a Csak hamar táskát lelsz II Hamar taszkat szörzös 1035 a távul felejcse II búval feleycsed 1044 II s bölcsektulis

1045 Az szegénység aláz,
 S' virtust nem koronáz,
 Erdemed le-tapodgya,
     Bár légy vitéz, okos,
 Gyors, és alkalmas,
 1050 De szükséged el-nyomja:
     Mert nem az érdemre,
 De teli erszényre
 Perdül a' koczka hatra.

1055 Vitézlő kösségnek,
 S' hadbéli embernek
 Az a' kedves hazája,
     Szerencse kedvének,
 S' nem maga kényvének
 Akarattyát hól láttya,
 1060 Ott van Nemzetsége,
 Es ismeretsége,
 A' hol sólgját talállya.

Az vitezlő kösség,
 Es hadi erősség
 1065 Akar hól-is útát nyit,
     De ketségben esset,
 S' árnyéktul ijettet
 Vár, sem fegyver nem segít:
     Kis hertelenséggel,
 1070 S' hintegető hirrel
 A' félsz tunyát el-rémit.

Csak légyen érteked,
 Bár ne légyen eszed,
 Ültetnek felső polczra.

1075 Szolhacz gyermek modon,
Neved lesz Salamon,
Vigyáznak tanácsodra:
Fejért feketének,
Feketét fejrnek
1080 Festhecz akaratodra.

121

A' ruha ékesség,
Pénn pedig tisztesség
E' mostani időben,
Hogy ha ez hiános,
1085 Magad sem vagy hasznos,
Alig eszel kenyérben,
Míhez Virtus nem fér,
Ez a' kettő rá ér,
Ez mosdat leg elsőben.

122

1090 Természet folyása
A' kincs kívánása;
Noha igen félelmes:
Jo lelki ismélet
Hamis pénzt nem szeret,
1095 Mert léleknek sérelmes,
Mert kincset szerzeni,
Tartani s' örzeni
Eletnek veszedelmes.

123

Beteg sokat kíván
1100 Egésségést híván,
Ad csak néki azokban,
Mert méznek kevesse,
De nem a' felesse
Adhat jó izt szájadban.
1105 Háját-is el-rejtik,
Szegre fel függesztik,
Az eb ne egyék abban.

1101 a De kevést nyér II Ad csak néki 1104 II szayadnak 1107 II egyek benne

Ki akar jádzani,
 Nem kell álmadozni,
 1110 Pénzét el ne veszesse:
     Mert szemesnek való
 Aratáskor sarló,
 A' kezét meg ne messe.
     Kovácsis tart fogót,
 1115 Mikor csinál patkot,
 Magát meg ne égesse.

    Szén égető tőkét,
 Es nem szalma kévét
 Nézdegel az erdőben;
 1120 Macska-is egérrel,
 De nem a' medvével
 Almodik kemenczében.
     Kinek mihez kedve,
 Ott akad meg szíve,
 1125 S' arra czéloz mindenben.

    Nincs semmi bölcsesség,
 Es gondolt eszesség
 Az Ur tanácsa ellen,
 1130 Noha el-rendeli,
 Az ember, s' intézi,
 Dolga miképpen kellyen,
     De Isten vezérli,
 S' egyedül viseli,
 Uttya miként, s' hogy mennyen.

1135 A' maga el-hitség,
 Esztelen kevélység
 Térít szégyen vallásra,
     Ha ez ilyen botlik,
 1140 Hidgyed nagyot esik,
 Majd nem méltó szánásra,

Maga bolondságát,
S' akartva lett dolgát
Nem-is kenheti másra.

128

1145 Ki bogár után jár,
Gyakran követi kár,
Süllyed, s' gázol a' sárban,
Ha indul-is vizre,
De nem viszen készre,
Ott-is maradhac szomjan,
1150 Azért Vén tanácsa
Job sem iffiu gánca,
Mert igazit jo karban.

129

Az ebet szöriről,
Szamárt füleiről
1155 Könnyen meg-ismérhetni:
Embent erkölcséről,
S' maga viselésről
Bizvást meg-itélhetni.
Ha érdemli jobbra,
1160 S' ha nem méltó balra
Az ollyat kell ültetni.

130

Pokol, s' veszedelem,
Mély és feneketlen,
Meg nem elégedhetnek,
1165 A' vándorlo elme,
Es az ember szeme
Illyen telhetetlenek:
Mint a' Vizi korság
Halálos szomjuság
1170 Kornyadozó betegnek.

1142 I akarva II–IV akartva **1157** I viseléséről II véselliserul β viselésrül **1163** I, III–IV S' feneketlen verem II Mély és feneketlen **1167** II telhetlenek

Maga kényén járó,
 Mint a' sebes ráró
 Szabadság méltósága:
 Nem ismér rabságot,
 1175 S' nem fizet birságot
 Magános urasága,
 Mert kinyes akarat,
 Mint futó agarat
 Ugy hordoz mulatsága.

1180 Kedvesen halgattyák,
 Ha mások állattyák
 Szabadságnak oltalmát:
 De kevesen vannak,
 Az kik az ollyannak
 1185 Segétenék hatalmát,
 Ki ki siros konczzul,
 Más boros palaczkrul,
 Félti el-vonszák orrát.

1190 Udvar habzó tenger,
 Mély örvényben kever,
 Ha nem tudsz hizelkedni,
 Gyakran más notáját,
 Es szokatlan tánczát
 1195 Kedvetlen kell ugrani;
 Tökéletlenséggel,
 Sok csél s' csap beszéddel
 Kell grátiát keresni.

1200 Job gonosz esetet,
 S' szerencsétlenséget
 Embernek el-szenvedni,

Hogy sem álnokságot,
S' hamis csalárdságot
Pirulva szégyenleni:
Mert sok fortély után
1205 Bőcstelenség méltán
Fog tégedet üldözni.

135

Az virtus türessel,
S' erős reménnel
Erdemel dicséretet,
1210 Mert a' szabad türés
S' kétséges reménnél
Csak Nemes vért illehet,
Mert könnyen szenvedni,
S' kétségel mit várni
1215 Hozhat jó nyerességet.

136

Sok álom szakasztást,
Törödést, s' udvarlást
Türve nyeg az magában,
Az ki más asztalán,
1220 S' nem maga tányérán
Akar enni a' konczban,
Mert az kötelesség
Nem leg kisebb inség,
Ki van más birtokában.

137

1225 Nem mondom uraság,
De azért boldogság,
Ki lakhatik házájánál,
Bár füstös legyen-is,
Es sással fedet-is,
1230 Jobb más palotájánál,
Ki ha azt nyerheti,
Magával hiteti,
Nincs jobb étek tormánál.

Az út közönséges,
 1235 De a' győzedelmes
 Járhat rajta bátrabban,
 Mert nem a' félénk sziv,
 De a' ki bátor, s' hiv,
 Mehet az tilalmasban,
 1240 Lám farkast hurittyák,
 S' gyakran rijogattyák,
 Még-is el-kap juhokban.

Farkas ha koplal-is,
 Nem cserélne még-is
 1245 Az kalmárok ebével:
 Ebnek vas láncz nyakán,
 Kötve szekér farkán,
 Noha lakik jó lével,
 Farkas úr magának,
 1250 Örül szabadságnak,
 Ritkán ütik veszsözével.

Reménség ha rád néz,
 Edesb hogy sem nád méz,
 Biztat jövendő jókkal,
 1255 Karón varjat mutat,
 S' igirettel úntat,
 Hogy mindent ád marokkal,
 De ha meg-kezd csalni,
 Akkor fogsz te falni
 1260 Mérget teli torokkal.

Az boszszu állásnak,
 S' dühött haragjának
 Tanácsa veszedelmes,

1265 Rosz feslett életnek,
S' lelki isméretnek
Tanuja nem hiteles,
Meg olynak szava-is
Bár volna igaz-is,
Bizonyosága kétséges.

142

1270 Soha nagy Urakkal
Cseresznyét marokkal
Te ne egyél egy tálból,
Ha eszel szépiben,
Esel irigységben,
1275 Rád *lödöz az* magvából.
Ha csontot nem ront-is,
Jelt hágy rajtad még-is,
Hogy nézd mászszor *szegletből*.

143

1280 Nem jó boszszuságra
Urakat s' haragra
Senkinek ingerleni,
De hogy ha cselekszi,
Tanácslom hogy meszsi
Igyekezék kerülni,
1285 Mert nehéz kö kertben
Kedv s' akarat ellen
Urakkal tánczot jární.

144

1290 Nagy Urak szerelme,
S' kedveknek öröme
Jár gyakrabban nyúl háton,
Melly hol egyszer nyugszik,
Mászszor ott nem fekszik,
Nyomot sem hágy az hanton,

1275 I lövöldöz II–IV lödöz az II magvával 1278 a távulrul II segletbül

1295   Igy az Urak kedve
Egyszer volt nevetve,
Máskor verettet nyakon.

145

                  Szolgád fizetését,
S' meg-érdemlett bérét
Meg ne tarcsad magadnál,
1300   Hogy meg ne átkozzon,
Vagy kárban ne hozzon,
Inkább mondgya vólt Urnál,
                  Mert boszszu állást kér
Meg-tartott igaz bér,
1305   S' vádol mindenkor másnál.

146

                  Ha ki az Urához,
Avagy hazájához
Hivségét meg-mutattya,
Minden több jóságit,
1310   Es egyéb virtusit
Ezzel fellyül haladgya,
                  S' győzedelmi pálmát,
S' Laurus Coronáját
Méltán meg-kivánhattya.

147

1315   Igaz hivségedben,
S' kötelességedben
Ligy álhatatos fottig;
                  Mert az árultatás
S' árulo habozás
1320   Noha jól tart ideig,
                  De árulo maga,
Nem lesz kedves soha,
Bár éllyen akar meddig.

Tüz azt melegíti,
 1325 Ki közel érheti,
 Nem ki távul mutattya,
 Ki sarkallya Urát,
 Inkáb veszi hasznát,
 Mert méz magát nyalattya,
 1330 De ki rossz magának,
 Nem lehet jó másnak,
 Szolgát az úr választja.

Az praktika kettős,
 Ki nem érti ag nös,
 1335 Bir az együgyü szivel,
 Mert csak maga sákját
 S' nem mások kosárját
 Alnok tölti eperrel,
 Az hárst akkor hántya,
 1340 Az mikoron láttya,
 Teli vagyon mezgével.

Ne örüly bitangnak,
 S' hamis majorságnak,
 Melly csak kedved gerjeszti,
 1345 Száz igaz pinz között
 Egy hamissan *szerezett*
 Többit-is meg-emészti:
 Mert Esopus ebe
 Arnyéknak örülve
 1350 Az konczot-is el-veszti.

Gazdag ki sorsával,
 S' érteke javával
 Panasz nélkül meg-nyugszik,

1332 I-II, IV út III úr 1335 II Vagy az 1338 β Tölti álnok 1339 II Az hárézt akkor haytia 1341 II
 im vizzel 1346 a gyűjtött II szörzett

1355 De nyomorult, a' kit
Fösvenység meg-vakit,
Sorsával nem elégszik;
Mert ki usorával
Keresi záloggal,
Csendessen nem aluszik.

152

1360 Hamar gyűjtött marha
Olyan mint füz moha,
Hertelen kevesedik;
Mert hamis marhája,
Öszve gyült aranya
1365 Az igaznak tartatik,
De az kézi munka,
Bár gyüllyön *is soka*,
Nö, terjed, s' szaporodik.

153

1370 Ebül gyült szérdéknek,
S' hamis keresetnek
Prédára kell oszlani,
Másod s' harmad izig,
Rosz bitangnak addig,
Hellye sem fog láttzani,
1375 Mert átok fiakra
Hamar jün, s' annyokra,
Az kik fognak kodulni.

154

1380 Igazat semmi kár,
Todullyon reá bár,
Meg nem szomorithattya,
Kivánsága el-jön,
Ha lészen-is késön,
Kedvét meg-vidámittyá,

1367 a halomra II bar gyulljenis sokka

De az Istentelen
1385 El-esik hirtelen,
Mert vétke meg-vakittyta.

155

Az ki tulajdonát,
Es igaz marháját
Osztya a' szegényeknek,
1390 Inkább gazdagodik,
S' jobban mohosodik,
Nincs hija értékének,
De kik másét lopják,
Koborollyák s' fosztyák,
1395 Nagy szükségét szenvednek.

156

Midön szidalmazod,
S' a' szegént rongálsz,
Káromlods Istenedet,
Ha pedig ruházod,
1400 Szükségét táplálsz,
Tiszteled teremtedet,
Mert az alamisna
Lesz usora haszna,
El nem rejti béredet.

157

1405 Nyomoruságában,
Nem boldogságában
Barátod látogassad,
Te tanácsod jeles,
Nem gyönyörűséges
1410 Legyen, kivel biztassad,
Mert az hízékedés
Hazug inceselkedés,
Akar honnét fordítsad.

1415 Hol jo szivel látnak,
 Ott meg ne unnyanak,
 Visely gondot jól arra,
 Mert ha ma itatnak,
 Holnap nem kénálnak,
 Találsz bé-zárt ajtora,
 1420 Azért nem mindenkor,
 De csak idejekor
 Járhatsz az pap sajtyára.

Mint moly az ruhának,
 Es féreg az fának,
 1425 Ugy árt bánat szivednek,
 Mert busulás fáraszt,
 Az gond pedig bádgyaszt,
 Sételme-is lelkednek,
 Csontod hasogattya,
 1430 Velödet száraztya,
 S' gyilkossa életednek.

Nem annyira hasznát
 Mint élete hoszszát
 Ember nézi mindenben,
 1435 Ezért gyakran izzad,
 S' haja szála borzad,
 Maradhasson életben,
 Leg inkább éltéjét
 S' meg maradásáért
 1440 Ki, ki, aggik lelkében.

Nagy hasznót kicsiny kár
 Erdegellyen-is bár,
 Azzal el nem fogyattya,

1440 II addigh [!]

1445 Kis patak tengerben
Follyon bár szüntelen,
Ugyan meg nem árasztya,
De apro fővenyet
Nagy ár viz el-lephet,
S' végre szélyyel oszlattya.

162

1450 Mondolás bélesnek
S' téjfeles lepénnek
Ha mindenét fel vetnéd,
Sok költséggel lenne,
Nem-is ennel benne,
1455 Csak vajatlan meg-sütnéd,
Mert a' rest többet jár,
Fösvént érhet töb kár,
Ha panaszszát értenéd.

163

1460 Nem léssen gazdag dús
A' szemérmes koldus,
Ritkán eszik kalácsban,
Mert néma gyermeknek,
Es meg-kötött nyelvnek
Nincs értelem szavában,
1465 Sült galamb nem repül
Az tűz helyen kívül
Senkinek-is szájában.

164

1470 Ajándék marhának
Nincs odva fogának,
Kiért el ne vehessed:
Hol adnak malaczozt,
Ott ne tarcs tanácsot,
Azt miképpen mellyeszszed,
Hanem mindgyárt sákkal,
1475 Es az után nyársal
Forgolodgyál hogy süssed.

Adott jót felejtse,
 S' panaszban ne ejtse,
 Ha kinek jóval voltál,
 1480 El-vett jorul pedig
 Emlekezzél holtig,
 S' hálá-dás mutatással.
 Ha adsz, adgy jó szivel,
 Ha kérsz, ved jó kedvel,
 1485 Hogy meg ne utáltassál.

Nem árt az illy átok,
 Es illetlen szitok,
 Melyre nem adtál okot,
 Mert a' számár rivás,
 1490 Es kuasz ugatás
 Meszsze érni nem szokott,
 Gonosz jámborokért,
 Hamis, igazakért
 Mindenkoron adatott.

A' szép csorgó forrás
 Szemnek kedves látás,
 Az elmét ujithattya,
 Szép gyönyörü pásit,
 Melly ezer kedvet nyit,
 1500 Az szemet hizlalhattya,
 De igaz barátság,
 S' meg-rögzött társaság
 Eletet hoszszabbittya.

Szeretet égő tűz,
 1505 Öszve szerkeztet s' fűz,
 S' egyben kapcsol két lelket,

Evez egy hajóban,
Lélik igaz nyomban,
Tészen edgyé két szivet.
1510 Az mit beszéll nyelve,
Azt kívánnya szive,
Terjessze jó hir nevét.

169

Régi barátodat,
Meg ismért társodat
1515 Szeresd miként lelkedet,
Gyakorta ag lovon
Verik farkast agyon,
S' béllhetik mentédet,
De mint délczeg vad ló,
1520 Az uj társ sem való,
Félben szegi kedvedet.

170

Szeretőnek sebe
Nem idéz törvénybe,
Job sem gyűlölő csókja.
1525 Barátod mindenkor
Szeret, nem csak olykor,
Midön aranyad láttya,
De Judás aruló
Csókjával ajánló
1530 Rejtett mérgét mütattya.

171

Atkozott szegénység
S' fogyatkozott szükség
Nem talál barátságot;
Mert a' szükölködő,
1535 Majd nem-is illendő
Ismérjen rokonságot:
Hanem az Uraság,
Ajándék, s' méltóság
Nevel attyafiságot.

1540 Szerencse erszényét,
 S' álhatatlan kincsét
 Ha veled nem közlötte,
     Csendességben élhetsz,
 S' tölle nem-is félhetsz,
 1545 Hogy kedved nem nevelte,
     Mert ő senyvett házból
 Szegény társaságból
 Minden közit ki vette.

1550 Prokátorra pered,
És holt papra lelked
 Ne bizd tellyességesen.
     Lám Isten néked-is
Ad eszet másnak-is,
 Dolgod viseld eszesen,
 1555 Mert szenet kovácstúl,
 S' lasnakot cigántúl
 Nem vehetni nyertesén.

1560 Doctor a' nyavalyát,
 S' Prokátor a' Causát
 Igen ritkán enyhíti,
     Doctor purgátiót,
 Másik exceptiót
 Ad, kivel nehezíti;
     Igy egészségedet,
 1565 S' minden értékedet
 Gyanó perrel emészti.

1550 a S' uj orvosra élted II S holt papra lölköd [A szótagszámot javítottuk.] 1553 a Adott eszt,
 s' másnak-is II Ad eszet masnakis

Mi nincs okosságból,
 Van a' kábaságból,
 Nem-is léssen állandó,
 1570 Minek nincs ereje,
 Annak nincs gyökere,
 Nem lehet maradandó,
 Mert jégre meczett kép
 Nem lesz sokáig ép,
 1575 Mert széltülis olvadó.

Embert nevetésén,
 S' hahota szerzésén
 Itilheted bolondnak,
 Ki minden beszédét,
 1580 Es cselekedetét
 Meg neveti magának,
 Es csak kaczagásrúl,
 Nem valami jórúl
 Adhat tanácsot másnak.

1585 Egyszeri dorgálás,
 Vagy kemény riasztás
 Többet használ okosnak,
 Hogy sem száz vereség,
 Avagy kemény inség
 1590 Altalkodott bolondnak;
 Mert bolond nem bárson, t,
 Hanem hetes vászont
 Erdemel csuhájának.

1595 Hejában perselni
 Ebet, s' mellyeszteni,
 Nem szalonnának való:

Illyen az ostoba,
S' tudatlan goromba
Ehez szintén hasonló:
1600 Akar mint tanitsad,
Bár pálczával csapjad,
Nem léssen botbul sarló.

179

Puha, s' henyélő test
Ektelenséget fest,
1605 S' nevelője romlásnak:
Gonoszságnak vára
A' köz jónak kára,
Fia a' torkosságnak,
Mint vér szopó nadály,
1610 Vagy méh rontó harkály,
Oka sok latorságnak.

180

Ha a' szekér-kenöt,
Avagy lépes veszzöt
Forgatod a' kezekben,
1615 Köntösödre ragad,
Szakállodban akad,
Kit le nem moshatz vizben,
Igy gonosz barátság,
Es lator társaság
1620 Mocskol böcsületében.

181

Ne fély a' kérkedő,
Csácsogó, s' fecsegő
Maga hányó *embertül*;
Mert olyannak nyelve,
1625 Versengő fegyvere,
S' bizodalma ajtón túl,

1609 II Mért 1619 II De lator 1623 a csél csaptúl II embertül

Mint *kuasz* csak ugat,
De nem igen marhat,
Meg ijedvén farkastúl.

182

1630 A' korsót a' vizre
Addig horgyák, s' jégre,
Mig cserépenkint törik,
Igy ember lopásra
Addig jár fosztásra,
1635 Véletlen fel-függesztik,
Mert a' tudni való,
Vizben nem lesz haló,
Ki kerékre tartatik.

183

1640 A' lator erkölcsnek,
S' rosز igyekezetnek
Sok ajándék sem elég,
Latornál nincs vétek,
Semmit nem tart bűnnek,
Patvar tarcsa mind éltig;
1645 Mint az eb a' Dunán
Egyszer által úszván
Készül mászszor tengerig.

184

Ördögnek ideig,
De nem azért fottig
1650 Kel gyertyát-is gyútani,
Náladnál roszabnak,
Es aláb valónak
Olykor sokat kel türni,
A' jó egyességért,
1655 S' csendesz békességért
Sokat el kel halgatni.

1627 a az eb II kuasz 1632 II Cserepenkent el törek

Jobb más latorsága,
 S' titkos csalárdsága
 Miat, embernek veszni,
 1660   Hogy sem félelmében
 Avagy ijettében
 Gyalázattal meg-halni;
           Mert félénk harang szót,
 Avagy gyász koporsót
 1665   Miként tud érdemleni.

Inkáb hidgy az ebnek,
 S' meg dühöt medvének,
 Mint fecsegő embernek,
           Mert az fene vadak
 1670   Természetbül marnak,
 S' ártalmadra sietnek:
           De hamissak szive
 Nem ott jár hól nyelve,
 Orozva emésztenek.

1675   Noha kicsin a' bors,
 Melegsége nagy, s' gyors,
 A' nagy babnál erősebb,
           Az oktalan nagy test
 Ha félénk, s' ahoz rest,
 1680   Vasnál mivel tetteseb?
           Mert nagy, s' tágas pajta
 Ha üres, és puszta,
 Olnál mivel böcsüsebb?

1685   Nem méltó az élni,
 A' ki csak henyélni
 Szokott, mint a' méh here:

1660 II filelemben 1664 II Avagy hogy koporszot 1680 II tettesseb

Mert az hazájának,
S' közönséges jónak
Nem néz elő-mentére:
1690 Nyárban csak árnyékot,
S' télbe csak lasnakot
Keres, könyebségére.

189

A' tehennek tején
Meg-tetszik idején,
1695 Lésszé túró belölle,
Jo vásáris estin,
Nyereség-is vesztin
Jelt mutathat környülle,
1700 Így virtus *gyermekbül*,
Mint vas-szeg a' sákbül,
Ki néz, hogy szólj felölle.

190

Ha háborgattatik,
S' ok nélkül bántatik
A' Nemzetes Nemes vér,
1705 Nehéz azt *kérlelni*
Es meg-engesztelni,
Mig magában meg nem tér,
Mert kigyó farkáért,
S' az el vágásáért
1710 Mindent mardos mihez fér.

191

Dorgálás, és veszszö
Csak ne légyen késö,
Jót nevel a' gyermekbül,
1715 Ne bocsásd szájára,
Mert bút hoz Annyára,
Rosz szokott *vásottságbul*,

1691 II S télben meg 1699 a iffiúbül II gyermekbul 1701 I szól II–IV szolly 1705 I kérlleni II–IV kérlelni 1716 a erkölcsébül II vasottságbul

Fát-is mig fiatal,
Hajthatsz akarattal,
Ha *nem* rögzött tőrökül.

192

1720 Bóldogtalan ferfi
Oly Attya, kit rosz fi
Búval, s' gondal keserit:
Hasznosb ugy meg halnod,
S' fi nélkül maradnod,
1725 S' el-törlened a' nevét,
Hogy sem Istentelen
Légyen, s' engedetlen
Jobb ki vájjad a' szemit.

193

1730 Jó erkölcsel tellyes,
S' jó hir nével ékes
Vén embert meg-böcsülljed:
Meg-fogadd tanácsát,
Örizzed hagyását,
S' jó intését kövessed,
1735 Ne illesd haraggal,
S'ne boszszoncsad csuffal,
Meg ne átkozzon téged.

194

Miképpen tisztelted
Atyádat, s' böcsülted,
1740 Azont várjad magadra,
Mert Atyád sirása,
S' Anyád átkozása
Ostort fonyhat nyakadra,
S' hol nem fog viszketni,
1745 Ott fogod vakarni,
S' nem lesz birád fiadra.

1718 II haythat 1719 I Hanem III-IV Ha nem II Megh rögzöt törzekből 1741 II Attyak 1742 II s Annyak

Gyermeknek játéért,
 S' özvegynek sirásért
 Ne süvegely te soha,
 1750 Mert gyermek játékkal,
 Az aszszony sirással
 Fizet miként mustoha;
 De szolgálj te olynak,
 Hogy fáradságodnak
 1755 Legyen haszna valaha.

Minden ujság kedves,
 Az ô pedig reves,
 Vetik a' sib vásárra,
 Uj szita függ szegen,
 1760 Az ô hever földön,
 Csak nem-is teszic polczra,
 Noha az ô bortul
 Jobban, hogy sem mustúl
 Mehetsz az ugró tánczra.

Szerelem, és a' bor,
 1765 Kiben ez kettő for,
 Nincsen ott nyugodalom;
 Mert edgyik szivedben,
 Az másik elmédben
 1770 Hatalmazott hatalom:
 Mind kettő égő tűz,
 Kedved ellen hajt, üz;
 Ezek vége sir, s' halom.

Nem lát a' szerelem,
 1775 Nincs nálla értelem,
 Nem néz Iffiat, sem aggot,

Bolyogva kit talál,
Ottan kedve meg-szál,
Véli Diánát látott,
1780 Mint a' torma féreg,
Nem rija hogy méreg,
Hanem mézben harapott.

199

Az nöszo legénnek,
S' kincses erszéyének
1785 Nagyob hire sommanál,
Férhez menő lyánnak,
S' drága ruhájának
Több szekrényre számánál,
Mert pecsenye füsti
1790 Nagyobb szokott lenni
Mindenkoron magánál.

200

Ha feleséget vész,
Bútúl üres nem lész,
Fonnyadsz, száradsz mellette,
1795 *Orát hogyha vészel,*
Nyughatatlan lészel,
Kell lenned környülötte,
De mikor versz Papot,
1800 Fel-jedzed az napot,
Mert lesz gondod érette.

201

Házások szerelme,
S' egyenlő értelme
Nincs a' kendett orczában,
Mert a' nagy pipesség,
1805 *S orca kenő festék*
Vénust vadász másokban,

1795–1796 a Orát-is hogy ha vész Hidd nyughatatlan lész II Orat hogy ha vesel Nyughatatlan lészel
1805 a S' a' kendözött szépség II s Orcsa kenü festék

De tökéletesség,
Es szemérmesség
Foglal szivet magában.

202

1810 Beteget gyöngy vizzel,
S' bádgyattat gyors kézzel
Segítvén gyógyíthatnak,
Rabok vas békókbul,
Láncz és kalodákbul
1815 Sokan szabadulhatnak,
De rögzött bánatbul
S' bolond szerelembül
Ritkán észre hozatnak.

203

1820 Szép aszszony, és jó bor
Igen meg-hitt jámbor
Embert, kíván örzésre,
Mert az aszszony gyarló,
Engedelmes, s' hajló,
Hamar felel kérdésre,
1825 Bor-is kívánatos,
Nem kell hozzá lantos,
Alkolcsot tart pinczédre.

204

Nem kell ottan czégér,
Hanem torok, s' hébér,
1830 A' hol jo bort kezdenek,
Mert bort nem czégérrül,
Hanem jó izirül
Az korcsomán dicsirnek,
Lyánt sem koszoruért,
1835 De jó erkölcsiért
Leg hamarébb el-vésznek.

1813 II Rabot 1816 a Rögzött sérelembül II De rögsöt banatbul 1818 a Eszre ritkán II Ritkan észre hozhatnak 1819–1827 III [Kihagyva.] 1827 II pincziben 1835 I De a' jó II–IV De jo

Fazekat kongásán,
 Az ökröt vonásán
 Válogattyák vásáron,
 1840 Lyánt vak szerencsére,
 S' dicsért reménségre
 Szerzik költséges árron,
 De ha fog hibázni,
 Akkor fogsz te fázni,
 1845 Lepled rugta ágyadon.

Csalárd a' kedvesség,
 Hivságos a' szépség,
 Noha tűnik szemedben:
 Urát félő Aszszony,
 1850 Mint a' drága bársony,
 Marad dicsiretiben:
 De az gonosz aszszony,
 Mint az hetes vászony,
 Szapullást vár mindenben.

1855 Örökség, s' majorság,
 Ház, s' minden gazdagság
 Maradnak az Attyoktul,
 Az okos feleség,
 Es jámbor segítség
 1860 Adatik csak *Istentül*,
 Es ha olyra találsz,
 Sok napokat számlálsz,
 Ment vagy világi bútul.

1865 Jaj annak az háznak,
 Hol tehén, bikának
 Jármat vethet nyakában,

1870 Csak példa a' bika,
Aszszonyokban ritka,
Mely nem széne bordában,
Hogy nyergellye Urát,
S' félre tegye kontyát
S' járja tánczát szomszédban.

209

1875 Egy nyakon ütésből,
Vagy arczúl *csapásbul*
Történik üstök vonás;
Olykor csak egy tánczbúl,
S' tréfálódó szóbul
Lészen házasság rontás,
Hanem zárjad addig
1880 Istállodat meddig
Nem esik a' ló lopás.

210

Az elrejtett kincset,
S' gonosz feleséget
Elmédbül ki nem vethetsz,
1885 Mert mind kettő olly gond,
Kit a' nyelv ki nem mond,
Mindeniktül epedhetsz;
Hanem ha rossz hidon
Lész, vagy nyúlászaton,
1890 Akkor ha mit felejthetsz.

211

Gonosz hír szárnyon jár,
Lót, fút, senkit nem vár,
Elözi a mentséget,
Jó hír későn terül,
1895 Gyakran sillyed, s' merül,
Véle hordoz kétséget:

1874 a verésből II csapasbul 1882 a El-rejtett jót, II Az el röytet

Bár volna igaz-is,
Rostáltatik ugy-is,
Szerezzon irigységet.

212

1900 Vén ember elméje,
S' az iffiú ereje
Verik-meg az hadakot,
Gyakran álnoksággal,
Es nem erőszakkal
1905 Rontnak erős Várakot,
Mert *gyakrabban az ész,*
Hogy sem az erős kéz,
Kötöz Oroszlányokat.

213

1910 Erős az igazság,
Es az szép aszszonyság
S' magát itató jó bor,
Ezek kik meg-birták,
Es földre tapodták
Fejedelmeket sokszor,
1915 Gazdagság s' bölcseség,
Erő és vitézség
Nem bir ezekkel ollykor.

214

Kár vitéz férfinak,
S' kegyes jó aszszonynak
1920 Meg-vénhedni üdötül;
Kár a' serény lonak,
Mint sebes solyomnak
Elbénulni az hámtul,
Mert másféle panasz,
1925 *Kit befog egy arasz,*
Messze esik ezektül.

1906 a az esz gyakrabban II gyakrabban az esz 1907 a Mint kéz vadászatban II Hogy sem az erőss
kéz 1923–1926 a Bénulni törödéstül, De így jár e' világ, Melly csak tündér hivság, S' változó
mindenestül II El bennulni az hamtul, Mert mas file panasz, Kit be fog egy arasz, Meszszé eszek
ezektul

Kelletlen ott az kincs,
 Hol jó egészség nincs,
 Jaj fáj, csak azt dudollya,
 1930 Mert gyöngy, gyémánt, s' rubint
 Nem ad kedvet máskint,
 Csak szemedet hizlallya;
 De az jó egészség,
 Epp kéz, láb; s' békesség
 1935 Bús lelket-is táplallya.

Számkivetést tünni,
 S' gonosz hirben élni
 Keservesebb halálnál,
 Az *mordáló* szükség,
 1940 Kit szenved az vénség,
 Mind sullyössab azoknál,
 Mert ez három dolog
 Már szokásbul forog
 Az emberek házánál.

1945 Kövön kigyó nyoma,
 S' repülő sas úttya
 El-rejtetett látásban,
 De az iffiu úttya,
 S' el-tökélt szándékja
 1950 Titkosb ösveny magában;
 Mert titkát ki tudgya,
 S' rejtekét ki láttya,
 S' kit fogad tanácsában.

1955 *A szép kinyílt rózsá*
Azt magával hozza,
Ok legyen szeretetre,

1939 I mardoso II–IV mordalo 1954–1956 a A' fris tetszin szinnel Ékes rosa reggel Mindent indit
 örömré II A szép ki nél Rosa Azt magával hozza, Ok legyen szeretetre

1960 Koszorúban ékes,
S' ajándékban kedves,
Méltó a' dicsiretre,
Illetvén fájdalom,
Nézvén aggodalom
Ragad róla szivedre.

219

1965 Az csengő méhecske,
S' gyapjatlan nyüvecske
Ha jút-is kemény télre,
Noha nem szánt, el-él,
A' szükségtül nem fél,
Ki teel kikeletre,
1970 *Azért nincs* felejtve,
Az ki van teremtvé,
Csak ügyed bizd Istenre.

220

1975 Sokat fárad vadász,
S' ritkán szárad halász,
Ugy keresi kenyerét,
Kapás nyes irtovánt,
S' madarász lépet hánt,
Elleszthesse éhségét,
Az arató eped,
1980 Kaszás hevet szénved,
Tengethesse életét.

221

1985 Az gyomor ehsége,
Es kenyér szüksége
Mindent fel tud forgatni,
Okost, bolondságra,
Jámbort-is lopásra
Gyakran szokott úntatni,

1960–1962 α De mulo szépsége, S' hervado épsége Bút hoz ottan szivedre II Illetven faydalom
Nézvén aggodalom Ragad rola szévedre 1963 I zengő II czöngő III–IV csengő 1969 α Nem vagy
hidd II Azert néncs 1970 α vagy II van 1983 β el tud

Mert ott van az inség,
Hol süveget szükség
Kezd szitával földözni.

222

1990   A' sok új találmány
          Ki tudná mennyi, s' hány,
          Mellyet az elme kohol,
          Torok mélységéjért
          S' kenyér szükségéjért
1995   Ember mindent ki gondol,
          Mert hijános érték
          Nem lesz teli mérték,
          Torok jó hirt meg-mocskol.

223

2000   Esznek, hogy éllyenek;
          Elnek, hogy egyenek
          Sokan emberek közzül,
          Mert soknak Istene
          Hasban reménsége,
          Van dicsősége ebbül,
2005   Ha szomju géégjét,
          S' el-száradott inyét
          Olthattya borsos lévbül.

224

2010   Etel, s' ital, álom,
          Szükséges ez három
          Ez világi életre,
          Mértékelve hasznos,
          Szükség kívül káros,
          Ejt a' soka veszélyre,
          Hol jó mód tartatik,
2015   Ott sok jó adatik,
          Hoz, kívánt egészségre.

Az mértékletesség,
 Mint jó levegő ég,
 Hoz kedvet, s' nyájasságot,
 2020 Mind Istent dicsérni,
 S' egyéb dolgot tenni,
 Nem restell fáradságot,
 Mert a' józan elme
 Eletnek szerelme,
 2025 Indit vig mulatságot.

Részegség olyl étek,
 Kibül minden vétek
 Terjed egész világon,
 Még az szenteket is
 2030 Mocskolta őket is,
 Mint történt jámbor Lóton,
 Ha Bacchus pohárát
 Gyakran töltöd, s' borát,
 Gázolsz te-is ez uton.

2035 Az ki nyárba nem gyűjt,
 Télbe keveset süt,
 Tiszta annak fazaka,
 Ritkán ül ebédhez,
 Semmit nem tesz tűzhez,
 2040 Nem peniszül kaláttsa,
 Henyélésen morog,
 Hogy a' hasa korog,
 Magára van panaszsza.

2045 Ektelen fősvénység,
 S' rút telhetetlenség

2029–2031 I, III a Jó vitézeknek árt, Rájok hoz bút és kárt, Mint történt Nagy Sándoron II Meg
 a szenteketis Mocskolta őketis, Mint tertint jámbor Loton 2036 I, IV fűjt II süt III füt

Szörnyü vétek magában,
Ki mint varas béka,
Noha földben lyuka,
Nem mer enni az porban,
2050   Sobrák embernek-is
Csak zab kenyere-is
Mézes falat szájában.

229

Jobb egy száraz falat,
Bár ne egyél halat,
2055   Csak lehess csendességben,
De az teli pincze,
Rakott ház, pint, s' ittze
A' hol van versengésben,
Nem élet, de halál,
2060   Hol annyi bú talál
Oránként te lelkedben.

230

Jól van annak dolga,
Régi buza doha
Kinek járja udvarát,
2065   Tavalyi szalmája,
S' meg-maradt szénája
Ekesitti pajtáját,
Van olynál bor árra.
Nem kél az táskára,
2070   Csusztathattya bocskorát.

231

Jámborság ékesit,
Szemérem tisztelit
Magad jó viseléssel,
2075   Ruha szem-fény vesztés,
Es külső tettetés
Patikai festékkal,

2059 II [A de szó hiányzik.] 2066 II s megmaradot 2069 II kir

Természetén kívül,
Ki szépségnek örül,
Jele jár kettős szível.

232

2080 Sokan kapállással,
Nékik him varrással
Szoktanak vetekedni,
De az igassággal,
S' Istenes jósággal
2085 Nem tudnak dicsekedni;
Azért nem mivedet,
De jó életedet
Fogják az fontra vetni.

233

2090 Az mocskot mosással,
S' gyakor szapullással
Ruhából ki veszthetni,
Igy az bünt sirással,
S' igaz meg-bánással
Tudhatod el-törlni,
2095 Es boldogulsz akkor,
Halálodhoz mikor
Leg közellyebb fogsz járni.

234

2100 Nappali rettegés,
S' éjjeli rémülés
Az rossz lelki isméret,
Fél az álomtul-is,
Retteg a' széltül-is,
Tudgya bünnel fertezett,
Ha valami mozdul,
2105 Vére benne posdúl,
Mert vétke romlást szerzett.

Mikor törvénytül vársz,
 Akkor jó uton jársz,
 Nincsen abban rövidség,
 2110 Perlekedő társnak,
 S' felebarátodnak
 Ne légy azért ellenség,
 Hanem csak causának,
 Es exceptionak
 2115 Légyen abból gyűlölség.

Az ökröt a' szarván,
 Az harist a' szaván
 Gyakorta meg-foghatod,
 Embert szabad nyelvén,
 2120 Jobban mint lépésén,
 Beszédén nyomozhatod,
 Elméje hol járjon,
 Szive mit kívánnyon,
 Könnyen meg-rostálhatod.

2125 Parányi bimbóbul,
 S' kised virágjából
 Nagy gyümölcs nevelkedik,
 Alázatos sziv-is,
 Miként borostyán-is,
 2130 Magassan emelkedik:
 Mert együgyü szivben,
 Nem kevély elmében
 Az Isten gyönyörködik.

2135 Alázatos szivel,
 S' buzgó könyörgéssel
 Meg-hatod az egeket,
 Az irgalmassággal,
 Es az igassággal
 Meg-váltod az vétkeket,

2140 De álohtul félni
S' büntöl nem rettegni
Nem találod ezeket.

239

Hadak meg-verését,
S' népek büntetését
2145 Isten maga forgattya,
Az házasság szerzést
S' két személy meg-kötést
Csak egyedül mutattya,
Királyi koronát
2150 S' ország birodalmát
Kezébül osztogattya.

240

Uram gazdagságot
Ne adgy, oly jóságot
Hogy ellened dagadgyak,
2155 Öriz szegénységtül,
S' kolduló élettül,
Hogy másoktul ne lopjak,
Hogy az te nevedre,
Es idvességemre
2160 Hamis hütett ne szórjak!

241

Az nyelv gonosz fegyver,
Meg-öl, s' büzben kever,
Szabadgyában hól úszhat,
2165 Ökör alatt borjút,
Szüz leányban fattyút
Ha nincsen-is, de mondhat;
Ha vagy becsületben,
Jól érdemlett hírben,
Abban földre tapodhat.

2140 II De félny alomtul 2162 II bünben 2165 a Holló fészken hattyút II Szus leanyban fattyut
2167–2168 a Igy böcsülletben, S' érdemlett hirdben II Ha vagy becsuletben, Jol érdemlet hirben
2169 a Hamar II Abban

2170 A' meg-hólt emberrül
 Ne szóly éktelenül,
 Hanem jobbitsd életed,
 Gondold utánna mégy,
 Kölcsőnt *veled* ne végy,
 2175 Mások nyelvét enyhítsed,
 Ha vólt mi ráncorod
 Ellene, s' haragod,
 Aztat immár felejtseed.

2180 Minden gyönyörűség,
 Nyavalya, s' egésség
 All öt érzékenségbül,
 Ember alkotása,
 S' tagja formálása,
 Föld, viz, ég és az tüzébül,
 2185 Kikkel hogy ha jól élsz,
 Hoszszu üdöket érsz,
 Mert életed ezekbül.

Az ora folyton foly,
 Meg nem eszi az moly,
 2190 *Ki az*, ki határozza?
 Kertben-is el-szárad,
Változik s el-hervad
A szép virágzó rózsá,
 Így ember el-tünik,
 2195 Elete el-mulik,
 S' teste földet halmozza.

Az unalmas vénség
 Izetlen nevetség,
 Mert ég kedve körmére,

2174 α félő II *veled* **2190** α Vallyon II *Ki az* **2192** α Szép rosa II *Változik* **2193** α *Ki a' ki oltalmazza?*
 II A sep viragzo Rosa

2200 Koczkodás, s' irigység,
Benne az fösvényiség;
Fél juthat zab kenyérre;
Nincs ott vigasztalás,
Csak az álom látás
2205 Patkoltat meszsze földre.

246

Az kigyó meg-ujjul,
Hangya szárnyon röpül,
Ha érkezik vénségre;
Szarvas meg-iffiúdik,
2210 A' sas le-vetkezik
Nagy hoszszu esztendökre,
Csak ember nyomorult,
Romlott és megsérült
Kicsiny s' rövid időkre.

247

2215 Üveg romló cserép
El-tart, és lehet épp
Száz esztendő mulva-is,
Az ember élete,
Ez világon léte
2220 Bizontalan csak ma-is,
Ha mára virradtál,
Holnapra bucsuzzál;
Mert indulhatsz tovább-is.

248

2225 Fő fájás szédelgés,
Csömör, s' hideg lelés
Füvekkel üzettetik,
Az halál félelme,
Szörnyü veszedelme
Meg-nem elöztethetik,

2207 α Az hangya szárnyasul II Hangya szarnyon röpül **2213** I s' meg-szorult II és meg szerült β
és meg szorult **2222** II bucsuztal

2230 Virágos kertekből
S' Grottás tó vizekből
Meg nem orvosoltatik.

249

Nincsen semmi újság,
Hanem minden ohság;
2235 Mert volt, el-múlt üdőkben,
Voltak, és el-múltak,
Kikrül sokat szoltak,
S' vannak szó beszéd közben;
Ekképpen meg-löttek,
2240 S' meg-is történhetnek,
Es csak így mennek végben.

250

Gyors nyelv-is meg-némúl,
S' hamar elme tompúl
Visgálván az egeket,
2245 De én nem más okbul,
Üdö meg-csalásbul
Szerzettem ez verseket,
Azért csak úgy fejtsed,
Hogy vissza ne ércsed
2250 Ez homályos ígéket.

84.

AZ ESZTENDŐNEK NÉGY RÉSZEINEK MIVOLTÁRUL

1. Most már minden ujjul,
Vigad, örül, s' vidul,
Hogy tavaszi üdö ér,
El-ment hó, víz, mocsok,
5 S fülemile csacsog,
Echót pökdös denevér,

2246 β Csak üdö csalásból

Cím β AZ ESZTENDŐ NÉGY RÉSZINEK 3 β üdöt 4-6 α El-ment az hó, dér s tél, Zöld pásit vetés kél, Vig minden halom, hegy, s' tér, II El ment ho viz mocszok, S fulemile csacsog, Echot pokdos denevér

Az kert virágokkal,
S' mező harmatokkal
Minden bánatot el-vér.

10 2. Nyár párló időkkel,
S' csattogó esőkkel
Gyakran kedvet változtat;
Bolha s' légy csipéssel,
Szunyog *bömböléssel*
15 Nyugodalmat nem adhat,
Epesztő aratás,
Izzasztó kaszállás
Csak árnyékot kívántat.

3. Ősz szőlő gerezdel,
20 Szép sűrű kepekkel
Az embert vidámittyá,
Kövér vad, s' madárral,
Meg-tölt pincze borral
Lelket, szívet hizlalja,
25 Fáratsága hasznát
Most veszi s' jutalmát,
Midőn asztagit láttya.

4. Tél embert szomorít,
Gyakran tüzhöz szorit,
30 *S fáztaltatja az testét,*
Sűrűn nyomja ágyát,
S' hüvelyezi álmát,
Hánnya s' veti elméjét,
Ha mit gyűjtött nyárba,
35 Most aprittyá tálba,
Hogy tengesse életét.

5. Négy fertály esztendő,
Jó, és gonosz üdö
Mutattya voltaképpen;
40 Miképpen kell élned,
Es mikor mit tenned,
Elődben adgya szépen:
Kopaszt borotválni,
S' haját el-tarolni,
45 Allyon üstöke éppenn.

---

14 a or zengéssel II bűmbeléssel 24 a Lankadt erőt ujjittyá II Lölket szévet hizlalja 30 a Hogy melegítse testét II S fastaltattya az testet 38 I s' II-IV és

AZ KÜLÖMBÖZŐ SZIN FESTÉKEKNEK ÉRTELME ÉS
MAGYARÁZATTYA

1. Király szín méltóság,
Ezüst szín Uraság,
Piros jelent szerelmet,
    Fejér szín szüzesség,
5 Pásit szín reménség,
Test szín jelent gyötrelmet,
    Tenger szín habozó,
Láng szín tétovázo,
A' zöld jelent kegyelmet.
- 10 2. Galamb szén értelmet,
Rosa engedelmet,
Veres jelent haragot,
    Eg szín jozan elmét,
Medgy szín szív félelmét,
15 Haj szín jelent haragot,
    A' szürke gorombát,
Hamu szín ostobát,
Sárga jelent bolondot.
- 20 3. Baraczk szín együgyüt,
Viola *szomorút*,
Az kék jelent kétséget,
    Fekete éppen gyász,
    Tudod, mivel ruház,
    Jelent gyakran özvegyet,
25 Szederjes siralom
Szívbeli fájdalom;
Ad mindenik értelmet.

VEGE A' MAGYAR Sententiáknak

Cím I festéknek II–IV festékeknek **20** a mord kedvüt II szomorut **22–24** a A' gyász fekete szín
Eletünknek estin Halálra emlékeztet II Fekete éppen gyasz Tudod mivel ruhaz, Jelent gyakran
özvegyet

BÉ-FEJEZÉSE EZ VERSEKNEK

1. Veget vetek immár csekély rithmusimban,
Noha az irigység tudom veszi szóban,
Ha ki nem szereted irjad mássát jobban,
Ne marczongd elmémet ez kicsiny munkámban.
- 5 2. Harkály eledelért keres fában férget,
Eszébe sem veszi, vág mellyére terhet,
Tudom verseimhez hogy elég szó férhet,
Mert bika alá-is az nyelv borjut tehet.
- 10 3. Méhecske rosárul széd jó édes mézet,
Az pók reá menvén szi azonrul mérget,
Apelles képében varga talált vétket,
Mondván czippolyöshez nem szabott mértéket.
- 15 4. Roka maga farkát szokta csak dicsérni,
Tigris, s' Párducz börit csak semminek vélni,
De szücs meg-csáválva kezdi azt becsülni,
Erdeméhez képest az árrát-is szabni.
- 20 5. Leg könnyeb embernek másokat itélni,
De az maga vétkét nehéz meg-ismérni,
Könnyü más szemében kicsiny szálkát látni,
De nehéz gerendát magájéban nézni.
6. Véletlen bokorban az nyúl gyakran fekszik,
Kivel jó agár-is sokszor nem érkezik,
Az Astrologus-is néha feletkezik,
Juhász pedig tudgya ha üdö változik.
- 25 7. Vas macska-is olykor gállját meg nem tarthat,
Remora kitsiny hal, de ellene álhat,
Fenn hejazó elme, az mit ki gondolhat,
Az együgyü esz-is utánna nyomozhat.
- 30 8. Erdemlett szolgálat méltán soldot véssen,
Gyözedelmes pályán vár ajándék készen,
Ki ki bár mint nyesse dicsireti léssen,
De az ki-menetel itiletet téssen.

- 35 9. Nincsen oly sovány kert azért ez világon,
Avagy oly parlag föld akar mely határon,
Hogy jora való fü nem termene azon,
Melynek hasznát olykor ne adnád aranyon.
- 40 10. Nem irtam ezeket elme mutatásért,
Hanem néha, s' olykor csak az multságért,
Nem laktam Oskolát én az tanulásért,
Ezt értvén ne gunyoll engem rithmusimért.
11. Süketnek két mesét nem szokás mondani,
Tótok-is gyakorta azt szokták szollani,
Hogy bolondnak kovács nem tud *esztet verni*,
Irtam, az mit irtam ha tudod érteni.

Nemzetes Benyeczki Péter, szentelt Vitéz verseinek vége

---

33 II Néncs oly 36 II adnak 43 α eszt koholni II eszet verny 44 [A sor után:] II VEGE Legyen dicseret
dücsösség az Szent Haromsagh Istennek Amen β NeMzetes BeniCki Peter szenteLt Vitéz VerseI
Itten VégezöDnek.

BALASSA BÁLINT

VERSUS PRAEFATIVI

1. Bujaságnak senki versemet ne vélje,
Ki képében vannak, szabadnak ítélje.
2. Azért irtam elől vagy utol nevemet,
Hogy más magáénak ne mondja versemet.
- 5 3. Látják neveket is, az kik arra kértek,
Mert becsületében egy személyt sem sértek.
4. Akárki vizsgálja, kérem, pók ne legyen,
Mely jóból mérget szí, méhtől példát vegyen.
- 10 5. Szerelmes verseim nem képemben vadnak,
De lesznek, kik békét ezeknek sem hadnak.
6. Szerzettem egynehányt, világít képemben,
Némelyikét meg is keverem ezekben.
7. Azokat az első rendben ez könyvemben
Irtam, de sok veszett, ki már nincs kezemben.
- 15 8. Bujaságból azért azokat sem irtam,
Mert még eddig minden szerelmemmel birtam.
9. Ámbár Cupidónak neve legyen benne,
Mindazáltal titkon Hymen emlegetnek.
- 20 10. Lesz is Hymen tovább, kiket Isten megtart,
Ha méltó panaszszok nekik nem tesznek kárt.

11. Így irtam második részben panaszimat,
El nem titkolhatván sebes fájdalmimat.
12. Nem irtam fajtalan, buja szeretőkért,
Hanem a szent Hyment híven követőkért.
- 25 13. Talál az, ki tekint utósó rendemre,
Sok istenfélőt is és mást is nevemre.
14. Hagyom azért őket, gonoszra ne huzzák,
S mint véltem, másképen hogy ne magyarázzák.

88.

[GENIUS CANTAT]

1. Bátorságot veszek szivemre ez nyáron;
Ideje is, hogy már jó változást várjon,
Mert eddig mind búban éltem,
5 Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől félttem.
2. Árva állapotom fogyatkozással jár,
Meglátom, mit épít Isten után ez nyár;
Mert eddig *mind búban éltem,*
10 *Szívem vig napját nem értem,*
S több eséstől félttem.
3. Látnék, ha láthatnék, jó szivvel oly árvát,
Kinek ugy, mint nekem, kitepték az szárnyát.
Mert eddig *mind búban éltem,*
15 *Szívem vig napját nem értem,*
S több eséstől félttem.
4. Atyámfia volna, de jómat kerüli,
S kevesemből való rossz hasznát örüli,
Még eddig *mind búban éltem,*
20 *Szívem vig napját nem értem,*
S több eséstől félttem.

8–10 [Az ismétlődő sorokat a versszakok az utolsó strófa kivételével nem tartalmazzák.] **18**
[Előbb:] Mert

- 25 5. Szerencsétlenségem, úgy látom, nem forog,
Mert állandó bennem az keserves horog.
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.
- 30 6. Semmi vigasságom még ez földön nem volt,
Annak is hivsége, az ki kedvelt, megholt.
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.
- 35 7. Azt látom, hogy nyilát rám vonta szerencse,
De okát az Isten gonosztól ne mentse.
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.
- 40 8. Búval súlyos rabság keserves életem,
Mert hogy nem született, ki fogna mellettem.
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.
- 45 9. Az én javaimból más erszénye dagad,
Szívem pedig bennem csak ketté nem hasad,
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.
- 50 10. Lator nyelvét minden csak ellenem feni,
Más ember vétkét is mind fejemre keni,
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.
- 55 11. Ifjúságomat sok bánat keseríti,
S mostoha szerencse nyilaival sérti;
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

12. Ne szenvedjed, Uram, sok rövidségemet,
Távoztasd el tőlem keserűségemet!
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem *vig napját nem értem,*
S *több eséstől félttem.*
60
13. Tudom, szüléimmal együtt hogy vétkeztem,
S vétkeim súlyáért ez bánatba estem;
Mert eddig *mind búban éltem,*
Szívem *vig napját nem értem,*
S *több eséstől félttem.*
65
14. Hadd elégedjék meg evvel igazságod,
Több vétkükre szálljon szent irgalmasságod!
Mert eddig *mind búban éltem,*
Szívem *vig napját nem értem,*
S *több eséstől félttem.*
70
15. Ezt szerzem tizenhét esztendő's időmben,
Indulván tanulni gyermekesztendőmben;
Mert eddig *mind búban éltem,*
Szívem *vig napját sem értem,*
S *több eséstől félttem.*
75

89.

1. Bátorságom indítója
Mars, hadaknak istene,
Lévén erősek rontója,
Jobb karomnak mindene,
Elhagyád-e hívedet?
Nézd, kik vannak ellene!
Ezért Venus tégedet
Mintha nem becsüllene.
5
2. Allítottam bölcs Pallással
Érttem midőn vitatok,
S kié maradnék – egymással
Harcot indítottatok,
Mindketten szolgálatra
Erőszakkal hítatok,
10

---

71 <koromban> időmben [Föleírva.]

- 15   Hogy nem lesz gyalázatra,
              De látom, elhagytatok.
3. Legelsőben csak Pállashoz
              Aadtam vala magamat,
              Látván egyet kapcsol máshoz;
20   Mínthogy tanulságomat
              Fegyverrel is kísérti,
              Gyújtja bátorságomat,
              Mert neveli s nem sérti
              Evvel igazságomat.
- 25   4. Akkor te is, vitéz Marsom,
              Elővetéd magadat,
              Mondván nekem: csak légy társom,
              Őrzöm méltóságodat;
              Nagyra viszem nevedet,
30   Élesítem kardodat,
              Elterjesztvén híredet,
              Erősítem kardodat.
5. Semmit sem használt most nékem
              Oltalmazó fegyvered,
35   Mert, noha nincs ebben vétkem,
              De szívemben tűz gerjed,
              Szerelemmel szívemet
              Gyulaszták, vissza nyerjed,
              S oltalmazad hívedet,
40   Mert meg lehet, csak nyerjed.
6. Szép Venusnak bölcseséged,
              Minerva, mért engeded?
              Hun, Mavorsz, te dicsőséged,
              Elvesztéd-e nevedet?
45   Kis Cupido meggyőzte,
              Veled együtt hívedet,
              S praedájáról elűzte
              Diadalmas híredet.
7. Alig fordítám szememet,
50   S immár megkötve vagyok.
              Venus elnyerte szívemet,
              S érte sebeim nagyok.

---

52 nagyobb [Értelem szerint és a rím miatt jav.]

Látván részül hasonlót
Szívemhez, ha rá vagyok;
55 Magát látván, meg bomlott,
Éltemnek békét hagyok.

8. Bővelkedik szépségéért
Szívem nagy szerelemmel,
Kinlódván ékességéért
60 Kegyetlen gyötrellemmel;
De ha lát galambocskám
Meghódolt hívségemmel,
Nem késhetik sólymocskám,
Elsiet kegyelemmel.

9. Azt vélte talán bölcs Pallas,
Hogy hegyes kópiája,
Gondolhatta azt vitéz Mars,
Erős vérszopó karja.
65 Meg nem hódít engemet
Addig még Venus lángja,
70 S fia nyila szívemet
Elébb jól meg nem rágja.

10. Lakatot is nem vethetnek
Hív kötelességemre,
75 S addig semmit sem tehetnek,
Meddig merészségemre
Több társat nem találnak;
Azért búsult fejemre
Fegyveres rendben állnak
80 S várnak bágyadt szívemre.

11. Immár tudom, nem engedtek
Mindenestül másoknak,
Szivökből ki sem vetettek,
Hanem inkább társoknak
85 Erejét is reám vették,
Mert addig hatalmoknak
Hogy hú volnék, nem hitték,
S most jegyzettek magoknak.

12. Nem ártalmas hív szerelem
90 Jó szívű emberekben,
Csak ne legyen késedelem
Miatta fegyverekben.

Kedvesebb is állása
Vidám okos szívekben,
95 Hogysem volna szállása
Félénk bolond keblekben.

13. Tudja vitéz, az mely okos,
Magát ugy mérsékleni,
Venusért hogy nem lesz mocskos,
100 S hozzá is fog illeni,
Nem tudja hirét, nevét
Az bolond megbecsülni,
De bölcs szokta szerelmét
Tartani s kimélni.

105 14. Holtig fogom én szeretni
Egy phoenix madaramat,
Ő sem fog engem megvetni,
Mert örüli javamat,
Gyógyítja, nem kedveli
110 Nagy szomorúságomat,
Mert egyedül neveli
Nyájas vigaságomat.

15. Éljen jókban, kívánom azt,
Mint ékes szerelmemnek,
115 Orvosságot sem kérek mást
Szívbeli gyötrelmemnek,
Mert szerelem oly háló,
Hogy ura sok szíveknek,
De nem bolondnak való,
120 Sem változó szíveknek.

90.

1. Békoban már,
Egiben hogj jár,
Kettő, nem uiságh,
Másnak engedd,
5 S társot szenued,
Akarmj rabságh,
Mert nem keserüségh,
Seöt mégh gjeönjeörüségh,
Oljban társaságh.

- 10 2. Akaratos,
De nem tartoss
Két béko uagjon,
Ki benned él,
Csak társtol fél,
15 Hogj ne támadgjon,
S más azon foghsághban,
Bekos s társasághban
Hogj né akagjon.
- 20 3. Lágjnak mongja,
Ki nem tugja
Ezek rabsághath,
Kupidonak
Es Junonak
25 Keménj foghságáth,
De ott sulljos rabságh,
Szerelem s királjságh,
Hun tugják s ágath.
- 30 4. Allando nincs,
Se örok kincs,
Az királjsághban,
Vagj feösuenjek,
Vagj jrigiek,
Nem hagják abban,
35 Szél magasra talal,
Szerencse megh nem all,
Nagj méltosághban.
- 40 5. Semmiue lezz,
Ha fegjuer lezz
Vralkodása,
Mert ki felj,
Mint gjülőlj,
Szekét megh ássa,
Sha ma keduekben üll,
45 Honap sziuek megh hül
Sándoron lassa.
6. Sok gond érij,
Ha jsmerj
Keötelességeth,

50 Sok kisirtj,
De teöbb sertj
Nagj dücsösségéth,
Teöruenjeis kötj,
Mert az nép keöuethi
Magos felségéth.

55 7. Aruloknak,
S gilkosoknak
Sereghe lesi,
Reá lest hannak,
S ö társának
60 Ueztét keresi,
Keueljség, feösuénjség,
Felelem, jrigiség
S ezt cselekezej.

65 8. Békös szolga,
Kjnek dolga
Vénusra jutott,
VII sziuében,
Mert keduében
Nagy tüzet gjuttott,
70 Vigh szeréncseiétöl,
Szabad elméjétöl
Szégény el futott.

9. Arannjal sem
Juthat ezem
75 Szabadcságához,
Mert egj uirágh,
Venus csillagh
Foglalt magához,
Páris Helenához,
80 Se más nem uolt máshoz
Vgj mint én ahöz.

10. Lakat csukua,
Nagj tüz gjutua
85 Bagjad t sziuemben,
Ejel, nappal,
Egj uirágh szál
Forogh elmemben,

90 Nála nekül, tetczik,
Hogj sziumeth metczik
Szeretetemben.

11. Jgájában

Nem hiaba
Bekojaban tart,
Nála nekül
95 Orczám kékül,
Oruosságis árt,
Tüz egh mind kettonkbe,
Csakhogj szerelmunkbe
Egj rozz tézen kárt.

100 12. Nem akarom,

Hogj ez járom
Mástis bé szárjon.
Rozz uonjás lez,
En uagj eö uez,
105 Velem ne járjon.
Nem jo ha uagj hiuem,
Hogj belöled szium
Epét né várion.

13. Tied szium,

110 Tarcsad hiuen,
Eggjes eröuel,
Sziued békom,
Szép hailekom,
De ha kettöuel
115 Közlöd, ketté szakad,
S rab szium kj szakad,
Szorost nem keduell.

14. Hagj uagj nekem,

(S léz más fëzkem)
120 Vagj másnak békét,
Látom hamar
El hánjod már
Szerelmem fëzkét,
Mert kire támadnak,
125 Rozz irigjek annak
Le csapiák szekét.

15. Epp szerelem

S egj fejedelem
Jrigitöl nem fél,
130 Kj szeretj,
S megh nem uetj,
Jstenet migh él,
Mert fézkét ski magáth
S megh gjeözi uilágáth,
135 Nem éri rozz szél.

91.

1. **Botlik** az széréncse, s megh sem áll forgása,
Mez alatt méreggel telljes ajánlása,
Csak keués ideigh nijtua jo szállása,
S maid ki uét más okon, ezt okos szém lássa.
- 5 2. **Alhatlan**, s meghis al az hamisságában,
Világis el merült sok undokságában,
Széréncse bé foghta pénzes igájában,
Pézn kereken fordul, snincs igasságában.
- 10 3. **Lest** hanj s olj ez világ, mint vendégh fogado,
Be fogad, de nagj bér uéghtére az ado,
Keduez, de utollján látod, hogj halando,
S keölcse mit mutatott, uigh kedue forgando.
- 15 4. **Az itt valo lakás** reszunk csak büntetés,
Paradicsom heljünk, ez csak szám ki uetes,
Bünejnk temlecze, nem lehet fizetes,
Horogh ez siralmas ueölgj, sjaua tetetes.
- 20 5. **S emlekezd**, ha nem olj s vilag csalardsaga,
Mint uendégh fogado, rauaz barátcságha,
Ha sziuedet kapia, nehéz lezz uáltcságha,
Mégis soknál kedues illj sulljos rabságha.
6. **S alj** csak hozzá, mindent igir, de kölcsön ad,
Migh uéle lakhatól, keöltcségeden uigad,

---

1 [Előbb:] Pártos az széréncse 2 [A *Mez* szó *Mert*-ből jav.] 5 [Előbb:] Egjben sem allando csak hamisságában 9 [Előbb:] Teömlöcz s olj 12 <kerit> mit 13 [Előbb:] Rajtunk az itt valo lakás csak 15 [Előbb:] Bünejnk jutalma 17 [Előbb:] Olljan ez világhnak hamis csalárdcságha 21 [Előbb:] Csak ménj hozzá [Fölé írva:] Saljank mint

Seöt mezeitentis egj aránt bé fogad,
Mert meg azis mindent usorauual meg ad.

- 25 7. Azonis dul, ha mas s iobra ügiekezel,
Nem ujulz más heljröl hozoth jobb ezközzel,
Búz léz, hizelkedue mit mond, hogj forr mézzel,
Mezitelen bocsát s csak keserü vizez.
- 30 8. Bekos taligán jár világ állapottja,
Mjnden napj példán uak az ki nem láttja,
Mástol uont ezközzel sziiünetet hodittja,
Réghi csalra uizj, s jotul el fordittja.
- 35 9. Aki Sándort, Cajust s Xerxestis megh foztott
Azon méltosághatol, uilágh másnak oztott,
S már megh fult torkokbol melj horgoth ki rántott,
Vgjan azzal ujobb seregetet rontott.
- 40 10. Latjuk kjncse njncsen, njncsen méltoságha,
Az kiben nem pizkált mások vráságha,
Másoktol maradott reád barátcságha,
Égjért fizettetett sokszor ravassaga.
11. *Job uilágh roz uoltát tanulliuk* másokon,
Mjmemü példákat tett nagj császárokon,
Fogha fejjeret már láttjuk nagj vragon,
Mint fordult kereke vitéz s tudossokon.
- 45 12. Nehéz szenuedéséth utolljára tartja,
Barátcságha vekonj, mint egj gyenge hártja,
Jrgiségh nagj szele kerekét forgattja,
S uilágh szérencsejet ellenkezue hajtja.
- 50 13. Talam gondolkodgiál haláloz oráján,
Hogiha erkölcsödeth nem hordoztatd száján,
Mj gjeönjeörüséged lézz ez uilág jauán,
Ott látod hogj nem io el indulnj szauán.

---

24 [Előbb:] Mert nagj usoráual vendégh mindent megh ad. [Az új sor alá írva; a megfakult írás nehezen olvasható.] 25 [Előbb:] Zaiogh ha nem tetczik s iobra 28 <mézzel> vizez 29 [Előbb:] Iljen taligán 32 [Előbb:] seöt jora fordittja. 33 [Előbb:] Jgj Sandort Juljust teöbbitis 37 [Előbb:] Semj kjncse 39 [A *reád* szó *rádis*-ból jav.] 40 <barátcságha> ravassaga 41 [Előbb:] Tanulljuk ez uilágh roz uoltát másokon; Tanulljuk job uilágh roz uoltát [A versfők miatt javítottuk a szórendet] 42 [Előbb:] Mjmemü nagj példáth 43 vragon 45–46 [Eredetileg a sorok rendje fordított; a költő számozással jelölte a végleges sorrendet.] 46 [Előbb:] Vekonj barátcságha 49 [Előbb:] Arrol gondolkodgiál

55 14. Eneklem ezt annak keserue nevire,
Mjnapiban nalad tött sok kérésedre,
Ezer hat száz negjuen kilencz eztendőre,
Hogj fordult, tekjntuen mostanj üdőre.

92.

1. Bujkálz, s njluán uan szépséged,
Mjnthogj fénlő dücsösséged,
S ekesseged jelent téged.
- 5 2. Ambár titkos rejtékedben
Bujál keösziklás heljekben
S uad erdőkben, nem maratcz ben.
3. Lopo, toluaj magam lézek,
S arra mesterségjm kézek,
S rolad tézek, drága fézek.
- 10 4. Aranj fézek te uagj, szjuem,
Légj csak ugj, mint kezted, hjuem,
Rubjnt keöuem, draga mivem.
- 5 5. Soha más heljen nem hadlak,
Üzlek, migh fel nem talállak,
Hozzám uárlak, sziuben zárlak.
6. Szalacz, nem gondolz hogj intlek,
Mert ha futcz, eséstől fetlek,
Vár megh, kérlek, s majd el érlek.
- 20 7. Az te szjuedet el uézem,
Ha megh kaplak, szérelmessem,
S nagj kégjessen belém tézem.
8. Bátor olj legj, mint az gjors öz,
Vénusnál fénjessebb szep szüz,
Lábom megh üz, szjuem megh gjöz.
- 25 9. Akár sebess, mint kj lött njl,
S föld gjomrából kj rekket szél,
Szjuem az czél, stéged el njél.

53 [Előbb:] Neuedre mast keöltem, ezt irtam neuedre [A sor nincs aláhúzva. Javított változatát a strófa végére írta a költő.]

12 [Előbb:] Nálam Rubjut kedues keöuem 15 [A zárlak szó z betűje sz-ből jav.]

10. Lássad, akár houá szalatz,
Engem megis el nem halatz,
30 Nálam maratcz, shjü szjueth atcz.
11. Jndullj, ha van houá ménned,
De holtigh kell uelem lénned,
Mit kell ténned, fel kell uénned.
12. Njnscen néked olj vad heljed,
35 Hun szjuem né uolna ueled,
Mert szép melljed fézkemmé létt.
13. Touább el nem mehetcz tölem,
Mert hju szjuedet kerülem,
Hogj már uelem azt keduelljem.
- 40 14. Hadd már, enis jo keduedben
Smegh njugogjam szerelmedben,
Smaragjak bén hju sziuedben.
15. Elj örökke, drágha uirágh,
45 S Polusnál fénjesebb csillágh,
Rozmarjngh ágh, szerelmes lángh.

93.

1. Bujdosuán tétoua rebdesek,
Öremet sohonna nem veszek,
Migh sok ellenségjmről
5 S el puztitott fezkemről
Nem tezek.
2. Art mjnden, kj ellenem álhat,
S kj cselekedettel nem árthat,
Ejt mégis sok mérges szot,
10 Az kjért teölemis jót
Nem várhat.

---

38 kerülöm

2 [Az *Öremet* szót *Örömöt*-ből, a *veszek* szót *kerek*-ből javította Balassa.] 6 [Az *Art* szó *Azt*-ből jav.] 7 <ellenem> nem [Az *árthat* ráírva az eredeti *alhath*-ra.] 9 <értemis szot> teölemis jót

3. Látom már, hogj sok reménségem
Nem lesz ohajtott keönjbségem,
Szjuem bánatra jutott,
Stölem eppen el futott,
Szépsigem.

15

4. Az minth hogj Tantalus uizében,
Vgj úzok en reménségemben,
De hasznoth nem láthatok,
Mert semmjt nem kaphatok
Ezekben.

20

5. Széréncse néha táuul njjlik,
Csillagja szemem előtt fenlik,
De mjngjárást mostoha,
Annjra, hogj azt soha
Sem uélik.

25

6. Soljom

94.

1. Botlaze, uagy már régen elis estél?
Nincs iéges utunk, mezze iár megh az tél,
Touább kell jutnod, touább uan mégh az czél,
Simmár megh ueztel.

5

2. Almelkodásra méltó sok szép szüzek
Voltak utánnam mint gyors ékes eözek,
Mannát el hattam, s touább nincs mit üzzek,
Csak tormát főzek.

10

3. Láttam, hogy Himem seregéth mutatta,
De botlott, mihent touább mustráltatta,
Sziuem el fordult, Himem mégh sem hatta,
Hozzád iutatta.

15

4. Azokat érted éppen el hattam,
Pegasus szárnyát nálad hogy megh láttam,
Botlások felet rebdesél, azt láttam,
De nem ugy iártam.

20 [Ezt a szót, melyet a másoló tévedésből kihagyott, Balassa írta be.] **24** <Vgj> Annjra [A kezdőbetű a-ból jav.] **26** [Órszóként; a szöveg folytatása hiányzik.]

- 20 5. Serinyen egitcer Cupido tégzéuel
S fel fegyverkezuén szüed hiúségéuel,
Rebdestünk s kutat találánk uigh szüuel,
Tudod mi színnel.
6. Szép Hyppocranes kuttyának tartottam,
Végh versem foljasának alítottam,
De nem sokáygh uigh Apollo uoltam,
Bura fordultam.
- 25 7. Ayánlásidnak noha mingyárt hittem,
De pályád czéllját mégis touább uittem,
Hymemtől kérek probát, kettőt kértem,
Mert csaltol féltem.
- 30 8. Belerofontes Pégasus louánál
Véltem, szerelmem, hogy szárnjassább uolnál,
Hátt gyengébb tollad Jkarus szárnyánál,
Csak uiazbol all.
- 35 9. Azertis midön magossan repültünk,
S mégh csak egy kerék probát sem uégeztünk,
Szárniad el oluatt, egy mástol el estünk,
S nézd, ha nem ueztünk.
- 40 10. Látode, haznos hosszabb czél és proba,
Mert repülésed szakadott markodban,
Most heuertettue Hymem melly árokban,
S vndok sárokban.
11. Jcarus vagyok, en iobban halattam,
Meddigh hiúségedben szüedet találtam,
S most botlásodat, hogy kiuül setáltam,
Megh tapasztaltam.
- 45 12. Nem ezért uoltak szép esedezésim,
S aiánlásid keözt sok haznos intesim,
Hitedre hozdad csokkal békéllesim
S kégyes kérrésim.
- 50 13. Tuttad, hogy érted semmit sem kimillek,
Gondtól, haláltól éretted nem félek,
S az migh testemben megh marad az lélek,
Hyuséghben élek.

---

20 [Előbb:] Szép skállát színnel 23 uigh [Az *i*-ből jav.] 29 Belerofontes 37 hoznabb

- 55 14. Hogy esett hát, hogy mázzoris fordultal,
S Chyméránakis magad megh hodultál?
Ki romlására velem kézen uoltál,
Most uéle rontál.
- 60 15. Ékes follyásunk nem Apollo kuttya,
Mert kebledben nyött rut Medusa futtya,
Ki mérges lángyát romlásodra gyuttya,
Mert az az uttya.
16. Nem illett teölem titkon el pártolnj,
S téged fogyazto sárkányhoz haiolnj,
Reám fel uett iokért nála panazt tennj,
S engem megh uetnj.
- 65 17. Engem emiztél megh hiuségemért,
Ellenségem uagy sok segitcségemert,
Mondván, hiuségem tehetczégem szérént
Egy babot sem ért.
- 70 18. Kegyelemben mást fogattal helytettem,
Mindened uy, kiuel kedueskettem,
Hogy gylkosodat szenueded felettem,
Más léz mellettem.
- 75 19. Euuel magadnak, nem nékem artottál,
Mert szabad uagjok, de arra iutottál,
Hogy azonj állat mégh it hitelt talál,
El yeön az halál.

95.

[ÁTOK]

1. Eles elméd légyén, feleicsd el neuedet,
Mint Mesalla, ki nagj fáidalmat érezett,
Has csémer ki rágja teöböl köldokodet,
Hogj minden csudállya illj beteghségedet.

- 5 2. Tengeri csudákis csudádra jeöjének,
Hus euö madarak mind eözue giüjőnek,
Váruán, hogj hamarébb testeddel elljenek,
De roz szeréncséden ökis el hüllőnek.
- 10 3. Izzanju génjetcségh njuzza le keörmödet,
Keserues fáidalom gjeöteörje szüedet,
Vér, holyagh es csipa el lepie szémedet,
S ne kívánnja senkj látnj rut szinedet.
- 15 4. Attkozzon, valakj halhattja hiredet,
Szomjuhozza reghj barátod véredet,
Minden szolga-biro jria bé neuedet,
Kinzo laitoriára váruán szeméjdedet.
- 20 5. Jo szállás oztod léz, ezt számodra tartja,
Gyertjájátis mester csak keduedért mártja,
Sin vas miatt rajtad nem marad épp hártja,
Mert kéresben magát érted keués ártja.
6. Akár lopo, fozto, akár gjlkos légjen,
De ualaki hohár lajtorjára mégjen,
Ha égető lezzis, de pajtársa tégjen,
Es eö vallásának minden ember higjen.
- 25 7. Ne legyen hiteled sé feleségednel,
Sé pedigh más fele idegen embernél,
Vtálatosságod minden cselédednél,
Vnua légj magadis saját gjermekednél.
- 30 8. Deneuér es bagolj ejjel kiálcsanak,
Almot szemeidre nejs bocsássonak,
Ez orzágh bolhaj ueled njugogjanak,
Njugodnod patkánjok ejjel se hagjonak.
- 35 9. Eppen menj ártánj orzágunkban vagjon,
Sábelliábannis, azt mind üssék agjon,
Valakinek héja lézen, minden hagjon,
De sok kenesedtől semmi sé maragjon.
- 40 10. Kvrua feleséged ollj fattyakat szülljön,
Kik keözül az egjk lábaidra dölljön,
Másik kezed fogva az njakadra ülljön,
Harmadik pátczázzon, csak hogj megh né ölljön.

11. Halljon megh, kit keduelzz, éhel az öledben,
Vndok mérges féregh teremjen kebledben,
Jyeztö fantasma iáron személyedben,
Kuldusis öldezen egéz életedben.
- 45 12. El táuoazzon teöled minden gjönjörüségh,
Vralkogjék raitad gjeözhetetlen jnségh,
Emizze uelödet gond és keserüségh,
S ne táplálljon soha semmi io reménségh.
- 50 13. Lé töriék dérékad, lábayd fájjanak,
Egiczer smind sok heljen az férgek rágianak,
Minden felö czjpö állatok marionak,
Hogj valakj megh lát, monthassa jajjának.
- 55 14. Egj lyuk mellet sé ménj, az kiben bé férnel,
Mingjárt njakra s feöre hogj bele né ternel,
Egy verem sé légjen, kiben bé nem esnel,
De teöbre tartatuán ott megis ne ueznél.
- 60 15. Torkodonnis mérges varak fakagjonak,
Jnayd testettöl mind el szakagjanak,
Keö sziklák, teöreött fák beléd akagjonak,
S benned csak egj egéz tagoth se haggjonak.
16. Venusis kjnozzon, de haznod né légjen,
Csak hogj eöis prédat tagajdbol uégjen,
Cupido tegzeis semmit se éngeggjen,
Hogj minden állattol testede kint szenuegjen.
- 65 17. Jgj kjnlongiál uégigh, s az földis sajnálljon,
Mjnden roz njauálja téged fel találjon,
Kigjo, beka es gyk ueled sbenned hálljon,
Keönjebsséggel soha senkj se kjnálljon.
- 70 18. Szeörniü kinban hallod Titiust, Phylegiást,
Aggja Jsten, hogj itt kinnal megh gjeösszed azt,
Mjuel most roz uoltod engem buual fázast,
S más magadnal jobbat bozzusággal szárast.
- 75 19. Se uizen, se földön széréncsed né légjen,
Bocsattassál ala hordoban az hégjen,
Minden ellenséged roz uoltodrol tégjen,
S Herodes Hidalma [!] rajtad praedát uégjen.

20. **Abrázatod máshoz né légyen hasonlo,**
Olljan légy, mint számár uagy turos béna lo,
Ez az kivánságom csak azoknak valo,
80 Kik belém akadnak, mint eördöngös hállo.
21. **Valamelire fordulz, Aeolus kjnozza**
Megh dagatt orczádott fájdalomra hozza,
Orrodotjs hidegh Boreás megh njuzza,
Es az egéz borét pofádnak le huzza.
- 85 22. **Az té két füledis sok kjáltasokkal**
S fantazmáktol szerzett nagj csattogásokkal,
Orrodis bé telljék undok foljásokkal,
S motczkologjék fayed rothat moslékokkal.
23. **Lássad mind az által aztat szémejjdel,**
90 S halljad más dolgokra süket füleiddel,
Sött felis érhessed megh bodult elmeddel,
Valamj kjnozhat, s az teobbit feleiczd el.
24. **Orrod péczkek miatt éppen el szakagjon,**
Vsteökéd mindén roz markában akagjon,
95 Oly bozzuságh miát epéd megh fakagjon,
De tested mégh nagjobb kjnokra maragjon.
25. **Alnoksággal telljes nyelued megh emizzen,**
Ejjel, nappal Caron, Czerberus égessen,
Három furjának ostora verhessen,
100 Csak az egj lelkebdöl praedát né uéhessen.
26. **Látásában két kint Szent János említett,**
Az kiuel két angyal sokat megh emiztett,
Abbays rézes légy, Pharaon hány kint tett
Moses, Proserpina te reád ammit hintett.
- 105 27. **Dobogjon szuntelen bus sziued féltedben,**
Jajgatua ordicsáll keserüségedben,
Hasad mint kemenj dob álljon jjettedben,
S foházkoggjál sirván egéz életedben.
- 110 28. **Atkozott keönjveid ugj megh áragjonak,**
Vak csipás szémejd hogj ki apagjonak,
Sok várakozások untigh fárazzanak,
Szintén utolsó csépp verigh fárazzanak.

---

79 Ez ez 81 <mint> Aeolus 92 feliczd

115 29. Sziuedet annj rut mérges férég h jária,
Menny gondolatod gonozomat vária,
Vagj hiu barátomnak iauát nem akarja,
Eletedet párka uéghtére igj tarcsa.

120 30. Az egéz házadbull három fa maragjon,
Kjre fiad által njakad fel akaggjon,
Féltedben hott ember harangja szot agjon,
S temető varjaknak tested megh fakagjon,
Jstentől illj átok feiedre szakaggjon.

96.

BE JARO VERS

Etczer nem njughatuán,
Almot sem kaphatván,
Ezt egj ejel szérzettem.
Némelljek járását,
5 Es rágalalmazásat
Ellenem hogj értettem,
Hogj vétnék szüntelen
Hiu barátom ellen,
Azt legh inkább érzettem.
10 Jele vers fejekben,
Mjvel hogj ezekben
Egy jámbort sem sertettem.

97.

1. Banom, hogy ugy buszulok,
Valamellyre fordulok,
Banatomban indulok,
Chak hogy el nem ajulok.
5 Mas pedigh tanchotis jar,
Vigaszaghomra nem var,
Hollot én nem uyulok.

2. Azon te fogadaszod
S. nem righj ayanlaszod,
10 Hogj nemles vigh ugraszod,

13 [A mérges szó m-je f-ből jav.]

4 [Az el szót Balassa szúrta be.] ajululok 8 Azontj

Semasz vigasztalaszod,
S meddigh hozzad elnem vars,
Addigh egy tanchot sem jars,
Mert szivem te salaszod.

15 3. Laszad, bar mind tanczolnall,
Chak osztan nebankodnall,
Mert maghamotis avall,
Tudom, megh vigasztalnall.
Dehogj tolem elforduls,
20 Alab valokhoz induls,
Suloszab bün nincs annall.

4. Azt tudod, hogy ugy éitem,
Mint hadtad, jobnak vyltem.
Hogy moszt szyvedet filtem,
25 Onnat is megh ételtem,
Hogy maszoknall szok jeled,
Hyv syvem pedigh veled
Mert igazan cheriltem.

5. Sivemet hiv szyvedirt,
30 Mert szyved többetis irt,
Maghamot sipsyghéért,
Vagy inkab hyvszighemert,
Hogy nem volt mit mivelnem,
Néked attam serelmem
35 Tekileteszighedert.

6. Sivemis nalad marad,
Sivednilis mas arad,
Latom magam nagy karat,
Skin veggiem meg az arat?
40 Vygaszagom mind halad,
Mert örömem chak nalad,
Szyv nélkül elnem sarad.

7. Akkor hozzam hyv voltall,
Ellenem nemis soltall,
45 S mar buvall megh rontottall,
Hogy illy nagyon botlottall.
Czyerna chyak szod azokkall,
Banom, hogy volt maszokkall,
Smegh reamis panaszoltall.

---

22 Az 46 [A *nagyon* utolsó betűje *t*-ből jav.] 47 *Czyernass yak* szod

- 50 8. Burulaszra nem kis ok,
 Hogy kengyelembe maszok,
 Kik nem jrde mljk, azok
 Akarnak lennj társzok.
 55 Kezem miat el vesznek,
 Elöttem megh sem lesznek,
 Nincz mesze mar az giaszok.
9. Az én kedves karollyom
 Hogy elszalad, ha hallom,
 Chyak helyt fell talallom,
 60 S mar banatnak nem vallom,
 Mert valamykor latom,
 Kedves koncra kyaltom,
 Visza jun, azt jovallom.
10. Latom sokot helljedett,
 65 Eszmyrem semiledett,
 Elragadtad sivemett,
 En pedigh fris syvedet
 Mikoron nem kaphatok,
 Visza nem kjathatok
 70 Nehay hyvszygedett.
11. Igaz, hogy hited tartia,
 Maszhoz magat nem artia,
 De hitted gyenge hartia,
 Maszis megh lukasztattia,
 75 Righen dichyrt hivszyghed,
 Hiv tekileteszighed
 Mingiart altal folly rajtha.
12. Nem kirkedhetnek velem,
 Noha volna szok helyyem,
 80 Hunn ha igazan vyllem,
 Kedves volna semillem.
 Labom adjtullis megh tér,
 Ha hytell elmimben tyr,
 Mert nalad ugy itelem.
- 85 13. Triffabull mashoz kaptam,
 De chak chokot sem attam,
 Süt megh tanczban sem hagtam,

52 [Az *jrde mljk* első betűje *e*-ből jav.] 66 [Előbb:] Elragadtál [Az utolsó betű *d*-re javítva, az *á* javítatlan maradt.] 73 denge 75 *hivszyghett* 76 *tekileteszighett* 83 [A *hytell* két utolsó betűje *m*-ből jav.]

Megh semedet nem lattam,
Syvem nalad, serelmem,
90 S hogy lehet mast kedvelnem?
Megh senkit megh nem chaltam.

14. Hogy mondod hat felölem,
Hogy minden ok chak tülem?
Te mens él mellölem,
95 S én semedet kerülem.
Kyrlek, admegh szyvetem,
Vagy nulchad hyv szyvedet,
Mert én jodat erülem.

15. En okott nem kereszek,
100 Hogy toled elmeheszek,
Tuled, nagy okok ezzek,
Nyzd hanem keszerveszek.
En, bar hited elviszis,
Hymén keztunk nemljszis,
105 Deholtygh solghad ljszek.

98.

1. Gyöngynél kegyesb sepet
Ragjogo sep kepet
Ohajtok, mert éget
Fénnyel: s nem vét véget.
- 5 2. Talam vakmerüszygh
Abban az reminszegh,
Regh szit, hogy neteszék,
Nagy eszmiretlénszygk.
- 10 3. Ollian vagk filelem
Van, s miltab serelem
Syvemben, in velem,
Ky miat ninch helem.

95 [A *kerülem* szót Balassa írta be a kihúzott *kjmyllem* szó után.] 97 <Hagyd> vagy nulchat 103 elvisziz 105 sogha <m> la [A *d* javításként ráírva.]

7 [A *Regh szit* szavak *Reyt kint*-ből jav.] 11 [A *velem* javítva *vellemből*.] 12 [A sor utolsó szava *helyyem*-ből jav.]

4. Iaria buss fejemett,
 Zarya vegh kedvemet,
 15 Ohaytvan sivemet,
 Panaszlom eltémet.
5. Hozzad hiv serelem
 Jndit bayt hertelen,
 Az filelem ellen
 20 Nem hagiván ez helyyen.
6. Azert bizvaszt immar
 Kegielmet tüled var
 Meres sivem, shamar
 Ekeszignedhez jar.
- 25 7. Gyongy vagy snaladnal nincz
 Ez fulden drágab kincz,
 Legy kegies, ream tekincz,
 Hogy belim kedvet hincz.
8. Igy njujtom sivemet,
 30 Vygged serelmemet,
 Elne ves engemet,
 Ne segd megh kedvemet.
9. Soha senky neve
 Olly rabba nem teve,
 35 Legy hat solgad hive,
 Galamboczkad syve.
10. Azert eszmeritlen
 Levelem kjeltem,
 Bar legyen viletlen,
 40 Azzal nem illetlen.
11. Laszad, ha viteknek
 Allitod sivemnek
 Sebet sipszighednek,
 Senky oka ennek.

22 [A *Kegielmet* *t*-je autográf javítás *d*-ből.] 23 [A sor első szava előbb:] Myris 28 kedved 29 Igy
 <nezem> [Föléírva:] njujtom 35 solgat 36 [Előbb:] Galamboczkag [Az utolsó betűre ráírva a *d*, majd
 arra az *s*.] 37 <im> eszmeritlen 38 kjellen 41 Laszad <laszad> ha 42 [A sort a másoló tévedésből
 kétszer írta le, majd az egyiket áthúzta.] 44 [A sor első szavát Balassa áthúzta és föléírt egy szót,
 melynek olvasata bizonytalan, talán: *Sziujš*]

- 45 12. Az okat vitkemnek
 Birül serelemnek
 Adgiad, és sememnek
 Latasat sinednek.
- 50 13. Igaz oka te vagy,
 Nalam Venus hogy nagy,
 Tyed vagyok, ne hagy,
 Hyv szyvét te is adgy.
- 55 14. Jt nem vers fejeknek
 Deminden verseknek
 Eleiben az két nyv,
 Melleket iratot
 Sversben foglaltatot
 Bennem vallo igaz szyv,
 Uram nehoz giazhoz,
 60 Süt adgiad egj mas hoz,
 Mindaz kettü legien hiv.

99.

1. Bumra vontá latom vak világh harangját,
 Keserüségemnek gerjesztvén nagy langját,
 Terjeszti haragját,
 Hervasztván szivemben életem virágját.
- 5 2. Arany idők vóltak neha, de el múltak,
 Gyermek esztendeink azokhoz nem nyúltak,
 Mert réghen el húltak,
 Jstenes napjai melyekben nem dúltak.
- 10 3. Langozó haraghnak tavol járt ereje,
 Az vólt ez világhnak ki kellett ideje,
 S- nem romlot veleje,
 Sok jóerkölczökel viragzott mezeje.
- 15 4. Arany üdö után ezüst következet,
 S- viragzó kikelet után nyár érkezet,
 Melly haragot szerzet,
 De töb úndokságrúl nemis emlekezet.

48 [A *Látását* szó utolsó betűje *n*-ből jav.]

- 20 5. Szem latomásunkra ezek mind elmúltak,
 S- áláb való részgül más idők fordúltak,
 S- mint egy őszy vóltak,
 Mert haszonért harczon sok emberek húltak.
6. Sem arany, sem ezüst, sem réz idő immár,
 Telbe jár ez világh, s- utólsó véghin jár,
 Elis romol hamar,
 S- meghis vaksághában magára jókat vár.
- 25 7. Agyaggal öszve vert kemény vaszbül vagyon,
 Szép intésnek békét minden ember hagyon,
 S- hogy ne verjék agyon,
 Az igaz mondástúl bár hatra maragyon.
- 30 8. Bünre lagy mint az sár, de vasz megh térésre,
 Aczél szive vagyon minden jó kérésre,
 S- hajlandó sértésre,
 Jótis magjarazni szokot gonosz részre.
- 35 9. Atok alat hever, ninczén igasságha,
 Ruczághban megh rögzött, s- nagy azö rabságha,
 S- nem látya vakságha,
 Minthogy vak világhnak nincz világhossága.
- 40 10. Lopások kisirtik türhetetlenségit,
 Férje halál által veszti feleségit,
 Nezed irigyczegit,
 En megh nem foghatom undok dühössegit.
11. Jsteni félelem igaz szeretettel,
 Nincz józanságh, hivsegh jó igyekezettel,
 S- szemérmes étlettel,
 Fiu sincz attyárúl jó emlekezettel.
- 45 12. Ninczén tudománynak köztünk tisztességhe,
 Gazdagtúl szeginynek ninczén bekességhe,
 S- sok sziv föszvényseghe,
 Cselekszi, hogy pénzben világh remenséghe.
- 50 13. Tobzódás, hamisz hit, fosztás gyilkossal,
 Ragalmazás terem vasztagh hazugsaghal,
 Rakva czalardczagal,
 Ez világh kereszvéen vegét hamarsághal.

14. Hohár szülének fia, s- az fianak,
Szaló gazdájának, öcze az battyának,
55 Jótúl tavol vannak,
S- sok helyen méreggel telyes pohárt adnak.
15. En az vak vilagot eppen megh vetettem,
De benne egy kegyes rárónak s- kedveltem,
60 S- igazán szerettem,
Tarczad megh Ur Isten, az mint könyörgöttem.

100.

CANTIO

1. Batoricsad benned bizo, bus szivemet,
Ki engem teremtél, s- megh váltál lelkemet,
Szent nevedért viszem poganjra veremet,
Kerlek, oltalmazad mocsoktól hiremet.
- 5 2. Az te szent nevedben kötöm fel kardomot,
Indullok szivessen, s- eresztem zazlomot,
Segitcségül hívom hadverő vramot,
Aldgia szerencsével el kezdet utamat.
- 10 3. Lehetetlen nalad nélkül az vitességh,
Poganjok sziveben csak az vakmerőségh,
Attikot bocsasd reájok, roncsa megh erősségh,
Velünk aldas járjon, s- had vero dicsösségh.
- 15 4. Aronnakis szaraz veszeje virághzot,
Vitesség sok genge karokbol csirazot,
Hatalmadbol kis nep soktul predat hozot,
Ha szent nevedben jart, s- hiv szivel aldozot.
- 20 5. Sokat vonszon preda, én nem megyek azert,
De nevedert, igaz anja szent egyhazert,
Sok szégenj özvegyert, artatlan arvaért,
Hazam s- házam nepe meghmaradasaért.
6. Se eles törömbe, se könjü lovamban,
Erömbe sem bizom, de szent hatalmadban,
Csalatik, kibizik emberben s- magaban,
Ha szerencsét engéts, te neved lesz abban.

- 25 7. Aldgy megh és oltalmaz halalos vétectől,
Rabsághatol s- veletlen karos esetectől,
Rút szegyen vallastul, csonkito sebektül,
Mennej seregek megh mentnek ezektül.
- 30 8. Bizom read magyar kiraly fejedelmemet,
Póganj tüze miat el pusztult földemet,
Zazlom alat levő nemes seregemet,
Hazam nepet s- read bizom mindenemet.
- 35 9. Arra melták vagyunk, hogy büntesz benünköt,
Adgyad térésünköt, szánd megh esetünköt,
Sok vetectől hozad forditsad eszünköt,
Ved el ostorodat, s- töröld el bününköt.
- 40 10. Latod, el bonta poganj az földünköt,
Tüzel megh emeszte sok eledelünköt,
S- kard s- tüz ala veti keresztyen népünköt,
Vér szopo eb ala névesd eletünköt.
11. Jnkab (ha megh nem szünt haragod) kezedben
Essünk, mind mas által tet büntetesedben,
De sok özvedgy, arva, szüz jusson eszedben,
S- egyhazak rontási, s- iutas kegyelmedben.
- 45 12. Nagyob szent irgalmad világh büneinel,
S- egy iged poganjnak minden erejénel,
Ne hadgj diadalmad kevély kezeinel,
Plantály hived által rettegést szivénel.
- 50 13. Tudom, hatalmodnak ezis egy ostora,
Hogy latczék töröknek s- tatarnak satora,
Eljon basilliscus tapoltalo óra,
Midön valasztatod gonoszunkat jóra.
- 55 14. Had érjem hazanknak megh szabadullasát,
De ha most lelkemnek testül el valasat
Fegyverrel rendelted, ad vigasztalast,
Szinjed elöt menjben szentekkel szallasat.
- 60 15. Ezerhatszáz hatvan három esztendőben
Hirtelen iram eszt haború időben,
Lest Njitra vizenel alvan egy erdőben,
Nevem vers fejeknek első betujiben.

EGY TEÖREDELMES SZÜNEK BÜNE BOCZIANATTYAERTT
S BOLDOGH KJ MULASAERTT VALO HAROM IMATSAGA AZ
SZENTT HAROMSAGHNAK TISZTESSEGERE

ELSEÖ

1. Egekett alkato, mindentt altal hato
 Jsten, ki lakol menyben,
 Van elötted nyttva minden szivek titka,
 Ninczen semmi rejtekben,
 5 Seertetel az bünnel, .s. elsz kemeny teörvennyel
 Jgaz jteletedben.
2. Tudvan büneimett, az kikkel lelkemett
 Motczkoltam .s. felve elek,
 Vagy te jgaz Jsten, teörvenyedtülsen retten
 10 Az bünben merülts lelek,
 Kemeny iteleted, .s. nyilván ván eleötted
 Sok büneöm, .s. meltan felek.
3. Oh, eszeben bodultt .s. ez vilaghnak hodultt
 Lelkem gondatlansaga,
 15 Alhatatlan, czialo, kis jdeig valo
 Az vilagh boldoghsaga,
 El mül, mintt az arnyek, vagy vizi bvborek,
 Ninczen allandosaga.
4. Miertt keövetted azt, ki undokito gaztt
 20 Ragasztt tisztasagodra,
 El mulo mezett nyujtt, de eörök mergett sujtt,
 Keves nyalanksagodra,
 Java el enyeszik, bokrossan tenyeszik
 Kennya karhozatodra.
5. Jay az mulandoertt, egy orany joértt
 25 Az Jstentt megh vetettem,
 Szenved lelkem nagy kéntt, az el tevet juh kéntt
 Aklabul ki rekettem,
 30 Jutvan rutt pusztaban, farkasok torkaban
 Cziuda, maris nem esttem.
6. Ninczen mitt szollanom, megh kel azt vallanom,
 Erdemlek szamkivetestt,
 De kegyes atya vagy, jrgalmassagod nagy,

- 35 Mertekeld az büntetést,
Tarcz számott juhodra, .s. vid visza aklodra,
Ne szenyvedgyen el eszestt.
7. Büneömnek soksagan, .s. azok undoksagan
Vagyok pirultt orcziaval,
Tudom, hogy vetettem, .s. nalad megh úntt lettem,
40 Büneimnek motczkaval,
De, Uram, my hasznod, ha eletem rontod,
Lelkem kaárhozattyaval?
8. Hozzad folyamodttam, szany .s. keönyeörüly rajttam,
Szined eleöl el ne ves,
45 Jrgalmaz lelkemnek, undok büneimnek
Boszujara ne sies,
Ha undokulttamis, mutasd megh rajttamis,
Hogy vagy jrgalmas .s. kegyes.
9. Szany, ha nem egyebertt, edgyetlen edgyedertt,
50 Ki erttem mentt halalra,
Néz süreö sebere .s. abbul folytt verere,
Mely büneös lelkem ara,
Annak erdemebül ez gyarlo elettbül
Ne boczias cöreök kaárra.
10. Engedgy üdeött arra, hogy az veghseö bajra
55 Legyek jo keszülettel,
Büneökbül kj terven .s. kezedhez bekelve
Megh jobbitott elettel,
Halal harczia utan, Uram, hozzad jutvan,
60 Algyalak az szentekkel.

102.

MASODIK

1. Büneös lelkemett megh valtto, üdveössegemett ohajtto
Megh testesültt Jstensegh,
Bús szivemnek cörömere, lelkemnek üdveössegere
Egyetlen egy remensegh,
- 5 2. Hozzad remennyel fordulok, noha rettegek .s. pirullok
Büneim undoksagan,
De biztatt kegyelmesseged, lesz keönyörülletesseged
Eletem gyarlosagan.

- 10 3. Ne fordiczd orciadatt felre, .s. ne tünnyeön seteteb eyre
Büneös lelkem homallja,
Esedezem buzgo szivel, virradgyon ram vidam finnel
Jo kedved ragyaghvannya.
- 15 4. Noha eleötted rútt vagyok, merтт vetkeim sokak .s. nagyok,
.S. erdemlem haragodatt,
De ha kegyesen alkattal, .s. vereddelis megh valtottal,
Mertekeld ostorodatt.
- 20 5. En Jesusom, lelkem bere, kinek dragalatos vere
Az keresztт fan ki omlek,
Ha eghbül ala gyeöttel, kentт .s. halaltт azertт szenvedtel,
Hogy en altalad elnek,
6. Megh szakadozott testednek .s. abbul ki foljott verednek
Ram ruhazott bibora,
Az bün fergetege ellen hogy karhozattra ne verjen,
Legyen lelkem satora.
- 25 7. Ne veszek pokol vermeben, reszesüllicк erdemeben
Enis szentт halalodnak,
Ha teörtтenttis el tevednem, engedgy, Jésus, vissza mennem
Nyajaban juhaidnak.
- 30 8. Tekincz sok szenvedesidre, .s. ki terjesztett kezeidre
Az keresztnek oltaran,
Fogadgy annak arnyekaban, ne hagy megh tantorodasban
Eltem veghseö hataran.
- 35 9. Ne nezd az en esetimett, .s. azzakkal nyertт erdememett,
Mertт ugy nem jgazullok,
Jngyen valo kegyelmeddel segítц .s. ki ontott vereddel
Mosogas, .s. megh tisztulok.
- 40 10. Sebeidnek reitekeben, szentт oldaladnak eöbleben
Reöjцzed remült lelkemett,
Rajttam okott ne talalljon, hogy az satan fel praedallion
Halalomkor engemett.

---

12 Esedezem [Értelem szerint és a szótagszám miatt jav.] 31 Ne agy megh tantorodasaban
[A szótagszám miatt és az értelem szerint jav.]

11. En terempeöm .s. en Jstenem, az mire ninczen erdemem,
Szentt fiad erdemellie,
Gyarlo testbül le vetkezven, halal reven altal kelven,
Lelkem menyben emellie.

103.

HARMADIK

1. Tudom, nem eörülleöd, seött oyod .s. kerülleöd,
Uram, veszedelmemett,
Nemis ugy teremted, hogy pokolra vetned
Karhozatra lelkemett,
5 Az eiletem tárgya, hogy nevedett algya,
.S. adgyad üdveössegemett.
2. Hogy megh szabaditnal, .s. azzal utatt nytnal
Lelkem boldoghsagara,
10 Fiadatt külded el, hogy eö valalna fel
Büneöm terhett magara,
Hogy en lelkem elne, .s. tegedett diczirne,
Eötett adad halalra.
3. Áll minden kezedben, kegyelmessegedben
Ninczen határozott czéll,
15 Bün fergetegeben, mintt hajos szelvezsben
Habzo lelkem noha féll,
Bizik mind az altal, hogy jrgalmaid altal
Nyugodalmas partra kéll.
4. En erdemem pusztta, az bünnek megh foszta
20 Pokolra vono keörme,
Múltt artatlansagom, sovany jffiisagom
Lelkem fojtto gasztt terme,
Kinek hinari keözttd majd halalra rekeösztt
Az eördeögh titkos verme.
- 25 5. Vagyok hatalmodban, .s. tartatik markodban
Eiletemnek sinora,
Ha el teveljettem .s. roszra vetemedttem,
Teritcz, Jstenem, jora,
30 Mutasd kegyelmedett, ne gerjesd tüzedett
Ream, hitvan korora.

---

10 [A *büneöm* ü-je eö-ből jav.] 23 Halra

6. Megh czelekedheted, ream ereszteted
 Büntetessed palczajatt,
 Az mintt teremtetted, ugy elis veszteted
 Kezeidnek munkajatt,
 35 Erdemesis arra, hogy vessed pokolra
 Eiletem ferges fajatt.
7. De az en vetkemett .s. gyarlo esetemett
 Jrgalmad felül mullja,
 Attyai kedvedbül ne band ha keönnjebbül
 40 Büneös fiadnak sullja,
 Legj jnkab oltalma, az eördeögh hatalma
 Lelkemett fel ne dullja.
8. Jrgalmaz, jrgalmaz, migh el nem hatalmaz
 Raittam az halal merge,
 45 Mongy jo hirtt fülemnek, had szünnyeön lelkemnek
 Szüntelen kenzo ferge,
 Adgy bünbeöl ki terestt, vegyen üdveözüllest
 Altalad eltem veghe.

104.

MAS RENDBELI ISTENES ENEKEK

Non fortunae, sed Deo

1. Az ki az szelekre .s. habos tengerekre
 Erezti vitorlajatt,
 Az mintt viszi az szel, vagy haszon vagy veszell,
 Ugy evedzi kormannyatt,
 5 Nem áll akarattyan, hogy el czelzott parttyan
 Szallitczia megh hajojatt.
2. Ugy az szerenczenek sima tengeljenek
 Az ki ül kerekere,
 Az mintt kezd jndulny, arra hol fordulni,
 10 Ha visziis veszelire,
 Mas kezetül nem vár, szabados kenyen jar,
 Gazol mindentt kedvere.

---

39 ha <kedvedbül> keönnjebbül

3. Ha veszen szarnyara, Jcharus modgyara
Szokott ugyis viselni,
15 Mikor legh kedvesbben emel az egekben,
Akkor siett le vernj,
Szarnyadott olvaszttya .s. nyakadott szakaszttya,
Nem kel kedvenek hinni.
4. Hertelen megh fordul, az ki fen ül, le hul,
20 Mast magasztal heljere,
Mindenekett biztatt, de keves, kitt jutatt
Allando eörömere,
Valtozas eö dolga, ninczen szabott zolgya
Szemellyek erdemere.
5. Velemis sokkeppen, hol rutul .s. hol szepen
Jadzott már az szerencze,
Hol mezes .s. hol merges, hol tiszta .s. hol ferges
Voltt megh kostoltt gyümeölcze,
30 Tudom minden ezétt, mind mergett .s. mind mezett,
.S. eösmerem, my erkeölcze.
6. Nem bizom már benne, mert mindenkor lenne
Hasonlo tünderseghe,
Bizom az Jstenben, .s. eö leszen mindenben
Szivemnek remenseghe,
35 Tudom, úgy nem arthatt, .s. utanna sem ranthatt
Szerencze delczeghseghe.
7. Azertt en Jstenem, en Uram .s. mindenem,
Az ki latod szivemett,
En szerenczem te legy, kormányodra te vegy,
40 .S. te jgazgas engemett,
Tudod, mi szükseges, hogy ha üdveösseges,
Teölczed azzal kedvemett.
8. Az ey el haladvan, vigh hainal hasadvan
Nyary kedves jdeöben,
45 Almombul serkenven, bús elmevel leven
Hibaltt remensegemben,
Eztt ohajttva jram, .s. az Jstenre bizam
Szerenczemett mindenben.

MAS ENEK

Deus propitius esto mihi peccatory

1. Az el mult esztendeök, megh nem tereö üdeök
 Fordulanak eszemben,
 Latvan büneimett, kikkel Jstenemett
 Bantottam eletemben,
 5 Teölleök megh remüllek, Uramhoz fordulek
 .S. jgy keönyeörgek szivemben.
2. Jsten ki kezetül .s. gondviselesetül
 Minden fugh .s. taplaltatik,
 Kerek feöld, magas egh, tengeri szelessegh
 10 Mozdul es forgattatik,
 Minden halal .s. elett, szerencze .s. teörtenett
 Teölle jgazgattatik.
3. Kegyelmes természet, ki mordon nem nezhett
 Az teöredelmes szüre,
 15 Ohaitasom hald meg, esetemett szánd megh,
 Ne ted keresem ferre,
 Mutasd jrgalmadatt, .s. bocziasd harmatodatt
 Ream, megh aszott füre.
4. Bün fergetegeben, mintt hajos szel viszben
 20 Remültt lelkem hanyatik,
 Nagy veszelire szorultt, maid el vesz nyomorultt,
 Ha-nem gyamolittatik,
 Ha te nem segited, szegenyt ferre veted,
 Egyebhez nem bizhatik.
5. Cziak te vagy remennye, keödben merültt fennye
 25 Altalad derülhett fel,
 El üzven homalliatt, reghi ragyaghvanniatt
 Kedvel virraszthattya fel,
 Szive czükkentsege .s. holt elevelseghe
 30 Altalad eledhett fel.
6. Erdemlek büntetést .s. kemeny szamki vetestt
 Jgaz jtelledebül,

35 Mertt ellened vettem, .s. tilos uttra lepttem,
Teörvenyes eösvenyedbü,
De már vissza terttem, .s. boczianatott kerttem,
Szany kegyelmessedbü.

7. Ha füled megh hajla, miheltt egy szott halla
Kereszt fan az latortul,
40 Lattvan teöredelmett, büne engedelmett
Nyere tüled azontul,
Halgas megh engemis, .s. keönyhitzed lelkemis
Az erdemlett ostortul.

8. Mondgyad, már megh szanttam, mertt eösmerttem .s. lattam
Teöredelmett szivednek,
45 Raitad keönyörülttem, el mostam .s. teörülttem
Undoksagatt büneödnek,
Lelked már megh szepültt, ruhaja el keszültt
Menyei eörömednek.

9. Kiertt enis aldastt nyujtok .s. halaadastt
50 Neked, en Jstenemnek,
Mondvan: legyen aldott, ki kegyelmett adott
Szam ki vetett fejemnek,
Hogy teöbbe ne vetzen, veled edgyett erttzen,
Adgy oly ereött lelkemnek.

55 10. Ezer hatt szaz utan hattvan kilencz folytan
Aratasi üdeökor,
Madarak zengesse .s. az vizek czeörgesse
Fel serkenttven hainalkor,
60 Az Vaágh vize parttyan egy fel neött keö sziklan
Jgy imatkozam egykor.

106.

1. Mit tréfalsz Cupido, mint saját matkadal,
Kit megh kötölesztül hamis csalardságal,
Ved el leveletem, kit nagy siralommal
Ertám megh epedet köny hulatassommal.

---

56 [Elöbb:] üdeöben

2 Két 4 hulatassommal [Elöbb: hulasommal, a *tas* szótag utólag beszúrva.]

- 5   2. Oh gyálázatomra szöletett Cupido,
               Hiremben s- nevemben megh mardozo kigyó,
               Vád oroszlyanok hoz s. tigris hoz hasomlo,
               Mit trifálsz hiteddel, hitetlen árulo?
- 10   3. Talam unicornis volt te niked atyad,
               Pustában nevelt föl, mint Romulust, anyad?
               Ragadozo farkás volt szoptató dajkad,
               En akáratomát hogy uenni nem tudad?
- 15   4. Emlékezil hámis sok eskövisedre,
               Nékem megh jelentet mérges beszidedre,
               Mellyekkel te, hamis csáráldságnák lelke,
               Mint halát horogra, csálál szerelemre.
- 20   5. Poharodnák szélét édes mizzel kented,
               Hogy annak jo ézét velem el hitessed,
               Belöl megh epesztő mireggel tülteted,
               Méznek széne alát reám köszönteted.
6. A mint az mádárász madárat szép szovál,
               Az miheket pedigh méznek joságával,
               Teis, csálárd lelek, sok hamisságoddal
               Csálál s- fogál *engem* sok szép édes szodal.
- 25   7. Szemmem, az én nyelvem ellened támodgyik,
               Hárágom tüzitül szévedis székrázik,
               Mint ülő gálámbal *velem* veszekedik,
               Farkas bárátságom hozdad megh ne szönik.
- 30   8. Könyeb egy kánallál az tengert ki mirni,
               Hogy sem hárágomnák ellened el mulni,
               Koporsom szélénis kisz vágyok pörülni,
               Hate nem altálad ellensigem lenni.
- 35   9. Megh ölél hiremben, mint Kajn az Abelt,
               Kajnnál bujdossál, soha nem tálal helt,
               Neis kaphas sohult testednek eledelt,
               Akkor emlékezil nem hadni el az jelt.

9 Atyát 15 [A csáráldságnák n-je beszúrva.] 17 [Poharodnák r-je d-ből jav.] 19 tülted 20 széned; köszönteded. [Előbb:] köszönted. 21 madárad 24 fogál sok [A szótagszám miatt jav.] 27 veiek [?]

10. Minden izem, csontom ellened tamadgyon,
Csak egy csöpp verem-is ellened hárcsollyon,
40 *Hamis hitőszigett arulonak mondjon,*
Az előtt ki aldot, az utan atkozon.

107.

Paranczolatodra küldöm hat kövemet
De ne véllied, azért lenni kö sivemet
Lagi hozzad, s altalok érczed hivsegemet,
5 Ugi mint zöld jel altal jo remensigemet,
Az mint én jelentem hiv seretetemet
Teis seres hogjha varod eletemet.

108.

Most elojaroul harom par kovemet
Kuldem de ne velled azzal kö sivemet
Lagj hozzad, ösmerjed inkab hjvsigemet,
5 Seres ha kivanod hozsab eletemet,
Zöld kovel jelentem jó remensegemet.

109.

ALIUD

Kegies Kupidonak bizonyjos tegzeim,
Venus rosaival viragzo neuejm [!],
Ki miat ujulnak siuembe sebeim,
5 Seretlek de tijs legietek hiveim,
Minden viragnal seb eleven kerteim.

39 arulonak mondjon Hamis hitőssiged [A sorvégek összecsengése miatt jav.]

1 Kupodonak [A C ráírva K-ra.] **2** rosával 2–3 [A sorok rendje fordított volt, Balassa számozással javította.] **3** [A sor harmadik szavában javítgatás van: *l* ráírva *d*-re, *k* ráírva *n*-re; az eredeti szó olvasata bizonytalan: *ujudonan*? A sor negyedik szava a kéziratban: *siusembe*.]

110.

Busulva czudalliu
Serencetlensegünet
Hogy fel nem tallalliu
Kivant konyebseguket
5 Noha sok fajdalmok
Nem kinok de vamok
Melliek ronak bennönket

---

7 [Elöbb:] kik taxalnak bennüket

LISTIUS LÁSZLÓ

MAGYAR MÁRS
AVAGY

MOHÁCH MEZEJÉN TÖRTÉNT VESZEDELEMNEK EMLÉKEZETE

Az Nemes Magyar Országgh Státussihoz, Aiánlo Levél.

Quintus Curtius amaz Világh-bíró Nagy Sándor jeles viselt dolgainak-historikussa, töb dichireti közöt Nagy Sándornak beszéli, hogy ez az nagy nevezetü Fejedelem e' széles föld kerekiségét nem a' sok számu hadaival annyéra, aménynyire bölch Philosophusok okoskodásával haytotta légyen birodalma alá. Mivel ez az hatalmas Pogány Fejedelem soha semmi hadat akár mely Nemzet ellen-is nem mozdetót addig, valameddig az Tanáchban Bölcheknek elméjeket és az iránt-való tezczéseket nem vötte volna. Ugyan-is azoknak a' dolgoknak várhattuk jo végeket akár mikor-is, a' mellyeknek először eleit s utollyát meghvisgálljuk. Cicero-is a' deáki tudománnak kút-feje és forrása írja hogy *Parva sunt foris arma nisi sit consilium domi*, Cicero *Off: I.* az az a' külső Fegyver és hadakozás keveset árt addig az ellenségnek az mígh ben szorgalmatos tanáchok-által jo korban nem-rendelik: söt mind Deák s mind Görögh Historikusok valakik ezen nevezetes Nagy Sándor életét írásokban rendelték, kételkedtek benne, hogy-ha nagyob volté azon Fejedelemnek ellensegi-ellen való kegyetlenseghe, vagy bölch tanách-adoihoz engedelmessége mivel noha azon Fejedelemnek hadaiban bösegessen voltak sok tudos emberek az kiknek elméjek által had viselőinek erős karjok dirigáltatot, de mégh-is legh kedveseb vólt nála Aristoteles azok közöt, a' kiknek tanáchin maga-is járt, s hadait-is rendeltetni parancholta. Mivel a' Fejedelmeknek, s had-viselő Generalisoknak méltó ugyan sokaknak tanáchát hallanyok, de mindenkor szükségeseb azok közzül az okosbaknak engedniek. Sidonius azt írja: *Ducum antiquorum dextra solebat non minus stylum tractare quàm gladium*. Sidon. 4. 17. az az a' régi had-viselő Kapitányoknak szintén olyan gyakran forgot könyv a' kezekben mint a' mezételen szablya.

Valakik a' réghi Romaiják historiajában egy kevesé szorgalmatosan bétékintenek, velem együt azt fogják bizonyítani, hogy noha à Romaiják Természetekben fel-fuvalkodok voltak, és az had-viselésben serények, de az közönséges jóra való Bölchek tanách-adásinak oly engedelmesek, hogy kin az Táborban Oroszlányoknak, belöl az Tanáchban megh enyhült Bárányoknak természetekben mondotta volna akar-kijs öket lenni: Ugyan-is a' bölch Vellerius-ként. *Hic in castris utilior, ille in Toga melior*. Vell: lib. 2. nem külömben az

bölchék tanácha által, mint az erős Fejedelmek és Kapitányok fegyvere által, veretik meg akár mely ellenség-is.

A' nagy Theodosius Romai Chászártúl midön egykor tudakoznák, mint kélletnék az Fejedelmeknek és Kiralyoknak magókat viselni, hogy az egész alatta valo kösségtől dichirtetnemek s joknak neveztetnemek, és hogy körül valo határos Fejedelmek-is tölök rettegjenek, hétt kiváltképpen valo okokban tett válást Theodosius Chászár ezen kérdésre. Az Földi Fejedelmeknek ugy-mond, az kik kívánnják hogy dichirtessenek, és az alatta valoktol joknak neveztesse- nek, és ellenségek-is tölök rettegjenek, szükség hgy Gyakrabban az Tüdos Emberekkel Tanáchkozásokban nem az hejában valo henyéllésben foglalatos- sak legyenek és minden alatta-valok közöt valo egyenetlenségeket ki-irtogatván, azokhoz engedelmessék s ellenségekhez keményebbek legyenek. Mivel az kik bölch emberek tanáchainak engednek, azokat vak-merőknek nem nevezhe- tyük. Livius-is azt mondgya; *Qui nudus aut inconsultè hostem invadit, ei aut mors, aut servitus patienda. Livius lib. 10.* az az, a' ki Tanách és fegyver nélkül megyen az ellenségre, avagy meg h öletik, avagy rabságra vitetik, It bizonyodik meg h ama disticom-is:

*Sunt duo, quae faciunt ut Rex in honore sit, Ars, Mars:
Gloria ab arte venit, gloria Marte venit.*

Macedo Philep Király nagy Sándornak Attya, egész országában valo Bölche- ket Tánáchban hivatván szorgalmátossán tudakozék tölök, hogy s miként chelekedhesse ő azt, hogy mivel éltében jo hire, neve vagy on, holta után-is annak emlekezeti fön-maradgyon, azt találák azon Bölchek föl sok tanáchkozá- sok után, hogy ha a' Király magának holta után-is jo hirt és nevet akar nyerni, éltében viselt dolgait historiákban be irassa, és a' szerént az széles világra ki-bochássa, bizony helyes Tanách ugyan s bölch emberekhez illendö volt holot a' jo hirnél névnél és jo chelekedetegnél egyebet ebbül a' mulando világból holtunk után el nem vihetünk. Ugyán-is midön a' meg h öszült öregh emberek házakat és egyéb derekas épületeket tésznek, vagy kertekben jo izö gyümölch fáknak ágachkáiit plantállják, magok-is nem reménlik azt, hogy azok alát kedvek szerént nyugódhassanak, avagy oltot gyümölch fa-againak termésiben ehessenek, hanem maradékjokat nézvén, ök sem akarnak henyéllöbök lenni az ö elöttök valoinál, a' kiktül ök-is hasonló jokot vettek, a' bölchnek mondása szerént;

*Non mihi condo nemus sed gratius posteritati,
Quae dederant Attavi, reddere constitui:*

Marcus Aurelius Chászár midön sullyos betegségben esvén meg h gondoltá volná az emberi gyarloságnak mivoltát, hogy halála közelget, Commodust a' fiat (a' kit successornak hagyot utánna, a' birodalomban) eleyben hivatván, töb kegyes Attyai intesi közöt az kiket fiának elő-számlalt, azt hagyá neki, hogy ha Marcus Aurelius fiának ákar az Attya holta után-is neveztetni, elsőben-is ugy viselje magát, hogy ne az henyéllök tarsáságában, hanem bölch, tudos Philo-

sophusok conventiculumjában legh gyákrábban találtassék: masodsor, hogy soha addigh ellenség ellen hadat ne-inditchon valameddigh asztot Bölch Tanáchedok-által megh nem visgáltáttya: harmadsor, hogy nemzetéhez kegyes, ellenségihez retteneteseb legyen. Es végtére három ékessen chinalt táblát elő-hozátván, ilyen képpen szolt a' Fiának; Fiam ugymond, ez három táblálnál én tenéked drágáb marhát nem hagyhatok holtom után; mivel az egyikre maga élteben viselt nevezetes dolgai valának le-irva, a' masikon a' Fiának halála oráján tett szép intési, az harmádika penigh tizta és minden írástol üres valá és vizsont: Fiam Commode hogy jo Attyának jo fia mondassál, ugy viseld magadat, hogy valamint én éltemben viselt dolgaimat Tablára irattam; és a' következőknek emlékezetekre hattam, te-is oly dolgokat chelekedgy éltedben, az kiket ezen ékessen le-faragot Tablára méltán föl iradhasd, és utánnad valoknak örökké valo dichiretedre emlekezetül hagyhasd, ezt pedigh ugy nyered-megh, ha gyakrabban egyik kezedben könyv, a' másikban szablya, és ához hasonló fegyver forogh. Ugyán-is az Republica, és országok megh maradása e' kettőben vagon kiváltképpen helyheztetve, ámaz bölch mondás szerént,

*Artibus, & Armis ab utrisque ego Caesar in orbe
Dicor, erunt Artes, Armaque noster Amor.*

A' régi Pogány Romai Chászárok közzül Néro nem utolso, midőn egykor házában magányossán sokáigh chendessen maradot vólna, be menvén barati hazában, az asztalán könyve előtte lévén írva találák tudakozván tőle, hogy mi ok viselte, hogy szokása kívül ennyi ideigh az házban maradván illy szorgalmatossan az írásban és olvasásban vólna foglalatos, megh-felelvén azt monda; Hadgyatok békét ugymond, mert az örökke-valóságnak tanólok és magam éltemben viselt dolgaimat írom, következőknek emlekezetemre hagyván: nem-is tudom mi lehet Fejedelmeknek kedvesseb, ha jelessen viselt dolgok mind éltekben, s mind holtok után dichirtetnek; mivel az halál által minden megh-emésztettetik, de a' jo hir, nev fön marad világh végezetigh amáz vers szerént.

*Disce bonas artes, & opes contemne caducas,
Vivitur ingenio, caetera mortis erunt.*

Azon féllýül megh-nevezet Nagy Sándornak idejében élt amáz igasságh lapással keresője-is Bölch Diogenes Philosophus, kinek midőn hírét halván Nagy Sándor (az mint mindenkor szeretője, és böchüllője-is vólt az Bölch embereknek) látnya ment vólna, látván hogy megh-vonta magát, chak az írásban és olvasásban foglalatos, nem hogy eleyben ment vólna illy Nagy Fejedelemnek, avagy helyébül fél költ vólna, de chak reá sem tekénte, kéré azon Alexander, hogy a' töb Bölchekkel együt küvetné taborat, felelvén Diogenes im-igyen szólla: Midőn ugymond Alexander ezt kívánod tőlem, hogy dolgomat félben hadgyam, teged kövesselek, azt te sem kívánhatod, és én sem chelekeszem, mivel a' te hadakozásidnál (a' ki a' széles világot magad ala haytod) hasznossab és küllemeteseb dologban fáradok az örökke valóságnak írván, te pedigh chak az el-mulandoságnak szolgálz, mert a' világot, a' kit el-győztel mayd ki-hülsz

belőle. El chudálkozék az hatalmas Fejedelem Alexander a' bölchnek okos feleletin, és tekéntvén az környül-állokhoz azt mondá ugy segéllyen ugymond a' Márs vitészségnek Istene, a' kinek szenteltem minden Triumphusimat, hogy kész volnék nem lenni Alexander chak Diogenes lehetnek, mivel itiletem szerént ninch nagyob jo e' vilagon mint ha valaki Alexander lehet, a' ki mindennek, s néki sénki ne paranczolhasson, avagy Diogenes, a' ki az örökké-valóságnek tanolhasson. Es annira fél-indétatot Alexander ezen Diogenes bölch intő feleletitül, hogy az után midön ágyaban nyugodnék-is egy felől a' fegyvere, más felől a' szokot olvásó könyve vólt mellette.

Mivel-hogy pedig én-is vékony elmémnek¹ szennyes munkájában, (noha magamat² sem Diogeneshez, sem mas Historikusokhoz nem hasonléthatom) masodik Lajos Magyar-Országi Királyunk töb régi Eleinkel Mohác Mezejen történt el-eseteket irasomban foglaltam sokká gondolkodvan magamban, kiknek méltábban ajánlhátnám ezen erőtlen munkámat, és kiknek Patrociniumja alá méltábban bocháthatnam; Ti érkezétek elmémben Nemes Magyar-Országnek kichintül fogvást való nagyigh Méltóságos, Bölch, és Okos Statussi, a' kiknek sok okokra nézve méltobnak ítéltem ezen munkámat, de legh kivalkkép-pen azért, hogy bizvástabban nyujthatom vékony elmémnek kised munkáját azoknak, a' kiknek Nemes Elejeknek nevezetessen viselt dolgokat irom. Ugyanis Arvanak vallom lenni munkámat (a' kit chak mulatsagul és idő megh-chalásul irtam) ha ti kegyes Patrociniumotokban be nem fogadgyátok és oltalmatok alá nem melosztattok venni.

Vegyétek azert jo szivel nem az munkának erőtlenségét és elmémnek chekelységét, de az dolognak mi voltat a' kirül irok tekéntvén, kit ha megh-chelekesztek, és oltalmatok alá be-fogadván az irigység ellen³ pártat fogjátok, mind régi Eleitekről megh-émelekezvén, jo hiteketek azzal terjesztitek, mind nekem-is az továb való írásra és jelessen viselt vitézi dolgoknak pennám vételére nagyob szivet attok.

Isten veletek

LISTIUS LÁSZLÓ

Az Olvasóhoz.

Masodik Lajos Király töb régi Eleinkel Mohách Mezejen történt el-esetekről irok kedves olvásom, noha fel-forgatván elejtül fogvást való Magyar Historikusokat, de kiválképpen a' Bomphiniust töb régi hires, neves, nagy Gyözödelmű Királyoknak viselt dolgokat-is vékony értelmem szerént el-olvásván elégséges okokat talaltam, kiket méltán irasomban foglalhattam volna, de mind azok közöt-is ezt találtam méltóbnak lenni, mivel legh nagyob siralmas emlekezetre való el-veszése ot történék édes Hazánknek, az hol Magyaráságnak sengéje annyira el-töröltetet, hogy még-most-is lábra nem álhatunk utánna. Végén munkámnak irok keveset az töb Magyar Országi régi Királyinkrol és Gubernatorinkrol-is, az kik noha el multak s utánnok más szerenchétlennyebe üdök

¹ elmémnek ² magamat ³ ellen

következtek, méltók még-is jo emlekezetre, mivel azt szoktak a' Deak példa beszédekben mondani; *Foelix praeteritorum memoria*, Boldogh az elmúlt dolgoknak emlekezeti. Az szerenchének pedigh álhatatlanságáról nem egyébért irtam, hanem hogy hive lévén édes Eleinknek ötöd-fél száz estendeigh öket szárnyán hordozván hiven szolgálta, de végtére forgo kereke alá ezen harczon taszította. Ved kedvéssen azért kedves olvasom ezen erőtlen gyümölcshömnék vékony fayzását, és ha mi vétket ismész benne okos itiletod szerént corrigáld, és mivel jo szibül nyujtom te-is jónak tulaydonichd.

CLADIS MOHACHIANAE

PARS PRIMA

1. Szép dologh à virtus, drága Amethystus^a, magában viaskodik, A
Nárdus oroszlánnyal, erő az illattal, egymással tusakodik,
De mint hold uysága, ennek ő iosága, égennis nevededik.
2. À Romaiaknak, s hadakozásinak, emlekezetit hallom, B
5 Jeles vitézségit, s gyözedelmességit, írásokban találom,
Diadalmok után, hírek eset méltán, chronicákban számlálom.
3. À földön el futot, s égreis fel hatot, világhi düchöségek,
Had-viselőinek, s kariok ereinek, hathato serénységek,
Mint à nap tündöklöt, s mindeneknél fénlöt, hires io vitézségek.
- 10 4. À Cárthágobélit, s nagy méltoságbélit, emlithetem Annibált^b,
À ki hazáiáért, s megh maradásáért, nem rettegte az halált,
Népe példáiára, s Hercules modgyára, maga elsőben próbált;
5. Diadalmi pálmát, mint egy arany almát, szerenchét ugy tartotta
Baivivásra kedvét, elméiét, és szivét, vitézséggel forgatta,
15 Ellensége hirét, s töle nyert cymerét, statuára iratta.
6. Két úttya embernek, s előmenetének, vagyon é világh színén,
Tudomány, s vitézségh, e két io erősségh uiseli embert kényén,
E virtusok által, mint madár szárny által, repül föld kerekségén.
- 20 7. Együt io e kettő, s hátra sem vethető, à tudos s vitéz ember,
Okos Hadnagy után, mert igen gyakortán, serénkedő io hirt nyer,
Nem io vakmerőség, és az hertelenség, hogy ha kiben fészket ver.

A) Amethystus az az igen szép fenlő Carbunculus kö. B) Romaiak hadakozásinak dichireti.

^a Plin: lib: 27. Cap: 9. ^b Plutar: de Gest: Rom: et Graec:

8. E két ember úttját, hir s névnek két szárnyát, mert à bölchis dichéri
 Hogy^c még egekbennis, söt Isten előttis, fogh az bölch uralkodni,
 A ki Istenéért, s édes hazáiáért, tanult io hirt szerzeni:
- 25 9. Ember bár meg hallion, s koporsóban szállion, e két ioszázgh köueti,
 Söt még egekbennis, s az Isten előttis, szépen tündökölteti,
 Világon pediglen, ember elméiében, el sem temetetteti,
- 30 10. À io hir megh marad, à föld színén árad, ura holta utánnis,
 Nem szenved szorúlást, kíván szabadúlást, megh uyul magábannis,
 Szárnya vagon, repül, s nagy földet be kerül, bé szál Chronikák-
 bannis,
11. Virgilius iria, s rend szerént számlállya, az hirnek természetit, C
 Hogy nincz semmi gyorsab, avagy hathátossab, nyargallya világh
 szélit,
 Soha nem aluszik, s nyughatatlankodik, nem találhattya helyit.
- 35 12. Hizik röpüléssel, s fél részegittéssel, két száíátis találni,
 Egyikkel igazat, de gyakran hamissat, hogy szokot hintegetni,
 Sok reytek helyekre, s országgh részeire, fut s lót, nem tud nyúgodni.
13. E világi sok iót, kit ember gyütöt vólt, midön megh hal el hadgya,
 Miként^d füst, s harmatot, mezei virágot, csak el mulónak láttya,
 De az egy Tudományt mint hü tarsával bánt, maga mellet talállya,
- 40 14. Midön à Pompéius, mint fene Marius, à Iuliúst megh veré,^e
 Sok hadi eszközit, s ebben bizodalmit, vitézséggel el nyeré,
 Sokságu népeknek, mint ellenséginek, ebbennis végét éré.
15. Hires nemzeteket, s nagy Feiedelmeket, midön megh holdoltata,
 Számos országokat, s erős városokat, Zászlo alá irata,
 45 Még holta utánnis, titok boltyábolis, emlekezetre iuta.
16. Sok vitéz Triumphált, s némely halált talált, csak mi jo hirt
 vehessen,
 Hogy ha kik megh tértek, s bayvivásrul iöttek, vissza egésségessen,
 Dűchö koronával, s illendö pompával, várta Roma kedvessen,
- 50 17. Várta az Uraságh, Romai sokaságh, készítet Theátrummal,
 Laurusbol kötözöt, s koronákat szerzöt, tellyes diadalommal,
 Hogy fel öltöztessék s székiben ültessék, vitézi ruháiával.

C) Az hirnek Természeti.

^c Daniel. 12. cap. ver. 3. ^d Iob. cap. 14. ver. 5. ^ePluth. de Gest. Rom. et Graec.

18. A tizenkét^f Tanác, nyakokban Aranyláncz, város előtt uduar-
lot, D
Ily nagy méltosághoz, s baynok fogadáshoz, ki lováról le szállot,
Kiki köszönettel, és-Iô dichirettel, Tanách vitézhez szóllot:
- 55 19. Egésség s méltóság, erő, s hatalmasság, adassék személyednek,
Böchület, s hatalom, s tellyes diadalom, méltó vitézségednek,
Szükség hogy iutalmát, s faratsága hasznát, vehessed hüségednek.
20. A város elei, s tisztbéli vénei, ottan elő állottak,
Királyi Istápot, szentelvén á napot, és koronákat hoztak,
60 S nagy hangos torokkal, s üdvezülő szókkal, ő nekie így szóltak:
21. Oh te nemes vitéz? ki vagy hazánkért kész, minden had viselésre,
Hazánk reménsége, s szemünk fényessége, méltó vagy dichjretre!
Tétessék Laurusbol, s mind tiszta aranybol, korona á feiedre.
22. Iöy bé városunknak, és édes hazánkknak, szokot Triumphusában!
65 Öröly koronádnak, s méltó jutalmodnak, kit nyertél bayvivasban!
Öröly, s örvendezzél, s vigsággal övedszél, számos Tartományidban.
23. Praeda, s ragadomány, mind egyéb találmány, hol együvé vitetet,
Varasok Cymeri, s lég nagyob hirei, országokra teriedet,
Kiböl hire, neve, s maga viselése, méltán dichjrtettetet.
- 70 24. Fogot Feiedelmek, s ellenséges népek, szekér előtt vitettek,
Meg kötözöt kézzel, nyakok bilincsekkel, előtte be mentenek,
Melyből diadalma, s nagy erős hatalma, tetchék vitézségeknak.
25. Aranybol épitet, gyöngyel ékesitet, avagy Elephánt chontból,
Czinált szekerére, készítet helyére, vitetek sokaságból,
75 Kiért düchösége, s vitéz erőssége, tetczék méltóságából,
26. Tetétöl mind talpigh, öltözeti végigh, mind vont aranybol vala,
Feiében korona, s iob kezében pálma, ezt érdemlette vala,
Koronás lovakkal, Zengö Trombitákkal, így kísértetik vala,
27. Egész Tisztviselök, Hadnagyok s vitézlök, lovak hátán kísérek,
80 Laurus á feieken, ágai kezekben, á varosban bé vévék,
Es á töb vitézség, s á Romai kösség, zengö szókkal dichjrék,

D) Romaiak Triumphusának leírása.

^f Pluth: de Gest: Rom: et Graec.

28. Megyen à varosban, s vagyon vigasságban, Capitolium felé, E
 Jovis Templomához, s oráculumához, lépék oltára mellé,
 Szokot áldozattal, s mind drága illattal, Istenét meg tisztelé,
- 85 29. A nagy Jupiternek, mint erős Istennek, régi szokások szerint,
 Győzedelmességét, s minden vitézségét, ot számlálá rendszerént,
 Vegre koronáit, s néki diadalmát, szentelé szíve szerint,
30. Szémlélte nemesség, minden féle kösség, nagy pompás düchö-
 ségét,
 Széles határinak, sok Tartományinak, álmélkodhatta végét,
 90 Sokságát Rabinak, s fogot Hadnagyinak, számlálhatta seregét.
31. Hát ama Cyrusrol,^g Persák királyáról, mit mondgyak verseim-
 ben? F
 Szerenchés voltárol, s hadakozásirol, mit talállyak elmémben?
 A ki hazáiának, s oszlopa házának, vala reménségekben,
32. À jádzo szerenche, s ennek fénlő kinche, szivét ugy fel gerieszté,
 95 Diadalma után, és szekere után, mikor kötve viteté,
 Négy koronás Királyt, kiket harchon talált, rud mellé helyhezteté.
33. Tiz száz ezer népe, s rettenetes képe, latczot Xerxes hadának,^h G
 Mint zápor essötöl, vagy meny ütő kötöl, volt romlása sokaknak,
 Győzedelme nagy volt, s mint nap tündöklő volt, ereie hatalmának.
- 100 34. Nagy Sándor hadais, még Indiákatis, oly igen meg rettenté,ⁱ
 Nagy győzedelmére, s királyi székére, sors hamar fel ülteté, H
 Széles è világnak, tágas határinak, Uráváis téteté,
35. Mint Phoenix halálbul,^j és por hamuiából, elevenedést kíván,
 Fel-forr vitézsége, mint forrás bősége, vitézi példát adván, I
 105 Az föld gyomrábannis, s koporsoiábannis, vére nem nyugodhatván.
36. Ember bár mindenét, aranyát s ezüstyét, egy órában veszesse,
 Ezt fel találhattya, s helyre állithattya, csak hűséggel keresse,
 De el veszet hírét, mint légh drágáb kinchét, nincz hol elő vehesse,
37. Két kárt nevez à Bölch, kiket nemes erkölch, nem tud elő szerzeni,
 110 Èkes nevét, hírét, mint tulaýdon vérét, kel embernek örzeni,
 Ki ha egyszer el vesz, helyette más nem lesz, nehéz ez kárt földözni.

E) Capitolium az régi pogány Romaiak közöt, Iupiter Temploma volt. F) Cyrusnak díchireti.

G) Xerxes hadainak sokasága. H) Nagy Sándornak szerenchés hadakozási. I) Phoenix madár Természeti.

^g Pluth. de Gest. Rom. et Graec. ^h Pluth. e Gest. Rom et Graec. ⁱ Pluth. de Gest. Rom. et Graec.

^j Plin. lib. 20. Cap. 2.

38. Hol vagy te Magyar Márs? régi vitézi társ, Bellona szeretőie,
Vér szomiúzo Pallás, mint egy erős Atlas,^k egek fel emelőie, J
Mággos nemzetének, scythiai vérnek, te vagyé segéttőie?
- 115 39. Ved melléd Achillest,^l vagy amaz Herculest, forduly ellenségedre,
Hazádnak romlásán, s ennyi pusztulásán, gyeriedgy az vitézségre,
Josuét Hadnagyúl, Isten után társúl, hijad à mezőségre,
40. Bozdullyon fél benned, igaz magyar véred, s foghy fegyvert iob
kezedben
Idegen nemzetnek, s pogány nemzetségnek, ne légy chufia eltedben,
120 Ha mi vitézi vér, à ki nevedhez fér szorúlt mégh à testedben,
41. Egy üstökös Czillagh, föl támat ki villagh, szivárványúl
az égen, K
Isten reménségül, Noënak kit ielül, helyheztetet volt régen;
Nékedis példádra, s vitézi sorsodra, atta ezt reméntelen,
42. Josuétis Isten, ellenségi ellen, megh áldá kérésében,
125 Midön napnak fényét, s tündöklő ereiét, fogá szokot mentében,
Tizenkét grádichal, à napot világgal, hoszabitá rendiben,^m
43. Amaz kevély Sault, ki dühössen dúlt s-fúlt az Isten megh alázá,
Philisteusoknak, mint aemulussinak, szerenche kézben hozá,
Kezdet szandékában, és akarattyában, hatalmát zabolázá,
- 130 44. Az Israël népét, s kedves nemzetségét, Pharaonⁿ jnségéből,
Nappal sötét oszlop, eyiel fényes oszlop, vezérlé ki kezéből,
Ellenségét rutúl, szekeres hadastul, süllyeszté haragjából.
45. Mi nemzetünketis, miként Israëltis, ki hozá scythiábul, L
A Duna mentére, Canáan földére, tévé le irgalmábul,
135 Végre igaz hittel, lelki öltözettel, ruházá iò voltábul,
46. Mostannis nem kisseb, s-nemis véghetetlenb az ő irgalmassága,
Nem rövidült karia, s mostanis akaria, kész ő hatalmassága,
À ki tusakodik, s érte viáskodik, Isteni méltósága.

J) Atlásnak erős vólta. K) Istennek szövetsége Noëval. L) Istennek io tétéménye az magyar nemzetel.

^k Virg. lib. 4. Aeneid. Item Plinius solim: ^l Herodot: ^m Iosue cap. 10: ver. 12. et 13. et 14. Ecclesiasti cap. 46. ver. 5. ⁿ Exodi 13.

47. Dichérik Apellest,^o nem hires Periclest,^p szép s bölch kép
írásárúl, M
140 Egghi madarákon, s-mezei vadakon, Julust à vadazásrúl,
Cándor Thelámontis, s-à vitéz Jásontis,^q Bárány el hozásárúl. N
48. Iriák Calliopét,^r bolcheségen épét, hogy volna ékes szóllo, O
Musák seregében, s Phocis ligetiben, ninczen hozzá hasonlo;
De semmi magában, s mind vigásságában, hogy ha tavúl Apollo.
- 145 49. Clio az esztendöt, s régi elmult üdöt, veszi rendel írásban, P
Jeles történt dolgok, naponként kik forgók, vadnak gondolatiban,
De mint egy tükörbül, örvendetésségbül, szemléli Apollóban.
50. Eratho Virginál, s reménli magánál, hogy ninch ékeseb lántos, Q
150 Pompás vigasságban, s egyéb rendtartásban, hogy volna álhatatos,
De Apollo nélkül, mint viz forrás nélkül, haszontalan s-bánatos.
51. Szerelemmel megh tölt, s Venus ágyábül költ, szép éneklő
Thália, R
Világh dichöségét, fel mullya szépségét, nyelvének ékes hanghia,
De megh reked szava, s némul gondolkodva, ha Apollo nem láttya.
- 155 52. Medúsa romlását, s-vére ki-ontását, Melpomene kobzollya, S
Pegasus^v mint szármat, s Parnassusban támat, arról Tragaediáia,
Mondgya forrásának, Apollo e' kútnak, volna ékes folyamia.
53. Terpsichoré tánczol, s-Thémisnek tanáchol, Clio jobbia felöl ál, T
Altydessel tréfal, s musikáián hárfál versét s kronikát számlál,
Mint irot táblábül, mindent Apollóbül, elméiében fel-talál.
- 160 54. Euterpé bölch tudos, síppal ieles modos, mint az zengő
trombita, U
Phoebe Cytharáiát, félyül multa hanghiát, ékes hármoniáia,
Vigadhatna szive, de el-esik kedve, ha Apollót nem láttya.
- 165 55. Ama-Polymnia, egygik koronáia, à bölch kilench Musáknak V
À ki Lybethrisból, oltya forrásából, inyét szomiuságának,
Elmés indulattyát, és gyors futamottyát, szenteli Apollónak.

M) Apelles kép írásnak Fejedelme, N) Iáson haios társai. O) Musák tulajdonsági. Calliope ékesen szólásnak Isten Aszsonya. P) Clio historia írásnak Isten Aszsonya. Q) Eratho à lantolásnak Isten Aszsonya. R) Thalia szerelemnek Isten Aszsonya. S) Melpomene Tragaediának, az az szomorú történt dolgoknak Isten Aszsonya. T) Terpsichoré táncznak Isten Aszsonya. U) Euterpé Trombita Találó Isten Aszsonya. V) Polymnia nagy és nevezetessen viselt dolgok Isten Aszsonya.

^o Plin. lib. 36. cap. 10. ^p Plut. de Gest. Rom. et Graecor. ^q Mart. lib. 2. Virg. in Poemat. ^r Plin. lib. 36. cap. 10. ^s Pluth. de Gest. Rom. et Graec. ^t Ouid. lib. 7. Meth. Statil. lib. 10. Theb. ^u Mart. lib. 2. Virg. in Epigram. ^v Strab. lib. 8. Luc. lib. 9.

56. Urania szépen, s dichiretes-képpen, köztök Àstrologízál, X
 Elméie szíváruány, s melséges tudomány, az Apolló hozzá áll,
 Egeket visgállia, s czillagit számlállia, iövendökröl Rithmizál.
- 170 57. Mint à nap fényével, s' a' föld eréivel, mindenekre érdeemes Y
 Delos^x Dianával,^y Cythara Venussal, nevezetes és nemes,
 Igy a' kilench Musák, Apollóval rósák, vigasságok érdeemes.
58. Minden nemes erkölch, azt mondhatom nem bölch, kit az
 tunyaságh követ,
 Mert vitézi proba, soha nem ostoba, megh úiéttia à szivet,
 Praedáia szerenchén, serény mint kereczen terieszti a' hírt s' nevet.
- 175 59. Vayha Periclesnek,^z vagy Ascrei^{z'} vénnek, ékessen szóló nyelve, Z
 Suada Minervától, s ama bölch Pallástol, megh volna engettetve!
 Caballinus kútbol, s ennek forrásából, ihatnám örvendezve!
- 180 60. Pimple tudománya, sophothéos nyáia, ha követne Junoval,
 Halhatatlanságnak, s Isten Aszonyoknak, élhetnék itálával,
 Amaz Pegasusnak, es Bellerophonnak, repülhetnek szárnyával. AA
61. Bár csak az Delosban, vagy amaz Paphosban, születésem lett
 volna! BB
 Latona emlöien, s édességes teien, fel neveltetem volna!
 Grineum erdőben, s zöldes ligetiben, ölben vitettem volna!
- 185 62. Diána nyíloit, s hatható Czidáit, ha kezemben vehetném! CC
 Es iskoláiában, vagy Musaeumiában, bár chak kevésbé lépném!
 Sokkal széb s ékesseb, es kellemeteseb, verseim enekelném.
63. Annál termöb volna, s gyümölczöseb volna, magtalan
 borostyánom, DD
 Hurom ékesebben, s gyönyörüségében, most zendülne lántomón,
 Ambrosia volna, s-téyiel, mezzel folyna, verseim Rithmusimon.

X) Vrania egek forgási vizsgálásának Isten Aszszonya. Y) Apolló à kilencz Musáknak élötte iáro Feiedelme. Z) Pericles Athénásbéli bölch embernek neve. Minerva az ió rendtartásnak Isten Aszszonya. AA) Pegasus Parnassus hegyben lakó szárnyas ló. BB) Delos tenger szigete. Diána hazáia. CC) Diána Vadásásnak Isten Aszszonya. DD) Orpheus Apollónak Fia, igen szép szavú Musikás.

^x 2. Cic. 3. Verr. Plin. 4. Cap. 12. ^y Vir. lib. 10. Plin. lib. 4. Cap. 12. ^z Pluth. 31. 26. 60. 42. Hesiod. in theoni: idem servius. ^{z'} Virgil. 2. Georg. Ovid. 9. fasto. Item Ennius.

- 190 64. Epygeniáiát, s Orpheus^{aa} harfáiát, most kezeimben fognám! EE
Lantiáual^{bb} Ariónt, s az híres Amphiónt,^{cc} segítségémre
hínám, FF
Ez Isten Aszszonyt-is, s-viragos Chloryst-is, versemhez
kapcsolnám,
65. Az értelmes Cliót, mint bölczeséges iót, mivel hogy nem követtem,
Sem az Heliconban, sem Pieriomban, tanusságot nem vettem,
195 Æ tudós szüzeknek, Phoebus seregínek; lantiokat sem
pengettem. GG
66. Vékony értelemmel, s magtalan elmével, természet látogatott,
Nyelvem csak rebegő, haszontalan s pengő, szólásához most jutott,
Ajakim-is higak, számban ingo fogák, írásához miért fogott?
- 200 67. Híres Carthágonak, Dido^{dd} rakásinak, midőn történt kezdeti HH
Jelen nem lehettem, s távul tüle estem, szemem sem szemlélheti,
Igy Chekély munkámat, mint kö-rakásomat, czorba megh
eméztheti.
68. Ti töletek Musák. ékes szóló Rosák, kívánok segítséget,
Kik az Parnassusban, s-sötét barlangiban, veztek gyönyörüséget,
Nyelveteknek inye, nem szenved gégeie, szomiuságos inséget.
- 205 69. Hol vagy Melpomene, személyed esméré Tragoediam forrásá,
Rebegő nyelvemnek, s-izetlen versemnek, ékesítő orvosa,
Nem de Pegasusnak, s Helycon kútyjának, te vagy-é az folyamia?
70. Pokolbéli Sátán, mint sivó oroszlány, ki mindenkor leskődik,
Kerezyén embernek, igaz életének, utánna inczelkedik,
210 Fel tátot torkában, s Cerberus^{ee} Toiában, csak hamar bé
rántodik, II
71. Mulciber^{ff} fel támad, s Tantalussal álmad, tüzeit megh gyuitattya,
Vulcánus^{gg} egy felől, s-Clotho másik felől, fuvóiával izgattya, JJ
A széles világra, s minden határira, el-teriedet nagy langhia.
- 215 72. Az hatalmas Isten, olykor méltoképpen, szabad utára hadgya,
A' mi büneinkért, s gonosztételünkért, Sátánt reánk boczáttya,
Czupán az egy lelket, kit maga teremtet maga megh szabadéttya.

EE) Epygenia, az az Musikának neme. FF) Arion Musikásnak neve ki az Tenger közepin hegedülé-
sével az Delphineket elő hitta. GG) Phoebus, az az Apolló. HH) Carthágo igen híres város, az kit
Dido rakatot. II) Cerberus Pokol Aytaiát örző három feiü-eb. JJ) Vulcanus az kováczlásnak Istene.
Clotho az öt Pokolbeli Aszszonyoknak egyike.

^{aa} Mart. lib. 12. ^{bb} Sen. Herc. Tur. Idem, Herc. Oet. Ovid. 10. Metha: ^{cc} Mart. lib. 8. Papin. 8. Th.

^{dd} Claudianus ^{ee} Claudianus ^{ff} Virg. lib. 1. et 4. Aeneid. ^{gg} Horat. Sene. Virgil. Ovid.

73. Azt szokták mondani, közpeldául hozni, gyakran beszélgetésben,
Az igaz barátság, avagy Atyafiság, tetczik megh az szükségben,
Isteni szeretet, s jó lelki esméret, látczik megh késértetben:
- 220 74. Iob Pátriárhára, mint hü szolgáláira, Plutot reá boczátá,   KK
Midön szép fiait, gyermekit s leányit, köfal közzé boritá
Minden majorságit, drága sok iavait, ellenség el haytatá.
75. Végre ö magátis, miként az Lázártis, fekéllyel undokétná
Megh hagyá Sátánnak, hogy ez szolgáláinak, hüségét
megh-probálná,
225 Mint aranyt tűz által, és probákö által Iob szolgáláit visgálná.
76. A' mely fiát Attya, legh inkább kívánnya, hogy iora nevelkedgyék,
Gyakran ostorozza, s-azt magához hozza, hogy jobban
gyarapodgyék
Szereti szivében; Attyai kedveben, fia hogy megh nyugodgyék:
77. Ekképpen az Isten, országunkban itten, Eleinket próbálá,
230 Midön reméntelen, czuda mely hertelen, veté pogány kard alá,
Mert fogyatkozással, Törvény elhagyással, nemzetünket találá,
78. Ostorát hát méltán, Kezébül ki nyuitván, édes hazánkat veré,
Mivel sok vétekbén, s gyakor esetekben, mi Atyáinkat éré,
E' Török igáiát, s kemény terhes sullyát, maradekok el nyéré.
- 235 79. Sultán Sulimántis, a' Török Czászártis, magyarokra inditá,
Tüzzel és fegyverrel, s iszonyu erővel nyakokban igazgatá,
Kivel nemzetünknek, s édes Eleinknek, magvokat szakasztatá.
80. Látván Török Czászár, miként álnok Timár, hogy az sors most
szolgálna,
240 Ossi Amurátes, miként Bajazétes, hogy Szerenczés let volna,
Gondolá magában, s száná szandékában, hogy öis io hirt Kapna.
81. Söt még ágyábannis, s nyugodalmábannis, mind elméjében vala,
Mint tüznél forro viz, ö benne minden iz, fő s ugyan buzogh vala,
Házában sétálván, szemeit forgatván, magában így szól vala:
- 245 82. Szoros Asiábúl, miként egy Fogságbul, Eleim ki Szármoztak,
Sok Triumphusokkal, s kemény rablásokkal, Európában iutóttak,
Várat, varosokat, sok Tartományokat, rontattak s-holdoltattak.

KK) Pluto pokolbéli Feiedelmeknek Egyike.

83. Vitéz Otománnus^{hh} miként erős Pardus Tatárokat megh veré, LL
Saracenusokat, párt-ütő Latrokat, csak hamar utól éré,
Végre országokkal, s minden hatalmokkal, Zázlója alá nyeré.
- 250 84. Hellespontus Tengert, a' kit magának nyert,ⁱⁱ Orchanesis
visgálta MM
Kemény bayvivással, serény kész-voltával, Phrygiát holdoltatta,
Ennek diadalmát, söt tellyes hatalmát, birodalmához róttá.
85. Másod Amurátes,^{jj} hires, s nevezetes, győzedelmivel vala, NN
Kinek ereitül, miként egy Szélvéztül Görögh országh fél vala,
255 Drénápolyban székét, Czászári ülését, ez helyeztette vala,
86. Nemzete Czillagia, miként nap világa, Baiazétes népe közt
Fénlet taborában, ki Görögh országban rettenetes czapást tött,
Bizantium falát, nyargalta oldalát, sok nemzeteket vesztött.
- 260 87. Amaz Mahométes, fene, s rettenetes, volt hadakozásiban,
Vitézsége ielét, s maradando helyét, tévé Bizantiumban,
Görögh Czászársághat söt egész országát, el törlé haragiában.
88. Amá Cybelinus, miként fene Héus nemzetünknek Cymere, OO
Mondhatom lett volna, s el törlötte volna, véghetetlen ereje,
Görögök országát, ha Párcák halálát, vittek volna meszéere.
- 265 89. Selimus az Atyám, s Mustaffa a' Bátyám, miket nem próbáltak?
Saracenusokat, vakmerő Persákat, müdön mind le vágtnak,
Várai falai, váراسi oldali, földigh le rontattanak?
90. Ama Syrusoknak, Szerechen Latroknak le szállittá fegyverét,
270 Ellene állóknak, és nem holdoloknak, ki ontotta a' vérét,
Ehséggel rontatá, hadát rá szállétá, s el foglalá kenyerét,
91. A' Keresztyénekis, nem üresek ökis, lévének hatalmátul,
Mert birodalmokban czorbat tön honyokban, s félének fegyverétül,
Nagy volt hire, neve, s nevelkedet kedve, sok szép győzedelmétül,
- 275 92. Sok hatalmasokat, és töb Czászárokat, találók fel elmémben,
A' kik mi hazánkat, és határainkat, teriesztették mindénben,
Sok ezekről a' gond, elmém bizonnal mőnd, legy íó iyekezetben.

LL) Otománnus leg első Török Czászárnak neve. MM) Orchanes második Török Czászárnak neve.
NN) Amurates Török Cászárnak neve, kivel Lázlo magyar és Lengyel Király Várnánál szerenchtél-
nül harczolt. OO) Török Czászároknak rendre következő nevei.

^{hh} Lonit. de actis Turc. ⁱⁱ Lonit: ibidem ^{jj} Ibidem

93. Erős hatalommal, s nagy birodalommal, a' nagy Alla megh áldot,
Vitezségem előtt, az hová tegzem lött miczoda s-mi megh állot?
Híremmel, névemmel, végtelen erőmmel, már a' világh megh
mállot.
- 280 94. A' Thyrrénum tenger, ellenem már nem mér, semmiben rugódozni,
A' mellyet fegyverem, kénszerite törem, Török holdnak szolgálni;
Nekem Czászárioknak, s-nagy Monárchájoknak, esztendőnként
holdulni.
- 285 95. A' Rhodus szigetét, a' ki szamos népét, hadaimnak emészte,
Czuda hamarsággal, csak egy fordulással, jób karom le ülteté,
Vérek hullásával, és pusztulásával, holdulni kinszerité.
96. Kaurok határát, s-Nandor fejr várát, nem régen én megh vévém,
Magas köfalait, sok erős bástyáit, müdön semmivé tévém,
Nemde én magamnak, s egész országomnak, nagy dichéretét
vévém?
- 290 97. Asias, Europa, kiben bé-harapa, minap vitézi népem,
Fél s, rettegh en tölem, ha hirt hall felöllem, vagy láttya hadinépem
Affrica jol tudgya, mert volt velem gondgya, hogy le-vágá seregém.
98. Nem hogy Kaurokat, de söt Indusokat, reménlem megh verhetem,
Az Americára, s Kjnches országára, erőmet be vihetem, PP
È széles világot, illy nagy tágasságot, magamévá tehetem,
- 295 99. A magas egekben, czillagos menyekben, egy Isten uralkodik, QQ
Ö küvülette más, vagy pedigh változás, ott soha sem adatik,
Czak önnön magátul, s tellyes hatalmátul, minden dirigáltatik.
100. Szükség e' földönnis, aként egy urtólis, világh igazgattassék,
Az nagy Mahometnek, mindenektül ennek, sok áldozat
nyuitassék,
300 Alla Istensége, tellyes dichössége, mindentül tiszteltessék.
101. Énis eleimnek, s Otoman nemzetnek, lehetek hát Czillagia?
Méltó Mahometnek, Török erejének, nevelkedgyék az holdgia,
Mind világh végéigh, s az arany almáigh, ne szünnýék megh
haragia.

PP) América e' világnak egyik része QQ) Sultán Sulimánnak kevély hámis beszéde.

111. Győzhetetlen Czászár, bizony mondom nagy kár, hogy eddigis
 henyeltünk,
 Tudom sok népeket, s erős Fejedelmeket, Atyáddalis megh vertünk,
 Szerenczénk mert jó volt, s Alla mellettünk volt, s viaskodot
 érettünk,
- 335 112. A' nagy Mahometre esküszöm fejemre, ha jó szerrel indulunk,
 Káur birodalmát, és egész hatalmát, fottigh megh holdoltattyuk,
 Homályos holdunkat, s kicziny Czillagunkat, ezzel
 nagyobbithattyuk.
113. Arslán Bék felele, szívében emele Czászárnak nagyob lángot,
 Változik színében, ninch szive nyelvében, mert fél hogy nyer
 haragot,
 Látván Czászár szívét, igéré hűségét, s dichjréis a' dolgot,
- 340 114. Mind e' világh tudgya, s vallion ki nem láttya,
 rettenetességedet? RR
 Méltó hogy kövessed, s ezzel fel tiztellyed régi szép eleidet.
 Nékemis a' teczik megh indullyunk illik, készitessed erödet.
- 345 115. Olay Bassán a' sor, Arslán tanáczakor, ezis mind gondolkodék,
 Hogy Török Czászárnak, kegyelmes urának, tanácz tölle adatnék,
 Mert ha koczka challya, s ha vakra allittya, tanáchadora esnék;
116. Nehezeb Kaúrral, mint Görögh Czászárral, győzhetetlen
 Czászárunk
 Tábort indítani, s viadalra menni, a' kit mostan forgatunk,
 Mert gonosz farkasok, noha csak számosok, szükségéh itt
 vigyázásunk.
- 350 117. Oszmán Bassa szólla, s ugyan megh búsula, Olai félénk szavain,
 Nem méltó hogy itt üly, de csak szálláson süly, Czászár
 igyekezetin,
 Mi okból nem marach? Bezzegh e' nagy kuarch? s félsz kaur
 nevezetin?
118. El mennyünk, tanáczom, s el-szánt akaratom, ha Czászárnak ugy
 tetczik,
 Tudom hogy szándékom, és tanácz-adásom, töbnekis jonak
 látczik,
 A' szerencze mienk. Mi okból ne mennyünk lam velünk ugyan
 jachik.

RR) Török Czászárnak Bassájval valo Tanácsa.

- 355 119. Mehmet Agha szólla: Oly igen, vén vala, hogy fel sem kelhet vala,
Hordozták csak székben, jo tanách mindenben, látot hallot, s
bölch vala
Czászárnak csak lassan, s ugyan halhatossan, ekképen szóllot
vala.
120. Erös ostromokon, vitézi próbákon, Szelim Czászárral voltam,
De Török erőnek; s éles fegyverének tompulását nem láttam,
360 Méltó hogy mennyetek, s serények legyetek, ilyen tanáczt
adtam.
121. Tetczék Allikurtnak, hogy megh indúlnának, a' Czászárnak
intésén,
De jo készüllettel, s bö gyülekezettel, mivel készülnek meszsen,
Nem jo ellenséget, s kaur nemzetséget, semminek vélni szintén.
122. Többijs itilék, s mélonakis vélék, hogy Czászár megh mozdulna,
365 Egész erejével, s fene vitézivel, hogy táborba szállana,
Török nemzetségnek, s következendőknek, országot holdoltatna.
123. Vezérek tanáchit, s okos itiletit müdön Czászár megh érté,
Mint ha ő magában, és méltóságában, megh uyult már tetteté,
Mind fejenként öket, mint fő vitézeket, dichirvén el ereszté.
- 370 124. Sokféle Postáit, kikkel országait, fel zenditcze hivatá,
Pechétes levelit, és paranczolatit, minden felé osztatá,
A' nagy Asiában, fő tartományában, ilyen szokkal irata:
125. Mi Sultán Sulimány, e' földi tartomány, kitül fêl rettegéssel, SS
Kinek az ereje, mint Czillagok fénye, vagyon nap kelésével,
375 Memhet Vezérének, Asia Békének, jot kíván kegyelmével,
126. Ved eszedben Memhet, mentül előb lehet, hadaid öszve gyüyched,
Mentül töb népeddel, s ékes fegyveriddel, azokat melléd vegyed,
Othon maradását, sokkáigh alvását, senkinek ne engedgyed,
- 380 127. A' Kaur nemzetre, (kik csak henyelésre magok atták) Indulyunk,
Ez igyekezetünk erönk hogy minekünk, s mindgyárt taborban
szálljunk
Tégedet pediglen, a' mezöben jelen, tenger partyán találljunk.

SS) Török Czászárnak hadba hirdető paranczolatnya.

128. Vévén az irását, és paranczolattyát, Memhet Bassa Urának,
Mélto böczülettel, s illő tisztelettel, engede hatalmának,
Hogy fel fegyverkeznek, s fegyverben öltöznek, Parancholá
hadának.
- 385 129. A' töb Vezérekis, Czászárnak ezekis, nagy tiztelettet tének,
Hadat kiáltatván, táborban szállétván, sietve készülének,
Czászár hagyásának, s Paranczolattyának, engedelmessek lének.
130. A' Tavaszi üdö, ki ugyan örvendő, már el közelgett vala,
Minden tizti szerint, s ugyan szive szerint, az hadba készül vala,
390 Harom száz fal-töröt, illy kegyetlen eröt, Czeigházbul vontak
vala.
131. A' Tavaszt megh várván, Czászár megh indulván, mezöre el ki
szálla
Negyven ezer Ianczár, mint nagy seregh madár, ötet követi vala,
Tiz ezer lovagia, s nőtön nő haragia, mindent sietet vala.
132. Husz ezer vitézlöt, Asiából kiköt, a' Memhet Békis hozott,
395 Jo készülétekkel, s fényes fegyverekkel, Urának be mutatott,
Jgy minden eröstül, fejenként népestül, ezis Czászárhoz állot.
133. Bosznyai Békel s a' Sangyal Beglérrel, nagy lön Czászár ereje,
Két száz ezer embér, a' kiken mind fegyver, számláltaték melléje,
Jly kegyetlen haddal, vesd megh bár magaddal, mely tartomány
szenedgye?
- 400 134. Mely országgh tájára, avagy határára, teried ez az szörnyüséggh,
Vigyáz Magyar országgh, mert föld alattad ágh, s maid le vágia
ellenséggh,
Oltalmazd magadat, s félched te hazádat, te henyélö nemességgh.
135. Mozdítá táborat, s vonyatá sátorát, Drinapoli mezöben,
Hol Magyar Királyal, vitéz Bainokával, szállhasson szemtül
szemben.
405 Be nagy vér ontás lesz, s be sok nemzetséggh vesz, szegény magyar
nemzetben!

PARS SECUNDA

1. Magyar Király László, Anna de Candalo, Feleséget vett vala, A
Francia országbul, de Királyi ágbul születése lett vala,
A' ki hamar üdön, s mint egy két esztendön, fiat s léányt szült vala,

A) Lajos Királynak Geneológiája.

- 410 2. Leányának neve, Anna keresztelve; kit midön fel nevele,
Ferdinánd Herczegnek, a' Károly Eöchének, férnek adni rende,le,
Mert Atyafiságán, s Károly Sogorságán, szive igen örüle.
3. Egyetlen egy fiát megh öregült Attyát, a' ki gyönyörköttette,
Lajos fel serdüle, s hogy megh öregbüle, székében helhezette,
Söt szent koronával, s Királyi pálczával, országis tiszteltette.
- 415 4. Lajos nevelkedvén, s még csak Gyermekek lévén, Attya már megh
holt vala
Gyenge Kariaira, s Kisdéd Vállaira az ország gondgya szálla,
Még fel nevelkedék, s jobban öregbedék, Tutorságh alatt vala.
5. Emberi időre, s iffiui erőre, midön fel huzalkodék,
Jgyenes erkölchben, Királyi eszében, osztán megh allopodék
420 Hogy megh házosodnék, s magva száporodnék, országa
gondolkodék.
6. Az Interregnumtól, következő kártól, akar mely országh félhet,
Hol Királyi ágbul, s hazája fiátul, következőt nem vehet,
Közöttök párt ütést, s bajos öszveveszést, akarkijis remélhet,
- 425 7. Károly Czászár hugát, hozák a' Mariat, nekie feleségül,
Vy Atyafiságot, avagy sogorságot, tévének erősségül,
Kivel lakik vala, és örvendez vala, tellyes gyönyörüségül,
8. Okos, eszes, és bölch, s benne nemes erkölch, már Fejedelem
vala, B
Deli állapottal, s ékes ábrázattal természet látta vala,
Szeléd természeti, kiért dichéreti országa előtt vala,
- 430 9. Chuda mely bölcheség, és Királyi felség, belé öntetet vala,
Nemzetéhez kegyes, viszont rettenetes ellenségéhez vala,
Illendő dolgokat, s tanách-adásokat, örömet követ vala,
- 435 10. Örvendetes szava, s ékessen szólása, tiztességes tréfája,
Mindeneknél kedves, mint méz édességes, országban állapottya,
Természeti mérész, erős próbákhoz kész, s böséges tudománya,
11. Gyakran a' vadászás, és a' madarászás, multságiban vala,
Czak lovat és fegyvert, szereti vala mert, s kezében forgat vala,
Nem kell az henyéles vagy ágyban heverés, inkább kin forogh vala.

B) Lajos Király dichéreti.

- 440 12. Teste magassága, jeles sugársága, s erős vastagh kariai,
Nézésében kegyes, orczájais tellyes, szép piros ajakai,
Huszon-egy esztendőt, s akkorbéli üdöt, számlálhattak napiai,
13. De nem sokká tartá, csak képét mutatá, szerenche adományát
Hamar el ragadá, s föld alá boritá, Királyi méltóságát,
Mint ama mostoha, ki nem igaz soha, hagyá csak kívánságát.
- 445 14. A' Ganymédesnek, Ida hegybélinek, nem volt szeb ábrázattya, C
Benne Periclesnek, s Minerva Istennek, bö Eloquentiája,
Kedves mint Ionatas, erős miként Atlas egek megh mozdítója, D
15. Laomedon fiában, és ékes Titonban, nem volt nagyob méltósággh,
Jffiu ábrázattya, megh-ért tudománya, s benne az hatalmassággh,
450 Ráro tekinteti, s deli szemléleti, s véle nőt az Urasággh.
16. A' Palatinussággh, s tiztbéli méltósággh, vólt Báthori Istvánban,
Mivel e' tizt első, s Király utan felső, minden méltóságokban,
Fia Báthorinak, ki Mátyás Királynak, hü volt szolgálattyanban:
17. Erdéli Vaydasággh, s tiztbéli méltósággh, Zapolyai Iánosnál, E
455 Nem volt senki kinchesb, avagy értékesseb, Magyarok közt nálánál,
Hiresb s nevezetesb, avagy tekintetesb Szepesi Groffságánál,
18. Böchüs az országban, ha Királyi magban; fogyatkozás let volna,
Ötet Királyoknak, ekképpen Uroknak, Magyarok tették volna,
Egész országostul, és tartományostul, néki holdultak volna:
- 460 19. Jstván Moldovában, Ráduly Havasalyban két jeles Vayda vala,
A' kik nagy hüséggel, tökéletességgel, azt Gubernállják vala,
Király akarattyan, és parancholattyan, mindenik lépik vala:
20. Horvát országí Bán, mert volt igen méltán, vitéz Ferencz Bottyáni,
465 Ki Toth országokat, Tengerigh azokat, szokta volt dirigálni,
Jgen hüségesen, és kellemetessen, tudott ezis forgodni,
21. Kisded idejében, s aprod esztendőben, Királlyal nevelkedet,
Kiert az utánnis, öregkorábannis, nékie kedveskedet,
Régi szolgáljárul, s tanúlo társárul, osztán sem feletkezet:

C) Ganymédes Gyermekek neve, kit Iupiter Isten az Ida hegyéből Sas képében az égben ragdot
D) Atlás Embernek neve, ki az Egeknek súlyát vállain hordozta E) Akkorbéli Magyar országban
lévő Tizteknek rend szerint való le írása.

- 470 22. Az Tömös-Várában, s Kapitányságában, Peréni Péter vala,
Tökéletességgel, s nagy gondviselessel, tiztét viseli vala.
Sok probákban forgot, vitézségben aggot, és igen eszes vala.
23. Peréni s Zapolyai, e' két ör-álloi, valának országunkban,
A' szent Koronának, s Diadémájának, serény vigyázásában,
A' Duna mentében, hegynek tetejében, s a' Visségrad Várában:
- 475 24. Egész Sirmiában, s körül határában, Tömöri Pál parancholt,
Szent Ferencz rendiből, s ennek szerzetiből, okos s tudos ember
volt,
Kinek serénysége, mint nap fenyessége, ellenségén vilámlot,
25. Nagy kénszerítéssel, sok rá izenéssel Kalastrombúl véteték,
Pápa hagyásábúl, s paranczolattyábúl, hogy Ersekké téteték,
480 Száva s Dráva mente, s Sirmia kezdete, töle oltalmaztaték,
26. Jó, s jámbor életü, s lelki esméretü, e' Tömöri Pál vala,
Noha Kalastrombúl, szokot Régulábúl, immáron ki költ vala,
De mind holtáiglan, s koporsojáiglan, Regulát tartot vala,
- 485 27. Halgatom erejét, győzedelmességét, és sok proba tételét, F
Pogánynek kárával, s szörnyü romlásával, a' migh e' világon élt,
Méltó Kronikákban, és Historiákban, bé iratni a' nevét,
28. Hogy nagy Érsekséggel, s Kalochai tiztel, Kiraly fel ékesité
Vitéz modra magát, sok hadakban dolgát, az utannis szépité,
Sokak példájára, s jo vitéz modgyára, barátságát jelenté:
- 490 29. Frangépán Christophis ki Ferdinandtulis, szintén akkor jött vala,
Híres, neves s vitéz dolgaiban méréz, Királynál kedves vala,
Nagy sok igéretre, és hitegetésre, udvarához jött vala,
30. Láttya az igéret, Királynál nem élet, naponként buslakodik,
Boszsuságot szenved, bujában el senyved, magában
boszszonkodik,
495 Hogy ő vissza térien, s Ferdinándhoz mennyen, erről ugy
gondolkodik,
31. Gondolat megh győzé, elméjét hogy főzé, el rendelé magában,
Hogy régi Urának, s kegyelmes Attyának, menne az udvarában,
Sokszor Felségének, s ezelöttis ennek, volt jo akarattyában.

F) Tömöri dichéreti.

- 500 32. Cancelláriussa, s Királynak titkosa, volt Brodericus István,
Szükséges üdőben, s nehéz igyeiben tanáchával táplálván,
Kinek embersége, vagy pedigh hüsége, mindeneknél volt nyilván;
33. Közel Toth országban, s a' mi határunkban, vala lakozo helye,
Nem alacson rendből, noha azon nemből, vala neki szülője,
Praxisa dolgában, és tudományában, bölcheséges elméje,
- 505 34. Roma Városából s az Olasz országból, csak akkor megh tért vala,
Mivel követségben, Pápához nem régen, a' Király külte vala,
Hol országnak dolgát s ura kívánságát, jo karban hatta vala:
35. Országh kinch tartását, és oltalmazását, adák Thurzo Eleknek,
Király akarattyán, és parancholattyán, viselte gondyát ennek,
510 Mivel az előttis, megh felelt töbzsöris, ebbéli hüségének,
36. Nem kichiny értékkel, de teli erszényel, háza megh rakódot volt,
Maga szükségére, s egész életére, még éltis elege volt,
Annyira szerenche, aranya, és kinche, megh gazdagította volt:
37. Bornemisza Iános, értelmes és okos, már öreggh ember vala,
515 Megh öszült szakálla, s el nehezült vala, hiré s neve nagy vala,
Királynak Attyátul, marat tanítóul, ezértis kedves vala,
38. Posony s Buda Várát, s ezeknek határát, birta Praefectusságban,
A' kiket helyessen, és mind értelmessen, viselt fő Ispanságban,
E volt a' leg elsőb, s Királynál, leg felsőb, minden titok tanáchban,
- 520 39. Mindenek tisztelték, mert méltónak vélték, már vén emberségéhez,
Nagy mélységes dolgok, Udvarnál kik forgók, vitettek éttől véghez,
A' Király mint Attyát, ezt a' tanitóját, kapczolta volt fejéhez, G
40. Maga viselése, szemei nézése, serény s kemények voltak,
525 Tekintetésével s feje intésével, akar kikis gondoltak,
De viszont igyekben, mi volt kérésekben, hozzá járulni tuttak.
41. Megh fedhetetlenséggh, el hidgyed az hüsegh, ebben az emberben
volt,
Akarmi álnokságh, s hizelkedő rosszágh, töle el távozott volt;
Királyis mint hivét, és tulyaydon szívét, ötet ugy tartotta volt,

- 530 42. Beszédével Királyt, mi tanácsot talált, szintén oda haytotta,
Valamint magának, és akarattyának, teczet ugy dirigálta,
Soha botránkozva, avagy fogyatkozva, beszédében nem látta.
43. Meg számlált személyi, s Királynak hivei, voltak tisztviselésben,
A' mik az országban, vagy jország dolgában, estenek történetben,
Ezek véghez vitték, le chendessítették, akkorbéli üdőben,
- 535 44. Törvényi processust, vagy mi Kiralyi just, tizekben practicáltak,
A' Magistrátusságh, s együt az igasságh, ő nálok találtattak,
Törvényből mi ki ment, homályból fel serkent, töllök voxot
hallottak.
- 540 45. A' töb Praelatusok, s Urak kik Zászlósok, kiki dolgát tartotta,
Külső állapotra, avagy ő magokra, elméjét igazgatta,
Kinek mi volt tiszt, avagy iteleti, ahoz magát kapczolta.
46. A' Szalkay László, mint eszes Apolló, egyházi méltóságban,
Eztergami Érsek, nevei ékesek, Cancelláriusságban,
Primás, az az Első és tiztiben felső, s fő volt Papi státusban,
- 545 47. A' Király pechétét, mint titkos elméjét, vissza küldé Urának,
Mi okokra nézve, arra vitte kedve, s mi oka volt dolgának,
Talám chendességért, s testi könnyebségért, chelekedte magának.
48. Brodericus István, e' pechétet osztán, Király akarattyábúl,
Ő maga kezéhez, s igaz hüségéhez, vévé parancholatbúl,
Ki egyéb arántis, e' tizti utánnis, Vice volt méltóságbúl,
- 550 49. De e' mind azonnal, mondhatom bizonnnyal, méltóságban megh
maratt,
Tizti és érdeme, s a' Király Kegyelme, reá böséggel áratt,
Régi hüségéből, s kedveskedéséből Érsek hátra nem maratt;
- 555 50. Akkorbéli dolgok, a' kik voltak nagyok, tanáchán viseltettek, H
Sokaknak elméjek, gondokkalis fejek, ezekben kísértettek,
Mint fő Vezér által, de ő feje által véghezis vitettettek;
51. Meg ért üdös vala, s méltóságos vala, gyakor okoskodásban,
Sok üdötül fogva, iffiuságtól fogva, forgodot sok dolgokban,
Kiknek viselését, és sok nehézségét vette jo állapotban.

H) Szalay [!] László Esztergami Ersek dichéreti.

541 Szalay

- 560 52. Mindeneknél felet, ő hüsége kellet, s Királynál kellemetes,
Mert experiálta, s ugyan megh próbálta, hogy igaz s tökelletes,
Sokakra böczülte, és ugyan tisztelte, méltóságra tettetes,
53. Tanáchban föképpen, és derekasképpen, ha mi dolgok forgottak,
A' kik miatt soknak, Magistrátusoknak, hajai fel bozdultak,
Jlly nagy súllyos igyben, s ország szükségében, ő hozzája járultak
- 565 54. Elérkezik immár, hazádban lépet már, a' megh dühöt Oroszlány,
Sok halált magával, hozott hatalmával, e' Pokolbéli Sátány,
Fel serkent álmodból, nemességé ágyadból, illy rettenetes Sárkány,
- 570 55. Nagy felhőszakadás, szegény Magyar romlás, maid követi házadat,
O hatalmas Isten! ki segíthecz itten, szánd megh te juhaidat!
Czak te az egekbül, küldheted Felségbül, Angyali Legiodat.
56. Te áldot, s szentséges, égben dühöséges, Angyalok Kiralyneja!
Tekénch seregedre! s megh ritkült népedre, Magyarok Patronája!
Ne szenved Pogánynak, s dühöt haragiának, országod rabolnia!
- 575 57. Magyar állapotok, nagy, és kisded dolgok, nehéz kárban valának,
A' kik nyilván, s titkon, falún s városokon, naponként forgottanak,
Mivel nemességnek, restség, személyeknek, s kellet akarattyoknak.
58. Az ezer öt száznak, és az huszon hatnak, eztendő folyásában,
Mikoron irnának, s napot számlálnának, a' Martius havában,
Sulimán indúla, ki igen dúl fúla, országunk határában.
- 580 59. A' minek előtte, népét el küldötte, megh békélt szomszédival,
Szövetséget vetett, s békeséget szerzet, egész határosival,
Hogy batorságosban, s diadalmassabban, indulhasson hadával.
60. Mind vizen és földön, hegyen, völgyön s erdön, erejét megh inditá
Még a' földis renghe alattok, és zenghe rettenetes, sok volta
585 Mint a' sűrű felhő, a' ki óránként nő, földis aligh tartotta,
61. Ez előtt immáron, jay! a' Magyar káron, megh vetette az ágyát!
Bé-rohanásának, s mondgyam rablásának, fel találta a' modgyát!
Erős serénységgel, és nagy dühösséggel ki osztogatta sólgyát!
- 590 62. Mivel országunknak, és főb bástyájának, egyik falát el törte,
Ki keresztyénséget, s mi nemzetségünket gyakran megh, segítette,
Nándor Fejér Várat, kitül a' fő árat, ő magaeva tette,

63. Ott a' közel való, mint Oszlopúl álló, Várakis el pusztúltak
Ugyan akkor-táyban, esének romlásban, bástyáink a' kik voltak,
Szalam-kemény, és töb, másis a' mi volt töb, mind egyigh le
romlottak.
- 595 64. Péterváragyáigh, siralmasúl addigh, semmivé tétettek,
A' Száva mentében, s országunk végében, nemis építettének,
Helyeit szél fujja, ninchen tartalékia, szabad jövetelének.
65. Mind máijnapiqlan, és ez oráiglan, a' régi szokás szerént,
Hijuk Sirmiának, ezt a' Tractust annak, mostannis mind rend
szerént,
600 Emlekezetinek, s siralma veztének, vagyon országunk szerént.
66. Mindenkor a' Száván, s megh nevezet Dráván, Török által jühetett,
Mely felé akarta, szerénche tartotta, s nagy probákat tehetett,
Alkalmatosságot, s nyargalodszásokat magának szerezhett,
67. Olly aditussa vólt és alkalmatos vólt, ellent nem álahattak,
605 Hogy ha Királyunkis, akart országunkis meg nem tartoztathatták,
Hazánkknak mezeit, és kedves részeit, dúlták és pusztithattak.
68. Az Tömöri Pállal, mint szép fényes nappal mi országunk tündöklöt
Alsó Tartományban, és az Sirmiában méltóságában fénlet,
Mert ő vala elő, hazánkban fel-kele, s vitézségeis kellet,
- 610 69. Ebbennis hüsége, s tetczet serénysége, hazája szereteti, I
Mihelyen, fülében, esék ertésében, Királynak hirdetteti,
Gyakran levelével, és izenetivel, neki megh jelenteti.
70. Nem lön elégh néki, hertelen fel-kele, s Kochiára fordúla,
615 Szorgalmatossággal, és nagy gyorsasággal, a' Királyhoz rándúla,
Pogány jövetelét, és közel-lételét, s megh beszéllé mit halla,
71. A' maga Várában, magas Visségrádban, meg találá a' Királyt,
Hazánkra jövendő, és következendő ostort és szörnyü halált,
Rend szerént beszéllé, s nyilvánnis hirdeté, mellyet Al-föld már
talált.
72. Bizonyos okokból, s nyilván mint írásból, ezt által látta vala,
620 Szörnyü keszületét, s Török jövetelét, elő számlállya vala,
Mondgya, hogy Országunk, s egész nemzetségünk vettetnék
veszély alá,

I) Tömörinek hazájához valo igaz szereteti.

73. Vékony tehetségét és erőtlenségét, hányta s veti Királynál,
Mert a' had inai üresek helyei, ezt jól tudja magánál,
A' poganságh kemény, s üresis az erszény, ninczen erő házánál,
- 625 74. A' gyorsaságh ebben, leginkáb mindenben, kívántatik minékünk,
Ha hátra maradunk, késedelmeskedünk, most lesz utolsó végünk,
Mondá, tüzzel vassal, s Tisiphone Mársal, hogy megh indúlt
ellenünk.
75. Jparkodgyunk azért, mint édes hazánkért, Nándorfejérvár felé,
Ne Kériük senkitül, hallyuk regiektül, vitézkednünk ha kellé?
630 A' migh által nem jö, addigh Chillagunk fő, siessünk Száva mellé,
76. Jdején keletit, s mi ennek eleit, hát vegyük hamarsággal,
Látczik hogy nehézség, de megh lehetőség, emberi okossággal,
Lassu igazságot, megh dúllya joságot, hamisságh gyorsasággal;
77. Ayánlya hűségét, s igaz emberségét, kész a' fegyverkedésre,
635 Ki-ontani véret, s el rontani törét, és menni ellenségre,
Czak hogy segítségét, s Királyis költségét, rendellye e' szükségre.
78. Sok beszédi-után, monda Király osztán, tanáchrá való dologh;
Soktul már hallottam, de csak halgatóztam szemeim előtt forogh,
Mint el fordulhasson, s nyakunkban ne jusson, ez az ártalmas
horogh.
- 640 79. Tanáchtit szólittá, s magához hivatá hogy consultálkodgyanak
E' dologra nézve, mely nálók-is értve, miként gondolkodgyanak,
Találák minnyájan, hogy a' szent György napián, gyülésre
rándullyanak.
80. Hamar Ország Gyülést, s mind együvé jövést, a' Király hirdettete,
645 Nemes, Vármegyéket, Fő Papi rendeket mind együvé gyüytette,
Feje, és joszága, s minden szabadsága, vesztés alat intette,
81. Boldogh Aszszony napra, alá a' Tolnára, azonnal siessenek,
Zászlósi Uraságh, s Nemessi szabadságh, ottan jelen legyenek,
Az Egyházi rendis, söt a' parasztságis, hogy fel fegyverkezzenek,
82. Király személyével, s tulaydon létével, ellenségre mennyenek,
650 Hogy meg állják úttját, ha találják, modgyát, véle
ellenkedgyenek,
A' mégh hazánkban lép, ez a' kegyetlen nép, addigh
serénykedgyenek.

83. Hadi készületit, s szükséges eszközt, Királyis készítetté, J
Szorgalmatossággal, s igen gyorsasággal, hadhoz magát készíté,
Lovait, s fegyverit kikkel had ereit, megh álhatná szerzeté,
- 655 84. Szomszéd Fejedelmeknek, mind távúl levőknek, sietséggel iratta
Ország h veszedelmét, s Pogánynak jövését gyakran hírekké adta,
A' keresztyénségnek, s Magyar nemzetségnek, veszedelmét jól látta.
85. Követeit azért, e' szükséges okért, küldözé minden felé,
660 Segétséget kére, illy nagy szükségére, maga, s országa mellé,
Ha szomszéd háza égh, nem marad abban végh, másis tarthat felelé,
86. Chehek, s Slésiákat, s minden Városókat, a' segítség adásra,
Mind izenetivel, s Király levelével kénszerítetteti arra,
Segétők legyenek, s megh emlekezzenek, magok fogadásokra,
87. Romai Pápátis, szentséges Attyátis, alázotossan kéré,
665 Hogy pénz segétségbül, hadi erősségbül, gondgya lenne népére,
A' kit az országban, Attyai gondgyában, tartott segétségére,
88. Lengyelek Királyát, Sigmondot ö Battyát, más okok tartoztatták,
A' kik nem régenten Törökökkel szintén, békességet czináltak,
Hazájok romlását, és megh puztúlását, evvel el fordították,
- 670 89. Geriedezet de félt, hitéhez mert nem fért, s nem látta megh-
szeghesse,
A' vér ugyan vontá, s lelkeis furdalta, nincz mód hogy megh-
vetesse
Nem találta modgyát, ronthassa chomóját, s magával el-hitesse,
90. Hasonló gyanóság h, s mind alkalmatosság h, Velenczések felöl-is,
675 Szövetség-vetéssel, s hiti esküvéssel, frigyet tettek vólt ökis,
Azért segétséget, s hadi erősséget, nem adhattak ezekis.
91. Az Egyházi kinchre, arany és ezüstre, Királyt rá szabadíták,
Ország jövedelme, ha nincz segedelme, ehez nyúllyon mondották,
Hadi fizetésből, s illy fogyatkozásból, szükségnek álitották,
- 680 92. Pápa Diplomával, s paranczolattyával, ebben útát mutatott, K
Hogy Egy-hazi kinchhez, Király e' szépséghez, hogy hozzáia
nyúlhatott.
Botránkozás nélkül, s minden vétek nélkül, hatalom-is adatott.

J) Lajos Királynak Hadban készüléshöz való serénysége. K) Még az Egyházi kinchből is szükségkor hadat fogadhatni.

93. Hadi viselésre, gondviselésére, két Generálist téve, L
 Egyik a' Frángépán a' ki minap Budán, Királytul búczút véve,
 Másik Salmis Miklos, Vitéz és harczolós, ezekre rendeltetve,
- 685 94. Mind a' kettő Vitéz, miként Tygris mérész, jok-is hadviselésre,
 Mondom Alexánder, a' másik Lysánder, mikor ment ellenségre,
 Mindenik hazánkbol, s vagon országunkbol, emeltettenek erre,
95. Hercules^a ereje Ulysses elméje, Achilles mérészségek, M
 Nem volt Hannibálnak, vagy Demetriusnak nagyob a' vitézségek,
 690 Mint^b Antoniusnak, avagy Mariusnak, fénet ő düczöségek.
96. Görögh had rezketet, s csak nem futni erett Hector személye
előtt, N
 Troja-is akképen, rettenetes-képpen, rémült Achilles előtt,
 Akként a' Pogányságh, félt-is e' sokaságh, mondot Vezérek előtt.
97. Ország gyülésében, Király mindenekben, midön forgódot vólna,
 695 Nagy, és kicziny rendel, országa népével, böseggel szállót vólna.
 Török jövésének, miként erejének, ő ellene állana,
98. Mindent el rendele, és helyére szerze, magát mihez tartaná,
 Az hadakozásban, s magát a' Taborban, mihez alkalmaztatná,
 Az utan békével, sok szép intésével, Gyülését el boczátá,
- 700 99. Maga-is nem késék Gyülés hogy el mulék csak hadra vagon
gondgya,
 Leg-iob készüllettel, szükséges eszközzel hogy indullyanak hadgya,
 Mivel az ellenségh és pogány nézmzetségh, már hazáját rabollya.
100. Leg elsőben erről, s e' veszedelemről, ir szomszéd országoknak,
 Es azokban lévő vitézséggel élő Fejedelmi Uraknak
 705 Kéri tanáchokat, s kegyes óltalmokat, mint igaz barátinak,
101. Föképpen Károlynak, Romai Czászárnak, Felesége Báttjának,
 Segetségét vária, s levéllel óhaitya, felellyen megh dolgának,
 Ne hadgya igyében, s vegye erejében, gondyát ő országának.
102. Francziák Királyát, Ferenczet baráttyát, kéri nagy széretettel,
 710 Ki minap fogságból, szabadult rabságból, inteti böczülettel,
 Oltalmazásához, megh maradásához lenne igyekezettel.

L) Generalisok kik válaztattak. M) Hercules Jupiter és Alcmeneus Fia, az ki nagy erőssége miatt az Istenek köziben számláltatott N) Hector Priamusnak Fia, Trojának Hadnagya.

^a Mart. lib: I. Satur. cap. 20. Ouid. lib: 7. Meth. ^b Pluth. de actis Rom. et Graec.

103. Minden úttal, moddal, s barátságos szóval, esedez mind
kettőnek,
Magok ayánlását, s levelek irását emlégeti ezeknek
Hadi segítségből, s vitézi erőből, ne hadnák e' veszélnek.
- 715 104. Gallusok királyát, nevezet barátyját, arra emlekezteti,
Hogy Pycziktonéban valo, rabságában, mi vólt ő igéreti,
Szabadulás után, e' joért az után, néppel megh segétteti,
105. Most azért instálna, bár módot találna, a' segítség adásban,
Legh nagyob szüksége, s most vólna énsége, ellenség országhában,
720 Isten-is a' végre, szabaditá erre, legyen állandóságban.
106. Masodszor követe, Ferdinandt köszönté, megént igaz Sogorát,
Segétségre jöne, vagy hadat küldene, s ne hallogatna orát
Mert már a' Pogányság, mint nagy iszonyúságh nyargallózná
határát,
107. Töb Feiedelmekhez, kik akkor Gyüléshez, Spirában gyűltenek
vólt,
725 Az Imperiumban, és Német országhban, Tracta szintén akkor vólt,
Ottannis követe, segítségét kére, az Király embere vólt.
108. Választ Slesiában, Cheh, s Morva országhban, szólló orátorokat,
Ellenség rablását, s szélyel pusztítását, rettenetes hadakat,
Az kik proponálták, s ereik kívánták, hogy ne hadnák Urokat.
- 730 109. Pápa követivel, mint hü emberivel, Kiraly maga beszéllet,
Kéré hogy instállion, s a' Pápánál szóllyon, méltotasson
kölchéget,
Hogy az hadak terhét, visellye ereiét, s verhesse ellenségét,
110. Az Egyházi kinchnek, arany és ezüstnek, magához vételéhez,
Mácedoni Lászlót, Egyházi ör-állot, ki Péchi Püspökséghez,
735 Akkor jutot vala, s méltosághban vala, bizot emberségéhez,
111. Pénzverő Mester-is, hada-fizető-is, Gerendi Miklós vala,
Egyházi jóságot, minden drágaságot, pénzé forditot vala,
Pápa hagyásából, s parancholattyából, hadakat osztot vala.

112. Minden Püspököket, s Papi fő rendeket a' kénch-tartó megh
 740 Kaptalanoknál-is, s Papi gyűlésnél-is, e' dologh vala tudva, O
 Hadak fizetése, s megh elegítése, tőlök nem volt megh tiltva.
113. Szabad városokis, nem lönek azokis, üressek fizetéstől,
 A' Sido rendet-is, s Tisztviselőket-is, egyenlő értelemből,
 Öröme-st-is adtak, s magok sem tiltották, ellenséges üdötől.
114. De még Erdélynek-is, sőt a' Szászoknak-is, sokat kelle fizetni,
 745 Országának népére, summa penzt ezekre, s a' mit kelle fizetni,
 Rövid idő mulva, egy kevés vártatva, kelle öszve szerzeni.
115. Untalan levelek, és sok izenetek, jönnek Tömöri Páltól,
 750 Hasonlatos képpen, Erdölyből-is éppen, az Erdelyi Vaydától,
 Hogy a' sok Pogányságh, nem meszsze sokaságh, a' Nandór-feiér-
 Vártól,
116. Az elől járóiát, és dulo rablóiat, már Száván költöztetné,
 Maga-is utanna, a' Czászár nyomtatna, népét kültön küldené,
 Nemesseket azért, s Vitezeket ezért, Király ne késeltetné,
117. E' sok levél-hordás, sok gonosz hir-mondás, inkább Királyt
 755 Hadak szerzésére, s öszve gyütésére, serényen ébregeté,
 A' töb Urakat-is, s körül-valokat-is, álmokból felserkenté,
118. Midön már a' Száván, egyik tartalékián, által költözöt volna,
 Tartoztatásában, s ellene állásban, ott immár mód nem volna,
 Dráva folyóvize, kire Pogány néze, őrizet alat volna.

PARS TERTIA

Descriptio Hungariae

1. Eddig irásimban, és mind Rhythmusimban hazánkknak Királyáról,
 760 S a' Török Czászárnak, tellyes hatalmának, reánk indulattyáról,
 És mind országunkban, akkor idő-táyban, mindennemü státusról

O) Az szükségkor, mind világi, és mind Egyházi rendek tartoznak Contribuálni.

- 765 2. Bösegesen irtam, s mind előszámláltam, kit kit hivatalyában, A
Világi tiszteket, s Egyházi rendekert, magok méltóságában,
Király után elsők, avagy pedigh felsők, kik voltak országunkban.
3. De mivel a' Drávát, s mind pedigh a' Szávát, eddigh emlekezetben,
Kin jöt a' Pogányságh, s Töröki sokaságh, düchös igyekezetben,
Hazánk romlására, s el pusztulására, rendel vettem versemben.
- 770 4. Hasonlatos képpen, nemzetünkis éppen, hová s mint ellene ment,
Hol az harczra készült, hol nemzetünk rémült, s veszedelme mint
történt
Hol volt el-esetek, s magyarok hol vesztek, szükségh vegyem rend
szerént.
5. Régi Eleinknek, és nemzetsegünknek, ékes lako helyeit,
Tejel, mezzel folyó, s minden bőséggel jo, düchöséges részeit,
Méltó verseimben, s ez harmadik részben, hogy foglallyam neveit.
- 775 6. A' magyar országot, e' dragá joszágot, vagy a' Magyar
nemzettől, B
A' vagy Scythiából, a' kik jöttek abból, szármozot nemzetsegtől,
Kiket Hunnusoknak^a akkoron hittanak, neveztetet ezektől,
- 780 7. Vizeknek nevei, s ezeknek izei, kik vadnak országunkban,
Dunának folyása, s chendesen zugása maga allapotyában,
Leg-nagyob és hiresb, kiért nevezetesb, az egész Európában,
8. Ulma Városában, s a' Német-országban, veszi ő eredetit, C
Ès Magyar országnak, mi édes hazánkknak, által-follya közepit,
Kétfelé szakasztya, felsöt s alsöt osztya, Provinciánk határit,
- 785 9. Most pedigh ugy szóllunk, s erröl gondolkodunk, mint ha Budában
volnánk,
Melyben országunknak, és Pannoniának, fényes székét találánk,
Mint ha szintén ottán, mostannis uyonna, ezen dolgot visgálnánk.
10. Dunán innen való, országunkban áló, hazánkknak Tartományá,
A' melyben lakoztak, s Pannoniák voltak, e' völt lakó-hazáia,
Régi Eleinknek, s Attila népének, kit szerze éles kardgya.

A) Magyar országnak le jrása. B) Hunnusoknak névezettek régen a' Magyarok. C) Az Dunának eredeti.

^a Bonfin: Dec: I. Samb.

---

767 igyekezetbe

- 790 11. Fel földtől Al-földet, hegyeket s völgyeket, a' Duna
választya-el, D
De Német országtól, s ennek határától, Austria hasítottya-el
Tótok s Horvátoktól, s mind pedigh Raczoktól, a' Drava
választya-el.
12. Vadnak sok városi, s szép ékes lakosi, nemes Pannoniának,
Legellő mezeje, s vadászó erdeie, sok szép multságának,
795 Buda legfőb helye, és Királyi széke, egész Magyar országnak,
13. Sok szép épületek s nevezetes helyek, vadnak ő tractusában, E
A' Székes-feiér-vár, ki böchületet vár, maga allapottyában,
Ki Királyok testét, chontyait, s tetemét, fogatta bé gyomrában,
14. Itt szokták volt régen, s a' boldogh időben, a' Királyt koronázni,
800 Az egész Magyar nép, ki Nemességgel szép, méltosággal tisztelni,
Királyi palczával, és arany almával, szekében helheztetni,
15. Egyik főveb Város, hirrel, s nével áros, vólt Eztergam Városa, F
Hol Egyházi rendnek, s leg főveb Erseknek, vólt az előt lakása,
Hol Duna Garannál, megyen nagy Zugással, innen lett hivatása.
- 805 16. Püspök lakásával, s residentiával, szép vólt Péch Városa-is,
Régi Pogányoknak, vagy Pannonusoknak, mutattya nyomdokit-is,
Kedves lako helye, s gyümölczes mezei, mert volt régen ennek-is.
17. Sempró kezdette vólt, s nevétis vette vólt, töle Soprony Városa,
810 Jt vagyon mondhatom, s bornak álithatom, egyik, leg-job forrása,
Ezis derék Város, s bora neki áros, s ninczen fogyatkozása.
18. De Győr a' kapúja, s ör-állo bastyája, also Magyar-országnak,
Az honnan rablási, s reánk rohanási, tiltatnak Pogányságnak,
Kö-falokkal erős, söt néppel-is velős, s főb paissa hazánkknak.
- 815 19. Vadnak szép vizei, a' kiknek izei, folydogallyák határit,
Zöldellő erdei, s virágzo mezei, kik terjesztik hireit,
Az égigh emelik, s ugy tündököltetik, nemzetes szép Cymerit.
20. Két szép halas-tókkal, s nagy számu sok jokkal, természet látogatta,
Balathont és Fertőt, mivel mind a' kettőt, halakkal megh áldotta,
Kit hosszaságával, s kit széles vóltával, mért földekre osztotta.

D) Also magyar országnak körül valo határos Tartományi. E) Magyar Királyok temetése, Székes-feiér-várban, F) Esztergam az Duna, és Garam vizérül nevezetik.

- 820 21. Also rész hazánknak, és Tartományunknak, szomszédgya a' Toth
országgh,
A' kiben lakozot, s régen hadakozot, Pannonusi sokaságh,
Száva s Dráva közöt, ebben megh ütközöt, gyakran a' sok
Pogányságh.
22. Ez után Horvátok, Dalmaták és Ráczok, élék lako földeket, G
A' Thotok Zábrágban, Horvát Bithyhomban, teszik ülőszékeket,
825 Ráczok Féjér-Várban, Nandor Belgrádumban, veszik eredeteket,
23. Boszniák fővára, s Dalmaták határa, az Adria Tengerigh,
Egyik rész Töröknek, Másik Velenczésnek, szolgál mind ez ideigh,
Egy szegleteczkéje, s kiczény reszeczkéje maradat megh mind
végigh,
24. Fel-föld a' Dunával, kezdődik Posonymál, Késmárk hegy a' határa
830 Carpaticus hegyek, a' mellyek teriednek, szintén Máramarosra,
Kövekkel bévessek, nagy hegyes s völgyessek, nyúlnak Erdély
országra
25. Határosi ennek, s nevezet helyeknek Morva és a' Slésia, H
Czak szomszédtségában, közel ő magában, találtatik Russia,
Jeles nemzetséggel, s sok szép Nemességgel tündöklő Polonia.
- 835 26. A' Máramarosbol, és kösziklaibol, Tisza-vize származik, I
Nagy gyönyörűséggel, fel-földet bőséggel, által-folyván s megh
hizik
A' folyo-vizekhez, mondom mindenikhez, halakkal el-erkezik.
27. E' fel szélről-valo, Kiralyunk Uraló, hazánknak felső része,
Sok szép Városokkal, Posony, s Nagyszombattal, vagyon fel
öltözése
840 S Trenchén, Vágh vizének, a' Dunában ennek, vagyon be-férkezése,
28. Besztercze és Selmech, Nitra s penzes Körmech, sok arany
Bányáival,
Egyebeket fel-múl, kevély, s igen dúl fül, tündöklő Aranyival,
Gazdagéttya népét, s hazája nemzetét, sok ezüst tallérival,
29. Ellenben Budának, a' Pest városának Vác határos szomszédgya,
845 Kit nem ér csak kézzel, Eger hozzá közel, vitézek oskolája,
Kassát Nemességgel, s más egyéb szépséggel, akarmellyik sem
dullya.

G) Kilench országgh halgatot régen magyar-országghoz. H) Felső Magyar-országghnak határosi. I) Tisza Vize eredeti.

30. Szepes Vármegyében, s a' hegyek mentében, szép tizenhárom város,
Kik Luglyo Várától, és ennek Vrától, volt régenten nagy áros,
Kiket Sigmond Király el-adot s sokban áll, nemzetünknekis káros.
- 850 31. Kalocha délszélre, nap menetelére, fel építettett vala,
A' mely Ersekséggel, s Egyházi szépséggel, hires és neves vala,
Bách nagy reghiséggel, Szeged mezőséggel, s a' Tisza folya vala.
32. Tizán által-kelvén, s részére erkezuén, vagyon Debreczen s Várad,
Kiknek nemzetünk közt, s mind a' Pogányok közt, emlekezeti árad,
855 Sok aranyazással, s pénz gazdagétással, Nagy-Bánya el sem marad.
33. Ezen Tartományban, s fel-föld-határában, vagyon a' Tömös-Vár-is,
Mely nagy méltósággal, és Praefectussággal valo Kapitányság-is,
Egész országunkban, és Végh Várainkban, mert harmadik volt
ez-is,
34. Amaz hires, neves, reghiséggel kedves, Sévérinum-is itt vólt,
860 Hol Trájánus Czászár, ki dichéretet vár, hidat építettet vólt,
Mely hidnak esvénye, s chinált tétémenye, hélye-is-látható vólt,
35. Ne szollyak bár semmit, s ne nevezek ennyit, sok szép hires
helyeket
A' kik országunkban, és tartományunkban, gyeriesztették
szívünket,
Ekes Cymérekkel, és dichéretekkel, rendben vehetném őket,
- 865 36. Hegyeknek, völgyeknek, gyümölczös erdőknek, számát megh
sem mondhatom, J
Szép széles mezőknek, s bór termő szőlőknek sokságát
számlálhatom,
Teyiel, mézzel folyo, földé gyümölczös s jo hazánkat tanálhatom,
37. Nem vólt Hesperusnak, s szép tartományának gyümölchözö szeb
kerte,
Az Alcyonusnak,^b sem Laomedonnak, ékesseb világh szerte,
870 Magyar ország őket, mi hazánk ezeket, gyümölchével megh gyözte,
38. Mit szollyak borárol, s termő buzáiárol,^c Bacchust, s Cérest^d
fel-múlta, K
Aristhéust^e mézzel, s Neptunust-is^f vizzel, s halaival megh dúlta,
Florát virágokkal, Phaphostis rosákkal, ékessen fel-halatta.

J) Magyar országnak méltán valo dichéreti. K) Bacchus a' bornak találo Istene vólt, a' régi Pogányoknál. Céres termő gabonáknak Isten Aszszonya Neptunus Tengereknek Istene.

^b Virg: l. 2. Georg. Ouid: 2. Meth. Ouid. l. 4. de Ponto Elog. 2. ^c Ouid. 3. et 4. Meth. ^d Ouid. l. 3. Am. Virg. lib. 3, Georg. ^e Virg. l. 4. Georg. Iust. lib. 14. Ouid. de Pon. lib. 4. ^f Cic. lib. 2. de Nat.

- 875 39. Töb dichéretiről, nem szükségh ezekről, Musám tovább beszélges,
Az Historiának, és rövid voltának, szükségh azért hogy kedvess,
Továbbis dolgozhoz, s kezdet írásodhoz, méltó azért tekengess.
40. Péter-Varadgyánál, e' nevezet Várnál, Tisza a' Dunában fol,
Ő társaságához, s ennek folyásához, magát foglallya a' hol,
Mind addigh nem szünik, migh Tengerben húnik addig
gyorsasággal fol,
- 880 41. Carpaticus hegyek, kik közöt nagy völgyek, vóltak emlekezetben,
Más Tartománt találsz, s túl ezeken számlálsz, a' mely vagon
Erdelyben,
A' régi Dácia, Dácusok hazáia, mely vólt régi üdőben,
- 885 42. Ennek fő Várósa, kinek sok lakosa, a' szép Gyula-fejér-Vár, L
Mely a' Juliustul, vagy Gyula Herczegtül, hires s nevezetes már,
Városoknak feie, s Feiedelmek helye, nagy regiségből immár,
43. Ennek szép Varósi, a' kiknek Situssi, vadnak helheztetésben,
Természet megh látta, söt megis áldotta, mindennemü bőséghen,
Nincz fogyatkozások, ha mi kívánságok tanáztatik helyekben,
- 890 44. Szeben a' leg-első, s épületre felső, többinél tekintetesb,
Szászoknak Elei, itt laknak fejei, s böchületre érdemesb.
Mint Magistrátustol, s elötök-jarótól, töle fügne; mert nemesb.
45. Ennek chak szomszédgya, s mondgyam határosa, Brassó szép
hegyeivel, M
Magassan épitet, s kösziklákra szerzet, sok szép épületivel
Kérkedhetik bizvást, megh ván a' mit kívánt hires erősségivel,
- 895 46. Vadnak szép vizei, s forgó örvényei, mezeiben nagy bőségh,
Èkes situssában, és allapottyában, taláztatik düchöségh,
Termeszettől szállot, s chak nem reá állot, mindennemü ékessegh.
- 900 47. Ezüstel, s arannyal, sok metallumokkal, Besztercze harmadikia, N
Midásnak^g Tárháza, s Croesus^h kénches háza, sok pénzü kamarája,
Dariusⁱ kénchének, sok számú pénzének, innen támadot ária,

L) Gyula-fejér-Várnak honnan lett nevezeti. M) Erdélyben való Szász Városoknak rendel való le-írása. N) Midas Phrygusok Királlya. Croesus Lydusok Királlya. Darius Persák Királlya.
^g Ouid II. Meth. ^h Pluth. in vita Solon. et Herod. lib. I. Ouid. 4. de Pont. Papin. in Sil. 5. Mar. lib. II. 19. ⁱ Claud. in Epis. ad Adrian.

48. Sok szép Bányáinak s boros határinak miért számlállyam helyeit?
A' kik regiséggel, tündöklő értékkel ékesgették hireit,
Az éghigh emelték, s földre aligh tették, gazdagsággal népeit.
- 905 49. Negyedik Seges-Vár, a' ki nagy erőt vár szép széles falaival, O
Körüllötte-álló, s magában, foglaló, nagy magas Tornyaival,
Ki ellenségének, s reá-törőinek, megh felel algyuival.
50. Medgyes dichiretes, hires, s nevezetes, töb városok közzé fér,
Szép magas Tornyával, ékes állásával, akár mellyikkel el-ér;
Nagy bő jövedelme, kiért gyözedelme, s kénch fol reá mint egy ér.
- 910 51. Szamos mosdogallya, molnait forgattya, Kolosvár Városának
Hossza s szélessége, ki teried bősége, meszszeré határanak,
Hires, s nevezetes, kiért tekintetes, ereje rakásának,
52. Tágas a' mezeje, termő szép szőlője, s bőves szép kenyerekkel,
Áros emberinek, s kereskedőinek, kérkedik értékekkel,
915 Hánnya s veti magát, érzi gazdagságát, tellyes gyözedelmekkel.
53. Jtt van Szászsebes-is, hire mert ennek-is, regiségtől származott,
A kire bő áldást, s nem-is mondhatok mást még természet-is hozott,
Ez-is elő-kező, s a' többi közt kellő, s bőségh rá szivárkozott.
54. Erdély szegletében, s éz ország szélében, Székelyek-is
lakoznak, P
920 Régi Magyar vérből Scythiai nemből, ezek-is származtanak,
Az kik Attilától, leg első Királytól, e' földön marattanak.
55. Egyenlő szabadságh, nincz köztök parasztságh, mind egyyigh
nemességben,
Mind kichéntül fogva, életek foglalva, chak az egy vitezségben,
Hazáia teriezto, s Fejdelem szerető s állando hűségében.
- 925 56. Ez az Erdély ország, drága kénches joszágh, és tündöklő
Uraságh, Q
Ezüstel, aranyal, sok metallumokkal, diczekedő boldogságh,
Hogy ha mi jót kívánsz, mindent benne találsz tekintetes
méltoságh,

O) Erdélyben lévő Szász Városok dichéreti. P) Székelyek eredeti. Q) Erdély dichéreti.

- 930 57. Kérkedgyék India, ám bár magát hánnya,^j Gánghes folyo vizével,
Hires Hispania, hogy természet áldgya, Ibérus fővenyével,
Jöyön bár Lydia, s dichéretit iria,^k Pactolus viz kénchével,
58. Mondhatom Erdelyt-is, ekként természet-is, ezekkel megh áldotta,
Szomszéd országoknál, és Tartományoknál, mert fellyeb
magasztalta
Midön mind ezeket, kivánt, valamiket, böségessen megh adta,
- 935 59. Az Aranyas vizét, ki follya közepét, egyyikis megh nem dúlta,
Szamosnak folyásit, s fővenye mosásit, valaki megh tanulta,
Hermus és Tagushoz arannyal folyókhoz bizvást hasonlithatta,
60. Ezüst Talentummal, és rézes Tungokkal,^l Corynthus
megh-nem dúllya, R
Vas sullyosságával, vagy olczóságával, egyyikis sem-halladgya,
Sónak sokságával, avagy bö-voltával, kérkedésben van módgya,
- 940 61. A Cirenè^m földén, s országa közepén, jollehet sok sót irnak,
Vgy hogy kunyóczkákat, vagy lakó házakat, ott csak sóból
chinálnak,
De bizvást Erdélyben, s ez országh részében, Várakat-is rakhatnak,
- 945 62. Böves szép lovakkal, és szarvas marhákkal, idegen országokat
Taplállya és tartya, s ninczen-is drágáia, tanálni ugyan jokat,
Bor a' pinczéieket, s gabona chüroket, s pénz tölti tarházakat,
63. Moldova egy felöl, Havasal más felöl Erdélyt foglallyák körül, S
Mint erős Bainakságh, e' két Olah-országgh, vadnak jo segítségül,
Hogy bé rohanása, avagy pusztitása, ne essék ellensegtül.
- 950 64. Ezek országunkról, kiket bö-vóltáról, Rhythmusimban foglaltam,
Mint gyenge elmével, s vékony értelemmel, fel-találni tudhattam,
Sokkal töb el-marat, s dichireti árat, hogy sem kit fel-találtam,
65. Méltó bizony immár, s üdö kivánnya már, hogy szóllyak azokrúl-is,
Mely helyben az hadak, mint egy fene vadak, vóltak serénséggel-is,
Rend szerént megh iriam, s versekben ki adgyam, magok
viselését-is.

R) Erdély böségnek tárháza. S) Erdélynek határossa Moldava és Havas alfölde.

^j Ovidius lib. 8. Ep. 8. ^k Ibidem. ^l Suidas Gellius. ^m Cicer. lib. I. Fuso.

- 955 66. Budárúl ki térvén, s Duna mellet menvén, találsz sok köz falukat,
 Mellyekben számlálhacz, s hirrelis megh-mondhacz,
 alkalmatosságokat,
 De Rákos hiresseb, és nevezeteseb, s látni töb Városokat,
67. Tizen hat mért földel, Tolna illy köz földel, helyeztetett Budától,
 Az ott alat-való, s Duna mellet álló, nem kisebb Városoktól,
 960 Mezeivel siros, barmaival áros, hires gazdagságától;
68. Ezek után mindgyárt, nem meszsze az árant, Battha helyeztetése,
 Batthán álol penigh, iob felől Dunáigh, Mohácz építettése,
 Kinek irasimban, tovább-is nyilvánban, lészen emlekezése.
69. Az hires neves Péch, mondhatom másik Béch, négy mért
 föld a' Dunától, T
 965 Mellyet dichirhetek, s jelesnek tehetek, nem meszsze a' Drávától,
 Moháczi harcz előtt, s Magyar veszél előtt, neve öt Szent-egy-
 háztól,
70. Soklos következik, s utánna érkezik, ott a' Duna mentében,
 Nem meszsze ez után, találom fel osztán, Valpott épületében,
 Mind kettők hiressek, régiek s jelessek, vadnak emlekezetben,
- 970 71. Ezen fellyül pedigh, hol szintén Dunáigh, Dráva-vize folyása,
 Holott a' Dunában, s van nyugodalmában, maga bé-bocháttása,
 Eszek épitetett, párton túl tétetett, s ország hüttya járása,
72. Nagy régi-voltáruul, mint hires Városruul, irásomat tehetném,
 S a' Romaiaknak, Coloniáiának, helyének névezhetném,
 975 Még mostann-is annak, mint roppant Városnak, köfalait
 nézhetném,
73. Meg-mondott Eszeknél, s ennek szegleténél, Dráva kiczén olly igen,
 Hogy kevés munkával, avagy fáratsággal, hidat vethetni végen,
 Országos út szerzést, által s vissza-menést, chinálhatni szegletén.
74. Nandor-fejer-Várat, kin a' nagy kár árat, nemzetünk hogy el veszté,
 980 Akkor-is a' tayban, népünk a' Drávában, hidait építetté,
 A' pogányságh ellen, Királyunk hertelen, vitézit költözteté,
75. Dráva közepében, s kised szigetében, Erdöd-Várat találom,
 Titheli Praepost Ur, és ezen Papi Ur, benne lakozott hallom, U
 Körül vett erdővel, kit kichén erővel, megh-épthetni vallom.

T) Péchnek nevezete honnan U) Titheli Praepost lakása,

- 985 76. Duna, s Tisza közben, mint egy kereksejben, hires helyeket hallasz,
Zattha és a' Valkót, kiben mondgy sok lakót, benne bőséget talász,
Széles mezőséget, mindenből bőséget, e' Tartományban számlász,
77. Ugyan itten körül a' mint Tisza terül, vagyon nagy sik mezőségh,
A' mely mezőséghben, s mint gyönyörüséghben, vagyon lakozo
kösségh
- 990 Siros füvet nemző, sok barmokat néző, nagy tágas égyenességh,
78. Nevezet Zatthánál, Uylak Duna partnál, épített mező Város,
Szép Nemes házai, kénches tárházai, Városával határos,
A' Vára josszággal, s minden gazdagsággal, mondom lehetet áros.
79. Az áldot boldogh föld, ki kedves és szép zöld, itt kezdődik
Sirmia, V
- 995 Minden boldogságnak, és e' földi jóknak, gazdag bö Tartománya,
Egyik országunknak, és Tartományunknak, kivanatossab
szárnya,
80. Az északtul fogva, mindeneknél tudva, nem csak hires borával,
De vad, s madarával, és kövér barmával, tellyes-is minden jóval,
Valami a' testnek, latczik szükségesnek mondhatom bizony szóval,
- 1000 81. A' Szerem városa, s falai rakása, ezen helyen vólt régen,
Kiben népe napiát, naponként oráját, élt gyönyörüségesen,
Meg-is esmerhetni, s nyomdokit láthatni, mostann-is reghiségen,
82. Ott a' gyönyörüségh, mindeneknél köz égh, benne ván minden
jóságh?
- 1005 Eggésséges ege, s mértékletes ege, emberiben vigasságh,
Bö termő földei, gyümölchös erdei, chupán s merön bóldogságh,
83. Ennek dichéretit, helyei szegletit, kik bóldogságból valók,
Nyelvem nem mondhattya, sem magyarázhattya, mennyi sok jóbul
állók
- Irok mennél többet, rólla annál többet, dichéretet tanálok.
- 1010 84. Vylaktúl el-térvén, hires Szerem földén, Bánmonostrat tanálhad,
Kit Püspöki széknak, és lako helyének, a' Sirmiában mondhad,
A' megh mondot jókhoz, s földi gazdagsághoz, eztet-is hozzá-adhad

V) A' Szerem Földének bősége.

1001 élte

85. Még Péter-váradgyát, s a' váarak Hadnagyát, éred úton mentedben,
Azon innét menten, chak közel ott szintén, Kamanacz mezőségben,
A' töb Varosoknál, s mezőben valóknál, nem alsób helyeiben,
- 1015 86. Ezen Szeremségben, s a' Duna mentében, Péter-váradgya vagyon,
A' mely Calochához, s Papi Urasághoz, Ersekség alát vagyon,
Ki régi üdoben, azon Püspökségben, dichértettet nagyon,
87. Nandor-fejér-várát, (mely miat vallánk kárt) hogy el vesztettük
vala,
E' Péter-váradgyát, hazánkknak bástyáját, erősítettük vala,
1020 Vég-helyünk legh első, paisunk-is végső, Pogány ellen e' vala.
88. Ott a' Szalankemény, bástyáival kemény, nem meszsze
Belgrádomtól,
Fejér-Vár vesztekor, Pogány erejekor, romlék el-kőfalastól,
Töb faluk s Városok, ugyan akkor azok, veszének rablásától,
89. Szalankeményen-túl, egy kichinnyé távúl, Zemlén Vár egy
szegletben, X
1025 Hol Száva folyása, s sebessen járása, foly a' Duna vizében,
Mert mint egy aytaja, ottan vagyon szája, öszve ütközésében,
90. Szávantúl ellenben, chak nem a' tövében, vagyon Nandor-fejér-Vár,
Serény gyorsasággal, és nagy hamarsággal, Duna mellette foly, s jár;
Ellenséget kitől, belé-meneteltől, a' ki meszszé s távúl zár,
- 1030 91. Régi sok üdöktül, s el mult esztendöktül, fogva vólt nevezetes, Y
Sok viadal miatt, s Diadalmi miatt, híres és tekéntetes,
Holⁿ szégyen-vallással, s népe romlásával futa-el Amurates,
92. Ezt az erősséget, végbeli helységet, hiják Nandor-Albának,
Nemellyek pediglen, hiják nem értetlen, ezt Görögh-Fejér-Várnak,
1035 Sokan a' régiek, közzülök a' vének, nevezték Taurunumnak,
93. Nagy erős kösziklán, meredekes Szálán, vagyon fel építetve,
Kiben vólt hazánkknak, Isten után annak, bizodalma és szive,
A' Dúna oldalát, mosdogallya falát, s gyönyörkötteti kedve.
- 1040 94. Ország állapottját, minden részét s táját, Brodericus így iria,
Hol történt esetünk, s el veszet nemzetünk, lássa haki akaria,
A' mint írásomban, tettem mint homályban ott bővebben talállya,

X) Szalankeménynél foly a' Száva a' Dunába. Y) Nandor-fejér-Várnak nagy nevezeti és erőssége.
ⁿ Bonfin: dec: 3. lib. 8.

95. Európában mássa, hazánknak mint társa, s nincz-is hozzá fogható,
Föld kerekiségében, világh düchőségben, ninczen fellyül hadható,
Isten irgalmából, egyedül magából, ennél jobbat adható,
- 1045 96. Düchőség kezdője, s minden jók termője, a' Magyar-ország lehét,
Mi ki-gondolható, jókat osztogató, véle más el-nem érhet,
Minden gazdagságot, s testi kívánságot, ember belölle vehet,
97. A' Magyar-országnak, s minden situssának, Rhythmusban vételére
Mennyi sok jokból áll, s minemü rendből áll, öszve-szedetésre,
1050 Üdö kívántatnék, s elég-is nem lennék, a' végbe-vitelére,
98. Bár Iüijön Apollo, s legyen ékes szólló, mind a' kilench Musákkal,
Nyelvek mint rész pengő, s legyen jeles zengő, ékessen szóllásokkal,
El chügged erejek, s megh tompúl elméjek öszve-számlálásokkal,
99. Ménnyire értette, s az elmém fel-érte, hazánkról csak ugy szóllott,
1055 Az Historiából, s ennek állásából, öszve-szedte mint állott,
Multságul adta, s olvasónak hatta, s negyedik részre szállott.

PARS QVARTA

1. Négy^a szép jeles üdöt, örök üdö kezdöt, talállok az irásban,
A' kik Uralkottak, s elein regnáltak, esztendönként világban, A
Orák minutákkal, napok s holnapokkal, voltak szép rend tartásban,
- 1060 2. Első Arany üdö, leg-inkáb örvendő, vala világh kezdetin,
A' még ártatlanságh, virágzék e' joságh, Paradichomnak kertin,
Alma miatt fogunk, megh vásék aiakunk, Adam Atyánk esetin,
3. Szabad akarat vólt, s félsznek hire sem vólt, s biro sem kívántatott,
1065 Merön egy igasságh, ott semmi hamisságh, akkor nem tanáltatott
Minden törvény nélkül, és ugyan végh nélkül, vólt-is határozatott,
4. Erős épületek, s hadi ütközetek, ágyúk-is nem öntettek,
Fegyveres seregek, s ellenséges végek, hirrel sem nevezettek,
Egy gyönyörüségben, s tellyes düchőségben, Istentül helhezettek,
5. Harsogo trombita, s Török sip szózata, senkit az harcra nem hitt,
1070 Szablya chattógása, s kopia ropogása, hirrel sem hallatott itt,
Tavúl vólt vér-ontás, s keresztenség-rontás, senkit veszélyre nem
vitt:

A) Világh kezdetitül fogva való négy idő.

^a Ovid Met. lib. Tibulli. Lib. I. Eleg 3.

6. Véres veritékiek, nem szakatt éreiek, szántásban Eleinknek,
Mert szántó-vas nem vólt, s eke szarva sem vólt, kezében régiéknak
Sok szép termésével, fáknak gyümölczével, ök megh élégettenek,
- 1075 7. Örökké való nyár, kit Zephyrus fú, s jár, gyönyörköttette éltek,
Sok szép eleséget, és minden böséget, mert a' földbül fel szedtek,
Noha nem szántottak, de gyakran arattak, föld hasznaival éltek.
8. Tétel s mézzel folytak, soha sem apattak, kut vizeknek fejei,
Nardus Balsamummal, fáknak illatokkal, izzattak levelei,
1080 Merő boldogságban, chak ártatlanságban, voltak Atyánk Elei,
9. De mihelyen^b Atyánk, (ki miatt megh halánk) az Isten ellen véte,
Megh tiltot almának, s az élet fájának, lön gyümölcchében étte,
Azonnal Evának, s ördögh tanácának, akarattyát engedte,
10. El mulék az üdö, s megh romlék esztendö, s a' nyár sem sokká tarta,
1085 Telet hidegekkel, az özt kikelettel, Isten reánk osztotta,
Halandókká téve, kiket sárból véve, s bününkért sanyargata,
11. Az ház chinálásra, mint egy kalibára, embert a' tél tanitá,
Ki hidegségével, s erős dereivel, testét fazlaltattatá,
A' szükséggh mindenre, s testi eleségre, csak hamar megh oktató,
- 1090 12. Noha meghváltozot, s már nem arany lánchot, az idő forgásában,
De még-is türhető, s mint ezüst tettetö, vólt ö allopottyában,
Megh-marat igassággh, s töb egyéb sok jósággh, nap s ora állasában.
13. Hogy ezüst tavozzék, réz üdö érkezék, e' föld kerekiségére,
Nem vólt embereknek, s mondgyam földieknek ez oly igen
kedvekre,
1095 Arany, s ezüst el-múlt, kiben kedvekre hült, minden bösegh a'
foldre.
14. A' réz már keményeb, s repedez örömesb, készeb fegyverkedésre,
Noha igazságban, s megh marat uttyában, nincz hamissággh
kedvére,
Vonsza a' természet, s gyakorta vakot vet, föld-is ö termésére.
15. Gonoszra haylandob, s inkább változandob, a' vas üdö mi vólta,
1100 Szerenche kerekén, forgando szekerén, czalárdságát mutatta,
Nincz néki mit hinni, vele s mi jot tenni, ki utait futotta,

^bGenes: Cap: 3.

16. Minden chalárdságnak, s álhatatlanságnak megh vetette háloját,
Magára fel vette, s reá kerítette, mert két színü palástyát;
Személye mást mutat, ékessen fitogat, s látodé ál-orczáját,
- 1105 17. Gonosság e' jóért, s az jutalom ezért, hogy fegyvert vet kezében,
Más kézzel simogat, kedvessen apolgat, s nem látod veszt törében?
Vtai ösvenyi, s minden téteményi, vadnak hizelkedésben.
18. Szomiúhozza a' vért, mint szarvas folyo ért, fegyverét készítette,
Mársot a' Pallással, vitezi társával, hamar öszve vezette,
1110 Ezernyi sok fortélt, s mondhatatlan mordélt, elleniben vetette,
19. Ravazságot talált, s vizre hajót csinált, kin ellenségét üzze,
Tenger habozásit, s veszéles örvényit, hogy ez által megh gyözze,
Serénykedésével, s vizi erejével, bay-vivóit el üzze,
20. Föld arany bányáit, és titok tárházit, természet fel nitotta,
1115 Hol sok drága kinchét, aranyát s ezüstét, bőséggel osztogatta,
S töb nemzetségeknak, s hires vitézéknek, magvokat szakasztatta.
21. Praedájában bizik, soha megh nem hizik, telhetetlenségében,
Mint amaz Harpyak^c kik szájokat tátyták, emberi hus ételben,
Mennél többet kapnak, inkább szomjuhoznak praeda
tétteményekben,
- 1120 22. Egy szóval mindenek, kik következhetnek, mondhatom
Charibdisse^d
Töb gonosságoknak, és chalárdságoknak, sértegető tövisse,
Chalárdságh vadászó, rezet aranyazó, fortéllýoknak ötvösse.
23. Ennek békét hadgyak, intermediumnak, mondá Musám
tanáchlom,
1125 Téry a' fel tött chélhoz, és kezgy a' dologhoz, mert már ideje vallom,
Magyar Lajos Királyt (a' ki halált talált) Rhytmusidra ayánlom.
24. Török jövetelét, és által keletét, a' Király hogy megh hallá,
Midön már a' Száván, s ennek tartalékián, hogy költözött találá
Ezt nagy serénységgel, és gyors sietséggel hadainak ayánlá,
- 1130 25. Ne valami módval, Török Táborával, Drávánn-is által jönné,
Gondolá Eszeket, s ezt az erősségét, örizet alá venné,
Minden okkal s móddal, serény gyorsasággal, ezt megh erősitené.

^c Virg: lib: 3. Aeneid: ^d Virg: 3. lib: Aeneid: Senec: ad Lucil: Ouid: Meth: lib: 12.

26. Menten ezen dolgot, elméje-is bolygott, Nandor Ispánnak
hadgya, B
Hogy az Vármegyéket Urak s Nemesseket, fegyverkeztesse
mondgya
Eszekre siessen, Török hogy jöhessen, Dráván által ne hadgya,
- 1135 27. Kész a' Palatinus, (noha nyavaliás, s bús, fekszik Battya Várában)
A' Köszvény el-fogta, s inait ránczolta, keseregh ő ágyában,
De bizonynal még-is nyavalyájábann-is, ninch hátra maradásban,
28. Kiknek megh-vólt hadgyva, és megh parancholva, resten láttak
dolgokhoz
Mert hátra maradtak, s népet sem bocháttak hamar Palatinushoz,
1140 Haszontalan láttya, hogy megh nem álhattya, Budára tért
Királyhoz,
29. Engedetlenségét, a' kiknek réstségét, Urának megh beszéllé, C
Kin az ő hűségét, s tökéletességét, benne Király szemlélé,
Király-is hadait, s népe indulatit, sokáigh nem késlelé.
- 1145 30. Czak az üdö táyban, érkezék azonban, titok Posta követe,
A' ki sok titkait, reitek tanáchait, Czászárnak megh értette,
Török Táborából, és önnön magából, ezt bizonynal izente,
31. Nem vólna tanáchosb, avágy alkalmatosb, mint ha Erdélyi Vayda,
Eggyüt Havasalynak, s egész Moldovának, megh indulna az hada,
Hátúl Thraciára, Török határára rohanást tenne oda,
- 1150 32. Talám igy ellenségéh, s e' Pogány nemzetségéh, kezdetit abban
hadgya,
Magyar rohanásat, s hazájá romlását, követ hogy ha megh
mondgya,
Közbe ne vétessék, s le ne nyomattassék, magában megh gondollya,
33. Ez a' tanách tetczék, s elsőbenn-is látczék, alkalmatosnak lenni,
Jovallák Tanáchi, s Királynak titkosi, e' dologhoz kezdeni,
1155 De hogy gyorsasággal, s mondgyák hamarsággal; nem lehet ebben
késni.
34. Battiáni Orbántól, mint hű szolgájától, Vaydának parancholá,
A' kit Moldovában, szintén akkor-táyban, Király expedialá,
Hogy a' mi job vólna, Vayda ahoz nyúlna, illy izenet találá,

B) Nandor Ispan azaz Palatinus. C) Az engedetlenségéh gyakorta kárt hoz.

- 1160 35. Hátúl Thraciara, s Török határára, be rohannyon hadával,
Ne gondollyon földnek, sem lako népének, semmi pusztulásával,
Hátúl ellenséget, s Pogány nemzetséget, kerüllye Taborával,
36. Havasalt s Moldovát, minden tartományát, hogy maga mellé vegye,
Tüzzel és fegyvérrel, vérrel folyo törrel, hamar semmivé tegye,
Senkinek kegyelem, avagy engedelem, ne adassék engedye.
- 1165 37. Talám ez vólt oka, s derék tartalékia, hogy Vayda harczon nem
vólt,D
Erdély hadaival, s egész Táborával, Királytol hogy meszsze vólt,
Noha serénysége, s Urához hüsége, Királynál-is nyilván vólt.
38. Midön ezen dolgok, kik naponként forgók, végben vitettek vala,
A' Gyülésnek napia, s hagyot Diaetáia, már régen el-múlt vala,
1170 De még-is Tolnára, Király hagyására, kevesen gyültek vala,
39. Minden chak Királyra, mint Oraculumra, szemét fordította vólt,
Addigh meg sem mozdúlt, szikra bár húlton húlt, még maga jelen
nem vólt
Mind chak ötet nézték, távúlról szemlélték, s illy resten készültek
vólt,
- 1175 40. Minden-nap nagyobbúl, s ráiok sok hir borúl, az hirnek gyorsasága,
Czászár ereinek, s Pogány jövésének, erős hatalmassága,
Kivántatik azért, e' szegény hazánkért, Királynak gyorsasága.
41. Azonban hallaték, s hir hamar futamék, hogy már Péter-Váradgyát
Czászár megh szállotta, löveti s rontattya, szállította Dandáriát,
Már hogy nem sokára, első ostromára, le szakasztya bástyáiát,
- 1180 42. Az ott körülvaló, végekben ör-állo, Kastélyokat fel-verte,
A' benne-valókat, szegény Magyarokat, hogy rabságra vitette,
Es minden helyeit s egész környékeit, mínd semmive tétette.
43. Király eztet halván tovább sem halasztván, magában megh-posdúla;
Országá romlásán, s ilyen pusztulásán, szeme könyben fordúla,
1185 Noha sok Pogányságh, s nagy az hatalmasságh, ezzel-is nem
gondola,
44. Sohonnét segítséggh, Cheh s Slesia népséggh, még nem érkezet vala,
Kevesed magával, s chak számos hadával, hamar fel készült vala,
A' Szent Jakab hóián, s huszon negyed napián, indulása lett vala,

D) Vayda harchon jelen nem létének okai.

- 1190 45. A' Duna mentében, chak lassán leptében, Tolna felé tartot vólt,
Es chendes lépéssel, hadi készülettel, alá-ballagtatott vólt, E
Vária sokasullyon, s hada számosullyon, de jo vigyázással vólt,
46. Reménlé magában, hogy talám uttyában, utol éri segítség,
Urak Vármegyékkel, s a' Papi rendekkel, jelen lesz a' Nemesség
Talám menetelin, halván készületin, megh rémul az ellenség.
- 1195 47. Csak szintéden akkor, ki indulattyakor, postán küldé Budaról,
Erdélyi Vaydához, ez helytartójához, s ira akarattyaról,
Báthori Istvántól, mint hü szolgáljától, izent minden dolgaról,
48. Hadgya, paranchollya, nékie ajánlya hogy minden dolgainak,
Vayda békét adgyon, s mindent hátra hadgyon, élőbbi tanáchának,
1200 Mert már késő vólna, s Török közel vólna, ninch helye
szandékának,
49. Mivel Török hatot, Száván által jutot, az szükség azt kívánnya,
Hogy minden hadával, Erdély taborával Vayda királyt talállya,
Már Pogány nemzetnek, s tellyes éreinek, el futamodot ária,
- 1205 50. Király hadaihoz, s egész táborához, Vayda azért siessen
Szükség azt kívánnya, s hüsége-is hozza, ö-is jelen lehessen,
Ez az ütközeten, Pogány ellenségen, véle chapást tehessen,
51. Hogy Király Budából, Residentiáiából, indúla ellenségre,
Három ezer lovagh, s egyeleslen gyalogh, vala segítségére,
Illy kevés magával, s vékony hatalmával, indúla ellenségre,
- 1210 52. A' mely nap indula, s Király meg-mozdula, két mért földel Budától,
Sárkány Ambrushoz, Erd nevü faluhoz, iuta egész hadastól,
Itt le-telepedék, s vária, még mozgodék, Ur, s Nemesség házatól,
53. Leg föebbik lova (mert e' vala java, Király lovai között)
Itt megh betegüle, s ez helyben megh dögle, illyen kis üdö között,
1215 Mely dologh Királynak, s egész udvarának, bánattyára érkezett:
54. Sokán jövendölték, s gonosz sorsnak, vélték e' dologh
történetit, F
A' Király lovának, s kedves marháianak, illy hertelen esetit,
Balnak-is itilték, s következöt vélték, szerenche ki-menetit,

E) Budáról az Király indulattya. F) Iövendö gonosznak jelensége, a' Király lova megh döglése.

- 1220 55. Itt egynéhány napot, ne mondgyam hólnapot, mulata hadaival,
Vária, ha jo népség, s hadbéli ségétség, tellyes kivánságával,
Eléb ballagtata, senkit hogy nem láta, megh mondot táborával,
56. Erchi falúiaában, s ennek határában, telépité hadait,
Vária ha Nemesség, és a' Keresztenség, megh indittya hadait,
Mársot hogy fel-kölchék, s' almából serkenchék, s' ébregessék
vadaít.
- 1225 57. Chak Báthori András, fegyverkezet s puzdrás, Király mellé sieté,
Egész udvarával, söt minden hadával, ö-is Tábort tétete,
Hü gondolattyában, s tetteti magában, már Törököt megh-verte,
- * 1230 58. Nem kicziny erővel, szép hadi népével, e' Báthori jöt vala,
Fegyverét tetteti, népe készületi, fel ékesítve vala,
Vitézi ereie, mint napnak sengéie, ugyan látható vala.
59. Király sok napokat, s bus folyo orákat, ez helyben mulatozot, G
Senki erősséget hadbéli népséget, ö nekie nem hozot,
Mert rest az Uraságh, s megh-remült a' Papságh mindenfelé
kapdosot,
- 1235 60. Duna vize mellet, s mély partyai mellet, azon-alá indúla,
Jgen kevés néppel, s hadi készülettel az helyből megh mozdúla,
Senkit úttýábann-is, hivei közzül-is, mentében nem tanála.
61. Jo ideien az nap, szépen fénlet a' nap, Pentelére be juta,
Kétes gondolattal, és bús akarattal, mindent ot le szállétta,
Ellenség nőtön nő, Király-is búban fő, ségétséget ugy várta,
- 1240 62. Ezen Pentelénél, situssa helyénél, régenten nagy város vólt,
Mely régi üdőben, s el-folt esztendőkben, mint egy Colonia vólt,
Melynek a' falai, mint Eszek rakási, s helyei látható vólt,
- 1245 63. Hová az Vaydától, s Erdely országától, Királyhoz követ iuta,
Bassy György a' neve, ki igen sietve, követségét mondotta,
Országá nevével, s Urá levelével, eztet bizonyította,
64. Követségnek feie, s izenet veleie, e' vólt derekassabban,
Hogy Vayda kétséges, (noha ö hüséges) mi lehessen dolgában,
Avagy mihez nyúllyon, s illy hertelen kapon, szükség
kivánságában,

G) Az Magyarok hadban valo rest indulattya.

- 1250 65. Sok féle követit, és parancholatit, mivel vette Királynak
De mind ellenkezők, s ugyan különbözök egy más között
volnának,
Nem tudgya mit tégyen, s akarattya légyen, ez ok iránt Urának.
66. Horvát Gáspár iuta, ki magát iratta Vingárdi falújáról,
Királynak Tálnákia, tisztí, s hivatallya, vólt-is tál fogásáról,
Jöt vólna elsőben, s ilyen izenetben, hozta vólna dolgáról,
- 1255 67. Hogy nagy sietséggel, Vayda serénységgel, a' Királyhoz siessen, H
Semmi mulatságot, avagy más oly dolgot, ebben okúl ne vessen,
Othon maradásban, e' szükséggh dolgában, más modot se tehessen.
- 1260 68. Botthiáni jött vólna, s hozzá jutot vólna, másod izenetében,
Ki nagy különbözöt, s ugyan ellenkezöt, hozot követségében,
Hogy Erdelyi Vayda, s Hávasalnak hada, hátúl kapna Törökben.
69. Harmadszor Vaydához, s Erdély országához, Király külte Báthorit,
Hogy Vayda siessen, semmit se késhessen, mozdítcza megh ereit,
Jmide menyené? s oda szakadgyoné? s hová küldgye emberit?
- 1265 70. Vayda chak kétségben, és vélekedésben, forgattya az elméjét,
Nem tudgya mit tegyen, bizontalan légyen gondban töri a' fejét,
Sok külömb izenet, nála jót nem tehet, jelenche Király kedvét,
71. Néki ugy teczenék, s jobnak-is láczanék, hogy Királyhoz siessen,
Erős hadaival, s vitéz Dandárrival, a' Királyhoz térhessen,
Jgy annál bizvástyab, Magyar nép számossab, ellenségre mehessen,
- 1270 72. Késő Vayda mondgya, bár Királyra hadgya, hátúl az ellenséget,
Havasaly földével, és hadi népével, vágni, a' Törökséget,
Mivel veszedelmes, söt ugyan félelmes, nem hozhat segítséget,
- 1275 73. Havasalyi Vaydát, de söt minden hadát, Pogány annyira hozta,
Kinek készülését, s Törökre ütését, a' Király parancholta,
Eggyetlen egy fiát, illy drága záloghiát, Török Táborba hozta.
74. Bassi beszédéből, s Vayda léveléből, Király észébe vette,
Hogy mi kárban legyen, és mi dologh legyen Havasaly, megh
értette,
Nem kichiny busulás, de nagyob aggódás, minnyájokat ütötte.

H) Király Vaydának tött parancholatinak különbözése.

- 1280 75. A' Király Föld-Várta, e' mező Városra, Erchiről megh indúla,
Vékony hatalommal, s kétes gondolattal, helyéből megh mozdúla,
De senkit itenn-is, ebben az helybenn-is, ö lenni nem tanála.
76. Tanáchban hivatá, s Györgyöt bochátatá, postán küldé Vaydához,
Hogy éjtel és nappal, söt az hóld világgal, siessen ö Urához,
Sohul tartoztatást, avagy mulatózást, ne vehessen dolgához,
- 1285 77. Jzené Vaydának, hogy ö tanáchának, tetczet minden succussa,
Azért hatalmával, s a' töb hadaival, ne legyen mulatása
Eyiet nappá tégyen, láttya szükségé légyen, s méltó jó vigyázása,
- 1290 78. Mivel a' Török már, (a' ki igen nagy kár) országunkban bé lépet,
Öli és rabollya, tüzzel s vással dúllyá, minden-felé a' népet,
Söt már Király ellen, nem meszsire kellyen, s mutogat hadi képet.
79. Mentől töb magával, számossab hadával, s leg-nagyob készüllettel,
Országa kívül-is, idegenektől-is, jo segítségé vétellel,
Királyhoz siessen; mást-is ne tehessen, s légyen illy jo-tetellel,
- 1295 80. Nem chak az Urakat, és Praelátusokat, a' Nemességé kívül-is, I
Parasztságé közzül-is, s Oláh nemzetből-is, segítségé ezektől-is,
Szükségé vétettessek, s harcra üzetessék, söt ugyan erővel-is.
81. Hamar irattata, s levelet osztata, Erdélyi Státusokra,
Hová kívántatot, minden felé osztot, személy szerint Urakra,
Annál serényebben, s kellemetesebben, hogy hozza Sátorokra,
- 1300 82. Erdélyi Püspöknek, személy szerint ennek, lön hadba hivatása,
A' ki Királynénak, s egész Udvarának, vólt Cancellariusza,
Indúllyon népével, s jöijön seregével, rayta Király hagyása.
- 1305 83. Erdélyi Vaydának, mint hü szolgájának, erős parancholattal,
Bassi tanáchából, s Ura hagyásából egyenlő akarattal,
Mint fejét, jóságát, avagy Uraságát szereti, jöijön által.
84. Illy kemény levelét, ugymint szokott jelét, Vayda Királynak vévé,
Mindennek mutattya s nagyon olvastattya, országnak, nyilván tévé,
Jdeje mozdúlni, s Királyhoz sietni, hüsége erre vivé,

I) Generális insurrectio vólt akkor.

1290 mutogattya

- 1310 85. Hogy inkább hozhassa, s Táborba izgassa, Statilius Györgyöt-is,
Bassi Györgyel küldé söt igen megh feddé, ő általa Erdélyt-is,
Hogy ilyen későre, Urok hűségére, hadgyák készültek-is.
86. Szép ékes elmével, szerenche kinchével, természet látogatta, J
Statilius Györgyöt, kiben tudomány jött, meg-is ayandékozta,
Ékes szóllásában, s nyelve járásában, megh sem fogyatkozta.
- 1315 87. Még ezek Királytól, s parancholattyától, el sem váltanak vala
Péter-Váradgyára, s gonosz sors Várára hogy már rá szállot vala,
Hir gyorsaságával, honnan már szárnyával, Királyhoz repült vala
88. Hogy Péter-Váradgyát, országunk bástyáját, már a' Török
megh-vette, K
Erős vivásival, s sűrű ostromival, falait-is le-törte
1320 Régi ő rakasit, s hasadot bástyáit, már a' földre döntette,
89. Söt a' benne valok, mint erős ör-állók, job részént mind ott vesztek,
A' kik serénységgel, s vitézi erővel, Pogánnyal ellenkeztek;
A' kik megh marattak, rabságra juttotak, vagy semmivé tétettek,
- 1325 90. Ágyu zengésével s sűrű lövésével Vár fala mind le-romlott,
A' kit éyel nappal, gyakor ostromokkal, a' Pogány nép ostromlott,
Mondgyák hogy meszszére, fűsti s lövésére, a' népség h félre állott,
91. Onnat hogy ereit, s hadbéli veleit, Czászár élöb készíti,
Vizen és szárazon, kíván lenni harczon, Táborát költözteti,
Töb Nemzeteket-is, s erősségeket-is, ő mert semminek véli,
- 1330 92. Vylak felé siet, haraghia mert teriet, azt-is megh-holdúltatni,
Keresztény Nemzetnek, s országunk népének, ilyen nagy kárt
tétetni,
Láttya úttyát, s modgyát, ez iránt szándékát, akaria mozdítani.
93. Halván történetit, s Vég-Vára el-vesztit, a' Király országunknak,
Jobban megh-busúla, s ugyan megh-bodúla, látván okát
kárunknak,
1335 Inkáb siettete, s Postán el-küldette, leveleit Vaydának,
94. Követit bochátà, s emberit inditá Zápolai Györgyhöz-is,
A' kik sietessék, s Táborba vezessék, hadaival ötet-is,
Öt ezer magával, jeles hatalmával, Fejer-Várnál vólt ez-is,

J) Statilius dichéreti. K) Péter-Váradgyát a' Török megh vette.

- 1340 95. Bottiáni Ferencznek, e' jámbor hívének, ki vólt Thot országi Bán,
Levelét iratta, s igen parancholta, hogy indullyon-megh méltán,
Mert a' Török regnál, országában strásál, s ván Syrnia határán.
96. A' Péter-Váradgyát, országunk bastyáját, iria hogy el-rontatta,
Benne valo népét, mint egy irot képét, megh-ölette, s vágatta,
Onnat-is már tovább, Uylakra hamaráb, Táborát indította.
- 1345 97. Frangepán Kristoffnak, a' ki Ferdinándnak, vala szolgálattyában,
Ugyan akkor szintén, ezen had kezdetén, jöt vissza hazájában,
Es most-is attyánál vólna ö hazánál, hivalkodo dolgában,
98. Ennek-is irata, s meg-is parancholta hogy mentül jobban lehet,
Hazája népeit, s minden vitézeit, hová többet fel-vehet,
1350 Király Táborában, hozza Sátorában, hüséget ezzel nyerhet,
99. Macedoni Lászlót, Egy-házi ör-allot, küldé a' Királynéhoz,
Jgirt segítségét, s Ferdinánd népséget, hogy hivassa Királyhoz,
A' szükségh kívánnya, Török soldgyát hánnya, ö-is nyullyon
dolgához,
- 1355 100. Jntették arra-is, hogy a' Cheheknek-is, kiknek fizetést osztott,
Hamar készítesse, s hozzá siettesse, a' kit szerenche hozott,
Mert ha serénységgel, nem lesznek hüséggel, országunk leszen
fosztott.
101. Gyakor postasággal, és nagy gyorsasággal Nádasdit-is intette,
Ferdinánd, sogorát, és kedves szomszédgyát, általa siettette,
Mert szomszéd háza égh, kiben nem leszen végh s kárát-is
jelentette,
- 1360 102. Töb Fejedelmekhez Spirai Gyüléshez, Nádasdit külte vala,
Ki öket intéssel, s segítségk kéréssel, szorgalmaztattya vala,
Mint a' vízben, haló, s chak szerenchén álló minden felé kap vala.

PARS QVINTA

1. Mint vitéz Hannibal, látván Tömöri Pál, hogy a' Török el-hatott,
Száván már által-jött, s vég-helyeket megh vett, s magában mérget
kapott,
1365 Gyulad haragiában, s megh uyul magában, hogy illy pusztulást
látott.

2. Még minek előtte, Váradgyát megh vette, s Török el-
pusztította, A
Fel-rakott bástyáit, s magas kö-rakásit, a' földigh le-rontotta,
Szép, erős, bástyákkal, s lövő szerszámokkal, Tömöri latogatta.
- 1370 3. Ezer gyalogot vön, ki serénységben lön, az utánn-is a' Várban,
Lovas sereget-is, ki vitézséggel-is, hatott Török Táborban,
Bé vön s hagyta Várban, hogy fogyatkozásban, ne jusson meg-
szállásban,
4. Minden-féle szüksegh, és egyéb eleségh, bővön vala a' Várban,
Tudta meddigh mégyen, s Tömöri mi legyen, meg-szállás olyan-
korban
Hogy hátra-maradás, avagy fogyatkozás, ne történnyék a'-táyban,
- 1375 5. Gondolá magában Pál gondolattyában, hogy vakmerőségh vólna,
Kevesed magával, s vékony hatalmával, ha Törökre ment vólna,
Azért Dunán-által, ilyen gondolattal, neki menni job vólna,
- 1380 6. Ugy-is ellenséget, s Pogány nemzetséget, szivel s lélekkel rontá,
Az hól utól érte, oly igen megh-verté, s remülésben tartatá,
Hire vólt Chászárnál, s Pogány hatalmá-nál, hogy hűségét mutatá,
7. Valahol kaphattya, avagy találhattya, óchón vásárol velek,
Haraghia mérgében, s fénlék kard kezében, nem iszik egyest velek
Vitték az hátokon, s véres oldalokon, Tömöritül nyert jelek.
- 1385 8. Mondhatom hogy io Pap, bár most a' Magyar nap, sokat nevellyen
illet,
Országunk hasznára, s oltalmazására, mert akkor ilyen kellet,
A' Papot-is fegyver (mert ö-is chak ember) szüksegh-korán megh-
illet.
9. Vitéz Capistránus,^a (ki vólt Franciscanus) itt bizonyágom lehet,
Szerzetesekre-is, s Egy-házi rendre-is, hogy a' fegyver ra-ilhet,
Mert Martyromságot, és chak boldogságot, fegyvere-által vehet,
- 1390 10. Szüksegh az országnak, a' ki juhainak, nyiregeti a' gyapiát, B
Szép jövedelminek, s feiös teheninek, gyüytögeti a' vaiát,
Országh oltalmára, s Tömöri modgyára, forgassa éles kardgyát.

A) Tömöri Pál vég-helyekre valo gondviselése. B) Ezen intést mind világi, s mind Egy-házi rendre érthetni.

^a Bomf: Dec: 3. lib. 8.

- 1395 11. Harmatozzék az ég,^b s essék valaha még Magyarásra io üdö,
Idegen nemzettől, vagy ellenségétől, ne legyen Tanách-kérdő,
De legyen Pogánytól, s egész hatalmától, edes országa vidő,
12. Régi éles kardgyát, kiből szánto-vasát, megh uyította vala,
Öntesse uyionnán, s vegye hatalmában, mint régen szokta vala,
Űzze ellenségét, széllesse seregét, a' mint tanulta vala.
- 1400 13. A' Mátyás Királyal, a' ki nagy Sándorral követ vete éltében
Mulék düchőségünk, s alvék vitézségünk akkorbéli üdöben,
De most-is aluszik, s mint holt ugyan nyugszik, talám ninchen
bőrében;
14. De hogy Tömöriről, ez írásom kiről, ne feleyczem beszédem,
Török hatalmával, s Czászár haragiával, mint iátczot ha el-kezdem,
Igazán számlálom, valamint találom az írásba, s nem védem,
- 1405 15. Vizen és szárazon, a' Törököt azon, mert nem szünte kergetni,
Erös ghymiákkal, s nagy rakot hajókkal, Táborát férre üzni,
Noha ellenségnek, s vizi ereiének, nehéz vólt megh felelni.
- 1410 16. A' Király hogy hallá, bizonynal találá, Péter-Váradgya vesztét,
Illy hertelenséggel, s rettenetességgel, hir megh-hozá esetit,
Helyéből mozdúla, s Pakosra rándúla, s mulatta két nap éstit,
17. Ur-Szín-változása, (kin el-változása Istenünknek megh-teczék,
Midön Tábor hegyén, Tanitványi nézven személyében változék)
Király-is Tolnára, iuta Városára, s hadával bé érkezék,
- 1415 18. Már megh szaporodot, s ugyan számosodot, vala Király Tábora,
Mert négy ezer ember, a' kikben mind fegyver, hogy be-iuta
Tolnára,
Bizik az szivében, s vagyon elméiében, hogy Isten vólna Ura.
19. Midön bé Tolnára, s menne szállására Király készületében,
Palatinus első Király után felső tisztiben vitézek közt,
Oda gyült hadával, s kichin Táborával, siete eleiben,
- 1420 20. Mivel még Erchiről, másod Tábor helyről Király küldötte vala,
Hogy elől ez helyre (Király-is a' merre utanna indult vala)
Népeit szállitna, s Táborát iártatná, szükségéh igy hozzá vala.

^b Isai 45.

- 1425 21. Midőn Király Tolnán, hadai a' táján, nem soká mulatozot, C
Felső Magyar-ország, s az also Magyarságh, szép segítséget hozot,
Mert mind az Uráságh, s Nemessi szabadságh hozzá ide tartozot,
22. Zapollyai György-is, (a' ki nem régen-is, Feiér-Vár körül vala.)
Három száz lovaggal, és ezer gyaloggal, ő hozzá iutot vala,
A' kiben Királynak, s más töb Státusoknak, nagy bizodalma vala.
- 1430 23. Hannibál Cyprus-is, Carthágóból ez-is, eredetit vette vólt,
Ki Pápa penzével, és segítségével, hadait fogatta vólt,
Ezer mind gyalogságh, a' kiben Janchárságh, gyakran megh
ütközöt vólt,
24. Jöttek töb hadak-is, Pápa azokat-is, küldötte Királyunknak, D
Hogy segítségével, s videlmezésére, legyenek országunknak,
Ne hadyák rabolni, avagy pusztítani, földeit határinknak,
- 1435 25. Ez az Olasz népségh, s Pápai segítségh, tött vólt négy ezer embert,
Vitézi erővel, és szép készüléttel, kötött volt minden fegyvert,
Mert más országban-is, és töb hadakbann-is, sok ellenségéket vert.
26. Az Goninszki Lénárd, ki Pogányságnak árt, szép gyalogságot
hozott,
1440 Kit Lengyel-országban, s más tartományokban, fizetéssel sóldozott,
Más-fél ezer népet, illy szép hadi képet, a' Táborban bé hozott,
27. Egész gyalogságh közt, mint nap Czillagok közt, ennek hada
tündöklék,
Sisak, s paisokkal, s fényes szerszámokkal a' többi között fémlék,
Kitül ellenség-is, még csak hírétől-is, valo-képpen félemlék.
- 1445 28. Papi Státusbol-is, s Püspökségekből-is, felessen jöttek vala,
Kiki hadaival, s vitéz hadnagyival, Tábort jártattak vala,
Hüségék Országhoz, s hütöket Királyhoz, ezzel mutattyák vala.
29. Várdai Pál juta, Egri Püspök hata, Királyhoz hadaival, E
Le-szállitá népét, s hozott segítségét, Uránál gyors-vóltával,
Bíztattya-is őket, s emeli sziveket, rájok osztott sóldgyával.
- 1450 30. Perényi Péter-is, Várad Püspök-is, ez után el-érkezék, F
Szép készüléttel, és hadi népével, Tábor mellé nyuitozék,
Török nézésére, s rá tekintésére, személye nem változék.

C) Tolnához gyűltek Táborban, a' Magyar hadak. D) Romai Pápa küldöt segítsége az Török ellen.
E) Várdai Pál Egri Püspök Táborban valo jövele. F) Perényi Peter Várad Püspök Táborban valo jövele.

- 1455 31. Papok, s Vri rendek, és töb fő emberek, sokan érkeztek vala,
A' Király Táborát, és fel vont sátorát, gyakran nyomdokiák vala,
Fel fegyverkezések, s hadi készülések, minden nap úyjúl vala,
32. Még Tolnán mulata, egy nap sem hagyata, békét Tanách Uraknak,
Sok gyülekezetben, s titkos beszédében kérdeze mit gondolnak,
Hogy ha tovább menni, s vagy helyben mulatni, szükségéh volna
Királynak,
- 1460 33. Mivel már a' Száván, s egyik tartalékian, Pogány által jött
vólna. G
Al-földet rablással, s mondgyam kóbórlással, már bé töltötte vólna,
Szükségéh hogy Drávára, s által-szállására job gondolkodás vólna,
34. Péter-Váradgyát-is, Országh vég-hazát-is, mivel semmivé tette.
Duna mellet valo, miként strása állo végeinket le-törte.
Ninch semmi erősségéh, Duná mellet helységéh, ki megh állyon előtte,
- 1465 35. Söt Sirmiaban már, (a' ki igen nagy kár!) Uylak-is hatalmában,
Minden Tartományi, s szines alkotmányi, vadnak el-pusztulásban,
Falui, Városi, és a' töb lakosi meszsze vadnak futásban.
- 1470 36. Eszek felé siet mentül jobban lehet, hírét magával viszi,
Félő gyors hamisságh, ha esik igazságh itten eleit vészi,
Hová ha érkezik Drávánn-is költözik, s ez helyt semmivé tészi,
37. Az Palatinusnak, hamar Király azért, uyjabban paranchollya,
Eszekre siessen és mást se tehessen, ellenségéh uttyát állya,
Dráván se bochássa, partyain jól lássa, hogy a' pást meg-is állya.
- 1475 38. Paranchol Uraknak, és Kapitanyoknak Király, eztet kövessék, H
Hogy méltó boszszuját, s Uroknak haragiát, magokra ne vehessék,
Az igaz Magyar vér, (ha ki beléjek fér) e' dologban megh tessék.
39. Kiki szabadságát, és bé vett szokását, kezdé országnak hánni,
A' Zászlos Uraságh, s ebbéli méltoságh, nem tartoznék el-menni
Király nélkül soha, nem történt valaha, ellenséggel ütközni,
- 1480 40. Ha Király Sátorát, mozdittyá Táborát, készek lesznek mind
egyigh,
Edes hazájokért, s megh maradásokért, mind utolso chep vérigh,
Serényen harczolni, s szerenchét próbálni, fejek fen állattáigh.

G) A' Száván Pogány által-jövele. H) Oly dolgokban nem mindenkor jo a' szabadságh-hányás.

- 1485 41. E' vissza-vonyás közt, és veszekedés közt, a' dologh abban mulék,
Dráva örzésének, s gond-viselésének, partya Törökké válék,
Szo-fogadatlanságh, nem mondhatom joságh, akár kik megh-
itillyék.
42. Noha Palatinus, betegh s nyavalyás s bús, nem mulék semmi raita,
Nem gondolt éltével, s teste sérelmével, magát Istenre bizta. I
Hazája szerető, s ebben dichérhető, vólt azt kiki jól láttya,
- 1490 43. Méltó vólt e' Tisztre, országtól-is erre, azért valasztatot vólt,
Megh fegyhetetlenséggh, sőt dichirendőségh, hüségh benne-termet
vólt
Jgzságh szerető, hátra sem vethető, kiert ő dolgában vólt,
44. Müdön Tömörihez, s nép segítségéhez, ő nem mehetet vala,
Hogy szabadságokat, s Privilegiomokat, Urak számlállják vala,
Jlly vakmerőséggh, mondgyam nem hüséggel, ezt el-mulatták vala.
- 1495 45. Nagy s méltó haragra, Király-is illy kárra, hertelen fél-bozdúla,
Miként egy Pellikán ő szivét szaggatván magában megh-búsúla,
Láttya már esetét, országának vesztét, ugyan csak nem ájúla,
- 1500 46. Bús gondolatival, s kemény szavaival, szólla egész országnak,
Látá ellenséget, s Pogány nemzetséget, vélik lenni áloznak,
Mint akarmiséggh, avagy gyermekséggh, dolgokhoz állának.
47. Látom minden ember, valakiben fegyver, keresi chak mentségét,
Vra s országához, szent Koronájához, hátra teszi hüségét, J
Es az én fejemmel, Királyi képemmel ijjezi ellenségét,
- 1505 48. Azért személyemet, s Királyi fejemet, veszedelemre hoztam,
Had keménységére, s kétes szerenchére, ti erettetek hattam,
Hebet, és hideget, s szerenchétlenséget, mert semminek-is tudtam,
49. S Illy szükséggh idején, s ugyan még elején, hogy ti-js serénykednétek,
Szabadságotokért, s kedves hazátokért, ti-js fegyvert vennétek,
Nem mind én reám chak, a' koczka ha már vak, szemeteket
vetnétek,
- 1510 50. De hogy ne vessetek, avagy tehessetek, engem vétkesnek lenni,
Mivel nem akartok, s késedezők vattok, nállam nélkül el-menni,
Holnap megh indulok. Meg latom ha tudok mi jót veletek tenni.

I) Palatinus serénysége. J) Királynak haragos beszéde az Vrakhhoz.

- 1515 51. A' Király szávain, s ilyen beszédein, minnyájan vidulának,
 Jly mérész szándékán, s el-szánt akarattyan ugyan chudálkozának,
 Készek élni, halni, s véle vitézkedni, minnyájan kiáltának.
52. Trombitát fuytatta, Sátorát bontatta, s Zaszlóit emeltette,
 Jó Török sipósit, és tarogatósit, s dobiait pergetette,
 Hadi erősségit, s kopias seregit, mind el-rendeltettette.
- 1520 53. Sokan tanálcholták, a' kik által látták, dologh ki-mentelét,
 Hogy Király chak helyben, legyen e' szükségben, s óija maga
 személyét,
 De chak kész hadakkal, erős Dandárokkal, tilcha rá jövetelét;
54. Hogy Király mozdúla Szikszárdra talála, más náp estire jutni,
 Boldogh Aszszony napiát, s innepe oráját, itt akarta tölteni,
 Keresztényi modra, készült vólt a' hadra, s szokot világhban élni.
- 1525 55. Szikszárdról inditá, két nap hogy nyugotá, hadait ezen helyben,
 Rendelt seregivel, s vitézi erővel nem lön semmi késésben,
 Tekint az Istenre, s hadgya kegyelmére, magát ilyen igyében.
- 1530 56. A' Király innél-is, egész hadával-is, más nap Bathára juta,
 Számos szép seregit, s körül vitézeit, ott-is le-szallította,
 Hol a' mezőségben, abban az helységben, istrásáit osztatta,
57. Küldé hamarsággal, s serény gyorsasággal minden-felé emberit,
 A' kik Quártélyyokból, falu, s Varosokból, öszve gyüychék hadait,
 Semmit ne késnének, söt hamar iünének, s inditanák seregit,
- 1535 58. Mivel a' Töröknek, s gyors jövetelének, már hire el-folt vólna,
 Mondgyák hogy Királytol, s Magyar Táborátol, már nem
 mésszére vólna,
 Oránként nagyobbúl, s ugyan bizonyabbúl, hogy czak szomszédban
 vólna,
59. Pálinay Györgyöt, Boznay Püspököt, Király el-küldé Postán,
 Hogy eyiel és nappal semmi mulatsággal, siessen lova hátán,
 Tömöri Pált hiyia, Király paranchollya, szükséggh van jelen vóltán.
- 1540 60. Derék tudománnyal, s ilyen szép áldással, Palinait természet, K
 Böven megh áldotta, s ugyan látogattá a' kivel elő-mehet,
 A' Kereszténségben, s Boznai népségben, a' kivel sok jót tehet;

K) Palinay György Bosnai Püspök, és annak dichéreti.

61. De midön Bathára, s paranchollattyára Királynak, mind
gyülnének,
1545 A' Magyar Nemzetségh, s együtt a' Nemességh, azon helyre jönének
Szükségh vólt immáron, Török a' határon, hogy jövendőt
néznének.
62. Leg-nagyob héja vólt noha had együtt vólt, a' Király Táborának,
Szükségh hogy tétessék, s köztök emeltessék egyik Generálisnak,
A' ki paranchollyon, rendet s törvént szabion, mint az egész
hadaknak.
63. A' Király chak titkon, illy derekas okon, mindentől tudakozék,
1550 Külön külön mindent, a' ki hozzá bé ment, fogta s ugy kérdezkedék,
Kinek mi tetcsenek, vagy jónak, látcsanak, csak magán értekezék,
64. Látá hogy mindennek, s mind egész seregnek szeme Tömörire néz,
Vitéz erőssége, s mérész vitézsége, hogy mindeneknél nád-méz,
A' Király sem bánnya, hűségét jól láttya, s ötet nevezni-js kész,
- 1555 65. Tömöri Pál egyik, a' ki válzattatik, Királytol Generál-is,
Tarsúl neki hadgyák, közönséggel mondgyák, Zapolai Györgyöt-is;
Vitéz mind a' kettő, és elő-vehető, akar-mely hadakbann-is,
66. Nehezen szenvedék, elsőben hogy kezdék, tiszték szerént rendelni,
Némellyek Urak közt, kiket keménységh veszt, hogy kezde
parancholni
1560 Leg-inkab Barátnak, mint Tömöri Pálnak, hagyását végben-vinni,
67. Sokan neheztellék, hogy ötet emelék, e' tisztü méltóságban,
Kiki bizik vala, s magát hánnya vala kinches Uraságában,
Örömesben mástól hogysen Papi-Urtól halgatnának az harciban,
68. De le-telepedék, s hamar czendesedék, ez a' vissza vonás-is,
1565 Nem tarta sokáigh, de keves oráigh, ez a' kis villongás-is,
Szó fogadok lönek, és mind engedének, parancholattyának-is.
69. Tömöri hogy látta, hogy Király ezt adta, s e' tisztre választatta,
Sors-is hogy találta, s e' bayt reá hozta, s illy tisztel látogatta:
Nem ő nékivalo, s nem vólt illy ör-állo Király előtt mondotta.
- 1570 70. Hánnya mind Papságát, s mind tudatlanságát, hogy nem tud e'
dologhoz, L
Gyéngék a' kariai, s vékonyok vállai, illy nagy dologh sullyához,
Mondgya harczon nem vólt, chak Kalastromban hólt, s nem tud
kardoskodáshoz,

L) Tömöri mentsége a' Generálisság fel-vételében.

- 1575 71. Vadnak az országnak, s együt a' Királynak sok jeles emberei,
A' kik e' dologhoz, és hadakozáshoz, s mik legyenek erei
Tugyák; nemzetesek, és megh-tölt kinchések, vadnak elég hivei,
72. Szükség számláltasson, s Király válasszon, mást kit világi
rendből,
Nem illik Papsághoz, s Regula tartáshoz, hogi ki lépiék rendiből,
Avagy, hogi el-válljon, s illy hamar ki-szálljon, Régulás
törvényéből,
- 1580 73. Palatinus itt ben, ki második tisztben Országban Király után. M
A' régi szokásból, avagy rend-tartásból illy szükségkor^c Kapitán,
Akár mely üdőben, avagy történetben, második Király után,
74. Az Erdélyi Vayda, kinek már az hada, chak érkezöben vagyon,
Tudos, s vitéz ember, kardot forgatni mer, méltó reá maradgyon,
Illyen tudatlanra, s ostoba Barátra, Király tisztet ne adgyon,
- 1585 75. Mind kettő bölch, módos, jeles vitéz, s tudos, derék hadakban
forgott,
Kiknél Magyar nép közt, az töb fő Urak közt, üdő jobbat nem
hagyott,
Kiknek kardgyok népet, és sok ellenséget, ennek előtt-is vágott,
- 1590 76. A' Perényi György-is, noha bár iffü-is, vadnak tudos szolgálai,
Kik által gyakrabban, nagy derék okokban, viseltetnek dolgai,
Tudosbak nálamnál, s elmém hatálmánál experienciái,
77. Szememmel sem láttam, söt nem-is hallottam, illy rettenetes hadat,
A' mint Felségednek, s országod népének, a' Török hozot vadat,
Nem lehet ebben mód nagy itt a' Török höld, tézsen birot magadat,
78. E' tisztet nem vészem, vállomra sem tézsem, hogi ha megh ölettet-
is,
1595 Itt álló helyemben, feimet ez helyben, Felséged véteti-js,
Inkáb készeb lézsek, s bizvást búchút vészek, el-hagyom világót-is.
79. Ezt mind Király előtt, s mind országa előtt, ő gyakorta számlálá,
Hogi tudatlan vólna, és erőtlen vólna, reá fel sem vállalá,
Nem kép mutatásból, igaz sziv állásból, hogi lett kiki találá,

M) Palatinus mind czendes, s mind háboru üdökben második Király után, és hadakozásokban-is fő Kapitán.

^c Matthiae Regis de officio Palo: Anni 1485. Art: 4.

- 1600 80. De semmit használa, másra nem-is szálla, e' tiztnek viselése,
Király paranchollya, hogy ezt fel-válallya, nem szükség
számvetése,
Hogy ő haragiának, s Király boszszújának, ne légyen rá-esése,
81. Társának mutattya, s Vezérül adattya, a' Zapolai Györgyött,
Fegyveres népével, s szép készületivel, a' ki a' Királyhoz jött,
1605 Mind a' kettő vitéz, s dolgaiban mérész, velek szerenche jol tött,
82. Nehezen vállalá, e' tiszt hogy találá, Zapolai magában,
Nem volna érdemes, vagy pedigh értelmes, e' tiszt állapottyában,
Fel nem válalhattya, ország-h-is tudhattya, hogy tudatlan dolgában.
83. De végtére osztán, nem kevés szó után, fel-vállalá illy okkal,
1610 Hogy chak Tömörivel, s mással se senkivel (mondgya teli torokkal)
Hadra gondgya volna, s Tábor-t szállitana, ilyen conditiokkal,
84. Másodszor kívánná, ha báttya találna, hamar Királyhoz iöni,
Az Erdélyi Vayda, s ha találná hada, vele egyyüt érkezni,
Szabad lenne mindgyárt, mihent látná modgyát, tisztit Vaydára
bizni,
- 1615 85. Könnyen megh-engedé, s Király nem-is kérdé, mert a' nélkül-is egy
völt
Végezet szándékia, s tellyes akarattya, ha Vayda érkezet völt,
E tiszt rá adatnék, s másra ne-is esnék, e' dologh rendelve völt,
86. Mivel Salmis Miklos, betegh ágyban hálós, s nem eggéséges vala,
Zapollai Györgyel, a' kit Tömörivel, igy választottak vala,
1620 De Vayda jövését, e' tisztben lépését, ugyan fen hatták vala,
87. E' dolgot rendelvén, s io karbann-is vévén, hamar Generálisok,
Tiszttekhez látának, s Táborban szállának, mert mind ketten
okossok,
Söt ellenségeken, mint öllyü réchéken, mondhatom hogy farkasok,
88. Moháchra menének, s hamar sietének, Tábor helyt választani,
1625 Magának Királynak, és töb Sátorinak, egy io helyt szakasztani,
Az hol seregének, és hadi népének, lehetne le-szállani.
89. Czak közel völt ahoz, Király Táborához, Péchnek mező
Vároosa, N
A' melynek Várában, s ékes Kastélyában, völt a' Püspök lakása,
Király szállásának, s Tábor-állásának, Mohách völt határosa,

N) Péchi Püspök lako helye.

- 1630 90. Mely Püspöki Város, kiben vólt sok áros, Duna, Dráva között vólt,
A' Duna folyása, szintén határosa, Mohách közben vetve vólt,
Kinek a' mezején, és egyenességén, e' rettenetes harcz vólt,
91. Duna, a' Batthánál, s közel határánál, ketté szakatt mentében,
Egyik mezőségen, lassu halkal mégyen, s el-jár szokott rendében,
1635 A' Mohách oldalát, másik mossa falát, itt ütközék-megh egyben,
92. Régi nevezetes, s mindenbül tettetes, vólt a' Mohác Városa, O
A' kiben sok népség, vólt régen nagy bőségh jövök, s kellök járása,
Minden javaival, és adományival, raytok Isten áldása,
93. Nagy sik mezősége, és igeenessége, vagyon ö mezeiben,
1640 Ki gyönyörkötteti, és ugyan élteti, emberit kikeletben,
Semmi törsökökkel, bokor, s tövissekkkel, nem alkalmatlan ebben,
94. Nap nyugotra a' Péch, Németé legyen Béch, chak e' Magyaré vólna,
Minden bőségre, miként folyo ére, ember itten találna,
Itt semmi szüksége, a' kit a' népsége, ki gondolhatot vólna,
- 1645 95. Mostan talám chekély, de meddigh e' veszély nem talála ió vala,
Sok áros embernek, s kénches Nemeseknek, ez hely lakása vala,
Bórnak és buzának, s Isten áldásának, mint egy kút-feie vala,
96. Eszakra ván Batha, hová Pogány iuta harcz után rablásával,
Nap keletre follya, Duna szakadekia, serény futamásával,
1650 Dél felöl pediglen, négy s öt mért földiglen Dráva van zugásával,
97. Dráva s Mohách között, hegyet völgyet, s mezöt szölöket-is
szemlélhez,
Ingovány helyeket, s posványos vizeket, e' mezőségben érhez,
Minden elégséget, s gabona bőséget ezen helyben tekénthez,
98. Nem meszsze Moháchtol, nevezet Várostol, vagyon egy mocháros
viz,
1655 Mely sáros vóltából, avagy folyásából, mondhatom szakadot iz,
Náddal s sással böves, zombékos és füves, hal s chik belöle ki néz.
99. Azok körül lakók, avagy úton járók, mondgyák Crasso tavának,
P
Vagy más folyo vizből, és ütközéséből, eredet szakadéknak,
Regiségbül valo, látni vesztegh-álló, valami halas-tónak.

O) Mohách dichéreti. P) Crasso posványos tó.

1660 100. E' mocháros tótól, nem meszsze vólt attól, hat ezered magával,
Tömöri Pál Vitéz, bátorságos s mérész, megyen gyors lovagival,
Király Táborához, hogy kapchollya ahoz, magát szép hadaival.

PARS SEXTA

- 1665 1. Tömöri Társával, vagy Collégáiával, hogy Tábort jártatának,
Gnoinszki Lénárdtal Tábor-mester-által, helyt hadnak válaztának,
Ráiok-rohanása, s hertelen kapása, ne lehetne Pogánynak.
2. Mindennek külömb helyt, de inkább mondgyam lest, Táborban
mutatának, A
Kiki Sátorával, s együtt hadaival, az hol maradhatnának,
Strásákat ki-oszták, s Táborból ki-hozták serényen vigyázának.
- 1670 3. Maga Tömöri Pál, mint egy baynak, s halál, serény a' viadalhoz,
Perényi Péterrel, e' vitéz emberrel, láta kezdet dolgához,
Hogy édes hazánkhoz, kár ne fërne ahoz, vissza tére hadához.
4. Hadi Kapitányit, és együtt Hadnagyit, mind egyyüvé hivatá, B
Hogy vissza Királyhoz, térnének Táborhoz, sok okokból mutatá,
De nehezen őket, hadi seregeket, e' dologra haythatá.
- 1675 5. Tömöri Pál szaván, ákarattyát halván, egy-más-közöt sibongnak,
Szelek Aeolusnál^a miként Királyoknál, magokban zugolodnak, C
Mind egyenlő szível, Magyarok nevével, a' seregek mondának,
6. Hogy ök ellenségre, és nem henyélsre, ezen helyre, gyűltenek,
Hogy ellenségekkel, s e' Pogány ebekkel, szemtül szembe
mennének,
1680 Régi Magyar nével, s vitézi erővel, velek megh ütköznének.
7. Már futni készülne, nem hogy hadat verne, Tömöri Pál azt
mondgyák, D
Nem félnek Pogánytól, dühös hatalmától, magok Istenre bizzák
Ha mind ott vesznek-is, s vissza nem térnek-is, lelkek Istennek
adgyák.
- 1685 8. Az olly Fejedelmek, Király elméjének, a' kik vesztették esztét,
Czak henyélok vóltak, hadat sem tartottak, s nem-is tudgyák esetét,
Illyen tanáchoknak, s okoskodásoknak, inkább hadnának békét,

A) A' Tábor Moháchnál valo le-szallítása. B) Tömöri hadának a' Király Táborával megh egygyezése. C) Aeolus a' szeleknek Istene vólt régi Pogányoknál. D) Magyarok vakmerősége.

^a Ovid. 14. Met. Idem lib. II. Virg: lib. I. Aeneid.

9. Jöjjon-el Király chak, nem lesz a' koczka vak, megh szégyenül
 ellenség,
 Czak fel-fegyverkezzék, s kard kezében fénlyék, el-vész a' Pogány
 népség
 Vagyon igaz igyünk, mert Isten-is velünk: s lehet hát jo reménség,
- 1690 10. Ne legyen kétségben, Király kétségben, miénk a' győzedelem,
 Nekünk adta Isten, kár hogy késünk itten; nem lészen veszedelem,
 Sok Török praedákból, hadi portékákból, megh bővül jövedelem,
11. Kezünkben van fegyver, szivünk ütközni mer, s verekedni
 Pogánnyal,
 Azért hozta Isten, veszhessen-el itten, ő tellyes hatalmával,
 1695 Hogy el-töröltessék, s földben temettessék, hire birodalmával,
12. A' Török Bassákat miként az almákat, chak gyözzék aprítani, E
 Futó sereget, s Pogány nemzeteket, Tenger fogja tartani,
 Czászár székibenn-is, s Bizántiumbann-is, nem fogh megh-
 maradhatni,
- 1700 13. Tudgyuk Pogányságnak, s egész Táboroknak, miben állyon ereje,
 Had-viselőinek, s tiszt-viselőinek, hol járion az elméje,
 Az had-viselésbén, avagy vitézségben, mi legyen értelemie,
14. Noha számos népe, s rettenetes képe, vagyon Czászár hadának,
 Száma eligh vagyon, kivel Czászár vagyon, dül s ful ő Taborának,
 Ágyúknak soksága, s vagyon számossága, oltalmára Pogánynak,
- 1705 15. De Czászár hadának, s ránk hozot sóldgyának, ninczen semmi
 fegyvere,
 Mit használ ő neki, mondgya megh valaki, illý sok s feles embere?
 Hadi eszköz nélkül, s egyéb fegyver nélkül, ninczen segítségére,
16. Ha tized részének, Pogány seregének, vagyon kevés fegyvere,
 Mondhatom soknak-is, Pogány ebeknek-is, ninczen hathato töre,
 1710 Ő oldalakbol-is, Pogány ebekből-is, szokot folni vér ere,
17. Tegez oldalakon, s balta a' vállokon, ezekkel mit árthatnak?
 Király Táborának, s illy méréz voltának, ellene nem álhatnak,
 Por s golyobisokkal, s kanót illatokkal, ha füstöt chinálhatnak?
- 1715 18. Király hadainak, s erős Dandárinak, ha megh láttyák személyét,
 Mars^b Iskolájában,^c Hercules soldgyában, hogy vette vitézségét,
 Török ha megh-láttya nyilván, megh indittyá, s el-futattyá seregét

E) A' Magyarok hánkodo kérkedése.

^b Virg: lib: 7. Aeneid: ^c Seneca: Iuvenal, Cicer: lib: 3. de nat: Deor.

19. A' Czászár mégh-bánta hogy ki-indította, hadát e' nemzetségre,
Czak nem törí fejét, nem tudta erejét, hogy talált vitézségre,
A' Kereszténségnek, vitézi sziveknek, mert akadot érére;
- 1720 20. Hogy ha vissza szállunk, bizonynal találunk kissebséget
dolgunkban,
Hirünk nevünk el-vesz, s böchületünk sem lesz, régi állapotunkban,
Homályos lesz napunk, s nem fénlík Chillagunk, idegen
országokban:
21. Miként ör-állója, vagy oltalmazója, idegen országoknak,
Hire, neve nagy vólt, s mint gyémánt fénlő vólt, erejé
hatalmunknak,
1725 Hogy bé-rohanása, s nem történt rablása, töb földre
Pogányságnak:
22. Jsten adta érnünk, hogy ma véget tégyünk, mi sok nagy
munkáinknak,
Mi általunk adgya, s Isten-is akaria, hogy vége Muszurmának,
Tétessék már eggyszer, nem szükség hóg töb ször hire legyen
Pogánynak.
- 1730 23. Mahomet nemzetségh, bizonyal e' népségh, kardunk alá vettetik,
Vitéz sergeknek, s a' Magyar nemzetnek, be nagy praeda adatik!
Mindennemü szépségh, Töröki fényességh, a' hol kardra osztatik:
24. Sokszámu Rabokkal, Török árosokkal, mint kivántuk megh-
térünk
Királynak Uraknak, s Generalisoknak ezzel-is hasznot tészünk,
Vezér és Bassákat, illy gazdag Rabokat, müdön nékiek viszünk,
- 1735 25. Maga-is a' Czászár, jol megh láttassa bár, ha patkósok lovai,
Constántinápoligh, megh-kérdik mégh addigh, miben vadnak
dolgai
Magánn-is ros z esik, ha megh nem segítik, ötet gyorsan szolgai,
26. Jlyen nyereséget, hir név, s düchöséget, hogy mostán hátra
tégyünk?
A' Kereszténségtől, s idegen nemzettől, hogy itiletet végyünk?
1740 Ha mind egy lábigh-is, le-vágh ellenség-is; soha vissza nem
mégyünk!

27. A' Czászár ereje, s job hadi veleje, tudgyuk veszett^d Rhodusnál,
Hol erős gallyái, Czászárnak saykai, romlottak ostrománál,
Török Nemzetségnek, s színe vitézinek, esék-el kö-falánál,
- 1745 28. Ha mi onnat megh tért, el-veszet az-is mert, Nandor-fejer-Vár alatt,
Serény Eleinktől, s vitéz nemzetinktől, rontatot e' Vár alatt;
Müdön ostromolta, s laitoriáit hozta, veszet kö-fala alatt:
29. Mind chak paraszt népség, s nincz semmi vitézség, most a'
Czászár hadában,
Meg emésztettek, és mind el-vesztenek, megh nevezet
harczokban,
Rettent sokasága, de bizony josága, ninczen ő Táborokban,
- 1750 30. Czak Generálisok, legyenek farkasok, mind jól fordíttya Isten,
Tömöri szablyája, s Zápolai kardgya, forgodgyék jól, s helyessen,
Miénk a' nyereség, Pogányi vitézség, el-vesz egy lábigh itten;
- 1755 31. A' Királyt biztassák, s megh se szomoritczák, szép hadi intésekkel,
Mutassák magokat, és serény vótkokat, jó had-viselésekkel,
Rendellyék hadakat, s erős Magyarokat, bölch, s tudos elméjekkel;
32. Tudatlan Papoknak, s akár kik másoknak a' Királyt vesztegetni,
Jlly előttünk álló, és kezünkben való, szerenchét bochtáni,
Akár ki szavára, avagy tanáchára, ne engedgyék hagyatni,
- 1760 33. E' tudatlan Papság, avagy rest Uraság, kár hogy az iffiú Királyt,
Félénk tanáchokkal, s tudatlanságokkal, tartoztattyák a' ki árt,
Mi hozzá tanúltunk, sok Pogányt-is vágunk, s olykor bőrünkben-
is járt;
34. A' vitéz Királyt-is, miként ő-magok-is, hasonlónak chinálták,
Gonosz tanáchokkal, s rest ákarattyokkal, már szinten el-untatták,
De sőt chak nem futni, s Táborot itt hagyatni, néki-je tanáchlották.
- 1765 35. Müdön a' Táborban, Magyar hadakban, e' dolgok forgattattak,
Kiki feje-szerint, s itéleti-szerint, magokban tanáčkoztak,
Egyik ellenségről, s másik Magyar népről, s had veréséről szoltak:
- 1770 36. Minnyájan Sátorban, mezőre Táborban, már ki szállottak vala,
Hogy hozzá ne jusson, s ellenség ne ártczon, sánczokat hántak
vala,
Serény istrásákkal, és vigyázásokkal, mezőben álnak vala,

^d Diod: lib: 6. Item Solonius.

37. Király Uy-faluban, kétséges dolgában úttában megh-szállot vólt,
Macedoniáknál, falu Urainál, akkor mulatozot vólt,
Hogy Magyar hadakban, мүдөн az Táborban hadat kiáltottak
vólt,
- 1775 38. Kevesed magával, chak vólt Udvarával, a' Király ezen helyben,
Ö országa felöl, és élete felöl, ha vólt méltán kétségben,
Holot az ellenségh, és Pogány nemzetségh, chak vólt szomszéd
mezőben,
39. Hogy ha a' Törökségh, s Muszurmán nemzetségh ezt megh értette
vólna,
Királynak ott létét, és oly közel létét, hogy ha értette vólna,
Félő hogy oly veszély, a' ki nem vólt chekély, Királyt találta vólna;
- 1780 40. De forgó szerenche, kinek adot kinche, semmiben nem állandó,
Mint kinyilt szép virágh, avagy zöldellő ágh, czák hamar
romladando,
Semmi gazdagsága, mint kerék forgása, ninch helyben maradando.
- 1785 41. Életnek Aszszonyi, és gond-viselői, Párcák engedelmeből,
Lachesis^e és Clothó, Király élte fosztó, nem vólt egyenlő sziböl,
Továb eresztették, és el sem meczették fonalát irigységből,
42. Hogy igy hiressebben, s nevezetesebben, pályya futása légyen,
Királynak esetén, s düchöséges vesztén, szárnyat szerenche végyen,
Mint holta után-is, Világh végéig-is, emlekezete légyen.
- 1790 43. Мүдөн Király ekként, (mint mondám) naponként, ez helyben
mulatozna,
Az éy el-érkezék, a' nap-is el-mulék, a' Király-is alunna,
Faratsága után, s törödése után, nyugodalmat hogy kapna:
44. Jhol Podmaneczki, Táborból jött a' ki, Királyhoz el-érkezék, F
Mert Urak küldötték, s postán sietették, és általa izenték,
Hogy Király ne késnék, de Táborban lépnék szükségesnek itilték:
- 1795 45. Beszélli bizonynyal, s mind teli torokkal, hogy már Dráván ellenségh,
Dühös hatalmával s hadi szerszámával, által jött Pogány népségh,
Már chak szomszédtságban közel a' határban, vagyon számos
Törökségh,

F) Vrak követsége a' Királyhoz Podmaneczkitől

^e Mart: lib: 9. Ep. 78.

- 1800 46. A' töb hadait-is, vitézlő népét-is, mind most költöztetteti,
Mihelt által jutnak, és e' földre hatnak, rabolni üzetteti,
Faluk, s Városokat, söt a' kö-Várokat holdulni kénszeritti,
47. Nincz egyéb mod benne, benne vagyunk ebbe, megh-kele vélek
ütközni,
Mit hoz ez had nekünk, holtunk, avagy éltünk, megh kell immár
próbálni
Vgyan markos kézzel, s megh éledet szivel, széükséghez ehez kezdeni:
- 1805 48. Kérék Urak Királyt, mivel a' késés árt, siessen a' Táborban,
Ne vegyen kétséget s tegyen-le félelmet, jöjjön Magyar hadakbáb,
Ö jelen-létével, s Király személyével, seregh lészen bátrabban;
49. Széükséghez ellenségéről, és az ütözetről, Király Urakkal szöllyon,
Hogy gonosz szerenche, mind el-ne veszesse, hadainkat,
s szolgállyon,
Miként Magyar nemzet, a' ki jo hirt szerzet, mind végigh megh-
maradgyon.
- 1810 50. Értvén követségét, s Urak izenetét, Király Podmaniczkitól,
Látá ninch egyéb mód, nagy itt a' Török hóld, kérdeze tanacszitól,
Mit kellyen mivelní, avagy chelekedni, ellenséghez hatalmatól?
- 1815 51. Erdélyi Vaydának, s Frangepán Kristoffnak, tanacszát emlegeti,
Hogy követek által, és emberek által, az vólt ö izeneti
Hertelen Törökkel, s Pogány ellenséggel ne légyen ütözeti;
52. Nem jo hertelenséghez, ártalmas sietséghez, akar mi dologbann-is, G
Üdötöl kell várni, s orától halgatni, a' széükséghez korábann-is,
A' mértékletességhez, jeles jo erősséghez, akar-mi üdöbenn-is;
- 1820 53. Deákok azt szokták, s régiektől hozták, köz-beszédben mondani,
Mindennek ideje, vagyon modgya s helye, szokott dolgoknak lenni,
Mert olykor serénységhez, s olykor a' későséghez, soknak szokott
ártani.
54. Üdö biro ebben, mit kell az széükségben, akár kinek mivelní,
Hogy ha vak a' koczka, kinek ember oka, mihez kellessék nyúlni,
Nehéz az üdönek, s szokott menésének, törvényt, s modot osztani.
- 1825 55. Tanácshok azoknak, a' kik a' Királynak, vóltak megh-inditói,
Jllyen sietséggel, s kevés készülettel, az hadban vezetói,
Vayda, és Frangepán, s Horvát-Országi Bán, vóltak ellen-tartói.

G) A' hertelenséghez akar-mikor-is ártalmas.

56. Mondgyák hogy rosszszul lett, indulni nem kellet, a' Királynak
Budáról
1830 Még minden hadai, és vitéz szolgálai, érkeznek hazájokról,
Jlly hertelenséggel, avagy sietséggel végezni ő hadáról;
57. Várni kellet volna, s bár Budán ült volna, a' Király hiveivel,
Bár az ellenség-is, Chászár ereie-is, jött volna dühösséggel,
Az még a' segítség-h, s Keresztényi népség-h, nem jött volna népével;
58. Holot utban voltak, s már meg-is indulták, minden féle segítség-h,
1835 Török romlására, és pusztítására, jü már számos vitézség-h,
Sok készületektől, s fegyverkedésektől, megh-rémült az ellenség-h;
59. Ha azt nem várhattya, s későnek állittya Király még el-érkeznek,
Keresztényi hadak, kik igen számossak, még ez helyre jöhetnek,
Meszsze Országokra, mert későn tudtokra, ez hírek érkeztenek.
- 1840 60. Kérték azon Királyt, ezzel magának árt, hogy ha hertelenkedik,
Még el-erkezhetnek, ők ketten jöhetnek, benne sem fogyatkozik,
Hü szolgálattyokban, illy szorgos dolgokban, mert megh sem
chalatkozik;
61. A' Státiliustól Király szolgáláitól, kit nem régen Vaydához,
1845 Segítség-h kérésért, hogy siessen azért, küldé Erdély országhoz,
Semmit ne késnének, gyorsan sietnének, és jönének Királyhoz:
62. Izente a' Vayda, hogy az Erdély hada, oly szép készülettel iő,
Kik által töretik, s semmivé tétetik, ellenség-h bár légyen kö,
Számos népeivel, s had-viselőivel, biztathattya Királyt ő,
63. Más felől Frangepán, a' ki vitéz tisztán, izente követétől,
1850 Ha tovább nem várhat, Király megh nem álhat, váron segítségétől,
Hadi készülete, s vitéz tekjntete, nem rettegh ellenségtől.
64. Mind ketten megh-irták, és tudtára adták, Királynak sietséggel,
Minden reménsége, s hadi segítsége, lehet semmi kétséggel,
Ő benne Királynak, mert felesen vadnak, s megh vinak ellenséggel;
- 1855 65. Oly szép készülettel, s ékes fegyverekkel, indult az Erdélyi had
Mind kinek Zázloían, irva kopiáián, vagyon egy kegyetlen vad,
Márs Iskoláiában, s tanultak hadában, ő felöllök azt mondhad,

66. Két anyyi Töröknek, mondhatom de többnek, ezek megh-
felelhetnek,
1860 Fel gyulat elméiek, s szomiu a' gégeiek, szárat ina nyelveknek,
Török, vért ki-ontván, s ezt régen kívánván, tudom megh-
részezesznek,
67. Tygrisnek kölkeit, vadász a' fiait, rá találván ha vészi,
Térvén praedáiáról, gondoly haragiáról, mérgét uyobban vészi,
Utánna vadásznak, indul fiainak, magát halálra tészí,
68. Fel-vetet halóit, s rontya ör-allóit, vadásznak ha talállya,
1865 Valamigh kölkeit, kívánt záloghíait, magának nem kaphattya,
Kész mindgyárt meg-halni, és Világból múlni, mégh vissza nem
hozhattya,
69. Halván Erdélyi nép, ki vitézséggel szép, hogy Török Magyarokra,
Fogait megh fente, s körmeit törölte, mint ölyü galambokra,
Dühösül bé rohant, s kegyetlen praedát hánt, s el-teriett, határokra,
70. Mint fene orozslány, praedáinak lest hány, akként Erdélyiek-is,
1870 Szomszédgyok kárára, s szabadulására, mozdulának ezek-is,
Maidan számot vetnek, s Törökökből vetnek, a' földre sokakat-is.
71. Vayda követei, és izenetei, Királynak ezek vóltak,
1875 Hogy Erdélyieknek, már régen ezeknek, szivei fel gyúlattak,
Azon kérte Királyt, még ő rá nem kiált, ne mennyen az ostromnak;
72. De Király elméie, kétséges a' feie, illy nagy s félő dolgokban,
Mit kéllyen mívelni, s mihez kéllyen nyulni, Urak akarattyában,
Vayda izenete, kit monda követe, forogh gondolattyában;
73. Miként a' Tengeren s akarmi viz eren, az haiós út nélkül-is,
1880 Eyiél, s nappal mégyen, tudatlan ez helyen, talál-mas útakra-is,
Kétes ő magában, és gondolattyában, mellyikre indullyon-is,
74. Jobbé, vagy bal légyen, s igaz útra végyen, nem tudgya meg-állapik,
Mind kettő egy formán, ugy látczik a' foltán, magával tusakodik,
Kétes elméiében, ninch, helyén, eszében magában vélekedik;
75. Szintén ugy a' Király, vagy sétál, vagy meg-áll, kétséges ő magában,
1885 Hogy ha indullyoné, még megh-maradgyoné, s ne siessen
Táborban,
Mert Urak izenték, menten mennyen kérték, kétes illy székségh
táyban,

- 1890 76. Forogh elméjében, s rettegh a' szívében, hogy ha mi kár követi,
 Ő késése miat, Táborban ha mi hat, ötöt bűnössé vetni
 Foghia minden ember, a' kikben már fegyver, és tulaidonitani,
77. Mivel az ellenség, s a' Pogány Törökség, már chak a'
 szomszédságban,
 Egész hadaival, s ékes pompáival, vagyon chak a' határban,
 Aprólékos czata, folyton foly a' Porta, gyakran minden napokban,
- 1895 78. Chászár, a' hadait, mint dühös vadait, el-külte holdútatni,
 Szegény, s boldogokat, de sok Magyarokat, fogh e' le-vágattatni,
 Félti Táborát-is, Király ö magát-is, láttya veszélben lenni:
79. Láttya a' Magyarságh, Nemessi kardosság, kész Pogány népre
 menni,
 Vagy vakot, vagy hatot, mert az hir el-hatott Pogányságra sietni;
 Vagy veszt, avagy hogy nyér, de ellenséggel mér oranként szemben
 lenni,
- 1900 80. Minden nap csak fegyvert, mert sok Törököt vert, kiált mindenüt
 hada,
 Szabad nyereségre, s nem a' fizetésre, gyült s nem-is szükség
 sóldgya,
 Kivánva kívánnják, hogy boszszúiook állják, gondollyák vagyon
 modgya,
- 1905 81. Végezé magában, s száná szandékában, müdön így gondolkodnék,
 Mint test a' lélekkel, erő méréséggel, magában tusázkodnék,
 Hogy követi-által, hü embere-által, Urak megh találatnék,
82. Hogy bár chak Vaydára, s Frangépán Kristoffra, ök
 várakozhatnának,
 Holott szép hadakkal, s lobogo Zázlókkal már meg-is indúltanak,
 Ország romlásának, s okai károknak, ne legyenek magoknak.
- 1910 83. Tetczének Királynak, s több Tanác Uraknak, hogy Tábor
 mozdítatnék,
 És erősebb helyre, vétetnek a' melyre, ö neki-is tetczenék,
 Még a' több segítség, kiben ninczen kétség, mind egygyüve
 érkeznek,
84. A' mely szent órában, Podmaniczki táiban, Királynak megh jelenté,
 Urak izeneti, s ekként feleleti, mi legyen ki teriezté,
 Megh értvén szavait, Tábornak dolgait, uijobban megh teritte,

- 1915 85. Cancellariussát, e' jambor titkosát, vele együt el-küldé, H
Hogy tanácsúl adgya, mivel Király hadgya, tovab töle sem kérdé,
Lovára fordúla, s sebessen indúla, szavait ot el-kezdé;
86. Elöször Uraknak, kik akarattyoknak, Magyarságh enged vala,
Hathato beszéddel, s a' Király nevével, nekik beszéli vala,
1920 Hogy ne sietnének, mivel nem késnének, nekik ajánlyák vala.
87. Az Erdélyi Vayda, kinek hadi sólda már ki osztatot vólna,
Azt irta Királynak, hogy jeles hadának, oly indulattya vólna,
A' kiben Királynak, s egész Magyarságnak, jo bizodalma vólna,
88. Hogy chak ö maga-is, oly karban dolga-is, kész ellenségre menni
1925 Van oly készüllettel, s jön oly segítséggel, ellenségre rohanni
A' maga népével, s számos seregével, nem fogh szégyent vállalni.
89. Frangépán Kristoff-is, jo segítséggel-is, iria s nem hátra vető,
De lész Törökségnek, s egész ellenségnek, jo eleiben vető,
Méltó várattassék, s harcz hátra tartassék, még el-juthat e' kettő,
- 1930 90. Érsek müdön egyyik, s Palatinus másik, egy Sátorban vólnának,
Cancellárius jött az kit Király küldött izenvén az Uraknak,
Hogy sietségekkal, s illy kevés népekkal kárt tesznek Magyaroknak,
91. Mivel hogy a' Király, ki személyén sok áll, illyen fő-fő Urakkal,
Mennek ellenségre, számos Pogány népre, illy kevesed magokkal,
1935 Kevés a' Magyarságh! félő a' Pogányságh, el-nyomia sokságokkal,
92. Hogy ha vak lesz koczka, illy kárnak az oka, hol Magyarságh elei,
Mind öszve gyűltenek, s ez helyre jűttenek, az kik vóltak szinei,
Ha egy harczon vesznek, s Királyal el-esnek, megh-öletnek fejei.
93. Mi ok ellenséget, s Pogány nemzetséget, fogia megh tartóztatni
1940 Hogy egész országot, s szegény Magyarságot, el-ne fogia rablani,
Retténetes-képpen, s illy hertelen-képpen, ne fogia pusztítani,
94. Sokkal bizodalmasb mondhatom tanácsosb, hogy az Erdélyi
Vaydát
Frángépan Kristoffnak, és Horvált országnak megh-váratnok az
hadát
Morva s Slésiának, még mind el-jutnának, várnók ki-osztott sóldát,

H) Cancellarius a' Királytol, Táborban, valo követsége.

- 1945 95. Kikkel szép segítség, vai-ha az a' népség Táborban érkezhethék!
Mondom hogy Töröktől, s még töb ellenségtől, mi keveset
félfethének
Bizvást ütközetre, velek az Törökre, fejenként el-mehethének,
96. Régi vitéségben, s megh aggot mezőben, s hadakozáshoz tanult,
Vitézi próbákhoz, s kardoskodásokhoz, akarmikor-is járult,
1950 Ellenségre néstén, s réa tekintén, e' népség el-nem ájult,
97. Job tehát a' Tábort, hogy sem rúgion csak pórt, más helyre
mozdítani,
Az hol bizvástyabban, s alkalmatossábban lehessen várakozni,
Ha ellenség nyomja, s széleit szaggattya, job hátra allítani,
98. Keveseb kárt ország, vall egész Magyarság, hogy ha tovább
megyen-is,
1955 Ellenség rablása, ha jut pusztítása, szintén bár Posonig-is,
Valamint akarja, ám mind fottigh dúllyá e' tart csak ideig-is,
99. A' Király hogy sem mint, Urakkal fejenként, egy harczon el-
veszzenek,
Magyarságnak hire, s düchöséges neve, így le-czépeltessenek,
Bástyáia el-esnék, s földre le töretnék egész Kereszténségnek,
- 1960 100. Mi reménség lehet, s bizodalmat vehet, akarki-js, iay! s honnat?
Hogy ha így történnék, minnyáian el-vesznék, illy kár ha
ország-ra-hat,
Vallyon mi segíthet, elő-is mi vihet? Pogánság tovább iuthat!
101. Király ha Urakkal, s egész Táborokkal, addigh várokoznának,
Migh töb segítégek, számósúl seregek, ha félre állanának,
1965 Mondhatom könyebben, s tanácsosb lesz ebben, ellenségre
jutnának,
102. A' széles Világra, s tágas határira, Király Atyafisága,
Holott ki-teriedet, és megh-öregbedet, Feidelmi rokonsága,
Mint fa gyökerezet, s meszsze el-evezet, Világi barátság,
- 1970 103. Ninchen egy Király-is, Kereszténységben-is, ki ninch atyafiságán,
Ha Török iutna-is, és tovább hatna-is, s eröt venne országán,
Egész Kereszténség, söt minden nemzetség megh indulna illy
karán.

1. Király akarattját, és el-szánt szándékát, monda Cancellarius,
Uraknak feienként, s Papoknak egyenként, jelen vólt Palatinus,
Mind elő-számlálá, ezt Király találá, hallotta Magistratus,
- 1975 2. A' fő-fő Urakat, a' kik az hadakat, tartótták tanáchokkal,
Egyenként el-iára, s virrattat sem várá, s beszéle minnyáiokkal,
Másképpen szolnának, és gondolkodnának, s ne jádzanak illy
okkal;
3. Eijjellel-is toldá, mivel Király mondá, hogy ne késsék semmit-is,
Ha mi jót végezne, s fejekben verhetne, térne vissza ésmet-is,
1980 Hogy érthetné tőle, s hirt venne felőle, mi lenne választyok-is,
4. De semmit használa, mivel megh vakula, elméiek az Uraknak,
Annyira mentenek, hogy jót sem ésmértek, s mi lesz vége
dolgoknak,
Félő az szerenche, őket megh-ne ejche, kárt tesznek Magyaroknak;
5. Köz beszédben szokták, s magok közt tanúlták, akarki-js mondani,
1985 Isten vakká teszi, s eszét-is el-veszi, a' kit megh akar verni,
Hogy iót a' gonosztol, s meleget az hótól, megh nem tud választani:
6. Isten három dolgot, mert magának tartot, s benne biro chak
maga, A
A' Király választást, s házasságh, s had rontást, tudgya chak önnön
maga,
Mert megh-foghatatlan, s megh-számlálhatatlan ő utainak,
modgya:
- 1990 7. Annyira reménségh, s hadbéli dűchöségh, gyulasztá elméieket,
Minden kétségh nélkül, s ellenkezés nélkül, hogy ő ellenségeket,
Mert által-hatotta, magának foglalta, vak szerenche sziveket,
8. De még az köz rend-is, s vitézlő sereg-is, fel-szóval kiáltotta,
Mi nem henyélleni, de jüttünk had verni, kiki megh-gondolhatta,
1995 Hogy megh-bodúltak vólt, és vakká lettek vólt, minden által
láthatta.

A) Az Isten három dolgot magának tartot.

9. Cancelláriustol, Király e' dologrol, mindeneket megh-értvén,
Hogy haszontalan járt Magyar kívánt csak kárt, rendre végére
menvén,
Mága beszélgessen, ő velek rendessen, azt gondolá sietvén.
- 2000 10. Elő álom-korban мүдөн ezen táyban, minden nyugodalmat kér,
Király a' Tátorban, Urak Sátorában, be-juta, s közikben ér,
De beszédével-is, s szép szavaival-is, nálok ő chak semmit nyér,
11. Mivel még a' Dunán, kik vóltak indulván, hajok el nem érkeztek,
Király Sátorival, s hadi szerszámival, Tátorban nem jüttenek
Noha gyakor posták, hogy hamar el-hozzák, ő érettek küldettek.
- 2005 12. A' Püspök házában avagy majorjában addigh Király meg-szálla,
A' mégh el-érkeznek, s Satori veretnek, szállást abban találá,
Jól veszi eszében, s vagyon elméjében, hogy közelget halála,
13. Gondolá magában, ne maradna abban, maga szollyon Urakkal,
Talám többet végesz, személyek ha kedvez, száná tellyes
szándékkal;
2010 Jónak lenni vélé, s magában itile, szollyon egész hadakkal,
14. Mind egyben gyüytette, s Király hirdettette, mind az egész Tátorát,
Hogy minden érthesse, s eszében vehesse, az önnön akarattyát,
Urak, s kised rendek, egy szoval mindenek, hogy érthessék
szandékiát.
- 2015 15. Király hagyására, parancholattyára mind együve gyülenek,
A' megh-hagyott helyre, Király hagyá melyre hamarsággal jövének,
Jlly szükség idején, veszélnek örvényén, restelkedök sem lönek.
16. Cheh, és Morvaják, a' kik el-jutottak hirt hózni segítségürl,
Mondgyák nálok nélkül, s segítségék nélkül, Király az ütközetröl
Semmit se végezzen, chak réájok nézzen; jót ád Isten mindenröl;
- 2020 17. Ezek-is ákkorban, ben vóltak, Tanáchban, мүдөн Király Urakat,
Szándékát kezdette, s együvé gyüitette, mind a' Kápitányokat,
Bizvást hozzá szóltak, mentül jobban tudtak, s megh-mondották,
voxokat:
- 2025 18. A' Török hatalma kinek diadalma, a' mi földünkre hatott, B
Sürü rablásival, s számos álgyuival, Várainkat le-rontott,
Tudom, tudtotokra, holot a' Tolnára, nevem azért hivatott.

B) A' Király szép intése.

2013 szandékit

19. Eleitől fogva, mindeneknél tudva, semmit hátra nem hattam,
Országunk hasznára, s mindenek javára, valamiket tudhattam,
Gyakor tanáczimban, s elmém forgásiban, a' mit fel-találhattam;
- 2030 20. Halván ellenségnek, s Pogány nemzetségnek, ellenünk jövetelit,
Mi édes hazánkra, s egész országunkra valo megh-indulatit,
Jlly hertelenséggel, és ennyi népséggel Czászárnak készületit,
21. Attyai gondomból, s jo-akaratomból, mindgyárt Gyülést hirdeték,
En tölem Tólnára, szabad Városomra minden rend hivattaték,
Jlly szükségéh kívánván, s ellenségéh indulván, tölem illy jó tétetek,
- 2035 22. Száván rakot hidgya, ellenségnek úttya hogy idején rontatnék,
Jgy még jó idején, tartalékia lévén, földünkre ne rohannék,
Urak személyetek, hagyám hogy mennyetek, hogy megh
oltalmaztatnék,
23. Szabadságotokat, s régi szokástokat, de ti addigh hányátok,
Hogy chak együt velem, s ha jelen személyem, ti harczolni
tartoztok
2040 Ez alat ellenségéh, s ez á' Pogány népségéh, által-jöve látátok,
24. Dráva oltalmát-is holot ha uttyát-is, jól megh-állották vólna,
A' Palatinussal, ti önnön magával, oda mentetek vólna,
Soha a' Törökségéh, e' Pogány nemzetségéh, eddigh nem jutott vólna:
- 2045 25. A' Péter-Váradgyát, Országunk bástyáját, azonnal le-rontatá,
Benne valo népségéh, szegény Kereszténségéh, segítségét sem látá,
Töb Kastélyainkal, s szép vég házainkal, a' földre borittatá,
26. Ezek már el-estek, és mind megh-történtek, nem szükséges
beszédem,
Ti-nektek hoszszára nyuitczam ki orára, rövideden végezem
Mi légyen tetczésem, s miért lett késésem, tinektek megh-beszéllem:
- 2050 27. Láttjátok Erdelyből, segítségéh a' kiből, Vaydával már megh-indúlt,
Senki nem érkezet, noha fegyverkezet, szivem a' kin megh-busúlt,
Noha iria Vayda, hogy Erdélynek hada, mindenestől megh-
mozdúlt.
28. Toth, s Horváth Országból, s az egész Bánságból, még chak egy sem
érkezet,
Frangépán Kristoffal, s a' Bán Bottyánival még csak egy sem-
jöhetet
2055 Holot el-készültek, úttyokban erettek, vettem izeneteket.

29. Német-Ország hada, kinek kin van solda, már Austriában jutott,
A' Ferdinandustól, és Károl Czászártól, segítségül adatot,
Es a' Nádasditól, s Spira Városától, szintén addigh hozatot.
- 2060 30. Ezek el-érkeznek, s mint hallyátok jönnek, a' mi segítségünkre,
Már nem meszsze vadnak, s erős hadat hoznak, ellenségünk
vesztére,
Majd itten toppannak, hogy megh-várassanak, szükséggh az
ütközetre;
31. De kemény ellenséggh, s a' fene Törökséggh, im nem meszsire
vagyon,
Chak két mért földnire, Táborunk szélire, hallom strásákat állyon,
Közelget ugy értem, nektek nem szépitem; félő réánk ne szállyon,
- 2065 32. Talám az harchot-is, vagy ütközetet-is, nem fogia hallasztani,
A' még segítségünk, s országbeli népünk, fogiuk öszve gyüyteni
Ki ha ugy történnék, s e' veszél ránk ésnék, nem kezdene jo lenni.
33. Mi itiletetek, s ez irant elmétek, szükséggh hogy jelenchétek,
Ha megh ütközzünké, s Pogányra hassunké, mi lehessen teczéstek?
2070 Avagy segítségere, s jövő vitézségre, hogy váriúk a' kedvetek.
34. Az én itiletem, mi légyen teczésem, ha kívánnjátok tudni,
Méggh el-érkezhetnek, s közinkben jöhetnek, Táborat kel hátráb
hozni,
Hogy sem szerenchének, s forgo kerekének magát sorsára hádni,
- 2075 35. Ha mi következik, s gonosz ránk érkezik, engem senki vétkesnek
Ne tulaydonitczon, s félénknek se tarchon, avagy rest, s heverőnek,
Kész vagyok mindenre, s rohanni Törökre, megh-mutatom
mindennek.
36. A' Király beszédén, s Attyai intésén, minnyájan halgatának,
Tébolyodot szivel, s kétséges elmével mint egy meg-némúlának,
Méggh ütköznéneké s várakoznánaké, avagy mihez nyulnának.
- 2080 37. E' dologh végére, Király beszédére, Tömöri Pál érkezék,
Czak az el-múlt éyiel, nem egész erővel, postán hivattattaték,
Hogy ezen Tanáchban, és okoskodásban, elméjét meg-értenék,

- 2085 38. Ki a' Pogánysággal, s ennyi sokasággal, kész a' meg-ütközésre,
Mert szive nem rettegh, gyors mint a' ferge-tegh karia a' vitézségre,
Vére benne buzogh; szive mint tűz lobogh, siet az ellenségre.
39. Király chudálkozik, hova gondolkozik, Tömöri bátorságban,
Haia szála fen áll, előtte az halál, ellenségh sokaságán,
Álmélkodik s mondgya, tőle kérdgyék hadgya mi-ok viseli dolgán?
- 2090 40. Az egész Senatus, s ott a' Palatinus, Tömöritől kérdezik,
Miczoda reménségh, s viseli serénységh, és mi erőben bizik?
Ennyi sokaságra, s magát a' kocz-kára veti, s vért szomi-uhozik?
41. Mennyi erővel van, s elméie miben van, biziké ereiében?
Biztattyae magát, s állittyaé dolgát, lészen gyö-zödelemben?
Nem rettegé attúl, futamása hátúl, lészen a' seregiben?
- 2095 42. A' Király chak azért, talám kérdésekért, elméjét fordithatná,
Hogy vakmerőségtől, vesző szan-szándéktól, magát megh
tartoztatná,
Mivel ő leg-iobban, s értette tudosban, Török száma mi volna.
43. Király Táborában, s mind maga hadában, felele Tömöri Pál,
Húsz ezeren féllýül, ninch töb ezen kívül, mondhatom azt
bizonyyal,
2100 A' Király hadai, s magam soldosai, mert jól tudom miből áll,
44. A' Pogányságh pedigh, úgy értettem eddigh, vagyon harom száz
ezer,
Mert chak a' Mechából, s hozot Asiából, hatvan ezert egy Vezér,
Az Amasiából, s Macédoniából, nincz alá-b nyolczvan ezer.
- 2105 45. Hát maga a' Czászár, véle mennyi Janchár, számát meg nem
mondhatom,
A' töb Török Dandár, mint nagy falka madár, mennyi azt nem
tudhatom,
Harom száz ezernél, mint mondám ennyinél, kevésbnek nem
állittom.
46. Tömörit hogy hallák, beszéden megh-szollák, hogy Királyt
rémitené,
Mellyel magoknak-is, s a' töb hadaknak-is, sziveket megh-eytené,
Mondgyák, nem egyenlő, de söt inkább félő, mind eszeket vesztené,
- 2110 47. Tömöri hogy látá, evel hogy megh-bántá, vitézek bátorságát,
Czak még hamar szólla, vére fel-posdúla, s bánnya régi mondását,
Kiki bátran élyen, biztattya ne félyen Pogánynak sokaságát,

48. Mert ez az sokaságh, mondom chak parasztság, és fegyver nélkül
valo,
 Fegyverhez nem tanúlt, éhségtől el-ájúlt, s chak rémiteni valo,
 2115 Tized része ennek, hidgyétek Töröknek, ha vitézség tanuló.
49. De mind-azon-által, Király szava által kérdé teli torokkal,
 Mind ennyi nagy számbol, s állo-sokaságbol, mennyi vagyon
kardokkal,
 Vitézséget próbált, s erős harchon szolgált, hires diadalmokkal?
50. Felele Királynak, s egész tanáchinak: lehet hetven ezerigh;
 2120 A' ki próbált legény, hadban forgot, s serény, a' ki jött ez határig,
 Tudom harchot meg-áll, és hátra nem-is áll, ha ott vész-is egy
lábigh,
51. De Török sok számia, s nevezet summáia, nékiek soknak latchék,
 Király hadi népe, s sereginek képe, fél-annyinak sem látczék,
 Mellyért álhatatlan, s a' sors mondhatatlan, nemzetünkkel
meg-iádzék,
52. Lövő-szerszámit-is, s áldgyu ezközit-is, mondgya számosnak lenni, C
 2125 Háromszázigh valót, és mind nagyból állót, értettem velle lenni,
 Kit chak megh-gondolni, ne hogy reánk várni, s iszszonyúságh
hállani,
53. Mely dolgon sokáigh, közel két oráigh, tanáchkozni kezdének,
 Elméiek kétségben, haboz mint szélvészben, s kétesek mit tegyenek,
 2130 Némellyeknek szivek, ninchen semmi kedvek, Töröktől megh-
rémültek.
54. Immár el-végezték, s magokban rendelték, a' bay s viadal napiát,
 Hogy megh-ütközzenek, és reá mennyenek, nem láthattyák más
modgyat
 Mindeneknek tetczék, s helyesnek-is látczék, ne hallaszák oráiat.
55. Vóltak egy némellyek, nem vitéz kevélyek, kik ebben nem
eggyeztek,
 2135 Nem tudom féltekben, vagy mi tekintetben, hozzá szólni nem
mertek,
 De azért Törökkel, ök-is vitézekkel, ütközetre készültek.
56. Ezen Tanách közben, s a' veszekedésben, jutának követek-is,
 A' kik más táborból, Tömöri hadából, küldetének azok-is,
 És nagy hamarsággal, s kértek gyorsasággal audientiát azok-is,

C) Török lövő szerszámainak soksága.

- 2140 57. Műdön az Tanáchhoz, Urak és Királyhoz, ezek be-mentek vólna,
Mondák követségek, mellyet a' seregek, reáiók bizták vólna
Mellyet a' Királynak, s mind Tanách Uraknak mondani szükség
vólna.
58. Leg-elsőben pedigh, lévének mind addigh, az Urak magánóssan,
Az mégh a' Királlyal, tulaydon magával, beszéltek magánóssan,
2145 A' kit rájok biztak, s izenetben hadtak, monták alázatóssan.
59. Beszélések után, a' Királlyal osztán, Tanáchhoz ki-lépenek,
Inték minnyájokat, fejenként Urakat, bátor szivel lennének,
Királyt el-ne vonnák, inkább tanáchlanák ütközetre mennének:
60. Soksága jóllehet, de erőt nem tehet, goromba és tudatlan,
2150 A' kardoskodásban, és erő-hányásban, chupa s merő oktalan,
A' ki derék harchra, és első ostromra, mi erőnkhez szokatlan:
61. Szerenche kezünkben, chak legyünk ezekben, vitézek és serények,
Czak nem magát adgya, kiki megh-láthattya ne legyünk hát
félénkek,
Isten vitézkedik, s értünk tusakodik, Angyal által ellenek:
- 2155 62. Nem kel e' szerenchét, mint arany velenczét, most nekünk hátra
vetnünk,
De szükség mind egyyigh, életünk fottáigh serényen vitézkednünk,
Most van kit kívántunk, s régen ohaytottunk, méltó hogy
serénykedgyünk.
63. Együt a' Királlyal, s egész Táborával jönének, s ne késnének,
Mint szarvas kut főre, másik Tábor helyre, hát ök-is sietnének,
2160 Hol együt hadakkal, s Király az Urakkal, ellenségre mennének.
64. Mondgyák: nem baráttya, s gonosz akaróia, ha ki ád más tanáczt,
Ez iffiu Királynak, s egész Táborának mutat félénk szándékot,
Bizzunk az Istenben, s ő segitségében, megh-ségit minnyájunkat,
65. Ha kik ellenkeznek, s velünk nem egyyeznek, félő nagy kár követi,
2165 Régi hirét, nevét, s Magyar szép vérét, evel megh szégyeniti,
Egész maradéka, ki lesz ennek oka, örökké megh-emliti;
66. Ha Török megh-indúl, ereie ránk fordul, rátok hátúnkon viszünk, D
Inkáb azt mivellyük, s magunkban rendellyük veletek együt
veszszünk
Hogy ha ütközetre, ellenség verésre, mostan megh nem egyyezünk:

D) Magyar hadak fenyegetőzése

- 2170 67. Az egyenetlenség, s öszve-vesző enség, gyakor kárt szokott hozni,
Főképpen az melyben, mind egyenlő szívben szükséges megh-
eggyezni
Országá javára, s az ember hasznára, ha mi jót esmér lenni.
68. A' paraszt példában, és régi szokásban, azt itilték mondani,
Egyenetlen jármok, kiben vadnak tulkok, nem jól szoktak szántani,
2175 Igy a' sok értelem kiben veszedelem, sókszór fógot ártani:
69. Boldogh az a' Város, mondom drága, s áros, ki békeség idején,
Megh-maradásáról, s ömaga javáról, gondolkozik veszélyén,
A' kichiny szikrának, megh-füstölögh annak, tüzet oltya idején:
- 2180 70. Nemakkor hizlallyák, s paripát vakariák, mikor hadban kell menni,
Megh-rögzöt sebet-is, nem gyógyittyák, azt-is mikor kezd el-
senyvedni
Hanem még elein, s chak akkor kezdetin, szokták megh-orvosolni:
71. Mint a' vízben halo, s lelke ki ayánló, chak ide, s tova kabdoz,
A' viz habiaihoz, s mondom taytékihoz, erősséggel ragadoz,
De heában fárad, veszedelme árad, s segedelme romladoz;
- 2185 72. Ekként mi nemzetünk, veszélyén hihetünk, ide, s tova kabdozott,
Mint hajó a' vízben, Tengeri szél-vézben, elméjében habozott,
Mint szabadúlhasson, kárba ne juthasson, bujábann-is futozott:
73. Phrygesek modgyára, s ezek példájára, késön nittyá szemeit,
A' sok áldgyu lövés, sok Alla övöltés, majd bé tölti füleit,
2190 Mert chak akkor öli, s ellenségét, lövi, hogy nyargallya mezeit;
74. A' fellyül mondot szók, nem mondhatom hogy jók, követek
beszélési,
Fenyegetéseknek, és izeneteknek, fene ijezgetési,
Szivek megh inditák, s elméjek posditák, ezek fenyegetési:
- 2195 75. De nem mind csak azok, a' kik jó tanácok, ezen megh-indulának,
Söt mind egygül egyyigh, kik késleték eddigh, más ként
gondolkodának,
Fejenként a' kárdhoz, s ö akarattyokhoz, egy-aránt-is fogának;
76. Egy szivel, lélekkal, ök ellenségekkel, ütközzenek végezük,
A kétséges harcznak tetczik minnyájoknak, napia-is tétettetik,
Hitték bizonyossan, s nem-is homályossan, hogy Török megh-
veretik.

- 2200 77. Már ninchen reménség, Vayda érkezhessék, s jelen lehessen
harczon,
Cheh, s Morvajak-is Frangépán Kristoff-is, hogy akkora el-jusson,
Noha már uttyokban, s vóltak Táborokban, hogy illy hamar
topannyon.
- 2205 78. Horvát-Országi Bán ki már Péch határán, hadait szállította,
A' Királyt ő magát, mind pedigh Táborát, nem keveset biztatta;
Mert jütt szép hadakkal, s hadi szerszámokkal, s magát-is
mutogatta:
79. Bizonyal izente, s postáit küldötte, hogy hada két nap álat,
Király Táborához, s érkezik hadához, mivel sohúl nem múlat,
Jria ne próbállyon, s semmihez se nyullyon, Király az üdö alat.
- 2210 80. A' Tanách utánn-is, némellyek osztánn-is, harchot nem javallották,
A' vakmerőséget, és hertelenséget, Király előtt tiltották,
Hagyot homlok menni, s bolondúl rohanni ellenségre gondolták
81. Vólt a' többi közöt, s a' Papi rend közöt, Egy-házi tisztben lévő, E
Perényi-Ferencz Püspök, mint Czillagos üstök, magas égen
tündöklő,
Nagy serény elmével, s iffiu erövel, e' méltóságban élő;
- 2215 82. Szép bölch tudományban, s keze irásában, chak nem mindent,
fel-múló,
Szalaházi Thamás, mert ezen kívül más, nem vólt hozzá hasonló,
Ki Wesprémi tisztben, s akkor Püspökségben, vólt Egy-házi ör-álo;
- 2220 83. Hogy ha a' Musáknak, mint a' tunyaságnak, gyakor követésében,
Jnkáb tanulásban, hogy sem egyéb másban, aprod eztendejében,
Magát fogta vólna, és olvasott vólna, iffiuságh idejében,
84. Elméjéhez képest, s Nemzetihez képest, elő-kele lett vólna,
Szerenche szárnyára, s ő maga kariára, ötet fel-vette vólna,
Minden böczülettel, s méltóságosb tisztel, megh-koronázta vólna:
- 2225 85. De kár hogy nagy sokak, főként Nemes iffiak, kiket Világh el-ragad,
Jnkáb e' Világon, s kabdoznak hiuságon, bátor itild-megh magad,
Mikor Ország káros, akkor nállok áros, s gondtól elméjek
bágyad.

E) Perényi Ferenc Várad Püspök jövendölése.

86. É megh-mondot iffiu, mint éneklő hattyu,^a a' ki halala előtt,
Élet rövidségét, s énekei végét, harmad nappal az előtt,
Ez-is nevezetes, s történetből Vates, veszélyekről jövendölt,
- 2230 87. Mint egy elméjében, avagy jelenésben, el-ragattatott ember,
Nagy sok chudákat lát, kikből jövendőt lát, mellyen szive dobogh,
s ver,
A' ki után gyakran, következik osztán, hogy veszél réája ér,
88. Egész Ország előtt, s maga Király előtt, jövendölt Perényi-is,
Ki nagy czudájokra, s álmélkodásokra, esett minnyájokra is,
2235 Hogy Istentől vagyon, s nem magától szóllyon, ök által láthatták-is.
89. Nagy teli torokkal, és fel-emelt szokkal, minnyájok hallatára
Monda, hogy husz ezer, a' kikben mind fegyver, Magyar esik
halálra
Töröktől vágatik, s Christusért öletik, megyen Mártýromságra,
90. Tömöri maga-is, véle az hada-is, mert mind el-töröltetik,
2240 Jly vakmerőséggel, mivel sietséggel, nép Törökre vitetik,
Szegény Kereszténség, s Magyar nemzetség, Töröktől le-
vágatik.
91. Holott még husz ezer nem volt annyi ember, Királynak Táborában,
Müdön harcra készült, sokaknak megh öszült, feje gondolko-
dásban,
Perényi beszédén, és jövendölésén, sokan estek gondokban.
- 2245 92. Ha Cancellarius, előbb-js Nuncius, a' ki vólt már gyakrabban,
Ez harctól fen marad, s valahol nem akad Töröknek hálojában,
Mélto hogy küldessék, s utra ereztessek, hogy siessen Romában.
93. El-esett hadaknak, s veszet Magyaroknak, vigye hirét Pápának,
Hogy Martyromságot, müdön Pogányságot vágták, nyertek
magoknak,
2250 Canonizáltatni, s méltó ki-hirdetni, dolgok széles Világnak,
94. Könnyen véghez viszi, mivel esméreti, vagyon Cardinálknál,
Nem lesz tartalékia, s audientiája, mindgyárt lesz a' Pápánál
Hitele szavának, s minden mondásának, adatik minnyájoknál;
- 2255 95. Ekképpen beszédét és jövendölését, végezze-el Perényi,
Mint oráculumra, az ő szavaira, réa kezdének gyülni,
Ki fél, s álmélkodik, s ki pedig bizkodik, hogy fogh másképpen
lenni.

^a Cicer: lib: I. Tuscul. Mart: lib: 13. Virg: II. Aeneid.

96. Adta volna Isten bár máskeppen itten, a' koczka fordúlt volna,
Hamis jövendőlö, s ez-iránt beszéllő az Perenyi lett volna,
A' Kereszténségnek, s Magyar nemzetségnek, ki javára lett volna.
- 2260 97. Jgy hoztá szerenche, kinek fénlő kincze, nékik csak mutattatott,
Méznek szine alatt, méregh vólt az alatt, s töle tartattatott,
Aiandéka helyet, igirt vólt a' mellyet, kárt ő nékiek adott.
98. Jgy akarták Párcák,^b mert lesek megh hánták hogy praedát
kaphassanak,
Az éh Hárciáknak, s fel tátott szájoknak, eledelt nyvithassanak,
2265 Kereszteni vérben, mint lud más vizekben, ök-is úszkálhassanak.
99. El-vágák fonalát, s Halálnak halóját, veték-megh eleikben,
Miként a' madarász, madarakra vigyáz, s hija a' lép veszszőben
Sors-is akként challya, hogy Török kard alá, s eité veszedelemben.
100. Magyar köz beszédben, szokták csak szó-közben gyakorta elő-
hozni,
2270 Senki ellenségét, maga erősségét, hányván semminek vélni
Merie, mert neki-js, söt Herculesnek-is, tud társa találkozni,
101. Gyákrán jó úszókat látni Buárok, kis vizekben meg-halni, F
Nagy Crocodilust-is Ichacum eztet-is, olykor megh-szokta ölni,
Egér Elephántnak, illy öreg marhának, szokot ellent állani.
- 2275 102. Nem nyuitom hosszára, a' Historiámra, mivel hogy kel
vigyáznom
Noha sok példakról, s más történt dolgokrol, lehetne most irásom,
De szükség pennámhoz, s nyullyak Rhitmusimhoz, s elmém
tovább ballagion.

PARS OCTAVA

- 2280 1. Sokan találkoznak, a' kik chudálkoznak, népünk hertelenségén,
Kárhoztatni fogiák, Nemzetünk talállyák, hogy veszet maga kezén,
Müdön hanyat homlok, lévén mint egy vakok, hóltak Mohác
mezején.
2. Külső Országokban, mert az hir azokban, müdön megh-vivé hírét,
Hogy a' Magyar veszett, Királyostól esett, s ki ontotta a' vérét,
Nagy szánakozással, s vóltak ohaytással, hogy hallották esetét,

F) Crocodilus Sárkány, ki Nilus vizében terem.

^b Mart: lib: 6. Ep. Iuuen: Satyr. 9.

- 2285 3. Ki jót, s ki gonoszt mond, s ellent állani gond, a' Török hatalmának,
Mint sivó Oroszlány, vagy megh-dühött Sárkány, éhez
romlásunknak
Maid éppen el-nyeli, s száia véle teli, jay lesz Magyar-Országunk:
4. A' ki száját tátyta, minden chak ohaytya, illy romlását Hazánkunk,
Illy vakmerőségét, látván ellenségét, czudállya hadainknak,
Mert maga el-hitség, és chak hertelenség ártot mondgyák
dolgunknak.
- 2290 5. Méltó Kronikákban, és Historiákban, történetünk be-irni,
Hazánkunk romlásán, s ennyi pusztulásán, minnyájan kesergeni,
Müdön Koronánkat, s szép Diademánkat, láttyuk el-törettetni:
6. Régen Magyar-Ország, vólt leg-drágáb jószágh, a' földi
Fejedelmeknél,
2295 Nem vólt job, s hasznossab, és kívánatosab, ö földi termésénél,
Sohul fogyatkozás, Országban drágulás, nagy bőség vólt-
mindennél,
7. Miként nevelkedik, s égen öregbedik, a' hóld meddigh megh-telik,
Az szokott jarását, s bé-tölti határát, s naponként öregbedik,
Akként Királyságunk, s virágzék Országunk, de már megh-
czillapodik!
- 2300 8. El-rontá Szulimány, ez a' dühöt, s oczmány, tüzet hoza magával,
Kivel el-égesse, s semmivé tétesse, Hazánkat hadaival,
Lyuggassa kö-falát, s bástyáink oldalát, fal-törő algyuival,
9. Isten be nagy fellegh, áll Egen chak veztegh! nyilván Sárkány van
benne!
Sárkány de Szulimán, véle van Deliman, mérgét neveli benne!
Szegény Magyar-nemzet, majd fogh veled kezét, fogh fegyvered
ellene!
- 2305 10. Itt vagyon Asia, s hires Amásia, szántalan hadaival,
A' Sangyár Beglér-is, el-érkezet az-is, vitézlő Dandáriveral,
Megh-índúlt Janczárságh, s Pogányi sokaságh, fogadot soldosival:
- 2310 11. A' Bosznyai Vezér, kinek vitéze mér akar-hol-is próbálni,
Itt vagyon Azuppi, kinek gyálogh népi, jött-Országod veszteni,
Saloniczi Bassa, kinek fénlik vasa; félek megh fogh ártani!

12. A' Modini Vezér, Táborban áligh fér, hozott Szereczenivel,
Görögh-Ország hada, hozatik rád vada, Phrygia-is népével,
Már mind el-érkezett, s fegyverben öltözött, gondot ád ereivéel!
- 2315 13. Maga-is a' Czászár jay hová leszesz már, érkezett romlásodra!
Megh-fente fogait, mint vad-kan agyarit, véred ki-ontására?
Te még-is mint egy vak, látván a' koczka vak, mit siecz romlásodra?
14. Nem jó vakmerőség, a' mértékletesség, dichirtetik mindenben,
Mindennek ideie, vágyon modgya, s helye, orák folynak rendekben,
Jay magadat veszted hertelen ha kezded, s lépel Török seregben!
- 2320 15. Duna, Tisza, Száva, s keservessen Dráva, sirattyák veszélyedet, A
Hit kettős Keresztel, s megh-húlt reménséggel, szánnya ily esetedet,
Mert ezek társaid, s voltak tulaodonid, s viselték Czimeredet.
- 2325 16. Mit siecz károdra, Magyar romlásodra? várd-megh segítségedet,
Neveszesd virágiát, s Országód Királyát, ne vesd sorsra fejedet,
Elég Keresztyenség, s maydan jó segítség, verhed ellenségedet.
17. Nem méltó czudálni, gyakran szokott lenni, az eszes nagyot botlik,
Sokszor had-viselők, Hadnagyok, s Vezérlők, reménségek chalatik,
Nem mind egy lineán, szerencze tabláján akárki-is jáczhatik.
- 2330 18. Hatalmas Czászárok, s erős bölch Királyok, reménségtől czalatnak,
Szerenchében bizván, s hozzá folyamodván, töle megh-
chúfoltatnak,
Mikor legh-szükségesb, dolgok vólt félénkieb, töle el-hagyattattak.
19. Nem lehet-hát chuda, ha a' sors hazuda, s jáczék Nemzetünkel-is,
Harczra hitegetvén, s Török kézben ejtvén, megh-czufolá öket-is,
Ezer mesterségét, s tökéletlenségét, megh-mutatván ezzel-is,
- 2335 20. Poëtak azt iriák, szerenczét talállyák, elől hajasnak lenni,
Szép arany hajakkal, s drága illatokkal, magát tündököltetni,
De hátúl kopasznak, s fertelmes oczmánynak, ábrázattyában lenni,
21. Job kezében erszény, s drága kinczes szekrény, bé-szoritva
markában
De baltól kö-eső, kitől ember vesző, származik haragjában,
2340 Mellette kereke, s megh-füsült üstöke, bizik álnokságában,

A) A' Magyar Ország Czimere, Duna, Tisza, Dráva Száva és Kettős Kereszt.

22. Kikhez arczal fordul, s üstöke rá borúl, részesül az kinchében,
Erszényét megh-nittyá, s bőségessen osztja javait örömében,
De alnok az szive, vagon arra kedve, miként ejczen törében:
- 2355 23. Azonnal kö éssöt, job kezéből veszsöt, mutat régi társának, B
A' kit fel-emelt vólt, már olyan mint egy hólt, e' szokása dolgának,
Kerékét fordittya, s poczról le-taszittya, igy fizet baráttyanak.
24. Ekként Eleinkel, s banék Nemzetünkel, müdön harczra kiszteté,
Megh-mutatá haiát, s drága kinczes vóltát, s Pogányra hitegeté
Hamar megh-fordúla, az harcz hogy todúla, s vad hálojában eité.
- 2350 25. Ugyan ahitoztak, s mondgyam zugolottak, hogy az harczra
boczátnák,
Nem kel semmi tanác, miként, vassal kovác, Törökkel majd ugy
bánnak:
Mayd el-vesz elméjek, s tébolyodik szivék! ha Török vérből isznak.
26. Meg-verik magok-is, ha segítségek-is, hátra marad nem szükség, h,
Majd le-tiportattyák, magok közt sibongiák, fut a' Pogány
nemzetség, h,
2355 Ninchen tartoztatás, s nem kel Tanác-adás, benne van a'
vitézség, h,
27. Nagyob szivet ada, Tömöri Pal hada, a' Király Táborának,
Müdön azt beszéltek, Uraktól értették, ninch ereie Pogánynak,
Noha számos népe, de rosz hadi képe, vagon ő hatalmának,
- 2360 28. Mivel sok követi, s titkos izeneti, jöttek Török Táborból,
A' Tömöri Pálnak, fő Generálisnak, Török Czászár hadából,
A' kik Keresztyének, vóltanak szegények, gyakran izentek abból,
29. Czászár Czaigh-borteri, s Czaig-háza mesteri, mind inkább
Keresztyének,
Vóltanak szegények, vagy Olasz nemzetek kik rá gondot viseltek,
Vonta a' vér őket. Azért mindeneket ök-is megh-izentenek:
- 2365 30. Leveleket kuldték, s azt-is megh-izenték, Táborban Tömörinek,
Hogy az hátra szállás, lészen mint egy futás, nem jo
Keresztyéneknek,
Gyors lovain Pogány, fene mint Oroszlány, félő el-ne veszszenek:

B) A' szerenczének áthatatlansága.

- 2370 31. Iriák Asiában, és Americában, oly lovak találkoznak,
A' kik nem mén-lotól, de szél-fuvásától, kanczákban fogantatnak,
Serények futásban, gyorsak nyargalásban, ő köztök találtatnak.
32. Végezék azonban, az egész Táborban, egyenlő akaratból,
Hogy harczra mennyenek, s Pogányra üssenek tellyes el-szánt
szándékból,
Továb ne váriának, s hátra se szállyanak, mostani állásokból:
- 2375 33. Nagy gyors serénységgel, s tellyes reménséggel, minnyáian
készülének,
Fegyveres eszközök, kik közöttök közök, hamar készítetének,
Valami szükségh vólt, abban szükiök nem vólt, hamar
szerzetetének;
34. Mindennek előtte, Tömöri siete, a' Táborban bé-menni,
Serény vitézinek, s had vezérlőinek, szandékát megh-mondani,
Tábor hallatára, s mindenek láttára, ekként kezde szollani:
- 2380 35. Nem szükségh szandékom, avagy akaratom, sok beszéddel
számlálnom,
Jo vitéz barátim, s hadbéli társaim, ugy elötökben adnom,
De chak rövideden, nem lesz késés ebben, akaratom megh-
mondom,
- 2385 36. Im a' mint láttyátok, jól tudom tudgyátok, a' Töröknek ereje
Hazánkban bé-hatot, s végh-házakat rontot megh-dühödöt seregje,
Im ván chak szomszédban, s ebben az határban, egész Czászár ereie,
37. Ide azért gyültünk, hogy vitézek légyünk, s hazánkat oltalmazzuk,
Egy szivel lélekkal, e' Pogány népekkal, viadalunkat tarchuk,
Hogy Magyarok vagyunk, s vitézettek vagyunk, náloknál meg-
mutassuk.
- 2390 38. Szükségh a' vitézségh, de mértékletességh, kívántatik ebbenn-is,
Nem kel hanyat homlok, lévén mint egy vakok, mennünk
ellenségre-is,
Eleit, utóllját, megh-kele látni modgyát, dolgunknak először-is,
39. Király Táborával, s szükségh hadaival, minékünk megh-
eggyeznünk C
Ki nem meszsze vagyon, csak Mohácznál vagyon, hozzájok hátra
lépnünk
Ottan ellenségre, e' Pogány népségre, ő velek egygyütt mennyünk,

C) Tömöri Hadaknak tett intése.

- 2395 40. Mert mi magánossan, vagyunk csak számossan, s semmi jót nem
végezünk
Ha szinten Törökkel, s a' Pogány ebekkel, mindgyarást szemben
megyünk
Mert ők sokan vadnak, ha réánk rohannak, félő nagyobb kárt
tészünk,
41. De job meg-eggyeznünk, s ö hozzájok mennünk Király-is
paranczollya
E' tanácsból ment-ki, s nem mond ellent senki, minden ember
javallya,
- 2400 Hogy sem magánossan, illy szakadoszottan, Török népünk talállya.
42. Halván a' vitézek, mint amaz gyors szelek, a' Tömöri szavain,
Jgen busulának, s meg-is zaidulának, káros igyekezetin,
Mondgyák, hogy harczolni, s nem-is hátra futni, jöttek ide elein,
43. Nem megyünk egy szóval, mondgyák hangos szóval: egy lábigh ha
veszünk-is,
2405 Pogány ereiétől, s fényes fegyverétől, hogy ha emésztetünk-is, D
Ha édes hazánkban, soha többé abban, mi be-nem léphetünk-is,
44. Mit gondol ellenségh, s e' gyülevéz népségh, maid azt mondgya
hogy futunk,
A' Török ebeknek, s éhezet kölköknek, ezzel nagy szivet adunk,
Tetczeni fogh nékik, s megh-rémültünk vélik nagy kissebségre
jutunk,
- 2410 45. Két annyi reménségh, majd gyulad dühösségh, a' Pogányok
szivében,
Hogy régen szaladunk, s hirektol-is futunk, a' leszen elméjekben,
Utánnunk rohannak, s egy lábigh le-vágnak, egyéb sem leszen
ebben.
46. Végre sok szók után, Tömöri Pál osztán, öket réa beszélé,
Hogy minden hadastol, s egész Táborostól, mennének Király mellé,
2415 Jgy végre későre, vigyáztván Törökre, indultak Mohácza felé.
47. Mind fel-készülének, valakik ott lének, Mohácza indulának,
Király Dandarához, s Banderiumjához, ők minnyájan szállának,
Hol jó vigyázással, és strása-tartással, eyjel, s nappal valának.

- 2420 48. A' Király hadai, kiknek jo Vaydái, már mind együt valának,
Mihez kellyen nyulni, s illy szükségben fogni, gyákrán
tanácskozának,
Miként Pogányságnak, dühös hatalmának, ök ellent álhatnának,
49. Nap más napra kelvén, s Moháchra érkezvén, minnyájan le-
szállának,
Király Táborával, s minden hadaival, ök együvé állának,
Sohol vissza-vonyás, nem hallik vilongás, fejenként halgatának,
- 2425 50. Hogy választás légyen, s szorúlást ne tégyen, eggyik Tábor
másiknak;
Egy kiczin választék, vólt köztök üresség, hol le-szállittatának,
Ey, s nap istrásákat, tudván Pogányokat, nagy serényen állának.
51. Szintén azon-tayban, déli üdö-korban, hajok Budárol jöttek,
Király Sátorival, s apparatusival, azon-táyban érkeztek,
2430 Kik a' Királynétól, és Ferdinándustól utánna küldettettek,
52. Algyukat-is ezen, hajokkal a' vizen hoztanak alkalmasént,
Kichén, és nagyokat, kikkel Pogányokat ronthassák szivek szerént,
Puska-por, s golyob-is, töb lövö eszkö-z-is, érkezet vólt ez szerént:
53. Bécz Tartományából, és az Austriából, kilencz álgyút
küldöttek, E
2435 A' kiket a' tayban, Bécziek uyonna, e' szükségre öntettek,
Pogány rontására, s ellent állására Királynak rendel-tettek,
54. A' Turzo Eleknek, ki ország, kinchénak, vala oltalmazója, F
El-érkezék hada, kit fogadot solda, mint egy ket száz gyaloghia,
Algyukat-is küldöt, kiket Várából vett, Táborban vigyék hadgya;
- 2440 55. A' Vesprémi Püspök, s mondot Turzo Elek, Királynénál
marattak, G
Király hagyásából, s paranczolattyából hiven réa vigyáztak,
Méltosághoz képest, és tisztek-hez képest, böczületessek vóltak.
56. Müdön a' forgo szél, ki szerenczétlen kél, vérünket megh-gyalázá,
Régi hirét, nevét, Török vévén kedvét, hertelen megh-alázá,
2445 Koczka vakot vetvén, szerenczétlen lévén, nemzetünkre hogy hozá.

E) Austria küldöt segítségével. F) Turzo Elek ország, kincz tartója. G) A' Vesprémi Püspök Királyné Cancellariusza mindenkor.

2439 vegyék

57. Együtt Királynéval, kevesed magokkal, ezek-is el-futának,
Serény gyorsasággal, s megh-rémült szandékkal, Posony felé
tartának,
Illy hertelenséggel, tekincz szemeiddel, dolgok mint változának,
- 2450 58. De söt az utan-is, mondhatom végre-is, Királynéval marattak,
Hevet, és hideget, s szomoru bús szivet mellette fel-vállaltak,
Változó üdőben, s keserves igyében, vizagztalói voltak,
59. Az ütközet előtt, egy héttel az előtt, juta Magyar Táborhoz,
Horváth-Országi Bán, dichirhetem méltán, hogy siete Királyhoz,
A' ki serénységgel, s jeles vitézséggel, bizot maga hadához,
- 2455 60. Szép rendelt sereggel, s hadi készülettel, három ezer lovaghia,
Tygris, s Pardusz-böres, kar-vasos, s fegyveres, vérrel festet
Zászlóia,
Öszve válogatott, három ezer számot, bizvást tette gyalogja,
61. Bánffy János, s Tahi Pogányt ki Kardra hi mellette a' seregben,
Lovok nékik rárok, s sebes szárnyan járok, tündöklének
fegyverben,
2460 Szemekből vitézség, s ki-néz a' méréség élés-tör a' kezekben.
62. Horváth-Országh szeme, s mindenek értelme, bátorságokban
vagyon,
Isten után ebben, s jádczo szerenchében, ö reménségek vagyon,
Egész Horvátságot, kichint, és mind nagyot, ezek biztattyák
nagyon,
- 2465 63. Semmit ne fellyenek, chak emberkedgyenek kariok ereje Isten,
Eleitől fogva velünk vólt e' tudva hegyen, völgyön, és réten,
Mostann-is nem hágy-el, bizzunk benne mivel, jelenn-is lészen itten.
64. Ezentől kezünkben, adgya majd elönkben, s Pogányt praedává
tészi,
Kinek bátorságát, s minden okosságát, szem-látomást el-veszi,
Mint egy ragadományt, vagy port kit a' szél hánt, maidan semmivé
tészi.
- 2470 65. Többen-is jövének, Urak érkezének, Toth, s Horvát-Országból-is,
Hogy vitézek voltak, s töbször-is próbáltak, tetczet személyekből-is
Vitézségben éltek, kik Bánnal érkeztek, megh-láztott chak ébből-is,
- 2475 66. A' Zágrábi Püspök, mint Czillagos üstök, szép hadával el-juta,
Seregít mustrálva, s jo lován forgodva, Királyt szintén találta.
Pogányt ráiok jüni, s az nap probat tenni, mert minden fő gondolta.

67. Az Erdödi Péter, ki vólt vitéz ember, vélek együt érkezék,
Sokat látot, hallot, s nagy próbákban aggot, emberül fegyverkezék,
Mert két száz lovassal, s vitéz hadi Mársal, Táborban be-érkezék.
68. Fegyver derék, s pánczél, a' kikben van aczél, chak nem mindeniken
vólt,
2480 Farkas bőr soksága, s lovaknak josága, alattok láthato vólt,
Mint vilám ugy fordúlt, mustrara ha tódúlt, éles-tör kezekben vólt.
69. Márs iskolájában,^a s Bellona hadában, mivel vastagh emberek,
Hercules modgyára, geriettek haragra, két élü a' fegyverek,
Már sok Török vérben hiztak czak mezöben, s sokat próbáltak
ezek,
- 2485 70. Sisak a' fejekben, s pais a' kezekben fénlik kecze hátokon,
Vérben uszo szablya, (lesz Töröknek gondgya) vagyon az
oldalokon,
Sas szárny süvegekben, s bátorságh szivekben. Igy repülnek
lovakon;
71. Serények mint solymok, szükségkor vilámok, sok Török vert
ontottak,
2490 A' kik országokért, s édes hazájokért, nagy próbákon forgottak,
Tulaydon konczokért, s magok javaiért, Pogánnyal megh-
mordultak:
72. Most-is a' Törökkel, készek az ebekkel, szemtöl szemben szállani
Karioknak ereiét, savát, s minden izét, nékiek megh-mutatni,
Minden vitezséget, és vakmerőséget, készek raytok próbálni;
- 2495 73. Erejek oroszlány, mérgek benne sárkány, biztattyák-is magokat,
Nem mértékelhetik, bár ugyan tettetik meg-gyulat haragjokat,
Majd helyre állittyák, Pogányt ha ronthattyák, gondollyák
hazájokat;
74. De söt a' Táborban mint szél-vesz magában fu, és nem tud
nyugodni,
Megh-ehült oroszlány ki kölkét tudgya hány, megyen praedát
keresni,
Tygris e' vadaknak, s egyeb állotoknak, tanult leseket hánni;

^a Virg. lib. 9. Aeneid.

- 2500 75. Akként chak sibognak, mondom nem nyughatnak, fel-gyuladot a'
szivek,
Viadal helyére, s Pogány ellenségre; mert veszet minden kedvek,
A' vér buzogh benne, nem tudgyák mit tesznek, fegyver közt
forogh eszek.
76. Czak azon órában, avagy minutában, érkezék Asel István, H
Harom száz lovassal, válogatot számmal, tegzek van az oldalán.
2505 Bornemisza külte, s Királyhoz rendelte, vitézségre oktattván.
77. Dráva vize mellől, kívül, és ot belől, mind a' kik határossak,
Tegzes, és puzdrások, mint mérges darások, jeles ékes nyilasok,
Kemény természettel, mind egyenlő testel, olyanok mint farkasok;
- 2510 78. Maga jóságából, s Pécz tartományából öszve válogatot nép,
Vitézséggel kedves, s mérzésséggel tellyes, hadi rettenetes kép,
Jratos paissal, s megh-haitot kézijal, egész Tábor velek szép.
79. Ez harmad nap közben, Király seregében többek sokan jutának,
Kik közel lakossak, s töb vitéz farkasok, Tábor közzé szállának,
Jo vitézek legyünk, az Istenben hidgyünk, égy más közöt
mondának.
- 2515 80. Ott az szomszédságból, s maga jóságából, Philep More-is juta I
A' Péchi Püspök Pap, mint a' tündöklő nap, fegyverét villogtatta,
A' Moré Lászloval, mint Attyafiával, bátorságát mutatta.
81. Mind öszve számlálván, és égygyüvé tudván, Király rendelt seregit,
Mind Horvát, s Magyarból, s egyéb tartományból oda gyüitöt
vitézit,
2520 Huszon négy ezeren, kik vóltak serényen számlálhattak népeit,
82. A' Draván saykasok, és a' ginciasok, a' kik ottan vóltanak,
A' mezei harcra, és a' viádálra segítséggel nem vóltak,
Hadakozásokban, és kardoskodásban, mert vizen nem forgotak.
- 2525 83. Nem meszsze Tábertol, mezei Mohácztól, a' Török Czászár hada,
Mint egy kegyetlenben, és fene erdőben, sok megh-éhezet vala,
Fogát czikorgattya, remenségh biztattya, hogy a' Magyar lesz
praeda.

H) Bornemisza Iános küldöt segítségé. I) Moré Philep Péchi Püspök.

84. Nagy számú sokaságh, ez a' sok Pogányságh, három száz ezer
mondgyák,
Czak két-méert-földnire, olly közel, s ennyire sok megh-dühöt
Harpyák
Ragadományokat, és hus praedájokat, teli torokkal váriák.
- 2530 85. Három napigh köztök, mint a' sűrű füstök, jöt, s mént a' sok
czatázó,
Hol innen, hol onnan, iminnen, amonnan, a' sok martalék zázló
Vérek-ontásával, s ellenségh kárával tért-megh a' sok harczoló,
86. Gyakorban szerenche, mint arany velence, gyönyörköttette
népünk,
Sok töb nyereséggel, hogy megh veszteséggel, tért Táborban
Nemzetünk
2535 Ekes dichirettel, s hires nevezettel, serénykettek vitézink,
87. Rész szerént czatában, s rész szerint tanáczbán, e' három napot
tölték,
Mi modon verhessék, s eleit vehessék, gyakor kimeket külték,
A' kik megh-vigyázták, s nékiek megh-hozták, hol az ütközet esék.
88. Hol, s mi modon állyon, ki-ki mint vigyázzon, seregen-ként
rendelték,
2540 Király-is mely rendben, legyen a' seregben, magok közöt intézték,
Dandár seregh mástól, gyalogh a' lovastól, rend szerint válaztaték,
89. Hun a' lövő szerszám, a' ki chak kevés szám, mely helyre vitettessék,
A' ki a' Pogánynak, és Török Czászárnak nagyob kárára essék,
Gondossan rendelék, mint jobnak itilék, a' Pogánt megh-verhessék.
- 2545 90. Nyolchvan álgyu vagyon, azt mondhatom nagyon, három
százhoz illetlen, J
Kiket a' Pogányságh; ez a' nagy sokaságh hozot réánk véletlen,
Minémü külömbség, s legyen egyenlőség, nyolchván számhoz
képtelen.
91. Király személyéről, s maga lételéről, gondolkodásban vóltak,
Hol bátorságosban, s hol lehessen jobban, ök azt jól megh-
visgálták,
2550 Eggéssége felöl, s maradása felöl, minnyájan tanáczkoztak.

J) Magyarok lövő szerszámainak kevés vólta.

92. Sokan azt mondták, és azt állítottak, hogy egy dandár
seregben, K
Probált legényeket, s régi vitézeket, válogassanak egyben,
A' Király személye, ne legyen veszélye, távul legyen egy helyben.
- 2555 93. Az egész Nemessek, ebben nem eggyessek, söt ellenkezők véle,
A' kik tanáczollyák söt ugyan kívánnják, állyon a' seregh mellé,
Régi jo szokásból kiáltyák magokból, lépienek Király felé.
94. Soha ne engedjék, Királyt rá ne vegyék, hogy ki mennyen Táborból
Söt velek maradgyon, ennek békét hadgyon, nem jo lesz e'
tanáczból,
Majd rémulést tésznek, evel, és eszt vesztnék, ilyen gonosz
szándékból.
- 2560 95. Vélek élyen, s hallyon, szabadságok állyon, régi jo szokásában;
Inkáb vitézkezik, s ki-ki kardoskodik, Király jelen vóltában,
Majd vitézségeket, s vele hüségeket, megh-mutattyák valoban.
96. Ezt-is tanáczolták, s hasznosnak vallották, hógy más Király
helyében,
Sisak, és páncélben, vagy fegyver-derékban öltözzék személyében,
2565 A' ki Nemességnek, s az egész seregnek, tessék Király képében.
97. E' dolog-is nekik, leg-inkáb nem illik, mer mind megh-háborodnak,
Hogy Király el-mennyen, s helyében más légyen, itilik ártalmasnak,
Mert háboruíára, s nagy zur-zavariára, történnék az hadaknak.
- 2570 98. Tanác közt azonban, ez okoskodásban, gondolák jonak lenni,
Hogy Király fen állyon, mostan megh-ne hallyon, jo arról
gondolkodni,
Mint, s hogy ütköznének, s szerenczét vennének, csak kétséggel
hihetni.
99. Végezék minnyájan, vadnak egynéhányan, kik Királlyal legyenek,
E' nagy czata alat, mint meny-dörgés alat, személyével élyenek,
Oltalmazására, s megh-maradására, jo vigyázást tegyenek.
- 2575 100. Müdön már nyereség, s vólna csak a' kétség hadi
nyereségekben,
Hogy már megh-hasonlot, s futásra hanyatlot, ki-ki a' seregekben,
Ott Királyt el-kapnak, s közzülök el-hoznak, más batorságosb
helyben,

K) A Király személye felöl valo vilongás.

- 2580 101. Király örizete, s méltóságos teste bizaték hűségekre, L
Rátkai Gáspárnak, és Török Balintnak, jeles vitézségekre,
S Kálnai Iánosnak, e' három Uraknak, jo gond-viselésekre,
102. A' kiknek hűségek, s tökéletességek, nyilván vólt mindeneknél,
Kik előtt kedves, vólt, s majd kellemetesb vólt, halálok az élteknél,
Hogy sem Királyokat, el-hadnák Vrokat, következő veszélynél;
- 2585 103. Vitézségek felöl, mit talállyak elöl, egyebet serénységnél, M
Hadi praedálásban, s Pogány vér-ontásban, fenébbek a' Tygrisnél,
Veszedelem szerzők, Törökséget üzök, gonoszbak forgo szélnél;
104. Hamar jo lovakat, és gyors paripákát Király alá szerzének,
Ha szükségh kívánná, s szerencze azt hozná, szabadulást tennének,
Oltalmazására, s szabadulására, hamarsággal lennének.

PARS NONA

- 2590 1. Mindenható Isten, ki menyben és itten, által lácz mindeneket,
A' széles Világon, s minden gazdagságon, visgálod a' sziveket,
Egyedül vezérled, s magadban intézed, a' forgo szerenczéket;
- 2595 2. Az ember nem tudgya, mi lehessen úttya, a' sors fordulásának,
Nem tudgya, oráját, avagy minutáját, maga végső dolgának,
Siet nyomni úttyát, s nem tudgya utóllját, nagy pályya-futásának;
3. El-rejtette tőlünk, mert töle nem félünk, mélséges tanácsából,
Nincz ki visgálhassa, és fel-találhassa, dolgát ki-ki magából,
Mindenek függhenek, s chak egy czérnán czügnek Isteni
hatalmából.
- 2600 4. Emberi nemzetet, s e' romlando testet, sokképpen látogatta,
Kiket Királlyággal, s kiket méltosággal, Világon megh-áldotta,
Menyből ajándékat, s drága talentumát, külömben osztogatta,
5. Kiket tudománnyal, és bölch találmánnyal, földön megh-ékesitet,
Némellyet termettel, magas sugár testel, és szépséggel szeretet,
Sokat vitézséggel, s kari erősséggel, e' földön hiresitet.
- 2605 6. Czak nem majd külömböz, sok ebben megh-ütköz, vége ö életének,
Némely fáratsággal, s nyughatatlansággal, veszi bérét kezének,
Még a' fel tött czélban, s igirt jutalomban, szélét éri végének.

L) Király teste örizése Rátkai Gáspárra, Török Bálindra, és Kálnay Iánosra bizattatik. M) Király teste örzőinek dichiréte.

- 2610 7. Nemes vér emberben, ez a' virtus-kiben, fészket vert e' Világon,
Soha nem nyughatik, noha titkoltatik, repül mint madár szárnyon,
Mind addigh füstölögh, s magában gőzölögh, mégh épít tüzet
langon.
8. Nemességh Czimere, mint kútnak vizére, vitézségen épített,
Irattatot vérrel, s neveztetet hirrel, Bellonatól születet,
S ama vitéz Márstól, s paisos Pallastól, vette az eredetet;
- 2615 9. Mint Sas vérrel hizik, s praedájában bizik, s jária a' mezőséget:
Solyom találmánnyal, és ragadománnyal, üzi-el az éhségét:
Ráro gyorsasággal, és nagy hamarsággal, chapia madár seregét.
10. Tulajdona nékik, praedájokat a' kik, ragadománnyal élnek,
Mint amaz Hárpyák, száioik nyitva tartják, hus eledellel telnek,
Szerenchéjek proba, ritkán esik chorba, üressége körmeknek.
- 2620 11. Eleitől fogva^a magoktól számlálva, kezdeti Magyarorságnak,
Nagy sok vér-ontással, és sziv szakadással, erőt vet hatalmának,
Véren fundáltatot, s országa adatot, gondold-megh Attilának.
12. Találd-fel elmédben, s visgáld-megh szivedben minémü
szabadságunk, A
A' széles világon, illy nagy tágosságon, mi lehessen országunk,
2625 Hasonlo mi hozzánk, szabadságból hazánk, s nem találtatik
másunk.
13. A' vér nem nyughatik, s nem elégedhetik, mert chak vér-ontást
kiván,
Földből áll succusa, ez az ő virtusa, s nem nyughatik csak magán,
Czak az halál által, mint Phoenix tűz által, van magában uyiulván.
- 2630 14. Dühö haláláról, s nagy bay-vivásáról^b László Magyar Királynak,
Bár semmit ne szóllyák, mástól inkább hallyak, dichiretiről annak,
Diadalmas voltát, s az Eg-is nagy vóltát, számlállya dolgainak.
15. Ez Wladislaus, mint Agésilaus,^c sok győzödelmi után, B
Czászár Sátoráigh, fene modra addigh, ment mind a' Török hátán
Várnánál vitézen, vér-ontással készen, adá ki lelkét osztán.
- 2635 16. Czászár Amurates, László nevezetes Magyar-Országgh Királyát,
Maga sem türheté, sok könyveit eyte, és kesergé halálát,
Temetése felet, (mellyet megh-érdemlet) rakatá Statuáiát;

A) A' Magyar Országban lévő neméssi szabadságnak nagy vóltá. B) László Magyar Királynak Várnánál valo el-este.

^a Bomf: Dec. 1. lib. 2. ^b Bomf: Dec. 3. lib. 7. ^c Pluth: de act. Rom. et Graec. fol. 382.

- 2640 17. A' mely Statuára, s építet kö-szálra, minden viselt dolgait,
Réá faragtató, s arannyal irató örök emlékezetit,
E' ieles vitéznek, Királyi feiének, megh-adá böczületit.
18. Ennek véget vetvén, írásomra térvén, szóllok Historiámról,
A' Laios Királynak, és Török Czászárnak, egybe-rohanásokról,
A' mi hadainknak, s minden Dandárinknak, rendes állapottyokról.
- 2645 19. Nagy sokan valának, a' kik ott állának, Király sátora körül,
A' Gnoninsky Lámpert, talállya légyen kert, szekérből Tábor körül,
Kár ne következék, s népünk el-ne essék, ha Török ráiok térül,
20. Mivel látták modgyát, s a' sok szekér rudgyát, kivel Tábor böves
vólt,
Körül szánczolásra, s magok oltalmára, alkalmatos, s elég h vólt,
Addigh üdö közben, minden a' seregben, csak várokozásban vólt;
- 2650 21. Gondolák jó vólna, s talám hasznosb vólna, a' sánczban
maradnának,
A' sok Pogányságnak, erre nézve annak, tartaléki vólnának,
Keveseb kárára, söt maradására, vólna a' Magyarságnak:
22. Mert nagy félő dologh, soknak szive dobogh; Török körül ne végye,
Mindgyárt hanyat homlok, Pogányoknak kariok, martalékul ne
éerie,
2655 Mind elöl, s mind hátul, Török álnokságtul, bátorsagosbá tégye.
23. Ez az három vitéz, kikkül bátorságh néz e' rendelést javallá,
Nemes Bodich, Radich, s nevezetes Bakich, óltalmokra ajánlá
Nagy tartalékiára, s nemzetünk javára leszen ez, azt talalá.
24. A' Bakich Pált mondgyák, kik sokan jól tudgyák, hogy Czászár
Sulimánnál,
2660 Nagy sok ütközetben, közel három izben, jelen vólt Táboránál,
A' ki sokat próbált, és hirt, s nevet talált, bátorsággal hadánál.
25. Végre minnyájoknak, és Zászlos Uraknak, tetczék ez a' tanáczlás,
Mind megh-eggyezének, sánczokat szerzének, lön koczik közt
lánczolás,
Versengések közöt, illy sok beszédek közt, végre osztan tágulás.
- 2665 26. Gnoninsky Lámpertnak, s többeknek másoknak, mindgyárt
ajánlattaték,
Körös-körül Tábor, (ez a' Vitéz jámbor siet) el-rendeltetéek,
Bástyák formáiára, s Török romlására, osztán el-készítették.

- 2670 27. De késén gondolák, e' dolgot ajánlák, hogy eleit vehetnék,
Török hatalmának, s nyargalodásának, akadékia tétetnék,
Szintén azon estve, hogy reggelre kelve, az ütközet történék.
28. A' mint a' töb dolgok, kik veztekre nagyok, ez-is hátra-hagyaték,
Sok elme vilongás, s tanáczban tolyongás miatt el-mulattaték,
Népünk remételen, s mondam hogy véletlen, s hertelen megh-
czalaték,
- 2675 29. Szintén csak azon nap, ütközet a' mely nap, egyenlő akaratból,
Föképpen Bakichnak, és töb szolgálának, sok okoskodásoktól,
Az had czoportonként, s válék seregenként, rendelt állapottyokból.
30. Mentől szélesebben, s lehetet rendesben, a' seregek osztattak,
Gyalogh lovasoktól, s Magyar Horvátoktól, mind külön
választattak,
Sohonnan segítség, ez a' kevés népség, mind serényen forgottak;
- 2680 31. Mivel attol félték, s gyanó perrel éltek, ne talántán ellenség
Öket körül vegye, és semmivé tegye, ez a' Pogány nemzetség;
Félték ne romollyék, s veszélyek ne essék, a' kevés Kerestyenség,
32. A' Bay s viadalom, s Török diadalom, lön kis-Aszszony
havában, C
Düchö szent Jánosnak, nyaka-vágásának, szent innepe-napiában,
2685 Nevezet holnapnak, húsz felet havának, kilenczedik napiában.
33. Két részre osztaték, s Tábor választaték, mindeneknek előtte,
A' mint Generális, s töb Kapitányok-is, hasznossabnak itilte,
Egy-más tetczéséből, s Török veréséből alkalmasobnak vélte;
- 2690 34. Az első seregben, nem vólt semmi rendben, Generálisok helye, D
Leg-inkáb hun függöt, vagy ellenek czüggöt, ellenségnek ereie,
Kariok vitorláíát, s szerencze Zászlóiát, arra vitte szellöie;
35. Az hadnak job felöl, és job szárnyán elől, Horvát-Országi Bán vólt,
A' Tahi Jánossal, vitézlő társával, fegyverben tündöklő vólt,
Kinek éles-törén, mint Hector fegyverén, a' Pogány vér alá folt;
- 2695 36. Bal szárnya Tábornak, s a' sok Magyarságnak, az Erdélyi Vaydára,
Ha jelen let vólna, s koczka hozta vólna, bizták volna magára,
Kinek okossága, s szorgalmatossága, let vólna oltalmára;

C) Az ütközet napia mikor vólt. D) Hadak rendelése.

- 2700 37. Távul lételében, s jelen nem létében, az Erdélyi Vaydának,
Perényi Péterre mint vitéz emberre, hadak bizattatának,
Vitézsége felől, és hűsége felől, kétesek sem valának.
38. Az első seregben, s az ütköző rendben, fő-fő rendek valának,
Urak, és Nemessek, fegyverben ékessek, Zászló alatt állának,
Valogatot számból, együl egyyigh abból, jó legények valának;
- 2705 39. Antal Paloccai, s Ferencz Homannai, ott van Prinnyi Gáborral,
A' Bathori András, és a' Széczi Thamás, jelen Imbre Czibakkal,
Sok több nevezetes, s vitéz kellemetes, vitézülő Hadnagykkal;
40. Első seregh után, álgyu ezköz osztán, több lövő szerszámokkal,
Puska por, s golyobis, füstölgő kanót-is, a' sok Pattantyúsokkal,
Véle sok gyalogságh, követő Haidúságh pallérozot puskákkal;
- 2710 41. Mint nagy farkas madár, a' második Dandár melyben maga a'
Király,
Aranyos szerszámokban, s czillagos pánczélban, körül sok vitéz ál,
Tygris, s farkas bőrből szemek fordúlt vérben, erőssek mint egy
kő-szál.
42. Mind egyyigh lovásból, s vitéz kopiásból, ál ez a' Dandár seregh,
Parducz kallapagos, fene és haragos, Pogány rettentő seregh,
2715 Nyilas és paisos, kéz-ija aranyos, mint nap tündöklő seregh,
43. Sok aranyos szerszám, ki tudgya mennyi szám, villogh napnak
fényénél
A' föld alattok reng, s mint a' felhő kereng, ellenség
személyektől, E
Kiknek kariok után, gyakran a' sas osztán, hízot ellenségektől:
- 2720 44. A' fényes fegyverben, mint nap a' dél szélben, fénylet Dárius hada,
Vér benne megh nem szünt, s Pogány szemében tünt, Magyarságh
fene-vada,
Aczélos sisakiát, és fegyver-derékiát, nem emésztette rosda;
45. Vérrel festet Zászlók öregek, s nyargalok, mind ezüstös, s aranyos,
Sok szép vezetékek, gyémántos a' fékek, solyom és ráro szárnyos,
Szügyellőjek, szépek, s Poegasus erejek, természetek haragos.
- 2725 46. A' Résus Királynak, ki Troja Várának, mene segítségére,
Nem vólt hada illy szép, mint ez az hadi kép, ki-vált az ellenségre,
Noha illy véletlen, s esék csak véletlen szerencze bal kezére;

E) Magyar seregek dichiréti

- 2730 47. Ki-beszélhetlenség, ezekben vitézség volt, mert hozzá tanultak,
Tábor, és bay-vivás, miként egy jó lakás, közönségesek voltak,
Mert az ellenségtől, s rájuk ütésétől ritkán megh-futamodtak.
48. Az Hunyadi^d mondgyák, Historiák iriak, minémü szerenczés
vált, F
A' kinek fegyverén, s vitézi erején sok Pogány vér le-czordult,
Czak nevezete-is, Törököknek ez-is, nagy rémulésekre vált.
- 2735 49. Kinisi^c Pál dobia, nevezteték bika, müdön Török hallotta; G
Hunyadi Zászlóját, s bár csak kornétáját, ellenség sayditotta,
Czak futásra indult, s többé megh sem fordult, mindenét hátra
hadta;
50. A' Török Czászárral, s egész hatalmával, tizen-kétszer megh-viva,
Müdön szemtől szemben, maga személyében, Czászárt az harcra
hivá,
De mind annyi sokszor, s indult valamikor, verte, s Országát dúlta.
- 2740 51. Mátyásrol^f fiáról, s régi Királyunkról, mit beszéllyek
versemben? H
Hatször Török Czászárt, a' ki tett annyi kárt, megh-veré szemtől
szemben;
Szerenchés vóltával, csak nem Nagy-Sandorral, követ vete éltében;
- 2745 52. Annyira szerenche, vitézséggel kinche, ötét látogatta vólt,
Meszsze országokra, s nagy birodalmokra, hirét ki-osztotta vólt,
Két Czászárt egyszer, s mind, Zászlója alá mind sors néki vetette
vólt.
53. Sebes víz lyukakat, s esső czatornákat, miként szokot tölteni,
Hó olvadásakor, vagy Duna áriakor, nagy öntést szokot tenni,
E' Király-is akként, érte valamiként, tudot Törökkel bänni.
- 2750 54. Azoktól szármoztak, s ezek-is faizottak, benne van a' Magyar vér,
Ki mellyekben gyulad, s magábann-is vigad, hogy ha ellenséghez
fér,
Ninczen oly nemzetség, kinél az vitézség, illy örömet fészket vér,
55. Táborban születtek, s hadban nevelkedtek, Bellona vólt daykájok,
Szablya forgatásban, s kopia rontásban, véresült-megh szablyájok,
A' Pogány nemzetnek, véreben ebeknek, ásztattatot ruhájok,

F) Hunyadi Iános, vitézségéről való dichireti. G) Kinisi Pál Vitézsége. H) Mátyás Király dichjreti
^d Bomf: dec: 3. lib: 4. et 5. ^e Bomf: dec: 4. lib: 3. ^f Bomf: dec: 4. lib: 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

- 2755 56. Egygyül egyyigh próbált, s viadalhoz számlált, s vitézséget tanultak.
Vér-szomjúzo Márshoz, mint szarvas forráshoz, a' vér-ontáshoz
szoktak
Kariok vérrel vidúlt, s testek sebtül újjult, sok Törököt rontottak;
57. Hegy, s völgy strása helység, czata, és mezőség, tánuló iskolájok,
Utakon harczolás, kergetés, s nyargalás, vólt kincz-tarto bányájok,
2760 Oszpora Török pénz, s vérrel kereset kincz gyakran eset praedájok;
58. Egy kevés gyalogból, job szárnya Haydukból Dandár seregnek
állot,
Vitéz Tizedesek, s ékes fegyveresek; elméjek megh nem bomlot,
Puskájok vállokon, sas szárny Zászlajokon, a' szél mentére haylot;
59. Nem meszsze egy-mástol, seregh a' Dandártol hol rendeltettek vala,
2765 Chak egy hajításra, mondom, s nem továbbra, ök válaztattak vala,
Hogy ha kivántatnék, Dandár indjatanék, segítségekre volna;
60. Hogy ha job, s bal szárnya kikre előb hatna Török megh-
tolyattatnék
Ellenség kezétől, s Pogány fegyverétől, hogy károk ne törtennék,
A' Dandár seregtől, Királ vitézítől, hamar megh-segítették,
- 2770 61. Mely sereghben Király személye szerént ál, vólt három rend előtte,
Király szolgálból, és be-jároiból, állot e' körülötte,
Az fő-fő Papoknak, és Zászlós Uraknak, serege azt követte;
62. Seregh Kapitánnya, s előttök-iárójá Tárczay Miklos vala, I
Nem alacson rendből, de a' Magyar nemből, születése lett vala,
2775 Szeme, s allapottya, s minden ábrázattya, vitézségre néz vala;
63. Nagy dichiretesség, ebben az vitézség, s benne megh-gyükereszt,
Sok Török karával, s gyakor romlásával, jo hirt és nevet szerzet,
Le-folt vér kariáról, gyakran szablyájáról hogy Törököket üzöt;
64. Hü vólt a' Királyhoz, mint önön magához, szükségkor megh-
mutatta, J
2780 Változo beszédben, az egy hüség kiben vólt senki sem találta,
Király szándékához, s paranczolattyához minden dolgait zabta;
65. Mind két Kapitányok, s Udvari Hadnagyok e' sereghben valának,
Kik békés üdőben, Udvarnál mindenben, rendeket szabattanak,
Trepka András, és Slik, Cheh-Országból a' kik, eredetet hozának,

I) Tárczay Miklos Király serege Kapitánnya. J) Tárczay Miklos dichireti.

- 2785 66. Chehek, s Morvajak, a' kik közel vóltak, mind el-érkeztek vala,
Mert a töb segítség, s keszítettet népség, mégh-czak uttyában vala,
Czak a' kik Udvarnál, laktak a' Királynál, érkezhettek vala,
67. Ezt a' három rendet, ki indulni kezdet, megh-ereztet Zászlokkal,
Serege Királynak, erős Dandárinak, követte a' Papokkal,
2790 Kiben Király maga mint Égnek czillaga, fénlet szép szerszámokkal;
68. Ékes termetében, mint rosa Pünköstben, tündöklő iffiusága;
Eden^g mezejének, s Hesperus kertének gyümölczözö virága,
Absolon szépsége, test igyenessége, mint Cédrus magassága;
69. Természet valoban, e' Világi joban, boldogúl megh-áldotta,
2795 Mint Abner, s Amasát,^h hadaknak ezt mássát, düchöségének hadta,
Ország Czimerével, s tündöklő fényével, ugyan megh-koronázta;
70. Ékes szollásában, s a' Magyar-Országban, masodik Pindarusⁱ
vólt K
Nyelvének járását, s tulajdon forgását, Minerva forgatta vólt,
Mint Aristaeusnak, ennek ajakinak, Ambrosia, s méze fólt;
- 2800 71. Czuda mely bölchesség, és nyelvi ékesség, belé öntetet vala,
Földi Királyok közt, nap kelet, s nyugott közt, ennek mássa nem
vala,
Mondhatom Latóna, s az ékes Diána ötet nemzette vala;
72. Jsteni nagy jóság, s czendes nagy jámborság, vólt ennek
követőie
Vétektől távul vólt, minden jó réa folt, Dióne vólt emlője;
2805 Romulus az Attya, s Márs a' kereszt Attya, Phoebus vólt a' szülője;
73. Fegyhetetlenséggel, és nagy szelidséggel Istenekhez hasonló,
Abrázattal ékes, s nemzetivel békes, mint egy másik Apollo;
Kegyes beszédében, s mindennek igyében, vólt igazság szolgáló;
- 2810 74. Hazánk reménsége, s szemünk fenyesége; világositto napia.
Országunk oszlopa, (kit halál el-lopa) vala arany almáia,
A' Keresztyénségnek, s paissa hitünknek, oltalmazó istápia;
75. Nemesség Czimere, s irgalmasság ere, Királyok ékessége,
Az egész Világnak, és az Európának villámlo düchösege,
Mint Iáspis kövek közt, ez-is Fejedelmek közt, tündöklő vólt
szépsége,

K) Pindarus hires, neves Thebánusbéli Poétának neve.

^g Gene: 4. c. v. 16. ^h Reg: 2. c. 20. v. 9. ⁱ Horat. 4. Car. Ode I.

- 2815 76. E' Nemzetségünknek, és Keresztyénségnek, nagy reménye let volna,
Ha élet Aszszonyi, fonala szövői, továbbá hadták volna,
Jlly nagy reménten, s jay ki nagy véletlen, el-nem meczették volna!
77. Job felöl Királynak, áll vala jobiának, az Esztergami Érsek, L
Mellette seregben, vagyon azon szerben, közel Zágrábi Püspök,
2820 Mind ketten pánczélban, s öltöztek sisakban, lovok czafraggal
szépek,
78. Batha Városából, s Király hagyásából, vissza küldetet vala
Az Egri Püspök mert, arra vissza nem ért, mégh ielen ott nem vala;
Buda Városában rá bizot dologban, ottan forgodik vala.
- 2825 79. Zágrábi, Váradi, Péchi, s Syrmiai, Püspökséget kik birták,
Rendel egy-mas után, ki mint volt tizt után, rendeket megh-
tartották,
Kinek méltóságát, s megh-böchülték magát, méltóságokat tudták:
80. Bal felöl Királynak a' seregh szárnyának, Váczi, s Györi Pap Urak,
Fegyverben öltöztek, s paist fel-kötösztek, mint gyors ráro
madarak,
Serényen forgodnak, s lovaik ugrálnak, olyak mint fene vadak;
- 2830 81. Cancelláriusnak, mint a' Curtiusnak, szablyáia a' kezében,
Nittrai Püspökkel, s Boznjai Püspökkel, vadnak jo reménségben,
Feiér-Vári Praepost, Tanáczal rendet oszt, ott a' sok beszéd közben;
82. Az Iró-déákok, s Sécrtáriusok, utánnok következnek;
Király Komorniki, s más töb Asztalnaki, rendeléseket vesznek,
2835 Kopiaiók kezekben, s Isten az szivekben, magokban örvendeznek,
83. Király Dandárában, s ebben a' czoportban, helyet megh-hadtak
vala,
A' Palatinusnak, bal felöl Királynak, kit helyheztettek vala,
Mindennemü rendnek, mi érdeme kinek, szokot rendében vala.
- 2840 84. Jol lehet fáidalmos, s lábai dagados, aligh ülhet lovára,
Közvényes tagjai, s temérdek szárai, nehéz kengyel nyomásra,
Palatinus még-is, noha nagy, s nehez-is, gondot visel dolgára,
85. Hol egyik sereghez, s hol másik sereghez, nyargalodik mint lehet,
Hol a' bal szárnyára, s hol pedig jobiára, siet mint lova mehet,
Biztattya szép szóval, s köti magát joval, ha még valaha élhet;

L) Király seregében valo rendelés.

- 2845 86. Palatinus mint hogy sok gondgya el nem fogy, ide, s tova
nyargallot,
Király bal kariára, s üres hely voltára, más Ur helyében állot,
Mert Zázlós Urakból, együl egyigh abból, a' Király rendi állot:
87. Chesztricz, és a' Maylát, Nemes vitéz Horvát, Király lovász-
mesteri,
2850 Király utan vadnak, sietve lovagnak, egyik másikat éri,
Kolczagh, és Sas-szárnyas, kariok-is kar-vasas, kezekben éles-töri;
88. Urak után mennek, inkább hitt a' kiknek, s tudta vitézségeket,
Magához válastott, kiket joval látot, s remelte hüségeket,
Szükségnek ideién, s szerenche ösvenyén, érte ontyák véreket;
- 2855 89. Ezekhez foglalva, s utánna számlálva, válogatot sok szép nép,
Nagy vasas szerszámban, s fényes vas-derékban, naptól tündöklő
és szép
Pogány romlására, s szörnyü halálára, rettenetes hadi kép.
90. Ez az kérészés, és vasas fegyveres, ezer számot tehetet,
Kiknek vitézsége, hire, s serénysége, el-teriedve lehetet,
Ekes fegyverektől, s bátor személyektől, az ellenség h félhetet,
- 2860 91. Mivel töb fegyveres, vassal ki vólt szeres, a' martalékban vóltak,
Kik a' Pogánysággal, elől gyorsasággal, seregh előt harczoltak,
Kiknek árnyékában, utánnok azonban, töb seregek indúltak;
92. E' Dandár seregh közt, s szintén közepe közt, Király Zázlóját
vitték, M
A' Dragffy Jánosnak, Ország biráiának, kariaira rendelték.
2865 Ki serény dolgában, s vigyáz ö magában, hogy kár ne következzék,
93. Nagy tisztbéli rendbén, s derék tekintetben, ez a' Dragffy János
vólt, N
Mint harmadik személy, nem mondhatom chekély; mert Ország
birája vólt,
A' kinek hüsége, s tökéletessége, Király előt nyilván vólt;
- 2870 94. Szükséges dolgokban, s akar-mi okokban tanátczát megh-
halgatták,
Bölcz okoskodással, s ékes tudománnyal, foly elméie iol látták,
Valamint kivánta, s illendönek látta böchületit megh-adták;

M) Dragffy Iános, Ország Biráia, Király Zázlóa hordozóa. N) Dragffy Iános Ország birája

95. E' Dandár sereget, mint egy erősséget, a' kiben Király vala,
Inkáb chak lovasságh de kevés gyalogságh, mind körül fogták vala,
Serényen Királyra, mint drágáb iavokra, elméiek vigyáz vala;
- 2875 96. Oldalt Papok után, következtek osztán, három vitéz személyek,
Kik Király gondgyára, s feie oltalmára, választatva lévénec,
Igy az egész hadak, miként erős vadak, rendeltetve lévénec.
- 2880 97. A' Generálisok, mint fene farkasok, minden felé nyargalnak,
Jo rendelésekkel, gyákor beszédekkel, mindennek szivet adnak,
Semmi gonosz példát, látván Pogány hadát seregeknek nem
hadnak;
98. Kezében ván bottya, s villogh a' szablyáia Tömöri Pálnak elől,
Eleit, utólyát, szélit, s minden modgyát, hadaknak minden felől,
Rendeli, s számlállya, olykor igazgattya, s kerüli körös, s körül;
- 2885 99. Zápollay György-is, maga dolgát ez-is, sohul el-nem mulatá,
Raita Tygris bőre, oldalán fegyvere, magát lován hántatá,
Vitézek legyenek, s semmit se féllyenek, nagy torokkal kiáltá.
100. Rettenetes nap vólt, a' kin ennyi nép hólt, mindenható Ur Isten!
Be sok Keresztyénségh, s a' Magyar Nemzetségh, igen megh-romla
itten!
Nagy czapást tén Pogány, ez a' dühöt sárkány, országunkban
véletlen.

PARS DECIMA

- 2890 1. E' Világi élet, mint egy szép kikelet, tündöklő virághiában,
Az Ègnek sirjától, s gyenge harmattyától, vagyon ujjulásában,
De ha megh-tekinted, s valoban megh-érted, romlando mi
voltában;
- 2895 2. Liliummal mezők, vigasságot üzök, s illatokkal örvendök,
Iffiuságh napiai, és folyo orái, számlálható esztendök,
Mint a' vizek folynak, s egy helyben nem álnak, változandok az
üdök;
3. Az ember magának, s fris állapottyának, szerenchéket igirhet,
Madár tollaival, s miként szárnyaival, az ég alat repülhet,
Elő-menetelhez, s a' megh igirt célhez, még valaha érkezhét;

- 2900 4. Az Isten szándékát, ember akarattját, soha fel nem érheti,^a
Mert bölch ő magában, s minden hatalmában, senki nem
szemlélheti,
Mélséges tanáchtit, s el-szánt akaratit, ember fel-nem érheti;
5. Szarándokságh alá, s kiki halál alá, e' Világon vettette,
Buydosás a' dolga, a' mégh halál horga, szájában lesz tétette,
Bizontalan élte, hol szinte nem vélte, léssen el-feleytetve,
- 2905 6. Mint a' vizen iáró, szerenchére váró, ki Tengeren buidosik,
Viznek habiaitól, s ég haborúitól, veszedelemben esik,
Tartoztatik uttya, s a' partot ohaittya, dolgaiban el-késik;
- 2910 7. Vagy haiotörésben, s Tengeri szél-vézben, haboktól hanyattatott,
Szerenczétlenségben, s Tenger örvényében, ki nyavalyásul jutott,
Vizhez ragadozot, s dészkához kapdozot, mégh széltől boritatott;
8. Kevés ideigh tart, le-omlik mint a' part, kertben virágzó rosa,
El-szárad, és hervad, színében megh-lankad, nem kell illatozása
Változandóságát, s Világh gyarloságát, mért hát valaki fussa?
- 2915 9. Fút, s fárad az ember, mint romlando kender, ki vizben ásztattatik,
Vagy mint, mezei fü, ki kjeletben iü, szépen tündököltetik,
Mint tóra az halász, de ha el-jö kaszás, hamar le-arattatik;
10. Czalárd ő magában, sors allopottyában, ninchen állandóságá,
Jgiret, s adomány, és chalárd találmány, s hazugság valóságá,
Méreggel fel-fordúl, chak hamar rád borul, hiuságos nyálánksága:
- 2920 11. Kétségh közöt habzol, s tagaidban fázol, hihetetlenégh dolgod,
E' világi sok kinch, sár vagy arra tekjnch, hiszed hogy ráro foglyod,
De, ha megh-tekjnted, s ember megh-ertended, a' Bagoly léssen
solymod.
- 2925 12. Jsten irgalmából, s kegyes jó vóltából, mindent iora teremtet,
Atyánk esetéért, az Adám vétkéért, halandokká tétetet,
Sárból formáltattunk; kire hogy változunk, tön ránk illy nagy
esetet.
13. Bizonyos oráját, s halálának napiát, kiczoda ki tudhattya?
Ninch oly tudos elme, s embernek értelme, a' ki fel-találhattya
Világh gyarloságát, miért tehát hjuságát, a' job a' ki kaphattya?

^a Paulus ad Rom. II.

- 2930 14. Meszsze Országokra, gyakran nagy probákra, ember a' fejét veti,
Mind addigh fút, fárad, mégh erszénye árad, s magát kjnchel
töltheti,
Nem gondollya azt megh, majd halál foittya-megh, por, s hamuvá
téteti.
15. Czászár, s Királyoknak, Feidelmi Uraknak, vége chak az egy halál,
Nagy, s kichin dolgoknak, s fris állapotoknak, az utóllya rajta áll,
Test-is a' lélektől, mint szeretőitől chak ő általa el-vál;
- 2935 16. Sokszor Országokra, s nágy tartományokra, büntetését bocháttya,
Mint Attyafiait, Isten az övéit, gyakran megh-látogattya,
Kit szeretetiből, s kit bün énségéből, magához hajtogattya,
- 2940 17. Lám David Királyt-is, ezt-is a' iámbort-is, ostora alá veté,
A' Náthán^b Prophétát, ki néki prophetált, ő hozzája erezté,
Három^c kivánságát, bünért halál sóldgyát, eleiben, téteté,
18. Èhseget, és fegyvert, s dögh halált, a' kit nyert, választására hagyta,
Hogy ez három közzül, Országában tüzül, rá büntetésül adgya,
Jsten irgalmában, népem Országában, job hogy essék azt mondgya.
- 2945 19. Jgy a' mi hazánkra, büntetésül arra, Isten a' Pogány fegyvert,
Réájok bochátá, s igen megh-chapatá, s minnyájunkat így megh-
vert,
Most-is szánkban ize, s nagy izetlen vize, mellyet Országunk el-
nyert;
20. Jgen szabiák valá, s osztogattyaák vala, népünk a' nyereséget,
Madárt meg-sem fogtak, s addigh kopasztották, találtak veszteséget,
Öntözték vérekkel, mint forrás erekkel, Moháchi mezöséget.
- 2950 21. Èmber akarattyaát, és az ő szándékát, Isten más-ként rendeli,
A' szerenche szárnya, s ennek vitorláia, nem megy a' mint rendeli,
Fáratsága végét, s jutalmának bérét, ott veszi hol nem véli;
- 2955 22. A' mely Országokat, s fegyveres hadakat, Isten megh-szokot verni,
Gonosz életekért, vagy Attyok büneért, ostorral akar érni,
Eszét leg-elsöben, veszi-el mindenben, s így szokta meg-büntetni;

^b 2do Reg: cap: 12. ^c lib: 2do Reg: cap: 24.

23. El-vévé az eszét, Moháchnál értelmét, a' mi hadainknak-is,
Pogány iga alá, mint egy iárom alá, veté mert nyakokat-is
Dúlatá Hazánkat, s édes hajlékinkat, sanyarita minket-is.
- 2960 24. Továb nem teriésztem, s beszédem eresztem, már az Historiámra,
Hol az hadak vóltak, s ütközetek foltak, rendelem irásomra,
Mi formán geriedtek, s tova-is teriedtek, népeink, Pogányságra:
25. Mohác mezeitől, egy mért földre ettől, vólt a' rettenetesség,
Nagy villamlas miatt, mint meny-dörgés miatt, tetczet hogy ez
Világh égh
Czak nem mint itilet, s más Világra kelet, látczot hogy már leszen
végh,
- 2965 26. Duna folyásától, s ennek ö partyától chak fél-méért-földnre
vólt, A
Hol a' mezőségben, hegyeken s völgyekben, Keresztyén vér alá-fólt,
Hol Országgh sengéie, s Uraságh gyengéje, Szulimán miatt megh-
hólt
27. Nagy szép igyenesség, s ott széles mezőség, hol az ütközet történt,
Szélessége nagy vólt, viz, és sár nélkül vólt, s tágassága a' szerént,
2970 Semmi fa, és liget távul ott a' sziget, mezőséggh szerte szerént;
28. De Duna, s mező-közt, Török hol ütközöt, egy nagy moczáros tó
vólt
Magában chak állot, egy felé sem hajlott, folyása néki nem vólt,
Náddal, és sok sással, s ingovány posványal, felette nagy böves vólt,
- 2975 29. Hol sok halandóság, emberi gyarlóság, véget vete éltének,
Megh-kostolá izét, s ivá Léthes vizét, Lachésis ebédének,
Vtolso futását, legh-végső chapását, vévék vitézségeknek:
30. Ott szintén ellenbén, népünkkel czak szemben, egy nagy széles
domb vala,
Mint egy kis hegyeczke, alat mély völgyeczke, mely szép, és széles
vala,
Itt az Török Chászár, miként fene Tatár, sátort vonyatot vala;
- 2980 31. Hegyről alá menvén, völgy felé érkezvén, vagyon Föld-Vár-faluia,
Az hegy oldalában, ottan a' faluban, Egyháza és Temploma,
Hol nép imádkozot, s Istennek áldozot Mise-szolgáló Papia.

A) Az Harcznak helye Mohác mezejen vólt.

- 2985 32. A' Török Chászárnak, tüzes szerszámainak, ott vagyon sokasága,
Algyuk, sereg-bontók, s taraczkok vér-ontok, mosároknek
nagysága,
Sok tüzes labdáknak, s égő gránátoknak, számlálhatatlansága;
33. A' mely helyet mostan, s harcznak multa után, magunk szemével
láttunk,
Teli vólt Törökkel, s sok Szerechenekkel, kiért megh-futamottunk,
Magunk kárán végre, frigyeseK későre, veszélyünkkel tanultunk.
- 2990 34. Ott a' sok Ianchárságh, megh-szállót Pogányságh, rettentő
fegyverével,
Falun-túl el-fogta, utakat gátolta, sűrűséges népével.
El-széllet nagy-hoszszan, hol a' Bssa Haszan, vagyon ő seregével,
35. Az mely Ianchárok közt, s megh-mondot gyalogh közt, a' Török
Chászár maga,
A' Görögh Országnek, s egész hatalmának, koronázot zálogia,
Ki-ontá Magyar vért, Lajos Király Vezért, Magyaroktól el-vonnya;
- 2995 36. Meg-nevezet helyben, mint valami völgyben, vóltak Chászár álgyúi,
MohácZ körülvalo, s Országunk Uraló nevezetes falúi,
Törökké valának, s mind le-váगतának, Magyaráságnak haydúi,
37. Kik nagyob félelmet, hogy sem mint sérelmet, Nemzetünknek
chináltak,
Inkáb ellenkeztek, s mezön serenkettek, minthogy halmoczbán
vóltak
3000 Hogy sem mezőségben, vagy igyenességben, mint a' miéink vóltak,
38. Fellyül megh-irt helyben, napon, s modon rendben, seregek
rendeltettek,
Ott az egész Dándár, közepettek standár, egy helyben vesztéglettek,
Az egész Magyaráságh, Nemes, és Uraságh, viadalhoz készültek.
- 3005 39. Nap fel-keletekor, Phaéthon^d hainalkor, lovák nyerítésével, B
El-üzé felhőket, setétes ködöket, tündöklő szekerével,
Phlégon, s Pyroisnak, Eous, s Aethomnak, aranyas üstökével.
40. Tiztábban fel-kele, homály meszsze töle; uijttya a' Világot,
Szép ékes fényével, s sugár serényével, mutat világosságot,
Rettenetes ez nap, kár hogy illy fényes nap hoza homályosságot.

B) Phaéton Phoebusnak, az az, a' napnak fia.

^d Ouid: Met: lib: 2.

- 3010 41. Az Királyt ki-vivé, s ő magához vévé, Palatinus rendiből,
Az hol az előtt vólt, s mely helyben állot vólt, ki hozá a' seregből,
Az mennyire lehet, s okossága érhet, taníttya elméjéből;
42. Harmad nap az elöt, még ütközet elöt, a' Királyt megh-hordozá,
Seregről seregre, egy helyről, más helyre, de még Dandárhoz hozá,
3015 Szjntén így először, mostann-is mint többször, Tábort véle vigyázá.
43. Hol Király személyét, és jelen-lételet, mindeneknek hirdeti,
Urak, s Nemeseknek, s egész vitézségnek, víjával ielengeti,
Kik kétesek vóltak, s Királyt ohajtották, bizonyossá téteti,
44. Mondgya hogy kész vólna, s örömost megh-halna, fényes
3020 A' Magyar Nemzetnek, és Keresztyénségnek, hire, neve, hitéért,
Nemes országának, siros határának, s hazáia nemzetiért;
45. Kiki gyermekéért, és feleségéért, itt halálát ne szánnya,
Ország pusztulását, s Pogánynak rablását, még az Isten-is
Mert halál szél-vésze, s legh-utolso része, habiaival most hánya, C
- 3025 46. Kariokat megh-rázzák, s viádalra hozzák, Magyar vért megh-
mutassák
Vér szopo Zazlokat, s lobogos kopiákat, a' szeleknek boczássák,
Az egész Pogányságh, Szulimán oczmányságh, fogok fejérét lássák,
47. Megh-emlékezzenek, s ne feletkezzenek, miként régi Magyarok,
3030 Mint amaz vad kannak, sebes harczolónak, tajtékozzék agyarok,
Pogány ver-ontastól, s erős harczolástól, vérrel folyon a' kariok.
48. Ezt jól megh-gondollyák, s regiektől hallyák, kik vóltak mi Eleink,
A' Törököt hanyszor, mondom hogy sok százszor, megh-verték a'
A' véren fundálták, s hazánkat tartották, Nemes, s erős Baynokink;
- 3035 49. Ti-is mennyi izben, mondom ezer-izben, a' Pogányt megh-vertétek,
Nagy szégyen-vallással, hazánkból futással, üztétek kergettétek,
Sok szép diadalmit, s minden győzedelmit, magatokká tettétek;
50. Most-is azon ebbel, hidgyék nem egyébbel, öszve menésünk lészen,
A' ki ekkoráigh, s most-is ez oráigh, igen nagy kárt nem téssen,
Ha vitézek lésztek, s réa futást tésttek, ő nagy rémülést véssen,

C) Palatinus Magyar hadaknak tett intése.

- 3040 51. Elmékben ne vegyék, söt chak félre tegyék, Töröknek sokaságát,
Az ő hiveinek, s Asia népének, iol tudgyuk batországát,
Mert chak gyülevéz nép, vagy mint a' balvány kép szemleltük
roszszaságát;
52. Nem a' sokaságban, de az erős karban, vagyon az viadalom,
Bátor fegyverétől, s vitéz ereiétől, rakatik a' test halom,
3045 Mert^e nem a sok néptől, hanem csak Istentől, léssen a' diadalom,
53. Maga-is az Isten, magas égből itten, ielen lesz hiveiért,
Maga fogh harcolni, s népét oltalmazni, szent irgalmasságáért,
Megh-bátorit minket, s nem hadgya lelkünket, végtelen ió-vóltáért;
54. Angyalit el-küldi, s szent Mihály a' rendi, egész legioival,
3050 Maydan körül veszi, s sziveket el-veszi, Szultánnak hadaival,
Ama boldogh szüz-is, esedezik ez-is, Fiánál irgalmával.
55. A' boldogh szent István, még mikor megh-halván, ennek hadgya^f
országát,
Gondviselésére, s Anya kegyelmére, ajánlá kis ioszágát,
A' Magyar-Országot, s mind a' Magyarságot, nemzetinek Világát:
- 3055 56. Sénachérib^g hadát, mint sok fene vadát, Isten szent Angyalival,
Táborát véteté, s környül kerítetté, erős legioival;
Száz nyolczvan ezerigh, egy éjiel virattigh, le-vereté karival:
57. Holophernes^h ellen, czuda, s reméntelen, Isten megh-szegyenité,
A' Judit Aszszonnyal, s illy gyenge Aszszonnyal, feiét el-vétetteté,
3060 Kinek Béthulián, feiét a' fok bástyán, szégyenére téteté;
58. Mostann-is nem kisseb, s nem-is véghetetlenb kezei serénysége,
Nagy, és gyözhetetlen, ezentől hertelen, megh-segit Istensége,
Maid kézben keriti, s praedává téteti, Pogányt kegyelmessége.
59. Tudgyátok minnyáian, nem chak egynéhányan, kik fel-
fegyverkeztetek,
3065 Nem chak hazátokért, és egészségtekért, a' kik ide gyültetek,
De Keresztyénségért, s az egész Országért, azért emberkedgyetek,
60. Mind élet, és halál, most ti raitatok áll, mind egész Keresztyénséggh,
Pogány erejétől, mint a' melegségtől, szokot olvadni a' iéggh.
Ha nem sérénkedtek, s vitézek nem leszte, minnyáiuunkban léssen
végh.

^e Iudicum 7. ver. 2. ^f Bom: Dec. 2. lib. I. ^g Regum 4. Cap. 19. ver. 35. ^h Iudith. Cap. 13.

- 3070 61. Müdön az sok szép szót, mint egy io izü söt, köztök hintette vólna,
A' Királlal együt, kiket nap fénye süt, nékik ajánlta vólna,
Az egész Táboron, s a' sok rendelt karon, fel alá jártak vólna.
62. Végre a' Királlal, szép iffiu Laiossal, Palatinus megh-tére,
A' Dandár sereghez, régi hiveihez, s álla maga helyére,
3075 A' ki az Uraknak, Püspök, és Papoknak, esék nagy örömére,
63. A' napnak iob részét, s akkor nagyob részét, tölték várakodásban,
Vesztégh-lételeken, s czendes elméieken, nap méne nyugovásban,
Széles Tenger felé, s az Indusok felé, lépék az Hesperusban.
64. De mind azon által nevezet nap által, telék apró czatákkal,
3080 Hol Töröktől egy rész, hol Magyartól más rész, voltak
martalékokkal,
Kopia ütközéssel, egy, és más üzéssel, nyargalloztak lovakkal.
65. Azonban de még-is, Török mind addig-is, ot az völgyben sereglet,
Némely harczóloi, s elől nyargaloi mi népüktől félemlét,
Némely Táborunknál, s mi martalékunknál, sebeiben sérémlét.
- 3085 66. Miért várakozot, s völgyben megh-maradot serény vigyázásokban
A' Török vesztég-lett, hogy csak egy helyben lett, mi ok lehessen
abban,
Nagy kétesek voltak, s sokat-is gondoltak, hogy vólna ravaszágban,
67. Némellyek azt vélték, s közzülök itilték, hogy chak a' szorosságra,
Török álnoksággal, avagy ravaszsággal, vinni akarná arra,
3090 Más felé ne menne, s ne-is eredhetne, hanem csak Janchárságra.
68. Némellyek pediglen, talám nem értetlen, gyanu pörrel-is éltek,
Vesztéglése alat, álnokságh az alat, illyent-is reménlettek,
Hogy a' sötet éjiel, Török ereiével, ráiok ne üssön féltek,
69. Mely dologhoz foghni, s nékiek próbálni, nem igen nagy, s nehéz
vólt,
3095 Véle nagy sok álgyuk, mint éhezö variuk, éhel holt népe sok vólt,
Mi számunkhoz-képést, ha tett vólna lépést, elégséges modgya vólt,
70. Vagy mint álnok Sáfár, vagy czalárd Putiphár az Bellonát, forgatta,
Gyakor martalékkal, iö, s menö chatákkal, fegyvereit hordozta,
Várokodás miatt, Magyarnak unalmat szerezhet, azt gondolta,

- 3100 71. Végre mi vólt, s légyen, itiletet tégyen, elmém azt nem tudhattya,
Mertⁱ Isten sziveket, s egyedül veséket, emberben vizsgálhattya,
Hogy ránk fente fogát, s vette halál horgát, minden azt gondol-
hattya;
72. Czak nem mind nap estigh, s Hesperus költéigh, vóltak várokozás-
ban,
A' következőtől, s rettenetességtől, testek izadásában,
3105 Az elmék fáradtak, s veríték czurgottak orczáiokról Táborban;
73. Illyen nagy kétségben, és vélekedésben, hadaink hogy állának,
Ki egyyet, s ki mást mond, megh-feiteni azt gond, mert ök
várokodának,
Mi oka lehetet, s mulatást tehetet, nem tudhaták dolgoknak.
- 3110 74. Már estvére kelvén, nap, s orák el-telvén, csak aligh meg-láthaták,
A' Török sereget, s kopias ellenséget, ráiok jöni találák,
Hegy oldalban alá, s mezőségre alá, hogy jö ráiok gondolák;
75. Czak lobogoiról, s sűrű Zázloiról, öket megh-esmérhették,
Hogy iö az ellenségh, s ráiok Pogány népségh, így eszekben
vehették,
Mert hosszan el-nyultak, hegyen hogy ballagtak, csak távulrul
szemlélték;
- 3115 76. Szép rendelt seregben, sisak a' feiekben, szépen ballagnak vala,
Czak nagy czendességben, fegyverek kezekben, felénk léptetnek
vala,
Jo lovak alattok, pokolbéli átkok, csak vért szomiuznak vala,
77. Tömöri saiditván, s ellenséget látván, mindgyárt első seregből,
Királyhoz nyargala, hogy iö vólna szólla, megh-tudni mi lesz ebből,
3120 Pogánynak szándékia, s titkos akarattya, majd ki-tetczik ezekből,
78. Talám Táborunkra, s jönek hadainkra, hogy körül vehessenek,
Mint halász halakat, s vadász a' vadakat, hálóban keritczenek,
Vagy madárt sípszóra, s vad lovat a' sóra, harczra hitegessenek;
- 3125 79. Vagy talántán azért, indúltak-megh ezert, hogy semmivé tegyenek,
Minket hadainkal, fel-tátot torokkal, mint Sárkány el-nyelleyenek,
Vagy sivo Oroszlány, ki praedáknak lest hány, hogy megemészt-
hessenek;

ⁱ Psalmo 7. ver. 10.

3126 emészthessenek [A szótagszám miatt jav.]

80. Ebből megh-érthettyük, és eszre vehettyük, mi lehessen szándékiok,
A' Pogány ebeknek, s gyülevész népeknek, hol iáron gondolátyok
Már nem titkolhattyák, s majdan megh-mutattyák, ellenünk lesz
szablyáiok;
- 3130 81. Elöl-is küldeni, s végére menetni, io vólna valakiket,
A' kikhez bizhatnánk, nyilvánással tudnánk, mérész vitezéseket,
Mit tud próbálnák-megh, s utait állják-megh, czufollyák-megh
ebeket.
82. Hadgya Rátkainak, és töb társainak, kik Király mellet vóltak,
Feie örzésére, s gond-viselésére, a' kik rendelve vóltak,
3135 Ha szükségh lett vólna, s koczka hozta vólna, oltalmazoi voltak,
83. Mindgyárt siessenek, s végére mennyenek, mi lehessen szándékia,
Pogány nemzetségnak, s erre jövésének, hol járion gondolattyá,
Vagy mi ok vezet, s hogy iöjien kiszeti, s mért indúlt-megh
Zázlóia?
84. Jol iparkodgyanak, s ieleket hozzanak, indulattyát forditczák,
3140 Inkáb vissza-felé, Czaszár hada mellé, öket-is vissza haichák,
Hogy ránk ne jöhessen, s el-se érkezhessen, úttyokat el-szoritczák,
85. Ugyán ember modon, miként Tygris vadon, rayta czapást tegyenek,
Hogy ha lehetséges, s látczik eggésséges, benne földre ejczenek,
Mit tud a' Magyar vér, hogy ha kit utól ér, Czászárnak hirt
tegyenek.
- 3145 86. Ekképpen Tömöri, a' feiekben veri, mint, s hogy czelekedgye-
nek, D
Dorceus^j ebekkel, s Szerechen népekkal, mindgyárt szemben
mennyenek,
Vad tekintetektől, s hangos beszédektől, ök megh se ijedgyenek.
87. Örömost mozdulna, s Rátkai indulna, de tudgya hivatallyát,
Hogy bizták fejére, s tellyes életére, Király személye gondgyát,
3150 Hogy ha mi történnek, s népünk verettetnék, igazgathatná uttyát,
88. Egyéb-áránt készen, szive ninchen félszen, társaival el-menni, E
Tömöri szavának, s paranczolatyának, kês örömost engedni,
Törökön próbálást, s ezt a' réghi szokást, jsmét megh-ujtani;

D) Dorcéus Actaeon ebének neve. E) Rátkai dichireti.

^j Ovid. 3. lib. Met:

- 3155 89. Nem mostan tanulta, de régen forgatta, Rátkai társaival,
Sokszor hogy Márs forrot, s mint viz tüznél buzgot, vit Török
soldosival
Soha megh-nem rettent, de szive fel-serkent mindenkor barátival.
90. Iol tudgya vala ő, noha szive mint kö, miczoda tisztí vólna,
Király hűségere, társaival erre, köteleztetet vólna,
Kinél nagyob kincze, méltó hát hogy félche, Országunknak nem
vólna,
- 3160 91. Mennyire lehete, s tisztességh engedte, menti vala ő magát,
Mondgya hivatallya, s más vólna a' gondgya, ki-ki tudhattya
dolgát,
Hogy Király fejének, s szükségkor éltenek, ő viselné a' gondgyát,
- 3165 92. Tömörinek szavát, s ebben akarattyát, véli szükségnek lenni,
Látá hogy Király-is, Tömörinek ő-is, kész eztet megh-engedni,
Nagy kételenségből, de nem félelemből, osztán kezde mozdúlni;
93. Jtilé magában, s vólt gondolottyában, ha késedelmeskednék,
Minnyájan félénknek, s roszt mérztelennek, hogy ez így ne
történék
Ezutann-is senki, ha mi kár jö neki, azt ő réa ne-vetnék,
- 3170 94. Lovát sarkantyuzá, s pallosát ki huzá, megyen a' Pogányságra,
Társaival egygüt, mérge torkában jütt, nem gondol, a' halálra
Egész seregével, s rendelt vitézivel siet vagdalkozásra;
95. Reménség táplálta, sőt azt álitotta, hogy hamar vissza-mehet,
Király személyéhez, s gond-viseléséhez, nem késik ott, megh-jöhet,
Mikor szolgálattya, s ha lesz futamattya, Királyhoz még megh-
térhet
- 3175 96. De ezek utánn-is, Töröknél osztánn-is, igen kétséges dologh,
Hol járion elméjek, s ellenségnek fejek, ez okban miként forogh,
Hogy ha megh-harczolé, s szerenchét próbálé, vagy csak távulról
morogh.
- 3180 97. Már három orára, chak ném az északra, dél után a' nap fordúlt,
Még-is az ellenség s a' Pogány nemzetségh, helyéből megh-nem
mozdúlt
Oly derekas-képpen, s csak chatázás-képpen, vélve ha elő-fordúlt,

98. Sokan Urak közzül, s mind Pap Urak közzül, mondgyak vissza-
mennyenek,
Előbbi Táborra, s ki-ki szállására, viszont hogy megh-térienek,
Mert szintén el-unták, Törököt hogy várták, látták késését ennek:
- 3185 99. Mi haszna mulatnunk, s héában állanunk, Urak nagyon kiáltyák,
Idején magunkat, s mind pedigh lovunkat, itt éheztetni mondgyák,
Jobb hogy a' Táborban, s ki-ki a' Sátorban, vissza szállyon kiáltyák;
100. Ma semmi nem lészen, Pogány chak rá vészen, s várakoztat
bennünket,
Mert már estve vagyon, s jö a' sötét nagyon, chak fárazt, és tart
minket
Alnok praktikákkal, s illy találmányokkal, vékonyittya erönket.
- 3190 101. Halván Tömöri Pál, mint vitéz Generál, hol jár Urak elméie,
Hogy majd vissza-térnek, s ma semmit nem nyernek, nintz
ellenségé ereie
Nyargal a' Dandárhoz, s gyorsan a' Királyhoz, mondgya hogy ne
engédgye,
102. Könnyebb egy szárnyával mint egész hadával Poganynak, megh-
ütköznünk
Chaszár sátoráigh, s vissza Táboráigh, ezeket vissza üsznünk
3195 Kik által többit-is, Chászárt ő magát-is, ekképpen rettentenünk;
103. Veriük-megh chak őket, vegyünk sok fejeket, megh-láttjátok
jol lészen, F
Ez okból Pogányságh ez az hatalmasságh szörnyü rémulést vészen,
Többi-js megh-láttjátok, s itt megh-tanulhattjátok, a Magyar kard
mit tészén.
- 3200 104. E' szok után Király, mint Vitéz Hannibál, trombitákat fujtatta,
Harsognak hadak közt, dobok seregek közt, sziveket gyujtogatta,
Mind föld, s ég-szakadás, s ninch köztök akadás, zengés fel-
indította,
105. Régi szokás szerént, Király szive szerént, az Istent segítségül,
Hivá hadaival, Török vadaival, ezennel meg-eggyesül,
Magyarok Aszszonyát, Egek Királynéját, hívá nagy segítsegül;

F) Tömöri ütközetre valo intése.

3198 Magyar [A szótagszám miatt jav.]

3205 106. JESVS nevét hívák, s minnyáian kiálták, vitézek seregen-ként,
 Mellyet három izben, ugyan azon helyben, éneklének renden-ként,
 Istenre dolgokat, s bizzák ő magokat, Királyokkal feien-ként.

PARS UNDECIMA

1. Az egész Magyarságh, látván hogy sokaságh mint felhö rá
 szakadna,
 Nehéz vólta miat, a föld-is az alat, szertelenül dobogna;
 3210 Mint ha már véghe lenne, s a' világh el-veszne, hegy, s völgy-is
 megh-indulna.
2. Szemeket az égre fel-veték a' végre, s mondgyák nagy zengö
 szóval: A
 Véghetetlen Isten, ne hagy most el itten, menyből légy ielen jóval,
 Örizd-megh népedet, s ne boricz-el minket, e' rettenetes tóval;
3. Seregeknek Ura, miként Iosvéra^a fordicz ránk szemeidet,
 3215 Nyujcz ki job-karodat, s küld-el Angyalidat, szánd-megh te hiveidet
 Agarustól fáyzot, s hamissan szármozot, verd-megh Pogány
 népedet
4. Te-is áldot szép^b Szüz, ki tiszta mint láng tüz, vagy Fiad iobia felöl,
 Te vagy szo-szollója Magyarok Aszszonya, vitezséggel végy elöl,
 Rettentő fegyverrel, s fiad érdemével, Pogányt verd-megh egy felöl.
5. Te boldogh szent István, érdemes vagy méltán, végy esedezésedben,
 3220 A' miként Iudásnak,^c Iérémiás annak, adgy fegyvert job kezünkben,
 Mellyel a' sereget, s Pogány ellenséget, verhessük-megh mindenben.
6. Ti-is Magyar szentek, a' kik könyörgéstek, mint egy arany
 chészékben,
 Isten oltáránál, s arany bárányánál, egyenlö dichiretben,
 3225 Mint tömien illatot, drága áldozatot, mutatok kéréstekben,
7. Hogy dichireteket, és könyörgéseket, Magyar végezte vólna,
 Kariát, s vitézségét, Istennek seregét, el-ayánlotta vólna,
 Fegyvereket ránták, trombitát futatták mely a' harcz jele vólna;

A) Magyarok harcz előtt való könyörgések.

^a Iosue: 10. cap. 5. V 12. et 13. ^b Cant: 4. ver. 7. ^c Mach: 2do Cap: 15. ver. 15. et 16.

8. Azonban Pogányságh, gyalogh, és Ianchárságh, ök-is szókasok
szerint
3230 Hivák, a' nagy Allát, ki Mahumet falát, támaztya Világh szerint,
Segítségre kérék, egy mást özve-verék, s kiálták szivek szerint.
9. De, ennek előtte, elől el-küldötte, Mahumethez Mechában
Amaz Imaiglert, s véle a' Tollachert, a kik vóltak Papságban,
Szerenchét kívántak, s illy meszsze fárattak, Mahumet Városában,
10. Szarándokságokból, s Mecha Városából, müdön vissza megh-
tértek
3235 Tollacher, és Muffti, kinek Papságh tisztí, nagy áldozatott tettek,
A' Mechetek elöt, s még nap kelet elöt Canaurában vitettek; B
11. Papiái kezéhez, s a' Kadilecherhez, három száz ökröt küldé, C
3240 Maga-is a' Czászár, vele a' Zagatár, ö hozzájok erede,
Vérek vételéhez, s fel-metélésehez, Derviser osztán kezdé;
12. Aldozat el-mulván, füsti égre hatván, Mahumet eleiben,
Azonban láss czudát, egy Bessia dcsidát, fel-emele kezében,
Chászár Sátoránál, s maga Taboránál, fordjta egy Vezérben,
13. Rövid üdön ennek hitták Mehmet Béknek történt szörnyü halála,
3245 Anatóliában, s egész Asiában, ennel hiresb nem vala,
Czuda mely véletlén e' dologh hertelen, haragból történt vala.
14. Busul ezen Czászár, nem tudgya meggyen már, mert megh-hólt fő
Vezére
Hadak közt vilongás, s esék sok vér-ontás, mert ninchen nézni kire,
Az vitéz Bessiát mint tulajdon fiát kívánnyá ez szükségre.
15. Történék azonban, müdön Canaurában, első tulkot megh-
ölnék, D
3250 Czászár Sátorára, s Tabora láttára, hogy egy szép czillagh esnék,
Czak nem egész déligh, bizvást tiz oráigh fényessen tündökölnek,
16. Sok száz ezer lélek, Máhomet van vélek minnyáian azt kiálták,
Ki erősségére, s nép segítségére, jót vólna azt állitták,
3255 A' nagy Allától jött, s Kaurok ellen jött, Taborostól azt mondák.

B) Canaura áldozat tévő hely a' Törökök között. C) Szultán Szulimán Török Chászár áldozattya.
D) Török Czászár Sátorában történt nagy Czuda.

17. Illy nagy történt dolgon, ki Török Országban esék Czászár
E
ijede,
Hiják Kadilechert, paranchollya ezért, mert gondolattya erede,
Ielen van a' fő Pap, Törökök közt mint nap, jövendőlni így kezdé:
18. Győzhetetlen Chászár, dolgunk helyén van már, nagy Alla megh-
halgátta,
3260 Sok áldozatinkat, s mi imádczáginkat, füleiben fogatta,
A' Czillagh képében, Mahometet ebben, hozzánk el-boczáította;
19. A' káur ebeknek, s egész nemzeteknek, megh-lád leszen romlása,
Hatalmasságodnak, s egész hadaidnak Országokra hatása,
Muszurmány nemzetnek, e' Világra ennek, mert el-teriet rablása;
- 3265 20. Török hóld megh-telik, sokan nem-is vélik, minémü szerenchéd
lesz,
Az Èg járása-is, s Czillagh forgása-is, mutattya sok kaur vesz,
Megh-nem gondolhattya, s nem magyarázhattya eztet meg sok
tudos esz;
21. E' minap ágyamban, látám én álmomban, Cymerét kuroknak,
A' földön heverni, s el-tőretve lenni, szolgálni mi holdunknak,
3270 Mahomet azonban, iuta az házamban, s így szolt nékem Papiának:
22. Te belső Tanátcza, vagy miként egy Àcha, a' Mahomet hitinek,
Te feited veleit, s mélséges cikelit, a' Mahomet könyvének,
Chak téged forgatnak, s te réád vigyáznak, szemei mindeneknek;
23. Menny-el a' Chászárhoz, lászson Czillagához, ki majd el-kezd
alunni,
3275 Mint mezei virágh, vagy fákon vèkony ágh, télre el-hervadozni,
Sok szép Országai, henyélők dolgai, másnak kezdnek holdúlni,
24. E' szózatok után, testem el-ajúlván, előlem chak el-mulék
Az levegő égben, ö dűchőségében, szokása szerént tünék,
Megh-tére Allához, hozzád mint Urához, a' mint hagra úgy iövék.
- 3280 25. Madarak szállási, s vadak orditási, csak kaur vért kívánnak,
Ő repülésekből, s értem sok jelekből, hogy csak praedát ohajtnak,
Soksága sasoknak, s éghi állatoknak, egyebet sem kívánnak.
26. Illy szavai után, Cadilecher osztán, Czászár előtt halgata,
Kivel buzgob langot, söt nagyob haragot, Chászár szivében gyujta,
3285 Továb nem szolhata, mert uy hir találta, s Czászárhoz posta iuta

E) Kadilecher Törökök között a' legh fővebbik Papnak neve.

27. Mondván: nem io késés, szörnyü sebek esés, kauri miat hadunkban,
Az elő-iárora, mint sas a' darvakra, vagyon nagy praedálásban,
Hol mind a' két felöl, Magyar utól, s elöl, vagdal a' Bessiákban.
28. Rayta megh-dobbanék, Chászár, s iszonyodék, rivasztá a'
Bassákat,
3290 Dobját megh-ütteté, s lovát nyergelteté, rendelik az hadakat,
Maga-is lóra ült, a' hir-móndón el-hült, megh-erezték Zázlokot,
29. Trombitákat fujják, s a' Vezért kiáltyák ki Memhet helyet vala,
Reszmán lova hátán, s Tygris bör a' hátán, hegyről alá indúla,
A' Magyarságh felé, s a' mezöt el-telé, vitézivel rándúla.
- 3295 30. Mint egy sűrű erdöt, réaiok jövendöt, hogy látá a' Magyarságh,
A Pogány sokságát, s fegyver villogását, (ki volt nagy iszonyuságh)
Egy másban sibongnak, s Királyról gondolnak, mellé rendelt
tarsaságh;
31. Azonban sisakot, panczélt, s kar-vasakat, seregben hozatának,
Kar-vasat kariára, s panczélt derekára, az Urak szoritának,
3300 Sisakot feiében, tollat süvegében, tévének az Királynak,
32. A' kinek testéből, s az egész erekből, vér szivére fordúla, F
Orczáia színében, s mind a' személyében, azonnal el-sárgúla.
Jövendő gonosznak, s szerenczétlen sorsnak, ki ielensége vala.
33. Mindenüt az első, mint pediglen felső, seregben iel adaték, G
3305 Trombita harsogás; s közöttök szorongás, Török sipjok futaték,
Ki vont éles-törrel, az első sereggel, Török öszve ütközék;
34. Hadi gond-viselők, miként serény ölyvök galambok közt
czapdosnak,
Ki társát segíti, s kargyát véresíti, kik seregben harcolnak,
Minden hadi eszköz, vérrel veritékez, ellent hánnak Pogánynak;
- 3310 35. Némely Tygris modra, miként kan vadakra, fogait
chikorgattya, H
Mint a' fene párdus, ki praedáiában dús, agyarit czattogattya,
S mint fene oroslány, kikben Török foszlány, fegyverét
villogtattya;

F) A' Király ábrázattában való el-sárgulása, iövendő gonosznak ielensége. G) Az Magyar Tábor Törökkel való egyben-ütközése. H) A' Magyarok harcolásban való serénysége.

36. Véressen, s sebessen, némely a' seregben, rettenetes harczot tart,
 Kinek karia szakad, s ki rabságra akad, s ki még haza felé tart,
 Ki az igaz hitért, s a' szép hirért, névért, mind bajnok fő vételt tart;
37. Hector példáiára, némely vitéz modra kopiát Pogányban töri,
 Némely elöl, s hátul, vágja Zászlóiatúl az Törököt hol éri,
 Ide, s tova üzi, némely rabját füzi, s elöl-íaróit veri.
38. Mind a' két seregből, Magyar, és Törökből, io legények el-esnek,
 Bessiák, Janchárok, s io nyilas Tatárok, Magyar kéztül el-vesznek,
 Fő Nemes vitézek, mint erdei özek, Töröktől sebesülnek;
39. Végre mind az algyúk, tárayczkok, s pattantiúk Pogányra
 lövetének,
 Mellyek szörnyü romlást, s Pogányok közt omlást, lövesekkel
 tevének,
 Szörnyü zendüléssel, mint esső eséssel, golyobisok esének:
40. De mind-azon-által, az első harcz által, nem sok kár a' Törökben
 Esék fegyverektől, s a' mi vitézinktől, Bessia vitézekben,
 Noha a' Magyarságh, köztök mint társaságh, vagdal, s harczol
 seregben;
41. Néha fenéb modon, ott a' Török holdon, a' miéink harczoltak,
 A' Pogányon fellyül, s ereieken kívül, vitézen iparkodtak,
 Serény vitézséget, s nagy vakmerőséget, szem-látomást mutattak;
42. Többek Pogányokban, hogy sem hadainkban, fegyver miat megh-
 holtak,
 Kariok ereiétől, s Magyar vitézektől, Plutohoz bóczátattak,
 Styxnek folyásában, s Cerberus torkában, számtalanon hullottak;
43. Mind addigh for vala, s a' Mars úyul vala, még Török megh-
 futamék
 Magyar seregektől, s rettentő képektől, viszont hátra tolyaték,
 Hogy elő-íaróia, s szerenche váróia, Dandárhoz téríteték;
44. De kétséges dologh, hogy Török chak forogh, s hátat ada
 népünknek,
 Mért ilyen hertelen, harcz közöt véletlen, engede fegyverünknek;
 Talám ereiétől, s io vitézségétől rettent Keresztyénségnek;
45. Avagy inkább azért, s czelekette ezért, hogy népünket hitesse,
 Futás szine alat, (méregh ez szin alat) álgyuk felé vezesse,
 Annál job modgyával, nemzetünk, kárával, lövés miat veszesse;

46. Mind kettő megh-lehet, itiletet tehet, senki ezen dologban,
Mire vitte gondgya, Pogány maga tudgya, s mi vólt
3345 Mit, s miket forgotot, s elmeiében tartot, titkos Tanácszaiban.
gondolattyában,
47. Pogány futás közben, nyargal a' mezőben, s siet Báthori
András, I
Mondgya ellenség fut, majd elégh praeda iut esik szörnyü vér-
ontás,
Mozdúlyanak hadgya, már megh-indult mondgya, ama rut fene
darás;
48. Miénk a' nyereség, s hadbéli düchőség nagy torokkal kiáltya,
3350 Ninch a' Pogány ebnek, s megh-dühöt népeknek rajtunk hatalma
mondgya,
Omlik a' Törökség, s hul a' Szerechenség, megh-térésben nincz
modgya;
49. Mozdúlyon a' Dandár, mint nagy számú madár, többi segítségére,
Erős vitézivel, s Király személyével hasson az ellenségre,
El-farat társait, segillyék barátit, mennyenek vitézségre.
- 3355 50. Báthori szavára, s io hir mondására, Dandár seregh mozdúla,
Magyar segísége, s Török ellenségre társaival indúla,
Az ütközet merre, s fut ellenség merre, segíséggel indúla;
51. A' megh-mondot helyre, s ütközet helyére müdön hamar iutának,
3360 Holt, s eleveneket, s megh fosztot testeket, hol heverni látának,
Némellyik már megh-hólt, s némellyik sebben vólt, eleget
számlálának;
52. Töb ellenség közzül, hogy sem népünk, közzül, mezőben hever
vala,
Némellyik fő nélkül, s némellyik kéz nélkül, testek közt fekszik vala,
De sok lövés által, kopia kiket által-íárt, megh-holtanak vala.
- 3365 53. Még-is a' miéink, s Keresztyén hadaink, semmit hátra nem hattak,
Tehetségek felet, és ereiek felet, ellenséggel harczoltak,
Sok izben Törökkel, és Szereczenekkel, harczokat újytottak;
54. Az Király hada-is, s Magyar Dandára-is, a' miként lehet siet,
Nehéz fegyverével, s vas öltözetével nem késjk a' mint lehet,
Kész probára menni, s Pogánnyal harczolni, ha mi jót vélek tehet;

I) Báthori András hir mondása.

- 3370 55. Azonban véletlen, miéink szertelen, iob szarnyáról futamnak, J
Horvát-Országi Bán, sok vitéz Kapitán, véle megh-tolyattatnak,
Czuda mely véletlen, veszélyék hertelen, történék ott azoknak;
56. Álgyú zengésétől, s Pogány lövésétől, vélem megh-rémültenek,
Sűrű sötét füstben, s mint valami ködben, ök el-tévelyedtenek,
3375 Mert sok Keresztyénség, s vitéz Horvát népség, ö közzülök
vesztenek;
57. Többeknél-is lövés, s sok golyobis jövés, kik a' Királlyal vóltak,
Nem kevés károkka, s földre hullásokka, a' seregh közt állottak,
Török haragjától, s rájok rohanástól, nagy félelmet találtak;
58. A' Király már akkor, sok álgyu lövéskor, seregh között nem vala;
3380 Maga Zázlojától, s örzö társaitól, el-tévelyedet vala,
De a' nyilván való, rendiben nem álló, a' sereghben sem vala,
59. Vagy elöttök álló, s Törökre harczoló, vitézi rendben állot,
Fényes fegyverében, s maga személyében, közöttök nyargalodczot,
S együt vélek fogot a' szaladáshoz ott; avagy tőlök el-futot;
- 3385 60. Vagy pedigh az elöt, mint személye elöt, nékie meghmondották,
Az álgyú lövésért, s maga oltalmáért, mind arra tanították, K
Egy helyben ne légyen, hogy sebet ne végyen, iüijön, s mennyen
oktatták.
61. Avagy háta megöl, a' kik segítségöl, örizői vóltanak,
A' kik vigyázással, s feiekre hagyással, körül-állottanak,
3390 Vagy azok el-kapták, magokkal ragadták, s véle el-futottanak;
62. Megh-lehet mind kettő, legh inkább hihető, hogy sereghből el-vitték,
Jlly veszedelemtől, s Pogányok kezétől, megh-mentik reméllették,
Mivel csak az egyben, nem lévén más kibén, reménségeket tették;
63. Sokan találkoznak, a' kik gyanakosznak, s söt bizonynal beszéllek,
3395 Hogy a' Törökségre, Király ellenségre, nyargalt volna azt vélik,
Az első sereghben, és az ütközetben, jelen vólt azt itiliek;
64. Azt bizvást mondhatni, s nyilván-is tudhatni, hogy már közöttök
nem vólt,
Müdön álgyuival, s Pogány taraczkival lövetet, jelen nem vólt,
A' Dandár sereghből, és régi helyéből, máron félre állot vólt.

J) Horvát Országi Bán megh-tolyatik a' Töröktől. K) A' Király el-esetének kétséges vólta.

- 3400 65. Mivel nem tudhatni, s nem bizonyíthatni, e' dolgot én sem vallom,
Mások irásából, és Historiákból, hogy történt hirrel hallom,
A' kik jelen vóltak, s mellette harczoltak, ő utánok taláлом.
66. Müdön a' iob szárnya, s Horvát Ország Bánnya, népével megh-
tolyaték,
A' Dandár seregben, és régi helyében, már Király nem láttaték
3405 Hol nagy veszedelem, s Keresztyén sérelem, Török miatt történék;
67. Király ő Felsege, hazánk dűchösége, mely orán ielen nem vólt,
Esztergami Pap-is, ez a' fő Ersek-is, már akkor köztök nem vólt,
Mind Király, és Ersék, hová lett menések, senki azt nem tudta vólt.
68. Király esetének, és el-veszésének, okát ember azokra,
3410 A' kik őrzésére, s gond-viselésére, rendeltettek akkorra,
Méltán nem vethette, s nem-is büntethette mint-hogy Király
akkarta
69. Mondgyák hogy vitézül, le-folt fegyveréről a' Török vér ugy
harczolt,
Serény Kapitánnak, és Generálisnak, tisztében bé-lépet vólt,
Benne a' vitézség, sok Pogány Törökség elötte le-omlot vólt,
- 3415 70. Többi-js Királyhoz, s a' kik Zázloiához, csak közlről állottak
Jlly nagy rémulésben, s szörnyü történetben, sokan félre állottak,
Ki ide, s ki tova, rándultak más-hová, s futamodásban vóltak;
71. Azok sem vétkesek, kik magok hűségek Királyokhoz, *mutatták*
És oly hertelenül, avagy véletlenül, seregből el-ragatták,
3420 A' kik Pogány kéztől vagy ilyen veszélytől, megh-menteni akarták
72. Hanem szerenchének, s forgo kerekének, álhatatlanságának,
Ki mind ez ideigh, s e' szörnyü esetigh, hive vólt Országunknak,
Az Egigh emelte, s most semmivé tette, fényét Királtságunknak:
- 3425 73. Isteni bölcheség, s e' véghetetlenység, nagy okos tanátczából,
Nem chak az Pogánnak, s Szultán Szulimánnak, réánk
rohanásából,
Nemzetünk bünteté, veszszeivel veré, Attyai jo-vóltából,

3411 akkorra 3418 [Az utolsó szó hiányzik. Értelem szerint egészítettük ki.]

74. Hanem hogy hazánknak, s Nemes Országunknak Királyi
személyétől
Magyar Nemességnek, s Uri személyeknek, tündöklő Czimerétől,
Hertelen fosztatnak, s bűnünkért megh-válnánk, mint nap az ő
fényétől,
- 3430 75. Söt keblünkben tartot, s földünken szoptatot, hazánknak fiaitól,
Oszve-vesző patvar, és nagy sok zurzavár, történék mi magunktól,
Kire nézve bajos, s sokaknak fő-fáios, oltalmat kérni mástól,
76. Meg-holt Czillaghiokért, s Laios Királyokért, máshoz folyamod-
gyanak,
Ország birodalmát, véle az Koronát hogy most adgyák mások-
nak,
- 3435 Isten büntetésül, s vetette ostorúl ez oka e' dolognak.
77. Söt nagyob ostorát, halálnak-is torát, megh-érdemlették vólná,
Feslet erkölczökért, és gyakor bünökért, sanyargathatta vólna,
Ha Fia érdeme, s Attyai kegyelme reánk nem fordúlt vólna.
- 3440 78. De a' való dologh, ki kétségben forogh, hogy a' Király örzői,
Teste oltalmára, s szabadulására, ezek a' vigyázói,
Minden kétség nélkül, gyanakozás nélkül voltak igaz hivei,
79. Mégh-boldogh üdőben, s sors a' szerenchében, igyenes lineán vólt,
Müdön vitorláját, s békeség hajóját, hogy kívánva vette vólt,
Akkor-is Királynál, kedvesek Uroknál, és nagy böczületek vólt,
- 3445 80. Mindenkor Királynak, s megh-maradásának, tanulói vóltanak,
Mint egészségének, s Királyi feiének, nyugodalmat adgyanak
Azon igyekeztek, s rá gondot viseltek, mint, s hogy szolgálhassanak;
- 3450 81. Ezt a' három személyt, kikkel a' Király élt, a' mi őket illeti,
Kik elő-iároban vóltak, és choportban, akar-ki el-hiheti,
Meg nem tértek addigh, egész seregh meddigh harczolt, ki-ki
vélheti,
82. Tisztességhez ném fért, vitézséghez sem tért, hogy harczról megh-
térjenek,
Inkab azon vólták, hiven vagdalkoztak, hogy hirt, nevet nyerjenek,
Hanem talám akkor, Bán futamásakor, az Királyhoz tértenek.
- 3455 83. Harcz alat Uráért, s kedves Királyáért egy ezek közt többekkel,
Harczolván, rabságban esék itt azonban, de gyors sérénységével,
Társa vissza nyeré, s fogóit megh-veré, s kardoskodék többekkel.

84. Szivem sérelmével, s mondom bus elmével, ki Magyar
szenvedheti, L
Méltatlan gyalázzák, s nemzetünk alázzák bizonynal el-hiheti,
Sokan gyanu-perrel, s nyelveknek törivel, sebesitik vélheti;
- 3460 85. Vgyan azt kiáltyák, s Nemzetünket mondgyák, Király el-
hagyóinak,
Szabad akarattal, és el-szánt-szándékkal való ott rontóinak
Laios életének, s hazánk Czimerének nyaka szakasztóinak,
86. De magok megh-czallyák, s nem igazán vallyák, tavúl az igazságtól,
Nyelveknek fulánki, száioknak aiaki, fayzot a' viperától
3465 Mint az égh az földtől, távúl mélségétől, oly meszsze valósághtól.
87. A' mely dologh indult, és hirekre bódult, nem egyéb czak irigységgh,
Nemzetünkön való hamissagból állo, rágalmazó kissebséggh,
De a' szép nap-fényen, s tiszta arany színén, nem fogh rosda,
s sötétséggh,
88. Nagy czudásnak látczik, kinek mit, s hogy tetczik, az ember itillye-
megh,
3470 Kiket Király kedvelt, s kiktől gonoszt nem vélt, ki-ki jól gondollya-
megh
Jlly szüksége-korán, s utolso poharán, hogy vehették vólna-megh,
89. Meg-mutatta testek, s a' mezőben vesztek, kik Mohácznál legeltek,
Mint ama sok bárány, széllyel Mohácz táján vérrel földet festettek,
Együt a' Királlyal, mint pásztor nyájával nyávalyásúl feküttek,
- 3475 90. Halálok állittyá, s ezt megh-bizonyittyá, vérek ki-ontásával,
Hogy hivei vóltak, s vele ott marattak, életek fogyásával,
Chalárd Furiáknak, s kegyetlen Párkáknak, fene dühös vóltával,
91. Hazáiook örzői, és oltalmazoi, megh-tetczik hogy vóltanak,
Vérek hullásával, s magok romlásával, szeretői vóltanak,
3480 Curtius modgyára, s ennek példáiara, minnyáian megh-hóltanak
92. Nagy szemtelenségnek, s mondhatom véteteknek, homályban a' mely
dologh
Ember kiről kétes, gyakran esik vétés, a' mely homályban forogh,
Azt bizonynal mondgya, s igazságnak vallyá, melyben köz hir czak
bolyogh.

L) Sokan a' Magyar Nemzetet gyalázzák

3464 fulánkit

- 3485 93. Ez az iro iámbor, mint, s hogy vólt a' Tábor, még azt-is nem értette
Még-is illy nagy, s nyilván vétket ránk háritván, hirünk kiszebbítette
Nagy orczátlansággal, s nem-is igazsággal, balt igaznak hirdette;
94. Szemérem embernek, legh-inkáb illyennek, kik Historiát irnak, M
Esméretlen dolgot, ki homályban bolygot, nyomtatásra boczátnak,
Régi Eleinket, s ő utánnok minket, helyetlen rágalmaznak.
- 3490 95. A' maradgyon abban; hogy Historiámban, tovább szükségh
ballaghjak,
Utolso vesztéről, s szörnyü esetéről Nemzetünknek hogy szollyak,
Int el-kezdet dolgom, legyen arra gondom, s felellyek
rhytmusimnak.
96. A' Király hadai, s Magyarok vadai, müdön megh-fútamottak,
Ki-ki bizot helyre, szeme látta merre sebességgel tartottak,
3495 Mint öz agár elöt, futot Pogány elöt, müdön megh-inditattak,
97. De még-is job része, (futot csak egy része) Király hadának harczolt,
Kariokról Pogány vér, miként vizbeli ér, szablyáiokról le-czordult,
Hátat ellenségnek, nem adot Töröknek, vissza-felé sem fordult;
- 3500 98. Már a' mezöségről, s az igyenessegről, tovább hallattak vala,
Török Táborára, s szintén sátorára, harczolva mentek vala,
Mint ölyvök sasokkal, egyik a' másikkal, ugy tusakodik vala,
99. De már az álgyuigh, Pogány vágta addigh, Keresztyén
hadainkat, N
Szornyü vér-ontással, s hangos kiáltással, uytották harczokat,
Mind kettő serényen, s mondhatom keményen, forgatták ő
magokat,
- 3505 100. Pogány algyuihoz, s derék Táborához már oly közel valának,
Hogy csak tiz lépésre, mondom illy közelre elöttök harczoltanak,
Válhatatlan-képpen, s rettenetes-képpen, egy máshoz ragattanak;
101. E' szörnyü kiáltás, kard, s kopia rontás, mind addigh tartot vala,
A' még a' füst miatt, mint бүdös köd miatt, szemekkel láttak
vala,
3510 Homály a' nap fényét, s hathato ereiét, ki miat fogta vala;

M) Az Historicusnak igazat kell-irni. N) Magyarok harc közöt valo io magok viselése.

102. Végre seregeink, osztán a' miéink, mind megh-tolyatattának,
A' moczáros tóhoz, sietvén partyához, minnyáian állottanak,
Mert sok harczolásban, s puska pattogásban ök már el-
fárattanak;
103. De meg-is egy része, mondgyam kisseb része, serényen harczol
vala,
3515 Elöttök Pogány nép, miként egy bálvány kép, feieket szednek
vala,
JESUST segítségül hiják, s erősségül, gyakran kiáltyák vala,
104. Társok vitézségén, s látván méréségén, a' kik félre állottak,
Uyjab vitézségre, s hadi düchösegre, esmét fel inditattak,
Sebes nyargallással, s gyors futamodással, ellenségre iutottak;
105. Mégh szörnyeb vér-ontást, kard, s puska ropogást egy-más közt
inditottak
3520 Sokkal fenéb modra, mint Oroszlány vadra, kopiákat rontottak,
Vérből forrásokat, s gyakor czatornákat, magokból inditottak;
106. Minden-felé ropogh, s szörnyüséggel pattogh, a' sok álgyu
ropogás,
Mint ha Eg szakadna, s Tenger megh-áradna, vólt akkor oly nagy
zúgás,
3525 Hallaték sok felől, nép valamely-felől, sok trombita harsogás.
107. A' füstnek nagy szagát, por, kanotnak szagát, már nyelni el-unták
vólt,
Láttyák seregeknek, s a' Keresztyéneknek, iob része hogy már
megh-hólt,
Ök-is chak kevesen, vóltak mind véressen, s szintén el-fárattak
vólt;
108. Minnyáian futásra, tekintvén egymásra, ö magokat fordíták.
3530 Gyors paripáiokat, s io futo lovakat, vissza felé indíták,
Hogy kevesen vadnak, s nem ártnak Pogánynak, itilem azt
gondolták;
109. Merre két szeme néz minden menni már kész; ninch nálok
tartoztatás,
Minden lova száíát; igazgattyá gondgyát, vagyon köztök nagy
futás,
Kiket Pogány érhet, avagy megh-térithet, vagyon szörnyü vér-
ontás.

- 3535 110. Te Mohácz mezeje, sok vitéz veszélye, rajtad édes hazánkknak!
Te szakasztád végét, s dűchöséges Egét egész Magyar Országgnak!
El-töréd virágjat, s megh-öléd Királyát, mi fényes Koronánknak!
111. Megh-hizhatik földed, s Törökké vált kedved! gyönyörködhetel
benne
Mondom gyönyörködöl, de inkább törödöl, s vagyon jo modod
benne.
- 3540 Mert te czufolál-megh, s te oczmányítál-megh; s rajtad esénk
veszélybe.
112. Oh te Ierusalem! nem vagy külömb vélem! ott sem lett nagyob
romlás!
Vespásiánustól, s kegyetlen hadától, nem eset töb vér-ontás!
Mert te raytad történt, itiletem szerént, eset nagyob praedálás!
- 3545 113. Te rajtad esék-el, s Chillaga vesze-el, régi hirünk, s nevünknek,
Czorbulása nem vólt, ki miatt sok nép hólt, mi éles fegyverünknek,
Tündöklöt világa, mint hóldnak uysága, régi Nemzetségünknek,
114. Mi lön *a* Troiával, Görögh Phrygiával, mint hagyaték^d vesztében,
Chak egy nap törled-el, s egy harczon sepréd-el; töl czorbát
nemzetünkben
Sok szép Városinkat, és tartományinkat, adád a' Pogány kézben!
- 3550 115. Hol gyözüdelemnek, és a' nyereségnek, a' méze édesgetet,
Hol a' reménységnek, és a' szerenczének, iutalma hitegetet,
Ott hadunknak szjnye, s Országunk sengéje, Pogánytól meg-
eytetett!
116. A' mely mezőségben, mint madár az égen lovok hátán rebdestek,
Mint a' Sas-kesellü, vagy praedáló ölyü földre chak aligh léptek,
3555 Daedalus modgyára, s Icarus^e szárnyára, repülésekben estek!
117. Régi Tábor helyek, s nyomdokos ösvenyek, immár czak aligh
lácztot
Maczka egerivel mint nyereségével, vélek a' Pogány játczot,
Mind semmivé tette, s éppen el-törlötte, czak jelensége lácztot;
- 3560 118. Tábori házokat, sok szép Sátorjokat, Török el-foglaltatá, O
Szép multságokat, s fris paripájokat, magának hárintatá,
Hadi eszközet, s szép készüléteket éppen el-praedáltatá.

O) Magyaroknak Tábori készülétek Török kézben akatt.

^d Virgil: lib: 3. Aeneidorum. ^e Ovid: lib: 2. Amor.

3547 lön Troiával [A szótagszám miatt jav.]

119. Nem egyebet semmit, ott hagyot sok ennyit, testeknek való
halmot,
Iay szegény Magyarságh! hol a' sok Pogányságh, vagot-le mint a'
barmot
Kinek fegyverétől, s mérges erejétől, Keresztyénségh le-omlot!

3565 120. Tagokkal vólt bőves, siros lehet, s füves, a' Mohácznak mezeje,
A' sok Nemességnek, s Urak sengéjének, vadak temető-helye!
Eghi állatoknak, s testekkel sasoknak, megh-rakodot szekrénye!

PARS DUODECIMA

- 3570 1. Het ékes Koronát,^a győzedelmi pálmát, olvasok régieknél,
Romulustól szármát, s legh-elsőben támat, eredendő népénél,
Kíért gerjedezet, s a' Márs fegyverkezet a' Roma-bélieknél.
2. Kinek dühösége, s tündöklő szépsége, sziveket gerjeztette,
Erős bátorságot, mint égő tűz langot, ő bennek élesztette,
Ver bennek fel-posdult, s vitézségre todult, s hírek el-terjesztette;
- 3575 3. Az elsöt Laurusból, s ennek ágaiból, régiek cinálták vólt, A
Az után aranyból, s drága Rubintokból, viszont formáltatot vólt,
Mely győzedelemnek, s a' győzedelmesnek pompáját mutatta vólt.
4. E' dühöséges jel melyben az első hel, vitézségért adatot,
Czak Fejedelmeknek, s erő-szak-tévőknek, jelenségül tartatot,
Győzedelmek után, s jelenségül osztán, Romától ki-hozatot,
- 3580 5. Másik szállot Várnak, s oltalmazoinak, emlekezetére vólt,
Kíért vitéz modra, mint Phoenix halálra bátran siettenek vólt,
Vérek ontásával, s végh pallya futással, sokan megh-holtanak vólt.
- 3585 6. Kik a' megh-szállástól, s Vár ostromloítól, népeket megh-tartották,
Es ellenségektől, s véres fegyverektől, kik megh-szabadították,
Ottan Koronával vitézi pompával, ezeket koronázták,
7. A' mely nem aranyból, de tölgy-fa agiból, ez-okból formáltatot,
A' meg-szállot Vártól, s oltalmazóitól, segítőknek nyujtatot,
Szabadulásakor, csak ilyen szükségkor, Fejedelmeknek adatot;

A) A' Régi Romaiak hét koronájának elő-szamlálása.

^a Virg: de Lat. Reg.

- 3590 8. De a' harmadik jel, vitézeknek a' melly, nem ok-nélkül tartatot
Mert ez Koronával, és drága gyémántal, ha ki koronáztatot,
A' méltán erősnek, s mint egy Mars mérésznek, bizvást
hivatattatot.
9. Ha ki Vár vivásban, ő sereny vóltában, vitézségéhez bizot,
Avagy kerítésén, s megh-töretet részén, jel Zászlót fokra hozot,
Sok ellenség közöt, maga ezek között, ki vérrel izzadozot,
- 3595 10. Azt e' Koronával, mint drága pálmával szokták vólt fel-tisztelni,
Kivel erősséget, s vitez mérészégét, akarták jelenteni,
Mely tiszta aranyból, állot drágaságból; így szoktak vele élni.
11. Kik mint szarvas kutra vérek ontására szomjusággal siettek
A' szörnyü Haláltól, s vér szomjúzo Marstól, az kik megh-nem
rettentek,
3600 Czak a' Vallárisal gyözedelmi jussal, kedvek szerint élhettek,
12. Azoknak adatot, s e' jel nyujtattatot, kik biztak erejekben,
A' kik hanyat homlok, lévén mjnt egy vakok, kaptak ellenségekbén,
Nagy vitézségekbén, s magok személyében, rohantak seregekben,
- 3605 13. Ez-is aranyból vólt, ki miat sok nép hólt, a' Romaiak közöt,
Soknak omlot vére, mit forrás bö ere, a' mikor megh-ütközöt,
Siettek halálra, s nagy vólt ennek árra, sok egy mást megh-elözöt.
14. Vizi ütközettel, s illy proba-téttel, nyerték az ötödiket,
Müdön vitézkedtek, s sok népeket gyöztek verték ellenségeket,
Vérekkel festették, s sokan megh-szentelték, ütközetben vizeket.
- 3610 15. Mondom nem ostoba, s rettenetes proba, a' vizi hadakozás
Ki Gállýákra megyen, bár io szive legyen, nem adatik futkozás,
Sokan a' Tengerben, hulnak örvényében; s gyakran van illy
változás;
- 3615 16. Rakva vólt josággal, ki ez Koronával, akart koronáztatni,
Ellenség köziben, s hajo közepeben, kellet ennek ugrani,
Nem szánták fejéket, sokan életeket, ezért el-fogyattatni;
17. Nem héában irják, sem ok-nélkül mondgyák, hogy mindent fírat-
sággal
Az Istenek adnak, sokaknak nyujtanak, kik kérnek próbálással,
Mert vitézi proba, ez-is vólt valóba, sokak vér-ontásokkal;

- 3620 18. Vtolsó Zászloja, s sokak koporsoja az halaknak gyomra vólt,
Sok száz ezer ember, kiken fénlet fegyver, Tengerben e' miatt hólt,
Méltán hát aranyból, s drága smaragdusból, hogy ha chináltatot
vólt,
19. Hatodik Myrthusból, e' drága illatból, régenten szerzettetett,
Mely csak Királyoknak, s erős Czászároknak Romától készítettett,
Méltó érdemekkor, és győzedelmekkor a' fejekben tétetett,
- 3625 20. Müdön ellenségre, s párt-ütő népekre, erejek indították,
Viszsa vonásokat, és belső hadakat, müdön czillapították,
Romában bé-menvén, honnan vissza térvén, magok
koronáztatták,
21. Venus Templomában, mert vólt oltalmában, e' győzedelmi pálma,
E' diadalomnak, és nagy erő-szaknak, nálla állot hatalma,
3630 Ö töle adatot, s ez előt nyujtatot, illy drága arany alma.
22. Hetedik Laurusból, s Borostyán ágiból, vagon öszve-szedetve,
Kegyes Apollonak, s Daphnis szüz léánynak, vagon fel-
szenteltetve
Győzedelmes házban, s Phoebus templomában, vagon be-
helyeztetve.
23. Ez hét szép jóságok, mint drága ioságok méltó következzenek
3635 Lajos Királyunkra, s düchö Mártyrunkra, illy korona érkezék,
A' kinek el-vesztén, s Mochácznál esetén, földre felhő ütközék.
24. A' föld megh-indula, s az ég-is megh-nyila, szép tündöklő
fényével, B
Egy laytorja^b látczék, kin egy Angyal iátczék, a' földön ál végével,
Kiről az Angyalok fel, s alá sétálnak, lelkek bé-vitelével.
- 3640 25. Hét Mennyei chorus, győzedelmi Laurus, Angyalok sokasága
Isten hatalmának, s egész Meny-Országnak, ereje, és ioszága,
Hertelen mozdúla, s az ég megh-rándúla, fénlék világossága,
26. Karonként Séraphin,^c vélek az Cherubin tündöklő^d seregével,
A' Principatusok,^e s együt a' Thronusok, győzhetetlenségével,
3645 Amaz Virtutesek, és Potestatesek, véghetetlen erővel,

B) Lajos Királynak égben való düchösége.

^b Gen:cap:2.8.v.12. ^c Isaiae 6.cap: v.2. et v.6. ^d Gen: cap: 3. v. 24. Exo.25. v. 18. ^e Ad Colos.cap: 1.ver: 16.ad Ephes. cap. I. ver: 5.

27. Dominationes, kik köntöse fényes, ártatlanságh jelével,
Szent,^f szent énekelnek; s kik az Urra néznek szemek fényességével,
Kiknek a' stolaik fejeér ho ruhájok, mosva Bárány vérevel,
- 3650 28. A' földről fel-vévek, s szárnyakkal emelék, a' Lajos Király lelkét,
Martyromságh által, s testi halál által, Isten el-mosta vétjét,
Néki helyhezette, s elő készítette, fényes Királyi székét,
29. Kin az arany alma, Istáp, és Korona, Martyrumságh ruhája,
A' fel-tett jutalom, s nála diadalom Istensegnek sugárja,
Ruháját a' moha, megh nem eszi soha, végh nélkül való napja,
- 3655 30. A' Mihály Archangyal, Vriel Angyallal, tiszta aranyból való,
Fényes Koronával, s zödellő pálmával, mely boldogságból való,
Menyben ékesíték, s székiben ülteték, a' mely örökkén való,
31. Hol azonnal mindgyárt, kiknek semmi nem árt, Szentek elő-állot-
tak,
3660 Vy szolga társoknak, s e' düchö Lajosnak, vigasságára vóltak
A' szent Háromságnak, tellyes hatalmának, zengő szokkal így
szoltak
32. Ez az erős Vitéz, Világon vólt méresz, az halált megh-tapodta,
Világh czalárdságát, s fénlő álnokságát, te érted félre hadta,
Járt igaz lineán, Törvényid tábláján, Istenséged jól tudgya,
- 3665 33. Sok fáratságinak, pállya futásának, méltó vegye jutalmát,
Ad-megh Várasinak, s készítet javának düchöségét, s hatalmát,
Mert megh-érdemlette, s szive szerént kérte, te szentséged irgalmát;
34. Eden mezejének, s Iéricho kertének, szépen ki-nyílt rosája,
Mint drága tömiénnek, akként, tudod ennek, illatozot ruhája,
Elötted megh-feszült, csak téged félt, s böchült, hogy lön végső
orája
- 3670 35. E' megh-bánta vetkét, méltó tehát lelkét, hogy megh-
koronáztassad,
Atyád^g iavainak, s kinches tárházinak, kulchait néki adgyad,
Eghi düchőségben, és ez örökségben, velünk örvendni hadgyad,
- 3675 36. Az szent Háromságnak, tellyes hatalmának, mivel hűséggel
szolgált,
Az álnok Világnak, megh-esmérte annak, ő czalárdságos dolgát,
Minden reménségét, végtére-is lelkét, s teneked adta magát.

^f Isaiae cap: 6. ver.3. Apoc: 4. ver. 8. ^g Matth: cap: 25. ver. 5.

37. Mint drága illattal, Mennyei szozattal, a' Meny-Ország megh-
telék, C
Egy szép Szüz szüzek közt, mint rosa tövis közt, ábrázattya
tündöklék,
Chillagh Koronája, s düchőség ruhája Isten székéhez lépék.
38. Mint édes Fiának, Mennyeknek Urának, a' Boldogh Szüz így
szolla,
3680 Teli boldogsággal, s alázotossággal, Isten elöt áll vala,
Mennyei Karoknak, s mind az Angyaloknak, ott chendességek
vala,
39. A' hét epeségét, s tiszta szüzességét, Fiának ki-terjeszté,
Lajos Király lelkét, el-mosta vér vétkét, melléje helyhezteté,
Eghi düchőségben, s a' Napnak fényében, végre fel-öltözteté;
- 3685 40. Magyarok Aszszonya, s régi szo-szollója, Fiam én voltam tudod,
En oltalmom alatt, s birodalmom alatt, éltenek ök iol tudod,
Engem reménségül hittak, s segítségül, hogy el-éstek iol tudod,
41. Ez-is az én szolgám, s drága arany almám, vólt Világi éltében,
Hiuságát tapotta, s alnokságát látta Ördögnek, s élt kedvemben,
3690 Szép imádczágival, s alamisnáival, gyönyörköttetet Menyben,
42. Méltó tehát azért, ilyen hüségéért, hogy lássad kegyelemmel,
Ved-el a' feelmét, s gyujtogasd-fel szívét, Mennyei szerelemmel,
Ad rá kegyelmedet, s szállicz rá lelkedet, tölcz bé örök örömmel.
- 3695 43. Az egész Istenség, s a' Mennyei felség, ilyen szókon mozdúla,
Düchöültek Eghe, s szenteknek serege, az Istenhez fordúla,
Tulaydonságával, s a' maga szájával, az Istenség így szolla.
44. Oh te tövis közöt, mint czillagh felhök közt, tündöklő liliomom!
Engaddi szölöin, s Libanus erdein, költetet szép galambom!
Veled minden kedvem, s megh-rakodot szívem, bé-töltéd akaratom,
- 3700 45. Iöy-be Országomban! s vigadgy már házamban! kit néked
készitettem,
Lelked kárhozattól, s Pokolnak torkától, kinommal megh-
menttettem
A' kigyónak feiét,^h megh-rontám erejét, s érted halált szenvedtem.

C) Boldogságos Szüz Maria Magyaroknak eleitől fogva szo-szollója.

^h Genes: 3. cap.

- 3705 46. A' Mátyrumságnak, és ártatlanságnak, végre ruháját hozák,
Laurus Koronáját, s zödellő palmáját, mindgyárt fejében nyomák,
Öröm, és boldogságh, s örökké valóság, ötöt ott körül fogák,
47. Azonban egy seregh, mint villám tekeregh, Angyalok sokasága,
Mihály előtt fénlék, s mint nap ugy tündöklék, ő rayta boldogsága,
Mert által-hatotta, s sziveket megh-járta, Isten hatalmassága,
- 3710 48. Magyarok lelkekkel, a' kik esetekkel, boldogságot nyerének,
Angyali szózattal, s mint drága illattal Istenhez be-menének,
Egyenlő szándékkal, s tulydonságokkal, ilyen szókat tévének,
49. Ez erős vitézek, mondhattyúk merészek, kiket most előttd nész D
Nem vigyáztak arra, hogy ha esnék kárra, vagy ha éltek harczon
vész,
Nagy bay-vivásokra, s érted nagy probákra, ő lelkek mostann-is
kész,
- 3715 50. Ved-bé kegyelmedben, s tápláld kebeledben, e' szép piros rosákat,
Tudod, hogy czináltak, előttd gyuytottak, sok drága illatokat,
Vtolso harczonn-is, s Halál ostrománn-is néked adták magokat.
- 3720 51. Az egész boldogságh, s Mennyei sokaságh, ilyen szókon zendüle,
Ekes szozatokkal, más, s más musikákkal, szivek ugyan örüle,
Hogy szolgál társoknak, s régi baráttyoknak, lelkek Menyben
kerüle,
52. Az szent Háromságnak, s halhatatlanságnak, mélységes tanáczából,
Düchöség h tárháza, kiért hadakoza, Lajos halandoságból,
Hertelen megh-nyilék, s boldoghságtól fénlék, Istennek irgalmából,
- 3725 53. Hét ékes Korona, lelkeknek jutalma, Angyaloktól hozaték,
Lajos vitézivel, s egész seregivel, Menyben koronáztaték,
Düchöség h, s hatalom, s tellyes birodalom, hol kezekhez adaték.
54. De, tekinch hol állasz, jégen van a' válasz! szerencze forgandoságh!
Igireti ravasz, noha szép mint tavasz, benne a' mulandoságh!
Nyalánksága után, el-hid követ osztán, veszedelmes gyarlóság h!
- 3730 55. Szivedet gerjeszti, s elmédet éleszti, utollyára fel-ültet,
Gazdagságot mutat, s szerenczét adogat, Zászlója alá gyüytet,
Melyben a' szeleknek, és veszedelmeknek, hajjai közzé ültet.

D) Töb el-eset Magyarok Egben valo düchösége.

56. Fordicz-megh pennádat, s nyujcz ki szárnyaidat, Mohácznak
mezejére,
Az édesgető sors, ki veszélyre nagy, s gyors, ö forgo szeleire,
3735 Te Nemzetségedre, kit véve veszélyre, s végső temetéséré.
57. Ezt-is jegyezzed-fel kívántatik, és kel, miként történt romlása,
Hadakozásoknak, s végső ostromoknak ütközeti folyása,
Vers szerént ved rendben, s téry a' Tábor helyben, mi lett ott soknak
sorsa:
58. Látván az ellenség, s ennyi sok Törökség, népünk futamo-
dását, E
3740 Viszsa a' Dandárhoz, s az egész Táborhoz, nékiek hát adását,
Gondolák magokban, hátra futamtokban, Magyarok ravaszágát,
59. Azt-is gondolhatták, s seregben mondhatták, az sok ütközet miatt,
Ide, s tova-való, sok felé nyargaló, fáradozások miatt,
Alkalmas ideigh, s egy-néhány oráigh, sereglettek e' miatt,
- 3745 60. Mely dologh népünknek, s mi Nemzetségünknek, oly nagy
oltalmára vólt,
Hogy hátat adtanak, s vissza randultanak, Török megh-ütközet
vólt,
Kin Divánt tartottak, s magokban maradtak, Mars-is
czendességben vólt,
61. Más hogy azon éyjel, nagy sötét felhövel, az Eg bé borittaték, F
3750 Honnan zápor-esső, üzésekre késő, nyakokban ereszteték,
Isten kegyelméből, s bölcz itiletéből, oltalmokra adaték,
62. Sok ezer embernek, s Nemes vitézeknek, e' segítségül vala,
Az éy rá jövése, s mind zápor esése, hogy azonban lett vala,
Pogányt tartoztatá, s rájok sem boczáta, kin sok megh-szabadula,
63. A' derék ütközet, eggyik, s másik üzet, más-fél oráigh tarta, G
3755 Országunknak fénye, s hazánknak eleje, Pogánnyal harczot tarta,
Vére áldozatit, mint drága illatit, hol Marsnak be-mutatta,
64. Fellyül megh-irt tóban, s ennek posványában, sokan belé-
hullának,
Nagy mély örvényében, s tágas kebelében, nyavalyásúl valának,
Pállya futásoknak, s végső orájoknak, ottan véget adának,

E) Az Pogányságh Magyarok futását, álnokságnak gondolta, F) Az Zápor esső esés nagy hasznára vólt az Keresztyéneknek. G) A' derék harcz más fél oráigh tartot.

- 3760 65. Sokan alitották, s bizonynal mondották, hogy Király-is ott veszet,
Sebes futásában, s nyargallozásában, azon tóban be-eset,
Maga Táborából, s futo hadaiból, mert személye el-késet;
66. De csak hamar osztán, e' szörnyü harcz után, teste feltalál-
tatek, H
Iambor hiveitől, s Ország népeitől mind addigh keresteték,
3765 Sebes nyargalásban, s föld hasadékjában, ő halála történék.
67. Mohácshoz közelre, csak fél mért földnire, vala egy föld-hasadás,
Kit nagy vízzel töltöt, s ugyan teli öntöt Dunabéli áradás,
Mint egy pasványos víz, avagy mocháros iz, s mint egy Duna
szakadás
68. Cziliche falunál, s ennek határánál, vólt ez az vizbéli ér,
3770 Meredek partyai, s vadnak mély árkai, Duna arja hozzá fér,
Futo Magyarokat, szegényt, s gazdagokat, itt a' Török utol ér,
69. E' föld hasadásba, s viz áradásába, Király mind lovastól hólt,
Minden fegyverestől, és öltözetestől, valamint az harczon vólt,
Sok töb társaival, s futo Magyarival, itt fel-találtatot vólt;
- 3775 70. Nem meszsze ez helytől, Király esetétől, Trepka, és Azel testét,
Ottan fel-találták, s csak megh sem számlálták, sok holtaknak
tetemét,
Kik véresítették, s vérekkel öntözték, a' Mohácznak mezejét.
71. Az első seregben, s első ütközetben, Tömöri el-veszet vólt, I
Ki miat Pogányságh, s Töröki sokaságh, nagy károkat vallot vólt,
3780 Végre-is vitézen, s mint Hector mérészen, hazájáért ő meg holt,
72. Kinek fejét vévék, s kopiában tévék, Táborban ugy hordozták,
A' Pogány ebeknek, nagy győzedelmeknek, ezt jelenséül adták,
Rendre az hadak közt, s Pogány seregek közt, mindeneknek
mutatták,
- 3785 73. Végre a' Chászárhoz, s' vivék sátorához, és karóban függezték,
A' Keresztyénségnek, s Magyar nemzetségnek, czuffjára
helyheztették,
Győzedelmi jelnek, el-ment hire melynek, magassan fel-tétették;

H) Az Király egy Duna szakadásu érben eset. I) Tömöri halála.

74. Egy nappal harcz után, s Magyar veszély után, közel más-fél
ezerigh,
Kik rabbá esének, s vasba veretének, s kinoztattak sokáigh,
Végre életeket, szették mind fejeket, s megh-ölték egygül egygyigh;
- 3790 75. Sokan Urak közzül, és fő rendek közzül, így végezék élteket,
Török Tábor elöt, s Chászár szeme elöt, el-üték a' fejeket.
Evel düchösegek, s hires erősségek, nézék gyözödelmeket;
- 3795 76. A' nagy Mahométnak, Chászár Istenének, Magyar vérrel aldozék
Allahü kiáltván, Kadilecher osztán, Táborban imádkozék,
De Chászár nem késék, dolga hogy jól esék, tovább-is gondolkozék;
77. Kevés rabok közzül, s fogott népek közzül, kik megh tarttattak vala
Külömb a' többitöl, e' Pogány ebektöl, kik választattak vala,
A' Halál kezétöl, mint egy mészár-széktöl, vissza vitettek vala.
- 3800 78. Ezt-is csak a' végre, s ilyen tekintetre Chászár czelekette vólt,
Hogy Ibraim Bassa, Magyaroknak sorsa, tudakoznék hogy, s mint
vólt,
Illy nagy ütközetben, Királlyal mezöben, fő-fök közzül ki megh-
hólt;
79. Az Herczegh Miklos-is, de sokak mások-is, kik nem alacson
rendből
Eredetet vettek, s sok probákat tettek, s vágtak Pogány ebekből,
E' sorsra jutának, kik el-fogatának, szegény Magyar nemzetből;
- 3805 80. Nem csak nével vélték, s Herczegnek itilték, de ugyan valo-
képpen J
Király komornikja, s ország kinch tartója, azt vélték volta-képpen,
Sarczát-is fel-verték, s aláb sem engedték, ez okért semmi-képpen,
81. A' Fekete Mihály, és Maytény Mihály, Török közt tartatának,
Honnan nagy sok kinczel, arany, s ezüst pénznel, végre
szabadulának,
3810 Nagy sanyárusággal, és nyomorusággal végre haza iutának.
82. A' Királyunk kívül, kin nagy, s sok szív megh-hül, az harczon
el-esének,
Az hát adás után ide, s tova futván, nyavalyásúl veszének,
Egyházi rendből-is, s más méltoságból-is, Töröktöl öletének, K

J) Herczegh Miklost a' Király komornikjának álitották a' Pogányok. K) Egyházi rendek közzül el-esteknek nevek.

- 3815 83. A' Szálkai László, Egy-házi ör-álló, ki Esztergami Ersek,
A' Tömöri Pállal, egyik Generállal, az ostromnál el-estek,
Perényi Ferencz-is, ottán vesze ez-is, ki volt Váradi Püspek;
84. A' Péchi Püspöknek, a' Moré Philepnek, feje meszsze testétől,
A' Györi Pap Urnak, a' Paxi Balásnak, el-vált teste lelkétől,
A' kik az Egekben, s düchö fényességben, fogattattak Istentől;
- 3820 85. Gaczolyi Ferencz-is, s Pallinay György-is, nem meszsze fekszik
vala,
Chanádi, s Bosznai, kik Püspökségbeli, tisztet viselnek vala,
Ezek-is mind ketten, vitéz modra itten, harczon vesztenek vala;
- 3825 86. Zászlós Urak közzül, s Generálok közzül, lelkét adá Istennek, L
Nagy sok harcza után, vérét ontá osztán, s végét veté éltenek,
A' György Zápollyai, el-estek tollai, meg-hidegült testének,
87. Országunk Birája, és Zászló tartója, volt Király hadainak;
Vitéz Drakffy János, a' ki nem héános, hűségében Urának,
Mind egy czep véreigh, megh-mutatá addigh, hűségét Országának.
- 3830 88. Király Komornikja, s egyik hü szolgája megh-sebesült testével,
A' Mochác mezéjén vitézi erején, Hazánknak Nemesivel,
Ország Ferencz Gútthi, hűség volt a' tiszt, mezőt festé vérével;
89. Az ayton álloknak, s Király inasinak Trepka András Mestere,
Korládk Péterrel, ki-vont éles törrel, élében véget ére,
Egy czeppigh testéből, mint egy folyó érből, földre ki-folya vére;
- 3835 90. Király Udvaránál, s maga asztalánál Mestere bor tötöknek
Jeles Horváth Simon, az első ostromon, megh-sebesült szívének
Romlására juta, s véget ére czata; e' iutalma bérének!
- 3840 91. Rima Széchy Thamás, és Chetényi Mátyás, vitéz Prényi Gáborral
Sárkány Amburus-is, és Bánffy Sigmond-is, Palochai Antallal,
Viadallyok után, lelkek adák osztán, éltek el-fogyásával;
92. Az Hampo Ferenczel, töb Urak Chehekkal, Slik-is ott veszet vala,
Iános-is Bottyáni sok többek mások-is, ott maradtanak vala,
Nagy serénységeket, s vitézkedéseket, az Eg-is láttya vala,
- 3845 93. A' fő-fő rendekből, s Uri nemzetekből, a' kik ott maradának,
A' Ferencz Balássy, és Miklos Tárczay, többek kik ott valának,
A' Paxi Iánossal, s Istvánffi Iánossal, együtt mind megh-halának;

L) Világi Vrak közzül kik vesztenek-el a' mint következik.

94. Várdai Imrbével, és Podmaniczkivel, Orlovicz-is ott vala,
A' ki Segniának, Király vég-házának, fő Kapitánnya vala,
A' Pogány Sigmond-is, s Tornali Iános-is, vélek megh-holtak vala;
95. Pisoni Porkoláb, tisztiben nem aláb, mert ö-is ottan vesze,
Kálnai Iánossal, és Forgácz Miklossal, vitéz modra el-ese,
Kiknek hírek, nevek, és vitézi kedvek, el-futamodék meszsze.
96. Megh-nevezet rendből, nagy sok Nemességből, veszet közel öt
százigh,
Kiket megh-emplithet, s Kronicában tehet, Országunk heted izigh,
A' ki miat lábra, s régi állapotra, nem álhatánk mind eddigh.
97. Tizen négy ezerből, s a' gyalogh seregből, kik Táborban valának,
Ennyi nagy sok számból, sok szép gyalogságból, kevesen
szaladának,
Czak három ezeren, azon a' nagy téren, a' kik megh-maradának,
98. Kiknek seregeből, s had-viselőiből, egynél töb sem szalada,
Az Hannibál Cyprus, győzedelmi Tyrus, egyedül megh-marada,
Többi mind egy lábigh, együl egyyigh addigh, Török kardra
akada.
99. El-eset hiveknek, Urak, s Nemeseknek jeles vitézségekről, M
Hazájokhoz való, s életekben álló, igaz szeretetekről
Kronikát irhatnék, s sokat beszélhetnék eset történetekről,
100. Kiknek gyorsasága, s szivek bátorsága, Török romlására vólt,
Kardoskodásoktól, s vakmerő vóltoktól, sok Pogányságh megh
holt vólt,
Szultán Szulimánnak, s egész Táborának, nagy rémulésére vólt,
101. Karjokon a' vér folt, s sok Pogányságh megh holt, ezeknek
fegyverektől,
Veszet, praedáltatot, s lelkektől fosztatot, illy fene Tygrissektől,
Testektől megh-váltak, s mezön le-borultak, s tagok meszsze
fejektől;
102. Nem szánták élteket, s ki adták véreket, ö edes Hazájokért,
Curtius modgyára, mentek a' Halálra, kedves Nemzetségekért,
Az Halált szemlélték, s szemek előtt nézték, magok maradásokért;

- 3875 103. Mert düchöségesnek, s gyönyörüségesnek, Hazájokért megh-halni
Vgyán jonak vélték, s minnyáján itilték, életeket fogyatni,
Vérek ontásával, s testek romlásával példát akartak adni;
104. Noha testek megh-hal, de az hir-s név fen áll mind Világh
végezetigh
Vérek áldozattya, mint Abel illattya, füstí fel-hatot Egigh,
Phoenix-is Halállal sebes tűz langh által iffiúl-megh vén koráigh,
- 3880 105. Tekinch-megh Pellikánt, kinek kigyo lest hánt, fiait hogy válthassa
Mellyét meg-szaggattya, s vérét ki-árasztja, csak hogy megh-
uyithassa
Testét nem kimilli, fiait kedvelli, csak életre hozhassa.
106. Nem elég h hogy nével, és nagy nevezettel, hogy vitézek legyenek,
De proba-tétellel, hirt, nevet fegyverrel, magoknak szerezzenek,
3885 Vér szomjuzó Mársnak, s fene Bellonának, hogy megh-
felelhessenek;
107. Nemességnek színye, s Uraságnak fénye, sokakat megh-ékesít,
A' szerencze proba, ostoba valoba, vitézeket nemesít,
Bátorságot nemez, és hü sziveket néz, a' kiket megh-ékesít,
- 3890 108. Egy szóval a' véren, mint veres Tengeren, az Israëlnék népe,
Canáán földére, s örök düczöségre egész Magyarságh lépe,
Véren fundáltattak, s evvel el-fogyattak, kiket Pogány le-tépe.
109. Táborban az álgyúk, s mind vizi pattantyúk, kik a' harczon
valának, N
Népünk segítsége, és nagy reménsége, a' kik ben ott állának,
Nagy reméntelenül, és nagy véletlenül, Pogányhoz akadának;
- 3895 110. Ezeknek a' modgya, oltalma, és gondgya, chak szintén azon eyjel,
Hogy harczra készültek, s mely nap megh-ütköztek, gondolatlan
elmével,
Az Hardék Iánosra, bizattatték arra, ilyen hertelenséggel,
- 3900 111. A' ki serénységgel, s elmés vitézséggel, tudta forgatni dolgát,
Okoskodásával, s nagy méréz vóltával forgatta vólna magát,
Hogy ha idejében, lett vólna e' tisztben, viselte vólna gondgyát,
112. A' Lajos Királynál, kedves vólt Uránál, a' töb hivei közöt,
Kinek hüségében, vagy serénységében, soha megh sem utközöt,
A' tökéletlenség h, vagy egyenetlenség h, ehez nem-is férkezöt.

N) Minden lövő számit a' Magyaroknak a' Török el-nyerte.

- 3905 113. Harcz után jövendő, és következendő, másod nap a' Pogányságh, O
Mind éyjel, és nappal, Ianchár Kalapaggal rettentő nagy sokaságh,
Egetet, s pusztitot, s ottan körül rontot, ez a' nagy iszonyuságh;
114. Senkit nem kimillet, vágta, és rontottak, a' sok fene hohérok,
Apronak, öregnek, es iffiu személynek nem kedvezet az orrok,
Mind Aszszont, mind léányt ékesen virágzot, el-rablották Tatárok;
- 3910 115. A' nagy kegyetlenség, és rettenetesség, követé Nemzetünket,
Országunknak szárnyát, s remenségünk tornyát, le-töré
Cymerünket
Népünket le-vágá s mint Halál le-vágá, ki-sziva a' vérünket.
116. E' veszedelemnek, s e' szörnyüségének, versbe foglalására,
Török rablásának, s nagy pusztításának, elő-szamlálására,
3915 Kivel az harcz után, azon éyjel osztán, rohant a' Magyarásra
117. Elégh én nem uagyok, s inkább békét hagyok; mert halhatatlan
dologh,
A' ki Országunkban, s mi édes Hazánkban, Pogányságh miat
forog,
Istennek ostora, s soknak vég határa, ez az ártalmas horogh!
- 3920 118. Régi Kronikákban, sem Historiákban, nem olvastunk illy romlást,
Ellenség kard miat, vagy rablása miatt rettenetes pusztulást,
Mint Magyar nemzetben, ebben az üdőben, halhatatlan nagy
omlást,
119. Semmi vólt Trojának, s Görögh rablásának, tiz esztendős vivása,
Vespásiánusnak, s régi Pompéjusnak, Varok el-rontatása,
A' Magyar nemzetnek, és Keresztyénségnek vólt itten nagy
romlása;
- 3925 120. Mennyire értheti, s elmém fel-érheti, ez harczról csak ugy szólhat,
Kemény vér-ontásnak, szörnyü viadalnak, történetéről irhat,
Nem mint valóságot, de mint egy árnyékot, csak távul
tapasztalhat;
121. Ezt, nagy iszonyuságh, s vólt halhatatlanságh, csak hirrel-is
hallani, P
Régi irásokban, sem Historiákban, ezt fel nem találhatni,
3930 Kinek szörnyüségét, s rettenetességét, nehéz ki-beszélleni;

O) Pogányságnak iszonyu pusztítása Magyarországban. P) Czuda rettenetes történet.

122. Anyák gyermekeket, s édes szülöttöket, a' föld alá be-ásták,
Hogy gyenge rivások avagy kiáltások ne hallatnék bé-rakták,
Kik ott megh-fulattak, s egyygh mind megh-hóltak, halva onnat
ki-vonták
- 3935 123. Magok el-futottak, vala-hová láttak, Pogányságh szine előtt,
Omlot a' Magyar vér, s folt mint egy sebes ér, Törökök kardgya
előt
Szegény, s boldogh megh-hólt, soha ez még nem vólt Magyarságh
közt ez előtt!
124. Soha sem vólt mássa, e' romlásnak társa, s hirrel sem hallatatot,
Országban pusztulás, minden-felé dulás, s csak pusztítás láttatot!
Méltán büneinkért, s gyakor vétkeinkért, e' mi reánk adatot!
- 3940 125. Nép előtte futa, s ellenségh el-hata, szintén a' Balatonigh,
Dult, rontot, s égetet, kichint, s nagyot vesztet, nem mulatot
sokáigh,
Mindent megh-emésztet, vért mindenüt hintet megh-emplittyük
mindétigh!
126. Az hires, neves Péch, Magyarok közöt Béch, sem marada-
megh éppen, Q
Mert megh-égettetétek, s füstnek boczáttaték, szép városa mind
éppen,
3945 Vár Szent-egy-házával, Püspök lakásával, marada czuda képpen.

PARS DECIMA TERTIA

1. Vtolso részében, e' fel-tett czikelyben, szóllok a' Magyarságról,
Szem-látomást való, romlásunkra haylo, veszedelmes vóltaról,
És Török Chászárnak, Szultán Szulimánnak, tovább induláttáról;
- 3950 2. Müdön ezen dolgok, naponként kik forgók, nyavalyásúl vólnának,
S a' mi Hadaink-is, kik megh-marattak-is, ide, s tova futnának,
Népünk ellenségtől, s Hazánk Törökségtől, rútvól puztittatnának,
3. Az Erdélyi Vayda, s véle egyyüt hada, már Szegedigh jutot
vólt, A
Hol minden hadával, Erdély Táborával, le-is telepedet vólt,
Mint lehet siettet, de el nem érhetet, mert hazája távul vólt;

Q) Pogánynak rettenetes dulás.

A) Az Erdélyi Vayda már Szegedigh jöt vólt hadaival.

- 3955 4. Mint hogy azért haddal, s vitéz Hadnagyival, nem juthata
Királyhoz,
Egy könnyü kochira, fel-üle postára, siet a' Táborhoz,
S vitézen harczolni akarván ütközni, Török ellen népet hoz.
5. Ütközetnek napját, mint hogy az oráját, a' Vayda megh-tudta vólt,
3960 Hogy halasztás nélkül, s varokodás nélkül, akarattyok már a' vólt,
Hogy szemben szállyanak, s harczot-is tarczanak, a' ki miat sok
megh-holt,
6. Erre nézve azért, házája Királyért, ott akart jelen lenni,
Maga személyében, és vitézségében, véle együt próbálni,
Mert nem szánta volna, ha lehetet volna, Magyarokkal megh-halni.
- 3965 7. Frangepán Christoff-is, s ez az Generalis, Zágrábigh jutot vala, B
A' ki merészséggel, szép számos sereggel, s jo vitézekkel vala,
Kinek fegyverétől, és fényes törétől, sok Török megh-hólt vala;
8. A' Cheh Urak közzül, Pogány ellen tüzül, segítségre kik jöttek,
Győr körül egy része, mondom nagyob része, ottan le-telepettek,
Székes-Feier-Várig, töb része-is addigh, mint lehetet siettek;
- 3970 9. Ama Brándenburgi Marchio seregi, ott körül quártélyoztak,
Kiket segítségül hozzánk reménségül, Német-Országbol hoztak,
Ezek-is az harczról, Szultán Szulimanról, s ütközettről tractáltak;
10. Adám nevü-Hauszer-is, sietséggel ez-is, már addigh jutot vala,
3975 A' ki Cheh-Országban, és a' méltóságban, Cancellarius vala,
Hazánk Királyához, mint jól tett Urához, a' hüséghe vonzza vala.
11. Müdön a' Királyné, hogy a' sorsot vélné, bátorságosnak lenni,
Boldogh szerenchének, s hízelkedésének, vitorláját szemlélni,
Magában gondolna, hogy réa fordulna, és jo kezdene lenni,
- 3980 12. Azonban változás, s keserves hir-hozás, üte-megh a' füleit, C
Szerenczétlenségnek, s forgo veszélyének, ki-terjeszték szeleit,
Juta egy hir mondo, ki búra forgando, s megh-beszéllé hireit,
13. Az egész Magyarorságh, és Zászlos Uraságh, kit vakmerőségh viselt,
Kérkedékensége, s maga vitézsége, a' kiket harczra emelt,
A' forgo szerenche, s édesgető kinche, veszedelemmel terhelt,

B) Segítségék egygyünnen-is, s massonnanis el-érkezése C) A' Királynénak keserves hir üte füleit.

- 3985 14. Megh-játczék valóba, velünk a' Táborba, s mutatá chalárdságát,
Szivünket gerjeszté, s Mohácznál el veszté, Királyunk Uraságát,
Az alkalmatosságh, s héjában valósággh, jelenté kopaszságát,
15. El-törlé hirünket, s régi Cymerünket, Szulimán alá veté,
Szép siros földünket, s régi nemzetünket, Pogány kezében eyté,
3990 Hazánknak czillagát, s tündöklő világát, homály közzé rekezté.
16. Ez hir mondót látván, s halván a' Királyné, szavain el-ájúla,
Mint egy féligh megh-hólt, bú a' szivére folt, vér benne megh-
posdúla,
Nagy rémulésében, és ijetségében, mint egy féligh megh-hala,
17. Noha Király felől, s édes Ura felől, semmit még nem értet vólt,
3995 A' ki reménsége, s szeme fényessége, Isten után néki vólt,
Hogy nagy reméntelen, és ilyen véletlen, Moháczi harczon megh-
holt,
18. Vesprimi Püspökkel, és Turzo Elekkel, szörnyü rémulésében, D
Pápa követivel, s udvara népével, fut együgyűségében,
Posony Vára felé, a' sok hir el-telé, bús keserűségében;
- 4000 19. Házi eszközeit, s tárháza kincheit, a' Dunára hordatá,
Minden ékességit, és drága szépségit, az hajokra rakatá,
Ès a' Duna vizen, s ennek folyo izén, hajoit fel-vonatá,
20. Noha Orbánz András, kiröl írják, s nem más hajot fel-verte
vólna, E
A' Budaiaknak, futo Polgároknek, nagy károkat tett vólna,
4005 Akkor Esztergamban, ki Kapitányságban, tisztét viselte vólna,
21. A' mely ghymiákban, nevezet sajkákban, Budai Polgároknek,
Partékájokbol-is, pénzből, s egyébből-is, része vólt javaiknak;
Királyné kinchével, kik rakóttak evvel, az hajókon vóltanak,
22. Sokakról azt mondgyák, s beszédekkel toldgyák, Orbancz vitézi
közzül
4010 Királyné léányit, avagy fraucymerit, nagy sokak azok közzül
Gyaláztattak vólna, s czufoltattak vólna némellyek szüzek közzül,
23. Hogy czipelősekben, és láb-béliekben, katonák tánczoltanak,
S nagy kissebségekre, s szemtelenségekre, kérkedve ugráltanak,
De megh-czallya magát, s ebben ne hid dolgat, ez iránt irásának.

D) A' Királyné Posony felé fut. E) Orbánch András Esztergami Kapitány.

- 4015 24. A' sok ember vérén, s az ütközet térén, egy-néhány nap mulata, F
A' Szultán Szulimán, ez az irigy Amán, hadait megh-nyugotta,
Az honnan seregit, és minden ereit, Budára indította.
25. Heted napra kelvén, s annyi éy el-telvén, el-érkezék Budához,
Alkalmatosságát, s el-rendelé dolgát, kezde a' pusztitáshoz,
4020 Minden ellen állót, falut, s erős várot, boczáta Vulcanushoz;
26. A' Vár megh-marada, tüzre sem akada, Király istalloival,
Gyümölcsös kertével, vadak erdeivel s hozzá tartozoival;
Hol le-telepedék, még sem elégedek, naponként rontásival.
27. Hadait inditá, s menten el-boczáta, fene dühösségéből,
4025 Hadgya, s paranczollya, s ő nekik ayálya, nagy fenyegetéséből,
Hogy mind tüzzel, vassal Györigh fene Mársal vágják, s rontczák
énségből,
28. Duna, és Balaton, s mind a' mező háton, faluk, és Városokat,
A' kik ottan vadnak, és benne lakoznák, le-vagják mind azokat,
Mentől jobban lehet, s erejek terjedhet, terjeszék hatalmokat,
- 4030 29. Ez az András Orbánc, hűségébe nagy gáncz pusztán az
Esztergamot
El-hagyá bástyáját, s megh-nyita kapuját, Országunk diadalmát,
Roszszaságh viselé, s félelem el-telé, s félben hagyá oltalmát.
30. Káptalan Gyalogja, ezeknek Hadnagya, véle együt el-futa,
4035 A' Nagy Mathé Vayda, kiczin számos hada, Estergamból ki-futa,
Mind kettő hűségét, s ebben emberségét, félelem megh-czufolta,
31. Viségrádnak Várát, kinek számos árrát, senki megh-nem adhattya,
Mert szent Koronánknak, s hazánk Királyának, vala nagy kinch-
tartója,
A' kinek parasztság, s szerzetes Barátság, vala oltalmazója,
- 4040 32. Török Chászárt halván, közellyeb rándulván, hire el-futamodék,
Minden hajok szála, népünknek fel-állá, s félelem gyarapodék,
Ki-ki megh-ijede szaladáshoz kezde, futásról gondolkodék,
33. Oly nagy rémulés vólt, némely féligh megh-holt, nyelvét sem
mozdithatta
Vér minden testekből, s tagok részeiből, a' szivekre fordúla,
Még rejtek helybenn-is, s titok boltokbann-is, helyét nem találhatta.

F) A' Török Császár ez ütközet helyen egynehány nap mulatot.

- 4045 34. Komáromot, Tatát, s Székes-Fejér-Várát, a' Török hátra hadgya,
Az erősségekre, s derekas helyekre, vala legh-nagyob gondgya,
Másokra erede, s tovább-is terjede, a' Chászárnak haragja.
35. Az emberi elme, miolta értelme, ilyen nagy veszedelmet
Senki nem említhet, s írásban sem lelhet, szörnyü nagy veszedelmet,
4050 Mint Magyar-Országban, akkor üdö tayban, Magyar nemzet
szenvedet
36. Fellyül hallatta ez, s fellyül-is múlta ez, régi Historiákat,
Semmi Kronikákban, avagy írásokban, nem látunk illy dolgokat;
Mint édes nemzetünk, s kedves testünk, vérünk, szenvedet
fáydalmakat.
37. Ebben a' veszélyben, s szerenczétlenségben, mondom Magyar
vivását, G
4055 A' Pogányságh ellen, egy helyben véletlen, Török ellen állását,
Senki nem találhat, Marotnál kit mondhat, ellenségnek romlását,
38. Közel Esztergamhoz, s ennek Városához, Marót egy szép szigetben,
Ott való Erseknek, és Papi személynek, rendeltetet mindenben,
Mulatozására, s maga vigságára, a' Virtes közepében;
- 4060 39. Hová a' Magyarságh, Nemes, és parasztságh, sokan futottak vala,
Feleségek, fiok, s vélek szép léányok, be-szallottanak vala,
Magok oltalmáért, s akkor a' szükségért, oda szorúltak vala,
40. Ott a' sok Pogányságh, Török és Ianchárságh, nagy sokszor megh-
veretett,
Kik oda szorúltak, s e' helyben futottak, ellenek ostromot tett,
4065 Nagy szégyen vallással, és vérek ontással, miattok kárban esétt,
41. Végre immár látná, héában hullatná, Török Chászár vitézit,
Mar megh nem vehetné, héában kergetné, ütközetre Ianczárít,
Szekéres sánczoknak, mint egy köfaloknak nem bonthatná részeit,
42. Szükségh kénszerite, s elméjét terjeszté, hogy álgýúit vonassa,
4070 Hogy az erősséget, s ellenkezőséget, közöttök el-rontassa,
Rajtok tett inséget, illy nagy szégyenséget, vélek megh-torolhassa,
43. Megh-állá boszszúját, s terjeszté haragját, sánczokat el-rontatá,
Edes nemzetünket, s régi vitézinket egy lábigh le-vágotá,
Mint egy saskeselyü, vagy praedáló öllyü, véreket ki-szitatá.

G) Marotnál történt Pogány romlása.

4074 avagy praedálü [A szótagszám miatt is jav.]

44. Hol megh-hólt tagokból, le-vágot Magyarból, s testből
halmokat raktak H
Domboczkának látczot, emberekből állot, illy jelenséget hattak,
És mind ekkoráigh, mezőben e' napigh, rakási ott állottak,
45. Kik el-szalattanak, hirt rolok montanak, kik az helyben vesztenek,
4080 Huszon ött ezerigh, lehettek e' számigh, Pogány kardra estenek,
Mind kiczint, és nagyot, senkit megh-nem hagyot, fegyverrel
le-vertenek
46. Ütkozettől fogva, és eddigh számlálva, nemzetünknek romlását,
Sokan bizonyittyák, s valónak állittyák, hogy két száz ezer számát
Megh-fogot raboknak, s mind le-vágottaknak, fel-mulhattya
summáját;
47. Gondold-megh magadban, s okoskodásodban, szerenche
ravaszágát,
4085 Hazánk fiainak, s hires Atillának, régi sok Magyarságát,
A' ki virágozot, s meszszé el-ágozot, hamar mulandoságát.
48. Szuliman haragja, s fene éles kardgya, el-törlé mind egy harczon,
Ez hires nemzetségh, régi sok vitézségh, hogy illy kevéssé tarczon,
E' dühös oroszlány, s megh-adázot sárkány, hogy farkával le-
ránczon,
49. A' vakmerőségnek, s engedetlenségnek, megh-adák a' jutalmát,
4090 Együt az Urokkal, s kedves Királyokkal, el-veszték diadalmát,
És a' Török holdra, Szultán Szulimánra bizák az arany almát.
50. Illyen nagy veszéllyel, mint zápor essövel, Magyar-Országgh be-telék
4095 Nem lön tartalékja, szabad futamottya, minden rend megh-öleték,
Nem vólt chak egy hely-is köztök akar hol-is, ki oltalmazhattaték;
51. Drávától mind Györigh, chak nem Austriáigh, igen nagy rablást
téve
Sok ezer lelkeket, talált vala-kiket, öle, s rabúl el-vive,
Szabadon nyargalta, s határink vizsgálta, valamint vitte kedve.
52. Szomszéd Országok-is, hallák valakik-is, annyira ijedének, I
4100 Hogy Béczh tartományból, s annak városából, sokan ki-
költözének,

H) Magyarságnak Marotnál való szörnyü romlása. I) Idegen Országok-is megh-ijettek e' rettenetes romlastól.

Magyarok példáján, és szörnyü romlásán, a' sorsnak nem hívének,

53. Hajókat vonata, s hidat chináltata, hamar Chászár Dunára, J
A' Pesth Városánál, s oldala falánál, hogy jutna Magyarásra,
Már megh-dühösödet, s ereje terjedet, kész szörnyü ver-ontásrá,
- 4105 54. Czak vért szomjuhozik, praedálásban bizik, s vérből patakot chinál,
A' Magyar romlásra, s kész a' pusztításra, iszonyu mint egy Halál,
Szegént, és boldogot, vagy pedigh gazdagot, öl valakiket talál.
55. Jay soval megh-töltek, siralomra költek, minden felől a' mezők!
Erdők-is megh-sültek, és gyzban öltöztek, csak szomoruságh,
üzök!
4110 Jtt semmi vigasságh, van csak szomoruságh, üdök romlásra nézők!
56. Vadaknak gyomra lön, s madarak étke lön, sokaknak
koporsója!
Sok vad állatoknak, megh-éhült gyomroknak, Magyar test a'
praedája,
Szultán Szuljmán lön, illy romlást a' ki tön, soknak végső orája!
57. Tizen ötöd napigh, illy keves ideigh, Budán mulatot vala,
4115 Ennyi pusztitással, s ennyi vér-ontással, nem-elégedet vala,
Még-is tovább készült, mert mérgében feszült, s haraghját viszi vala,
58. Fel-földre inditá, Pesthnél hogy szálitta, hidon által hadait,
Megyen ő maga-is, helyén már dolgá-is; viszi fene vadait,
Jtt-is nagy chapást tön, mely nagy kárunkal lön, s el-pusztitá részeit.
- 4120 59. Maga-is el-kezdé, s minden felé küldé, seregeit rablásra,
Biztatással mondgya, hadgya, s paranczollya, mennyenek
Magyarságra,
Öllyék, és pusztitczák, s csak füstre boczássák, Országát bizonyára,
60. Duna, s Tisza között valahol ütközöt, Pogányságnak ereje,
Jszonyú romlásnak, s szörnyü vér-ontásnak, marada-megh chak
helye,
4125 Testekben rakodék, s halmokban hányaték sok Magyarságh
sengéje.
61. Vérrel megh-áradot, s ugyan zavarodot, Dunának tiszta vize,
Siralomra fordult, iay szotól megh-mozdult ninczen már édes ize,
Mert sovánnyá tette, s megh-füstösítette Szultán Szulimán tüze.

J) Török Czászár Dunára Pesthnél hidat czinaltatot.

- 4130 62. Miként aszály földet, szintén úgy fel-földet, a' Pogány fel-zavarta,
Fene dühösséggel, s nagy kegyetlenséggel, szélyel el-pusztította,
Lakosít le-vágta, Várait meg-hágta, s falait le-rontotta;
63. Magyarságh iob részét, de söt nagyob részét, kik által nem
kelhettek,
A' Tisza partyánál, s ennek határanál, fogyattak-el életek,
Pogány fegyverétől, s nagy dühösségétől, emésztették-megh testek.
- 4135 64. A' kik megh-marattak, s le nem vágattattak, nagy rabságra
esének, K
Némellyek hajokra, s Tengeri gallyákra, nyavalyásúl menének,
Életek fottáigh, s utolso oráigh, szolgálatot tévének,
65. Némellyek nagy sarczal, a' kiket nagy harczal Pogány nyere
váltak,
Sokaknak vérekkel, a' kiknek testekkel, Mahumetnek áldoztak,
4140 Némellyel pediglen, nagy árron meginten, pénzen el-adattattak;
66. Némely feleségét, mint háza szépségét, Pogány kezenél láttya;
Kiki édes fiát, és ékes Léányát keservessen ohaytya,
Vtzákról utzákra, mint barmot vásárra, mert Török hordoztattya,
67. Némellyek mind éltigh, fogságban mind holtigh, a' vasakat
pengették,
4145 Szomorú élettel s bus igyekezettel, hazájok emlegették,
Szép szabadságokat, s vitézi vóltokat, ohaytya kesergették.
68. Müdön már kedvére, s hazánkba mérgére szandékát ki-fakásztá,
Artalmas kelését, Országunk élését, a' kivel megh-apasztá,
Magyar vér-ontással, sok ember hullással, sebeit bé-tapasztá,
- 4150 69. Mint fene Oroszlány, praeda nem tudgya hány, vérben meg-
fertőződék,
Mint kan-agyarival, hazánk Magyarival, müdön már megh
küszködék,
Vér-ontása után, vissza térvén osztán, végre megh-iszonyodék,
70. Még-is telhetetlen, fene, és kegyetlen, uyiúl maga mérgében,
Tovább-is hazánkban, hogy pusztitczon abban, gondolkodék
szívében,
4155 Haragját töltheti, s tüzét gerjesztheti, vagyon reménségében,

K) Keresztyénséghez közül sokan rabbá estek.

71. De chudálatossan, Isten irgalmassan, szemeit ránk fordítá,
A' Keresztyénségnek, romlását hívének, s veszedelmét hogy látá,
Gonosz szandékától, és akarattyától, elméjét el-vonatá,
- 4160 72. Anatóliában, s kisseb Asiában, öszve-veszést támoszta, L
Szulimán haragját, Magyarokról kardgyát, ezekre fordította,
Maga nemzetére, mint ellenségére, mérgét ki-árasztotta.
73. Duna, s Dráva közöt, a' hol megh-ütközöt, és végh-Váraikat
megh-vett
Falait rontotta, s mind pusztán hagyatta, illy rettenetes kárt tett,
Buda töb Várakkal, és Tartományokkal, Pogányságtól üres lett,
- 4165 74. Mert vissza fordúla, s véle el-rándula, pusztito sokasága,
Eyjel, s nappal mégyen, haladék ne légyen, véle sok Janchársága,
Hogy az esz-vesztőknek, Asia népeknek légyen nyomorusága;
- 4170 75. Ott-is párt-ütőknek, és ellenkezőknek, hatalmát megh-mutassa;
Erejének savát, és hathato szavát, rájok ki-áraszthassa,
Hazája latrait, s belső ellenségit, fegyver alá hajthassa.
76. Isten ki az Egből, mint Királyi székből, mindeneket által-lác,
Ideigh türsz, s szenvedz, bünökre nem nézhec, emberekre ostort
adcz,
Bünből még-téröket, s néked könyörgöket, tellyességgel el nem
hadcz,
- 4175 77. Pogány fegyverével, s vér ontó törével, hazánkat sanyargatád,
Mint az édes Attya, haragját mutattya, harogodat mutatád,
De kevés üdöre, kegyelmességedre még rolunk el-fordítád;
78. Nem türod békével, kész vagy kegyelemmel, ezt az szörnyü
vér-ontást,
Keresztyénségen tett, a' kit hazánk érzett, ez veszedelmes romlást,
Angyalod boczárod, s viszont megh-uyitod, köztünk e' nagy
változást;
- 4180 79. Sok ártatlanoknak, s hozzád kiáltoknak vérek boszszú-állást vár,
Mint egy drága illat, s könyörgö áldozat, szined eleiben jár,
Fordicz ostorodat, rájok haragodat, s szánakozzál rajtunk már.

L) Szultán Szulimán vissza-térése.

- 4185 80. O' nagy hamis Amán te Szultán Szulimán, kit az kevélység visel!
Talám azt reméled, s boldogságban véled, hogy leked örökkén él?
Utolsó órától, s kegyetlen Haláltól, hogy még valaha nem fél?
81. Az óra folyton foly, megh-nem eszi a' moly, el-jár maga dolgában,
Az üdök el-múlnak, naponként el-futnak, ninchenek megh-
állásban,
Vizek modra folynak, vissza sem fordulnak, semmi üdök jártában,
- 4190 82. Életednek vásznát, nem veheted hasznát, majd ki metczik bordából,
Ez Világi joból, mint amaz arnyékból, lésszes halandoságból,
Gyarlóvá változol, s hatalmad el-oszol, Császári koronadból;
83. Hol léssen hatalmod? Ezentől ártalmod, s istápod megh-töretik!
Es csak négy singh földben, illy gyönyörűségben, tagaid be-tétetik.
Császári székedre, s te böczületedre, hamar más emeltetik,
- 4195 84. Ott senki nem udvarl, és Chászárnak nem hall; el eset birodalmod,
Cháron czólnakjában, s Lethes folyásában, léssen a' diadalmod,
Pluto oskolája, s Cerberus hálója, léssen minden hatalmod!
85. Töbször vissza nem térsz, s e' Világhoz nem férsz, honnan nincz
szabadulás
Sok ártatlan vérért, s a' Keresztyénségért, szivedben lesz bodulás,
4200 A' sok ördögöktől, s rettentő seregtől, lekedre a' tódulás,
86. El-veszed jutalmát, s fártságod hasznát, a' Mahomet hitinek,
Kinek Zászlójára, irád Alcoránra, nevét vitézségednek,
Kéért megh-vetted, s ellenséggé tetted, irgalmát Teremtődnek,
- 4205 87. De Istenre hagyom, (a' ki szivet adgyon, valaha nemzetünknek)
Szivét meg-uyitcza, s erejét forditcza, Pogányra vitézinknek,
Többé illy nagy romlás, hazánkban kár-vallás ne essék hiveinek.

PERORATIO

1. Melpoméne szóllyon, hogy már el-oszollyon Tragoediám folyása,
Megh-romlot hazánkról, s Szultán Szulimánról; lehessen halgatása,
Szünnyék Libéthrisnek, s végezödgyek ennek, ez ideigh forrása,
- 4210 2. Kösse egy czomóban, s tegye egy summában, en elmeknek
munkáját
Dáphnis ágainak, s termő Laurusinak, gyümölcsös borostyányát,
Magyar szókból való, s Rhythmusokból álló, irásomnak folyását,

- 4215 3. Mennyire lehetet, s elmém el-érhetet, annyiban dichirtessék,
Nyelv tudatlanságát, s rebegő mozgását, verseimmel kövessék,
Jo igyekezetem, és emlekezetem, vétkeiket ékesgessék,
4. Multságül irtam, s olvásonak hattam, viszont csak multságért,
Üdö megh-chalásra, s gond távoztatasra, szerzettem ok-adásert,
Kik Magyar Rhythmusban, s ezek folyásiban, gyönyörködnek
azokért,
- 4220 5. Tudom, czorba nélkül, s hogy nincz vétek nélkül, azt magam-is
meg-vallom,
Mert nincz semmi munka, kinek vétkes oka, ne lehessen találom,
Elmém kisdéd kinczét, s leg-első gyümölczét, nemzetemnek
ayánlom,
6. Ki-ki bár mit mondgyon, avagy hozzá adgyon, köszörüllye elméjét,
Magyar szó folyásnak, s tudatlanságomnak, keresse fel sengéjét,
Mohácز veszedelmén, ki-ki az értelmén, megh-üzheti mezejét,
- 4225 7. Az elme nem nyugszik, de mint Tenger habzik, ninczen oly szép
épület,
Ki czorbát ne lászson, s mint jo megh-álhasson, hozzá van sok felelet,
Tavaszi üdö-is, s zöldellő erdő-is, nem mindenkor kikelet.
8. Lajosnak esetit, s ékes indulatit, sokszor hogy megh-olvastam,
Szivem gerjedezet, s elmém feletkezet, hogy ezeket találtam,
4230 Hogy versekben tegyem, irásomban vegyem, ez okból inditattam,
9. A' Magyar hiveknek, s hazám Vitézinek, irásomot ayánlom
Kik fegyvert viselnek, s Török vért eresztnek, ezt azoknak czinálom,
És a' Magyar Mársot, mint hüseges társot verseimmel ayánlom,
10. Mint mezöt virággal, illy nagy sok joszággal, Isten öket áldgya-
megh,
4235 Karioknak ereit, s Kardgyoknak éléit, nékik élésitcze-megh,
Régi hirét, nevét, s Bellonához kedvét, egyszer még Uyitcza-megh,
11. Vér benne buzduillyon, s Törökre tódúillyon, mezöt magának
végyen,
A' Pogány határán, s régi diadalman, hasonlo czapást tégyen,
Szerem föld Várait, és töb határait, a' Töröktől megh-végyen,
- 4240 12. Mind egyenlő szivel, s tellyes értelemmel, nemzetünk vitézkegyék,
E-veszet hazánkért, s ezekért a' jokért, igazán iparkodgyék,
Kit Isten engedgye, s szerenczéssé tegye, hazáján megh-
nyúgodgyék.

REGES HUNGARIAE AB ANNO CHRISTI CDI. AD ANNUM
MDCLII.
UNGARICIS RHYTMIS DESCRIPTI

ATTILLA

1. Attila *Fejdelem* Bendegucznak fia,
Ama nagy Nemroknak kedves Onokája,
Kinek Engadiban születet Daikája,
Tisztiben pedigh nagy Schytiák Királlya.
- 5 2. Gotthus-s-Danusokat ki megh-zabolázá,
Nagy mérezségeket nékiek alázá,
Világnak négy részét mesziről vigyázá,
S-kardgiában haragját világon hordozá.
- 10 3. Megh ölé az Öczét hul Budát mérgében
Mivel Sicámbriát a' maga nevében
Nevezé; s fertőzék az Öcze vérében,
S-emlekezeti lön tellyes életében.
- 15 4. Az Aquilegiát hamar el rontatá,
S hires Argentinát erővel vitatá,
Kataloni mezön Hadait szállitá,
Hol a' veszteséget sors reá forditá.
- 20 5. Istennek ostora a' Keresztyenségen,
A' ki nehezen fért illy nagy terességen,
Ki nagy czapást téve Olasz Nemzetségen
Mindennek felelme Világh szélességen.
6. Ez Illiricumát hamar megh-hoditá,
Es erős hadait Romára inditá,
De Pápa szemétől lovát megh-forditá,
Sicámbria felé erejét inditá.

---

1 Fejdedelem 18 cerességen

CHABA ET ADALARIUS

- 25 1. Ezek nem alkhattak-megh a' Királyságban,
Attyoktól maradott kinches Uraságban,
Maga népét vágha ki-ki, haragiában,
Sok vér-ontást tettek a' Pannoniában.
- 30 2. Végre megh-terité egyik rész hadait,
Sicámbría felé üzeté Vadait,
Másik Schytiában rendelé dolgait,
Attya határára terjesztvén gondgyait.
- 35 3. Ki megh-gyözeteték a' Zvvatapolugtól,
Tavul üzeteték a' nagy Királyságtól,
Hamar el szakada a' Panoniáktól,
Senki nem rettege hatalmasságától.
- 40 4. De jött segítsége régi eleitől,
Hétt Fejedelemség Schytia Nemzettől,
Hellyre-is állittyák Országát ezentől,
De sokan megh-holtak Tanais vizétől.
5. Attya nyomdokiban lépék gyorsasággal,
Mérgében uyula ésmét Pogánsággal,
Europában lépék hada hamarsággal,
Sok népeket veszte nagy hatalmassággal.
- 45 6. Ismét fel állitá Attya birodalmát,
Ékes Városoknak rontatá köfalát,
Sok fal-törőivel lyuggatá oldalát,
Mert kegyetlenségnek adta vólt ő magat.

TOXYS

- 50 1. Arpád Nemzetéből Toxys születeték,
Kitől Olasz Ország el-pusztittatatek,
Sok erős epület ettől rontattaték,
S Pogányságnak jele megh bizonyítaték.
- 55 2. Azon Pogányságban végezé életét,
Attilla sirjahoz helyezteték testét
Örülék Németek ennek az el-vésztét,
De meg-is Magyarok siraták el-estét.

3. Magyarok Herczege Toxis sok hadakat,
Szerenczéssen viselt nagy Diadalmákat,
60 Megh-vett es el rablott sok tartományokat,
Magyarokhoz róvan szám-szerént azokát,
4. De megh-czendesedék megh-éhült elméje,
Mert megh-süté szemét arany tung sengeje
Evvel elegendik-megh szomiu gégeje,
S ettől nyomattaték hadának ereje.
- 65 5. Megh-terité hadát az Olasz Országból,
De még sem lépék-ki azért Pogányságból,
Czak mergét veté-ki, mert önnön magából,
Ereje-is nagy vólt a' Pannoniából.
- 70 6. Attila fegyvere forgot még kezében,
Nemzetétől szivot meregh vólt szivében,
Sok Népeket vesztet tellyes életében,
S praedáló farkas vólt a' Keresztyénségben.

GEYZA

1. Geyza Toxys fia szálla az Országban,
Herczégységhez kapa-s vak a' Pogányságban,
75 Szent *Pálként* de maydan leszen változásban,
Halyogja le-esik szemenek valóban.
2. Gyümölczös törökhöz ezt hasonlithatom,
Kitől Kiraly Neme származék valhatom,
80 Istentől adatek magva, azt mondhatom,
A' mint Kronikából olvasom s láthatom.
3. Egész Országostol megh-keresztelkedék,
Geyza ő magában ugyan iszonyodék,
Régi vallásától megh-idegenedék,
S Keresztyényi hitről osztán gondolkodék.
- 85 4. A' Szent Albert által tért az igaz hitben,
Üdvesseg Sisakiát tévé a' fejében, .
Szeretet, s reménség Paíssa kezében,
Kiért Angialoktól vitetéK Mennyekben.

90 5. Geyza akarattját nem viheté végben,
Nem engedé Isten elő menni ebben,
Kezei ferteztek mert keresztyén vérben
Az halál el vévé életét elsöben.

95 6. Következöire néz a' birodalom
Töle el veteték ez a' diadalom
Másoknak adaték Istentől hatalom
Mert réa érkezék az halálos álom.

S. STEPHANUS

- 100 1. Geyzának egy Fia mert lám születették,
Az Elsö Mátyrtól ki jövendöltették,
Szent Albert Püspöktől meg-kereszteltették,
És az igaz hitben fel neveltették.
2. Ez az igaz hitre hozá Nemzetségét,
Az Isten segíté karja erősségét,
Ki Kupan Herczegnek, rontá vitézségét,
Látá a' Pogány Nép bátor méréségét.
- 105 3. Legh-elsö Királlya a' Magyar Nemzetnek,
Romából hozaték Koronája ennek,
Jstentől rendelve vólt e' Nemzetségnek,
Hogy helyre hozassék félelme Istennek.
- 110 4. Aitatosságnak követöje e' vólt,
Jo szélid erkölchel meg-virágozot vólt,
Ki Gyula Herczeget rabságban vette vólt,
Hogy Keresztyenségre hozza, oka e' vólt.
- 115 5. Horvált, s Bulgárokra fegyverét fordítá,
Az egész hadait ellenek inditá,
Nagy gyözedelemmel fegyver alá haytá,
Jsten Egy-házait kivel gazdagitá.
- 120 6. Esztergamot látá Papi Ersekséggel,
Fejér-Várt tisztelé Papi ekességgel,
S Szent Mártont épité Szent Szerzetességgel,
Kiktől tiszteltetnék Isten kegyességgel.

PETRUS, ET ABA

1. Egyetlen; egy fia szent Istvánnak vala,
Szep Iffiusagában ki virágzo vala,
Erre birodalom, s-Korona néz vala,
De job Koronára Isten hitta vala.
- 125 2. Cheysla segite Pétert Királyságra,
Ez-is választaték a' Birodalomra,
De kevely erkölche nem vezérlé jora
Ki néki fordúla az után kárára.
- 130 3. Hamar ki vetteték ez a' Királyságból,
Melly vermet Magyarnak ása álnokságból,
Azonban szakada nyaka Uraságból,
Szerencze le-veté e' hatalmasságból.
- 135 4. De mayd Hendrik Chászár helyre hozá dolgát,
Megh-adá nekie kinczes Uraságát,
Abára bizta vólt Magyar Királyságát,
De kegyetlenségre ez-is adta magát.
- 140 5. Fene kegyetlenség Péterben termet vólt,
A' kiért az Ország nem szenvedhette vólt,
Egy-más után kétszer is üzettetet vólt,
De viszont Hendriktől vissza hozatot vólt.
6. Nyilas Magyarságtól Népe megh-öleték,
Német természetét el nem szenvedheték,
Magát megh-ragadván szeme ki-tolyaték,
Ki adván a' lelkét Péczen temetteték.

ANDREAS CUM LEVANTA

- 145 1. Szam-ki-vetésben vólt Péter Királyságtól,
András és Levánta hogy a' Magyarságtól,
Királlyá teteték, mert a' Pogányságtól,
Vonyatot elméjek s a' bálványozástól.
- 150 2. Véren menének-be ezek Királyságban,
Szent Gyerárdot ezek megh-ölék uttyokban,
Homályt hozának-be a' világosságban,
Míg székek teheték bé az uraságban,

155 3. A' míg Birodalmok széllyel ki-áraszták,
A' Pogány vakságra Népeket boczták,
Egy-házi Rendekeket kardra hányattaták,
De hamar a' zablát szájokba meg-rántak.

160 4. Véren építé fel András Királyságát,
Mellyben meg mutatá. Magyar vakságát,
Serénykedésével Levánta-is magát,
Vér szomjuzásában hagyá Pogányságát.

5. De lás chuda dolgot, s hamar változását,
Edictummal valo nagy elő szollását
Andrásnak nagy hamar vissza fordulását
Es Pogány hályognak szeméről hullását.

165 6. Népét keménységgel vévé igaz hitre,
Chalárdságh sziniével be-mene a' tisztre,
Szerzeteseket-is vön előbbi rendre,
Föl építé őket Isten tiszteletre.

ANDREAS ALMUS

170 1. Magára Andrára szálla a' Királyságh
A' kiben csak szinnel uyult vólt Pogányságh
A' Keresztyén hittre uyonna Magyaráságh
Ettől terítették s az egész sokaságh.

175 2. De nem soká lakék békével Országban,
Mert im Hendrik Czászár Péter-ért uyobban,
Ellenséges-képpen jöve határában,
Posont-is meg-vévé első Ostromában.

180 3. De Hendrik Czászár-is az árrát megh-adá,
Jobb részét hadának Magyar kardnak adá,
Vértesben mivelhogy ehségh el-ragadá,
Többé hogy ellenség nem lesz azt fogadá.

4. Ezért Salamonnak örök bizonyáságh,
A' Leányát adá mint drága zálágul,
Ajánlotta vala noha valóságul.
Franczia Királynak házastársasághul.

185 5. Diplomában való békeség szerzésre
Megh esküvék Hendrik tellyes életére,
Többít-is átkozá kik ülnek székére
Hogy ha ellensegül térnek Magyar Népre.

- 190 6. Kétt ezer szalannát, s-hatvan vizát küldé,
Ezer ökör marha Hendrikhez erede,
Kenyérnek száma nincz hogy lenne ébéde,
Andrásnak kegyelme Nemetre terjedé.

BELA PRIMUS

- 195 1. András után Béla jüve Királyságban,
Istenessen forgot Ország dolgaiban,
A' Keresztyén hitet meg uyétá jobban,
Ki Koronásztaték Szekes-Feiér-várban.
- 200 2. Nagy békeséghe vala ennek idejében,
Törvény folyást rendelt mert e' legh elsőben,
A' kin az igazság folyt régi üdőben
S-szép rend tartást szerze Ország közepében.
3. Ennek idejében ismét a' Magyar Nép
Ki keresztyénséggel az előtt vala szép
Viszont Pogányságra aprolékonként lép
De e' Bela előtt nem vala helyes, s ép.
- 205 4. Nagy fene dühösség vezérlette őket,
Mert még a' Pogányság gerjeszté sziveket,
Fegyver alá veték Egy-házi rendeket,
Sokan Mártynomul adák-ki lelkeket.
- 210 5. Bujában a' Király küldé Magyarorságra,
Ezért a' vakságért hányassanak kardra,
Töbször ne legyenek e' botránkozásra,
S-meltoknak itilé bizony az halálra.
- 215 6. Ki végre Demesben székéből ki-esék,
Es gyógyulhatatlan betegségben esék,
Három esztendeig Királyságban késék,
Sixard Kalastromban temetése esék.

SALAMON

- 220 1. Salamon fegyverrel jöve az Országban
S Czehek erejével szálla-be, Budában,
De ném lön Szerenczés az után dolgában,
A' Szerencze ravasz volt állapottyában.

2. Geyza nem szenvedé a' Királyi székbén,
Társul ő magának, s esék irigységben,
Noha Görögöket egyes értelemben,
Ronták, és pusztíták Országok mindenben.
- 225 3. De az el-nyert praedán megh nem alkhatának,
S a' nyert jutalomon nem osztoshatának,
Ki miat mind ketten a' kardhoz kapának,
S magok nemzetéből sokat le-vágának.
- 230 4. De megh-gyöze Geyza gyors vitézségével,
Salamont megh-veré tellyes erejével,
Ki veté Szekéből gonosz erkölczével
S poenitentiara méltó érdemével.
- 235 5. Jsten nem szenved-el soha gonozságot
Noha egy ideig tür-el mint joságot,
De hamar emberen tesz változoságot,
Homályban borit-el tündöklő világot,
- 240 6. Király szekén kívül életét végezé,
Mert a' sok gonozság elméjét megh-gyöze,
Nyomoruság Lelkét testében-is főze,
Baráti köntösben holtig éltét üze.

GEYZA SECUNDUS

1. Az első Belának fia Geyza Királ,
Salamont megh-ervén az Orzágh reá szál,
Joszágos dolgokban mint erős oszlop ál,
Nitraj Púpökségh emlékezetül ál.
- 245 2. Cálmán, és az Almust két szép fiát nemzé,
Salamont, a' Battyát fegyverrel megh-gyöze,
Erős vitézséggel mind addiglan üze,
A' míg Orzagából meszsze földre üze.
- 250 3. Kinek idejében támoda nagy ehség
Országunkban való türhetetlen inség
Egész Magyarágon nagy halálos szükség
Kit soha nem említ emberi-Nemzetség.
4. Jstenes élet vólt ennek fel-tött czéllya,
Untalan tündöklöt szent élet példája,

- 255   Örök Boldogság vólt kiért ajándekja,
              S Menyegben pediglen duczö Koronája.
5. Kegyes, s Isten felö vólt Geyza dolgában,
      Erös, s gyözedelmes hadakozasában
      Mert szerencze nem vólt neki változásban
260   Ez-ért nagy Királynak hivatot Országban.
6. Az hálal nem nézé Királyi hatalmát,
      Czak réa boritá hamar a' mély almát,
      Kezébül ki rantá az szep arany almát,
      Váciban rakattatá testére az halmát.

S. LADISLAUS

- 265   1. Méltó Királyokká az Urak választák,
          Királyi Szekere düchójül szoliták,
          Ország Koronáját fejében adaták,
          Nemessek Lászlónak féjeket megh-hayták.
2. De Salamon sokszor akará ki üzni,
270   Szekéböl szemellyét magá-ért ki vetni,
          E' nagy méltóságban maga akart ülni,
          De a' uak szerencze nem kezde szolgálni.
3. László Lengyeleket hadakkal fárasztá,
          Es vér forrásokat bélölök árasztá,
275   Országában mindent békeségél tartá
          Szép gyözedel-mivel Nepet tamogatta.
4. De nem mehet-elö el-kezdnet dolgában,
          Nem lehet szerenczés fell tött szándékában,
          Kivánsága a' vólt hogy Palaestinában
280   Hadával be mennyen, s ronczon Poganytságban.
5. Az Halál megh-fosztá hamar életétöl
          Magához vetetek Lelke Istenetöl,
          Diczirtetet dolga Országban mindentöl,
          Szentül-is megh-valék e' Világi tisztöl.

285 6. Nagy hasznára vólt ez a' Magyar Országnek,
S szaporítására az Szent Koronának,
Mert im Országait Horváth Dalmatáknak,
Koronánkhoz rová s töb határainak.

COLOMANNUS

290 1. Almus Successora vólt Lászlo Kiralynak,
De Kálmánra nézet szeme az Országnek,
Mert üdösseb vala, száma napjainak,
Ő kapá azért el székét Királyságnak.

295 2. Magyarság alatta nagy sokat szenvedet,
Attya-fiak közöt zur-zavar eredet,
Nagy haboruság-is közöttök kezdödöt,
Mellyért az Országnek esze-is veszödöt.

300 3. Mert nagy vér szomjuzás viselte ez Embért,
Nagy feneséggel bánt a' kihez hozzá fért,
Vér ki ontás nélkül fegyvere megh nem tért,
Jdejében minden kegyetlenséget ért.

4. Az Historikusok sokan azt beszélik,
Hogy Váradi Püspök lött vólna itilik,
De Pápa engedte vólná azt remenlik,
Hogy Királlyá légyen sok közülök vélik.

305 5. A' Velenczésekkel nagy hadakat tarta,
Jádrát hatalmassan tölök vissza vonta,
A' régi mód szerint Királysághoz róttá,
Es Dalmatiat-is le czillapította.

310 6. Am hamar Almusnak szemét ki-tolyatá,
Bélát-is a' fiát mert megh-vakittatá,
Ötet-is az halál hamar ragadtatá,
S Szekes-Fejér-Várban földben takartatá.

STEPHANUS SECUNDUS

315 1. Első szülöt fia a' Cálmán Kiralynak,
Uráva tététek a' Magyar Országnek,
Feier-várban vévé jélét Koronának
Régi modgya szerint a' töb Királyoknak.

- 320 2. Megh-állá boszuját ez a' Lengyeleken,
Meg-forgatá kardgyát hamar a' Czeheken,
Nagy czapást tön keze hamar mindeniken,
Attya boszujá-ért az ellenségeken.
3. De nem lön szerenczés a' Görögök ellen
Megh-jáczék itt az sors véle nagy éktelen
Mert megh-kelle tézni futással hertelen
Melly dolog történék rayta reméntelen.
- 325 4. Ezt Meny-ütö-könek neveste vólt kösség,
Mivelhogy viselte a' nagy vak-merőség,
Czak maga eszén járt, töre vólt remenség,
Másoknak tanácza nála nem vólt szükség.
- 330 5. Hogy magtalan vóltát megh-ismérte vólna,
Magzatot ágyassa szüendő nem vólna,
E' nagy méltoságra haszontalan vólna,
Hólta után másra az Királtság szálna.
- 335 6. Országhtól megh-vála s Calastromban méne,
Hogy élete inkább czendessegben lenne,
Egren a' testiből lelke-is ki-méne,
Váradon temeték hogy ott porrá lenne.

BELA SECUNDUS

- 340 1. Kiralyi Nemzetből Bela születették,
E' neven második Királlyá tétették,
Székes-Feiér-várban szekében ültették
Szent Koronával-is ott tiszteltették.
2. Kálmán irigysége a' kit megh-vakita,
Holtig setétségben ok nélkül boczáta,
A' nap világától tömlöczben szorita,
Mint rabot foghságban, homályban borita.
- 345 3. Hellyessen viselé Országának gondgyát,
Mert az Igazságnak megh-vettete ágyát
Minden rend-tartásnak megh-vette volt modgyát
Nem szíta maganak szegénységnek fadgyát.
- 350 4. Négy fiu magzattal Isten áldotta vólt,
Két szemei helyét nyomossa tette vólt,

Noha teste földben, de neve megh nem holt,
Emlékezeti nagy Magyarországban volt.

- 355 5. Borichus Herczeget Kálmánnak a' fiát,
A' ki Országának kívánta volt sirját,
Futásra fordítá, s el toré az iját,
Had támasztásának meg-adá a' diát.
- 360 6. Végre keresztyénien végezé életét
Mert Geyzának hagyá Országának tisztét,
Nemzetünk siratá, nekie el estét,
Fejér-várott tévék Koporsóban testét.

GEYZA TERTIVS

1. Az harmadik Geyza másik Béla fia,
Ennek négy fia közt ki volt nagyobbikja,
Joszágos dolgoknak fenyeskedő napja,
Lön Magyar Országnak Királlyá s Istápja.
- 365 2. Német, s Bavarusnak le-toré a' szarvát,
Austria-béliek megh-érezék a' szavát,
Sött még Szászokra-is hatalmának hamvát,
Népek romlásával rá-borítá havát.
- 370 3. Mivel Poson Várát el foglálták vala,
Országá széleit dulva hatták vala,
Sirját Austriában bé takarták vala,
Kiért szégyen valva vissza-térnek vala.
- 375 4. Kiknek Praedájával Istennek áldozék
Ragadományokkal oltár illatozék
Istennek Egy-házá kinczekkel virágzék
S erős diadalma széllyel el ágazék.
- 380 5. De mint kegyes Atya kezeit ki-nyujta,
Menyből, mint Dávidot Ostorával sujtá,
Egész Országára haragját árasztá,
Országát éhséggel s népét látogatá.

6. Négy fiu magzatot nemze országában,
Kiket successorul hagyta hazájában,
Szentül végezödék élte futásában,
Teste nyugovék-megh székes-Feier-várban.

STEPHANVS TERTIVS

- 385 1. Harmadik Geyzának fia István Királ,
Mellyet a' Kronika harmadiknak számlál,
Magyar Királyságban ez-is hátra nem ál,
Szerencze mert néki Koronáual szolgál.
- 390 2. Sok had-viselését az irás beszéli
Es jeles dolgait Országunk szemléli
S düczö diadalmit az Egh-is hirdeti
Kinek dicziretét pennám-is neveli
- 395 3. A' Dalmatiában sok hadakat viselt,
Velenczesek ellen birodalmat emelt,
Számos seregével Országokat terhelt,
Kit jáczó szerencze szárnyára fel-emelt.
- 400 4. Görögh Czászár ellen karját fel emelé,
Emmánuel hadát hamar el törölé,
Sok féle Nemzetség haragját kerülé,
Hazánk győzedelmét naponként örülé,
5. Össi fiaitól nagy sokat szenvedé,
Cáto-ként ki nekik, sokat-is engede,
De nagy türés után haragra gerjede,
S nagy boszszu-állásra ellenek erede:
- 405 6. Lelke a' testétől mag nélkül megh-valék,
Szama napjainak azontol bé-telék
Nemzetünknek napja északra-is valék
Esztergamban teste por, s hamuvá válék.

BELA TERTIVS

- 410 1. Geyza Nemzetéből *harmadik* Belára,
A' Királyságh szálla, csak önnön magára,
Birodalma után Egész Országára,
Nagy czendesség szálla megh-maradásokra.
2. Mulatságh viselte Királyi elméjét,
Mert a' nagy sulyos gond nem terhelte fejét,
415 Vraságnak szentelt Iffiúságh sengejét,
Mellyekkel mulatta job részén idejét.
3. Ő Királyságában Mars nem fegyverkezet,
Szomszédsag ő véle nem-is ellenkezet,
420 Sohul semmi gondgya néki nem érkezet,
Másnak-is ártanni ő sem igyekezet.
4. Kegyesség viselte, a' vitézlő rendhez,
Jo voltát mutatta minden Emberekhez
Korona méltó vólt Királyi fejéhez,
Jgzsággal fordult a' joknak igyéhez.
- 425 5. Tolvayságban lévök kik Országban vóltak,
Hazájában széllyel a' kik praedalkodtak,
Az uton-járokon erössakoskodtak,
Méltó büntetéssel megh-jutalmaztattak.
- 430 6. Országunkban néki két fia marada,
A' kiknek-is napjok réájok virrada,
Birodalom után elméjek fárada,
De vegre méltóság Imrere akada.

EMERICVS

- 435 1. Békességben tartá Imre az Országát,
Hadakozás nélkül tölté-el Világat,
Czendességben tartá kinczes Vraságát,
Nem dulá s pusztitá senki a' Ioszágat.
2. Ellenség ellene hadat nem mozdítot,
Szomszéd fejedelmet barátsággal látot,
440 Gyülöség szivére senkitöl nem hatot,
Fegyveres hadakat melly okert nem tartot.

3. Gygist követte vólt e' minden dolgában,
Békesség czimeret viselte uyjában,
Nem-is gyönyörködöt, ez a' fene Mársban,
Szomszéd Országokban való vér ontásban.
- 445 4. Bellona fegyvere a' vértől nem tisztult,
Fegyverkedésétől senki megh nem busult,
Vér szomjuzo Pallás romlásra nem todult,
Mert békességes sors mindenekre fordult.
- 450 5. Szánto, Vető, földnek gyümölczét el vette,
S munkás szőlő hegyét szabadon mivelte,
Szívét ellenségtől senki nem féltette,
Ellenségnek hire nem-is rettentette.
- 455 6. Kilencz esztendeig a' Királyi tisztben,
Méltoságot viselt Imre életében,
Az után a' Párkák ennyi idejében,
Eletét el-metzék, s temetteték Egren.

LADISLAVS SECVNDVS

- 460 1. A' második László a' Vak Béla fia,
Szerelmes Attyának szemének Világja,
Vénsége tápláló oltalma, s istápjá,
Tellyes életének reménye, s Oszlopia.
2. Jffju idejében Világból szoliták,
Elete virágját, homályban szoriták,
Királyi hatalmát semmive fordíták,
Czak négy singh föld alá véletlen boríták.
- 465 3. Aleg hatt holnapig visele Koronát,
Az halál el rantá a' szép arany almát,
Meg-homalyosítá minden diadalmát,
Sors réa boczátá az halálos álmát.
- 470 4. Attya méltoságát felyül mullya vala,
Okoskodása-val fel halladgya vala,
Joság, s tanácsával mert meg-dullya vala,
Királyi méltoságh véle termet vala.

475 5. Hogy ha meg-tekinted joságát s vizsgálod,
Alkalmatossabnak Attyánál találod,
Fejedelemségre illendöbnek vallod,
Sok szép indulatit ha elő számlálod.

480 6. De hamar mint virág szépsége hervada,
Mint a' ki nyilt rósa ugyan megh-lankada,
Halál hálojára véletlen akada,
Fold alá a' sirba be-rekesztek oda.

ANDREAS SECVNDVS HIEROSOLYMITANVS

1. Harmadik Bélának fia András Királ,
Kire a' szerencze valóban rá-talál,
Minden diadalom boldogságában ál,
Fejer-Várban réá Ország, s Korona szál.

485 2. Házastársat véve a' Német Némzetből,
Getrudot magának, de Királyi Nemből,
Szent Ersébet Aszszont ki szülé mehéből
Belát, Kalmánt, s Andrást Isten kegyelméből.

490 3. Jerusálembeli méltán nevezteték,
Babyloni Szultán töle megh-vereték,
Nagy erős baj-vivás általa téteték,
Ki által a' szent föld vissza foglaltaték.

495 4. Constántinápolyban a' míg oda jutna,
Széles Asiában, hadakat inditna,
Getrudot a' Bánkban, hogy megh olte vólna,
Véletlen hozzája Bán-is jutot vólna.

500 5. Mert Bán feleségét nagy vétekben ejté,
A' Getrudnak öcze ágyát szeplösité,
Melly miat életét Királyné el veszté,
Bánkban fegyverével, mert az földre ejté.

6. Egész szabadságnak e' lön a' tükore,
Nemes Uraságot oszta vitézségre,
Diplomát irata emlekezetére,
Magyar Fejedelmek esküsznek a' kire.

---

482 szerencze 492 szend

BELA QVARTVS

- 505 1. Negyedik Belára szálla a' Királyságh,
Mellyet zengő szoval kiált a' Magyarságh,
Kezében adassék erő, s hatalmasságh,
Köszönték minnyájan a' Magyar Uraságh.
2. Huszon ött esztendőt Attya után regnált,
510 A' kit életében sok nyavalya talált,
Változandoságot Országában számlált,
De Királyságától e' még-is megh nem vált.
3. Ennek idejében Tatár nagy rablást tén,
Birodalmat véve Nemzetünknek vesztén,
515 Tenger mellé futa Vitezi esetén,
Három esztendeigh Tatár lakék kestén.
4. Rhodusból azonban segítsége jöve,
Frangepánok által birodalmot vöve,
Friderik Herczegre mérges nyilat löve,
520 Vy-helynél vitézül kit az földre töve.
5. Ottocarus ellen nagy hadát inditá,
Morvánál hatalmát Czehekre forditá,
Hamburknál ellenség erejét megh-rontá,
Nagy-szombat-varosát ki töből rakatá.
- 525 6. Aitatosságtól Király viselteték,
Joszágos dolgokban Lelke öltözteték,
Holta után a' kik Istenhez követék,
Esztergamban teste földben temteték.

STEPHANUS QVARTUS

- 530 1. Attya után lépék Kiralyi székében,
Hazánk Koronája teteték fejében,
Kinek diadalom adaték kezében,
Hátra nem maradot hadi szerenczében.
2. Szerencze szárnyára eztet fel-emelé,
Egész Czeh Országot ereje el-telé,
535 Ottocarus Királyt haragja el törlé,
Ki Attyát megh-veré üzvén Hamburg felé.

3. A' ki Bulgáriát adozová tévé,
Egész Mysiával hatalmában vévé,
540 Királyi pálczáját Koronánkhoz vévé,
Királyi hatalmát illy meszsziरे tévé.
4. László, és Maria két gyermeke vala,
Léánya Károlnak hütös társa vala,
Ki Marcellus Kárólt ismét szülte vala,
Sicilia Ország a' kit ural vala.
- 545 5. Harmad-fél-esztendöt Kiralyi napjai,
Székében számláltak holnapi s orái,
Es szaporodtanak testi nyavalyái,
S megh-nehezettének naponként tagjai.
- 550 6. Ki-adá a' Lelkét orája, el-telvé,
A' kinek halálán Ország keseredvé,
Testét Koporsóban, házában bé tévé,
Buda szigetében lön el-temetetvé.

LADISLAVS TERTIVS

1. Kun László harmadik Attyának szekében,
555 Ki-mulása után azon esztendőben,
Egész Uraságtól Korona fejében,
Téteték, s Magyar nép Urala mindenben.
2. Czeheknek Királyát amaz Ottocárust,
A' ki eszi ellen fel-tette vólt laurust,
560 Hamar földre ejté mint az hervat Tirust.
S vele el-törölé hada-béli Chorust.
3. Masodszor Tatárok ennek idejében,
Országunkat dulták iszszonyu inségben,
Pestigh el-hatának kegyetlenségekben,
Eszteudöt töltének jo-lako földünkben.
- 565 4. Vöve házas-társot ez Apuliából,
Káróly Király leányát az Olasz Országból,
De viszont ki-tére hazasulásából,
S a' Kun Léányához hayla kívánságból.
- 570 5. Pápa Követével inteté vétkéröl,
Hogy mégh-viszsa térne gonosz életéröl,

Isten szerént élne s gondolna Lelkéről,
Mivel számot adna mas világon erről.

- 575 6. Azonban Kunoktól Király megh-öleték,
A' kikhez haylot vólt azoktól veszteték,
Nyavalyásul élte ott el-végezteték,
Keseredet teste halomban téteték.

ANDREAS TERTIVS

- 580 1. Az harmadik András Attyanak Czillaga,
Ötödik Istvánnak Nemzetséges ága,
Nemes Országunknak tündöklő világa,
Mint a' mezőségnek szép ki-nyilt virága.
2. Hazánknak el-véve fényes Koronáját,
Austriaijának le-töré a' szárnyát,
Jo vitézségével mutatá a' modgyát,
Egen-is hatalma megh-uyitá holdgyát.
- 585 3. A' Romai Pápa Cárulus Robertust,
Országára küldé hogy a' Királyi just,
Magának foglalná, s e' düczö titulust,
Pápa fegyverére tün nevető Rhytmust.
- 590 4. Meg czalá a' koczka Pápa tett Királyját,
Szerencze el-töré hamar az Istápját,
Bánatra fordétá vigazságos napját,
Mert el nem kaphatá Orzágh Koronáját.
- 595 5. Andrással termet vólt Királyi meltoságh,
Nem ijét árnyéktul e' vitezi Joságh,
Noha jól ismérte hogy változandoságh,
Valamit Annya szül el hervadandoságh.
- 600 6. Orája el-telvé le-fekvék ágyában,
Es nagy czendességben niugovék az Urban,
A' Minoristáknal János Templomában,
El-temetése lön Buda Városában.

CAROLVS ET VENCESLAVS

1. Carolust még kised *iffiu* idejében,
Nagy inséggel látá sors esztendejben,
Kevesen Urallák mert a' Nemessegeben
Attiát el-feleiték, ki vólt idejében.
- 605 2. Országgh megh hasomlék, Venceslaust hozák,
Némelliek votumit nekie aldozák,
A' Czeh Király fiát ellenere hozák,
Országánák részét mind addig futozák.
- 610 3. Hamar megh-valtozék a' szerencze sorsa,
Még a' kösségnek-is ellene van voxa,
Károlynak adassék Orzágnak e' jussa,
S ne legyen Véncé-nel semmi titulussa.
- 615 4. Sok insége miát Attiához folyamék,
Ki Pesthez taborban hozzája erkezők,
Egy kevés ideig ottan mulatozék,
Míg fia tisztéből Budan ki-öltözék.
- 620 5. Koronát magokkal vivék Czeh Országban,
Mert hatalmok alat vala Királtságban,
Czak az hírét hagiák itt Magyar Országban,
Ki-ert Nemzetségünk esék busulásban.
6. Veszekedés után Király urázkodni
Kezde, mert az Ország kett Királyt uralni
Nem szenvede, mint ég ket napot viselni,
Ki szokot egy-mással gyakran ellenkezni.

OTHO BAVARVS

- 625 1. Bavaria-beli Otho, be-hozaték
Némely Magyarság-tul Királyá téteték,
Székes Fejér-Várban megh-Koronáztaték,
Jlly nagy méltóság-gal föl-ékesétteték.
- 630 2. Megh-hozá Koronát e' Venceslaus-tul,
Nép mellé adaték neki az Orzágtul,
Tiszteltetik vala egy néhány Uraktul,
Kedve uyul vala e' nagy méltoságtul.

---

601 kisedet 630 Orzágtul

- 635 3. Dücösség kívánás vévé Magyarságrá,
Hír s neu szomjuhozás ragadá világra
Az Országnak terhét vévé ő vállára,
Ugy tetszék hogy kelne mayd hamar szárniára.
- 640 4. Oh vayha az Ember láthatna jövendőt!
S tudhatná mindenben a' következendőt!
Hivságnak alitna minden el-veszendőt!
S elmeje tudhatná a' megh-lehetendőt!
5. Hamar megh-valtozék kedveskedő üdö,
Mert Othonak leve harmad fel estendő,
Nem zöldelle neki a' szep Laurus Erdő,
A' ki örömére vólt legh első kezdő,
- 645 6. Az Erdelyi Wayda hamar megh-ragádá,
Othot rabbá tévén foghság alá adá,
Országh oltalmára nem erdemés mondá,
Kinczét praedáltatván Országbúl ki-adá.

CAROLUS PRIMUS PVER

- 650 1. Az Ezer három száz és tiz Esztendőben,
Károly Mártes fia a' Királyi tisztben,
Lépék, noha gyermek s kizded idejében,
De reá erdemes, s méltó személyében.
- 655 2. Az egész Magyarságh mint Urát böczüllé,
Ekes Koronával fejét megh-tisztelé.
Szomszéd határokat hire-is el telé,
Végre gyözedelme méne étszak felé.
- 660 3. Groff Trénczhéni Mathét fegyver-rel meg-veré,
Hatalmas erejét megh-ronta és töré,
Minden birodalmát, s kinczet-is el-nyeré,
Kassán erejének keze végét eré.
4. Hazánkat ki nem czhak kardal oltalmasta,
De széles határral megh-szaporétotta,
Szomszéd Királyokat hozzája haitotta,
Országh gyözedelmét meg sokasétotta.

- 665 5. Dalmatát, Serviát, s Lodomerusokat,
Bussiát, Horvátot, s a' Cummánusokat,
Bosnia és Bulgar Országban valokat,
Birodalma alat megh-tartá azokat.
- 670 6. Ennek idejében Sáska uralkodék,
Megh-szamlálhatatlan sokká szaporodék,
Országunknak kára kí-ert gyarapodék,
A' kinek utánna éhség h öregbedék.

LUDOVICVS PRIMVS

- 675 1. Első Lajos Király mint szép drága virtus,
Páphos szigetében illatozo myrthus,
Töb Királiok közöt fénlő Amethystus,
Ès nagy giözedelmü Vespasian Tythus.
- 680 2. Kirül emlekezet mind holtigh fön-marad,
Ennek diczhéreti mint a' Tenger árad,
E'szakra enijszer napja-is fel-virrad,
Kik számlálásában az elme el-fárad.
3. Mint Nagy Alexander sok hadakat viselt.
Melliet a' szerenczhe Triumphussal keduel,
S nagy düczhösségessen szárniára-is emelt,
Kinek ellenséget hire, s neve terhelt.
- 685 4. E' Kummánusokat Pogányi vallásbúl,
Jstenhez terété a' setét vakságbúl,
Nap világra hozá a' Lelki homálbúl,
Ès ki-szabadétá ördögi foghságbúl.
- 690 5. Lengiel Királyság-ra e' választattaték,
Korona s hatalom kezében adaték,
Királyi felségtül megh-körniekezteté,
Hire s birodalma, igy ki-terjeszteté.
- 695 6. Fiu magzat nélkül hala-megh ágiában
Két Leánit hagiá a' birodalomban,
Magiar nép halálát siratá valoban,
Három esztende-igh giaszolák Országban.

MARIA REX

- 700 1. Sok jo-téteménnye míg Lajos Királynak,
Emlekezetében vala az Országnek,
Ki-ert a' Koronát adák Máriának
S egienlő szandék-kal tévek Királloknak.
2. Tarsul jegieztetéek a' Brandenburgusnak,
Hogy hütösse lenne Sigmond Marchionak,
Raita vagion voxá nemes-s Uraságnak,
Kirallya lehessen az Egész Országnek.
- 705 3. De kevés ideig tartá ez az hüségh,
Napja le-niugovék-s fordula setetségh,
Nem soká maradá raita e' tisztetségh,
Hamar körniekezé esze-vesző énsigh.
- 710 4. Nehezen szenvedék Aszszony birodalmát,
Mert haylando elme-s Országnek oltalmát,
El nem viselheti s el-veszti jutalmát
Gondolák hogy másra bizzák Arany almát.
- 715 5. Mindentül Országban hamar utáltaték,
Aszszony birodalma hatra vettettetéek,
Ervendetes napja bura fordéttaték;
Kiralné Annyios-tul megh utáltattaték.
- 720 6. Sok nyomoruságot szenvedet éltében,
Attia holta után, Orzágh közepében,
Sors megh jaczattattá s eitette törében
Végre jóra fordult eseti mindenben.

CAROLVS SECVNDVS

1. Kis Karoli-ért kültek Urak Neapolyban,
Siessen be-jünni hogy Magiar Országban,
Részésüllion hamar elei jussában,
S Szállion bé hirtelen a' Birodalomban,

- 725 2. Neki tartatik itt a' Diadalom,
Kezében adatik Korona s hatalom,
Mert a' Mariátul nem lehet oltalom,
Ki-ert eö rea néz egész birodalom.
- 730 3. Föl giuita a' szivet ez hir Cárolusnak,
Remenli magában dolgát boldogságnak,
Bizik hitetessen sors czalárdságának,
Nem tudgia mi vége lesz kezdet dolgának.
- 735 4. Uttiait rendelé lépék az Országban,
Boldogh szerenczével szálla bé Budában,
Királynák nevezé magát valójában
De halal rekeszté rövid nap haloban.
- 740 5. Bús szivel Maria ezt szemléli vala,
Hogy a' Kiralyságbul ki vettetet vala,
De meg-is Budában ben-maradot vala,
Gara Palatinus tanáczoja vala.
6. Király halálára Forgacz fogattaték
Ketté vágá fejet, s töle megh-öleték
Máriának Országh így vissza-adaték,
Illy nagy jutalom-ért Gyemes-Vár adaték.

SIGISMVNDVS

- 745 1. Sigmond tanul vala Jegyesse esetén,
Forgo szerenchének szörnyü történetén,
Kis Caroly Királynak véletlen el-vesztén,
E' rut zur-zavarnak végén, es kezdetén.
- 750 2. Meg-állá boszujat Bánon Máriának,
Megh-öle Partosit eö házas-társának,
Husz esztendő vala száma napjainak,
Urává tétetek hogy Magyar Országnek.
- 755 3. Boldogh Chillag alat születettet vala,
Sigmondot vallá-ra sors emelte vala,
Magiar Királyság-bul Chászár-rá lött vala,
Pápa Eugenius Koronázta vala.
4. Nagy giözédelmessen sok hadakat viselt,
Kit a' forgando sors düchösségre emelt,

760 Nagy hirrel, es nevel e' világon kedvelt,
Méltóság-ra vivén mindenekben tisztelt.

5. De im Nicapolnál meg-chalá valóban,
Szerenche kereté hadastul hálóban,
Amurat el-törle sokakat hadában,
Megh-chala-s jáczatá kezdet szandékában.

765 6. A' szerenche dolga álhatatlanságban,
Hellyhezttetve vagyon chak forgandoságban,
Lelke im ki-mulék testé-bül Morvában,
Temetése esek Wárad Templomában.

ALBERTUS

770 1. Fér-fi magzat nélkül Sigmond megh-holt vala,
Leania Ersébeth chak maradot vala,
Erre a' Korona s Ország-is néz vala,
Mert más Királij mag e' nélkül nem-vala.

775 2. Albertnek adta vólt Attia életében,
Örök hazás-társul boldogh idejében,
Hogy Ország-s Korona réa jövendőben,
Szállanna, s Magiarságh tisztelné mindenben.

780 3. Tetsék a' végezés egész Uraságnak,
Raita lön votumjok Nemes státusoknak,
Sigmond holta után a' Magyar Orzágnak,
E' lön Fejedelme s töb határainak.

4. Austriai Herczegh Albert az Országban,
Nem soká lön niomós hamar változásban,
Emberi természet mivel gyarłoságban,
Helyhezttetve vagion s el-mulandoságban.

785 5. Az Huszítak ellen viselt chak hadakat,
Erös Ostromok-kal terhelte azokat,
Vélte szakaszthattia nekiek magvokát,
S-hogy még igaz hitre hosza minnyajokát.

790 6. De kezdet szandéka nem mehete végben,
Párcák mert el-metszék fonalát elsőben,
Világbul ki-mulék legh-job idejében,
Feiér-Várot tévek testet-is a' földben.

- 795 1. Ersébet Albertul maradot terhessen,
 Kiraly holta után méhe gyümölcössen,
 Nem tudta fiu-magh vagy leány lehessen
 Kire az Orszagnak szemei nézhessen.
- 800 2. Akkoron az Orszagh Urak-kal tündöklött,
 Okos Tanachok-kal mindenek-nel fénett,
 A' kiknek elméjek Királyné-nal szénlett
 Ország oltalmá-ra vitessege kellett.
- 805 3. Királyné ezeket hivatá magához
 Hogy ki mit mondana gyéngé tánáchához,
 Jo vólna latniok Orszagh oltalmához
 Ki lenne jövendő, küldnének Királyhoz.
- 810 4. Lengiel Király Öchét magokban választák,
 Ki-hez követeket azontul inditák,
 Az Vladislaust Budá-ra hivaták
 Hogy Királlia légyen minnyajan kiáltják.
- 815 5. Azonban Ersébet szüle egy magzatot
 Mígh Vládislaus Országban be-jutot
 Menten az Urak-ban Budá-ra szolétot,
 A' szent Koroná-val kit Koronásztatot.
- 820 6. Megh-bana Király-né illy hirtelenségét,
 Magá-val el-vivé hazánk féniességét;
 Friderik-hez futa hogy ott látná végét
 A' míg születtének érné Emberségét.

VLADISLAUS

- 820 1. Az Vladislaus hazanknak Chillaga,
 Mint szép Pálma-fának ki-terjedet ága,
 Vitesseg-ben forgo szemünknek világa,
 S sereny Marstul faizot Bellona virága.
2. Hazánk oltalmára lépék ez Országban,
 Mi síros földünket vövé oltalmában,
 Az Urak-közt fénlék mint nap meleg nyárban,
 A' vagy mint Phosphorus tündöklő haynalban.

- 825 3. Minnyájan kiáltiák megh-koronáztassék,
S a' diadalomban hogy föl-öltöztessék,
De mivel Koronánk fel-ne-találtassék,
Szent István fejében való ki-vétessék.
- 830 4. E' Reliquia-val ott megh-Koronázák,
Ès Király szekében Budá-ra be-hozák
Fejenként magokat nekie alázák
Ki-ért Egyhaz-rendek Miséket áldozak.
- 835 5. Méltóságos neve örökén fen-marad
Nap-keletül fogva eszak-ra ki-árad,
Ès düchössége nek ága megh-nem-szárad,
Föld kerekiségé-re míg a' Nap fel-virrad.
- 840 6. Pápa követé-tül Bulláját megh-érté,
Melly-el szövetségét, s hitit megh-szegété,
Amurates ellen erejet terjeszté
S Várnánál életét vitezül el-veszté.

LADISLAVS QVINTVS POSTHVMVS

1. Friderik Chászártul Lászlo ki-hozaték
A' ki Postumusnak Országban hivaték,
Ersébet Aszon-tul, s Alber-tul születék,
Ki kisdéd-korában megh-koronáztaték.
- 845 2. Ennek idejében Hunyadi gubernált,
Melliet szerenczhére vitesseg-gel talált,
Bizántium-tul-is keresztienységhe megh-vált,
Görögh birodalom ki-ért semmive vált.
- 850 3. Mahumet megh-szállá Nandor-Fejer-Varát
Király Pecz-re futa pusztán hadgia Várát
De Hunyadi által megh-adá az arrát,
Ki Kapistránus-sal tartá-megh határát.
- 855 4. Esz-veszés történek Király udvarában
Celiai Groffot Laszlo haragjában
Szabliá-val megh-öle kardos-kodásában,
Ki miat Mátyás-sal vetteték foghságban.

- 860 5. Laszlot Vldrikus-ért itéllék halálra,
Király kegielmére ki-méne Budára,
Hiti ellen küldé hamar nyak-vágásra
Őchét pedigh Máttiást Pragai fogságra.
6. Legh-első örömét müdön szolgáltatná,
Tizen nyolcz esztendő az iffiu számlálná
Hirtelen betegségh, s nyavalya találá
Prágában a' Lelkét Istennek ayánlá.

MATHIAS PRIMUS CORVINVS

- 865 1. Magyar Királyok-kozt, Mátyás nem utolsó,
Szerenchének szárnyán sorsa nem-is alsó,
Mint üstökös Chillagh az Égen futosó,
Pogány romlásá-ra halálos folyosó.
- 870 2. Dicheretét ennek vallion, s mikent kezdgyem?
Jeles düchösséget pennam-ra mint végyem?
Ki-beszélesé-re elmem mikent érjen?
Ki meltoságá-hoz, s személyé-hez férjen.
- 875 3. Elméd bölczhességét hogy ha tekéntem-megh!
Ekes hirrel s nevel vallion s *ki gyózheth*-megh?
Fegyver s vitességel vallion, s ki dulhat-megh?
Sok giözédelmidet nem számlálhátom-megh?
- 880 4. Mahumet, Friderik, és Lengiel Király-ra,
Egy esztendő álat illy hatalmasság-ra,
Eröd ki terjede ezek romlásá-ra,
Hadait kerété fené Márs kardod-ra.
5. Ki vólt szomszédtság-ban ki neked nem-enget?
Kardodnak erejen vagy diadalmat vett?
Austriaban Beczh-is mert adózo-vá lett,
Vyhel-is te-neked soldos-fizetöd lett.
- 885 6. Ugy annyra a' Mars szivedet megh-giuitá,
A' Czheh Királyság-ra elmédet fordétá,
Prága Koronajat fejed-ben nyométá,
Szerenchednek szárnyát megh sugárosétá.

---

874 kigyózheth-megh

ULADISLAUS SECVNDVS

- 890 1. Az Uladislaus Casimirus fia,
Királlya téteték-s a' nemesség hja,
Mátyás holta után Koronáját birja,
Méltoságh kívánás mert elméjet vija.
- 895 2. Maximilianus Bechet vissza-vévé,
Prukot-is Uyhelly-el magajé-va tété,
Székes-Feiér-várt-is Vesprennel el-nyere
De Uladislaus belöle ki-vére.
- 900 3. Szekes-Feier-Várát, szekében ulteték
Fejében Korona Èrsektül téteték
Egész Magyarságh-tul megh Koronástaték
Országunk hatalma kezében adaték.
- 905 4. Királysága alat Ország h fel-posdula
Egész Nemesség-re Parasztságh todula
Zapolai Janos de rajok randula,
Ki miat egy lábigh halálok fordula.
- 910 5. Parasztságh veszélie után lön békesség,
Egész Nemesség-közt igen nagy chendesség,
Királyt-is viselte a' nagy együgyüség,
Nem-fért elméje-héz fegyver-kedö inség.
- 910 6. Halála történik nekie Budában,
Az egész Magyarságh öltözteték giázban,
Teste be-téteték setét koporsoban,
Temetése esék Szekes-Feier-várban.

FRIDERICUS TERTIUS ET MAXIMILIANVS PRIMVS

- 915 1. Maximilianus s Friderik harmadik,
A' Királyi jussal, s nevel dicikedik,
Es Titulasá-val Ország-ban kérkedik,
De a' Vetulus-sal Lajos uralkodik.
- 920 2. Szövetség-h-vetesbül méltoságh furdalta,
Magat-is e' szék-re méltonak vallotta,
Magyar Királyság-hoz közét alította,
Holta utan Lajos neki ajánlotta.

3. Regi végezés-bül a' Koronát birjá,
Magh-nélkül ha Lajos szemeit bé-hunnia
Szerenchenek menten fel-vegie a' szárnia
Nemesség-is neki Koronajat szannia
- 925 4. Nagy emlekezetre szerenchessek voltak
Hatalmas erő-vel mind a' ketten birtak
Nagy Chászári nembül, s Királyok-is voltak,
S-földi Fejedelmek közt elő-kelek voltak.
- 930 5. Boldogh emlékezet fen-áll maradékán,
Dichéreti folyon emberek ajakán,
Fennies hire-s neve nappal és eszakán
Hogy el-ne-ragadgia iregység a' torkan.
- 935 6. Ellien maradéjkok-s szélliel ki-agazzon,
Mint a'ma Palma-fa giözedelmet hozzon,
Laurus-sal mind vég-ig kiket koronázzon,
Holtok-után Lelkek Egekben vigiázzon.

LUDOVICUS SECUNDUS

- 940 1. Lajos bölchü-béli Attya idejeben,
Fényes Koronája tetetek fejében,
Naponként öregbül hirében-s nevében,
Gyermekdéd esztendök válnak bölchességben.
2. A' Moháchi harcz-igh békesség viselte,
Háborut mint Attya soha sem kedvelte,
Maga chendességét, s mulatságit üzte
Királlyi elméjét kin gyöniörködtette.
- 945 3. Hazánk reménsége-s két szemünk lett vólna,
Sötetség-ben mint nap-világunk lett volna,
Romulus második hazánkban lett volna,
Az irigy szerenche ha engette volna.
- 950 4. A' mígh urálkodék eö Királyságában,
Mindenhez kegies volt adakozásában,
Véle termet vala e' joságh valoban,
Utolso-is nem volt bölczh tudományában.

5. Mint áma Magnes-kő vont mindent magá-hoz,
Meszi Országok-ból jüttek udvará-hoz,
955 Vitezségre termet szép állapattia-hoz
Méltó volt Királyságh szép ábrázattia-hoz.
6. De jáczó szerenche hamar megh-chufolá,
Mohách-nál véletlen az halál találá,
960 S-Sultan sulimánnak karjára ajánlá,
Kinek szép joságit Musam-is számlálá.

IOANNES ZAPOLAI. COMES SCEPVSIENSIS

1. Az Erdélyi Vayda Szepesi Groffság-bul,
Királyság-ra lépék sors választásá-bul,
Alkalmasnak véli magát hatalmá-bul,
Tisztinek felelhet kinches Tár-házá-bul.
- 965 2. Egy része Országnak hozzaja hanyatlék,
Ferdinand-hoz másik mint Király-hoz hailék
Mind kettőnek hire Ország-ban el-telék,
Kik közöt Nemzetünk kétt felé-is oszlék.
- 970 3. Ferdinand Némettel jöve az Ország-ra,
Magyarok késerék Posony várasá-ra,
Zapolai pedigh Török-kei Budá-ra,
Feier-Vár-ban, méne a' Koronázat-ra.
- 975 4. Mind a' kettő között a' szerenche jáczik,
Hol egyik-s hol másik Királyságban látsik,
Néha Ferdinandnak napja fel-is tetsik,
Az üdök forgási de viszont el-métsik.
- 980 5. Mind addigh a' szárnián erös Márs röpüle
Magiar Királyság-ban Ferdinand örüle
Sors Zapolaitul hamar el-térüle
Buda Török kézben végtére kerüle.
6. Tutorság-ban vévé Janos Királyt Szultán,
Kétszer megh-segété maga lova hátán,
Harmadszor-is jöve oltalmára Postán,
Maga hatalmá-ban Budat vévé oztan.

FERDINANDUS PRIMUS

- 985 1. Ferdinand be-jöve a' birodalomban
Kinek az igasságh volt társa dolgában,
Igaz igye vala Magyar Királyságban,
Mert már Királyi magh nem-vala Országban.
- 990 2. E' Suliman ellen fel-emelé karjat
Sokszor Buda körül megh-forgatá kardgiat
De Bech ála lövé Suliman az ijat
A' kinek végtére megh-adá a' diát.
- 995 3. Attyának mondhattiuk ezt Magyar Nemzetnek
Mert oltalmazója régi Eleinknek
Ha e' nem-lelt volna io-lako-földünknek
Vége Török miát lett volna mindennek.
- 1000 4. Harmicz nyolcz esztendő lön hadakozásban,
Hazánk oltalmazá maga arnyékában,
Pogány ne-lakoznék a' mi hatarinkban,
Vér-ki-ontásával vólt kardoskodásban.
5. Szekes-Feier-Várot lon a' diadalom,
Sok faratságá-ért Királyi jutalom,
Kezében adatot Orzágh és hatalom,
Hogy a' Pogányságon légyen viadalom.
- 1005 6. Véres-vereitekit Isten megh hálállya,
Sok jo-téteménnyét ki elő-számlállya,
Empyreum Eget a' Lelke megh-szállya,
Halhatatlanságnak napjait számlállya.

MAXIMILIANVS SECVNDVS

- 1010 1. Marximilianus gyözedelmes kéz-zel,
Mellyet a' szerenche nem-talált veszelly-el,
Èkes hire-s neve el-terjeget szélly-el,
Mellyet a' nap-fény süt sugar erei-vel.
- 1015 2. Nagy-voltát maganak a' neve viseli
Sok viselt dolgait a' világh szemleli
Orzágh dichérettel az Egre emeli
Soha homalyos köd hírét nem-terheli.

3. Hatt holnap alatt ô! Ki volt e' vilagon?
Harom Koronát nyert illy nagy tágasságon,
Albertus Quintuson kívül illy jóságon,
1020 Ki megh-dulta volna mulando hiúságon.
4. Vonta mint egy Mágnes hazánknak szerelme,
Gond-viselésünknek nála volt értelme,
Noha romlásunk-ért gyakran volt sérelme
De megh-vigasztalta viszont gyözedelme.
- 1025 5. Setet-ben melly kedves a' szép világosságh,
Szomoruságh után szép jeles vigásságh,
Kedves volt hazánkban e' Királyi jósággh,
Ki nemzetségünk-höz vólt erős igazsággh.
6. E' volt kalauzza az en eleimnek
1030 Megh-ekesétője Nemes Nemzetémnek
Kinches remensége az Oláh Érseknek
S-Listius Janosnak a' Györi Püspöknek.

RVDOLPHVS SECVNDVS

1. Rudolph-is nem kisseb töb Királyok között,
Szerenche forgotta kibem nem-ütközöt,
1035 Ki sok ellenséget gyakran megh-elözöt,
Eros diadalma s karja-is megh-giözöt.
2. Dühöül viselte Magyar Királyságot,
Boldogul töltötte ez-is e' világot,
Nagy Méltoságra-is hire s neve hágot,
1040 Nap enyészetre-is bochátot világot.
3. Török Chászár ellen nagy hadakat viselt,
Vitezkedésében kiket szeme kedvelt,
Tiszt-re s méltóság-ra azonnal fel-emelt,
S-mint egy gyümölczös-fát jutalom-mal terhelt.
- 1045 4. Világi dühösség ezt el-ragadta vólt,
Minden gyöniörüségh mint a' víz reá-folyt,
Antonius másik ez a' világban vólt,
Mulando hiúsága soha megh-nem-szünt vólt.
5. Méltán beszélhetem hasonló Hectorhoz
1050 Batorságh viselte hadakozásához

Nem tulajdonétot egienlöt magához
Mert ereje nagy volt ő Chászárságához.

- 1055 6. Az Imperiumi, és Magyar Koronát
Boldogul viselte s töltötte az orát,
Végtére megh-adá halálnak a' torát
Mert beteg-agiában megh-ivá pohárat

MATHIAS SECVNDVS

- 1060 1. Masik Mátyás Király Rudolphusnak Öche,
Austriai Háznak Királyi giümölche
Prága felé szemlél szép Nemes erkölche
Hogy a' Magyaroknak elméjet be-tölche.
2. A' szep diadalmat kit Rudolph tartot vólt,
Sok üdök-tül fogva Országunk-ban nem-vólt,
Egész Magyarságh-al e' vissza-hozta vólt
Posony Városában Koronáztatot vólt.
- 1065 3. Hunyadi Mátyásnak nevét megh-uyétá,
Régi hírét s nevét viszont ki-árasztá,
Niomdokat kövesse sok-kal kialtatá
Nagy hálá-adás-sal elméket farasztá.
- 1070 4. Cheh Orzágh Czimerét téteté fejeben,
Ennek-is Istápját vévé a' kezében,
Nevét föl-iratá Királyok rendében
Emlékezéti-re jövendő üdöben.
- 1075 5. Ottomán nemzet-tel sok harczokat tartot
A' kiknek alattok le-törte a' partot,
Sok véres sebeket hadaikban osztot,
Vég-re életek-tül sokat-is megh-fosztot.
- 1080 6. Diadalma után Lelkét ki-ereszté,
Másik Ferdinánd-ra Országát ereszté
Minden birodalmát reája terjeszté
S a' Béch Városában testét temetteté.

FERDINANDVS SECVNDVS

1. Austriai Ház-bol, fenyves-kédő, Titán,
Hazánk-ban világot te adtál vólt méltán,
Föld-is chudálkozot a' kinek nagy-voltán,
Tégedet mondhatiak Phaétonnak méltán.
- 1085 2. Megh-nem-alut benned kegyességh sikrája,
Isteni-joságnak fel-giuitot a' lángja,
Az Egre fel-hatot nyelvednék a' hangia,
S föld kerekségének nem fogja homállya.
- 1090 3. Az Isten veled vólt sok háboruid-ban,
Nem-hagiot-el téged látogatási-ban,
Noha mint szent, Iobot bochatot probá-ban,
De viszont hozzá-vött kegies irgalmá-ban.
- 1095 4. A' keresztyen-vállást kardal oltalmaztad,
Saniaruságidban el-nem-boritottad
Orszagodnak ki-ért nagy inséget láttad
Szent Peter hajóját vér-rel tamogattad.
- 1100 5. Holl szerenche föl vött, hol megh el-eresztöt,
De viszont mint Rárót karjá-ra keretöt
Szerenche szárnyá-ra, s röpülés-re föl-vött
Ellenségid ellen giözedelmessé tött.
6. Még az hol fékszel-is aldot legien a' föld,
Temetésed körül Laurus legien szép zöld,
Ott a' nap villamlyon, s be-ne-fogja a' köd
Örok boldogság-ban nyugodgiek a' Lelköd.

FERDINANDUS TERTIVS

- 1105 1. Szép ékes Phosphorus az haynal viselő,
Ekes hir-rel-nével Hesperus-ban fénlő
Austriai Házban mint a' nap tündöklő
S Romai-Vallásban kegies Isten félő.
- 1110 2. Az Eg-re magassan szavárványod föl-jüt
Erödnek sugárja Tartományokra süt,
Ellenkezöidnek a' szivök-re be-üt,
Hatalmasságodnak a' napja-is föl-jüt.

1088 homlállya 1090 téget

- 1115 3. A' mígh az Egh fen-al s a' föld-is el-romlik,
Nemzetednek ága soha megh-nem-bomlik,
Előb egész Világh mind eggiüve omlik,
Hogy sem Chászárságh-tul Austria el-valik.
- 1120 4. Bár minden erejét elmém elő-vége
S egész tehetségét Rhytmusok-ban tégie,
A' kilencz Musát-is segetség-ül vegie,
Lehetetlen dologh velek-is fel-érje.
- 1125 5. Hogy dichéretedet elő-számlálhassa,
Még az Apollo-is megh-magiarázhassa,
S viselt dolgaidát nielvé-re hozhassa,
Nagy méltóságodnak erdemeseb jussa.
- 1130 6. Elly sokáigh s Nestort üdö-vel megh-dulliad,
Tündöklő élet-tel Pythiust fel-mullyad,
Avagy Deiphobus napjait szamlallyad,
Győzedelmid után az Eget megh-szallyad.

FERDINANDVS QVARTVS

- 1130 1. Negyedik Ferdinánd Királyi Apollo
Hazánk oltalmára strása és ör-állo,
Kösségh Nemzetünk-ért, s Isten-ért harczolo,
Az irgalmasságra kegiességgel haylo.
- 1135 2. Mint Pünkösdi Rosa ékes Kikelétben,
Zöldellik mint Ciprus első sengejében,
Cinnamon füstölögh minden idejében,
Mint a' Viola van gyönyörüségében.
- 1140 3. Salamont megh-dullia minden düczösséggel,
Büvelkedik ékes mezei szépséggel,
Ayakin nectár folly nagy gyönyörüséggel,
Cedrus-hoz hasonló termeti szépséggel.
- 1145 4. Mint a' Sas-keselyő magasságra röpül,
Hogy fiai napra néznek azon örül,
Ki napra nem-nézhet ő ahoz nem-térül
Hol Ferdinánd sasnak a' szárnyára fel-ül.
- 1145 5. Szerenche tollait sugáron nevelte
Attya virtussira sors ezt fel-emelte,

Mégh ő idejében Királlyá-is tette,
Szép diademákkal megh-nemesítette.

- 1150 6. Elly hazánk reménnye, fáragy s munkálkodgyál,
Mi édes hazánk-ért hiven tusakodgyál,
Ottomán nemzettén diadalmaskodgyál,
Hogy Bizantiumban végre megh-nyugodgyál.

113.

MAGYAR ORSZÁGH KÉTT NEVEZETES GUBERNÁTORI

HVNYADI JANOS

1. Serény Márstul nemzet Magyarságh Chillagha,
Hunyadi el-terjet Palma-fának ága,
Nemes Országunknak tündöklő világa
Méltán a' fegyverre szemeid villoga.
- 5 2. Hercules második mi hazánkban voltál,
A' Pogányságh ellen vitezen forgottál
Vizen és szárazon vélek mégh-harczoltál,
Kiken mindenkoron diadalmaskottál.
- 10 3. Méltó Achilleshez ha most hasonlétlak,
Elő-Járojának Magyarnak talállak,
Amurátes ellen hiressebnek vallak,
S-hada-verőének tegedet mondhatlak.
- 15 4. Mig egy chöp-igh a' vér, ben volt tagaidban
Szomjuhozot a' Márs Pogány vér-ontásban
Mint a' Szarvas futot nagy szomjuságában,
Jlly vér-szivo voltál Török romlásában.
- 20 5. Te hired el-terjet egész Pogányságon,
S megh-nem-rémült szived nagy számu sokságon,
Mert bizodalmad volt Mennyei, joszágon.
Kinek szerencheje tartot ez Országón.
6. Fáratságid után szemedet be-hunyád,
Ő magához vöve földben a' te Annyád,
Lelkedet peniglen Mennyei Szent Attyád,
S-következőidnek fegyveredet hagyád.

SZILAGY MIHALY

- 25 1. Országunknak egyik fő Generálissa
A' kit föl-emelt volt a' szerenche jussa
Kin az ellenségnek volt megh-bódulása
Sokszor Ottománnal törtent harczolása,
- 30 2. A' nemes Vér ebben mind holtig-lan posgot
Serény gyorsasága mint egy villám forgot
Nemzetéjért viselt faradságos dolgot
Megh-erdemlette volt tiszti-méltóságot.
- 35 3. A' barátságos sors ideigh viselte
Mint a' vidam Rárot szárnyán röptettete
Sas-keselő modra praedára-is vitte
Nagy sok ragadomant körme-közé vete.
- 40 4. De a' mint köz-példa tartia beszédében
Ki veszelyt szereti esik a' veszélyben,
Ezt-is fel-találom Szent Irás könyvében
Fegyver miát esik hiba életében.
5. Addigh kardoskodék pállia-futásában,
A' vak szerenchének ra-fordulásában,
A' szárnya el-esék tollázkodásában
Szerenchetlenséghtül akada rabságban.
- 45 6. Béko, és pengő vas lábát eszve füzé,
A' sok nyomoruságh mind addighlan üzé
Testében a' Lelkét a' sok bu megh-gyözé
Constantinápolyban életét végezé.

114.

SCHYTIABUL KI-JÖT MAGYAROK HÉTT KAPITANNI

ARPAD

1. Almus Nemzétébül Arpád születteték
Erdelyben az Attya Almus megh-öleték
Hét Kapitán közül elsőnek téteték
Többinél erősbnek mivel találtaték.

- 5 2. Szive fel-gerjede még a' Pogányságban,
Kezde gondolkodny fene Schytiában,
Fel-búzdula a' vér minden tagaiban,
Hogy erre ki-jönne gondolá magában.
- Hétt Kapitányság-gal effelé indula,
10 Tana-is folyásan ő által-rándula,
Nemzete romlásán szive el-jaydula,
Erdely Ország felé népé-vel mozdula.
4. Választ követeket hogy földet megh-lássák,
Kinek síros voltát hol föl-találhassák,
15 A' Duna mentében magokat forgassák
Honnan jelenségét magokkal hozhassák.
5. Kusid társaival megy Sicámbriában,
A' Zvatapolugnak lako-Varasában,
Fejér lovat viszen aranyos szerszámban,
20 Mely-el földet vészen Duna folyásában.
6. Megh-adá az árrát némét fejr-lonak
Az egész Magyarságh táborban szállának,
A' Zvatapolugon könnyen ki-adának,
Mint saját földökön meg-is nyugovának.

CHAK

- 25 1. A' második Zabolch e' Kapitányságban,
Jeles vitessége ez allapattyában,
Fene Márs viseli vér szomjuzásában
Egy-kevessé elsöb ő méltóságában.
2. Ennek-is a' szive mind addigh gerjede.
30 Régi hazájának szerelmétől ége,
Ő gondolatnak végre e' lön vége,
Hogy megh-valtoztatnék dögleletessége.
3. Chakniara tájékán sátorát vonyató
Vitezivel együt magát, megh-szállétá
35 Hol megh-maradását legh jobnak alétá
Ki-ért az ellenségh vérét ki-árasztá.

4. Hivata Zabolchnak a' maga nevéül,
Azt a' lako-földet régi eleirül,
S hagyá jelenségül sok vitezségérül
40 Olasz Nemzeten tett kegietlenségérül.
5. Czáki Nemzet innen eredetet véssen,
Ki emlekezete mind öröké léssen,
A' Kronika kirül bizonságot téssen,
S vitezi voltárul dicheretet téssen.
- 45 6. Mind addigh dul-fula a' Márs elméjében,
Míg chöp vér marada a' maga testében,
S mind hold gyarapodnék hirében s nevében,
Teste osztán menne a' föld kebelében.

GYULA

1. Az harmadik, Gyula közülök nem also,
Márs zászloja alat fegyverrel vadászo,
Mint a' vér-ontásra egy fel-emelt zászlo,
50 Nagy hatalmasság-gal elmeje niargallo.
2. Vadászása után egy várast találá,
Mellyet Romaiak épéttettek vala,
55 A' maga nevére kitt nevezet vala,
S Gyula-Fejer-Várnak hivattattia vala.
3. El-ado Leánia vólt szép Iffiuságban,
Mint pünkösdi Rósa ő allapáttiában,
Hire futamodék nagy tartományokban
60 Kit Geyzának ada ház-as-társaságban.
4. Legh-első Királyunk a' kitül születék
Királyi Korona á' kinek küldeték,
Napon-ként job-része kitül terétteték,
S Isten tiszteleti s föl-is épétteték.
- 65 5. Az Erdély Országot Gyula választotta,
Agyékja giümölchék ki-viragoztatta,
Gyula-fi Nemzetet el-ágasította,
Isten kegielmébül eddig fen-tartotta.

- 70 6. Harmad-íz nemzetét ennek holta után,
Ő magához vévé István Király osztán,
Tömlöchben vettetê Pogányságért méltán,
Megént el-bochátá megh-terése után.

KUND

- 75 1. Le-szállá Népével Kund negiedik Nyrben
Kapitánysága volt a' Vitézi rendben,
Mert ez-is méltó vólt, érdemes a' tisztben
Vitézi ember vólt maga szemellyeben.
- 80 2. Megh-rögzöt szivében a' Pogányi vakságh,
Elméjét viseli a' régi bátorságh,
Nem mégyen-el róla, s a' nagy homályosság,
S magát nem-ismeri hogy merő gyarloságh.
- 85 3. Koros idejében halál megh-szolétá,
Alola a' gyéként, chak hamar el-rántá,
Minden birodalmát kezébül ki-rántá,
Földnek melységében testét-is takará,
- 90 4. Kusidot és Kupánt hagiá örökségben,
Két fiat tulaidon maga személlýében,
Kik vég-re öltöztek keresztyéni hitben,
S üdvösségh sisakját tették a' fejekben.
- 95 5. Az Isten szemeket megh-világosétá,
Malasztyát reájok ugyan ki-árasztá,
Ès ismeretire magának választá,
Ki-ket kegielmébül megh-is gazdagétá.
6. Attya örökségén Egyházt épétének,
Szerzetes Rendeket a' kiben szerzének,
Törödelmességet kiben szentelének,
S végre mint hogy földek arnyékhoz terének.

LÉÉL

1. Ötödik Kapitány névezetében Léél,
Kinek tétéménye Historiánkban él,
Emlékezet rola mi közöttünk-is kell,
100 Jeles-hire-s neve az halál-tul nem-fél.
2. Had-viselők közöt e' sem marat hátra,
Régi szokás szerént megh-esküt a' Mársra,
Fegyverét fordéta a' Bohemusokra,
Es ot közel-lévö Messíanusokra,
- 105 3. Golgata reszerül ki-kergeté őket,
Magának foglalá erővel heleket
Halomban rakatá a' kiknek testeket
S-föld szomjuságára ki-ontá véreket.
- 110 4. Méltó Kronikában dolgait bé-irni,
Maga viselését-s virtusit számlálni
Hozzája hasonlot nem-találunk lenni
Nagy bátorságáru ha kezdünk beszélny.
- 115 5. Sok vér-ontás után a' koczka fordula,
Gonosz szerenchének bal-szárnyára álla,
Forgando kerekén el-ala-randula
Vitezi elméje mellyen megh-fordula.
- 120 6. Romái Chászárnak sors foghlyává tévé
A' ma Conrádusnak tömlöczében vivé,
Kürtit a' nyakábul azonban ki-vévé,
A' kivel életét nekie megh-évé.

VERBULCHUS

1. Verburchus hatodik vólt Kapitányságban,
A' ki Schyták közöt vólt e' méltóságban,
Ez-is nem vólt kisseb maga-mivoltában,
S-vak-merő Ember vólt nagy bátorságában.
- 125 2. Zaszlojára holdot jelüll iratta vólt,
A' maz had-viselő Gradivus szülte vólt
Ekes fegyverrel élt vér karján alá-fólt
Kinek ereitől sok Nemzetségh megh-hólt

- 130 3. E' mégh Schytiában erre fogát-fente
Vér-ontó szabljáját méreg-gel megh-kente
Atilla niomdokán elméjet viselte,
Kinek vitezséget s magát gerjesztette.
- 135 4. Palatinus körül taborát jártatá
Kép-pel raiczoltatot sátorát vonyatá,
Kikre maga nevét s hírét föl-iratá,
S-magát azon-földnek Urának hivata.
- 140 5. E' világh elméjet viselte a' szárnyán,
Kérkedékenségnek magas vitorlyáján
Mint ama forgo-szél tündöklet volt karján,
Ellenségh, Czimere le-töröt szabljáján.
6. Haniat-homlok a' Márs ez Embert viselte
Méltóság kívánás a' szívét terhelte,
Mind addigh a' szárnyán eztet emelgette
Míg a' föld gyomrában testét keretette.

URS

- 145 1. Vrs hetedik vala első vezér után,
Kit lova el-kapot vadászása után,
Moeotidis Tó-tul ki-érkezék osztán,
Sájo vize mellet helyt találá méltán.
- 150 2. Schytiában e' még magában langozot,
Attillátul szerzet földre szomjuhozot
Harmincz ezer embert magával ki-hozot
Kik-vel Tanaison által-is hajozot.
- 155 3. Le-ülése után hazánknak szélében,
Mint giümölchözö-fa nyárnak idejében
Termését ki-adá gyöniörüségében,
Es megh-szaporodék ő Nemzetségében.
- 160 4. Nemes fámiliák tüle származának,
Mint a' giokeres-fák el-is ágazának
Kikből Fejedelmek s Urak származának
Végre halál által magvok szakadának.

5. Hétt Kapitánságrul méltonak itéltem,
Rövideden szollyak hasznosnak-is véltem
Elme uijtásra Iffiaknak rendeltem,
S-magam multságán munkáját kedveltem.
- 165 6. Mint az három Királyt egy Chillagh vezérlé,
Elmejeket kinek világa be-telé
Öket-is egy Szarvas hazánkra vezérle
Pannusok telekét szivek megh-kedvelé.

115.

A' SZERENCHÉNEK ÁLHATATLANSÁGÁRÚL

1. Fegyvert s hadi-ezközt mind-addigh forgattam,
Vér szomjuzo Mársot Versemben foglaltam,
Sokak vitezséget éltemben találtam,
Kik-rúl tragediat s Kronikát számláltam.
- 5 2. Sultán-Sulimánnak kegyetlen voltárul
Országunk-ban szerzet sok pusztétásárul,
Lajos Királyunknák düchö halálárul,
S-a' Mohách mezején történt romlásunkrul.
- 10 3. Eredetet azért vészek szerenchérül
S-az ő mi-voltának forgo kerekérül
Hamis s álhatatlan hizelkedésérül
Mint Proserpinának nagy tünderségérul.
- 15 4. Vesd-fel szemeidet tekénch az Egekre
Amaz Aquilonak kegyetlenségére,
Viszont Zephirusnak giöniörüségére
Mezőket ujto ékes kikelétre.
- 20 5. Földet serkengeti a' napnak ereje,
Es megh-vidámétya szép sugár sengéje,
Ki után megh-vidul Hesperus mezeje,
S-vigasságra fordul Napaeak elméje.
6. Platanus orvendez ki-terjet ágak-al,
Ekes Libanus-is az szép Cedrus fák-al
Cinnamomum s Nardus drága illatok-al,
Egek ékesgetik hathato szagok-al.

- 25 7. Nehéz terh alattis Pálma nevelkedik,
Eden Mezeinel Flora dichekedik,
Mint Nárdus illatya Egre emelkedik,
Kivel mert Balsamum szag-val tusakodik.
- 30 8. Szép ki-folyó kutak ki-keletben folynak,
Helikon völgyébül eredetet hoznak,
Gyönyörűségessen magokban uyulnak
S a' napnak fényetül ugyan megh-tisztulnak.
- 35 9. Kiknek forrásokhoz a' Vadak járulnak,
Szomjuságh oltásra oda folyamodnak,
Gyönyörűségetül szörök-ben tisztulnak
Ehségek mulatván pásiton lakoznak.
- 40 10. Az Eghi madarak szárnyok-kal röpdösnek
A' szép zöld erdőben fák-ra szokdechelnek
A' fülemülek-is Haynalban fel-keleknek
Vér taytékot turván szépen énekelnek.
11. Jdegen helyekrül Darvak-is megh-ternek
Heveteges helyrül másova készülnek,
Hámon forrásához sietve röpülnek,
Hol a' kikeletrül feleletet vesznek.
- 45 12. Rárók, Kelechenyek, s Solymok megh-tisztulnak,
Kikeletet érvén magokban uyulnak
Töredezet tallat szárnyokrul szaggatnak.
Szárnyok sugárságán röpülést tanulnak.
- 50 13. Az Örvös-galambok szállásrul gondolnak,
Ama Didonaea érdőben szállánnak,
Es Thebe méhébül oda ipárkodnak
Hol az Embereknek jövendöket mondnak.
- 55 14. Ra-talál Gerliche el-tévet társára,
Ki-veti bánattiát, s fordul vigasságra,
Réaszál a' fának zöldellő ágára,
S nem-is gondolkodik már-gyász ruhájára.
- 60 15. Hamadriádesek hegyekben lakoznak,
A' fák árniékában gyakran mulatoznak,
Laurus ágaibul koszorukat fonnak,
Örvendetesség-gel kitt fejek-ben nyomnak.

16. Szép Oriádesek völgyéket szemlelik,
A' Najadessek-vel Libitrist kerülik,
Az ékes Chlorissal rosákat szemlelik,
Onnan szál örömök az honnan sem-vélik.
- 65 17. Parnassus meg-indul ki-folyó kutak-kal
Apollo hol sétál a' kilencz Musák-kal,
Verseket számlálnak zengő Rhythmusok-kal
Sziveket gerjesztik szép musikájok-kal.
- 70 18. Közepettek mint nap Apollo tündöklük,
Aranyas hajátul az Helikon fénlik,
Kitül bölcheség-gel elméjek megh-telik,
Vélek a' boldogságh magok-felől vélik.
- 75 19. A' szép kikeletnek minnyájan örülnek,
Iupiter mérgétől töb-bé nem-rettegnék,
Menyütö-kövétül Chirraban nem-félnek,
Laurus Koronákat a' fejekre tésznek.
- 80 20. Delos szigetében Diána-is fel-kél
Cyprus szigetébül Vénus Aszszony szemléi
Páphos Rosáival giönyörüségben él,
S Egh háboruitul már ez után nem-fél.
21. Vadaknak hálot vét Diána és tört hány,
Vadászo erdőben szerenche találmány,
Vénus-is Ifyaknak mellyben leseket hány
A' kiket megh-kaphat vélek szabadon bány.
- 85 22. Madarász sip szoval foglyokat keréti,
A' Karoly madár-ral füröket öleti
Futo agarak-kal nyulakat érteti,
Kiben mulatságát, s kedvét helyezetteti.
- 90 23. Kertek illatoznak sok drága füvek-vel,
Mezők fel-öltöznek giönyörüséggék-vel,
Ekes Liliomok szép fejérségek-vel,
Cyprus Rosmaring-is zöldellőségek-vel.
- 95 24. Akar hova tekénch chak örömet szemlélsz,
Minden boldogságot enny sok jokbul vélsz
Látóna hát méltán giönyörüségben élsz
Megh-hervasztó dértül immár tovább nem-félsz.

- 100 25. Nagy örömmel teli-be boldogságh völgyed,
Töb-bé megh-nem hervad Iuno te virágod,
Rothadatlanságbul Flora a' te ágad,
A' kibül megh-tetsik nylván boldogságod.
26. Ceres késéch sarlót megh-sárgult a' kalász
Kezed munkájára valoban ra-találsz
Most nem chekély vízben cybelevel halász
Gyönyörüséged-ben a' ki-tül megh-nem-válsz.
- 105 27. Az üdö megh-áldot földnek termésével,
Erejét ki-adta hasznos gyümölché-vel,
Megh-örvendeztetet gyönyörüségé-vel
Füved föl-nevelte termő búségével.
- 110 28. Munkás fáradságát megh-gyömülchöztette,
Az Egeknek sirját reá-eresztette
Mint a' Gedeonnak szerőjé-re tette
Az Isten irgalmát mellyel jelentette.
- 115 29. Termésed buzáját megh-szaporétotta,
Széles mezöséget, véle megh-rakatta,
Egyet száz eszerré mert szaporította
Minden chüeidet véle megh-rakatta.
- 120 30. Heliádeseknek nemzöje örvendez
Ekes öltözett-el s ruházatt-al zöldez,
Gyönyörü voltával az Egekre erdez,
Vigassága-felöl senki-tül nem-kerdez.
31. Szép Szivárvány vonta kéz-iját az Èghre,
Külömb-külömb szinyel fel-jöt nap-keletre
Melly-el kerekséget jelenti a' vegre
Harmattiát bochássa hogy a' föld szinyére.
- 125 32. Mezőségben a' Pán nyajait számlállya
Hogy megh-szaporodott büvön fel-talállya
Hegyeknek barlangját társaival állya,
Vad eledelekkel szolgait táplállya.
- 130 33. Triptolomus siet gabona rakás-hoz,
Kévéit hordattya sűrűn az aztag-hoz
Mert Bachus el-hita a' vetet-aztal-hoz
Pohárit keszeti Malosa borá-hoz.

- 135 34. Méheknek seregi a' mező-ben dongnak,
Mert Aristaeusnak sok hasznokat hoznak,
Virágok színyerül édességet színek,
Kik-kel kosárokban lépeket ragasztanak.
- 140 35. Gyümölcs meg-érét az Alcionusnak
Hozzája érkezet ereje a' Napnak,
Tündöklik a' színye piros almáinak
Fájá gyümölcs-is a' Laemaedonnak.
36. Phoebus-is lovait szekere-ben fogta,
Gyöplőit lovaknak Phaëtonnak adta
Erejet az Egén ki-is árasztotta
A' Caniculát-is velek fel-gyuitotta.
- 145 37. Kemény vad szelei amaz AEolusnak,
Megh-szelidöltenek s chendességben vannak,
Kedves szellőkhéket magokbul inditnak,
Nyárnak közepében, kik-kel mást uijetnak.
- 150 38. A' chuszo-mászok-is tél-rul gondolkodnak,
Az apro hangyák-kal eledelt hordanak,
Pthürüczkők utak körül ének szot haytanak,
Ki miát a' télben éh-gyomor-ral vannak.
- 155 39. Egy-szoval mindenek mostan vigan élnek
Mezei virágok örömet követnek,
Salamon Kirally-al mindenben fel-tesznek
S földi düchösség-gel véle el-erkesznek.
- 160 40. Üdö változásrul ninchen gondolattok,
Reménlik Junoval hogy boldog az Attyok
De mayd változando léssen az orájok
Nagy agodalmok-ra erkezik sok gondgyok.
41. Az üdö mindent hoz de megént el vészy
Minden adományát chak semmive teszi,
Napok folyásával mint egy halál észí
Változandoságát a' gyarloságh érzi.
- 165 42. Erdőket s mezőket megh-fozt szépségétül
Gyümölcsös ágakat ki-szárast tövétül,
Színyét változtattya mayd a' hideghségétül
Gyázban öltözteti zöldellőségétül.

- 170 43. Madarak meg-vonnyák ékes szollásokat,
Nagy rosdás torok-kal kiáltják társokat,
Nem követik immár szép multságokat
Sem nem-gyakorolják fák-rul ugrásokat.
- 175 44. Cyprus Szigete-is violákat nem-oszt,
Drága illattya-tul Venus Aszont megh-foszt
Paphos Rosáival sem dichekedik most
Mert a' Tél megh-nem-tart semmi hasonlatost.
- 180 45. Kutaknak forrási magok-ban tikkadnak
Virágok körülök ugyan megh-lankadnak,
Mert buzgosagoktul már nem-áztattatnak
Dorceus folyasi föld-alat tartatnak.
46. A' szép zöld pasiton Pamphagus nem-nyugszik
Setétes barlang-ban mayd szellyel buydosik,
Nyelve ki-vetés-sel fák-nal nem aluszik
Az Oribasus-sal hidegseg-től fazik.
- 185 47. Atlantides kerti gyöngy-el nem viragzik
Nardus-is jo-szaggal már nem-illatozik
Balsamum a' fákon ritkán izadozik
Zuzmaráz es derhez Arabus érkezik.
- 190 48. A' nap-is erejét a' földtül megh-vonnya
Hathato erejét lovainak tiltya
A' földnek gyomrában hasnait be-zarja
Honnan jövendöröl mint holtát támasztya.
- 195 49. Napoknak folyását rövidségben vérszi,
Hesperus tajá-ra hoszaságát teszi
Kivel Indusokat boldogság-gal nézi
S-ennek tartománnya erejét-is érzi.
- 200 50. Az üdö mint Tünder chak magát mutattya,
Sok ékesség-vel dolgát fitogattya,
A' világ hyuságát ki-ki hogy nem-láttya,
Változoságához myért hát szívét tartya.
51. Be szokot borulni az Egh-is föllyhök-kel,
Gyakran vereytégzik nagy-Zápor-essök-el,
Nap-fénye reitezik setétes ködök-kel
Sors forgandosága jaczik Emberek-kel.

- 205 52. Tiszta buza helyet földbül konkoly terem,
Nem-is sokáigh tart e' világi öröm,
Szerenche hol édes, s-hol keserü üröm,
Ö, kereke alat gyakran féregh terem.
- 210 53. Valamit nyár termet a' tél megh-emészti
Cseres majorságát semmive téteti
S-Bacchusnak hordoját megh-üresétteti,
A' napnak fényét-is tölünk el-reiteti.
- 215 54. Üdö kedves-voltát tölünk meszi zárja,
Nap-melegségével Indiákat járja,
Kinek megh-teréset gazda Ember várja,
Tél hidegségé-vel Embert által-járja.
- 220 55. Megh-fogják madarak szép enekléseket
Fák-ra szökdechelvén-nem-tartyák rendeket
A' fülemülek-is keserves verseket,
Már nem-énekelnek hangon énekeket.
56. Zöldelőségek-tül fák-is megh-fosztatnak
Parnassus hegyé-ben Musák sem sétálnak,
Keserves verseket Apollonak mondnak,
Telnek dérjei-tül mély vizek megh-fagynak.
- 225 57. Triptolomus kerte szép almákat nem oszt,
Minden termési-tül embereket megh-foszt,
Aristaeus nyaja sem donogh mezön most,
Mert a' Téll nem nevel semmit hasonlatost.
- 230 58. AEolus szeleit föld-re ki-bocháttya
Melly-el embereket haragossan láttya,
Rut fergetegekkal embereket bántya
A' mit nyárban épét chak hamar el-bontya.
- 235 59. Hasonlo szerenche üdö forgásihoz,
Alnokságh férkezik gyakran dolgaihoz,
Job kezével mitt ád bal/al kabdos ahoz
Ha ma nálad vagyon holnap esik máshoz.
60. Kerekét perdéti embert fel-ülteti,
Nagy meltságokkal hamar tisztelteti

- 240 Edesgető szokkal mind addig hiteti
Végre hanyat, s homlok nyakra, s főre veti.
61. A' Bellisáriust hamar fel-emelé,
Codrust kerekére asztalhoz ülteté,
Chinált étkeiből Irust-is élteté
De végre pad-alá ezeket téteté.
- 245 62. Ninch allandoságá, ninchen szerenchének,
Chak kívül aranyos színye kincheinek,
Siralommal fizet gyakran övéinek,
Chak az egy veszteség h jutalma béreknek,
- 250 63. Chalárd s álhatatlan minden dolgaiban,
Szép színyel kendőzik megh-ábrázatyában,
Embert hitegeti jön táboraiban,
Sok kinchét mutattya titkos ládájában,
- 255 64. De hamar hátára pökik barátinak,
Ninch allandosága semmi javainak,
Ninchen helyes volta semmi dolgainak,
Ma ha mit ide nyuyt holnap adgya másnak.
- 260 65. Forogh a' szerenche, s az üdök-is folynak,
Mint a' folyo vizek vesztegh nem-is álnak,
Miglen Centrumjokhoz sietve nem jutnak
Kut-fejekhez többbe soha sem fordulnak.
66. Az el-lőtt nilak-is sebessen röpülnek,
Erejek el fogyván a' földre le-térnek,
Mint tulaydonokra sietséggel érnek,
Nehezségektül-is így kinszerítettnek.
- 265 67. Chak az Isten ostya a' jo szerencheket,
Gyakran ostorozza-megh az Embereket,
Ki-ért bochát rájok sulyos eseteket,
Inti megh-jobbichák hamar életeket.
- 270 68. Az üdö nem nyukszik szerencheket szerez
Hol io, s hol bal szelet ö magátul nemez,
Ember szerenche közt mint tengeren evez
Hol szegent s gazdagot barátjának nevez.

- 275 69. De nem sokáigh tart ez az Attyafiságh,
Chak hamar fel-bomlik ez-ilyen barátsággh,
Nem lészen sokáigh együt a' társaságh,
Mert ninch szerenchenél valami igasságh.
- 280 70. Mindent be iratot a' Laistromában,
A' kiket hiteget fris Lakodalmában
Részésétni kíván mindent javaiban,
Ninch neki mitt hinni alnok dolgaiban.
71. Tündér allapattyát ki-ki hát láthattya
Alnok szerenchenek dolgait tudhattya,
Titkos chalárdságot megh-tapasztalhattya
Sors forgandoságát ki-ki próbálhattya.
- 285 72. Alachony rendeket Fejedelemségre,
Gyakorta fel-emelt kinches örökségre,
Hirét ki terjeszti sokaknak messzire,
Nagy gyözedelmeket Országok szélére.
- 290 73. Viszont hamar aláz de hatalmassakat,
Szekibül le-taszit erős Chászárokat,
Töbül ki-rontattat erős városokat,
Semmivel-is téssen nagy alkotmányokat.
- 295 74. Lám Dávid Királyt-is juhok közül vévé
Es nagy Királyságra Sidoságban vivé,
Híres s hatalmassá e' világon tevé,
De végre tule-is, viszontagh el-vévé.
- 300 75. Az erős Nagy Sándort Világnak Urának
Szerenche emelé nagy Monárchájának
Vegi s hosza nem vólt nagy birodalmának,
Minden fő s tartomány hodult hatalmának,
76. De végre szerenche megh-vonyá eő magát,
S megh-sokallá neki illy nagy uraságát,
S ki-vévé kezébül kinches gazdagságát,
Halálal tölté-bé diadalmasságát.
- 305 77. Világi kinch helyét három singni földbe,
Szerenche rekeszte egy kised, verembe,
Fris Palota helyét kétt szál dészka közbé
Ez haszna lehete világi örömbe.

- 310 78. Szerenche kereke chak álhatatlanságh,
Nem lépik egy nyomba nala az igasságh
Ninch adott Kinchében megh-maradandoságh,
Ki után származik gyakran nyomoruságh.
- 315 79. Mitt használt Cresusnak erős Királysága?
Mitt használt sok kinchü gazdagh urasága?
Hogy ha a' szerenche elmulandosága
Végre megh-gyalázá álhatatlansága.
- 320 80. Vallyon nembizotté szerenche kinchében?
Lydusok hatalmas fejedelemségben,
Boldogab nálánál nem vólt idejében,
De lám a' szerenche mint hozá törében.
81. Egy harczon el-törlé minden gazdagságát
Ellenség kezében adá önnön-mágát,
Halalra ítélle fejet és joszágát,
Ekként mutogatá álhatatlanságát.
- 325 82. *Hát ama* kegyetlen Dionysiuossal
Mint bánék evvel-is a' nagy Tyránnussal
Egy székben ülteté a' szegény Irussal
'S nem-is hagyá élny a' Királyi jussal.
- 330 83. A' Siciliának nágy uraságából
Hértelen le-veté gazdagh thronussából,
Nvét-is ki-törlé a' világosságbol,
S pálczára juttatá a' nagy Királyságbol.
- 335 84. A' szerenche képét szem be-kötve irják
Mind szegény és gazdagh segetseget varjak,
De jai hid azoknak kik ösvennyet járnak,
Mert chak egerek-is vejtére megh-marják.
- 340 85. Az üdö hol tiszta s hol homályban forogh,
Szerenche étkétül ember hasa korogh,
Mellette kereke untalan chak forogh
Mint Scilla s Chárybdis örvenyében morogh.
86. Mi eleinknek-is nem régen kedveze
Öt száz esztendeigh boldogul evezé
Vegtére Lajósnak nagy veszélt szereze,
Moháchnak mezejet vérével ontözé.

- 345 87. Chillagat le-törlé Magyar Világunknak,
Megh homalyosétá sugárját napunknak,
Török hold-ra írá részét hatarinknak,
Halom-ba rakatá testét Attyainknak.
- 350 88. Job-kezében erszeny mástul szál kö-esső
Javaiban kapni senkinek nem késő
De kö essőétül Ember hamar vesző
S-hamar lábairul a' föld-re le-eső.
- 355 89. Az ő állapotya chak álhatatlanságh,
Ninchen ő dolgában semmi háladoságh
Szép adományiban nem lehet igasságh,
Mert hogy ha ma mit ád holnap vész e' joszágh.
- 360 90. Tenger habjaihoz ött hasonlithatom,
Hol chendes, hol zajos dolgában mondhatom,
Hol állandó helye soha sem tudhatom,
Szerenchének képét illy formán írhatom.

116.

A' BOLDOGHSÁGOS SZÚZ MÁRIÁHOZ MAGYAR ORSZÁG PATRONÁJÁHOZ

1. O Te düchösségben s Jeriko kertében
Tündöklő Arany-alma,
Libanus, Erdején s Sion hegy-tetején
Ekessen föl-nölt Pálma,
5 Kinek e' világra illy nagy tágasságra
El-terjede irgalma.
2. Fölyhökben tündöklő, éyel s nappal fénlő
Meny-beli világosságh,
Emberi nemzetre, és minden rendekre
10 Töled szálla boldogságh,
Kegyelemnek Anyja s-Menyországh kapuja
Nálad az irgalmasságh.
3. Te-általad mennek mert valakik lépnek
Igéretnek földére,
15 Te vagy kalauzok s-bátorságos utak
Kanáánnak földére,
Mint szarvas forrásra s-örök boldogságra
S-Mennyei düchösségre.

- 20 4. O' szép ki-folyó kut, s-üdvösségünkre ut
Halgas-megh kéresünkben,
Sionnak kapuja s-Noënak bárkája
Végy esedezésedben,
Emberi nemzetre, s-téged tisztölökre
Tekénch hát kegyelmedben.
- 25 5. Te Paradichomban s-örök-boldogságban
Szépen ki-nylt rosa szál,
Ki drága illattya, szemünk világetya
S-raytad kegyelmesség ál,
Kinek kebelébül s-születék méhébül
30 A' Meny Országhi Királ.
6. Békeség szekrénnye, s bünösök reménnye
Kik hozád folyamodnak,
Mint egy bö-forráshoz irgalmasságodhoz
Valakik ragaszkodnák,
35 Bünök tömlöchébül, s-setét rekeszszébül
Kik hozád kiáltanak.
7. Megh hallod kérések, es esedezések
Fogadod füleidben,
Kész vagy kegyelemre, s-fordétod örömré
40 Bus sziveket mindenben,
Végre hozád vészes s-részesé-is tészed
Fiad örökségében.
8. Ó bünösök között mint rosa tövis köszt
Ekessen föl-nöt Virágh,
45 Kinek segedelmét s-Annyai kegyelmét
Vészi e' széles Világh,
Te tüled származék s-világra ágázék
Meny-béli Irgalmasságh.
- 50 9. Te fényes est s haynal, a' ki Hesperussal
Fénlél világosságban,
A' kinek eréje es tündöklő fénye
Megyen a' magasságban,
A' nap előtt fel-kél es kegyelemmel él
Bö irgalmasságában.

- 55 10. Te szép dűchö forrás, ki kemény szivet ás.
Hozzád esedezőkben,
Paradichombul szál, e' világra ki-szál
Ö gyönyörűségében
60 Bűneit világnak s-hozzád folyamoknak
El-mosod kegyelmedben.
11. Te vagy az Egre út, minden általad fűt
Meny Ország kapujára,
Méhednek gyümölcshét, drágalátos kinchét
Ki-nyitád e' világra,
65 Fiadnak Vérével s Emlődnek tejevel
Mosád ártatlanságra.
12. Te vagy a' reménség, s büntetésünkben vég
Töredelmes szivekhez,
Mert malasztnak Anyja, kit kegyelme vonnya
70 Az emberi nemzethez,
Isoppal megh hinted es megh nemeséted
Kik futnak kegyelmedhez.
13. Tengernek Chillaga s Lelki vigasága
Vagy megh-keseredteknek,
75 Kegyes szo-szolloja és frigy találoja
Vagy bűnös Embereknek,
Megh segétted őket s el-törlöd bűnököt
Ninch végé kegyelmednek.
14. Igy a' mi Hazánkknak, s romlot haylékinknak
80 Valál oltalmazója,
Sok pártosi-ellen s ellenségi-ellen
Védelmező bástyája,
Míg téged böchültek s Annyoknak tiszteltek
Edesgető Aszszonya.
- 85 15. A' Boldogh Szent István Világbul ki-mulván
Néked hagyá Országát
A' benne-lévöket, s következendöket
Magyar nemzet világát,
90 Igaz hitre hozá, s végre reád bizá
Világi Uraságát.

16. Akkor fel-vállalád s szolgálidnak vallád
Mi édes Eleinket,
Meg-is oltalmazád s igaz utra hozád
Az el-tévelyedteket,
95 Chak hamar elő-vöd, s diadalmassá-töd
Régi jo-Vitezinket.
17. Régi Királyinknak, s Gubérnatorinknak
Te valál éles-kardgyok
Pogány romlására, s el-pusztítására
100 Lobogós szál-kopjájok.
Minden erőssége s szivek mérészsége
Te valál erős karjok.
18. Virágzék Országunk s helyén-is vólt dolgunk
Míg téged böchüllöttünk
105 Mint oltalmazonkat s erős baynokunkat
Vala-meddigh tiszteltünk
Te jel Zászlod-alat, s bisztatásod-alat
Bizvást-is vitezkedtünk.
19. Omlot személyüinktül, s reszketet hirüinktül
110 Az Ottomán Nemzetség,
Röttentő Hadakkal, s vér-szopo Zászlokkal
Nem jüt-réánk ellenség,
Kedves haylékunkat s nem-lakta hunnyunkat
A' Töröki dühösség.
- 115 20. Szép hirrel és névvel s vitézi erővel
Látád Nemzetségünket,
Hazánkat szélesztéd, s meszi el-terjesztéd
S ki árasztád hirünket
120 Mert kilench Orzággal, illy drága Ioszággal
Ekesétél bennünket.
21. Megh-mutattya pénzünk, Országban vért kinchünk
Tégedet mint tiszteltünk
Mellyet ném Iunonak, de Szüz Máriának,
Czimerére veréttünk,
125 Mi oltalmazonknak, s Földes Aszszonyunknak
Zengő szoval nevesztünk.

22. Bizonyági ennek, s lesznek beszédémnek
Régi szép épületek,
130 Mellyek eleinktül, s kedves nemzetinktül
A' végre szerzettettek,
Te Szent Fiad után, kikbe téged méltán
Buzgo szível tiszteltek.
23. Téged zengő szóval, s egyező szép hangval
Dichért régi Magyarságh,
135 Téged reménségül, s hivat segítségül
Köztünk számos sokaságh,
Tégedet böchült, félt, s Isten után tisztelt
Szerzetben lévő Papságh.
24. Miért tehát hagyánk-el, s kegyelmét hányánk-*el*
140 Mi kegyes Patronánknak,
Vagyunk nám olyanok, mint hálá-datlanok
Hogy mi Oltalmazonknak,
Jo tutorságában, s kegyes malasztyában
Nem lakánk Aszszonyunknak.
25. Lévének farkasokká, s goromba bakokká
145 Ki-ugránk az akolbol,
El-tévelyet Juhok, vagy mint Tigris fajok
Ki szökénk táborodbol,
Válánk Mustohákká, s nem szo-fogadokká
150 Ki-lépénk oltalmadbol.
26. A' sok vissza-vonyo, s mint konkoly el hányo
Uyságok találmánnya;
Kikkel Országunkban mostan uyontában
Minden fej magát hánnya,
155 Nem veszi eszében s ninchen elméjében
Hogy végtére megh-bánnya.
27. Ez halálos méregh, s eszek-vestő féregh
Emészt most Országostul,
160 Ki Török torkában, s Pogány halójában
Kerét Tartományostul,
Ez emesztí eltünk, s kívánnya el-vesztünk
Egész sokaságostul.

28. O te rossz esz-vesztő, s Országunk emésztő
165 Jrigység meddigh rontasz?
Jgaz hamiséto, s hamis igazéto
Jgyenest miért horgasztasz?
Nemes Országunkban, s édés haylékinkban
Mért hogy éppet chorbétasz?
29. Azt szokták mondani, s beszédben forgatni
170 Magyar köz-példában,
Hogy ki-ki magára, s vigyáz csak hasznára
A' Király Udvarában,
Egyetlen jármok kiben vadnak Tulkok
Nem vonsznak-jol igában.
30. De im vissza térek, s még kegyelmet kérek
175 Régi Nagy Aszszonyunktól,
Mint egy tékozló-fi, Attyához fordult ki
S meg vált gonosságátul,
180 Jgy miis engedelmet, s vehetünk kegyelmet
Ország Pátronájátul.
31. Ved hoszád kérésünk, és esedezésünk
Fordéck ránk szemeidet,
Nyuch-ki kegyelmedbül, s düchö felségedbül
Kegyes engedelmedet,
185 Tégy frigyét mi velünk, s légyen ez a' jelünk
Hogy tisztelünk tégedet.
32. Mint Izraelt egyszer, vigy vissza még töbyször
Jgéretnek földére,
Mi kedves hazánkra, s régi határinkra
190 S Eleink örökére,
S végtére az után, s halálunkor osztán
Az örök düchösségre.
33. Jmádgy Istent-értünk, naponként kik vétünk
Hogy nekünk megh-bochássá
195 Pogány ellenséget ezt a' dühösséget
Altalunk megh-rontassa.
Erejét el-végye, s lábunk-alá tégye
Hatalmát megh-mutassa.
34. Mondhassuk azt méltán, buydosásunk után
200 Hogy vissza terétettél,
A' kis Tobiással, s Raphaël Angyallal

Egy uton vezerlettél,
De végre békével, Szent Fiad hírével
Hazánkba segítettél.

- 205 35. Nám Ábrámot-is, Lothot s másokat-is
Ellenségek kezébül,
Tengeri szél-vészben, s nagy kemény szelekben
Péttert-is örvényébül
210 Töb Tanitványokkal vizen hajozokkal
Szent Fiad kegyelmébül.
36. Véletlen megh-menté, kikért vérét önté
Kereszt sulyos Oltárán,
Vérrel izzadozot, s Attyának áldozot
Midön halál pohárán.
215 Jgy minket-is megh-ment mert irgalmával-kent,
Eltünk végső határán.
37. Hogy édes Hazánkban, s régi haylekinkban
Fiaddal dichérhessünk
A' ki Hadnagyunknak, s téged Aszszonyunknak
220 Örömmel nevezhessünk
Te oltalmad alatt, s a' te Zázlod alatt
Pogányságra mehessünk.
38. Vége verseimnek, s e' Könyörgésemnek,
Jsten után chak te légy,
225 Kegyes irgalmadban, s Anyai voltodban
Halálom kor chak te végy
Egész Nemzetemmel, miként Eleimmel
Kérlek téged illy jót tégy.

117.

A' NEMES MAGYAR ORSZÁGH CHIMERÉHEZ

1. Néppel bővelkedő s Mársal dühösködő
O' te dühösséges Jel,
Mi régi Eleink, sok Nemes féleink
Dichekedhetet kivel,
5 Mert sebbel virágzot, s ereje ágazot
Diadalmadért mivel.

2. Mint ama kemény vas, s Egben repülő sas
Szemeit szikraztattya,
A' napnak fényere, s sugár erejére
10 Ki fiait fordéttya
Ki reá nem-nézhet, s reá nem-érkezhet
Tudgya hogy nem sajáttya.
3. Mint a' Mágnes vonszod s te magadhoz huzod
Hir-rel az Vitezséget
15 Mert ki-folyo éren, s a' szép piros véren
Osztod a' Nemességet,
Szarnyaidra vészed Rárovál-is tészed
Tanulo bölchességét.
4. A' Kereszted duplás ki-bül szármad forrás
20 Határodát keréti,
Tisza, Duna, Száva ki-folyo szép Dráva
Sengejét rá-terjeszti,
Egh-is harmattyával, es bö malasztyával
Mint Gédeont elteti.
- 25 5. Te ékes lako-föld, a' kivel vagy szép zöld
Méltán dichekedhetél,
Nemes, Czimereddel, s ki-omlot véreddel
Egh-igh föl-érkezhetél
30 Jeles Országokra és Tartományokra
Hireddel be-léphetél.
6. Kichoda Világon, s e' romlando ágon
A' ki téged föl-mullyon?
Illy szép Diadémát, s Angyali Koronát
Vallyon s ki hol talállyon?
35 Chak neked adatot, s Menybül bocháttatot
Hogy örökké fen-állyon.

118.

[A HUNOK VEZÉREI]

KEVE PRIMUS DUX HUNNORUM

1. Tiz .s. kilencz száz ezer hunnus nemzet között
Ez a' vitézséggel olly érdemet szerzött,
Német nemzete közt nem élt, ki ellenzett,
Ez az irigység-is ö néki kedvözött.

- 5 2. Az hat hadnagy közzül ő fővé tétetett,
Mivel természettül arra nemzetetett,
Dicséretes erkölcstül ő vezettetett,
Hadnagy társaitul méltán tiszteltetett.
- 10 3. Az országra, *mellyett* téj .s. méz böven folya,
Scithiábul utatt véletlen találá,
Nöstény szarvas által népével indula,
Szarmatokatt gyözvén, Tisza melle szálla.
- 15 4. Dunán hajo nélkul által kele éjjel,
Magokat segítvén fel fuvott tömlökkel,
Romaiakra üte nagy roppant erővel,
Táborokat dulván lön nagy seregséggel.
- 20 5. Potentiánál vön dupla gyözedelmett,
Romaik vévén szörnyü veszedelmet,
A' gottusoknak is téve nagy sérelmet,
Egész Európának ez szerze félelmet.
6. Az utolsó harczon vitézül meg hala,
Kit soká nemzete siratván sajnála,
Világ biro Roma hatalma csorbula,
Pannonia nagyob része meg hodula.

KADICHA SECUNDUS DUX HUNNORUM

- 25 1. Kadicha második hadnagya hunnoknak,
Ő had viselése oskolája Mársnak,
Nem csak tanitványa, társa lehet annak,
Vigyázó szemei tüköre hadának.
- 30 2. Romai had közzül kétt száz ezer hulván,
Talno völgyi harczon hunnokis maradván,
Száz huszon ött ezren vitézül meg halván,
Keve is vérével az bajt koronásván.
- 35 3. Nemzetsége alat akarván
For a' méreg benne, nem tud nyugvást venni,
Hanem az ellenség után kezd sietni,
Hadainak hagyja ujj harcchoz készülni.

---

5 hai [!] 7 vezettetetett 9 az mellyett [A szótagszám miatt javítva.] 33 [A sor vége hiányzik.]

- 40 4. Mind a' Duna kétt félt szélyell be nyargalá,
Valahol el ment, azt magának foglalá,
Népét ellenségis Thulnátul mozdítá,
Az kiis már mezeitt eleiben szállítá.
5. Az hol utolsó bajt Pannoniáért vinnak,
Végre az hunnusok diadalmaskodnak,
Rimai vitézek elöttök omlanak,
Makrinus herczeggel föld alá tolatnak.
- 45 6. Az meg maradt néppel Detrik fut Romában,
Egy nyilát véressen vivén homlokában,
Hunnok lönek urak szép Pannoniában,
A' hol Kadicha-is szála koporsóban.

KEME TERTIUS DUX HUNNORUM IUDEX BELLICUS

- 50 1. Magyar, már szemléled, ha' tekinted Kemét,
Vitéz tekintetü csillagzo szép szemét,
Herczeg ágbol való, ha vizsgálod nemét,
Az kik között ö-is nem volt gaz vagy szemét.
- 55 2. Nem tétovázott ott sereg, a' hol ö volt,
Népe .s. vitézsége az ö példáján folyt,
Böls el rendelése néki el nem bomlott,
Ellenség előtte hanyatt homlok omolt.
- 60 3. Bajra vér buzdito dob nem kívántatott,
Valahol Kemének fegyvere láttatott,
Oroszlány modgyára népe harcra futott,
Noha nódetó szó tölle nem hallatott.
4. Mert inkább láttatni, mint hallatni akart,
Trombitája néki volt vérrel festet kard,
Illy elől járótól az vitézlo rend tart,
De melly hátul kiált, mutat ott az nep fart.
- 65 5. Scithia határán aliglan mozdula,
Nemzetek hódito gottusok királlya,
Az Hermánárikus alája hodula,
Szerencse annyira kebeliben szála.

70 6. Ostrogottusokon nagy diadalmat vett,
Széles Scithiából mihelyest killyeb jött,
Vizi gottusoktól bővséges adótt vett,
Azonban halálnak vitézül fia lett.

BELA QUARTUS DUX HUNNORUM

- 75 1. Béla hunnusoknak negyedik hadnagya,
Keme és Kadicha testvér atyafia,
Mind a' három Belonának vitez fia,
Kinek kinek egyez szive .s. állapotja.
- 80 2. Mivel ő közöttök nincs semmi különbség,
Tiszt, termet, erkölcsök vala egyenlőség,
Noha atyafi közt ritka az egység,
Föképen az kikben egyez tiszt .s. vitézség.
3. Vélném, a' természet hogy meg felejtkezett,
Hogy illy virtusokat mindenikben nemzett,
De mivel az érdem közöttök edjezett,
Azért jutalmok-is tölle egyenlő lett.
- 85 4. Sziveket irigység soha nem mardosta,
Elmejeket vissza vonyás nem bántotta,
Jo .s. gonosz szerencse meg nem változtatta,
Sem élet, sem halál el nem választhatta.
- 90 5. Ez volt az ellenség fegyverének czéllya,
Népének viszontag oltalom paisa,
Egyszersmind népének volt zászló tartója
És jó igazgató vezére .s. hadnagya.
- 95 6. Mert mint phoenix magátt tüzzel meg emészti,
S. holtával hamvából fiait élészti,
Béla-is életét nemzetiért veszti,
Lelkét e világból föld alá ereszti.

BUDA QUINTUS DUX HUNNORUM

- 100 1. Buda hadnagyok közt tisztiben ötödik,
De merességiben Hercules második,
Szívében vitézség nem nyughatott addig,
A' míg ellenségét meg nem győzte fottig.

2. Mert a' gyözedelmes hunnoknak fegyvere
Scithiatul fogva terjedt valamerre,
Jelen volt mindenütt kiméletlen vére,
Halálos tör előtt nem szaladott félre.
- 105 3. Hódult országoknak végre öröksége,
Sűrű gyözedelmek fénylő dicsössége,
A' több hadnagyoknak minden nyeressége,
Ő reájok szállott szörszött békessége.
- 110 4. De noha békével egyeztek felesen,
Meg nem álhattanak Attilával ketten,
Mert Attila szive vala telhetetlen,
Ver szomjuzo, irigy, kevely és kegyetlen.
- 115 5. Ellenség fegyvere ött el nem ejthette,
Bátya álnoksága ártatlan meg ölte,
Az Duna vizében testet bé vetette,
Olly illetlen sirban szegényt le temette.
- 120 6. Igy, ki lako helyett magyar királyoknak
Építet falait ő Sicambriának
Meg ékesítette, nem lön helyly tagjának,
Egyedül az neve maradt várossának.

---

112 szomjuhozo [A szótagszám miatt jav.]

ESTERHÁZY PÁL

FRAKNAI GROF ESTERHAS PÁL ÉNEKES KÖNYVEI KIK NÉGY
RÉSZBE FOGLALTATNAK. AZ MDCLXX ESZTENDŐBEN.

AZ KÖNYVNEK ELSŐ RÉSZÉ KIBEN VANNAK EZEN ÉNEKEK

Vgymint.

- 1 Az Istenségről.
- 2 Az Isteni Bölcseségről.
- 3 Az Boldogságos Szüzzről.
- 4 Az Boldogh Aszony éneke.
- 5 Az Világnak mulando uoltárol.
- 6 Az égi Madarakrol.
- 7 Az Földi állatokrol.
- 8 Az Halakrol.
- 9 Kerti Virágokrol.
- 10 Szerencze forgandoságárol.
- 11 Had uêrésről.
- 12 Vadászat Madarászat multságirol.
- 13 Az Boldogságos Szüzzről; más.

119.

AZ ISTENRŐL VALO VERSEK

I.

Én pennám mit irion az nagy Istenségről,
Elmém mit gondollyon uéghetletlenségről,
Az ki minket szemlél örök diczöségről,
Magyarázhatatlan szörnyü fényességről.

II.

5 Honnan kezdetessék uékony tudományom,
Istenről mit szollyon czekély találmányom,
Bölcs Szent Agostonnal ha elmémet hányom,
Kalánnal az Tengert kis ueremben hányom.

III.

10 Kis eröm el fárad, nagy ez a mezőség,
Kire igyekezik az nagy együgyűség,
Akaratom geried, de nincz az tehczég,
Észel eszt föl érni, mert lehetlenség.

III.

15 Kéuanok röpülni égen Daedalussal,
Auagy iáczadozni szárnyas Pegasussal,
Futást gyorsasággal próbálni Phoebussal,
Félő el ne essem keuély Icarussal.

V.

20 Mentől touáb megyek az elmélkedésben,
Annál inkább esem nagy titkos mélységben,
Arionnal habzom, mint hajo szélúészben,
Ragattatom meszsze Tündér sebességben.

VI.

Gyötri az kéuánság lelkeket, s-kergeti,
Vonsza mint az Magnes, s-hozzá édesgeti,
Valamerre magát én szemem teriti,
Mindenüt elmémet, s-sziümet gerieszti.

VII.

25 Sött ugyan el b́amul Testem ˆ magában,
Haiam szálla föl ál, álmélkodásában,
Nyeluemis megh akad ˆ forgatásában,
Eny iokhoz ualo nagy ohaitásában.

VIII.

30 Mint egy szomi Szaruas íarukok forráshoz,
Rolla gondolkoduán mégyek Heliconhoz,
Talám minden iokat én állapotom hoz,
Fáratságim után iutok Apollohoz.

IX.

35 Czudálkozua állok, s-nézem az szépséget,
Keuánom hogy uégyek any mesterséget,
Mellyel hozzak elöl ily nagy ékességet,
De kéuáságomban én nem érek uéget.

X.

40 Lelkem emelkednék ékes Lybanussal,
Verseim folynának hegyes Parnassussal,
Zöldellenék tentám örökös Laurussal
Hogy ha én szolhatnék az magas uirtussal.

XI.

De megh uonta töllem uizét Calliope,
Nem pöngeti lantyát uidám Aganippe,
Nem fua elöttem szép sipiát Euterpe,
Enekeket sem mond ékes szauu Tempe.

XII.

45 Helicon kuttyához nem uisz Diopaea,
Kinczét nem mutattya énnékem Popaea,
Sem iaczo Delfinyét ékes Panopaea
El reitette fáiat elöttem Napaea.

XIII.

50 Hamandriadesek Laurus erdeiekben,
Nem hiúatnak engem sűrű ligetekben,
Nem iúthat énnékem gyümölczözésekben
Iuno kerteinek, s-gyönyörüségekben.

XIV.

55 De mit fárad elmém, gongyait árasztuán,
Ixion kerekén ő magát fárasztuán,
Hasonlatossággal idejét faggatuán,
Sisiphusnak köuét hegyre föl forgatuán.

XV.

60 Hasonlo én dolgom Merope fiához,
Torkig uizben álló szomiú Tantalushoz,
Kinek alma esik gyakorta száíához,
El-futuán előtte kabdos árnyékához.

XVI.

Am bátor föl kellyen Phoebus Musáiúal,
Az egész Parnassus tudos lakosíúal,
De még Pierisis ékes Nympháiúal,
Es az bölczéségnek Annya Minerúúal.

XVII.

65 Mindeniknek nyelue ám bár ezer légyen,
Egyk mint az másik ekes szollást tégyen,
Iphigeniais uélek együtt légyen,
Enekeknek hangia az égik föl érien.

XVIII.

70 Nem hiszem hogy ökis uersekben uehessék,
Elégséges képpen neuét diczérhessék,
Írásban nagy uoltát éppen föl tehessék,
Auagy méltóságát észel föl érhessék.

XIX.

75 Lantyokat pöngessék ám bátor az Musák,
Sűrű énekekkel zöngienek szép Nymphák,
Magokat foglallyák uersekben Poéták,
Legh kisebb részetiis ennek megh nem fogiák.

XX.

80 Mert ki beszélésén nyelu ugyan el szárad,
Elő számlálásán értelem el fárad,
Mennél böuebben ir, annál töbre árad,
Tengerből és Földből hatalma föl uirrad.

XXI.

Ez széles uilágon nincz oly nagy bölczeség,
Oceanumbannis ninczen olyan melység,
Kertek uirágiban illat, auagy szépség,
Kikben talaltassék hasonlo diczőség.

XXII.

85 Kinczes Tárházaknak minden gazdagsága,
Kösziklás hegyeknek tornyos magassága,
Fényes palotáknak alkotmatossága,
Mint az menő szélnek el mulandosága.

XXIII.

90 Arnyék ez az uilág az nagy Istenséghez,
Ninczen hasonlatos mennei Fölséghez,
Senki nemis szolhat ezen örökséghez,
Mindentöl el reitet uéghetetlenséghez.

XXIV.

Erzem és ismerem tudatlanságomat,
Szemeimmel látom nagy gyarloságomat,
95 Heiábannis tészem föl okosságomat,
Keresem az hitben én oruosságomat.

XXV.

Vagyon egy Vr hiszem az Szent Istenségben,
Kinek esze uagyon nem uészi kétségben,
Ötet méltán álgyák engedelmisségben
100 Mennyei Szent karok örök diczőségben.

XXVI.

Ki mingyárt az eget egy szoual czinálád
Egy mástól az uizet, s-földet el uáasztád,
Engedetlenségért Lucipert le nyomád,
Sött egész uilágot bünökért el rontád.

XXVII.

105 Magas kösziklákat hegyekre állatád,
Erös Ceth halakat Tengerben alkotád
Az uilágosságot egekben el osztád,
Es föld agyagából az embert formálád.

---

91 [Az *örökség*hez szó *r*-je *k*-ból jav.] 93 tudatlanságomat [*Na*-val kezdődő szóból jav.] 100 [A sor utáni őrszó:] <*semmiből*> *Ki mingyárt* 106 Tengerben

XXVIII.

110 Ki uilágnak Attya; Ember megh uáltoia;
Es te hiueidnek uagy uigasztaloia,
Elötted Szent Anyád légyen szoszolloia,
En bünös feiemnek, s-nagy oltalmazoia.

XXIX.

115 Diczértessél Uram az magas fölyhökben,
Es diczöitessel számos szentieidben,
Örökön örökké Vralokgyál Menyben,
Minden lélek velem egyet érczen ebben.

120.

AZ ISTENI BÖLCZESÉGRÖL

Prou. 8.

XXX.

Vallyon, s-nem kiálté az Bölcséség menyből,
Onnét alá száluán hegyek teteiből,
Sött Városokbannis uczaak közepiből,
De mégh házoknakis belső küszepiből.

XXXI.

5 Ferfiak, s-Léányok réátok kiáltok,
Kisdedek érczések tinéktekis szollok,
Ti esztelenekis én szomot halljátok,
Mert maidan tinékték nagy dolgokat mondok.

XXXII.

10 Menyei igasság uagyon én nyeluemen,
Ninczenis hamisság diczöült lelkemen,
Nem iár én tanácsm Istenteleneken,
De fog mély beszédem tudos embereken.

---

114 szentieidben [Az első *i* utólag beszúrva.] 116 [Előbb:] Velem minden lélek

XXXIII.

15 Pénz helyet uegyétek én okosságomat,
Köuessétek inkább io tanításomat,
Bizuást böczüllyétek szép tudományomat
Aranynalis föllyeb, gazdag ioszágomat.

XXXIV.

20 En bölczeség lakom okos tanácokban,
Sött ielenis uagyok io gondolatokban,
Magam Vrankodom eszes Doctorokban,
Találmánt czinálok éles Homlokokban.

XXXV.

Gyülöli á gonoszt, az Vrnak féelme,
Vagyon keuélységnek hamar ueszedelme,
Alázatosságnak böuen engedelme,
Vagyon az Vr előtt Menyekben szerelme.

XXXVI.

25 Enym ez Világnak minden okossága,
Sött én tulaidonom annak igassága
En kezemben uagyon Világ királysága,
Es Feiedelmeknek nagy hatalmassága.

XXXVII.

30 Az engem köuetöt én méltán szeretem,
Keduembennis uagyon, az ki szeret engem,
Ahoz én bé térek, ki szállást ad nékem,
Tudomány mi uoltát néki megh beszéllem.

XXXVIII.

35 Kinczes tárházomban uagyon nagy gazdakság,
Abban találtatik minden állandóság,
Én állapotomban nincz elmulandoság,
Igasságomban uan örökkéualóság.

XXXIX.

40 Mert iob én gyümölczöm az fénlő Aranynál,
Iob én gazdagságom az drága gyemántnál,
Rubintnál, Zaphyrnál, auagy Smaragdusnál,
Tüzzel uetekedő szép Carbunculusnál.

XL.

Az igasság utyán én mindenkor iarok,
Sulyos itéletnek közepiben állok,
Engem szeretőknek gazdakságot adok,
Kit himezés nélköl uilág előtt uallok.

XLI.

45 Az Isten birt engem, minden dolgok előtt,
Föld kerekiségének teremptése előtt,
Tenger mélységeinek alkotása előtt,
Én örökké uoltam minden üdök előtt.

XLII.

50 Vizeknek forrási mégh ki nem fakattak,
Hegyek nehézségi megh nem állapottak,
Halmok, s-Folyo uizek földön nem láttattak,
Sarkai az Földnek mégh el nem osztattak.

---

36 [Az örökkéualóság szó r-je k-ból jav.] 37 [Az az névelő au-ból jav.]

XLIII.

Midön az egeket el készíti uala,
Mikor aszt io moddal bé keréti uala,
55 Véle uoltam, midön erössiti uala,
Vizeknek mélységét mikor méri uala.

XLIV.

Mikor Tengereknek megh ueté határát,
Paranczolattyának tiltá el hagyását,
60 Mikor ez uilágnak nagy fundamentumát,
Kösziklás hegyeknek meredek hágását.

XLV.

Véle iáczadoztam együtt oruendezuén,
Fáradoztam uelle mindent el rendeluen,
Földi állatokban együtt gyönyörködüén,
Ember fiaihoz kéuánsággal menuén.

XLVI.

65 Most azért kiáltok szomat halgassátok,
Tudománnak uttyát Bölczek uigyázzátok,
Mert ha ioságot, sziuel kéuányátok,
Lészek Menyországban örökös Atyátok.

XLVII.

70 Boldogok kik engem sziuekből szeretnek,
Szorgalmatossággal lelkekben köuetnek,
Megh találta uttyát az örök életnek,
Az ki engem köuet, nem árt halál ennek.

XLVIII.

75 Az ki szeret engem talál üduösséget,
Testi nyugodalmot, Lelki czendességet,
Nem boczát ő belé az Vr gyülölséget,
Malasztot ad néki, s-örök diczöséget.

XLIX.

80 Kik ellenem uétnek lelkeket megh sértik,
Ő ueszedelmeket csak hamar megh érzik,
Czelekedeteknek rosz iutalmát uészik,
Mert az Bölczeséget bolondul megh uetik.

L.

Hogy ha azért ember akarsz üduözülni,
Mennyei iouakban böuen részesülni,
Szentek Seregi köszt boldogságban ülni,
Engem Bölczeséget nem köll el kerülni.

LI.

85 Legh kisebb szikráiát te Bölczeségednek,
Agyad Vram nékem, hogy Szent Fölségednek,
Diczérhessem neuét, és diczöségednek
Látoia lehessen, Szentséges szinednek.

121.

AZ BOLDOGSÁGOS SZÜZRÖL

LII.

Ki ád nékem innom Musák Kut Feiéből,
Tudos Mineruának mély bölczeségéből,
Virágokat szednem Helicon uölgyéből,
Vagy uersekét szinom Pegasus körméből.

LIII.

5 Czekély irásomat megh szemlélte Cliom,
Sicelidesek köszt látom keués én iom,
Nagy szélúézből forog erőtelen haiom,
Széles Tengerekkel uagyon nékem baiom.

---

81 [Előbb:] akarsz ember

LIV.

10 Sasokkal röpnl egen lelkem kéuán,
Chyteron hegyére Bellerophon szárnyán,
Echokat csinálni énekének hangján,
Félö ne hanyassék Polydorus habián.

LV.

15 Látom ugyan, s-érezem erőtlenségemet,
Mégis megh próbálok habos Tengeremet,
Heában nem uezstem talám én üdömet,
Földre ki teriesztem ha tompa elmémet.

LVI.

20 Nagy Istennek Annnya kiröl ir én pennám,
Szüzeknek Szent Szüze kiröl énekel szám,
Menynek királynéa kit magasztal téntám,
Versemben ez légyen oktato Poétám.

LVII.

Isteni malasztnak méltán Annnya lehet,
Tisztasságot ettöl körösztyén sziu uehet,
Széplöteléségre egyedül ez mehet,
Adam uétke ebben maculát nem tehet.

LVIII.

25 Mennyei Szüzeknek ez ekes Virágia,
Szentlélek Istennek el ieczet Mátkáia,
Mert nagy ez Világon Czudállatossága,
Miuel Teremptöne méltoságos Annnya.

LIX.

30 Világra ez szülte mi Vduözitönket,
Ez általis uészszük mély Bölczeségünket,
Ez agya minekünk nagy Böczületünket,
Es Világon léuö io diczétünket.

LX.

35 Az hatalmasságnak itt uagyon Fölsége,
Es irgalmasságnak ki folyo böüése,
Alázatos sziunek állandó hiüése,
Igasságnak tellyes Tökéletessége.

LXI.

40 Itten megh találod Bölczeség oltárát,
Ehez minden Lelki örömnüknök okát,
Szomiuság megh olto Léleknök pohárát,
Tiszteletességnök ö hathatos Borát.

LXII.

Áhétatosságnök ez az alkotmánya,
Titkos értelemnök gyönyörü Rosáia,
Daid királynákis ez hatalmas Torna,
Elephant czont miböl czinált Machináia.

LXIII.

45 Ennek méltosága uagyon Arany házban,
Frigynek ez Szekrénye, s-lakik Boldogságban,
Örök Menyországnök fényes aitaiaiban,
Sötétséget üző Hainali Czillagban.

LXIV.

50 Betegek keressék itt gyógyulásokat,
Bünös emberekis erős oltalmokat,
Megh nyomorodottak uigasztalásokat,
Egész körösztyények magas köfalokat.

LXV.

55 Mennyei karoknak ékes királynéa,
Vén Patriarcáknak királne Aszonya,
Igaz Prophétáknak okos Tanitoia,
Es Apostoloknak tisztelendő Anna.

LXVI.

60 Szent Martyromoknak ékes koronáia,
Confessoroknakis Mennyei Pállýaia,
Sött tiszta Szüzeknek legh keduesb illattya,
Szentek Sereginek kegyes Czászárnéa.

LXVII.

Szegény Magyaroknak legh nagyob istápia,
Romlot Országunknak örökös Aszonya,
Agyad téuelygésnek légyen már romlása,
Táuozzék el töllünk Pogánynak igáia.

LXVIII.

65 Téged hogy szeressünk tellyes ereinkből,
Szüntelen diczériünk mi tehczégünkől,
Megh ne itély minket czelekedetinkből,
Adam Attyánktol uett gonosz erkölczinkből.

LXIX.

70 Touáb ne heueriünk az gonosz uétekben,
Moss megh hamar minket, tisztullyunk lelkünkben,
Imádkozzál értünk engedelmességben,
Nékünk kigyelmezzen hogy Szent Fiad Menyben.

---

67 [A czelekedetinkből szó i-je ü-ből jav.] 68 [Az erkölczinkből szó i-je ü-ből jav.]

122.

BOLDOG ASZSZONY ENEKE

Magnificat

LXX.

Diczőiczd én lelkem az Vrat, és álgyad,
Mindennek fölötté ötet magasztallyad
Tölle szemeidet el ne táuoztassad,
Ő egyedül az Vr, aszt mindenkor uallyad.

LXXI.

5 Öruendezet sziuem az én Istenemen,
Szeretetem langol, édes Iegyesemen,
Czudálkozik elmém kegyes Teremptömen,
Mulatozik uéle lelkem nagy keduessen.

LXXII.

10 Mert Szolgálóióának alázatosságát,
Latta Isten Menyből, s-lelki tisztasságát,
Sött ő benne ualo minden bizodalmát,
Paranczolatihoz engedelmes uoltát.

LXXIII.

15 Szentnek ezért tartnak minden Nemzetségek,
Diczőséges Hymnust rollam énekelnek,
Isten Országában Boldognak ismérnek,
Hozzám Bünösökis oltalomért iönek.

LXXIV.

20 Az mindenhatotul föl magasztaltatot,
Adamnak uétkétöl lelkem megh tartatot,
Ő Anyaságára méhem ualasztatot,
Gabriel Angyaltol melyre hiuattatot.

LXXV.

Mert hatalmas az Vr, ninczen néki mássa,
Nemis találkozik ez Világon Társa,
Bizonéttya esztet Bölczeknek írása,
Hogy az igasságot minden ember lássa.

LXXVI.

25 Ô mely czudálatos ö irgalmassága,
Emberekben uagyon nagy hathatossága,
Bűnösöknek uagyon alkolmatossága,
Irgalmasság által örök Boldogsága.

LXXVII.

30 Istennek io uoltát de csak azok uészik
Kik Szentséges neuét ö sziuökben félik,
Ezek Meny Országot nagy örömmel nézik,
Irgalmasságának ereietis érzik.

LXXVIII.

35 Erös ez uilágon Istennek ö karia,
Ellenségnek foga esztet megh nem maria,
Hordozza az eget, az mint ö akaria,
Bűnös embernekis megh térését uária.

LXXIX.

40 Kárhozatra uete egész Seregeket,
Menyből alá hányá keuély Ördögöket,
Es föl fualkodot Istenteleneket,
Véllé nem gondolo kegyetlen sziueket.

XXC.

Lába alá nyomá Pharao Országát,
Assyriusoknak hatalmas királyát,
Troia Városának nagy erös kö Falát,
Romaiaknakis minden Birodalmát.

XXCI.

45 Keués Sidoságot alázatosságért,
Föl emelte Isten akkorbéli ioért,
Israël nemzetet Moises Prophetáért,
Salamon királtis Daud ioságáért.

XXCII.

50 Eledelt ád böuen szegény koldusoknak,
Erös párt fogoiok ö benne bizoknak,
Ö kegyelmes Attyok alázatossoknak,
Es uigasztaloia el hagyattattaknak.

XXCIII.

55 De hol uan Gazdagnak ö nagy gazdagsága,
Kinczel böuelkedö Chraesusnak tárháza,
Boldisár királynak sok Arany Pohára,
El multak, mint szélnek el menö zugása.

XXCIV.

60 Égik magasztalta Israëlnek Fiát,
Oltárára uette ártatlan Bárányát,
Es megh szenteltette kedues áldozattyát,
Mennei kiráallyá tette Szent Magzattyát.

XXCV.

Már bé tellyesedet egyszer mondot szaua,
Es ki nylatkozot nagy irgalmassága,
Megh enyhödöt immár sulyos igassága,
Kiböl embereknek származot uáltsága.

XXCVI.

65   Megh ígérte az Vr Abraham Atyánknak,
Ideie hogy el iön szabadulásának,
Reménsége lészen egész Sidoságnak,
Lymbusbol Szent Atyák ki boczátásának.

XXCVII.

70   Ez malaszt adatik Adam Fiainak,
Délben, és északban minden lakosoknak,
Vagy kik nap keletben, és nyugotban uannak,
Atyáknak, Fiaknak, s-számos Vnokáknak.

XXCVIII.

75   Diczóséghe Atyának Szent Fiáual együtt,
Ki magas egekből gyöngé méhemben gyütt,
Engem uigasztalo Szentlélekkel együtt,
Vgy most mint az előtt örökséggel együtt.

123.

AZ VILAGNAK MVLANDO VOLTAROL

XXCIX.

Ô mely Boldogtalan ez Világ hiúsága,
Vagyon csak szerenczén uáltozandosága,
Egy szempillantásni ô állandosága,
Mégis sokat megh czal szines Bolondsága.

XC.

5   Iégen éppéttetet háznak állapottya,
Szapanyos Taitéknak festet buborékia,
Hegyek köszt Echonak el mulo szozattya,
Ez álnok Világnak minden aiándekia.

XCI.

10 Bizuást többet hihecz, folyhök oszlásának,
Auagy széltöl támott Tenger habiainak,
Sebessen röpölö égi Madaraknak,
Nap melegségétöl el oluatt hauaknak.

XCII.

15 Nagy Oceanumban léuö mélységeknek,
Egekböl le esö Tüzes Ménköueknek,
Mérges Berosusbol ki folyo uizeknek,
Mint Világban léuö czalárd szépségeknek.

XCIII.

20 Többet bizzál ember Ætna lángiaihoz,
Dühös Oroszlányok kemény fogaihoz,
Mérges Sárkányoknak szörnyü haragihoz,
Mint ez széles Világ minden jouaihoz.

XCIV.

Miért ragaszkodol az nagy Vrasághoz,
Tárházakban léuö kinczes gazdagsághoz,
Auagy töruéntelen, s-mulo Méltosághoz,
Néked hizelkedö bolond kéuánsághoz.

XCV.

25 Egy szem pillantásban ezek mind el mulnak,
Kicziny szelektölis mesze ragattatnak,
Haragos Haláltol mind le tapottatnak,
Örök kárhozatra uégre taszittatnak.

XCVI.

30 Hol Nimrot királynak Babyloni Tornya,
Auagy Semiramis álnok gondolattya,
Nabugodonosor széles Birodalma,
Gonosz Antiochus megh dühött haragia.

XCVII.

35 Hol uan Assyrusok gyakor gyözedelme,
Kiktől Zidoságnak sokszor uolt gyötrelme,
Világ nagy részének történt uezedelme,
Mert sok Nemzetségnek töllök uolt félelme?

XCVIII.

40 Artaxerxes király fényes Palotái,
Ekes Smaragdusbol czinált asztalai,
Sok drága köuekből ki formált ágyai,
Hol uannak? s-tündöklő számos pohárai?

XCIX.

Hazug Nicanornak hol uan czalárd nyelue,
Méreggel megh töltöt Rabsacis beszéde,
Hol uan Ulyssesnek okos mestersége,
Vagy álnok Circének sok elmélkedése?

C.

45 Troia Városának nagy erös kö falát,
Hector, s-Achyllesnek uitézül nött kariát,
Görög Ilonának ékes ábrázattját,
Ez uilág el rontá, által áluán uttyát.

CI.

50 Hol uan Cicerois Oratioiuual,
Auagy okos Crispus minden Déákiuual,
Hol uan Demostenes szép tudományuual,
Elmés Archimedes sok találmányuual.

CII.

El mult Bölcz Platonak okos tanítása,
Aristotelesnek éles oktatása,
55 Es Hyppocratesnek czudás oruoslása,
Trismegistusnakis mélységes írása.

CIII.

Hol uan Virgilius ékes uerseiuél,
Auagy Ouidius folyo uizeiuél,
60 Hol uan Homaerusic minden Görögiuél,
Vig keduö Æsopus czufos meséiuél.

CIV.

Nagy Origenesnek büuseges tentáiát,
Empedoclesnekis aranyas pennáiát,
Sött Democritusnak ez Világ uig uoltát,
Heraclitusnakis el nyomá bánattyát.

CV.

65 Vég uan Diananak szép Vadászatiban,
Alcinoinakis édes almáiban,
Delosban lakoza Venus Leányban,
Alnok Cupidonak tüzes nylaiban.

CVI.

70 Ki ád Apicusnak ziros falatokat,
Auagy Torquatusnak arany Pohárokot,
Boldisár királynak kedues italokat,
Külömféle színö malosza Borokat.

CVII.

Polycratusnakis megh hült szerenczéie,
Euripus uizének el uezet mélysége,
75 Könyü Daedalusnak magas röpülése,
Gylkos Maedaeának gonosz mestersége.

CVIII.

80 Apollo Istennek el mult Cytharáia,
Potrohos Bacchusnak szép uynke fáia,
Hegy Parnassusnak böuen folyo kuttya,
Musák énekinek éig menö hangia.

CIX.

Iupiter, Neptunus, Pluto, Vulcanussal,
Iuno, Mineruával, Pallas, Saturnussal,
Töb számos Istenek gyors Mercuriussal,
El multak, Nymphákis szárnyas Pegasussal.

CX.

85 Hol Midas királynak gazdag Vendégsége,
Auagy Marsiasnak czalo reménsége,
Samson Hadnagyakis czuda erőssége,
Pharao királynak dühös keménsége.

CXI.

90 El mult birodalma gazdag Pompaeusnak,
Megh szünt haboruia Iulius Czászárnak,
Es megh hült szerelme Nagy Antoniusnak,
El oluadot gyöngye szép Cleopatranak.

CXII.

95 Salamon királynak nézzed diczöségét,
Iámbor Ionatasnak szemléld kegyességét,
Absolon személlye ragyago szépségét,
Megh cinálá éz föld ezek temetését.

---

81 [A *Vulcanussal* szó fölött egy áthúzott 2-es számjegy.] 82 [A *Saturnussal* szó fölött egy áthúzott 1-es számjegy.]

CXIII.

100 Hol uan Vitéz Cirus gazdag Praedáiual,
Vagy Darius Czászár kinczes Országíual,
Auagy Craesus király fénlő Aranyíual,
Dühös Hannibalis erős Hadnagíual.

CXIV.

Porrál lött az Gazdag bibor köntösiuel,
El enyészet Xerxes számos népeiuel,
Világ Biro Sandor sok győzedelmiuel,
Az mélységre szállot minden Hiueiuel.

CXV.

105 Hun uér szopo Nero, s-Heliogabalus,
Calligula, Galba, Otho, Vitellius,
Pertinax Cszászárís, Valens, Magnentius,
Maximus, Balbinus, Piso, Leontius.

CXVI.

110 Vérben telhetetlen Diocletianus,
Zidoságot ronto Nagy Vespasianus,
Hadakat kergető Valentinianus,
Gonosságban uszo mérges Iulianus.

CXVII.

115 Hol Romulus, Remus, auagy Tarquinius,
Tacitus, uagy Titus, Tullus Hostilius,
Marcius, és Ancus, Numa Pompilius,
Győzedelmes Priscus, Drusus, Manilius,

CXVIII.

120 Hol uan erős karia uitéz Scaeuolának,
Vagy hogy sebes nyla ifiu Parisnak,
Hol uan bátor szíue hatalmas Aiaxnak,
Probált szerenczéie kegyes Aeneasnak.

CXIX.

Lentulus, Syllanus, Constans, Licinius,
Okos szauu Catho, Probus, Demetrius,
Rufinus, uagy Battus, Leo, Valerius,
Ezekkel el multak Carus, Procopius.

CXX.

125 Decentius, Agis, Zeno, Miltiades,
Isacusi Dion, Conon Temistocles,
Angliai Pirrhus, Theseus, Tygranes,
Ellenséggel uiuo Nagy Telamonides.

CXXI.

130 Erös Herculesnek hol uan bai uiuása,
Historicusoknak sokféle írása,
Kedues Orphaeusnak szép musikalása,
Vagy Pleiadeseknek örökös sirása.

CXXII.

135 Hol uan Nagy Goliat, auagy magas Athlas,
Lucullus, Lisander, uagy hogy Pausanias,
Silanus, Mamfredus, auagy mérész Glycas,
Machabaeusoknak io Vezére Iudas.

CXXIII.

140 Nagy Constantinusnak széles birodalma,
Pipinus Fiának Cárolynak hatalma,
Okos Alphonsusnak minden diadalma,
El mult, mint egy tüztől megh emésztet szalma.

CXXIV

Hol Matusalemnek számos esztendeie,
Battus, Scipionak kegyetlen ereie,
Moyses Prophaetának hathatos ueszeie,
Ifiu Nysusnak egyenes mezeie.

CXXV.

145 Tekénczd Columbusnak föl talált Vilagát,
Adam Attyánknakis ő ártatlanságát,
Okos Sybilláknak jöendő mondását,
Apelles, Zeuxesnek io penicillussát.

CXXVI.

150 Amazoneseknek lássad uitézségét,
Ekes Arionnak uizen euezését,
Száz szemü Argusnak czuda szemlélését,
Szép Ariadnának titkos mesterségét.

CXXVII.

155 Hol uagyon bait uiuo Vitéz Horatius,
Gazdagsággal böues Romai Curtius,
Minden méltosággal tellyes Anicius,
Auagy szerenczétlen Nagy Belizarius.

CXXVIII.

160 Hol uan Herodesnek rutt kegyetlensége,
Vagy Iason királynak Tündér sebessége,
Magas Oriasok fene keménsége,
Pokolbéli karok bolond keuélysege.

CXXIX.

Priamus királynak hol uan szép Várossa,
Dido királynénak megh holt szép ágyassa,
Aegyptiusoknak el mult tanitássa,
Minotaurusnakis sok Mese mondása.

---

156 [A sor utáni őrszó:] Priamus

CXXX/a

165 Hol Porus királynak magas Elephanti,
Vitéz Spartanusok okos Vezérlői,
Lacedemonusok próbált Vitézei,
Régi Carthagonak hatalmas lakosi.

CXXX/b

170 Hol uan Saul király Zidoság oszlopa,
Sött Daud királyis Izraëlnek Ura,
Aegyptumi Ioseph Vén Iakobnak Fia,
Noë Patriarcha ez Világnak Attya.

CXXXI.

175 Gonocz Achacz király Boszorkánságáual,
Vagy Roboam király nagy gonosságáual,
Auagy hogy Manasses Báluányozásáual,
Hol uagyon Ioachim ő latorságáual.

CXXXII.

180 Hol uannak Daudnak erős Feiedelmi,
Sadok, Achimelek, Joab, Abisai,
Ionatan, Banaias, Obdias, Hussati,
Eliab, Vriás, bátor Elusai?

CXXXIII.

Hol uannak bait uiuo uitéz Amoniták,
Ez uilagot ronto megh dühödöt Scyták,
Sokszor szerenczéssen hadakozo Bélgák,
Vitéz Gottusoktól megh gyözetet Gyeták.

169–172 [E versszak számozását Esterházy eltévesztette.] 181 [A uannak szó uagyon-ból, az Amoniták szó Horatius-ból jav.]

CXXXV.

190 Első Laiosnakis uolt nagy szerenczéie,
Hunyadi Jánosnak okos uitésége,
Nagy Scander Béknekis czuda méréssege,
Kinisi Pálnakis ritka keménsége.

CXXXIV.

185 Nézd az nagy Atillát Istennek ostorát,
Köröszvény Világnak legh nagyob rontoiát,
Száz husz esztendeigh mindenüt nagy uoltát,
De mind ezek után keserues halálát.

CXXXVI.

195 Hol uan Coruinusis Magyarok istápia,
Minden Vitézeknek ki méltán uolt Apia,
Ő halála után határunkat lopia,
S-romlot Országunkat az Pogány el kapia.

CXXXVII.

200 Egy szoual Világon ninczen állandóság,
Hegyekben, Völgyekben uagyon mulandóság,
Fényes Palotákban ideig uigasság,
Mellyet sokszor köuet örök szomorúság.

CXXXVIII.

Gyakorta nagy hegyek menykötöl üttetnek,
Sokszor méltóságok meszi el uettetnek,
Gazdag Monarchiak semmiué tettetnek,
Kegyetlen haláltól földben temettetnek.

CXXXIX.

205 Magas kösziklákis széltől le hányatnak,
Erős épületek uégre le romlanak,
Kemény máruány köuek sokszor el hasadnak,
Változandoságról nyluán példát adnak.

CXL.

210 Ne higy tehát ember uilág hiuságának,
Szerencze kereke forgandoságának,
Egy szempillantásni képmutatásának,
Gonosz mesterséggel czinált Orczáinak.

CXLI.

215 Mert talám maid leked testedtől el uálik,
Minden reménségtől feied megh fosztatik,
Talán szörnyü kinra leked tasztatik,
Pokolbéli tűzben örökké tartatik.

CXLII.

220 Boldogh az ki sziböl eszt megh fontolhattya,
Christus tanítását bátran megh tarhattya,
Menynek Coronáiat gyorsan el kaphattya,
Istennek Szent színét örökké láthattya.

124.

AZ ÉGI MADARAKROL VALO VERSEK

CXLIII.

Tékénczed az nagy Sast Madarak királyát,
Ki az többi közöt el nyerte az pályát,
Az leuegöt haitya mint széluész az Gallyát,
Sebes Sugáriual iária folyhök allyát.

CXLIV.

5 Ez után mit mongyak magas Strucz Madárrul,
Ki csak földön futhat, nemis él az fárul,
Kemény hauasokban forrásokhoz iáarul,
Hol iouendöt uészen kéuánatos nyárrul.

Cím II [Az névelő nélkül.] 4 II Sebességgel gyakran iária 6 II Ki sebessen futhat,

CXLV.

10 Köuetik eszt Daruak magas röpüléssel,
Kik nem szükölködnek nádasban élléssel,
Feiér tollat adnak fa olai kenéssel,
De hamar megh halnak goromba ueréssel.

CXLVI.

15 Nézzed feiér Hattyuk uizben mint uszkálnak,
Külömféle káczaak iégen mint czuszkálnak,
Hoszu nyaku Gollyák Békákat uáikálnak,
Nagy torku Gödényék habot haitokálnak.

CXLVII.

20 Melj keueljen sétál Páua az kertekben,
Vélj Diánánál hogy iár sokal szebben,
Ki teriesztj tollát mentöl' ékesebben,
Minden állatoknál iárkál keuélyebben.

CXLVIII.

Mint kákognak Gémeek mikor solymot látnak,
Mint üuöltnek Baglyok mikor Rárot látnak,
Mint futosnak Tyukok mikor Héiát látnak,
Szarkákis mint félnek kereczent hogy látnak.

CXLIX.

25 Mint szereti Venus szép Galamboczkáiát,
Buzáual hizlallya kedues Madarkáiát,
De mégh Cupidois sebes karuolykáiát,
Ölelgeti gyakran iöuendő mondoiát.

CL.

30 Nézzed mint karattyol Szaiko nagy erdökben,
Miként pattogatnak Fúriek az mezökben,
Mint hazudoz kakuk mélységes uölgyökben,
Igéretet téssen hoszu esztendökben.

13-20 II [E két szakasz fordított sorrendben.] 15 II Magas nyaku [Előbb I-ben is így.] 18 <iar> hogy iár 24 II Mint félnek az szarkák

CLI.

Mely igen krákognak Hollok az Fölyhökben,
Keresuén holt testet buidosnak ködökben,
35 Mert ők gyönyörködnek csak bűdös dögökben,
Eleteket tartják számos esztendőkben.

CLII.

Variukis kiáltnak megh romlot házakon,
Halál madár gyakran üuölt az ablakon,
Feszket raknak Vérczék nagy erős Tornyonon,
40 Káogatnak Czokák az puszta falokon.

CLIII.

Ekes Publikánok mely szépen szollanak,
Ember szot köuetuén keuéllyen állanak,
Kik miatt kalmárok gyakran kárt uallanak,
Midön értek sok pénzt adni sokallanak.

CLIV.

45 Nézzed az Bak Tuzok mely keuéllyen sétál,
Kit sok Vadászoknak puskáiok megh tréfál,
Tekénczd az Him Poka mely haraggal sérál,
Tyuk, Lud seregekben mikoron ő bé ál.

CLV.

50 Hallyad Alcyonnak szauát az Hegyekben,
Ki társát sirattya, s-lakik kietlenben,
Keserues panaszát foglallya uersekben,
Gyönyörködik ottan szomoru énekben.

---

33 I krákognak [A 2. k g-ből jav.] 44 II Mikor 50 II kegyetlenben,

CLVI.

Látodé mint kotyog uad Galamb az Erdön,
Praedáiát mint lesi Olyu Madár az kelön,
55 Eh gyomorral léuén széllyel iár az mezön,
Megh fáraduán magát hűti az szép szellön.

CLVII.

Babuta az lopót mely czufossan hija,
Ez minden dolgoknak бүdössét ki szija,
Erdön katonáknak lesseket ki rija,
60 Mely czáczogásának roszt falat az dija.

CLVIII.

Nézd az Sárga Rigok mely uigan sipolnak,
Kiknél szemlélheted szépségét az Tolnak,
Babos Seregélyek, ember modra szolnak,
Faluk szöleire nem iott tanáczolnak.

CLIX.

Istenét mely szépen Paczirta diczéri,
65 Mely keduessen czereg, mégh az Fölyhöt éri,
Gondolnád hogy alég uagyon egy czöp uéri,
Mégis szüntelenöl eledelét kéri.

CLX.

Szemléld Czinegének gyakor ugrálását,
70 Auagy kan Verébnak *keués* koplalását,
Hainali Feczkéknek szobákban szállását,
Sűrű rekettyékben Süket Fait iárását.

---

58 II dolognak 59 I [A *katonáknak* ebből javítva: *Toluaioknak*.] II Gonosz Toluaioknak praedaiát
62 I Kiknél [A szóközépi *k* utólag beszúrva.] 63 II De az seregélyek 64 II szöleire 67 II hogy
<uagyon> alég 70 I gyakor koplalását, [Téves szóismétlés.] II *keués* koplalását, [!] 72 II Vizek
mellet fákon Süket Fait állását.

CLXI.

75 Kertekben mely kedues Pintyek éneklése,
Tengelicz, Sármányok sebes röpülése,
Es mely uidámito Cziz szökdéczőlése,
Kikből sokszor uagyon embernek élete.

CLXII.

80 Kis Fülemilékis Hainalban föl kelnek,
Ki folyo kutakhoz gyakorta sietnek,
Ottan szüntelenöl nagy Istent diczérnek,
Vér taitékot turuán szépen énekelnek.

CLXIII.

Gyönyörköszik éiel uizek zugásában,
Nemis sokat nyugszik tüskés szállásában
Fülemile, s-iszik Nymphák forrásában,
Es foglallya magát uersek folyásában.

CLXIV.

85 Mindenféle Madár az Istent diczéri,
Maga ereiével az ki mint föl éri,
De ember elméie esztet föl nem éri,
Azért Istenéhez föl nem buzdul uéri.

CLXV.

90 Hogy Lánzer Várában uolnék betegségben,
Magamat érzenném lenni nehézségben,
Noha nem iuthatna az io egységben,
Mégis esztet szerzém egy kis könyebségben.

---

73 II Embernek mely 74 II gyakor röpülése, 76 II állése. 79 II szüntelenöl 87 II Embernek [Előbb: Emberek] 90 II könyebségben, 91 II most az egységben, 92 II Ez uersekét szerzém, higyed nem Vénségben.

CLXVI.

95 Irtam most ez uttal égi Madarakrol,
Tehát immár szollok Földi Állatokrol,
Véghez uiuén asztot irok az Halakrol,
Enekelek osztán kerti Virágokrol.

125.

AZ FÖLDI ÁLLATOKROL VALO VERSEK

CLXVII.

Vadaknak királya mit gondolz ki légyen,
Ki az többi közöt igasságot tégyen,
Többinél okossab erősebb is légyen,
Higyed az Oroszlány méltán elől mégyen.

CLXVIII.

5 Hallyad ordítását kegyetlen hegyekben,
Reszketnek az fakis mélységes uölgyekben,
El futnak előte töb vadak féltekben,
Mert megh félemlenek minyáian szivekben.

CLXIX.

10 Midön fene Tigris Vadász törben essik,
Sok ellenségének bátran nékik essik,
Holot szeléndekék uigassággal lessik,
Dühességgel harczol miglen el nem essik.

CLXX.

15 Magas Elephantok laknak Afrikában,
Nagy Rhinocerosok széles Indiában,
Vnikornisokis szép Jáponiában,
Más sok féle vadak uannak nagy Chinában.

94-96 II Ha ad Isten eröt, irok az Vadakrol, Kit ha uéghez uiszek, szollok az Halakrol, Enekelek osztán rettentö hadakrol.

3 [Elöbb:] Többinél 9 [Az *essik* szó *akad*-ból jav.]

CLXXI.

Tarka Párduczokat az vadászok fognak,
Kiket mesterséggel likakbul ki czalnak,
20 Nagy kegyetlenséggel mindent megh harapnak,
Ő Barlangiok körül midőn hátot látnak.

CLXXII.

Nézd az borzas Medue mint bömből az erdön,
Gyakran nyalya talpat téli hideg idön,
Vntalan remilli hogy az Nyár maid el iön,
Mulatuán bánattyát zugarog az szellön.

CLXXIII.

25 Köszörüli szarvát Vad Bika az fához,
Hogy más vadat szemlél iöni lakasához,
Vad Ökör mint öklel ő meszárossához
Feiszéiét hogy téski közel homlokához.

CLXXIV.

30 Az Vörös festéket Bial mint gyülöli,
Harag miatt csak nem minden uezsély löli,
Nyallal taitékozik száíának az föli,
Az oly színö embert gyakran megis öli.

CLXXV.

35 Laknak Belinekis szoros Hauasokban,
Iauzokis uannak hideg Országokban,
Kiknek oruosságok uagyon ő lábokban,
Valobannis biznak nagy gyorsaságokban.

---

17 [Elöbb:] Párduczokis 23 [Elöbb:] reminli

CLXXVI.

40 Nézd Erdei Vad kan, mint cziszollya fogát,
Véres tekintettel bátorította magát,
Agyaróual czapia sűrű fáknak ágát,
Az után fordította ellenségre magát.

CLXXVII.

Dul ful ő magában, s-dühösséggel mégyen,
Hogy sűrű berkektől segítséget uégyen,
Kárt nagy agyaróual azon uan hogy tégyen,
Gondoluán hogy azzal békessége légyen.

CLXXVIII.

45 Nézd mint olákkodik Farkas Iuhok után,
Hízlekedik táuol iáruán Pásztor után,
Nem io szemmel tekint komondorok után,
Tugya megh cibállyák gyakran szörít hátán.

CLXXIX.

50 Mit nem csinál az Lo, hogy nyul abrakiaához,
Nagy örömmel készül ő io lakásához,
Nyerit, rug, és kapál, száia taitékot hoz,
Ha más louat szemlél közel szénáiahoz.

CLXXX.

55 Az könnyü Szarusok Forráshoz járulnak,
Héuséget mulatuán abból gyakran isznak,
Déli melegekben fák alatt mulatnak,
Gyöngye leueleket fogokkal szagatnak.

CLXXXI.

60 Tarka Dám Vadakis iárkálnak kertekben,
Szépen mulatoznak ligetes Erdőkben,
Arnyéket keresnek héuséges időkben,
Heuernekis gyakran bozotos helyekben.

CLXXXII.

Keduessen kis Özek Völgyekben sétálnak,
Fák árnyeki alatt sereggel iárkálnak,
Io izü husokkal bennünköt táplálnak,
Sauanyu soskáual gyakorta kínálnak.

CLXXXIII.

65 Magas hauasokban az Vad keczkék iárnak,
Czuczso kösziklákon gyakorta ugrálnak,
Midön ualahonnét Vadászokat látnak,
Meretek helyekre azontol szaladnak.

CLXXXIV.

70 Szemes Heiuzokis Nagy Hegyekben laknak,
Boitos Mokusokis az Fákon ugrálnak,
Külömbféle Maimok mély likakban uannak,
Iöueüeny emberrel szépen nyáiaszkodnak.

CLXXXV.

75 Flandriai kopo mint üzi Rokáíát,
Sebes Agarkais kergeti ö Nyulát,
De nagy Szelindekis köueti ö Borzát,
Vadászis puskáual megh lesi Vidráíát.

CLXXXVI.

80 Kurta farku Taczkok Fűrieszni mint mennek,
Czaptato Vasakot Nesteknek mint uetnek,
Maczkák egereket kéuánsággal lesnek,
Lombos kuaszokis Farkasnak mint esnek.

---

65 [Előbb:] Magas kösziklákon

CLXXXVII.

Kedues kutyáczkákot Aszonyok ölében,
Szemléld tartyák ökött mely nagy kényességben,
Tengeri nyulaczkák földnek mélységében
Laknak, gyönyörködüén Világ szépségében.

CLXXXVIII.

⁸⁵ Hodokat találnek folyo Vizek mellet,
Nusztokatis fognak Moczkák nagy fák mellet,
Tengeri kis malacz sokszor házban ellet,
Tüskés Disznokatis kapnak kertek mellet.

CLXXXIX.

⁹⁰ Földi Vadat Isten regenten teremtet,
Es emberi nemzet azzal bizuást élhet,
Kiket lábunk alá, az mint láttyuk uetet,
Ez uerseimbennis mostan uéget uetet.

126.

AZ HALAKROL VALO VERSEK

CXC.

Halak királyáúá Nagy Ceth halat tészem,
Az többinél esztet méltán előb uészem,
Rettenetes uoltát ha elmémben uészem
Ninczen Tengerekben higyed olyan uér szem.

CXCI.

⁵ Nézzed mint forgattya Tengernek habiait,
Száiából böuiti Vizeknek áriait,
Boczáttya szemének haragos lángiait,
Agyukkal, Gallyákkal gyakorta ui bait.

89–90 [Előbb:] Isten a uegre teremtet, Hogy emberi

CXCII.

10 Van egy Valrus halis hideg Tengerekben,
Lakik az mélységen főenyés helyekben,
Ceth hal után ninczen nagyob az Vizekben
Ennél, s-erössebis egész Tengerekben.

CXCIII.

15 Crocodilusokis halak között vannak,
Aegyptus földében Nylus mellet laknak,
Delfinekis gyakran uizben találatnak,
Agos Habarniczák sokzor fogattatnak.

CXCIV.

20 Nézd az Szegény Stokfist mely igen megh uerik,
Széles Platáizokat nagy hálokkal merik,
Köuér Toninákat nagy funtokkal kérik,
Kikkel esztendő ként emberek bé érik.

CXCV.

Édes kalamárét Tengerekről uisznak,
Spáda néuö halat halaszok kergetnek,
Tengeri kutyákat fogdozni sietnek,
Jeles Austrigatis Uelenczébül küldnek.

CXCVI.

25 Hoszu Lamprétákat meszi földre uiszik,
Tengeri Boriunak az husát megh eszik,
Sos heringeketis nagy tongokkal ueszik,
Mellyek után ember io izouett iszik.

---

11 Vizekben <,> 16 [A sokszor utólag beszúrva.] 19 [A kérik első betűje m-ből jav.] 24 [Előbb:]
Edes Austrigatis 25 meni 27 [Előbb:] Az sos heringetis 28 [Előbb:] Az után az ember

CXCVII.

30 Más sok féle halat meszi földrül hosznak,
Kiket az kalmárok drága pénzért oztnak,
Kíért embereket penzektül megh fosztnak,
Mert csak ez uilagon fösüények kapdoznak.

CXCVIII.

35 Ládé az szép Uiza mint niugkzik az uizben,
Hüti ö lágy hasát az agyagos földben,
Leg gyakrabban lakik tanyák mélységében,
Uegre azért keröl öis halász kézben.

CXCIX.

40 Nézd az husos Tokot mint örzi szállását,
Gondolya nem tугyák halászok lakását,
Törben ésuén tekénczd kötélén álását,
Ide stova ualo szomorú iárását.

CC.

Mely keuélyen uszkál szép sörög az uizben,
Mutattya szépségét mentöl lehet szebben,
Jár ö töb halaknál sokkal ékesebben,
Mind az által öis uigre essik törben.

CCI.

45 Tarka keczegékis nészed mint uszkálnak,
Héüséges időkben az melységben iárnak,
Gyakran néki esnek az fekete sárnak,
De gyakortab mennek az sárga agyagnak.

CCII.

50 Nagy feiü Harczakis seregekben mennek,
Kiket az halászok halokban kerétnek,
Szelyel Varasokban piaczokra uisznek,
Melyekbül emberek örömost megh uestznek.

CCIII.

55 Nézd az tormás Czukát io izüuen eszik,
Néha lengyel léuben feét máiát teszük,
Néha penigh ötet soba föue eszik,
Haznát io Czukának ily sokkeppen uestzik.

CCIV.

60 Potykák ficzkádoznak széles tekenyöben,
Mint paczirta madar magas leuegöben,
Czekély uizre mennek tauazi időben,
Feles iuast tesznek uizes eszendöben.

CCV.

Széles kárászokat az halászok fognak,
Kiket Várasokban nagy laitokban hordnak,
Gyakortais pénzen ezekben el adnak,
Ha drága időben piarczokra iutnak.

CCVI.

65 Olaszok Tinkának Uarga halat hijak,
Czontyaibul husát keduessen ki szják,
Kiért nagy halokkal az vizeket uiják,
Czak az hituán tinkát ök minálunk siják.

---

54 [A teszük e-je fölött egy áthúzott ékezet.]

CCVII.

70 Az Vágban Gáloczák fogatnak boséggel,
Vrak asztalait töltik ékességgel,
Járnak tiszta uiszbén nagy gyönyörűséggel,
Kiket megis esznek kedues egességgel.

CCVIII.

75 Köuér Laszaczokis járnak sebes Uágban,
Illyen halat sokszor találják Poprádban,
Eszet böüsséggel fogják tiszta moltouában,
Ki maga folyássát uiszi Cheh országban.

CCIX.

80 Szép Pisztrángokatis az halaszok fognak,
Kik forrásos uiszbén nagy keduessen laknak,
Sebes patakokban hamarsággal járnak,
Malom kerekerekre gyakran föl ugrálnak.

CCX.

Vannak Szaiblingokis fölső Austriában,
Kiket Urak tartnak széles halastokban,
Küldnek sokszor illyent nagy Becz uarosában,
Piarczon el agyák Pisztrángnál dragabban.

CCXI.

85 Lepény halakatis az hegyekbül küldnek,
Ezekkel Vraknak gyakran kedueskednek,
Gazdag ebédet nagy keduessen esznek,
Mikor ilyen halat az konyhákön sütnek,

CCXII.

90 Szárnyos keszegekis uiszbén találtatnak,
Sütő halakatis az Polgarok kapnak,
Feies kophalakis patakokban járnak,
Köue halaczkákis uizekben uszkálnak.

CCXIII.

Vadakrol, Halakrol immár eneklettem,
Égy Madarakrol uerseket szerzettem,
95 En ígéretemnek már eleget tettem,
Eszel uerseimnek uégétis uettem.

CCXIV.

Köuetkeznek tehát kerteknek Virági,
Kik ékes Nympháknak kedues mulatsági,
100 Gazda embernekis minden uigassági,
Kikben sok szineknek uannak méltosági.

127.

KERTI VIRAGOKROL VALO VERSEK

CCXV.

Egykor mulattomban, igen alattomban
Menék nagy erdőben,
Iuték mély Barlangban, sötét hegy oldalban
Onnét egy szép kertben.

CCXVI.

5 Látám Napaeáknak Isten Aszonykáknak
Mulato helyeit,
Kertek uirágának, ékes illattyának
Érzém nagy ereit.

CCXVII.

10 Elöszöris Rutta, s-io illatu Ménta
Iutának előmben,
Sziuem oda haitna, kezem hozzá kapna
Ha merném féltömben.

CCXVIII.

Rosmarin, és Zállya ö magát aiállya
Véluén hogy ö legh szeb,
15 Magas Spanyol Bocza, ékes Maioranna
Gondollya keduesseb.

CCXIX.

Szép Verőfény Virág, mint el teriet Világ,
Égre emelkedik,
20 Széles Harang Virág, mint sűrű Cyprus ág,
Földre terieszkedik.

CCXX.

Isop, Spikinárdal, uagy szép Szarka lábbal
Gyakran uetekedik,
Pipaczis konkollyal, kükörczén czollánnal
Öszue egyueledik.

CCXXI.

25 Virágiát Narancznak, s-io izü Baraczknak
Szemlélem ez kertben
Illattyát Sáfránnak, jo Basilicumnak
Forgattam elmémben.

CCXXII.

30 Czillag Virágbannis, töb szagos ágbannis
Igen uiult keduem,
Máua Rosákbannis, Iunkeliákbannis
Gyönyörködék szemem.

CCXXIII.

Passio Virágot, és zöld Laurus ágot,
Szép Simprosiakot,
35 Lattam Cedrus ágot, szagos Gyöngy Virágot,
S-Animoniakot.

CCXXIV.

40 Tarka Tulipánok, feiér Liliumok
Magokat mutatták,
Ekes Narcyssusok, szép Hiacintusok
Szagokat futtatták.

CCXXV.

Balsamum Virága mint Borostyán ága
Fára tekereszik,
Pézma Virág szaga, Szek fünek illattya
Széllyel téuelyeszik.

CCXXVI.

45 Mind ezek ékesek, én nállam keduessek
Nagy méltán ualának,
De ezeknél szebbek, s-köllemetesebbek
Elöttem állának.

CCXXVII.

50 Három szép Virág szál, kertben elöttem ál,
S-igen kötekednek,
Mellyk többet használ, auagy ékesben ál
Azon uersenkednek.

CCXXVIII.

55 Drága szép Viola, kedues szagu Rosa,
Kéuányák az Pállját,
Ielzemin illattya ezeket föl mullya
S-nem alittya mását.

---

45 [Az ékesek szó keduessek-ből jav.]

CCXXIX.

60 Eszt ki el oluasod, s-magadban gondolod,
Felely megh ezeknek,
Ha uan aggodalmod, sziubéli fáidalmod
Légy Biráia ennek.

128.

AZ SZERENCZE FORGANDOSÁGANAK NEM KÖL HINNI

CCXXX.

Ô mely Boldogh az ki mások kárán tanul,
Bölcsesség uttyához mert az bátran járul,
Az gonosz szerencze uagyon attul táuul,
El szép szabadságban, s-nem fél semmi kártul.

CCXXXI.

5 Sokszor bölczeknekis elméiek megh kábul,
Miucl állandoság nem gyün gyarloságbul,
Sokat uégez ember néha okosságbul,
De leg ottan fordul szerencze uoltábul.

CCXXXII.

10 Vérrel uerétékez, s-fut az hituán fagyon,
Véli hogy állando Boldogságot agyon,
Nem hiszi szerencze markában szakagyon,
Vagy egy kis édessért száz kesérüt agyon.

CCXXXIII.

15 Kit szerenczétlenség igen táuul kerül
Arrais uégtére rá döl uéletlenül,
Mennél nagyob hegyen kinczes méltóság ül,
Az szerencze miatt annál aláb merül.

CCXXXIV.

20 Örül az szerencze ember uezésében,
Azért föl emeli ő diczőségében,
Hogy gyönyörködhessek szörnyü esésében,
Mint kösziklán Iuhász könek görgésében.

CCXXXV

Gonosz Istentelen szerencze egy nyomban,
Nem iár mindenkoron, mert minden orában
Változik, és uagyon néha uig orczában,
Néha penigh futkos tellyes háboruban.

CCXXXVI.

25 Semmiben nem örül czak az uáltozásban,
Mind éiel mind nappal, sött szempillantásban,
Változtattya magát álhatatlanságban
Leghföképpen penigh kedues állapotban.

CCXXXVII.

30 Mert ez minden ionak dühös ellensége,
Altala megh romlik ember erőssége,
Vitéz Ferfiaknak lágyul kemensége,
Midön esztendöknek el iöuend uénsége.

CCXXXVIII.

35 Birodalmat igér széles Tengereken,
Aranyal, ezustel biztat nagy hegyeken,
Vigassággal hordoz leuegö egeken,
De hamar el taszit az czuszos iegeken.

---

26 [A szempillantásban nehezen olvasható szóból jav.; talán ebből: minden orában.]

CCXXXIX.

40 Craesus királynakis mely nagy kinczet adot,
Darius Czászárnak sok szépet mutatot,
Sött Nagy Sándornakis Országokat osztot,
De uégtére nézzed ezekkel mint iácztot.

CCXXXX.

Hectort Achylessel álnokul el uestté,
Ulyssesst Ajaxot az törben ereszté,
Priamus kiralytis halállal ieszté,
Dido királynetyis tüzzel megh emészté.

CCXLI.

45 Ez az Szerenczének álnok mestersége,
Hogy kinra uezessen mindent ő szépsége,
Ideigh láttassék fényes diczősége,
Egy szempillantásban halál légyen uége.

CCLXII.

50 Tudatlannal szokot szerencze iárkálni,
De mégh Bölczeketis tud néha trefálni,
Bator sziuekkelis mér ő szemben álni,
Isten féloketis megh szokot próbálni.

CCXLIII.

55 Forgo golyobissán nézi ez uilagot,
Kezeiben hordoz békességes ágot,
Sziuekben gerieszti az nagy káuáságot,
Igéer mindeneknek örök Boldogságot.

---

39 [Előbb:] sok Országot

CCXLIV.

De mely gyorsan fordul kinczes gazdagsága,
Mely hamar el mulik álnok uigassága,
Legh ottan ki teczik álhatatlansága,
60 Ki mutattya magát himes bolondsága.

CCXLV.

Kin az nagy szerencze birodalmot uészen
Hirében neuében kissebséget téssen
Kinczei köszt uagyon az koldulás készen,
Sött ha most legh nagyob, maid legh kisseb lészen.

CCXLVI.

65 Esztelen ki uészi ennek aiándekiát,
Mert az nem ösméri gonosz állapattyát,
Nem láttya szerencze ualtozando uoltát,
Auagy szellel menő, s-el mulo iátékiát.

CCXLVII.

70 Mégis mint egy Echo hangos szozat után,
Vagy egy fekete uas kemény magnes után,
Auagy Czinegéczke megh czalo sip után,
Emberek ugy futnak az Szerencze után.

CCXLVIII.

75 Sokan kész akartua esnek háloiában,
Öruendezue mennek nehéz fogságában,
Bátrán mulatoznak szines igáiában,
Mégh el burettatnak keserues hamuában.

---

70 [Előbb:] kemény magnes fekete uas 71 [Előbb:] Auagy tudatlan fűry

CCXLIX.

80 Boldogh ki szerenczen el nem bizza magát,
Sött kész sziuuel uária álhatatlanságát,
Nem szemléli gyakran szines czalárdságát,
Es táuul kerüli keserues rabságát.

CCL.

Ha anyra uiszed te méltóságodat
Hogy minden czudállya hatalmasságodat,
Lássad el ne roncza nagy gazdagságodat
Az gonosz Szerencze, szép Ifuságodat.

129.

AZ HAD VERÉS EGYEDÖL ISTENTÖL VAN

CCLI.

Körösztjény lelkeknek rendelt seregeknek
Isten ö Vezérlőie.
Erös Vitézeknek, és igaz sziueknek
Bisztato Szemlélöie.
5 Ö benne hiuöknek töredelmeseknek
Legh nagyob segéttőie.

CCLII.

Algya Bátor sziuuel hathatos fegyuerrel
Ki harczol szent neuében.
Okos mesterséggel, Férfiui kézzel
10 Ki hisz diczőségében.
Algya nagy uig keduel, hatalmas erőuel,
Ki uan reménségében.

CCLIII.

Mert egyedül Isten, kiben uagyon minden
Nagy ö hatalmassága,
15 Kinek mássa ninczen, Földi Vizi kinczen

Örökös királysága,
Ő Vitezzé térszen, hatalomra uészen
Van Mindenhatósága.

CCLIV.

20 Nem harczol fegyuerrel, de csak tekéntettel
Veri megh ellenségét,
Nem Réz Dob zörgéssel, uagy Agyu döngéssel,
Látattya keménségét,
Hanem egy intéssel, menyei erőuel
Mutattya Istenségét.

CCLV.

25 Ne fély tehát uértől kemény ellenségtől
Czak bizzál Istenedben,
Auagy éles törtől nehéz ütközettől,
Ne hüly reménségében,
30 Váry az Nagy Istentől édes Teremptödtől
Ki nem hágy el szükségében.

CCLVI.

Ellenséged louát, uagy éles szablyáiát
Ne félyyed te szíuedben,
Párducz bőrös hátát, hangos kiáltását
Ne röttegied lelkedben,
35 Puska roppogását sip szo harsagását
Ne fussad az mezőben.

CCLVII.

Agyunak bögése mint égnek dörgése
Gyuicza inkább keduedet
Trombita zöngése sok kopia törése,
40 Indecza fegyueredet,
Vitézek esése, tisztesség nyérése
Göriesze föl szíuedet.

CCLVIII.

Szép aranyos Czida uagy uér szopo Dárda
Sulyosécza kezedet,
45 Achyllesnek uasa, Vulcanus panczéllya
Fögye bé tetemedet
Tüzes Mársnak lángia söt uéres homállya
Környékezze szemedet.

CCLIX.

Nézd David király köszt, magas Goliat köszt
50 Bai uiuás egy kő uala
Szép Iudit Aszony köszt rosz Holofernes köszt
Had uerés egy kés uala,
Söt Samson Hadnagy köszt, Philistaeusok köszt
Fegyuer Szamár ál uala.

CCLX.

55 Mert hol Isten harczol, ot az Pogány oszol
Nem bizik ereiében,
Mint áruiz ugy omol, nem marad megh sohol
Fut, s-buik röitőkiében
60 Készen uaria Pokol, hol Belzebub kohol
Sok kinokat mérgében.

CCLXI.

Mélto tehát keduet, minden segedelmet
Kérned az Nagy Istentől,
Irgalmas kegyelmet, hogy az ueszedelmet
Táuoztassa testedtől,
65 Örök engedelmet, üduözítő hitet
Hogy menczen minden büntől.

CCLXII.

O te gyors Scytáknak uitéz Magyaroknak
Örökös pártfogoia,
Az Szent Háromságnak Attya, és Fiunak

70 Szent Lélek Szolgálója
Hogy téged álgyanak Pogány uért onczanak
Légy hazánk szoszolloia.

130.

AZ VADASZAT MADARÁSZAT MVLATSAGIROL

CCLXIII.

Az szép Vadászatban sokan gyönörködnek,
Dögletessége midön ninczen ködnek,
Akkor nem láczik ki semmi része földnek,
Az nagy fuuatagok mert mindent bé földnek.

CCLXIV.

5 Puskások megh állják az köröszt utakat,
Es nagy uigyázzással uáriák az Vadakat,
Tartnak uadászokis futo agarakat,
Auagy füriet fogo könyü madarakat.

CCLXV.

10 Szorgalmatossággal iáriák az hegyeket,
Gyakran látogatnak dült fa melyékeket,
Kopokkal haitatnak czalittás helyeket,
Rendes szélben fognak barázdás földeket.

CCLXVI.

15 Széllyel az erdökön sok uagásis uagyon,
Vastag hálokatis rendelnek az fagyon,
Sokszor haitok bottal Vadat ütnek agyon,
Mert akármely Vadis nem futhat az lágyon.

CCLXVII.

20 Allyák az mezöket mások Agarakkal
Bokrosok mellyekét Ráro Madarakkal
Foglyokat kergetnek sebes kis Solymokkal,
Fürieketis kapnak könyü karuolyokkal.

CCLXVIII.

Szép kereczenekkel Gémekeket fogatnak,
Variakat Hollokat ezekkel kapatnak,
Egerészö kányát uélek szaggattatnak,
Midön magas égben gyorsan ragattatnak.

CCLXIX.

25 Iárnak szánto földén nagy füles Baglyokkal,
Kinek légyen harcza égi madarakkal,
Végre megh ségétik io tanult Rárokkal,
Elik uilágokat ily multságokkal.

CCLXX.

30 Vtakonis raknak sűrű lép ágokat,
Ottan széllyel hintuén sokféle magokat,
Tésznek külömbféle kedues czont sip szokat,
Fáknak árnyékiban Czinege fogokat.

CCLXXI.

35 Veszökre röpüluén, ottan rá ragadnak,
Szárnyokkal uerdöduén az lebben akadnak,
Eröltetésekben csaknem megh fakadnak,
Végre Vadász kézben szegénkék akadnak.

---

27 [Elöbb:] megh tanult

CCLXXII.

Agarak az nyulat hamarsággal fognak,
Mikoron Vadászok az nyehot mongyák,
De ha az Vad Farkast pallagokon láttyák,
40 Erős Agarakat utánna boczátyák.

CCLXXIII.

Hogy ha könyü ebek Farkast megh nem biriák,
Az komondorokat reáia biztattyák,
Kik el éruén ötet ualoban forgattyák,
Ő gubanczos bőrét igen megh rángattyák.

CCLXXIV.

45 Némellyek Borzokat likakban kergetnek,
Kiknek böreiuel haiduknak füzetnek,
Vagy Heiuzok után erdőkön sietnek,
Kiket menték alat Vrakis uiselnek.

CCLXXV.

50 Eszakon szép nusztok iáriák az nagy fákat,
Fárasztyák hidekben kéziás Muszkatát,
Ezek lövésében töltnek sok orákat,
Iáruán éiel nappal magas kösziklákát.

CCLXXVI.

55 Folyo Vizek mellet Vidrákatis fognak, •
Midön bé czapodik foga az horognak,
Oduas fákban néha Hodokis forognak,
Vasas czaptatoban gyakran ökis loznak.

CCLXXVII.

60 Nagy munkát szerzennek az emberi főnek,
Vad keczkék likakbol midön elől iönek,
Mert magas helyekben kü szálakon nőnek,
De már ezekbennis nem keuesset lönek.

CCLXXVIII.

Nézd megh mely czufossan fognak Mokusokat,
Szemléld Maiom fogo paraszt Indusokat,
Likak eleiben uisznak sok ásokat,
Mellyekkel ki menuén fognak néha sokat.

CCLXXIX.

65 Özet, Vad Maczkákat, tarka Dámuadakat,
Nagyot ugro, s-gyorsan futo Szaruasokat,
Nézzed amaz fene Erdei kanokat,
Ezekis mint futnak, s-félik Vadászokat.

CCLXXX.

70 Gubanczos Meduének félelme mit téssen,
Midön Vadász nyomot ő eszében uészen,
Likiában bé buik, s-ottan uagyon készen,
De uégtére öis Vadász praeda lészen.

CCLXXXI.

75 Vagyon ellenségek tarka Párduczoknak
Dühös Tygriseknek nagy Strucz Madaraknak,
Siuo Oroszlányok ellent nem álhatnak,
Mérges Sárkányokis uégre megh rontatnak.

CCLXXXII.

80 Megh nem menekednek magas Elephantok,
Vadász törben esnek Vad Rhinocerusok,
El nem szaladhatnak könyü Leopardok,
Vadász törben esnek ez Földi állatok.

CCLXXXIII.

Isten atta esztet ember hatalmában,
Minden állat légyen néki igáiában
Hogy ne essék öis Isten haragiában,
Szorgalmatos légyen háláadásában.

CCLXXXIV.

85 Ez éneket szerzém egykor io laktomban,
Midön nyargalodnám erdőkön utomban,
Vadakat kergetnék uig Vadászatomban,
Ioszágim köszt léüö kedues határomban.

CCLXXXV.

90 Az mikoron irtam ezen esztendőben,
Ugymint ezer hatszáz hatuan egyedikben
Az holnapok közöt tizenkettödikben,
Téli napok közöt tizenötödikben.

131.

AZ BOLDOGSAGOS SZŰZRÖL VALO ENEK

Omni Die etc.

CCLXXXVI.

Minden napunk, azon legyünk
Légyen Szüz diczéreti,
Ö innepit szép életit
Mert méltó megh illeni.

CCLXXXVII.

5 Ennek lássad és czudálljad
Menyei Fölségét,
S-mond Anyának, Máriának
Mond Boldogh Aszonnak.

CCLXXXVIII.

10 Eszt tisztellyed diczöiczed
Hogy bünbül ki hozzon
Euezz erre, hogy Tengere
Bünnek ne buriczon.

Cím II-III Szüزرül 3 II-III ünnepit, 9 II-III s-diczöiczed

CCLXXXIX.

15   Kegyelemnek és örömmek
          Ez megh nitá kapuiát,
Földre osztá, s-nékünk adá
          Egek aiándeikiát.

CCXC.

20   Szoly most nyeluem, s-minden testem
          Szép szüz diczéletiről
Mely megh mossa, és le uonnya
          Sebeinket lölkünkről.

CCXCI.

Éiel nappal buzgosággal
          Világnak diczéletit,
Erről mongyuk, és gondollyuk
          Minden szép állapotit.

CCXCII.

25   Minden erem, s-teheczégem
          Erről énekellyetek,
Buzgo sziből szentségéről
          Szüznek emlékezzetek.

CCXCIII.

30   Senki ninczen, neis inczen
          Maga kérkedésiuel,
Az ki tellyes, s-elégséges
          Légyen diczéletiuel.

CCXCIV.

Minden állat, egek alatt
Diczéretit éneklik,
35 Mindazáltal senki által
Eléggé nem mondatik.

CCXCV.

De szükséges, s-üdüösséges
Köröszmény léleknek,
40 Hogy most szollyak és gondollyak
Szentségéről Szűznek.

CCXCVI.

Vagyon tudua hogy Maria
Eléggé nem áldatik
De roszaktol, s-Bolondoktol
Szent neue titkoltatik.

CCXCVII.

45 Kinek élte geriesztette
Az mennyei karokat
Le rontotta, s-el tapotta
Az Eretnék karokat.

CCXCVIII.

50 Szép erkölcze mint nap fénye
Vidáméttya Fiait,
Ekes szaua föl gyullasztya
Köröszmények lelkeit.

---

41 I [A javítás előtt] II–III Isten Annyát Szűz Mariát, 42 I [A javítás előtt] II Ezzel föl nem érhetem III Noha föl nem érhetem 43 I [A javítás előtt] II De mint lehet, ez el kezdet III Az mint lehet, ez el kezdet 44 I [A javítás előtt] II–III Verseimben éneklek. 47 III s-el tiprotta 52 II Köröszmények

CCXCIX.

Meny Országnek, s-boldogságnak
Eua zárâ kapuiât
55 Szabadságnak, s-minden ionak
Ez megh nitâ aitariât.

CCC.

Eua miât halâl ijât
Ember nem kerülheti
Halâl, bünnek, és Ördögnek
60 Eszt io paisul ueti.

CCCI.

Esztet álgyuk, s-magasztallyuk
Minden állatok fölöt
Mert tisztelni, és diczérni
Illik eszt egek fölött.

CCCII.

65 Nékünk agya Isten Annya
Fia paranczolattyât,
Hogy tarhassuk, és láthassuk
Vélle együtt Szent Fiât.

MÁSODIK RÉSZE

CCCIII.

70 Te uagy áldot Aszony állot
Aszonyállatok között
El ieczettél, s-emeltettél
Minden állatok fölött.

---

54 II [A *kapuiât* felett egy 2-es számjegy; vagyis *aitaiât*-ra jav.] III Eua zárta *aitaiât* 56 II [Az *aitaiât* felett egy 1-es számjegy, vagyis *kapuiât*-ra jav.] III *kapuiât*. 58 III kerülheté, 60 III ueté. 65 Anya II-III Annya 69 III Aszonyállat 70 I Aszonyállatok II Aszonyállatok III Aszonyállatok 71 I El ieczettét, II-III El ieczettél, III [El ieczettét-ből jav.]

CCCIV.

Hozzánk kegyes, ioual tellyes
Hallyad könyörgésünkött
75 Testünk bünét, lölkünk rühét
Mosd le nehézségünkött.

CCCV.

Erös halom, és oltalom
Vagy, s-Iessének uezszeie,
80 Isten szine, uilágh sziuie,
Köröszvények ereie.

CCCVI.

Elet tagia, Isten Anyja
Malasztal uagy tellyes
Isten háza, nekünk haza
Igasságod helyes.

CCCVII.

85 Áldot légy te, már öröme
Benned uagyon lölkünknek,
Mert kigyonak, io uoltodnak
Méрге nem áll ellene.

CCCVIII.

90 Kegyes, nemes, köllemetes
Dauid király Léánya,
El ieczettél, s-azzal lettél
Istennek Szent Anyja.

---

74 II–III könyörgésünket 75 III lölkünk terhét 76 I Most II–III Mosd III nehézségünket. 78 III Te lessének 86 III uan 87 II–III (io uoltodnak) 92 I Anya II–III Anyja

CCCIX.

Szép Virág szál, kiben fön ál
Menynek koronáia
95 Ott adatik, és osztatik
Szüzességh Rosáia.

CCCX.

Én nyeluemnek, és elmémnek
Agy Szent Anya oly erőtt,
100 Hogy tenéked, s-Szent neuednek
Irhasak arany betöt.

CCCXI.

Nagy szépségel, kegyességel
Tellyes tiszta lelked
Vigasságban, tisztasságban
Agyad álgunk téked.

CCCXII.

105 Megh tartottál, oltalmaztál
Ördögh hatalmától
Melyben uoltunk, és marattunk
Adam nagy Atyántol.

CCCXIII.

110 Mert ö uétke, kigyó mérge
Benned nem taláztatot,
Azért szaua, és hatalma
Ellened nem álhatot.

---

99 III szent 101 I [A javítás előtt] II–III Nagy szépséged, kegyességed 102 I [A javítás előtt] II–III
Vagyon menyben néked 103 I [A javítás előtt] II–III Mert kigyónak, az kinzonak [A sor I-ben előbb
erre jav.:] Imátkozzunk Tisztasság [Azonnal a véglegesre jav.] 104 I [A javítás előtt] II–III Mérge
ninczen benned.

CCCXIV.

Az mit kérek, s-énekelek
Ad megh édes Szent Anyám
115 Hogy örökken, ott lehessen
Menyben Isten Szent Atyám.

CCCXV.

Ô Boldogh Szüz, ki uagy szép tűz
Mencz megh rut büneimtől
120 Legh főképpen, az ki éppen
Maidan megh foszt lelkektől.

CCCXVI.

Rutt szándekim, gondolatim
Mint emésztnek engem
Ha kegyelmed, érös kezed
Nem oltalmaz engem.

CCCXVII.

125 Ez könyueczkét, énekeczkét
Ved io néuen töllem
Ha kiczinys, s-nem ollyasis
De sziböl éneklem.

VÉGE Az Első Résznek.

---

120 III Megh foszt én lelkektől. 121 II–III Rutt szándekom, gondolatom 122 II–III Iai megh emészt engem, 123 II–III s-erös 127 II–III ollyassis

AZ KÖNYVNEK MASODIK RÉSZÉ KIBEN VANNAK EZEN ÉNEKEK

Vgymint.

- 1 Az kikeletről.
- 2 Nyárról.
- 3 Őszről.
- 4 Télről.
- 5 Fülemile énekének magyarázattya.
- 6 Baráttya betegségéről ualo ének.
- 7 Egy ártatlan Ifiunak panasza Cupidora.
- 8 Egy Ifiu Iuhász panasza az Szerencze ellen baráttya el táuozásáért.
- 9 Egy Solyom Madárról.
- 10 Ariana Sirása s-keserues halála.
- 11 Palas s-Ester kedues Tánca.
- 12 Egy Ifiu Vadász Panasza Cupidora.
- 13 Egy kis karuoly Madárról ualo Táncz.
- 14 Egy Hattyu Madárról.
- 15 Drága köuekről ualo Táncz ének.

132.

AZ ESZTENDÖNEK NÉGY RÉSZÉRŐL VALO ÉNEK

ELSÖBENIS AZ KIKELETRŐL

1.

Vesd föl szemeidet és tekéncz az égre,
Amaz Aquilonak kegyetlenségére
Viszont Zephyrusnak gyönyörűségére
Mezőket uito ékes kikeletre.

Cím II Az kikeletről ualo Enek. III Az kikeletről 1 III fel

2.

5 Serkengeti földét az napnak ereie
Es megh vidámittya szép sugár zengeie
Ki után megh uidul Hesperus mezeie
S-ugasságra fordul Napaeák elméie.

3.

10 Szép ki folyo kutak kikeletben folynak
Helicon uölgéből eredetet hoznak
Gyönyörüségesen magokban uiulnak
Az napnak fenyetöl ugyan megh tisztulnak.

4.

15 Kiknek forrásokhoz az Vadak iárulnak
Szomiuságh oltásra oda folyamodnak
Gyönyörüségektől szörökben tisztulnak
Ehséget mulatuán pásiton lakoznak.

5.

20 Az égi Madarak szárnyokkal röbdöznek,
Az szép zöld erdökben fákra szökdéczölnek
Kis Fülemilekis hainalban föl kelnek,
Vér taitékot turuán szépen énekelnek.

6.

Idegen helyekről Daruakis megh térnek,
Heueteges helyről közellyeb készülnek,
Förtö forrásához sietue röpülnek
Hol az kikeletről feleletet ueznek.

---

6 II–III uidáméttya (...) zengéie 10 II <Kiknek forra> Helicon III Kiknek forrásokhoz az Vadak iárulnak 11 III Helicon uölgéből eredetet hoznak, 13 III Gyönyörüségesen magokban uiulnak 15 I Gyönyörüségtől II–III Gyönyörüségektől 17 III röbdösnek 18 II–III erdőben 22 III földről 23 II–III Bulka forrásához 25 III kelezzenyek

7.

25 Rárok, keleczenek, solymok megh tisztulnak
Kikeletet éruén magokban uiulnak,
Töredezet tollat szárnyokrol szaggatnak
Szárnyok sugáruial röpülést tanolnak.

8.

30 Kertek illatoznak sok drága füekkel,
Mezők föl öltöznek gyönyörüségekkel
Ekes liliumok szép feiérségekkel
Rozmaring és Cyprus ékes zöldségekkel.

9.

35 Méheknek seregi az mezőben dongnak
Mert Aristaeusnak sok hasznokat hoznak,
Virágok színéről édességet színak
Kikkel kosárokban lépeket ragasztanak.

10.

40 Parnassus megh indul ki folyo kutakkal,
Hol Apollo sétál az kilencz Musákkal,
Verseket számlálnak zöngö rithmusokkal
Sziueket geriesztk szép musikáiokkal.

11.

Az szép kikeletnek minyáian örulnek,
Jupiter mérgétől többé nem rettegnek,
Menyütö köuétől mert sohol nem félnek
Laurus koronakot ö Feiekre tésznek.

---

36 I Kikel II–III Kikkel 41 I minyáian II–III minyáian 43 II–III sohul 44 II–III koronákat

12.

45 Egy szoual mindenek mostan uigan ének,
Erdök, uizek, mezök örömet köuetnek,
Ékes Nymphák, Musák uirágokat szednek,
S-uerseimben uéget gondolom már tesznek.

AZ NYARROL VALO ÉNEK

13.

50 Szép Sziuáruány uonta keziját az égre,
Az kikelet után föl iött nap keletre,
Mellyel kerekségét ielenti a uégre
Harmattyát boczássa hogy Világ színére.

14.

55 Mezőségben az Pán nyáiait számlállya,
Hogy megh szaporodot böuen föl talállya,
Hegyeknek barlangiát társaiual állya,
Vad eledelekkal keduessen táplállya.

15.

60 Hálot uét Diana Vadaknak, és tört hány
Tugya Vadászatban szerencze találmány
Venus Ifiaknak és Cupido lest hány
Léuén háloiaban el röitöt alkotmány.

16.

Platanus öruendez, ki teriet ágakkal,
Ékes Lybanusis sok szép Cedrus fákkal,
Liliumok, Rosák drága illatokkal
Czillagok ragyagnak szép fényes uoltokkal.

---

46 II–III örömet 48 II–III téznek. [A sor utáni alcím:] II Az Nyárról ualo ének. Második Rész. III Második Rész az Nyárról. 57 III Vadaknak Diana, 60 II–III Mert kiket megh kaphat uélek szabadon bán 62 II–III az szép 63 II Liliomok,

17.

65 Az üdö megh áldot földnek terméséuel,
Ereiét ki atta gyönyörüségéuel,
Megh öruendeztetet édes gyümölczéuel,
Föl neuelte fűuét termö böuségéuel.

18.

70 Munkánk fáratságát megh gyümölczöztette
Az egeknek ziriát réá ereztette,
Istennek irgalmát ezzel ielentette,
Mert nékünk az földben minden iauát tette.

19.

75 Vetemények szemét megh szaporította,
Az széles mezöket uéle megh rakatta
Egyét sok ezerré láttyuk uáltoztatta
Minden czüreinket ezzel megh rakatta.

20.

80 Kemény uad szelei gonosz Æolusnak
Megh szelidültének, s-czendességben uannak,
Gyöngé szellöczkéket magokban inditnak,
Nyárnak közepiben illyeket uitnak.

21.

Louait szép Phoebus szekerében fogta,
Azoknak gyöplöiét Phaëtonnak atta,
Ereiét az égen kijs árasztotta
Mert Caniculátis uélek föl gyuitotta.

22.

85 Heliadeseknek nemzöie öruendez,
Ekes öltözettel szép Faunusis zöldez,
Viasz szárnyaiual Icarusis röbdez
Ö uigasságárol mert senkit nem kérdez.

23.

90 Ceres készicz sarlot megh sárgult az kalász,
Kezed munkáiára ualoban rá találsz,
Most nem czekély uizben Czibeléuel halász,
Gyönyörüsegdben az kitöl megh nem uálsz.

24.

95 Apollot az Musák uigassággal uáriák,
Helicon uölgyében magokat mulattyák,
S-hogy ez uerseimben uéget ériek hagyák,
Nyárrol már el téruén Öszról szollyak mongyák.

AZ ÖSZRÖL VALO ENEK

25.

100 Gyümölcze megh éret szép Alcionusnak
Hozzáia éreket ereie az napnak,
Tündöklik szép szine piros almáiának
Sok szép gyümölcz fái kertek gazdáiának.

26.

Nehéz terh alattis Palma neuelkedik
Ékes kerteiben Flora diczekedik
Mint Rosa illattya égre emelkedik,
Miként szépithesse abban tusakodik.

---

92 II–III a kitöl 96 II–III Nyárnak békét hagyuan [A sor utáni alcím:] II Az Öszról ualo ének:
harmadik Rész. III Harmadik Rész az Öszról. 97 II–III az Alcionusnak,

27.

105 Madarász sip szoual Foglyait keréti,
Kis karuoly madárral Fúrieit öleti,
Futo Agarakkal nyulait kergeti,
Kikben mulatságát, s-keduét helyhezteti.

28.

110 Hamandriadesek hegyekben lakoznak
Zöld fák árnyékában gyakran mulatoznak,
Laurus ágaiból koszorukat fonnak,
Gyönyörüségekkel kit feiekben nyomnak.

29.

115 Nagy örömmel bé tölt Apollo szép uölgyed,
Többé megh nem heruad Juno szép uirágod,
Rothatatlanná lött Flora ékes ágod,
Mellyekből ki teczik nyлууán boldogságod.

30.

120 Juno gyorsan mégyen gabona rakáshoz,
Kéuít hordattya sűrűn az asztához
Mert Bachus el hitta az uetet asztaghoz,
Pohárit készíti malosa borához.

31.

Akár houá tekéncz, csak örömet szemlélsz,
Latona hát méltán gyönyörűségben élsz,
Megh heruasztó dértől immár touáb nem félsz,
Minden boldogságot eny sok iokbul uélsz.

---

119 II–III Bacchus 112 I–II <Nagy> gyönyörüségekkel III Nagy gyönyörüségekkel 113 II [A uölgyed szó e-je ő-ből jav.] 116 II–III Melyekből 117–124 II–III [E két vsz. fordított sorrendben.] 121 II örömet

32.

125 Mindenek egy szoual most örömmel élnék,
Még csak kis férgékis senkitől nem félnek,
Salamon királlyal mindenben föl téznek,
Földi diczőséggel uéle egyet érnek.

33.

130 Vdö uáltozásrol ninczen gondolattyok
Remélik Junoual hogy boldogh az Attyok,
De maid uáltozando lészen ő oráiók
Nagy ueszedelmekre érkezík sok gongyok.

34.

135 Im az czuszo mászok térlől gondolkodnak,
Az apro hangyákkal eledelt hordannak,
Őszi tprüczkők szelid ének szot haitannak,
Ki miatt az Télben éh gyomorral uannak.

35.

140 Ez minapi reggel hogy csak magán uoltam
Hainal hasadásban szép Apollot láttam
Kit szomoruságban midön tapasztaltam
Czinált uerseimet néki aiállottam.

36.

Kire monda: látom ember keuélységét,
Czak üdöben ueti minden reménségét,
Hozzad elöl nekik Télnek szörnyüségét,
Talám eszben uészi ő nagy ueszedelmét.

---

129 I gondolattyok II–III gondolattyok 135 II–III haitanak, 137 III Az 141 II keuélységét, 144 II–III Talán [A sor utáni alcím:] II Az Térlől ualo ének: negyedik rész. III Negyedik Rész az Térlől.

AZ TÉLRŐL VALÓ ÉNEK

37.

145 Az üdö mindent hoz, de megént el uészi
Minden adományát csak semmiué tészí
Napok fogyásáual mint halál megh észí,
Változandoságát az gyarloság érzi.

38.

150 Valamit nyár hozott az tél megh emészti,
Ceres maiorságát csak nem porrá tészí,
Bacchusnak hordoiát hamar üresséti,
Az napnak fényétis mi töllünk el uészi.

39.

155 Üdö kedues uoltát töllönk meszi zária,
Nap melegségéuel Indiakat iária
Kinek megh térését ember kinnal uária,
Nagy hideg uoltáual gyorsan által iária.

40.

160 Kutaknak forrási magokban tikkadnak
Kertekben uirágok ugyan el lankadnak
Mert égi harmattól többé nem ásztatnak,
Források folyási föld alatt tartatnak.

41.

Madarak megh uonnyák ékes szollásokat,
Nagy rosdás torokkal kiáltják társokat,
Nem köuetik immár szép multságokat,
Nemis gyakorollyák fákrul ugrásokat.

---

151 II–III üresséti, 152 III töllünk 153 II töllünk III töllünk 161 II uonyak III uonyák 164 II–III fákrol

42.

165 Cyprus szigeteis uiolákat nem oszt,
Drága illattyától mindeneket megh foszt,
Paphos Rosáiuál nem diczekedik most,
Mert Tél nem tart ehez semmi hasomlatost.

43.

170 Az szép zöld pásiton Pamphagus nem nyugszik,
Sötétes barlangban mert széllyel buidosik
Nyelue ki uetéssel fáknál nem aluszik,
Mert kegyetlen Télnek hauaitól fázik.

44.

175 Napoknak folyását röüidségben uészi,
Hesperus táiára hoszaságát tészí,
Kiuel Indusokat boldogsággal nézi,
Kiknek tartománya ereiéti érzí.

45.

180 Athlantides kertye, gyöngyel nem uirágzik
Narcissus io szaggal már nem illatozik
Balzamum az fákon most nem izzadozik
Fereteggel, dérrrel hidegh bé férkezí.

46.

Ekes zöldségektől fákis megh fosztatnak,
Ligetes erdőkön uadak nem sétálnak,
Kis Fülemilekis éneket nem mondnak
Mindenek ez földön mert csak megh nem fagynak.

---

165 III uiolákat 168 II–III hasonlatost. 170 II buidozik, 173–180 II–III [E két szakasz fordított sorrendben.] 179 III fákon már nem [Téves szóismétlés.]

47.

185   Æolus szeleit földre ki boczátya,
          Mellyekkel az embert haragossan láttya,
          Rutt fergetegekkal házainkat bántya,
                  Az mit éppétettünk nyáron mind el bontya.

48.

190   Az esztendőnek négy részéről szollottam,
          Az mint paranczoltad uersekben foglaltam
          Apollo, munkámban mint egy megh fárattam,
                  De paranczoltál, kit el nem mulathattam.

133.

AZ FÜLEMILE ÉNEKÉNEK MAGYARAZATTYA

49.

          Vlök uala egykor harmatos hainalban,
          Egy igen szép dombon, és szellős árnyekben
          Musákat, Apollot látám egy Barlangban
          Kik uigadnak uala egy Cristal Forrásban.

50.

5   Apollo Istenhez közelyeb hogy mentem
          Véle nyáiascottam, azomban mellettem
          Egy kis zöld ágoczkán Fülemile nekem,
          Szép uersekot monda, kiket én kedueltem.

51.

10   Kit midön Apollo sokaigh halgatna,
          Az fán szökdéczüluén madarka mit szolna,
          Megh ielenté titkon, s-ottan paranczola
          Hogy megh magyaráznám azon szép árnyékba.

---

191 II csak nem megh fárattam, 192 II De paranczolatodat el nem mulathattam.

Cím I MAGYARATYA II magyarázattya. 3 II Musákat, s-Apollot szemlélem Barlangban 5 II közelyeb 8 II mondott, hogy ottan le ültem. 12 II Versekben foglalnám azon

52.

15 Azomban el tűnék mind az kilencz Musa
Apollois gyorsan utánnok el futa,
Szép ki folyo kutnál, csak magamat hagyta
Kis madarka penigh ily uersekert monda.

53.

20 Mért panaszkogyam szerencze ellened,
Ha bőuited nékem az én öröömömet,
Nem szakacz el töllem az mint uagyon hired
Alhatatlanságban hogy uan minden kedued.

54.

Itten engem áldasz az szép zöld erdőuel
Gyöngé kis torkomnak szép éneklésüel
Mezei füueknek sok külömbségüel
Viz lassu zugással, szél lengedezéssel.

55.

25 Nem irédled nékem az én szerenczémert
Inkáb hozzá segitcz szeressen engemet,
Soha el nem uiszed az én vig keduemert
Neueled oránként gyönyörüségemet.

56.

30 Acz nyáron nyugouást, és szép czendességet,
Cyprus árnyékokat, kedues szellöczkéket,
Lassu essök után szép drága füueket
Szomiuságh megh olto io szagos uizeket.

57.

35 Auster Zephyrussal sűrű árnyekokkal,
Böuen aiándekosz hainali harmattal
Ligetes erdökön Faunus bogarakkal
Nékem kedueskedel kis Hangya monyakkal.

58.

Szerencze uagy kötue az én lábaimhoz,
El futottál uolna eddéggh gonoszomhoz
Ha szabadon uolnál, de gonoszt rám nem hosz,
40 Mert kötue uagy mondám az én lábaimhoz.

59.

Ezé az fényes Nap, mely ékesb mindennél,
Osztya fényét nékem, éllekis fényénél
Gyönyörködöm nappal ez kertnek uizénél
Éiel énekelek gyöngé szellöczkénél.

60.

Illyen mod kis madár, midön énekelne,
Egy Ifiu Vadász ottan czak nem mesze,
Megh álla, s-puskáiát ö kezében uette,
45 Mert Fülemilének társát eszben uette.

61.

Ez szép folyo uiznél, hogy innya akarna,
50 Mert sok éneklésben el lankadot torka,
Ifiu kezéből ki süle az puska
Madarkának iobbik szárnyát megh talállya.

62.

Oda rugaszkodik Ifiu azontol,
Kezeiben uészi fél holton szárnyostol,
55 Haza uiué, s-ottan mingyárt az Oruostol,
Oruosságot kére, mert megh bágyat sebtől.

63.

Azomban madarkám ö fészkéhez mene,
Hogy sok ének után társát föl keresse,
De semmit nem talál, csak ö üres helye
60 Mutattya megh magát, s-ennéhány czöp uére.

64.

Megh ösméré mingyárt szép társának uérét,
Ölelni nem lehet, láttya már szerelmét
Mégis mind untalan keresi iegyessét,
Észben ha uehetné erdön éneklését.

65.

65 Akkor mintha ménkö szörnyü szeletiuél,
Esztelenitette uolna keménséggel,
Sokáigh nem szollal, mert szaua elméuel,
Ö iöuendoiére röpült sebességgel.

66.

70 De mindazonáltal ott elméie megh tér
Mihelyen el oszlék sziuéröl az szép uér
Mert fa alá mellém bátran röpülni mér,
Keres, s-nem talállya, ismét fára föl tér.

67.

75 Szemeit az erdön széllyel el forgattya,
Az fákot üressen madarkáktól láttya
Es semminek másnak szauát nem halhattya,
Czak szép Alcionnak ki társát sirattya.

---

57 II Azonban kis madár 59 I [Az ö az-ból jav.] II csak az üres 66 I [A keménséggel ebből javítva: sebességgel.] 72 II Keres de nem talál,

68.

Mit csinállyon halljad ebben az látatban,
Nem magyarázhatnám száz nyelu uolna számban,
80 Szemei fordulnak csak sötét álomban
Ki czuda uáltozást mutat ö magában.

69.

Ottan le szaggattya gyöngö tollaczkáiát
Körözmzéli lábbal gyönyörü orczáiát,
Feiem fölöt szemlélt egy száraz ágaczkát,
Rá hág, és forrásnak így kezdi panasztát.

70.

85 Jai én szerenczétlen, iai én boldogtalan,
Mint megh czalám magam Cupido hatalmán,
Kit Hesperus adot Lucifernek mogyán,
El ragatta, s-lopta életem uirágán.

71.

90 Vér szopo Cupido, ha uerni akartál,
Mért kegyetlenségben te így el faizottál,
Mért ennek előtte engem nem átkoztál,
És tüzes menküddel eddég nem rontottál.

72.

95 Vaiha ily szépséget szenedni nem tuttál,
Miért engemetis bé nem buritottál,
Az miként Argyrust megh nem száraztottál,
Vagy mint Promaetheust el nem szaggattattál.

73.

Ha foly az folyo uiz, uagy szép czurgo patak
Az én szemeimis mind egyaránt folynak
Ha az gyöngö szellök ágok közöt fuinak,
100 Az én bánatimis nyughatatlankodnak.

74.

Atkozot szerencze mit miuelél uelem,
Alnok szépségeddel mint el rontál engem
Kíért akadozis gyöngö számban nyeluem
Már csak halálomat, köll itt reméllenem.

75.

105 Megh rosdásult torkom az szép éneklésre,
Nem uigyázok többé gyöngö szellöczkékre,
Lábaim fáratnak, az szökdéczölésre,
Örök átkot mondok minden szerenczékre.

76.

110 Mérges hegyü nyl uan szomorü sziuemben
Kíért uéget látok maidan életemben,
Páráczkámis hörög mint látom mellyemben
Hályogis érkezik álmos szemeimben.

77.

115 Rendes tollaczkaim imé mint borzadnak,
Minden czontoczkáim ugyan el lankadnak,
Gyöngö ereimis már halálra uálnak,
Másoknak én rollam nyluán példát adnak.

78.

120 Fatum édes Anyám mely sűrű árnyékok
Járiák én elmémet, ugyan el aiulok,
Ő mely iszonyu kint, én sziuemben látok,
Lői tüzet én belém! örömost megh halok.

79.

Kis Fülemlének ilyen szollásáual
Fa alol föl kelék igen gyorsasággal,
Szememet föl nitám, látám hogy szép Hainal,
El halladot immár harmatos szárnyáual.

80.

125 Ki ugrám csak hamar, s-hogy haza futottam
Fülemile társát szobámban találtam
Kit frissen találuán mihelyen megh fogtam
Az cristal forráshoz uiszontag ballagtam.

81.

130 Én kis madarkámat megént ott találám,
De keserü sziuuel egy ágoczkán látám,
Sokáigh szemléluén utollyán megh szánám,
Fülemile társát néki uiszá adám.

82.

135 Ki röppenék, s-mingyárt kedues társa után
Száráz ágra méne sziuében hordozuán
Nagy örömost, s-ottan hamar lenni kéuán,
Hol az Cupidonak uetet háloia uán.

---

120 II örömost 125 I futatam II futottam 128 II crystal 135 II örömet, 136 I [A javítás előtt] II
Az hol 137 II iöüésérül,

83.

140 Mitt mongyak ezeknek Őszue iöüéséröl,
Ezkis Fülemlék sok szép szerelméröl,
Duplazzák czokokat egymás szaia körül,
Venus triumphussán kedues szüek örül.

84.

Mint Borostyán fáual öszue kapczolodik,
Mint kigyó Ozlopra réá tekereszik,
Bacchus leueleis fára támaszkodik
Ily mod két kis madár öszue czingolodik.
Halgas touáb Musám.

134.

BARÁTYÁNAK BETEGSÉGÉRŐL VALÓ ÉNEK

85.

Ôh! edes Istenem
Néked mitt miueltem
Hogy így megh rontál engem.
De ha én ué tettem
5 Mért nem uértél engem
Más eset betegségben.
De te itéleted
Bölcz elmélkedésed
Maragyon diczőségben.

86.

10 Ha én uétkeimet,
Czelekedetimet
Ösmérem büneimet
Ostorozz engemet

---

138 II E kis

Cím II Egy kis Szomorú Enek Barátyjának betegségéről. 3 II megh uertél 5 II rontál

15 Mért rossz erkölcsömet
Artatlanon büntetted.
Kérlek ne czeleked,
Bűnösre ted kezed
Mert az uéted tenéked.

87.

20 Miuel én uétettem
Bünt ellened tettem
Ne báncz mást én Istenem
Mert én czelekettem
Érte el szenuedem
Büntes én Vram engem.
25 En uagyok az bűnös
Ki miattis bűdös
Lelkem gonosz testemben.

88.

Sok io uitézeket
Erös embereket
30 Verél egynek uétkeiért.
Hatalmas Persákat
Vitéz Medusokat
Nagy testu Indusokat
Mert téged utáltak
35 S-ottan nem szolgáltak
Világi mulandoiért.

89.

Izraëlt Daidért
Samsont részegségért
Sodomát buiaságért,
40 Romát Pogányságért
Canant Pharaoért
Vilagotis bűnökért
Salamont Aszonyért
Mástis más uétkéért
45 Vgy mint bűnös feiemért.

90.

Kész uagyok Istenem
Én eleget tennem
Más ne szenuegyem értem
Sött ha néked teczem,
50 Kész uagyok nem élnem
Erte halált szenuednem.
Büntess inkább engem
Tudod én uétettem
Magamban megh ösmérem.

91.

55 De te irgalmadban
És nagy io uoltodban
Soha nem kételkedtem
Bizom hogy uégtére
En bum nagy örömré
60 Fordul, s-lészesz mellettem,
Mert ki benned bizik
Megh nem fogyatkozik
Mindenkoron éneklem.

92.

Reméllem barátom
65 Én szép ágyas Társom
Leszen io egésségben
Agya az nagy Isten
Kiben uagyon minden
Lehessünk egyességben
70 Szent neuét áldhassuk
Holtunk után lássuk
Örökös békességben.

93.

Ô mely nehéz látnom
Egességét uárnom
75 Szerelmes Barátomnak

---

53 II uétkeztem 68 II Kinél 69 I egésségben [Téves szóismétlés.] II egyességben

Mert csak aligh uárnám
Hogy immár láthatnám
    Könyebségét Iauamnak,
El hittem Istenem
80 Ki uagy én reményem
    Iott acz uigasztalomnak.

94.

Szomoruságh után
Vagy betegséh után
    Acz hiszem egésségét
85 Az mint éhséh után
Szoktál, s-pestis után
    Adni io békességet.
Nagy haboruk után
S-ueszedelmek után
90 Nyuitani égyességet.

95.

Szerzé ez éneket
Szomoru uersekét
    Busultában egy bünös,
Mert uan reménsége
95 Ninczenis kétsége
    Noha sziuében büdös,
Hogy megh uáltoztattya
Isten, s-megh iobbittya
    Lelkeben ki most rühös.

135.

EGY ÁRTATLAN IFIVNAK PANASZA CVPIDORA

96.

Nisd megh én torkomat keserues sirásra
    Apollo mert imé iutok áruaságra,
Kiért mint Gilicze nem szál az zöld ágra,
    Vgy sziuem nem kéuán iutni uigasságra.

---

78 II Mátkámnak, 82–90 II [Hiányzik.] 96 II [Előbb:] lelkében
3 II Gelicze

97.

5 Nissátok megh Musák szemeim forrását
Keserü szüemnek neullyem sirását,
Echo kiálcza megh lölköm sohaitását,
Ifuságomnak gyászollyam fogyását.

98.

10 Mert sebet czináltál Cupido szüemben
Kinek oruossága ninczen semmi füben,
Mint az Nap forgodik mesze környezetben
Vgy bum, s-ugy bánatom forog én szüemben.

99.

15 Oceanus Tenger fön forgo habiai,
Vallyon oly nagyoké mint szemem áriai,
Vagy oly melegké Æthnának lángiai
Mint égő szüemnek lángozo habiai.

100.

20 Ô te irgalmatlan örülsz én kinomnak
Örülsz, s-nem kéuánod hogy egyszer megh hallyak
Hanem uéghetetlen nehéz bánatomnak
Böuitted örökké forrását kinomnak.

101.

Ha Oroszlány Anyád lett uolnais neked,
Auagy ha szoptatot uolna Medue téged
Mégis nem köllenék így kegyetlenkedned
Ily kinban örülnöd, s-uér szopouá lenned.

102.

25 Acél megh lágyulhat tüzzel, mesterséggel
Hangya nyom ösmérszik kösziklán üdöuel,
De heában téged apolgatni uersel
Tüzzel mesterséggel nem haiolsz üdöuel.

103.

30 De nyomorult lélek, mostan mit czinálok,
Sisiphus köuéuel nagy hegyet haigálok,
Aszt tudom kigyonál kegyelmet találok,
Aszt tudom örömré bánatomból szállok.

104.

35 Edességet előb találok epében
Hogy nem szeligyülést az te uad sziuedben,
Elöbbis árnyékot meleg h ueröfényben
Lágyulást gyémántban irgalmat Tengerben.

105.

40 Bizzony már el hittem Caucasus uolt Anyád
Kegyetlen Oroszlány uolt szoptato Daikád
Mert nem gondolsz uéle hogy én sziuem lankad,
Ki miatt testemtől lelkem maid el szakad.

106.

De te kegyetleneb uagy sokkal ezeknél
Mérgeš Maedaeánál álnok Dalilenél
Haragos Parcaknál iszonyu Circénél
Medusa, Scillánál, s-habos Charibdisnél.

---

26 II ösmérszik 27 II ápolgatni 40 II miatt 44 II Charybdesnél.

107.

45 Ne gondollyad immár hogy megh gyógyulhassak
Mert könnyhullatásim el nyomoritottak
Mint régen holt testet engem bé hanuaztak
Vagy szalmát és kénkött éppen el fogyattak.

108.

50 Tengelicz éneke, Pintyöke sirása,
Sziuem nélkül olyan mint Baglyok Zugása,
Lengedező szellők, czurgoknak folyása,
Mint szélvész haboru, és Pokol forrása.

109.

55 Ô Fatum! nem használ én könnyhullatásom
Nem használ tenállad utánnad iárásom
Kegyetlen iai mikent emészt én sirásom
Nem könnyörülsz nem szánsz ihon ki mulásom.

110.

60 Így uégezé uersét busult szerelemben
Egy Ifiu, és csak nem esék kétségben
Az neuét nem irom ezen énekemben
Mert Szép Diánától tilalom uan ebben.

136.

EGY IFIV IVHASZ PANASZA AZ SZERENCZE ELLEN
BARÁTTYÁNAK EL TÁUOZÁSÁÉRT

111.

Iai én szerenczétlen! iai miként aggodom
Mert sziuemben uagyon uéghetetlen gondom
Baratimat immár öszue nem hihatom,
Soha uirágimat nem uigasztalhatom.

---

46 II könnyhullatásim 49–56 II [E két szakasz fordított sorrendben.] 53 II <az> én 57–60 II [A 140. szakasz változataként.]

112.

5 Emészt kéuánságom, aggik szép uirágom,
El táuoatot töllem az én uigasságom,
Eltet ugyan engem keserü Világom,
De uilágtalanságh ez élő uilágom.

113.

10 Atkozot el uiuéd kedues Barátomat,
Kiuel el ragadád én Boldogságomat,
Kezeidben tartod szép kéuánságomat,
Örömmel szemléled nagy aggodásomat.

114.

15 De te ô uér Szopo, nem elég meg holtél
Holtom után inkább raitam gyonyörköttél
Te siuo Oroszlány így nem öruendeztél
Piramus praedaián kit az kumnál oltél.

115.

20 *Nem czuda, mert kö uagy, mert Alabástromnál*
Keményeb uagy iégnél auagy Porphirusnál,
Mert szomorúságom mint mondám nem használ
Keserues sirásom te nállad fère ál.

116.

Vándorlo, s-kegyetlen szerencze egy nyomban
Mindenkoron nem iársz, mert némely Orában
Változol, s-uagy néha uigado Orczában,
Neha penigh futkoss tellyes haboruban.

9–12 II [Hiányzik.] 17 I Mert czuda, II Nem czuda, (...) Alabástrumnál, 20 I A *te* beszúrva.
21–116 II [A szakaszok sorrendje: 119, 120, 116–118, 122, 125, 124, 126, 132–135, 137, 136, 138,
121. A 123., 127–131. és 139. vsz. hiányzik.] 22 II nem hág, 23 II Valtozik, és uagyon 24 II futkos

117.

25 Semmiben nem örülsz, csak az Változásban
Mert éiel és nappal, sött minden Orában
Változtatod magad álhatatlanságban
Legh főképpen penigh kedues állapotban.

118.

30 Bátor sziiuel szoktál szerencze iáczanni,
De bátor tenéked nem szokott engedni,
Kormányosnak mint köll habbal tusakodni,
Vgy köll bátor sziiunek ueled megh küszködni.

119.

35 Eszt érdemletteé én szép piros Orczám,
Tudományom, s-szépen szollo gyönyörü szám,
Két Fekete szemem, és tündöklő haiam
Szépen termet mellyem Ifiu aiakam.

120.

40 Hogy mérges Vipera, miattad megh hallyon
En ártatlan lelkem, s-az Pokolra szállyon?
Kár Rosának, mikor uirágiban uagyon
Szerenczétlenséggh miatt hogy megh heruagyon.

121.

Ô ne légyen nállad soha szép kikelet
Ne agyon az Isten soha meleggh szelet,
Vad konkoly teremien feiér buzád helett
Semmitől ne uehess uigasztalo szelet.

---

25 II örül 27 II Változtattya magát 29 II szokott 30 II ő néki 31 II kölly 32 II kölly bátor sziiunek
euuel 39 II uirágában [Előbb I-ben is így.] 41 II Ô ne légyen soha tenéked kikelet,

122.

45 Én penigh mint bolond, mint esti Deneuér
Iárom az erdöket mert az nagy bánat uér,
Már ugyan el burult sziuemen az sok uér,
Oka; mert szerencze nyla lelkemben tér.

123.

50 Nô maidan föl megyek magas Hauasokban,
Talám megh találom sötét Barlangokban,
Magas köszikláknak mélységes oduokban
Iegyesemet, auagy pusza kőfalokban.

124.

55 El mégyek utánna, mint Echo szo után
Mind deres ho harmat nap melege után,
Vagy mint tudatlan Fűri megh czalo sip után
Es egy kemény magnes az hideg Vas után.

125.

60 Már iol tudos uagyok én állapotomban
Tudom hogy szeretem tudom hogy héában,
Tantalusis tuga nem uez almáiban,
Kétfelé kap mégis sötét árnyékában.

126.

Énis kész akartua hordozom hállomat
Noha már naponként látom fogyásomat
Ha el futis hordom én nehéz igámat,
Mégis mint egy Magnes köuetem Vasamat.

---

47 II Mert ugyan 48 II Fatumnak nyla sziuemben tér. 49–52 II [Hiányzik.] 53 II En ugyan utánnad,
58 II szeretlek, 59 II nem eszik almában, 60 II Mégis kap utánna, noha csak héában. 63 II fuczis

127.

65 El buitál elöttem ô te boldogtalan
Iárom az kietlent én nagy haszontalan,
Nékedis iol tudom lész ez alkolmatlan,
Miattad el uezet hogy ez az ártatlan.

128.

70 Nékedis nem kétlem szép sziued el lankad,
Ráro szemeidből bü könyued ki fakad,
Nyelued szollásában bizonyal megh akad
Ha megh tudod nékem, nyakam miként szakad.

129.

75 Gonosz szerenczének ez az ö szokása,
Változo orczában miuel uan folyása,
Minden csak forogion, s-ne légyen állása,
Az szép szeretetnek örökös lakása.

130/a

80 Mint öruendez azon mikor ki megh esik,
Midön az szerenczét sokan uigan lesik,
Ez széles Világon buidosuán keresik
Czak hamar az halál ottan ráiok esik.

130/b

Nékemis mutattya sokszor uitorláíát
Kis golyobissának tündöklő iatékiát,
Festet köntösének himes buborékiát,
Kedues személlyének ékes ábrázattyát.

131.

85 Térek ugyan mégis felebarátomhoz,
Ki hasonló volna én állapotomhoz,
Igen hasonlatos ékes uirágomhoz,
Legh főképpen penigh szép Ifuságomhoz.

132.

90 Esztelen mit szollok, hányom panaszimat,
Mostis nem ösmérem én állapotimat
Nem szerez te engem, én aiándekimat
Nem uezsed, s-nem bánod én könyhullatásimat.

133.

95 Az én dolgom nem más csak panaszolkogyam,
Bánat köszt mint Scilla Tengerben forgogyam,
Neuellyem az uizet, könnyuemet hullassam,
Böuiczem az folyhöt sziuemet ohaiczam.

134.

100 De mért köll üdömet uezstenem héában
Szép Ifuságomban mert mi haszon abban,
Nem ezé az kék ég, kit látok magasban,
Ki uelem szépségét közli, s-örül abban.

135.

Nem aggodom többé az Szerencze után,
Nem megyek mint Echo, te szozatod után,
Auagy széles folyhök kedues szelek után,
Vagy mint fényes naps ö Hainallya után.

---

92 II Nem uezsed, nem bánod, könyhullatásimat. 94 II aggogyam, 97 II kölly 101–104 II Nem aggodom immár az Szerelem után, Nem megyek utánnad mint Echo szo után, Vagy mint deres harmat nap melege után, Vagy egy kemény Magnes az hidegh uas után. [Vö. a 124. versszakkal.]

136.

105 Végtére mit szoltam, hántam panaszimat
Isten mindent adot nem látom magamat,
Szerencze nem szeret engem, s-sirásomat
Nem halgattya látom én kúvánságomat.

137.

110 Táuozzál el báttor nem bánom én töllem,
Mert állapotodat mostan már ösmérem,
Aszt tudodé talám nem uettem eszemben,
Harmatos Hainallal, hogy uagy szerelemben.

138.

115 Sirtam már eleget én egy kis zöld fuiért,
Czak megh nem uáltoztam mint Biblis semmiért,
Könyuemet forgatuán egy test szín Rosáért,
Kis Virágoczkáért, rothadando testért.

139.

120 Viszá térek immár én szép Maioromban,
Nem gyötrödom többé az nagy Hauasokban,
Inkáb uigan élek fenyues árnyékokban,
Töltöm én üdömet kedues tánczoczkákban.

140.

Ilyképpen egy Iuhász érdön énekele
Barátyát keresuén ágyából föl kele,
Vadon hauasokban, ő sok but, s-kint nyele,
Kinek kösziklánnis uan keserues iele.

---

105 II s-hántam 107 II Szerelem 108 II látom, sok kúvánságimat 109 I [A báttor szó töllem-ből jav.]
II el gyorsan, 110 II állapotodat 111 I Aszt <gondo>tudodé II talán 115 I [Előbb:] egy kis violáért,
II forgattam csak egy uioláért, 116 I [Előbb:] Szép Virágoczkáért, II Egy uirágoczkáért, s-rothadan-
do 117–120 II [Hiányzik.] 121–124 II Igy uégezé uersét busult szerelemben, Egy Ifiu, és csak nem
esék kétségben, Az neuét nem irom ezen énekemben, Mert szép Diánától tilalom uan ebben. [Vö.
a 110. versszakkal.]

137.

EGY SOLYOM MADÁROL VALÓ ÉNEK

141.

Ály megh édes Solymom bátor ne sokáigh
Am bár csak fél oráigh,
    Ne irtozzál töllem,
    Láddé mint ég sziuem,
5   Lelkemet ne uezessem.

142.

Száll le én Madarkám az én kezeimre,
Halgass szép beszédimre,
    El loptad sziuemet,
    El uontad keduetem,
10   Ne kinozd már lelketem.

143.

Tarka tollaczkáid uannak ékességben,
És gyönyörü szépségben
    Ragyago szemeid,
    Ki állo begjeid
15   Tündöklő szép Füleid.

144.

Termetes Feieczkéd, czifornyás iárásod
Es tánczra termet lábod,
    Könyü röpülésed
    Magassan menésed
20   Van, s-minden kegyességed.

---

20 [A *kegyességed* szó *ékességed*-ből jav.]

145.

Az magas egekből öi le, ne fély töllem
Mert már megh fogtál engem
Szép Ifusággommal
Vitézi karommal
25 Vgy bánhacz mint Praedáddal.

146.

Találok én néked kedues uigasságot,
Sok féle mulatságot,
Akár Vadászatban
Vagy Madarászatban
30 Akár szép halászatban.

147.

Kerteimis uannak kikköl szépen folynak
Erei forrásoknak,
Ott laknak szép Musák
Iárnak ékes Nimphák
35 Vigadnakis Poéták.

148.

Phoebusis nem mesze lakik én házamtól
Magas köfalaimtól,
Hol lantját pöngeti
Hárfaiát zöngeti
40 Hiueit serkengeti.

149.

Hainalban föl kelnek fekete kis Feczkék,
Ékes Fülemiléczkék
Szépen énekelnek
Erdök ugyan zengnek
45 Örök Istent diczérnek.

---

31 [A kikköl 2. k-ja besúrva.]

150.

Az Vadak iárulnak ki folyo kutakhoz
Gyönyörü forrásokhoz
    Pásiton füuelnek
    Keduessen legelnek
50 Héúségekben delelnek.

151.

Sürü Cedrus fákis árnyekot tartannak
Kiket öszue foglalnak,
    Faknak czeresnyéie,
    Edes Berkenyéie
55 Böuen uan, s-Gesztenyéie.

152.

Ha uirágot kéuánsz Lilium, és Rosák
Vannak Arua Violák
    Szép Animoniák
    Kedues Iunceliák
60 Illatos Maioránnák.

153.

Fogyatkozás nem lesz hangos Musikában
Hegedő, uagy Dudában,
    Tánczotis iárhatunk
    Többetis uárhatunk
65 Képeketis irhatunk.

154.

Labaidra kötök szép Arany lánczoczkát
Tündöklő gyémántoczkát
    Hogy el ne szaladhas
    En uelem maradhas
70 Mindenkoron uigadhas.

---

66 [A lánczoczkát 2. cz-je a sor fölé írva.]

155.

Végzém reménségben ez kis énekemet,
Talám megh szánsz engemet,
En kedues Solymoczkm
Gyönyörü Madarkám
75 Lészesz talám én Mátkám.

138.

ARIANA SIRÁSA ÉS KESERVES HALÁLA

156.

Isten az embernek uezérli ő dolgát,
Megh iegyezte Isten mindennek hátárát,
Senki nem gondollya ő által hágasát,
Nem fél, mégh nem láttya utolso romlását.

157.

5 Egykor nylat uett uolt Cupido kezében
Theseus királynak kitt löne sziuében,
Hogy Ariannának esnék szerelmében
El feleithetlenöl uenné elméiében.

158.

10 Mind kétt részről éget már haragos nyla,
Sütötte szuieket megh emésztő lángia,
Nyughatatlanná lön ékes Arianna
Czak szép Theseussát mindenkor ohaitya.

159.

15 Alnok kis Cupido megh ueté háloiát,
Gyorsasággal uéuén elől ő keziját,
Szép Ariánában löui sebes nylát,
Ily modon czalá megh édes királynéiát.

Cím II Arianna historiája. 5–16 II [Hiányzik.] 14 I [Előbb:] szép keziját,

160.

Tebrusnak uizénél az Szép Ariana
Nyugszik uala egykor gyonge nyoszolába
Mert Cupido mutat örömet álmába,
20 Aszt tugya hogy fegszik Theseus ágyába.

161.

De Fülemlének ékes szollásáual
Föl zöndült elméie igen gyorsasággal,
Föl nitá szép szemét látá hogy szép Hainal
Elöl iün röbdözue harmatos szárnyáual.

162.

25 Ölelni keuánuan Theseus szerelmét
Gyöngén tapogatua uiszi ágyba kezét
De mást ott nem talál, csak ő üres helyét,
Megh hidegült ágyát, és keserues ielét.

163.

30 Ott mingyárt el áiuul, de sokára megh tér,
Szomorú szüeröl hogy el oszlék az uér,
Agyából ki futni mert meztelenis mér
Társát nem találúan ágyához uiszá tér.

164.

35 Űti feier mellyét, szaggattya szép haiát
Theseus szerelmem nagy eröuel kiált,
Ki fut Tebrus partra, ki maga folyását
Tengerben adoul önti hamarságát.

---

18 II nyoszolába<n> 23 II Fel nitá (...) láttya 24 II röbdösue 27 II De semmit nem talál, 29 II de
elmeie megh tér, 30 II Mihelyen el oszlék szüeröl az szép uér, 32 II Keres, de nem talál, és ismét
ő bé tér.

165.

Az Tengeren szemét széllyel el forgattya
Az partot üressen emberektől láttya
És semminek másnak szauát nem halhattya
40 Czak Echonak, kinek kösziklán lakása.

166.

De ezis bánattal szol Arianának
Czinál öregbülést uálaszal buiának
Mert ha ő panaszol, szol az kösziklának,
Echo bus uálaszal neuet bánattyának.

167.

45 De im az sötétben egy szép haiot láta,
Dagat uitorláiat hogy könnyü szél haitya,
Theseus ismétlen Theseus kiáltya
De amaz nem hallya mert nemis halhattya.

168.

50 Int, és uiszá hija gyöngö kezeiuel,
De az haiot uiszi nagy szél sebességgel,
El késéri uégig könnyues szemeiuel,
Haio szeme előtt mégh Tengeren tün el.

169.

Akkor le szaggattya szép aranyas haiát,
Körözmzéli kézzel gyönyörü orczáiat
55 Ott nem mesze szemlélt egy magas kösziklát
Föl hág rá, s-Tengernek így kezdi panaszát.

---

44 II uálasztal 46 II könnyü 51 II Arianna késér uégig szemeiuel, 53 II aranyos 55 II kü sziklát,

170.

Oh! én szerenczétlen már el töröt kobzom,
Bizonittya igyemet el pöndült hurom
Roszul éltet engem keserues Világom
60 Mert el mult én töllem gyönyörü Virágom.

171.

De nem ragatt senki más Theseus téged,
Csak Cupido az te nagy hitetlenséged
Hon uan kit mutattál az te ékes képed,
Talám uitorládadal szélnek eresztetted.

172.

65 Kin szerző Cupido keményeb uagy ércznél,
El mentél kegyetlen, el mentél mint gyors szél,
Engemet bus sziuben, és gyázban keuertél
Sött örök halálban éppen el temettél.

173.

70 De ha haiod ottan lelkemet hordozza
Mért hogy testemetis magáual nem huzza
Nem oly nehéz el hidd ez az Ariana
Hogy te fényes haiod ily terhet ne birna.

174.

75 Mért nékem nem attál sziuet és tanácztot,
Ki után láthattam uolna ez Világot,
Ah! miért nem czaptad nyakamban az kardot,
Ám czináltad uolna előb koporsomot.

59–60 II Eltet ugyan engem keserű uilágom, De uilágtalanságh ez elő uilágom. 64 II Talán (...) éresztetted. 76 II Czináltad uolna megh előb

175.

80 Bizol Országodban hogy mensz triumphussal,
Gondolod hogy uagy már böuelkedő iokkal,
De iai! tudom bizony Theseusis megh hal,
Ha megh tugya Társa el uezset mi moddal.

176.

Az én könyuem áruiz, és Tenger bánatom
Magamat immáron csak aligh állatom,
Mert töb bu uér engem, aszt igazán látom,
Hogy sem hab kösziklát. Im szörnyü halálom.

177.

85 Ez szok után bátran az szép Arianá
Magas kösziklárol magát le boczátá,
Egy szempillantásban az hab el buritá
Ez szép drága Rosát szerelem igy rontá.

178.

90 Ó mely gyakran uelem kis Cupido mulat,
Keserüt édesset mind egyaránt mutat,
Mulasson bár uelem, anyt nem tréfálhat,
Hogy iol ne ismériem magáual mit hozhat.

139.

PALAS s-ESTER KEDVES TÁNCZA

179.

Fényes Palotákban ékes köfalokban
Vigagyunk
Vetet asztalhoz iárullyunk
Malosa borokat igyunk.

180.

5 Az Soprony bortis ha elől hozzákis
Nem bánom
Io keduel asztis megh iszom
Barátimatis iol tartom.

181.

10 Hozzanak io étket, de nem turos étket
Házunkban
Légyen részünk az sült ludban,
Auagy kouér Poka Husban.

182.

15 Bosporos kappanis, sütt Malacz nyársbanis,
Io lészen
Maid szakaczom lepént uészen
Vaias béles légyen készen.

AZ VGROIA:

183.

20 Kellyünk föl asztaltol, ha iol laktunk bortol,
S-tánczollyunk
Szollyon Hegedü, setálllyunk,
Dudásis bögiön mulassunk.

184.

Gyer iáriunk egy tánczot, ki ne lászon ganczot
Lassaczkán,
Vgorgiunk bizuást uigaczkán
Labunkat rakiuk czifraczkán.

185.

25 Az polepsit uonnyák mert az Vrak hagyák
Rendessen
Hogy aszt iárhassák keduessen
Nézzékis egymást édessen.

186.

30 Fordiczd már az tánczot, s-uony szép oláh tánczot
Ekessen
Had járiuk esztis elméssen
Sött igen köllemetessen.

187.

35 Magyar tánczot uonhacz te Dudásis fuihacz
Immáron
Az közrendis had tánczollyon,
Innét senki ne oszollyon.

188.

40 Kobzos ide iaruly engem el ne áruly
s-Musikály,
Pöngesd huriaidat, s-itt állj
Lássad senkit megh ne trefály.

189.

Trombita Dob szollyon uigasság had folyyon
Ez házban
Légyen minden uigasságban
Senki nem lesz szomiuságban.

190.

45 Hagyák el az notát uerie Lantos lantját
Had halljuk,
Füleinket uigasztallyuk
Mesterségét magasztallyuk.

191.

50 Énekes ier elől, ne meny székem mellől,
S-mongy notát
Hozd elől Nymphák miuoltát
Szép Diana Vadászattyát.

192.

Megh köll immár szünni (mert le köll fekünni)
Musikának
55 Vegye ki ki szállásának
Uttyát elöl, s-io ágyának.

193.

Oczák el az gyertyát, Cupido ö lantját
Had uerie
60 Ember szüét hogy neuelye
Örömétis föl emellye.

140.

EGY IFIV VADASZNAK PANASZA CVPIDORA

194.

Rémitö Cupido, iai mint rontál engem
Éltemben nem lehet kiért már io keduem,
Atkozot mért bánol ilyen modon uelem
Sulyos nylaiddal sebet téuén bennem.

195.

5 Keseruessen nézék egy uidám Rároczkát,
Zengö tánczban attál kinek szép láboczkát,
Okossan rá kötuén himes pántlikáczkát,
Tündér sebességgel röpülő szárnyaczkát.

196.

10 Czudálatos uoltod: mert ezzel megh fogtál,
Ekes szauaiddal hálodban szoritál,
Zauaros szüemmel mint tüz ugy iáczottál,
Rendes kéziaddal eppen földre nyomál.

197.

15 Irgalmatlan nyilat löuél én sziuemben
Haraggal feiemet uonyád kelepczédben,
Öruendetes dolgot uéuél kezeidben,
Ám már árua modra iárok tömlöczödben.

198.

20 Ritka az ki tölled magát megh mentheti
Sebes nyloidnak eleiét ueheti,
Szikrás tüzeidnek langiát szenduedheti,
Ifú uitéz sziuét ueled föl teheti.

199.

En azért im megyek mint Echo szo után,
Praedádat ám uigyed kedues Rárom után,
Bátor Zephyrusnak lengedező szárnyán,
Álnok nyloidnak hat hatos sugárán.

200.

25 Ez kis énekeczkét szerzém itt egy helyben
Lakuán földeimnek csak nem közepiben
Titkos értelemis uagyon uerseimben
De egy Vadász, s-egy kö által állot ebben.

141.

EGY KIS KARVOLY MADARROL VALO TANCZ ÉNEK

201.

Isten hozzád karuolykám
Gyönyörü kis Madárkám
Noha talám többé nem lát Orczám,
Nem feleit el mégis, higyed pennám.

---

16 Ám már <most> 19 [Előbb:] Melegh tüzeidnek

202.

5 Légyen tehát irgalma
Véghetetlen hatalma,
Raitad az Nagy Istennek oltalma,
Fényeskegyél mint szép Arany Alma.

203.

10 Aldassál Váraidban
Magas kö Falaidban
Semmit ne szenduegy szép házaidban
Nyugogyál kedues nyoszolaidban.

204.

15 Böuelkegyél Aranyal
Pásit színö Smaragdal
Piros Vérhez hasonló Rubintal
Tüzzel uetekedö szép Gyemantal.

205.

20 Elötted szép Virágok
Tarka kis Tulipánok
Térdet haiczanak Zöld Rozmaringok
Vduarollyanak Amarintusok.

206.

Légyen Szolgálod Rosa,
Bor töltöd szép Viola,
Etek fogod io illatu Ménta,
Legh keduesb Inasod Maioranna.

207.

25 Szekfü légyen Szakácrod,
Isop kedues Barátod
Magas Spanyol Bocza Asztalnakod
Ekes Narcissusis Pohárnokod.

21–28 [E két szakasz eredetileg fordított sorrendben.]

208.

30 Spikinárd Zállyáual,
Hiacintus Ruttáual,
Io Balsamum kedues illattyáual
Pézma tarczon téged szép szagáual.

209.

35 Gyöngy Virág Musikásod
Szarka láb Virginásod
Verőfény Virág légyen Dobosod,
Harang uirág hangas Trombitásod.

210.

40 Kerted tellyék Cyprussal
Zöldellyék szép Laurussal,
Gyümölczözzék illatos Cedrussal,
Vetekegyék hires Parnassussal.

211.

Mulatságod Zephyrus
Légyen uagy Fauonius
Semmi kárt ne tégyen nagy Æolus
Fergegetet hozo gonosz Eurus.

212.

45 Pásiton mulatozzál
Arnyékban iaczodozzál
Fényes Palotákban ugrandozzál,
Énekesdrölis álmodozzál.

---

31 [A *kedues* szó a sor fölé írva.] 49 Egységben [Előbb:] békességben

213.

Légy kedues Egésségben
50 Ki uagy minden szépségben
Termeted penigh uan Deliségben
Baratodhoz ualo kegyességben.

214.

Igy uégzém énekemet
Enyhituén én sziuemet,
55 Ha már töllem el uontad keduetem
Ottan ued io néuen kis Versemet.

142.

AZ CUPIDO ELLEN EGY HATTYU MADÁR MIATT VALÓ ÉNEK

215.

Ô mely Boldogtalan Cupido te sorsod
Czalárdságban uagyon mindennémö gondod
Szomoru szíuekben, mert ez az te dolgod,
But, s-tüzet czinállyon hogy keserues uoltod.

216/a

5 Hogy akattál reám mérges nylaiddal,
Lelkemet szaggatuán szörnyü kinyaiddal
Sziuetem zauaruán tüzes lángiaiddal,
Testemet emésztuén álnok szauaiddal.

216/b

10 Egy kedues Hattyuczka iöue mesze födröl,
Ez mi határunkban piros nap keletröl,
Sebessen röpüluén kösziklás hegyekröl,
Erös kö Falakkal rakot szép helyekröl.

Cím [Az egy Hattyu madár miatt szavak utólag betoldva.] 1 [A sorsod olvashatatlan szóból jav.]
2 [A gondod olvashatatlan szóból jav.] 11 [A hegyekröl szó ebből jav.: helyekröl.]

217.

15 Kinek számos uala sok féle ioszága
Minden előtt hires kinczes gazdagsága,
Fejedelmek előtt megh uolt méltosága
Hol az böczületnek uagyon urassága.

218.

20 El hagyuan lakását, Ifu Zengéiében
Vette röpülését, hogy könyöségében
Kedues példát adna, s-gyönyöröségében
Ne mutatna gánczot, szokot io keduében.

219.

Látuán hogy ez földön az io uizek folnak,
Hidegh forrásokbol, kik tisztán származnak
Kertek uirágokkal szépen illatoznak,
Fákis leuelekkel árnyéket tartannak.

220.

25 Vetemények szeme hogy megh szaporodik
Az egész mezöség böuen megh rakodik
Ki nagy asztagokban osztán takarodik,
Bacchusis pinczében borral hordozkodik.

221.

30 Egy szoual el látuan io Földünk gyümölczét,
Hegyeknek, uölgyeknek minden ékességét,
Virágos kerteknek nagy gyönyöröségét,
El szánta hogy itten tölcze szép életét.

222.

35 De iai! nylat uéue Cupido kezében
Kit sebessen löue kis Hattyu sziuében
Hogy egy Erdeinek esnék szerelmében
Kit untalan uenne tündér elméiében.

223.

Valóban megh ueté keserűes háloját
Gyorsasággal uéuén elől álnokságát
Méreggel megh kenyuén tüzes hegyes nylát,
40 Hogy azzal megh czálná Vidám Hattyuczkaíát.

224.

Választa magának egy kis köszikláczkát,
Mert nem érti uala Cupidonak dolgát
Ki csak szomihozta nyughatatlanságát,
Véghetetlen gongyát, s-élete Virágát.

225.

45 El röitötte tölle földünknek szépségét,
El ragatta, s-lopta gyönyörű uig keduet,
Szárak kösziklára forditâ elméiét,
Vig kedüü Hattyunak, s-most szaggattya szüiét.

226.

50 Atkozot Cupido örülsz már kinyának
Örülsz mondhatatlan nehéz bánattyának
Neuecz kis Hattyuczkaám keserűes uoltának
De iai! immár ne légy oka halálának.

227.

55 El akarod uinni kedues Barátomat,
Sziuemből ki kapni én Boldogságomat,
Kezeidben tartod artatlanságomat,
Aruákhöz hasonló szorongatásomat.

228.

60 De ha már el uiszed az én uig keduetmet,
Ez uilágon léuő nagyob örömömet,
Vidd el busulásban megh terhelt szüemet,
Könyü Hattyum után, keserűes testemet.

229.

De édes Hattyuczám ne sies oly igen,
Bizzál nagy méltánnis az igaz Istenben,
Ki nem hágy el higyed ily nagy szükségedben
Énis penigh néked szolgállok mindenben.

230.

65 Föl találljuk uttyát az szép igasságnak
Lészen pártfogoia az ártatlanságnak,
Végét agya Isten az nagy bolondságnak,
Méltatlanul költöt gonosz hazukságnak.

231.

70 Versemet így uégzém tellyes bus sziumben,
Röüidséget téuén ezen énekemben,
Szollok Isten által reméllem böuebben
Ha (kinek eszt irtam) látom személlýében.

143.

AZ DRAGA KÖVEKRÖL VALO TÁNCZ ENEK

232.

El táuoðuán immár Télnek fergetege
Keduetlen szeleknek fagyoszto hidege
Szép folyo uizeknek sok darabos iege
Köuetkeðuén Napnak hathatos melege.

233.

5 Szemeimet uetém az szép kikeletre
Lengedezö szellök gyonyörüségére,
Ligetes erdöknek ékes zöldségére,
Kis Fulemileknek kedues énekére.

234.

10 De nagy aggodalom léuén bus sziuemben,
Kinek Oruosságát keresuén füekben
    Ki ballagék gyorsan egy széles mezőben
Hol el ragattatám Tundér sebességben.

235.

15 Hát imé csak hamar iuték egy pásitra,
Ennek közepiben magas kösziklára,
    Ki tündöklik uala minden czudáiára,
Napnak rá szolgálúan aranyas sugára.

236.

20 Feiér Alabastront szemlélém elsőben
Tarka Máruánköis iuta én előmben
    Ég színö Türkisis kárt teue sziuemben,
Szép Termés Cristaltis forgatám elmemben.

237.

Kasza köis hasznát igen magasztallya
Lidius Aranyát gyakorta probállya,
    Hályog kö embernek szemét oruosollya,
Béka kö toroknak hogy használ aszt uallya.

238.

25 Szines kigyó könek uagyon oruossága,
Szép Cech gyemántnakis sok tulaidonsága
    Aranyas gyántának kedues sárgasága,
Porfiriusnakis ékes czifrasága.

239.

30 Nézd Magnes ô Vasát miként hitegeti,
Nagy titkos eröuel hozzá édesgeti
    Nefriticus köis az mérget kergeti,
Sött Porcellanais ezent el köueti.

240.

Drága Carniolban uagyon szép Feiárség,
Calcedoniusban hasonlo ékesség,
35 Agatus köbennis lakozik tisztesség,
Hasznos Vérköbennis találtatik szépség.

241.

Sok színö Jaspisnak kedues tarkaságát,
Spinel neuö könek látám drágaságát
40 Maczka szem könekis álhatatlanságát,
Aqua Marinának kegyes mulatságát.

242.

Szép Rubin Pallastis föl czifrázta magát,
Lazulis mutattya Arany eres uoltát,
Drága Berillusis kéuánya az Pallyát,
Vörös Gránát köis nem alittya massát.

243.

45 Aiállya szépségét sárga Hiacintus,
Testszinö festékét kedues Amatistus,
Királszinö uoltát uidám Crisolitus,
Kék éghez hasonlo gyonyorü Zafirus.

244.

50 Szép Vörös Clarisnak szemlélem festékét,
Kegyes Arua könek különbféle színét,
Ki szépen magához haitya ember sziuét,
Melyel alattomban mutattya szerelmét.

245.

Mit mongyak immáron Tengernek habiárol,
Ez széles Világnak egyk czudáiárol,
55 Tenger fenekének kinczes tárházárol,
Az Szép drága Gyöngynek fényes Conkáiárol.

246.

Zöldellő Smaragdus égre emelkedik,
Tekéntetes uolta méltán neuelkedik,
Töb drága köueknél szebben fényeskedik,
60 Nem alituán mássát igen diczekedik.

247.

Szép Piros Rubintis gondollya hogy legh szeb,
Mindenféle könél gyonyörüségesseb,
Ember szeme előtt ő légyen keduesseb,
Kinczes Tárházakban hogy kellemeteseb.

248.

65 Mitt irion én pennám szép feiér gyemántrol,
Szemeket uidito haragos lángiárol
Mindent megh hallado nagy drága uoltárol,
Lángal tusakodo szép ragyagásárol.

249.

70 Ez Drága köueknek látám szép királytát,
Kinek méltan adom kezében az Pálytát
Nem látuán sohultis sötétes homálytát
Nappal uetekedő tündöklő uilágát.

250.

Tüzes Carbunculus, kiröl ir én pennám
Ehez hasonlatost nemis látot Orczám
75 Diczeretet azért téssen felölle szám
Ki szerenczés uolnék esztet ha kaphatnám.

251.

Légyen ezzel immár uege Verseimnek,
Drága szép köuekröl szerzet énekimnek,
80 Sziuemet enyhítő titkos beszédimnek
Kikkel kedueskettem édes Sziuieimnek.

---

68 [Előbb:] Nappal tusakodo

A GYŰJTEMÉNYBŐL KIHAGYOTT DARABOK

144.

EGY CZUDÁLATOS ENEK

1.

Ez uilágnak gyümölcziről,
Szép kerteknek uirágirol,
Sokat szoltam mezeiről
Sűrű fáknak árnyékirol.

2.

5 Iffiaknak szép termetét,
Elöl hozom ékességét,
Az kik Marsnak méréségét
Köuetik, s-nagy uitézségét.

3.

10 Ezek azok, kiket látnak,
Az emberek: és hallanak
Sokat, ezekrolis szolnak,
Historiákatis mondnak.

4.

15 Kik legyenek nem ösmérik,
Noha testeket szemlélik,
Elméiekkal föl nem érik,
Hogy az eget ezek mérik.

5.

20 Eleget akaruán tennem
Szép szodnak, im föl ieczettem,
Egy részit pennára tettem,
Erreis nehezen mentem.

6.

Első nagyob mint Oroszlány,
Örül ellenségh praedáián,
Mikor Czida uan iob karián
Sulyos fegyuer függ szép nyakán.

7.

25 Látnád eszt mikor haragszik,
Semmi teste ott nem nyugszik
Szeme száia föl taitegzik,
Az halál előtte fekszik.

8.

30 Ez oly könnyü mint uad keczke,
És erős mint dühös medue,
Noha eszt Musa keduelte,
Mert már magának ieczette.

9.

35 Ki légyen sokszor beszélte,
De senki megh nem értette,
Noha szauait érzette,
De eszéuel föl nem érte.

10.

40 Láthattad mikor beszéllet
Olasz, Görög, Déák, Német,
Ha nem olyan, s-semmi Nemzet
Illyen nyeluet megh nem érthet.

11.

Magyar Ország most lakása,
De kinczes gazdag Orzága
Ez énekben nincz föl irua
Mert törvényünk asztot tiltya.

12.

45 Nézd az masik mit czelekszik,
Scithiában mert ő fekszik
Aszt tudnád hogy tüzet eszik
Mikor száíán uér taitézik.

13.

50 Erösseb ez Oroszlánynál,
Haragossab Dühös Mársnál,
Veszedelmeseb Scyllánál,
Rettenetesb az Halálnál.

14.

55 Mondanýis iszonyuságh
Az hol lakik ki nagy uadságh
Vagyon, csak utálatosságh
Mesze földre csak pusztaságh.

15.

60 Harmad Indusrol mit mongyak
Es mi Diczéteret agyak
Ha száz nyelue uolna számnak
Nem mondhatnám ki, s-pennámnak.

16.

Sárkányokkal ez megh uiuott,
Tigrisekkel szemben ugrott,
Kezében uad Bika riuott
Mikor rutt uérében iuott.

17.

65 Láttam ennek méréségét,
Gyakorta nagy uitéségét,
Sokszor próbált mesterségét,
Kiuált képpen bölczeségét.

18.

70 Sok czudákkal hadakozot,
Kikből soknak adakozot,
Eleuen Aspistis hozot,
Mikor uiselt egy nagy harczot.

19.

75 Az negyedik mint egy Szaruas
Könyü Persa, és szép magas
Szépen néz mint keselyö Sas
De kegyetlen mint uad Farkas.

20.

80 Esztet louon ha láthadnád,
Szép Termetit uisgálhatnád,
Oltalmadra ha uonyhatnád,
Ezzel az Sárt megh álhatnád.

21.

Az ötödik Libiában,
Lakik csak egy Vad Barlangban,
Vadakkal ualo uiuásban,
Részes uolt Sárkány halálban.

22.

85 Soha megh nem gondolhattya,
Senki, hid el, nem irhattya
Miket miuelt, s-nem mondhattya
Menyt czalt megh ábrázattya.

23.

90 Az hatodik százat rontot,
Mert ő sok Pogány uért ontot,
Nagy kösziklákat el bontot,
Franciában lakni szokot.

24.

95 Kegyetlen nagy ereieuel,
Eles, és gyors elméieuel,
Rettenetes fegyueréuel,
Lidérczet ölt nagy kezéuel.

25.

100 Lásd megh az hetedik mostan
Fényeskedik Török holdban,
Lakikis Török Országban
Részes uolt már sok uér toban.

26.

Az nyolczadik Asiában
Tündöklük Natoliában,
Feiedelem ioszágában
Hatalmasis gyors kariában.

27.

105 Deli, karczu, ékes, magas,
Erös, könyü, bátor louas,
Aszt tudnád hogy eppen uasas,
Testét látnád mely hatalmas.

---

101 [Az *Asiában* szó fölött:] <Europában>

28.

110 Volt már közü sok Vadakkal,
Sött rettentő állatokkal,
Viúot tengeri halakkal,
Rettenetes Ceth halakkal.

29.

115 Kilenczedik Indiában
Abban az nagy Indiában,
Lakik, az Oceanumban
Az mely uagyon nap nyugotban.

30.

120 Ennek az ő uitézségét,
Ött száz holt test, méréségét,
Erzette nagy keménységét,
De száz Nymphais szépségét.

31.

Hát tizedik nap keletben,
Most lakik meleg helyekben,
De az kedues kikeletben,
Nyugszik, s-uigad szépen ebben.

32.

125 Ez egyetlen egy szép Fia
Az királynak io magzattya,
Ő Lakása nagy Africa,
Drága kinczes szép tárháza.

33.

130 Ez magában szép Szerecen
Termetesis mint kerecen,
Megh ösmérni az perecen,
Kit nyert egykor ez Szerecen.

34.

135 Tizenegyedik Moskuában
Vralkodik hatalmában,
De csak lakik egy hauasban
Rettenetes mély barlangban.

35.

140 Eiel nappal hadakozik,
Az természet iszonyodik
Miként sok Vad omlodozik
Keze miatt, s-romlodozik.

36.

Holt már száz Medue miatta,
Kiknek bőrét másnak atta,
Ez uilágot mind el iárta
Ereiének ielét hatta.

37.

145 Tizenkettődik Cyprusban
Lakik szép Görög Országban,
De Pogányal egy határban
Lakuán, egyet értis abban.

38.

150 Tizen harmadik nincz mesze
Spanyor Országban szép esze,
Nagy ereie mint egy része,
Ki az máruántis emésze.

39.

155 Egy Oroszlánt el szaggatot,
Crocodilust megh foggatot,
Sött miatta el lankadot
Egy Elefant, s-el bággyadot.

40.

Daniában ketten uannak,
De Suecushoz ők most tartnak,
Noha néki nem adoznak,
160 Hanem hadakban szolgálnak.

41.

Egy más után uan ő rendek,
De uitezséggh olyan benne
Hogy nem tudnád Pálmát melynek
Annak adnádé uagy ennek.

42.

165 Noruégában három uagyon
Kik egy Sárkánt uertek agyon,
De Grienlantban olyan uagyon
Hogy egy Oroszlanyt uert agyon.

43.

170 De széles Americában,
Kinczes szép Virgineában
Ki uagyon nagy Indiában
Egy uan, másik Floridában.

44.

175 Im napkeleti Országban,
Drága szép Aetheriában,
Egy Ifiu kiralyságban
Lakik, kinczes gazdagságban.

45.

180 Bátor Sziue, szép ereie,
Ehez uagyon uitezsége,
De tündöklő szép személye
Mindent megh hodont, s-elméie.

46.

Ez rendiben táuol eset,
De semmie el nem uezset,
Mert közöttök nincz oly eset,
Ki törvényben gánczot tehet.

47.

185 Ezután uan egy hatalmas
Ellenséginek ártalmas,
Értékeis uan alkalmas,
Ereiében bizodalmas.

48.

190 Harmadféluszáz már érzette,
Sulyos kezét, mert ereszte,
Spadét raiok erős keze,
Ki miatt ment lölkök mesze.

49.

195 Német Ország ö lakása,
Vagyon ott szép tartománya,
Ehez ednehány kö Vára,
Eleitől mely marada.

50.

200 De mégh uagyon Scotiában
Kettő uan Hiberniában
Egy erős Islandiában
Más hatalmas Angliában.

51.

Ezek könyük s-igen szépek,
Aszt tudnád hogy irot képek
Kezekben, lábokban épek,
Várnakis tülök sok népek.

52.

205 Vitak ezek sok Vadakkal,
Scotus Czuda madarakkal,
Viuot Anglus Balaenákkal,
S-Pokolbeli Furiákkal.

53.

210 Mondom bizony Furiákkal,
Auagy inkább Harpiákkal,
Kegyetlenkedet Parkakkal,
Egyszersmind száz Boszorkányal.

54.

215 Ezek fölöt lön hatalmas,
Mert fegyüere uolt ártalmas,
Mely uolt kemény Dömöczki uas,
Maga szép mint keselő Sas.

55.

220 De Islandus Viperákat
Rettenetes állatokat,
Ölt megh mérges Sárkanyokat,
Vndok Crocodilusokat.

56.

Ezeknél nem keuessebbet,
Czelekettek, de sött szebbet,
Mondom sokkal erősebbet,
S-nálunk köllemetessebbet.

57.

225 Hibernusok egy hauasban,
Rettenetes uak Barlangban,
Hauas, ieges Scÿthiában,
Földi czudát öluén abban.

---

222 [A *Czelekettek* szó eleje *Eze*-ből jav.]

58.

230 Ez oly czuda állat uala,
Hogy tölle minden fél uala,
Már ezer embert ött uala,
Senki néki nem árthata.

59.

235 Hosza száz araszni uala,
Széli kilencz réfni uala,
Melyet éppen el tiprata,
Ez két uitéz, s-el szaggata.

60.

240 Nagy Sinábannis olyan uan,
Ki oly fene mint egy uad kan,
Ninczen mássa ennek ottan,
Lakik csak egy nagy Toronyban.

61.

Másis uan Olasz Országban,
Más uan nagy Dalmatiában,
Egy szép Lusitaniában,
Lakik, gazdag Lisbonában.

62.

245 Gotiábannis más lakik,
Sokak közzöl ez ki uálik,
Egy Liuoniában lakik,
Ot hidegtől igen fázik.

63.

250 Lakik egy Lengyel Országban
Másik nagy Lituniában,
Ez után Borussiában,
Masik penigh Sueciában.

64.

255 Más uan szép Iaponiában,
Vralkodik Országában,
Mindenek ő szép uoltában
Almélkodnak, s-hatalmában.

65.

260 De teis uad Athlantia
Egyet neueltél, Salmantia
Aszontol; ennek haragia
Rettenetes, s-éles kargia.

66.

Ez után uan egy nagy hegyben
Vgy mint Hauasalföldében,
Enekel ebben az helben,
Kis Fülemilénél szebben.

67.

265 Van más Andalusiában,
Megh más nagy Peruuiában,
Harmadik Brasiliában,
Az negyedik Guineában.

68.

270 Vannak ketten Molucában,
Vtálatos Pogányságban,
Ki mondhatatlan haragban,
Mikor uért ontnak uadokban.

69.

Tatár Országbannis ketten,
Első uralkodik ebben,
275 De az másik sokkal szebben,
Szépíti magát fegyuerben.

70.

Mind ezek uannak ily rendben,
Nem gyönyörködnek semmiben,
280 Némely rettenetességben,
Némely szép gyönyörőségben.

71.

Az Istent minnyáian hiszik,
De sok féle képpen hiszik,
Ereieket mesze uiszik,
Midön fegyuerek uért iszik.

72.

285 Vannak ezekhez szép Léányok,
Gyönyörőséges Aszonyok,
Vannak kemény Amazonok,
Sött Czudalatos uér szopok.

73.

290 De teis ô szép Adaea,
Mind ezeknek királynéa,
Világnak legh szeb Orzága,
Az Földnek Paradiczoma.

74.

Néked szép gazdagságotat,
Szépen rakott kö Falodat,
295 Sok rend béli nagy adodat,
Le nem irom tár házodat.

75.

Tudom iol törvényünk mit tart,
Altal hágása sokat árt,
Kiért el kerülöm az Sárt,
300 Hogy törvényben ne tegyek kárt.

76.

Adaea ö szép Országok
Vagyon ottan nagy királyok,
Gyönyörüséges tár házok,
Ki fölöt ök uralkodok.

77.

305 Ezen Országgh holot légyen
Oda pennám most nem mégyen,
Van az Földön egyk uégen,
De nagy tilalom uan ebben.

78.

310 Soha senki nem láthattya,
Czak ki ollyan az tudhattya,
Azis ideigh lakhattya,
Mert Isten aszt megh átkozta.

79.

315 Midön ez országban uannak,
Keués ideigh mulatnak,
Egy mással szépen uigadnak,
Keduessennis barátkoznak.

80.

320 De mihelt onnét ki iutnak,
Czuda dologh: mint uáltoznak,
Mindent ök öszue rontanak,
Egy mássalis megh harczolnak.

81.

Rettenetes kegyetlenség,
Van egy más közt, s-nagy gyűlölség,
Ehez uagyon rut dühösség,
Ha előtte uan ellenség.

82.

325 De ki köröszmény egyet tart,
Más felől Pogány egyett tart,
Neha tesznek ezek nagy kárt,
Neha ennek az másik árt.

83.

330 De minémő harczok uagyon,
Aszt mostan le nem irhatom,
Nyeluemmel ki nem mondhatom,
Kihez képest abban hagyom.

84.

335 Szollok tehát királyokrol
Gyönyörű koronáiókrol,
Kit király ki hoz tár házbol,
Midön ki mégyen az Várbol.

85.

340 Ez ki ezeknek eleiek,
Fia Nagy Feiedelemnek,
Vannak uéle io tegzessek,
Világbol uáosztot népek.

86.

Néki Oszlopot éppétet
Virtus, kit megis széppétet,
Magas folyhökigh eresztet,
Arany bötüköt rá meczet.

87.

345 Föl forr, mint forrás böusége,
Szép Ifu piros uére,
Illatoz gyönyörüsége,
Mint szép rosa szinessége.

88.

350 Mirtussal ékesithetném,
Sött Manliussá tehetném,
Scipionak neuezhetném,
Hector, s-Achilleshez tenném.

89.

355 Ez rolla kicziny diczéret,
Mert uéle senki nem érhet,
Ez ember halmokat méret,
Sokat ez föld tölle kéret.

90.

360 Ollyan sebes mint az áruiz,
Aszt gondolnád hogy halált uisz,
Sziue nagy ereiében hisz,
Semmi nálla fegyuer, tűz, uiz.

91.

Bizonyal irom hogy nálla,
Senki az sárt megh nem állya,
Ki ki magát megh alázza,
Mert leghiobbaknak királlya.

92.

365 Ezeknek ő szép ereiek,
Czudálatos mesterségek,
Nagy magossan röpülések,
Fölhökben ualo menések.

93.

370 Nem Ördögi mesterséggbe,
Czak emberi természettbe,
Viszik ezeket ök uégbe
Noha ez nincz mindenekbe.

94.

375 Ennek uégere nem mehecz,
Kiröl ugyan nemis tehecz,
De ilyen dolgot el hihecz,
Mert minden tudo nem lehecz.

95.

380 Mond megh okát az Magnesnek,
Mért hogy uasat uonszon, ennek
Oly természete uan, s-tesznek
Ily nagy czudát, ki uan benne.

96.

Honnét jönnek az nagy szelek,
Kikkel teis, s-enis élek,
Aszt nem tudgya semmi lélek,
Noha uagyunk együtt uélek.

97.

385 Mért hogy Aethna örökké ég,
Az hegyekben uagyon sok iég,
Kik oluadásában nincz uég,
Söt tüzbenis örökös iég.

---

369 mesterségg(e)be, 370 természett(e)be,

98.

390 Holot iégnek természete,
Miuel uan csak hidegsége,
Oluad ha tűznek héusége,
Eri, s-kemény melegsége.

99.

395 Czak az természetre uetünk,
Más houá mi nem mehetünk,
Okát megh nem ismérhettyük,
Mert Isten nem közli uelünk.

100.

400 Tehát azért, hogy nem tuggyuk,
Miként uannak, noha láttyuk,
Ne higyyuk? noha tudhattyyuk,
Hogy más toiást ki költ az tyuk.

101.

Ennekis kérlek mond okát,
Végy ludat elől, uagy Pokát,
Ezeknek, s-másoknakis toiását,
Tyuk költi, s-nem más madarkát.

102.

405 Vagyon Isten asztot hiszük,
Elménkel föl nem érhettyük,
Ki légyen, czak megh engegyük
Hogy uan Isten, s-bizuást hiszük.

103.

410 Az természet ebben igy uan,
Az másikban más képpen uan,
Egyéb oka ninczen mostan,
Isten czinált rendet abban.

104.

415 Historiából ki léptem,
Czak nem elis feleitkeztem,
Terhemet könyebé tettem,
Mert ezekben uagyon részem.

105.

420 Ezeknek uan nagy ereiek,
Világi gyönyörűségek,
Kiuel hogy ha iol nem élnek,
Van iszonyu ueszedelmek.

106.

Bizony mondom ueszedelmek,
Mert uáltozo szerenczéiek,
Föl ragagya nagy elmeiek,
Honnét néha hanyat esnek.

107.

425 De kik azzal szépen élnek,
Es egy igaz Istent hisznek,
Igaz hitben ők nem félnek,
Holtok után menyben élnek.

108.

430 Ottis uan nagy koronáiok,
Léuén it sok Talentumiok,
De bizonyára nagy kinyok,
Van roszaknak, s-örök Poklok.

---

423 [Előbb:] Sokszor föl ragagya őket,

109.

Sokkal többet én irhatnék,
Ez utézekekről mondhatnék,
435 Sok ténát pennám ihatnék,
Rollok ha touáb szollanék.

110.

De mégh égyet megh engettek,
Tudni kéuánod kik ezek,
440 Szép testeken uagyon ielek,
Kit nem tudnak az emberek.

111.

Im ezeket föl ieczettem,
Nékedis eleget tettem,
Többet ne keuány már töllem,
Vgis sokat czelekettem.

112.

445 Már irásban uéget teszek,
Töruényünkből ki nem lépek,
Többet irnya mert nem merek,
Megh hatták, halgassak, Ezek.

145.

EGY PUSZTÁBAN BUIDOSO LÉLEK ENEKE SZERELEMRŐL IGEN MESTERSÉGES

1. Az Szerelem egy kis szörös uerem,
Melyből iön ki minden Feiedelem,
De ebből én mégh most nem ehetem,
Okát halljad: mert nincz szép szerelmem.
- 5 2. Ha uolnais, néki nem kedueskedhetem,
Czak ohaitok, s-el köll ezeket szenuednem;
De bizom Istenben, ki az én reményem,
Mely után el mulik én keduetlenségem.

- 10 3. Reméllem hogy el iön az én szép szerelmem,
Mellyel megh fogh térti, tudom én uigh keduem,
Amikor egy helyben uéle fegett engem,
Akkor mondhatom aszt, hogy uagyon szerelmem.
- 15 4. Együt léuén uéle uagyonis uigh keduem,
Mert szeretem ötet, öis szeret engem,
Ölegetem ötet, s-uizsont ölel engem,
Kedueskedem néki, s-kedueskedik nekem.
- 20 5. E minapi éiel, mikor föl serkentem,
Ez uersekét akkor uiz mellet szerzettem,
Hamarsággal ugrám, s-fa alol föl költem
Mikoron az Szerelemről elmélkettem.
- 25 6. Kapám pennámat, s-ezeket föliczettem,
Rollad gondolkoduán én kedues szerelmem,
S-Szemeimből lassan hömpölöguén könyuem,
Keserü sirással esztet éneklettem.
- 30 7. Kit ha megh értendesz, meg lád hogy uan ezem
Kit kiczinségemkor Isten tartot bennem
Mert magának akkor mégh uálasztot engem
Hogy iöuendöbennis menyekben köll mennem.
- 35 8. De lám szépen szollok, mert uagyon Istenem,
Van mindenkor Vram előtt tisztességem,
Emberek előttis uagyon böczüлетem,
Sött fene uadakis megh tisztelnék engem.
- 40 9. Vagyon elmém, éles szablyám, lángos sziuem,
Bátorságom, Isten előtt kedues lelkem,
Semmi gyalázatot ez nem hozhat nekem,
Halálom utánnis öregbül io hirem.
10. Ekes ábrázatom két fekete szemem,
Delián termet orczám, szép feiér testem,
Az ki senki előtt megh nem gyaláz engem,
S böczüлетem ellen megh nem rutit engem.
11. Mert minden utamban uelem uan Istenem,
Ki az én gyámollyom, és nagy erősségem,
Ebben uolt mindenkor, s-uagyon diczőségem,
Mert ez után uagyon minden ékességem.

---

41 [Előbb:] utámban uelem uán [Az ékezetek áthúzza.]

- 45 12. Mellyen ugyan tapsol, s-örül az én sziuem,
Ekesitue léuén ezzel kedues lelkem,
Az mely után uagyon mindenkor uigh keduem
Melyből származik ki, gyakor nagy örömem.
- 50 13. Halgatok, s-nem szollok, mit hásznál beszédem,
Mert látom nem hallik én szép éneklésem,
Megh uárom az időtt, kiben lesz örömem
Melyben öruendezuén tombolni fogh testem.
- 55 14. Orpheussal együtt hárfámat pöngetem,
Pusztá köszikláknak énekemet kezdem,
Panaszimat az Vadaknak megh beszéllem,
Talám maid el iönek s-el szagatnak engem.
- 60 15. De ha hallyák, tudom szánni fognak engem
Tengeri Syrénák megh siratnak engem,
De mégh az Fölhökis, okát megh beszéllem;
Mert oketis higyed gyötri az Szerelem.
16. Talám sokat szollok, elég immár uersem,
Io időtül uárok, kiben megh beszéllem
Nyaualyámat, panaszimnak uégét érem,
Mert gyámoltalanul nem hágy én Istenem.
- 65 17. A mikoron azzal kit szeret én lelkem,
Sok beszéd után egy helyben fektet engem,
Ott keduetlenségem után lesz uigh keduem,
Melyben, hogy ugy léssen, nemis kételkettem.
- 70 18. Sirok ugyan mostan, de léssen örömem,
Lészenis el hittem bizonyal uigh keduem
Együtt léuén uelle lesz gyonyörüségem,
Öis nagy keduessen együtt léssen uelem.
- 75 19. Az szép Cedrus alá kölletik már ülnem,
Es szép hömpölögő patak mellé feknem
El fárattam immár, elégis beszédem,
Testszinö fátyolon aluszom, s-le fekszem.

---

45 [Előbb:] Mellyel 54 [Az énekemet szó et betűi beszurva.] 64 [Előbb:] Mert nem hágy gyámoltalanul

20. Alom szelet hozott mert Cupido nekem
Kinek hegyes nyila általis járt engem,
Mert oldalrol látám, öis látot engem,
80 Es hogy megh ölele, hozzá hailot sziuem.
21. Más felöl Diana megh ölele engem,
Kinek én azontol keblében feköttem,
Öis uelem, s-énis uelle beszélgettem,
Beszéd közben álmot inditot én bennem.
- 85 22. Azomban Syrénak éneklettek nekem,
Az szép Dianais ölelgetet engem,
Egy kis zöld ágoczkán Fülemile nekem
Szép uerseket mondot, hogy kerben feköttem.
23. Röuid szoual irtam, hogy elmékedésem,
90 Ezen beszédemnek uégét hagyá érnem:
Neuemet nem irom, megh nem itélsz engem
Tudom, mert ösmérlek ki légy io szerelem.
24. De hallyad az okát; megh mongya ez uersem:
95 Attol szép Diana tilalmazot engem,
Hogy isméretlennék tölled ösmertessem,
Noha én ismerlek, te ismersz engem.

146.

EGY GONDOLOM TÁNCZ ENEK EGY SZÉP ROSA VIRÁGRUL

1. Buidosásban lévén elmékedésemben,
Midön volnék egykor belső gyötrelemben
Nyilat löve kis Cupido
Nyilat löve kis Cupido
5 Keserves szivemben.
2. Kiért el lankadván le kölleték feknem
Fárodtságom miatt mély álomban esnem
De az tüzes sebek miatt
De az tüzes sebek miatt
10 Nem nyughaték lelkem.

95 [Az ösmertessem első e-je fölött egy áthúzott ékezet.]

3. Mert előttem Rosa ő magát mutattya
Kinek meszireölis teried szép illattya
Mint kevánnám hogy haiolna
Mint kevánnám hogy haiolna
15 Hozzám akarattya.
4. Kinek mint egy Rubint aiaka ugy fénlík
Vagy mint Cár**bu**nculus szépen veresellik
Két ragyago szemeczkéie
Két ragyago szemeczkéie
20 Mint tűz ugy villámlik.
5. Feiér liliumhoz hasonlo ő torka
Mint fényes nap villott tündöklő homloka
Minden kerti virágoknál
Minden kerti virágoknál
25 Ékesb ábrázattya.
6. Ezért az kevánságh szívetem kergeti
Sok gondolatimat minden felé veti
De fáidalmas gyötrelmemnek
De fáidalmas gyötrelmemnek
30 Végét nem érheti.
7. Mert nagy sebet csinált Cupido szívetemben
Kivel kinoztatik kegyetlenül lelkem
Midőn látom hogy szép Rosám
Midőn látom hogy szép Rosám
35 Idegen *entöllem*.
8. Aly megh kis Cupido fordécdz kézýadat
Ne uýétsad tovább keserves kinomat
Haicsad hozzám szép nýladdal
Haicsad hozzám szép nyladdal
40 Kedves Virágodat.
9. Egy magános helyben szomorú elmémben
Versemet így végzém lévén reménségben
Hogy megh busult feiem lészen
Hogy megh busult feiem lészen
45 Szép Rosám kedvében.

---

35 Idegen töllem. [A szótagszámhibát hozzávetőleg jav.]

1. Ugy vagyon az hire
Biszonyosan Bécsben
Iegiesz tarsot maganak
- 5 2. Szandékia hallagion
Egy kevesse mulion,
Mortiot rendelt az Isten
3. Az ki lesz hasznára
Szivinek nyuktára
Lölki üdvösségére,
- 10 4. Hamar azt kívánná,
Örömet is tudna,
Hol is mikor udvarolhat
5. Ez után egy hittel
Örömet egy hittel
15 Gyuröyvel iedcseny
6. Katécsát maganak
Magat Katecsának
Holtég oda engedny
- 20 7. Szép lako heley
S alkalmtóság
Mindenüt készen vannak
8. Országoghban hire
Ambár nincsen tiszte
Volna modgia aban is
- 25 9. Marsnak attya fia
Sémme adoságha
Ertékeis nem szegény
10. Kivánnia válászat
Istennek aldasat
30 Az marss hamar el vária

FRÁTER ISTVÁN

148.

PARAPHRASIS RHITHMICA AZ AZ VERSES MAGYARAZAT

[I.]

Sit Christus vitae scopus et sit meta salutis,
Non errat vitae, cui scopus ille placet.

Földi eletednek -s- tantorgó hitednek Christus légyen föbb czellya,
Nem árthat ez világ, ördögí csalardsag ha ő lelked pánczéllya,
Bátran szemben szalhatcz, mikor harczot állasz, ha ez kardod atczéllya.

[II.]

Si premitur, non opprimitur lux conscia veri,
Quo magis haec premitur, promicat illa magis.

5 Gyakran tapodtatik, de le nem nyomatik, vilagon az igasság.
Terh alatt mint pálma emelkedik nagyra -s- fénlík, mint a Nap világ,
Türés egyik szarnya, tollát vesz nem hánnya, másik álhatatosság.

[III.]

Principis a facie ne quis discedat amicus
Tristior: haec laus est Principis una boni.

Mint gyemánt aranyban, inkább mint magában ragyogtattya világát,
A'ként ekesiti kegyesség frissiti kiralynak méltóságát,
Ha hozzá menöknek, igazat keröknek meg agya kívánságát.

[IV.]

Stulte, quid in coelum jacularis? Laedere divos
Haud potes: at laedis te jaculando magis.

10 Eltedben ha szükség szorongat vagy inség, ne hánd egre kövedet,
Mert eget az nem hat, sőt magadnak árthat, bosszontya Istenedet;
Hát jó -s- gonosz része, Isten úgy tetczése mértékellye eltedet.

[V.]

Citrea poma foris sapida intus amara probabis.
Fronte placet tergo falsus amicus obest.

15 Kivül alma szép színt mutat, belől rosz ízt ad, fogad meg vásollya;
Így hamis barátság, szemben szép mulatság masutt híred mocskollya,
Ökör alá borjut, sólyom alá varjút teszen, -s- neved csufollya.

[VI.]

Pastor oves tondet bonus, haud deglubet; idemque
Pastor agit populi duxque paterque bonus.

Mint jó pásztor nyáját örzi, nyirvén gyapját, nem meg fosztya bőrétül;
Eletét sem szánnya, batran érték adgya, ójja vadak körmetül,
Így király seregét legelteti, -s- vérét nem kimilli népétül.

[VII.]

Nec nil, nec nimium, medium tenuere beati;
Festina lente, sat cito, si bene sat.

Ne siess, tovább jutcz, faradcz, ha igen futcz, módgya legyen
dolgodnak!
20 Meg gondold jól vegit, szabjad ahoz rendit el kezdett szandekodnak,
Ha így leszz készülve, nem leszz kesedelme tisztességes munkadnak.

[VIII.]

Artem quaevis terra parens alit et bona nutrix;
Sit ars, sit fortis portus et ara male.

Tudomány olyan kincs, kinél soha jobb nincs, taplallya eletedet,
Nincsen ez föld felett sohol olly szegelet, hol nem találsz kenyeret
Szerencse ha szédit, ez viszont meg épít, neveli értékedet.

[IX.]

Unus pro multis, quamvis pro sontibus insons,
Pro multis unus justius, Hercle, perit.

25 Jobb egynek sokakert, hogy nem soknak edgyért halalt -s- veszelyt
szenyvedni,
Hazája kedvéert -s- szabadulasaert vérrel földet festeni,
Mint annak vesztevel -s- tsak kis sérelmével maga éltét meg nyerni.

[X.]

Qualis rex, talis grex; si bene rex, bene vult grex.
Mutua sic regem cura gregemque beat.

30 Mikent szelid juhok, együgyü bárányok pásztor után sietnek,
Jobbra vagy bal kézre, jó vagy gonosz füre általa vezetettek,
Igy királyt az jobban, gyakran penig roszban az köz rendek követnek.

[XI.]

Quem sua non tam vota movent, quam publica quique,
Non sibi, sed populo consulit, ille placet.

Az ki hazájának inkább mint magának szolgál, az ditsirtetik,
Ha köz jonak örül, fut, fárad a körül, elteben betsültetik,
Holta után penig neve fen all fottig, sirban sem zároltatik.

---

30 [A második az beszúrva.]

[XII.]

Pulchrius est unum civem servare monarchae,
Hostes quam forti fundere mille manu.

35 Országokkal bíró -s- azon uralkodó világi nagy rendeknek
Nem terjeszti hírét, bátor oncsa vérét harczon sok ellenségnek
Ugy, mint ha életét örzi -s- békeségét hiveinek -s- népének.

[XIII.]

Consilio quicumque suo sapit, haud sapit ille;
Consilio alterius qui sapit, ille sapit.

Ki maga tanácsán, nem más javallásán jár, az gyakran meg botlik,
Ha ül a' tetőn, tántoroghat ottis, nyakra, före sikamlík;
Azert az az eszes, ki ha dolga vesz, éél tanácsal, -s- nem romlik.

[XIV.]

Nil obiter, sed quicquid agit, cunctanter id omne,
Caesar agit, sapiens cor mora namque facit.

40 Nem illet bölcs szívet, hozzá nemis férhet igen hirtelenkedni,
Mert az el lött nyilat, meg haladvan ijat, nehéz viszsza rántani,
Végét meg gondolva, halkal hozzá nyulva kell dolgodhoz kezdeni.

[XV.]

In pretio pretium est, sic non virtute potestas;
Saepius at pretio venit et aere fides.

45 Ez rosra ert világ olly, kiben méltóság nem jó cselekedettel,
Sőt gyakrabban kincsel kerestetik, penzel inkább, mint sem erdemmel,
Arannyal kötelét fonnya hit gyeplűjét, -s- érzi kárát vesztével.

[XVI.]

Si vivos laudare vetat pudor, ipse placere
Vivus, laudari mortuus inde volo.

Eltedben szeressen minden, sem dicsirjen teged ez világ szája,
Mert ez el mulando, de amaz allando, nevedését varja,
Rothadás nem bántya, ha fed-is föld hantya, sir nevedet nem zárja.

[XVII.]

Victrix fortunae sapientia qui sapit ille
Sperando superat fortunam omnem atque ferendo.

50 Jadczik az böltéség, nala tsak nevetség szerentse változasa,
Ha réve csendes-is vagy szélveszszel zugis tengerének habzása,
Roszban jót remélve, jóban rosztul félve éél, nints tantorodása.

[XVIII.]

Corpore quo major princeps et major honore,
Major eo princeps esse labore debet.

Mentül nagyobb tisztre, meltségosb székre emel teged szerentse,
Elmedet munkára, szivedet az jóra annál inkább serkentse,
Hogy dologtúl szülvén, tsak henyelest üzvé, lelked törben ne ejtse.

[XIX.]

Scilicet ipse ferox ultorem ulciscitur ultor,
Liber et a poena vix abit inde nepos.

55 Boszszuság tételnek, üldözö fegyvernek verrel vetett határán
Másod, harmad izig, neha penig fottig vért aratnak tarlóján,
Az mindenkor félhet, ki tsak boszszút üzhet, hogy folyamik vér torján.

[XX.]

Si minus in patria, patriae jacet inclytus heros,
At bene pro patria qui jacet, ille placet.

60 Nincsen az rosaknak, ki nyilt violaknak olyan kedves illattya,
Mint ki hazájáért, -s- nem maga javaert földön veret folytattya,
De az otthon ülő -s- tsak magának élő roszsz, eszt semminek tartya.

[XXI.]

Qui terret, plus ille timet; metui cupit ille,
Sed metui quovis plus timet ille loco.

Kit sokan rettegnek vagy reszketve néznek, meltan felhet másoktul,
Mert ha félelembül és nem szeretetbül tiszteltetik sokaktul,
Gyakrabban sok egynek árt, mintsem edgy többnek, meg gyözetik
azoktul.

[XXII.]

Non bene conveniunt pietas et summa potestas;
Sic pietas regno saepe dat acta locum.

65 Kegyesseg, jamborság, földi uralkodas ritkán ülnek edgy székben.
Termeszettel öszve, kettöt különbözve, nem járhatni edgy fekken,
De eszt nem hiheti, kit kegyes jo tisztu vitt kiralyi setczelben.

[XXIII.]

Qui vult multa loqui, non opportuna loquetur
Semper: sic linguae se docet esse malae.

Kinek nyelve tsak peng, szive vele nem zeng, ritkan vonszon jo nótát,
Mint nem edgyező húr, daraboson gyúr -s- túr, ha nem nézi a' kotát,
Eszbül hát kevesbet, mint a' nélkül többet szólly avagy tsak edgy jótát.

[XXIV.]

Mars dubius victorque cadit victusque resurgit;
Qui fugit, huic merito nulla corona datur.

70 Rettegő szivekkel, kétséges elmékkal nem lakik az vitézség.
Az ki harczon tsak fút, méltán annak nem jut gyözedelmes tisztesség,
Ha hóldgya fénlikis, setéttel ködlik-is, bátor szüben nints kétség.

---

71 [Előbb:] annak méltán

[XXV.]

Nemo potest Pluto pariter servire Deoque,
Sic et adulator nullus amicus erit.

75 Nem lehet két urnak s kettős akaratnak eczersmind kedveskedni,
Istennek s-ördögnek, illy el vált ket félnek kivanságot követni,
Nem szokott igasság, állandó barátság hizelkedőnél lenni.

[XXVI.]

Omnia quae prodit sine vano publica fama,
Credere mihi, verum dicere fama solet.

Kösség a' mit hirdet, gyakran az ugy lehet, szél nem indul fuvatlan.
Királynál mit titkon suttognak, piaczon beszellik titkolatlan,
Ne veld hát semminek, hirét az kösségnek, mert be telik untalan.

[XXVII.]

Tantum decrescit fortuna, superbia quantum
Crescit, fortunae, quae comes esse solet.

80 Gyakran jó szerentse -s- kevélység bilintse mulatnak edgy asztalnál.
De uralkodások -s- sokáig lakások ne remenlyed edgy háznál,
Mert hol kevelysege forr, szerentsenek ott tor -s- halál fekszik lábánál.

[XXVIII.]

Aut surda, aut patiens magni sit principis auris,
Si nescis, laesa bilis in aure sedet.

Keveset hallani, ha hallis, de türni kell az uralkodonak,
Mivel az fül kémje, szünek tsengettyüje -s- inditoja haragnak,
Azert tsak olyat hally, gonoszt hogy ne forrally magadnak vagy
masoknak.

[XXIX.]

Parva quidem crescunt, paulatim magnaque fiunt;
Summa cadunt subito, magna repente ruunt.

- 85 Lassan lassan nőnek, kis dolgok fel mennek, miként az eröss tornyok,
Nagyobb csattogással romlanak zugással az magas alkatmányok,
Szelek nagy fát rontnak, békevel maradnak apro bokrok es kunnyók.

[XXX.]

Par vitium cunctis et nulli fidere velle;
Fide bonis, diffide malis; si fidis amico,
Fide quidem, sed tanquam inimico fide futuro.

- Senkinek nem hinni, mindent megis hinni, nem fér okos elméhez,
Joknak bizvást hihetcz, rosszszakat meg vethetcz, az illik bölts
emberhez.
90 Néha hitt embered lehet ellenseged, veszelyt ragaszt eltedhez.

[XXXI.]

Ludit in humanis rebus fortuna licebit
Hanc reperire magis, quam retinere diu.

Könnyebb a szerentset, szemfény vesztő kintsét fel találni sokaknak,
Hogy sem meg tartani vagy ladaba zarni -s- békót lelmi lábának;
Szállason hol ma ült, holnap tüle leszsz hült, helyét hadgya nyomának.

[XXXII.]

Quid nisi dulce malum aut infama laeta voluptas
Corporis est, animae pestis et esca malis.

- 95 Kérphetned, mi lehet, -s- mi jókat szereszhet vilagi gyönyörűség.
Testnek kevélysege, mezzel színelt mérge, gyomor vesztő édesség,
Ki mint Judás csokkal, arúl festett jokkal, rabság hozó vendegseg.

[XXXIII.]

Sit piger ad poenam, princeps, ad praemia velox,
Nam virtus magnos haec facit una deos.

Az jó téteményre mint sem büntetésre király legyen hajlandóbb;
Jgy kegyelmesseggel -s- engedelmesseggel orszaga leszsz allandóbb,
Mert az, ki tsak sebhít, -s- jo irral nem enyhít, birodalma romlandóbb.

[XXXIV.]

Fertilior seges est alieno semper in agro
Vicinumque pecus grandius uber habet.

100 Irígységnek férge -s- fő szédítő mérge kinek szivét el fogta,
Lelkében gyötrődik, elmeje törődik, nints még éjjelis nyugta,
Edesb más epéje, mint sem maga lépje, neki sátán eszt sugta.

[XXXV.]

Si lucri bonus odor ex re quaque pudori,
Quid mirum praestat, si quoque turpe lucrum.

105 Akarmibül jüjjön az kints, tsak meg gyülyön, de kedves a nyereség.
Nyerhess bátor szenán avagy hitván szalmán, tavozik a' szegénység;
De nekem ugy látzik, joknakis így tetczik, eszt szégyenli tisztesség.

[XXXVI.]

Heu, miser in mediis sitiens stat Tantalus undis
Et poma esuriens proxima habere nequit.

Tantalus kádgyának s torkig ért árjának a ki hallotta hirét,
Ahoz mértékellye, hasonlonak véllye fösveny embernek bérét,
Kinek hájj ösztöver, -s- még a' vaj sem kövér, fojtya kívánság vérét.

[XXXVII.]

Non minor est virtus, quam quaerere parta tueri,
Casus inest illic, hic erit artis opus.

110 Sokat jól keresni -s- igazán szerezni nem utólso tisztesség;
De oltalmazása -s- gyüjtött jók tartása sem leg-kissebb eszesseg,
Az elsöt nehezen szerzed avagy könnyen, birnod penig mesterség.

[XXXVIII.]

Fortior est, qui se, quam qui fortissima vincit
Moenia, nec virtus altius ire potest.

Harczon sokat győző, rabot szijra fűző vitéz ember mezőben
Nem lehet hiresebb, bar győzedelmesebb Juliusnál üzőben;
Mint ki akarattyát birta indulattyát, -s- fékit tartya kezében.

[XXXIX.]

Saepe viatorem nova, non vetus orbita fallit;
Sic socium socius non vetus imo novus.

115 Regi kerekedhez -s- probalt fegyveredhez ollykor többet bizhatol,
Mert sokszor ujj szekér, tör, kard es ujj fegyver, hol nem vélnéd, ott
romol,
Igy ujj barátodtúl, mint régi társodtúl hamarébb csalattatol.

[XL.]

Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suum finem cum jacet, hostis habet.

120 Miként az oroszlan vadakkal harczolvan csendesedik azokhoz,
Kik nem keménykednek, sőt engedelmesek viadalban magához,
Ellenség hodolva, fegyverétis nyujtva ütközetnek véget hoz.

[XLI.]

Curia pauperibus clausa est, dat census honores;
Census amicitias, pauper ubique jacet.

Boldogtalan élet, kiben az itilet most barátság utan jár;
Kapun sugorogva, szivében sohajtva, szegeny, igasságot vár.
Hamiss gazdag ben ül, szegeny özvegy kin hül, penzel nyilik mert a' zár.

*

[XLII.]

Ex libris arma et armorum jura discuntur.

125 Mint kellyen kezded, vagy jól elvegzned hadakozó szándekod,
Igaz okbul van-é, azzal nem edgyezé hadi hir kiáltásod,
Régi fő könyvekbül, mint atczel tükörbül könnyen meg tanulhatod.

[XLIII.]

Satius est mori, quam assidua spe et expectatione vitam perdere.

Hosszas várakozás, kételkedő habzás halálnális nehezebb.
Mint sokáig félned, edgyczer által esned ellenségiden könnyebb,
Fegyverrel harczolni, sem kétséggel vini, jobb és ditsiretesebb.

[XLIV.]

Ex bello pax, ex pace ubertas.

130 Roppant táboroknak, vérrel folyt hadaknak vége a' szép bekeség,
Kibül nyugalom, nem kevés jutalom következik -s- csendesseg;
Isten aldásábül, ember munkájából szarmazik így a' búség.

[XLV.]

Miles non emendus, sed legendus.

135 Az jó gondviselő -s- okos had vezérlő fejedelemnek tisztí,
Hogy ne pénzen vegye, sőt választva szedgye vitézít, mikor gyűjti;
Így terjed hatalma, -s- meg áll birodalma, ellenségét győzheti.

[XLVI.]

Magni ducis est poena et praemio dignitatis nomen tuevi.

Az nagy fejedelmek, hadi fű vezérek igazán ditsirtetnek,
Okos fenyítékkal, adakozó kezzel ha fel ekesittetnek;
Meltóságok ered, birodalmok terjed, jó hirrel nevednek.

[XLVII.]

Fortes creantur fortibus et generis virtus nobilitat.

140 Nem szokott körmével igen nagy erővel a' sas légyhez rugdosni,
Vagy szelid gerlicze természetel öszve feszkébül születetni;
Jó erkölts nemesit, jámborság ekesit, jó hirt tud terjeszteni.

[XLVIII.]

Fallax bonum regnum.

Birodalom olly tör, ki mindenkor rád tör, hidgyed bár, uralkodó,
Melly ha nevededik, gondod sokasodik, felhetcz, hatalmaskodó,
Ha nem jársz okoson, ott romlasz az gáton, hol nem vélnéd, akadó.

[XLIX.]

Mens bona regnum possidet.

145 Tökelleles elme olly, kinek félelme nints az uralkodásban,
Mellytül ha válik-is, bátorsagos ugyis az maganos lakásban,
Mert senkit nem sértett, söt joval értetett, bizik igassagaban.

*

[L.]

Non vox, sed votum, non musica, chordula, sed cor,
Non clamans, sed amans clangit in aure Dei.

Az az idvesseges lelki szent tisztelet,
Melly Istenhez szivel, nem szájjal közelget.

[LI.]

O, quae stultitia est, Deus emit sanguine servos,
Mercari exiguo nos piget aere Deum.

150 Minket szent veren vett Christus az haláltúl,
Mi restellünk edgy penzt adni menyországútól.

[LII.]

Invia virtuti nulla est via sola beata
Monstrat iter coelo, laus comes huit et honos.

Tövisses, darabos az virtusok uttya,
De egben boldogsag, itt tisztesség ára.

[LIII.]

Ignem caesa silex et aqvam dat spongia pressa,
Laesa magis virtus lucet et astra petit.

155 Verve kova tüzet ad, spongia vizet
Szoritva. Virtus-is sertve csapkod eget.

[LIV.]

Quod grano plostrum, quod ferro lima, quod auro
Fornax, hoc homini crux solet esse pio.

Reszelövel atczél fenlik, -s- arany tüztül
Ujjul, az emberis kereszt viseléstül.

[LV.]

Qui bene se noscit, bene noscit is omnia viva,
Sic faciem speculi fulgor in aere refert.

Orczad szennyet tükör szokta meg mutatni,
Nem kitsiny böltsesség magadat ismerni.

[LVI.]

Corrige, dum tener est pueri cor, cernis, ut arbos
Spernit vim, virgam flectitat ungue puer.

160 Nehéz az agg fábúl gúst tekeríteni,
Könnyebb gyermekedet, mig kitsiny, oktatni.

[LVII.]

Tres hominis pestes: auri famēs, ira, libido
Præcipitant erebo sola vel ista viam.

Az arany szerelme, harag és bujaság
Pokolra vezető serény kalauzság.

[LVIII.]

Lapsus eqvo perit alato, dum sidera tranat,
Bellerophon cautus, si sapis, alta fuge.

165 Rended felett való dolgokra ne készülly,
Hogy mint Bellerophon lórul esven, szedülly.

[LIX.]

Dum sese fraudat, sua rodit et ossa malignus,
Quamvis dives opum vivit avarus inops.

Telhetetlen fösveny az csonton rágódik,
Ehen marad gyomra, -s- foga vásolódik.

[LX.]

Dispereunt male parta, Deum divinaque quaere
Eumenis injustas pulvere vertit opes.

Az hamis gazdagnak rosszszúl gyüjtött kintse
El vész idő előtt, ha fordúl szerentse.

[LXI.]

Lubrica verba cave, digito compesce labellum,
Pressa angvilla manu lubrica rite manet.

170 Sebes az el lött nyil, nehéz vissza vonni,
Igy a' ki mondott szót vissza teriteni.

[LXII.]

Tutus honos siluisse leaena elingvis Athenis,
Servatae patriae praemia digna tulit.

Az okos halgatas senkinek sem artott,
Sokaknak jutalmat -s- tisztességet adott.

[LXIII.]

Plus ratio quamvis praestat Polyphemus Ulyssis,
Cernis, ut arte ferus lumine cassus abit.

175 Okosság erővel többet vihet végben,
Győzte Polyphemust Ulysses ekképpen.

[LXIV.]

Cantus plena cicada, sed est formica laboris,
Illa eget, haec frugum semper abundat ope.

Ptűtsők enekléssel nyarat vesztven tölti,
Munkalkodvan, hangya télre kintset gyűjti.

[LXV.]

Pisa canis fugitat crepitantia territus utre,
Conscia mens folii territa voce pavet.

Az kit belől furdal lelkiismereti,
Csak level zörgesis aszt hamar rettentí.

[LXVI.]

Difficile est animi semper caelare dolorem,
Nec facile est tristi fingere mente jocum.

180 Keseredett szünek fájdalmat titkolni
Nehéz, s bus elmének játékot formálni.

[LXVII.]

Quisquis apes undasque timet spinasque roseti,
Non mel, non pisces non feret ille rosas.

Ha árát bélesnek mindenkor fel veted,
Éhen marad gyomrod, nem sirosul inyed.

[LXVIII.]

Dextra facem fert, laeva librum rotat, ala per altum
Ars, labor, ingenium te super astra vehunt.

185 Munkával tudomány -s- elme kinél fenlik,
El hadgya a' földet, -s- égben emelkedik.

[LXIX.]

Stultitiam simulasse loco sapientia summa est.

Böltsegeg olly helyen bolondsaggal élni,
Hol lehet eltedet azzal meg menteni.

[LXX.]

Arbor honoretur, cujus nos umbra tuetur.

Kinek árnyékában fejedet nyugotod,
Haladatlansággal bün aszt meg bántanod.

*

[LXXI.]

Quis sis, quis fueris, quis eris, semper mediteris.

190 Mi vagy és mi voltál, mi lész, gondolkozzal,
Utáld meg a' földet, menyben vagyakozzál.

[LXXII.]

Quid sum, quis, qualis, quantus, quotus? Unde quibusve
Ortus avis? Quorsum tendo, quibusque viis?
Vermis, homo malus, exiguus, posthumus ab imo,
Talibus et cretus, nitor ad astra fide.

195 Mi vagyok? kitsoda? mitsodás? és menyi?
Hanyadik? és kiktől mondatom származni?
Hova? merre? fereg, gyarló ember menni
Akarok én, kis por hittal égben lépni.

[LXXIII.]

Lusciniae cuculum cantu praeponit asellus,
Auriculas asini censor ineptus habet.

Mit tud ujj ajtóhoz az oktalan borjú
S- számár? Madarak közt melyik a' szebb szavú?
Fülemile szőlé szebben vagy tarvarjú?
Vesztett pered, birád ha tudatlan tanú.

[LXXIV.]

Aethiopem quid stulte lavas, quid tempora fallis,
An tenebris noctem posse cavere putas?

200 Mi haszna szeretsent szappannal dörgölni,
Vagy inad szakadva a' szél után futni?
Bolondság kezeddél arnyekhoz kapdosni,
Meg sérszel, ha erőd felett fogsz emelni.

[LXXV.]

Vive domi, tibi vive! Sua est domus optima. Tergo
Cochlea ceu propriam fertque refertque domum.

205 Alatson kunnyóban szabadsággal élni
Jobb, mint sem a' nélkül arany hazban lakni.
Idegen fal alatt jokkal bővölködni
Izetlenb, hunnyodban hogy sem szükölködni.

[LXXVI.]

Sangvine Pigmaeo grus rapta ulciscitur ova,
Pro patriis fas est belligerare focis.

210 Szabad, jókkal taplalt nevelő hazáért,
Sok verrel keresett nemzeted földéért
Halálíg harcolnod a' szép szabadságért,
Miként pigmaeussal a darvak feszekert.

[LXXVII.]

Qui frugi fortisque vir est, nec vincitur auro,
Nec ferro. Curius testis ut ipse probat.

215 Kitsiny szeltül gyenge nád szál hamar indul,
Méllyen gyökerezett nagy fa meg sem mozdúl;
Jó -s- gonosz szerencse fegyver vagy aranytul
Alhatatos férfi lába nem tántorúl.

[LXXVIII.]

Princeps indoctus sine doctis totus inermis,
Organa ceu subito follibus orba jacent.

Miként az orgona fűvó nélkül halgat,
Notat rajta senki rendesen nem nyomhat,
Így jó tanáts nélkül kiraly meg nem álhat,
Birodalma könnyen -s- országa romolhat.

[LXXIX.]

Virtutis comes invidia.

220 Jo tselekedetnek ditsiret jutalma,
Nintsen edgy uttyais jarhatatlan -s- sima,
Követi melleleg irigysegnek nyoma,
De nem fél rosdatul, mint szép arany alma.

[LXXX.]

Nihil laudabilius, nihil magno et praeclaro viro dignius placabilitate atque clementia.

Mikent tsillagokkal a' szép ég tündöklök,
Kegyelemmel kiraly, mint gyöngyel úgy fenlik.

[LXXXI.]

Aut verba, aut verbera.

Az holott az intés -s- szep szó nem használhat,
Ott, mint ökrön ösztön, talam veszszo foghat.

[LXXXII.]

Fortuna reverenter habenda.

230 Vilag javainak törrel hánt mezeje,
Szerentse halmának sikamló teteje,
Melyre ha ki állott, vigyázzon elméje,
Hogy tántorodással ne szedüllyön feje.

235 Nem szokott edgy helyben mulatni szerentse,
Könnyen rosra nyilik ajtaja kelintse,
Sokakat meg fogott szinnel kent belintse,
Mérget adott mézért halál hozó kintse.

Okoson kell azért ez étlettel élni,
Ha méltóságban vagy, magad úgy viselni,
Világ habzó révén tudgy jól által kelni,
Szerentse játékját kell mindenkor félni.

KÖVETKEZNEK NEMELLY JOSÁGOS TSELEKEDETEKRŐL -S-
VETKEKRŐL
IS-IRT SZENT IRÁSBÉLI PÉLDÁS VERSEK

Engedetlenség

Engedetlenségnek szomorú példája
Paraditsomnak meg tiltott gyümölcs fája,
Magat s minket vesztő Adamnak almája,
Torkunkon akadott izetlen torsája.

Hit

5 Hittel Isten előtt lele kedvet Abel,
Aldozattya füstí földön nem terült el,
Egben jó illatú szaga hogy hatott fel,
Kisírtették lelke angyali sereggel.

Irigység

10 Kain ösztövérral aldozék Istennek,
Nem mene fel égben illattya füstinek,
Irigysége véret artatlan Abelnek
Ontá, s lön példaja boszszuság tételnek.

Kegyesség

15 Enoch, ki szüntelen tsak az Istennel járt,
Ez vilagot tartvan mint gazt -s- veszendő sárt,
Mulanó jók helyett menyeyi áldást várt,
Kit fel vivén, Isten lelke egekkel zart.

Hosszu élet

20 Isten kegyelmének hosszu élet jele,
Kilencz szaz esztendőt Matuselah éle,
Hatvan kilencz felí nekünk rövidüle
Eletünk, mert vétünk naponként többüle.

Isteni irgalmasság

Szaz husz esztendőig türo nagy kegyelme,
Az első világhoz Istennek szerelme
Hogy haragra válék, viz özön félelme
El burita mindent halálos gyötrelme.

Reszezség gyümölcse

25 Nőe habok közzül hogy meg szabadúla,
Szőlöt plántál, -s- annak borátul zajdula,
Szemérmét nem fedő Cham ellen buzdula,
Aldasa fiához atokká fordula.

Engedelmesség

30 Engedelmessegnek Abrahám tököre,
Kezében fel huzva van éles fegyvere,
Hogy ontassek azzal fia piros vére,
Meg igazulás lön szandekanak bére.

Vakmerőség

35 Égbéli felségnek le száll istensége,
Ercs jól, Sodomának tüzzel lenne vége,
Sóó bálvannyá válék Lótnak felesége,
Mert vissza tekintte nagy vakmerősége.

Valasztás

40 Meg tsalatkozhatnak Isáknak szemei,
Mond, Jáakobi az szó, de kezek Esavi,
Isten penig tudgya, mint álnak szívei,
Mert számán ismeri, kitsodák övéi.

---

27 [A fedő jav. fedi-ből.]

Isteni szabadítás

Moses veszszejevel oszlott tenger vize,
Isten szabadító kegyelmenek méze,
Pharahot meg fojtó keseredett ize,
Kit Izrael partról tsudalkozvan neze.

Zugolódás

45 Pusztában sidoknak bujdosó tábora
Teremptője ellen hogy zugolódásra
Indul, nem vitetik be az Canahánra,
Nekünk -s- fiainak örök példájára.

Könyörgés

50 Buzgó könyörgésünk Isten győző eszköz,
Altala meny -s- föld közt rontatik el az köz,
Josue könyörög, napot állit s kötöz,
Illyes imadsága szaraz földet öntöz.

Reménség

55 Nem tsalatkozhatik meg a' jó reménség,
Hitnek lampasaval valamelly szivben ég,
Földi türés után szállása lesz az ég,
Ez által Chalebnek adatik örökseg.

Erösség

60 Tsak az lehet erős, kit Isten erőssit,
Gyakran szegyent valhat, a' kit ő nem segít,
Sámson nagy dolgokat ez szerint végben vitt,
Szamar állal ezret ölt ő, mikor így vitt.

---

42 [A *szabadító* s betűje k-ból jav.]

Kevélyseg

Kevélységnek szégyen vallas az jutalma,
Izetlen gyümöltse, hidd, nem arany alma.
Babilon tornyának hol van most nagy halma?
Le voná -s- el rontá Istennek hatalma.

Fiaknak atyakhoz valo engedetlensege

65   Kegyes jo atyának engedetlen fia,
Szemedet ki vájja a völgynek hollója,
Joab mérges nyila szived által járja,
Jusson eszedben hát Absolon cserfája.

Vitezség

70   Isten batorsága a' jó vitézségnek,
Oszlattya felhőjét szívünkbul kétségnek,
Hitünk kisded köve fejét ellenségnek
Töri, -s- örül David Goliath vesztének.

Edgyesseg

75   Gyöngynel drágább köve a' szép edgyességnek,
Bizony, edgyik resze amaz épületnek,
Mellyben vége nintsen az örök életnek,
Mutattya példáját Moses -s- Aron ennek.

Szeretet

80   Idvességünk edgyik szárnya a szeretet,
Kit Istennek lelke szívünkben gerjesztett,
Menyei tűz által mint taplót elesztett,
Jonathan ket szivet edgy testben rekesztett.

Örom

Az isteni öröm lelkünket vidittyta,
Szomorusagunkat mint ködöt oszlattyta,
Búzgó éneklesre Szent Annat indittyta,
Samuelt, kis fiát ölében szorittyta.

Gazdagság

85 Jó -s- gonosz szerentse, szegénység, gazdagság
Nem történetből van akarmely méltóság,
Isten aldasatul függ kints, érték, jóság,
Nem arthat Jakóbnak Lábánji ravaszság.

Böltseség

90 Az jó böltsesegnek kedves tudománya,
Bötsösebb, mint drága könek adománya,
Ezért Sebánakis királyné aszszonya
Látni Salamonnak személyet kívánnya.

Bekeseget tőrés

95 Bekeseget tőrés lelkünket építi,
Sok kisirtetinknek tüzeti enyhíti,
Hitit, reménségét Szent Jóbnak segíti,
Pallyját vegezvén, oda fél vezet.

A' nyomorusagoknak haszna

100 Isten haragjának szél veszes tengere,
Ostorozásinak mély örvényü ere,
Manasses királynak hogy lelkéig ere,
Vétkeit meg vallá, Istenéhez tere.

Mertekletesseg

Mértékletessegnek drágalatos kintse,
Kivanom, hogy Isten lelkem ezzel hintse,
Josephnek példaja szívem erre intse,
Mertekletlensegből elmémet serkentse.

Alázatosság

105 Alázatosságnak lelki méltósága,
Eget innen alól érő magassága,
Szelidséget termő idvesseges ága,
Christus példájával tanit erre maga.

Alhatatosság

110 Alhatatosságnak erős kösziklaja,
Mellyen épült lelki harczunk oskolája,
Igaz vallásunknak ez lehet próbája,
Edes mesterünknek kedves ő igaja.

Hypochritaság

115 Hypochritaságnak kárhozatos vetke,
Mezzel kent méregnek halál hozó étke,
Mellynek csalard sziben rosz faj szülő fészke,
Joab ily szín alatt Abnert által verte.

Embterelenség

120 Magát felre vonván embterelenség áál,
Társsa kedvetlenség, mellyel edgy ágyban hál,
Nintsen ő asztalán másnakis rakott tál,
Maga étkétül fül embterelen Nábál.

Fösvenyseg

Telhetetlenségnek baráttya fösvenyseg,
Mint láthatatlan tűz szivet emeszt -s- ugy ég,
Nints kivánságának meg határozott vég,
Mint lopó Áchánnak köz praeda nem elég.

Jgasság

125 Tántorodás nélkül meg áll az igasság,
Mindent felül múló tiszta tulajdonság,
Kit sem kints, felelem, sem gyöz háboruság,
Nem erősebb ennél bor, aszszony, királyság.

Háláadatosság

130 Háláadatosságnak kedves ö jósága,
Mint jó téteménynek, költsönös valtsága,
Isten -s- emberek közt bötsös méltosága,
Salemnek királlya lehet bizonsága.

Adakozás

135 Költsön ád Istennek, a' ki adakozik,
Azert szükségében meg nem fogyatkozik,
Sok színü aldással tárháza virágzik,
Rebeka illy kintsel már égben lakozik.

Emberség

140 Emberseg éltünket jokkal betsülteti,
Jo hirrel nevünket folytattya -s- élteti,
Abigail aszont kedvessé téteti,
Kiralyi setczelben pompáson ülteti.

Szelidseg

Szelidség kiralynak nyakában arany láncz,
Szekit erőssítő romolhatatlan sáncz,
Ellenben negédseg veszedelmes gancs -s- ráncz,
Kiert Roboamnak osztatek jajos táncz.

---

128 [A sor utáni címben a *Háláadatosság* első a betűje beszúrva.] 143 [Előbb. gants]

Tekozlas

145 Nintsen olly temerdek ösi érték -s- oszlás,
Kit meg ne emészszen végre a' tékozlas.
A' tékozló finak mit hozza pazarlás?
Vala kivánt etke válún az abarlás.

Igaz mondás

150 Mi lehet kedveseb fénnyel a szep napnál,
Bötsösebb jószággal az igaz mondásnál?
Kinek szégyen vallás nem ül asztalánál,
Égben Szent István-is lépék ez lámpásnál.

Ragalmazás

155 Irigység fészkeben termett rágalmazás.
Attya az hazugság, s-gyanus tudakozás
Dajkája. Türessel üzetik ez fajzás,
Artatlan Szent Pálnak volt ez oltalmazás.

Gyülölség

160 Az jó békeségnek gyülölség rontoja,
A' melly szühöz forratt ennek rosz taploja,
Nem vehet ott eröt szeretet szikrája,
Saulnak Davidhoz mutattya példája.

Harag

Harag emberekben olly vétkes indulat,
Jókhoz -s- gonoszokhoz ugy hozzájok ragatt,
Melly nélkül üressen senki nemis maratt,
Kit Szent Pál -s- Barnabás példája meg mutat.

Arultatás

165 Rosz gyümölcselel tellyes vetek az árulás,
Titkos mesterséggel lesz az el pártolás.
Tsókkal Christusátis árulta el Judás,
Kérlek, Isten, engem illy vétkekkel ne láss.

Bujaság

170 Bujálkodó élet magunk testét veszti,
Hirünket, nevünket rut motsokban ejti,
Lelkünket pokolban vég nélkül sillyesztí,
Ammonnak életét halálra készíti.

Hazugság

175 Mint hogy hazugságnak ördög lehet attya,
Magához hasonló szintén ő fajzattya,
Embert nagy veszélyre ez gyakran jutattya,
Ananjas, Saphira példája tanittya.

Házasság

180 Amaz ditsös kertben kezdetett házasság
Istentül parantsolt szent dolog -s- nagy jószág,
Mellyel házasok közt meg áll a' tisztaság,
Jutalma vég nélkül lesz örök bődogság.

Banat

Banat lelket, testet emészt és ugy fogyat,
Belső velökreis az búsulás bé hát,
Szivetis mint éles tör ez által járhat,
Mária példája itt eszedben juthat.

150.

IN LOCUM 2. CORINTH. 12. v. 7. 8.

1. Szent Pál oldalában hegyes ösztön sátán,
Ki miatt tsak nem lén, mondgya, hiti fottán;
Háromszor könyörge ezért szibül, -s- osztán
Illy válasz adaték könyörgése után:
- 5 2. Elég légyen néked, Pál, az én kegyelmem,
Mert erőtlenségben erőmet végezem.
Hitekben gyengékhez jelen segedmem,
Hol fogy az reménség, ott van gyözedelmem.

- 10 3. Szegény lelkemetis, im, ez ösztön sérti,
Tántorodott hitem habja el meríti,
Kétkedő szívem pokollal ijeszti,
Ha isteni erő hamar nem segíti.
- 15 4. Jövel azért Jesus, szent atyámnak fia,
Bűnnel terhelteket ki magához hijja,
Kergesse el sátánt erőss karod ijja,
Ki mind untalanul lelkem várát vijja.
- 20 5. Siess – is, ne késsél véred harmattyával,
Meg sebhettett szívem mosogassad azzal,
Ne hadd el fojthatni szövevényes gazzal,
Tisztits, jutalmaztass egek bü sóldgyával.
6. Erre téged, Uram, nem érdemem vigyen,
Mert az régen meg hült, nálam edgy csepp sintsen,
De irgalmasságod ebben eszköz légyen,
Kíért neked lelkem mond ditsőseg -s- amen.

151.

1. Felseges Ur Isten, hozzád kiált lelkem,
Sok bün -s- bánat miatt meg eped bus szívem,
Tsak te reád bizza magát szegény fejem,
Tudván, nints kivüled sohult segedelem.
- 5 2. Reménségét mert ki szent nevedben veti,
-S- nem tsügedez benned, tántorogván, hiti,
Aszt jobb kezed -s- erőd mindenütt segíti,
Soha ellensége meg sem szégyeniti.
- 10 3. Az nagy tenger habja, vizeinek árja,
Sziklás havas uttya vagy fertök motsárja
Nem sillyeszti, veszti, tüled el nem zárja,
Ur Isten, te tülled óltalmát ki várja.
- 15 4. Tarts meg-azért kérlek, Uram, légy kegyelmes,
Mert tudom, haragra szived kesedelmes,
De irgalmasságra kesz füled figyelmes
Ahoz, ki bünetül előtted félelmes.

- 20 5. **Eletét -s-** nem holtát kívánod te annak,
Ki érzi sully terhét vétke nyalábjának,
Mutatván sebeit fekélyes vóltának
Néked, -s- vár orvoslást tülled fájdalmának.
6. **Rajtam nyilván** érzem álnokságim terhét,
Fertelmes vétkeim lelkem nyomó követ,
Imé, ki oldoztam szivem dohos sebét,
Irgalmasságodnak nyujts gyógyító irét.
- 25 7. **Iessé gyükerérül** származott veszsző szál,
Kegyelem virágja kinek ágain áll,
Hiszem, jó illattya ennek hogy rám is száll,
Nállad van bününket hordozó erőss váll.
- 30 8. **Sok szegény nyavalyás,** vétkektül ijettek
Nem te általadé botsanatot vettek?
Mikor kegyelemért lábaidhoz estek,
Tántorgó hitekben meg erőssítették.
- 35 9. **Tudom jól példáját** Péter apostolnak,
Kit midön félelme tenger habjainak
Tsak nem el merite, ki nyujtott karodnak
Ereje tartá meg irgalmasságodnak.
- 40 10. **Vallyon publicanus** honnan nyere kedvet?
Mellyét vervén nálad lele idvességet.
Phariseus penig, ki jókkal kérkedett,
Úressen előled templombúl ki lépett.
11. **Avagy Magdaléna,** rut bünökkel tellyes,
Lábaidhoz esvén, szeme hogy lén könyves,
Nemde bün bocsátva keleé fel, nyertes,
Kiért téged ditsirt, és vólt engedelmes?
- 45 12. **Nékemis hitemet** ezek erőssitik,
Peldájokkal igyem hozzád siettetik,
Könyörülly rajtamis, lelkem fohászkodik,
Vers fejekben nevem rendel jegyeztetik.

AZ OLVASOHOZ

1. Mint setét bányából aranyat széd bányász,
Zavaros vízbenis fris halat fog halász,
Berkes rút erdőben szép vadat öl vadász,
Madarat éjjelis tud fogni madarasz,
- 5 2. Ugy Ennius gazzan Maró gyöngyöt szedett,
Illatlan viragján mint méh gyűjtött lépet,
Kiben illy posványrúl hordott edes mezet,
-S- Mint drága festekkel verset vele szinlett.
- 10 3. Borzas rithmusimnak így salakja között,
(Kit tudatlanságom til túl edgyben tüdzött
Elmem penyeszt, rosdát rüllok le sem üzött),
Ha mi olyat talász, kit jó végre füzött,
- 15 4. Vedd, mint illik tülem, -s- élly hasznodra véle,
Ne fujjon rám érte mérges nyelved szele,
Zoilussal se szólly rágalmat felöle,
Fedezze hibáit szereteted jele!

1. Hogy sugár szárnyával sass repülne délre,
Éeles szemmel nézvén az tiszta nap fenyre,
Nagy ecclipsist vete féél hold erejére,
Setétség tamada Duna két felére.
- 5 2. Mars-is Bellonával egebül érkezvén,
Földet, vizet festnek vérrel, fegyverkezvén,
En-is Hvszth várának kösziklás tetején
Jrám ez verseket, fejem szédelegvén.

JEGYZETEK

Régi Magyar Költők Tára 12.

BEVEZETÉS

A jelen kötet szövegközlési gyakorlata és jegyzeteinek rendszere az eddigi kötetekéhez igazodik. Kiadásunk betűhív, de a régi századok ma már nem használt betűjeleit maiakra írjuk át. Az átírási kulcs a következő: $f = s$; $f\mathfrak{z} = sz$; $\ddot{y} = y$. A különféle ékezettel (pont, vessző, *e* betű stb.) ellátott *o* és *u* betűket *ō*-re, illetőleg *ū*-re írjuk át. Kivétel ez alól Madách Gáspár autográf kézírata, ahol a szerző a magánhangzókra tett különféle ékezeteket nagy változatosságban és (úgy látszik) következetesen használja bizonyos hangállapot jelölésére. Ezért itt pontosan követtük a kéziratot. Egyébként a legtöbb esetben a verseket a szerző eredeti kéziratáról vagy legalábbis általuk ellenőrzött és javított másolatból adhatjuk közre. Ezért nemcsak a központosítás és a nagybetűk használatában, hanem a strófák és sorok elrendezésében is a szerzők elképzeléseit követjük. Minden egyéb, itt nem részletezett kérdésben az eddig megjelent kötetek jegyzeteinek bevezetései igazítanak útba.

MADÁCH GÁSPÁR

ÉLETE

A XVII. század első felében két Madách Gáspár élt. Személyüket ismételtlen összekeverték. Az egyik a sztrégovai ágból való Péter fia, akinek írásai itt kerülnek kiadásra. A másik a kelecsényi vagy zsembéri ágból származó Miklóse, aki a XVI. század második felében Prágában tartózkodó Matthiolus Andreas Senensis *Herbarium*-ára támaszkodva 1608-ban megszerkesztette a ma lappangó *Haazy Apatiká*-t, mely még megfordult Weszprémi István kezében. (Svccincta medicorum Hvmgariae et Transilvaniae biographica. Bécs 1781. III, 230. Vö. MAGYARY-KOSSA GYULA: Magyar orvosi emlékek. Bp. 1931. III, 312.) Az utóbbi túlélte az elsőt; birtokügyekben élénk összeköttetésben állott a sztrégovai ággal. A Madách-lt.-ban több levele maradt ránk, melyeket a költő Madách Gáspár fiához irt.

A költő Madách Gáspár unokaöccse volt Rimay Jánosnak. Az apja és Rimaynak az anyja testvérek voltak. Egy családi hagyománynak tetsző levéltári emlék szerint [(OL Madách-lt. 3. cs. fasc. IV/2.) valószínűleg Madách Sándornak (†1814) a XVIII–XIX. század fordulóján táján készült feljegyzése] Madách Gáspár apját, Madách Pétert Rimay térítette át katolikusból lutheránussá. Később az atyafiságos viszony megromlott közöttük. Rimay, a sztoikus bölcs, a tudós költő ismételtlen panaszkodott Madách Péterre (Vö. ECKHARDT, RJÖM 234, 235, 333.) Jóságügyekben pereskedtek is.

Madách Péter 1585-ben került haza török fogságból. (Lásd erre vonatkozólag Báthori Zsigmond pátenlevelét a Madách-lt.-ban: 3. cs. fasc. IV/2.) Gáspár elsőszülött fia volt apjának. A rendelkezésünkre álló adatok nem szólnak születésének idejéről. RADVÁNSZKY BÉLA (Sztrégovai Madách Gáspár versei. ItK 1901, 129) 1590-re teszi születését. Ezt a feltevést támogatja az a körülmény, hogy költőnk 1617-ben Nógrád megye egyik szolgabírája volt, amihez 25–30 éves körüli ifjúnak kellett lennie.

Gyermekkoráról, tanulmányairól semmit sem tudunk. Nevének első felbukkanása egy jogi eljárással kapcsolatos. 1616-ban hiteles másodlatot kért arról az 1604. június 11-én történt osztozkodásról, mely véget vetett az apja és Rimay János közt dúló viszálykodásnak. Forgách Zsigmond országbíró 1616. szeptember 14-i rendeletére Nógrád megye 1617. január 10-én adta ki neki a transsumptumot. (Madách-lt. 3. fasc. V. Kiad. IPOLYI ARNOLD: Alsó sztrégovai és rimai Rimay János államiratai és levelezése. Bp. 1887. 203–207.)

A megye nemessége ebben az évben választhatta meg szolgabírónak. Az 1617-től 1620-ig terjedő ciklusban sűrűn találkozunk nevével ebben a funkcióban. Úgy látszik azonban, hogy a következő időszakban nem viselt közhivatalt. 1620 táján nősülhetett, feleségül véve Bene Annát. János nevű fiacskája 1622. július 13-án, Rimay levele szerint (lásd ECKHARDT, RJÖM 404) már járt és beszélt.

1625–1631 között Nógrád megye esküdtjeként (juratus assessor) neve gyakran szerepel a fennmaradt hivatalos iratokban. (Ugyanebben az időszakban az öccse, György a megye szolgabírája.) Az iratok 1635-től Nógrád másodalispánjaként emlegetik. 1639-ben még szerepel ebben a minőségben. 1640-től ismét a megye esküdtjei között találkozunk vele, akárcsak az öccsével.

Keze írásának utolsó emlékei – eddigi ismereteink szerint – 1640-ből származnak. Három

saját kezűleg írt keresete is ránk maradt ebből az esztendőből, melyeket Balassa Imréné, Bosnyák Judit jobbágyainak az ő jobbágyain elkövetett hatalmaskodásai ügyében indított. Az eljárás végét már nem érte meg. (Vö. VARGA IMRE: Tallózások Madách Gáspár körül. ItK 1968, 71.) 1641. március 19-én a fia még levelet írt neki Galgócból (Madách-lt. 1. cs. fasc. I.) 1641. december 10-én azonban egy megyei határkiigazítási ügyben már a fia neve szerepel az aktán Nógrád megye esküdtjeként (OL Balassa-lt. P 11. Ser. I. 9. cs. fasc. XL.) Valószínűleg ebben az évben halt meg. Lehetséges azonban, hogy csak a következésben. Az első, halálára utaló irat ugyanis 1643. február 23-án kelt. Ekkor adott be Balassa Imréné jobbágyhatalmaskodási keresetet Bene Anna ellen, aki itt mint Madách Gáspár hátrahagyott özvegye nyer említést. (Balassa-lt. Uo.)

Madách Gáspár közszerelésének és magánéletének hézagos ismerete kiegészíthető még néhány, nem túlságosan összefüggő adattal.

1622-ben Nógrád megye követeként részt vett a soproni országgyűlésen, mely május 1-től augusztus 6-ig tartott. Rimay János vele küldötte el Eszterházy Miklóshoz szóló levelét. Az országgyűlés menetéről Madách ismételtén tájékoztatta Rimayt, elküldte neki pl. a királyi előterjesztéseket. Ránk maradt Rimaynak 1622. július 13-án hozzá intézett levele. (Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 376–78 és ECKHARDT, RJÖM 403–404.)

Jelen volt az 1634/35-ös rövid ideig tartó soproni országgyűlésen is öccsével együtt. Voxith Horváth György, Nógrád megye alispánja ekkor 30 imperiális tallért vett tőlük kölcsön, hogy „Isten haza vivén bennünket”, otthon megadja. (Balassa-lt. P 11. Series I. 8. cs.)

Mint annak idején Rimay, Madách Gáspár is szolgálta a Balassákat. A Balassa-lt. több irata bizonyítja, hogy kölcsönöket adott Balassa Zsigmond fiainak, Andrásnak, Lászlónak. 1636-tól a Vágbesztercén lakó Simont szolgálta. 1636-ban az ő gondviselőjeként látta törvényt Nógrád megye úriszéke előtt; a szófogatatlanságért elítélt jobbágyok büntetésének 1/3 részét ő kapta. (Madách-lt. 1. cs. fasc. I.) 1637. december 22-én Balassa Menyhért ír neki, mint Balassa Simon kékkői jóságai prefektusának. (Uo.) Balassa Simon jóságai gondviselőjeként emlegetik őt Balassa Ferenc levelei is. (Balassa-lt. P 11. Ser. I. 9. cs.) 1639-ből Balassa Simonnak három hozzá írt levele maradt fenn a Madách-lt.-ban (1. cs. fasc. I. no. 16/a és 16/b, valamint 18.). Mindháromban érdekeinek kíméletlen védelmére biztatja, és kéri, oltalmazza gonosz ellenségei, a hatalmaskodók – testvérei és nagybátyjának Balassa Imrénének az özvegye – ellen. Biztosítja hálájáról. Biztatja, szolgálataiért elégítse ki magát a keze alatt lévő pénzből, állapotból, „Egi soual, valamibül akar, tegyen Kegyelmed satis factiot maganak”. 1640. április 25-én is, Balassa Simon ügyvédjeként ő képviseli Balassa Imrénével szemben felperes urát egy jobbágyhatalmaskodási perben Divényalja faluban. (Balassa-lt. P 11. Ser. I. 9. cs.)

Sokrétű kapcsolat fűzte Madách Gáspárt Rimay Jánoshoz. Nemcsak rokona, barátja, szomszédja volt neki, akivel együtt szerepelt választott bíróként birtokperekben (1625-ben ismételtén a Balassa Imre és a Balassa Zsigmond fiai közti tranzakciókban), hanem tanítványa, költői hagyatékának őrzője és propagátora is. Rimay könyveinek egy része hozzá került. (Vö. ECKHARDT, RJÖM 167, 168.) Hogy Madách Gáspár és a Rimay család kapcsolatai nem szakadtak meg Rimay halálával sem, mutatják a Rimaynéhoz szóló levelek is, amelyekben őt mint Rimaynéhoz közel álló személyt emlegetik (lásd IPOLYI: i. m. 366, 368).

Még Rimay életében foglalkozott énekei kiadásának gondolatával Ráday András. (Rimayhoz írt levelét lásd IPOLYI: i. m. 320–21. Vö. ECKHARDT, RJÖM 161.) Rimaynak egy 37 éneket tartalmazó kézirata Madách Gáspáron keresztül került Rádayhoz. Ráday sógora volt Madáchnak, mivel 1614 táján ennek Zsófia nevű testvérét vette el feleségül. Madách Gáspárnak rajta kívül még két testvére volt. György, akiről már említést tettünk, aki 1645-ben halt meg, és egy húga, Anna, aki valószínűleg 1631-ben, rövidesen házasságkötése után távozott az élők sorából. Családtörténeti szempontból fontos dokumentum az a Madách-lt.-ban olvasható, Madách Gáspár keze írásában ránk maradt memoriale, melyet valószínűleg 1637-ben készített (3. cs. fasc. V. no. 21.). Ez fényt vet a család vagyoni állapotára és a testvérek közt keletkezett torzalkodásokra.

A testvérek először anyuk halála után, 1620-ban osztozkodtak meg egymás között. (Az osztálylevél a Madách-lt.-ban: uo. no. 4.) Ekkor Anna Darócon és Fábánfalván kapott jóságokat, Kovácsit és Devecsert pedig Rádayné kezébe bocsátották. Mikor 1631-ben Anna férjhez ment, Ráday kérte az apai és anyai jóságok „egyenlő igassággal való” megosztását. (Levelét lásd a Madách-lt.-ban: 1. cs. fasc. I. no. 10.) Újabb divisio történt, mely szerint Rádayné részt kapott Darócból és Fábánfalvából is. Rövidesen meghalt azonban Anna, akinek az ura mindjárt kiengedte kezéből elhunyt felesége örökségét. Rádayék fellépésére a testvérek újabb jóságrészt adtak nekik

Darócból és Fábianfalvából. Pár évig elégedettek voltak az állapotokkal, 1636-ban azonban Rádayék újabb rendeletet szereztek a nádortól a vagyon felosztására. Fellépésük arra az elhatározásra bírta Gáspárt, hogy tovább nem hagyja nénjéek kezén a régebben „atyafiságból” nekik átengedett, de a leányágot nem illető birtokrészeket (pl. Kovácsit, Somollyát), és Alsósztrégován is csak akkor enged részt a Rimay kezénél volt házhelyekből, ha a perköltségből is kiveszik részüket.

Nem sikerült bővebb adatot szereznünk Madách Gáspár és Wesselényi Ferenc kapcsolatáról. Mivel Füle, melynek Wesselényi kapitánya volt, csak néhány km-re esik Sztregovától, feltételezhető, hogy összeköttetésben voltak egymással. 1640. január 5-én Jákoffi Ferenc hagyatéka ügyében pl. együtt szálltak ki a rahói kastélyba és folytatták le a divizionális eljárást. (Balassa-lt. P 11. Ser. I. 9. cs.) A Madách-lt. csak azt a konvenciósi levelet őrzi, melyet a fia számára 1647. június 1-én Füleken állított ki Wesselényi Madách Jánosnak ekkor kezdődő szolgálatáról. (Madách-lt. 1. cs. fasc. I.)

Madách Gáspár és az öccse adott menedéket Pilarik István üldözött evangélikus papnak, aki 1639–1647 között Alsósztrégován lelkipásztorkodott, és „a korai barokk misztika legkiemelkedőbb szlovák írója volt”. (Vö. SZIKLAY LÁSZLÓ: A szlovák irodalom története. Bp. 1962. 121–24.)

MŰVEI

Madách Gáspár írásai az ún. *Rimay–Madách-kódex*-ben maradtak fenn, melyekre Radvánszky Béla sajkócazi levéltárában bukkantak rá a múlt század végén. Belőlük három kötet 1950-ben az OSzK-ba került. Ezeknek I. és II. kötetét (Quart. Hung. 3245.) (és egy, a kiadótól „Sajó-cazai-codex III.” néven emlegetett kéziratot) RADVÁNSZKY BÉLA Rimay János szerzeményként, mint az ő eredeti kéziratait publikálta (RJM), egy III. kötet (Quart. Hung. 3246.) 12 darabját pedig „Sztregovai Madách Gáspár versei” címmel tette közzé (ItK 1901, 132–52). Ezt a Quart. Hung. 3246. jelzetű kötetet kiadásunkban *Rimay–Madách-k. III.* jelzettel szerepeltetjük.

Mintegy ötven esztendő elteltével, Rimay munkáinak kritikai kiadásra való előkészítése során ECKHARDT SÁNDOR azt állapította meg, hogy „az ún. kódexek tulajdonképpen nem kódexek, hanem újkorban, alighanem Radvánszky rendelkezésére bérbe kötött, de eredetileg különálló kis füzetkék gyűjteményei” (RJÖM 163). Bennük nyoma sincs Rimay keze írásának, valamennyi füzet Madách Gáspár másolata; csak részben tartalmazzák Rimay alkotásait, nagyobb részük Madách vagy más ismeretlen szerző munkája.

A *Rimay–Madách-k.* I. kötete kb. 200×80 mm alakúra összehajtott papírból csinált 8 füzetből áll, melyeket a bekötéskor általában 2–2 betétlevéllel választottak el egymástól. A könyvtári folio-számozások ezeket is figyelembe vették. Az egyes füzetek tartalmát alább ismertetve, a leírásban nem a könyvtári számozást, hanem a ceruzával írt korábbi lapszámozást idézzük, mivel Radvánszky és Eckhardt is erre hivatkoznak.

Az I. kötet 1. füzet (3–22) Rimay-írásokat tartalmaz.

A 2. füzet egyetlen üres levél (27–28). Eckhardt nem vette külön „füzetnek”, pedig előtte is, utána is 2–2 betétlevél áll.

A 3. füzet (31–42) tartalma 15 szerelmes vers. A 38. lapon kezdődő a „Maga lelke vigasztalasanak 4 Enekeczke” című versciklusból az első ének (*Eörül Immar lelkem – 56. sz.*) csonka. A második és a harmadik hiányzik. A negyediknek a befejező stórfái (*Be borult folhozót banat hozó egem – 57. sz.*) pedig a 39–40. lapszámozású betétlevél után a 41. lapon csonkán kezdődnek. A 42. lapon különféle tollpróbák és jegyzések láthatók, köztük „Generosi HADA”, ami talán összefüggésben áll a III. kötetben „Az Tekintetes Es Nagos Hadadý Weselený Ferencz vram eő Nagha newére Szerzetet Wersek”-kel.

A 4. füzet (47–54) (ECKHARDTNÁL – RJÖM – a harmadik) Rimay „Encomia et effecta Virtutum” c. költeményének teljesebb változatát adja.

Az 5. füzetben (59–74) (ECKHARDTNÁL – RJÖM – a negyedik) olvasható Rimaynak 7 éneke.

A 6. (79–126) a kolligátum legvastagabb füzet. (Eckhardt ezt a 24 levélből álló füzetet tévesen kettőnek vette: az egyetlen levélből álló ötödik és a 81–126. számozású hatodik füzet.) Tartalma a következő: A 79. lap *Az hit remelendő* kezdetű versnek adja a 3. stórfáját. (8. sz.) A következő lap üres. 81–83: *Feleseget ne Végi magadnak* kezdetű vers hosszabb változata. (23/1. sz.) 84: *Az hit remelendő* kezdetű ének argumentuma és nótajelzése (8. sz.), a 85–87: a vers szövege.

A 88. lap üres. 89–95: Cato 33 disztichonjának 4–4 soros parafrázisai (34. sz.). A 96–126. lapok üresek.

A 7. (131–154) füzetben olvashatjuk Rimay néhány énekének argumentumát.

A 8. füzet (159–174) beírt lapjai (161–68) tartalmazzák Rimaynak Darholcz Kristófhhoz szóló latin levelét – csonkán.

A kódexek II. kötete kb. 160 × 103 mm méretű füzetekből áll. Ebben is számozott betétlevelek választják el egyiket a másiktól.

A II. kötet 1. füzete (3–38) 3. lapján „Paria literarum Adiudicatoriarum” feliraton kívül semmi más nem áll. A következő lap üres. Az utána álló 5–6 lapszámozású levél eredetileg nem tartozott a füzethez, RADVÁNSZKY (RJM) utólag illesztette ide. Az 5. lapon az *Aszonj alat, ha haraghsik* kezdetű vers 10 strófás változata olvasható. (22/II. sz.) A 6.-on „Az io Aszoni alatro!” közös cím alatt a *Nagi Jsten aiandeká* (35. sz.) 2 strófás változata és az *Aszoni embernek* kezdetű vers (36. sz.) foglal helyet. Ezután a Cato-féle bölcs mondások hosszabb kifejtései következnek az alábbi rendben:

7. lap: *Ne hid minden kor.* (Változatát lásd fentebb az 5. lapon. – 22/I. sz.)

8: *Felesziget ne Végi magadnak* kezdetű vers 10 strófás változata. (Hosszabb alakban lásd I. kötet 81–83. – 23/II. sz.)

9: *Jo Szerencheben* (24. sz.).

10: *Sokaigh walo éltedet* (25. sz.).

11: *Az Laszu Viz tudhad* (26. sz.).

Borral szerelemmel (Átnyúlik a 12. lapra is. – 27. sz.).

12: *Az mi lehetséges* (28. sz.).

13: *Weszet Marha Vtan* (29. sz.).

Reghi Baratodat (30. sz.).

14: *Ely marhadbul szepen* (31. sz.).

Jgaz emberekel (Átnyúlik a 15. lapra is. – 32. sz.).

15: *Ha te iol éls masznak* (Átnyúlik a 16. lapra is. – 33. sz.).

A 17–18. üresen maradt.

19: *Sodomához haszonlo* (39. sz.).

20: „Dicziret. 8 die Martý szerzetem Ao 1629.” – az *O Jehowá Szént Jstenem* kezdetű ének. (1. sz.)

21: *O tsalard wilagh* 8 strófás változata. (37. sz.) Ez a 21–22. lapszámozású levél rövidebb alakú, mint a füzet többi levele, ide utólag ragasztották be, hogy együvé kerüljön ugyanennek a versnek egy másik változatával. A 22. lap üres.

23: *O tsalard wilagh* 6 strófás változata. (37. sz.)

24–29. lapok üresen maradtak.

30: *Nagi Jsten aiandeká* kezdetű vers 3 strófás változata (rövidebb alakban lásd a 6. lapon!), más időben, más színű tintával leírva. (35. sz.)

31: *Peõngeszeét koboznak* (58. sz.).

32: „Balasa Janos eneke szolýmoczkaiarull” (41. sz.).

33: „Bendeo Panná komaromi Aszoni Eneke” (40. sz.).

A 34. lap üres.

A 2. füzet (39–54) a végén csonkulva tartalmazza Rimaynak Balassi Bálint énekeihez írt előszavát.

A 3. füzetbe (59–84) másolta Madách Rimaynak a szőnyi béketárgyalásokról készített naplóját (61–75).

A 4. füzet (89–112) tartalmazza az „Oruossáagh Auagi Praeseruatiuum az Dõgõs Pestis halalban” c. értekezést (89–110). A két utolsó lap üres.

Az 5., kisebb alakú füzetben (117–36) olvasható Rimaynak két nagypénteki elmélkedése.

A 6. füzet (141–70) cím nélkül, a 169. lapon félben hagyva, tartalmazza a parázna életéről szóló értekezést. A 170. lap üres. Utána más minőségű 4 bekeretezett levél van beragasztva. Közülük az első három oldalon két szlovák nyelvű ének olvasható. A füzet utolsó öt lapja üres.

Az I. és II. kötetet alkotó füzetektől RADVÁNSZKY (RJM) elkülönített 8 kisebb tejdelmű füzetkét, melyeket „Sztregovai Madách Gáspár versei” címmel kötöttett egybe. Papírja többnyire ugyanolyan minőségű, mint az I. és II. kötetké. Az egyes füzetek közt itt is 1–3 közt váltakozó, számozott betétlevelet találunk. (Tartalmi ismertetésüknél a könyvtári folio-számozást idézzük.)

A III. kötet 1. füzet (2–3. levél) mindössze két levélből áll. Nagyságuk 198 × 78 mm. A 2a lapra „Anno 1636 à prima die Januarii az meli Sert koczmakra ky adek arol walo regestrum” fejrész alá Madách Gáspár feljegyezte a sztrégovai kocsmára Kis Lukácsnak 1636. január 8-tól és a daróci kocsmára Szarka Balázsnak 1636. január 2-től kiadott sör mennyiségét, árát, az általuk fizetett részösszegeket. A feljegyzések a 2b lapon január 26-tal megszakadnak. A 3ab lapok üresek.

A 2. füzet (8–11) 200 × 76 mm méretű vastagabb fehér papír. A 8a–10a lapokon „Sóliloquium Johanni Rimaini” címmel verstisztázatot foglal helyet. (7. sz.) A végén: „Fordítottam en Madách Gaspár deakbull Maggiarrá Rimai vram verszeibeól” záradék áll. A 10b–11b lapok üresek.

A 3. füzet (14–17) az előzővel egyező vastagabb fehér papírból 230 × 50 mm alakúra összehajtott levelekből áll. A 14a–15b lapokon a „Sóliloquium” fogalmazványa olvasható. A 16a–17b lapok üresek.

A 4. füzet (20–27) 200 × 78 mm méretű, durvább, barnásabb papírból készült. A 20b lap üres. A 21a–25b lapok „Jghen szép enekék ché nielwbol magiarra forditot” cím alatt 4 vallásos éneket tartalmaznak cseh nótaulással, Czobor Anna nevét adó akrosztichonokkal. (2–5. sz.) A negyedik ének végén „For. 26. Junnij Ao 1636. MG.” megjegyzés olvasható. Utána folytatólag a 25b–26a lapokon *Az vr Istenben bizál* (42. sz.) kezdetű vers olvasható. Ezt követőleg a 26a–27b lapokon „Hatvan Lelky orzó Vitezek” címmel erkölcsi szabályok következnek prózában, melyeket Madách Gáspár a Bornemisza Péter által 1577-ben Semptén kinyomtatott *Negy könyvetske* negyedik részé-
ként megjelent *Vigaztalo keonyveczke* (Balassi Bálint *Füves kertecské*-jének újra kiadása) toldaléká-
ból másolhatott le. (Vö. CZÓBEL ERNŐ: Bock Mihály „Füves Kertecské”-jének magyar kiadásai. EPk 1910, 607–10. ECKHARDT SÁNDOR: A Füves kertecské. ItK 1953, 373–85.)

Az 5. füzet (30–35) papírja azonos az előzőével, nagysága 190 × 75 mm. A 30a–33b lapokon a *Halgazd keresztien ember* kezdetű, Calabria pusztulásáról szóló vers fogalmazványa található (6. sz.). A 34a–36b üres lapok.

A 6. füzet (38–45) 165 × 78 mm nagyságú levelekből áll. A 38a lapon „Kronyka. etc.” (38. sz.); alatta P.G.D.P.B.D.V.M.F: betűk olvashatók. A 38b lap üres. A tisztázatként ható szöveg a 39a–41a lapokon foglal helyet. A 41b lapon 3 versszak terjedelemben *Hidég orsagnak mondgiak Sueciat* kezdetű töredéket olvashatjuk. (38/II. sz.)

A 7. füzet (48–51) 198 × 75 mm alakú, vastag, sárgult levelekből áll. A 48a–50a lapok „Az Tekintetes es Nagos Hadady Weseleny Ferencz vram eo Nagha newere szerzetetet Wersek”-et (59. sz.) tartalmazzák nagyobb betűkkel, vastagabb tollvonással, sötétebb színű tintával, mint Madách egyéb írásai. Az 50b–51b lapok üresen maradtak.

A 8. füzet (53–54) két levélből áll, ugyanolyan, mint a kötet első füzet. Az 53a lapon a daróci kocsmának adott borról, annak áráról szóló feljegyzések vannak 1636. január 19-ről. Az 53b–54b lap üres.

Radvánszkyval szemben Eckhardt csak az I. kötet 1., 3–4., 7–8., a II. kötet 2–3., 5. füzetének írásait tartja Rimay munkájának. A többi füzet szerzőjét Madách Gáspárban keresi. A „Balasa Janos eneke szolymoczkaiarull” c. ének (II. kötet 32 – 41. sz.) azonban, Eckhardt szerint, „egészen biztosan sem tőle (ti. Madáchtól), sem Rimaytól nem való”. (RJÖM 165.) Ezen kívül kevésbé határozottan, illetőleg mint lehetőséget említi Madách szerzőségét a *Sodomához haszonlo* (II. kötet 19–39. sz.), a *Peõngeszeét koboznak* (II. kötet 31–58. sz.) kezdetű és a „Bendeó Panná komaromi Aszoni Eneke”-vel (II. kötet 33–40. sz.) kapcsolatosan.

BÓTA LÁSZLÓ (A Madách–Rimay-k.-ek szerelmes versei. ItK 1967, 1–24) amellet hozott fel érveket, hogy az I. kötet 31–42. lapjainak szerelmes énekei nem lehetnek Madách Gáspár szerzemé-
nyei, mint ahogy Eckhardt állítja, s bizonyos kétellyel nézi a Wesselényi Ferenc nevére szerzett ének, az „Oruossáagh Auagi Praeseruatiuum az Dögös Pestis halalban” és a parázna életről szóló elmé-
kedések Madáchtól való származtatását is.

Megoszlanak tehát a vélemények, ki írta a *Rimay–Madách-k.-ek* anyagát és főképpen az I. és II. kötetnek azokat a darabjait, melyeket Eckhardt nem közölt az RJÖM-ben. Írhatta-e őket Madách Gáspár? A keze írásában ránk maradt másolatok közül mi az ő szerzeménye, és mi esetleg a kortársaké?

Hogy megállapíthassuk Madách Gáspár szerzeményeit, először azokat az írásokat vizsgáljuk meg, melyek kétségkívül tőle származnak. Hiteles Madách-írások elsősorban a III. kötetben találha-
tók, ahová Radvánszky éppen azért különített el egyes darabokat, mert a vershez irt megjegyzésből, a dátumból kiderült Madách szerzősége.

Kétségkívül ő írta a „Sóliloquium”-ot (7. sz.), a Czobor Anna nevére szerzett 4 csehből

fordított vallásos éneket (2–5. sz.). Neki kell tulajdonítanunk a Calabriát 1638-ban ért természeti csapásról szóló, csehből fordított verset (6. sz.), mivel más ebben az időben csehből nem fordított verseket magyarra. El kell fogadnunk ECKHARDT SÁNDOR érvelését, hogy az *O Jehová Szént Jstenem* kezdetű ének (1. sz.) is az övé. „Rimay nevében Madách nem írhatta volna első személyben a címet” – „Dicziret 8 die Martý *Serzetem* Ao 1629.” (RJÖM 165.)

Ennek a 7 hiteles Madách-versnek az alapján már betekintheünk Madách Gáspár verselő műhelyébe. Megfigyelhetjük, hogyan alkotott, fogalmazott és másolt. Jellemezni tudjuk költői képességét, verstechnikáját. Szemünkbe tűnik néhány nyelvi sajátága. Olyan ismertető jegyeket kapunk így, melyek komolyan esnek latba, amikor a kódexek egyéb termékeinek a szerzőjét keressük.

A hiteles Madách-versék közül a „Sóliloquium” tisztázatban és fogalmazványban egyaránt, a Calabriáról szóló csak fogalmazványban, a többi 5 csak tisztáztaiban maradt ránk.

Madách először fogalmazványban készítette el verseit, és a jelek szerint nem írt könnyen. Fogalmazványai tele vannak javítgatással, toldozással. Amikor lemásolta első szövegezését, utána változtatott, simítgatott versein. Sőt a letisztázott szövegen is módosított, utólag belejavított, egyes szavakat, szótagokat áthúzott, és följük írt valamilyen jobbnak vélt megoldást.

A fogalmazvány és a tisztázat viszonyának tekintetében nagyon tanulságos a „Soliloquium” két példányának az összevetése. A fogalmazványban végzett módosításokat, simításokat mutatják az áthúzgálások, betoldások, az írás közben vagy utólag eszközölt javítgatások. Tisztázáskor a kijavított fogalmazványból mégis elhagyott 2 sort (a 100. sor után), újként betoldott 4-et (8., 11., 63–64. sor). Ezen kívül is még 27 esetben végzett szövegváltoztatást. Ebből 11 ízben javított (1., 9., 55., 60., 71., 88., 93., 100., 106., 118., 120. sor): szótagszámot, rímet helyesbített. Közömbös változtatást végzett 11-szer (3., 19., 24., 29., 33., 78., 79., 101., 102., 110., 116. sor). Szótagszámot rontott 2 esetben (21., 48. sor), másolási hibát követett el, azaz nem vette figyelembe a kijavított fogalmazványt 3-szor (5., 15., 16. sor.). Hasonlóan javításokban bővelkedik a Calabriáról szóló ének fogalmazványa. Az argumentumot figyelmen kívül hagyva magában a versben 42 ízben változtatott, részben az első szövegezéskor, részben utólag. Az *O Jehová Szént Jstenem* másolata 3 utólag eszközölt simítást tartalmaz; a 8., 19., 27. sorokban húzott át Madách szavakat és írt a sor fölé egy-egy szót. A Czobor Anna nevére szóló énekekben a két utolsóban találunk 1–1 javítást.

A hiteles versek azt mutatják, hogy Madách ütemérzéke rendkívül bizonytalan, verstechnikája kezdetleges, sorainak szótagszáma nagyon ingadozó, rímei gyengék, az esetek 70–80%-ában rag- vagy képzőrímek.

A formailag legjobban kidolgozott szerzeménye a „Sóliloquium” és az *O Jehová Szént Jstenem* kezdetű ének. Az elsőben a 45 rag- és képzőrímmel szemben 15, legtöbbször csak az utolsó szótagra kiterjedő asszonáncot találunk. Köztük ilyeneket: *lelkem – igen, epestes – weszélieh, tegedet – meleted, bizaal – fén aal, fűzetet – wétkét, fiu – fű, dohotságha – rakwa, eddigh – talaltatik, felelem – éltem, keresztienszeghem – kegieltenszégben, bennem – belőlem* stb. A vers roppant bizonytalan ütemezésű nyolcas sorokban íródott. Ezt a versformát Madách aránylag jól kezeli. A 120 sorból a nyolc szótagú sorok száma 112 (93%). A hibás szótagszámú 8 sor közül 2 másolási hiba (5., 48. sor) és 1 bizonytalan olvasat (a 10. sorban *eleiben* lehet *elejben* is!). A szintén nyolcas sorokban írt *O Jehová Szént Jstenem*-ben szótagszámhiba nincs, de az ütemezés bizonytalan; a gyenge asszonáncok (tegy – így, engem – chiendeszeghen, teőlem – büneőkben, tiszteszegh – vegik) a rímek 28%-át adják.

A csehből fordított négy ének, Czobor Anna nevére, idegen nótára készült. A szótagszám és a rímelés tekintetében Madách nem járt el következetesen és egyöntetűen. A szótagszámot illetőleg az I. éneknél a sorok 90%, a II.-nél 88%, a III.-nál 66%, a IV.-nél 92% a hibátlan sorok aránya. A rímek legtöbbszörre itt is rag- és képzőrímek. Valószínűleg cseh melódiára fordította a Calabria pusztulását megéneklő verset is. Rimtechnikája itt, bár nem művészi, de elég következetes. (De ilyen asszonáncai vannak: *habokot – buritot, buritot – falukot, sülestet ott – fűwsteolog, haioiokoth – marhaiok – reaiok – haioiok* stb.) A hibátlan szótagú sorok aránya: 86%.

E néhány versben feltűnő nyelvi jelenség az igealakok furcsa használata. Madách többször használ határozott tárgy mellett alanyi ragozást: *O Eördög S. Te weén kigio Ký eleinket chaltál* (Czobor Anna nevére szóló első ének 2. sz. 64., 66. sora); *Ments szolgálodat* (uo. 32. sor); *Wetkemet elő ne számlalý* (5. sz. 12. sor stb.). Máskor határozatlan tárgy mellett tárgyas igealakot találunk; *Mért há egi kis werebeczkét ... Eő szent felsége eltety Eörzy taplalia S. wezérly* („Sóliloquium.” 7. sz. 11–14. sor). A kétféle ragozás legtöbbször a felszólító módban mosódik össze. Az esetek egy

része, hogy ti. néhol szerepel a *j*, ill. a *d* felszólító módjel, máshol pedig hiányzik, csak részben magyarázható Madách helyesírásával, pl.: Bumban Scgeli es áld iowál (5. sz. 11. sor); Haicz fwleidet /Eebrézd lelkeket (2. sz. 5–6. sor). Más részük azonban kétségtelenül Madách nyelvének jellemzője: S. Tiszticz meg Velómet (3. sz. 52.); Kőniebits Lelky Terhúnket (4. sz. 39.); O irgalmas Istenünk / Adgi hogi hozad Terhessünk (Calabriáról szóló ének 6. sz. 185–86. sor).

Második személyű tárgya vonatkozólag nemegyszer harmadik személyre mutató tárgyraggal látja el az igét: hogi tegedet én dichiriem (7. sz. 115. sor); S dichirhesem tegedet. (Ugyanannak fogalmazvány példánya utolsó sorában); Dichiriem Vegik teged (2. sz. 25. sor), Tegedet én istenemet Jmadom (uo. 62. sor). (Vö. KOVÁCS MÁRTON: Furcsa tárgyas alakok. MNyr 1916, 87.)

Madáchnak egyik furcsa nyelvi sajátága, hogy néha a mondaton belül az alany személye nem egyezik az állítmányéval. Pl. harmadik személyű alany mellé második személyű állítmányt szerkeszt: Az én vram es Christusom / Nem hadts mert wagi oltalmázom (5. sz. 1–2. sor).

A kétségkívül hiteles Madách-versek nyújtotta tanulságok alapján Madách Gáspár szerzőségére gondolhatunk tehát olyankor, amikor a kódexek az egyes darabokat 2 példányban is megőrizték (fogalmazvány – tisztázat, kétféle kidolgozás, az egyikből néha csak töredék), amikor a ránk maradt mű a szerző első megszövegezése javítgatásokkal tarkítva vagy olyan másolat (tisztázat), mely írás közben vagy utólag eszközölt simításokat tartalmaz. Madách szerzőségét támogatják a fentebb ismertetett nyelvi sajátágok, elsősorban a tárgyas és alanyi ragozás nagymérvű összemosódása. Döntő érv Madách szerzősége mellett a versek bizonytalan ütemezése, ingadozó szótagszáma, gyenge rímtechnikája, tehát a versek formai kidolgozásának fogyatékosága.

Ezeket a megfontolásokat alkalmazva és kiegészítve egyéb filológiai, stílisis érvekkel (szövegátvételek, stílusbeli egyezések, gondolati és képi párhuzamok stb.), az azonos lelőhely, a tematikai és műfaji rokonság jegyeivel és az eddigi kutatások eredményeivel próbáltunk feleletet adni arra a kérdésre, Madách Gáspár írta-e a kódexeknek azokat a darabjait, melyekről Eckhardt nem bizonyította be Rimay szerzőségét.

Mivel a hiteles Madách-versek egy kivételével a III. kötetben olvashatók, először ennek az anyagát vizsgáljuk meg.

A kötetnek egyetlen olyan füzete van, mely több éneket tartalmaz, a negyedik. Itt a Czobor Anna nevére írt négy ének után folytatólag következik *Az vr Istenben bizál* kezdetű, versnek is alighozható darab. (42. sz.)

A vers a „Sóliloquium”-mal mutat kifejezésbeli rokonságot. Így a kezdő sora (*Az vr Istenben bizál erős vasztzag hittel*) összevethető a *Sóliloquium*” 9., 37. soraival: *Vasztzag hittel Jstenben hidgi – Tsak Jezus Christusban bizaal* (7. sz.).

Megfigyelhető a versben a tárgyas alakok használata határozatlanul számító tárgy mellett (Szenkit bechwletiben meg ne Serczed; Haragot sokaig siwedben ne Tarchiad); az egyes számú alany mellett a többes számú állítmány (Hogi annak sorsa feiedre ne Aradgianak).

Madách szerzőségére utalnak a vers formai fogyatékoságai. A rímelés, a sorok összecsengése kezdetleges (ilyen asszonánccokat találunk: hittel – elmelkedgiel, elmelkedgiel – hogi eel, ne Add – bannad). A soroknak mindössze 50%-a egyöntetűen tizenhármas, a többi a 9 és 12 szótag között mozog.

Nem sikerült feloldanunk a „Kronyka. etc.” c. vers (38. sz.) cím alatti betűrövidítéseit, ami talán támpontot nyújthatna a keletkezés körülményeire. A hazudozás ellen írt vers tisztázatnak tűnő másolatában több javítgatás, simítás van. A verset követőleg pedig 3 strófányi töredéket találunk ugyanabban a versformában, ugyanabban a hangnemben a nagyotmondás tárgyköréből. Kétségtelen, hogy a két darab összetartozik. Verstechnikáját tekintve mindkettő igen gyenge munka. Ilyen összecsengéseket találunk: wéue – idegenité – előtte – erdemlete; Terem – Temerdeken – megien – Jtelem. A szótagok száma a 8 és 14 között váltakozik. Túlsúlyban vannak a tizenegyesek (38%) és tizenkettesek (35%), de együttesen is alig múlják felül az összes sorok 2/3-át. Hasonló az arány a fogalmazványnak tetsző töredékben is.

Megtaláljuk a határozatlan tárgyak mellett a tárgyas igealakokat (21–22., 28., 51. sorok) és ennek a fordítottját: a határozott tárgy mellett az alanyi ragozást (58–59., 97. sorok).

Madách szerzősége mellett bizonyító érvként említhető, hogy a 61. sorban szerepel Kékkő, mely Sztregova közelében feküdt. Itt Balassa Simonnak részjószága volt, 1636-tól haláláig Madách enek prefektusa.

A kötet utolsó darabja a Wesselényi nevére írt ének (59. sz.) Balassi-strófában. Mindössze egyetlen szótaghibája van (98. sor): „Madách Gáspár többi verséhez viszonyított, feltűnően jó

formai kidolgozottsága, kerek szerkesztettsége és lendületes lírai sodrása azt gyaníttatják, hogy ez az ének nem is tőle való.” (BÓTA: i. m. 22.) A Balassi-reminiscenciákat tartalmazó (vö. *Az Szentháromságnak, kinek imádkoznak* kezdetű verssel, ECKHARDT, BBÖM 83.) vitézi éneket Radvánszky valószínűleg azért tette Madách versei közé és datálta 1646-ra, mert úgy tudta, hogy a fia ekkor Wesselényi szolgálatában állott, az apja vele „élénk” levelezést folytatott. A levelek azonban nem a mi Madách Gáspárunk, hanem a kelecsényi ágból való Madách Gáspár írásai, költőnk 1646 előtt már pár évvel meghalt. 1646-ban Madách semmiképpen nem írhatta tehát az éneket. Ez a körülmény azonban nem zárja ki, hogy korábban ő írta a verset, melynek stílusa, képei nem ütnek el Madách verseitől; sőt megtaláljuk benne a tárgyias igékkel kapcsolatban a Madáchra jellemző, ma furcsának érzett nyelvi sajátosságokat: Hatalmat azokon Wehessem (15. sor), Feiemet latogadtál (33. sor), Tegeted keremis (38. sor).

Bár nincs kizárva, hogy a Wesselényi Ferenc nevére szerzett éneket Madách Gáspár írta, a művészi hatás tekintetében a rossz Madách-versek felett álló vitézi éneket – mely egyetlen ilyen tárgyú vers lenne Madách oeuvre-jében – indokoltnak látszik különválasztani a hiteles Madách-írásoktól, és külön csoportban, a *Rimay–Madách-k.*-ek ismeretlen szerzőtől származtatott versei között publikálni. A III. kötet minden egyéb versét azonban Madách szerzeményének tartjuk, és az ő neve alatt közöljük.

A *Rimay–Madách-k.*-ek I. kötetének 2. füzete 15 szerelmes versét (43–58. sz.) ECKHARDT SÁNDOR Madách verseinek tekinti az önkényes javítások, változtatások miatt, „amilyeneket íróember csak saját műveivel szemben engedhet meg; így a *Semmi alat nínchen földön niomorultab* kezdetű versben (48. sz.) a második sorban kihúzta a »Mint szerelem toriben akadot szegheni rab« sorból a 'Mint' szót, mint ritmusrontót, amivel viszont a szintaxis szenvedett. Az *Olý nehez nem latom (!) előtem jarnia* (51. sz.) kezdetűben meg ez a sor: »Ha hunnekis, elmem vele almodozna« eredetileg így állott: 'vele vigadozna'.” (RJÖM 163–64.)

BÓTA LÁSZLÓ Eckhardttal szemben azt bizonygatja, hogy a szerelmes verseket Madách nem írhatta. Olyan olvasatból adódó torzulásokat, az értelem logikája ellen elkövetett változtatásokat találunk bennük (*A Ne gondold Szerelmem* (43. sz.) 3. sorában: Sŵkos oruiwel – Sŵ keseruiwel helyett; 28. sorban: keblenben – keblemben (kebledben!) helyett; az *Egi Szep roza szalat* (49. sz.) 12. sorában: Hogi annath Siwhassa illetteő Zagodoth, mely sor Bóta szerint az eredetiben így lehetett: Hogy onnat szivhassam illetteő szagodot; „a másoló azonban először *annath*-ot írt, de mivel a következő *szivhassa* ige végéről az *m* személyrag hiányzott, vagy azt nem tudta kivenni, áthúzta az *annath*-ot és *annak*-ra javította, amivel azután végkép elrontotta a sor értelmét”. (I. m. 5–7.) Ezeket csak a másoló felületességével, ügyetlenségével tudjuk magyarázni. Ilyeneket Madách csak idegen szövegek másolásában követhetett el, és semmiképpen nem saját szerzeményeiben – írja Bóta. Szerinte Madách szerzősége ellen szól az a tény, hogy a verscsoportot az azonos szótagszámú sorokból álló, metrikailag jó strófák, a majdnem kifogástalan ütemezés, a nemegyszer mesterkéltén jó rímelés, tehát a formai kidolgozottság jellemzi, míg Madách verseit mindennek éppen az ellenkezője. A 15 szerelmes vers 309 sorában mindössze 5 esetben találunk szótaghibát (1,2%).

Bóta szerint nem lehet kizárnunk azt a feltevést, hogy ezeket a verseket Rimay írta, mivel a kódexekben több, más forrásból ismeretlen Rimay-vers is olvasható. Rimay szerzőségének bizonyítására számos stílusbeli egyezést, képi és gondolati párhuzamot, tematikai és műfaji rokonságot hoz fel a 15 szerelmes versből és Rimay János hiteles verseiből, rámutatva a Balassival való paralelizmusokra is.

A Balassi-reminiscenciák, a Rimayra jellemző egyedi vagy gyakran használt szavaknak, kifejezéseknek előfordulása a szerelmes versekben, a tartalmi és formai rokonság nem zárja ki feltétlenül, hogy a szerelmes verseket Madách ne írhatta volna.

Madách ránk maradt hiteles versei között egyetlen szerelmes tárgyú sincsen. Ilyenek hiányában a 15 vers stílussajátságait, képi és kifejezésbeli elemeit Bóta csak Madáchnak más műfajú és tárgyú (elmélkedő, istenes, oktató) alkotásaival vethette össze, ami eleve Madách hátrányára billenti a manierista szerelmi költészet képeinek, kifejezéseinek, szavainak előfordulási arányát. Az istenes, a gondolati költészet más szó- és képanyaggal dolgozik, mint a szerelmi. De még így is megtalálható a Bóta által Rimayra jellemző szóként, képként idézett példák csaknem mindegyike Madáchnál is, csak kisebb számban. A 15 szerelmes vers közül az egyetlen kissé szabadabb szájú darab pedig (*Szerelemtől csak kaár* – 47. sz.) éppen – amint a későbbiek folyamán láthatjuk – a Madách szerzeményének bizonyuló latrikánus versekkel, a parázna életről szóló versbetétek egyikével mutat kifejezésbeli egyezést, képi párhuzamot.

Bóta érvelését nem tartjuk elég meggyőzőnek ahhoz, hogy a *Rimay–Madách-k.* I. kötet 2. füzetének szerelmes darabjait Rimay János nevéhez kössük. De elegendőnek ahhoz, hogy ezeket az írásokat ne tekintsük Madách Gáspár szerzeményeinek. A verseket a kódexek ismeretlen szerzőtől származó darabjai címmel közöljük.

Mivel a kódexek I. kötetének 6. füzeté egy kivételével (*Az hit remelendő:* 79. és 84–87) Cato mondásainak fejtegetéseit tartalmazza, a 6. füzetet a II. kötet 1. füzetével együtt vizsgáljuk. Az II. k. 1. füzetének 7–16. lapjai egyöntetű, tematikailag egynemű anyagot adnak: Cato 12 disztichonjának hosszabb lélegzetű magyarázatait. (22–33. sz.) Ezeknek utolsó tagja: *Ha te iol és* (Cato III. 2.) többsoros szövegegyezést mutat a „Kronyka. etc.” címet viselő Madách-verssel. (38. sz.) Azonosak a 13–18. (ott: 85–91.), 21–24. (ott: 93–96. sorok, de első személyben); továbbá a 29. (97.), 32. (100.) és a 33. (101.) sorok. A szövegegyezések miatt a versciklusnak ez a tagja Madách szerzeményének bizonyul. Az ugyanabban a füzetben olvasható egyszerre készült másolatok, a versek közti tematikai rokonság, a verscsoport egyes tagjai között lévő szövegkapcsolatok (ezeket itt nem soroljuk fel, lásd őket az egyes versek jegyzetében) azt mutatják, hogy ezt a verscsoportot egy és ugyanaz az ember írta.

Madách szerzőségére vall, hogy a versek közül a *Ne hid minden kor* (22. sz.) és a *Feleseget ne Végi* (23. sz.) kezdetűnek más változatát is megőrizte a *Rimay–Madách-k.* Az elsőt *Asszonj alatt ha haraghsik* kezdetű, 8 kb. egyező és 2 új stróféval ugyanez a fűzet az 5. lapon. A másodikat 9 versszakkal hosszabb terjedelemben az I. kötet 81–83. lapjain találjuk meg. A másolás közben – zömmel utána – végzett javítgatások, a gyenge rímek, a szótagszámok széles skálájú ingadozása éppenúgy Madáchra vall, mint az alanyi és tárgyias igealakok használatában jelentkező bizonytalanság, furcsaság. (Pl. Meg ald az Istén mindennel hazadot; Bu banatul eltedet Tawosztat; Vradnak haragiát feidre ne Voníál; Sokaigh Walo éltedet ne kýwani; Vndok rut beszedel teged meg gialazza; Mint az kettőtől ment ember lehessem stb.)

A Cato-féle bölcs mondásokhoz fűződő hosszabb elmélkedések, intések mellett Madách rövidebb alakban is fejtegetett Cato-disztichonokat. Cato I. könyve 33 disztichonjának 4–4 soros magyarítása az I. kötet 6. füzetében maradt ránk (34. sz.). Ugyanabban, ahol a *Feleseget ne Végi* kezdetű hosszabb fejtegetés is olvasható (81–83). Kimutatható, hogy a bölcs mondások átültetésekor Madách a Cato-féle disztichonok XVI. század végi debreceni kiadását (az 1591. vagy az 1597. évit) használta. Nemcsak a latin szöveget vette ebből, hanem az annak idején iskolai használatra készült prózai fordítás jó részét is beleygőmöszölte a maga verses feldolgozásaiba.

Hogy a rövidebb catói mondásokat is Madách írta, a *Feleseget ne Végi* hiteles Madách-verssel való szomszédságon, a versikék szótagszámainak Madáchra jellemző ingadozásán (a túlsúlyban lévő tizenkettes sorok száma az összesnek a felét sem éri el, a többi a 10 és 15 között ingadozik), a szerző-másolóra valló szövegváltoztatásokon túlmenőleg bizonyítja, hogy az I. könyv 8. disztichonja fordításában az első három sor egyezik a catói mondás hosszabb fejtegetésének soraival. (*Ne hid minden kor* 22/I. sz.) A javítgatások ellenére nem fogalmazványpéldányokkal állunk szemben, hanem tisztázatnak készült másolattal. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a 33. disztichon latin szövege alá Madách tévedésből a következőnek az átültetését másolta le.

Az I. kötet 6. füzetében az egy hosszabb és a 33 rövid Cato-disztichon magyarítása közt olvasható *Az hit remelendő dolgoknak allattia.* (8. sz.) Az ének nótautalása Rimaynak *Az jo hitű ember szelid ez világon* énekét idézi. Míg Rimaynál minden sor 12 szótagos, itt a harmadik sor csak 6 szótagból áll. De ránk maradt ennek az éneknek a 3. strófája egy más változatban (I. 74.), ahol mind a négy sor ugyanannyi szótagszámú, mint Rimay éneke. Úgy látszik, Madách tisztázás közben változtatott a versformán.

Szokatlan Madáchnál, hogy ezt az éneket argumentum előzi meg. A szövegében látható javítgatások azonban, mint a versben olvasható utólagos simítások is, a szerző-másoló Madáchra vallanak. Az ének 1–25. sora Pál apostolnak a Zsidókhoz intézett levele 11. fejezete 1, 3–8. verseinek olyan jellegű átvétele, mint amilyent a Cato-féle mondások rövid parafrázisai és a debreceni kiadás szövege között látunk. Ugyanezt a témát Rimay a *Nem lehet szebb dolog* (RJÖM 64–65) kezdetű énekében sokkal önállóbban dolgozta fel. Nem látszik valószínűnek, hogy Rimay az igaz hitről kétszer is verselt volna. Még valószínűtlenebb, hogy egyszer hibátlan verset írt, máskor meg a 64 sorból 16-ban szótaghibát vétett (25%). A rímek is Madách gyenge verselő képességét mutatják. A ragrímek mellett ilyen asszonáncokat találunk: Teremptet – leott – beszélget – bechwletet; kévves – kelemetes – Szekihez – epwletet.

A javítgatásokkal, két változatban (bár csak nagyon kis töredékben) is ránk maradt, gyenge

technikával készült, a költői eredetiséget nélkülöző versben Madáchra emlékezett a 45. sor tárgyias igéjének alanyi ragozása határozott tárgy mellett (Azert hitbeöl Talals bwned bochanatiat).

A fentiek alapján Madách verseiként közöljük tehát a I. kötet 6. füzetének az anyagát.

A II. k. I. füzetébe Radvánszkytól utólag beragasztatott 5–6. számozású levél az *Aszonj alati ha haraghsik* (5. lap) mellett (22/II. sz.) ennek ellenverseit tartalmazza „Az io Aszoni alatirol” címmel. (35–36. sz.) A közös cím alatt a 6. lapon két kidolgozást olvashatunk. Az első *Nagi Jsten aiandeká* kezdettel két Balassi-versszak terjedelmű. (Egy harmadik strófával megtöltött alakban ugyanebben a füzetben megtaláljuk a 30. lapon!) A hibátlan sorok százalékszám: 88, de a rímelés nagyon gyenge. A másik kidolgozás *Aszoni embernek Semermetesegehé* kezdettel hat négysoros versszakból áll. Benne az egynemű sorok, a tizenegyesek százalékszám: 55, a többi 9–13 szótag közt váltakozik. Ebből következőleg a vers ütemezése rossz. A rímek gyengék. Másolás közben Madách a 24 sorban 4 ízben javított.

A füzet egyéb versei:

Sodomahöz haszonlo (39. sz.), *O tsalard wilagh* (37. sz.), *Peõngszeéit koboznak* (58. sz.), „Balasa Janos eneke” (41. sz.), „Bendeó Panná komaromi Aszoni Eneke” (40. sz.).

Közülük az *O tsalard wilagh* egy nyolc- (II. 21) és egy hatstrófás (II. 23) változatban is ránk maradt. A hibátlan szótagszámú sorok 88%-ot tesznek ki, a túlnyomólag kétütemű tizedekkel szemben 1–1 nyolcas, kilences, tizenkettes sort is találunk. Másolás közben Madách mindkét változatban 1–1 javítást eszközölt. Madách verseiként közöljük.

A többi négy vers együvé tartozását Radvánszky is észrevette. Az *O Jehowá Szént Jstenem* (1. sz.) kezdetével együtt egyszerre kerültek leírásra, a többi verstől elütő színű tintával és eltérő vonalvezetéssel. Ezért is kísérte valamennyiüket Radvánszky lapalji megjegyzéssel: „Ugyanolyan öregező kézzel írott betűkkel és ugyanazon tintával írva, mint ” Hogy valóban öregező kézzel másolta-e le őket Madách, nem tudjuk. Az *O Jehowá Szént Jstenem* címében szereplő 1629-es évszám bizonyára nem a másolás, a füzet összeírásának időpontját, hanem a vers keletkezését jelzi. (Vö. ECKHARDT, RJÖM 165.)

Bár ebben az énekcsoportban jobb rímeket, több és jobban összecsengő sorvéget találunk, mindegyiküket jellemzi mégis a bizonytalan szótagszám miatti rossz ritmus. Köztük is leginkább a „Balasa Janos eneke”, „Bendeó Panná eneke” című és a *Sodomahöz haszonlo* kezdetű verset. Közülük az első 24 sorából egynemű tizenegyes mindössze 55%, a többi 10 és 13 között ingadozik. „Bendeó Panná eneke” azonos szótagszámú sorai nem teszik ki az összesnek a felét sem, a többi sor 9–13 szótag közt váltakozik. A *Sodomahöz haszonlo* énekekben a soroknak 45%-át adják a tizenegyesek, mellettük a 44 sorból 14 tizenkettest, 4 tizenhármast, 8 tizeset találunk. A versekben a rímek legnagyobb része rag- és képzőrim. Egy-két jól összecsengő sorvég mellett (vagon – nagon; Panna – hanna) ilyen asszonáncokat találunk: attiafiak – szarmázandodtak – hazasagnak – paraznasagnak; Materia – maria – katonaira – kinaira; erezed – eredet – fektetet – hiweled; aperturá – tistitia – fara – Vilaga.

A verseket a gyenge verstechnikán, azonos lelőhelyen, a Madách-másolatokra jellemző javítgatásokon kívül egy bokorba fűzik az egyéb formai és tartalmi jegyek is, „olyannyira, hogy egyazon szerzőre kell gyanakodnunk” (GERÉZDI RABÁN: „Balassa János éneke solymocskájáru!” ItK 1965, 691). A rokonságot és a szerző azonosságát Gerézdi ugyan csak a „Balasa Janos eneke”-re és a „Bendeó Panná eneké”-re vonatkozólag említi és vizsgálja, de „az obscén variációk egy témára” szerzőjét kereshetjük a *Sodomahöz haszonlo* kezdetű ének mögött is. Itt azonban ugyanazon szó-készlettel nem „körmönfont malackodást” folytat Madách, hanem a paráználkodás és egyéb fertelmességek bűnét ostromozza.

Sodoma egy konkrét vár képe nek tűnik. Ez legfőbbképpen a 41. sorból érződik. A szóban forgó vár a paráznák hajléka, a fertelmességek tanuló iskolája, ahol torkosság, bujaság, részegség, hazudozás honol, ahol a latorság fiai laknak. A Balassa Jánosok Kékkő vára lehet, ahol a közeli atyafiak tolvajkodnak, prédálnak, bakok módjára egymás oduját „búzlik”. A „Kronyka. etc.” megnevezte Kékkő várát, mint a hazudozások fészket, a nagy hazudozókat csak azért nem említette meg „nevenkint”, mert nem akarta hírukben-nevükben meggyalázní. A vers 17–20. sorai az ottani hazudozást kárhóztató sorokra emlékeztetnek. Madách Sodomáját olvasva a Balassa-testvérekre kell gondolnunk, akik örökösen egymás ellen acsarkodtak, egymással veszekedtek, ott ártottak egymásnak, ahol tudtak. Balassa Zsigmond halála után Rimaynak nem akaródzott Kékkőre mennie a testvérek közti nagy ellentétek miatt, minthogy ott minden összevissza megy, minden lehetetlenül történik, az összes dolgok visszájukra mennek. (Rimay levele Balassa Zsigmondnéhoz. Lásd RJÖM

405–407.) A kékkői állapotokat Madáchnak jól kellett ismernie mint Balassa Simon kékkői jószágai felügyelőjének. Elsősorban ismerhette az ott lakó Balassa János és Ferenc dolgait. Éppen Balassa Ferenc nevezi testvérét „feslett erkölcsűnek”, ő szólítja „baguli atyafinak” (Vö. VARGA IMRE: Tallózások Madách Gáspár körül. ItK 1968, 72.)

A vers 2. sorának Cleopatráját említi a „Bendeó Panná eneke” 33. sora is, a 3. sor Semiramisának bujaságáról pedig – akárcsak Cleopatraéről – a parázna életéről szóló értekezésben olvashatunk (154. lap). A 10. sor (Tokelletlenség *benned neő Nagion*) a „Balassa Janos eneke” 2. sorára emlékeztet (Siuiben szerelmem *neő igen nagion*). A 43. sor *hohár*-ja hasonló rímhelyzetben a *Jo Szerencheben* kezdetű vers 47. sorában bukkan elő. (24. sz.) Madách kedvenc szavai, jellemző kifejezései az „Alhatatlansagnak *feske*”, (12. sor), az „Jstentelenségben *merwleő Jffiak*” (21. sor), a paráznaságnak „*fekemleoi*” (31. sor), a „*feslet erkolts*” (35. sor), a „*sok fertelmesegh*” (37. sor).

A „Balassa Janos eneke” és a „Bendeó Panná eneke” „vérrokonságáról”, műfaji és stílisis párhuzamairól szólott GERÉZDI RABÁN (i. m. 690–92). A Bendó Pannáról szóló versnek Madáchtól való származását támasztja alá sorainak összevetése a parázna életéről szóló traktátus versbetétjeivel. A 39–40. sorok:

Meli nem meltő Meled fektetet,
Chiak telhessek Niers börel hiweled –

a paráználkodó gonosz asszonyt idéző m) versbetét két utolsó sorához áll közel (147. l.):

Myndeniket hiw melleje,
Telhessek elewén kessel hiwele.

(Párhuzamba állítható vele a kolligátum *Szerelemtwl chiak kaár* kezdetű énekének (47. sz.) két utolsó sora is: S Niugodgiekis ki ki kegieszenek mellin / S kittől lehet kestis chierellien hwwellin.) A buja természete miatti *dísznó*hoz való hasonlítást a parázna életéről szóló értekezés m) versbetétjében olvashatjuk (163. lap); a 32. sor *koslat* szavával pedig az *Jgag emberekel* 14. sorában találkozunk. (32. sz.)

Aránylag kevesebb szótaghiba van a *Peöngeszeét koboznak* kezdetű versben. A 16 sorból hibátlan 81%. A 3 rossz sorból 2 valószínűleg másolási hiba (a 6. sor helyesen így lehetett: Sem Tantshoz *nem* Valo; a 16 pedig: *karyában* – karyáiban helyett); a 3. sor azonban bántó kizökkenést okoz a vers ritmusából. Ami ennél a versnél Madách szerzősége ellen szól, az a kitűnő szerkezetű versből áradó egységes hangulat. (Vö. A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig. Bp. 1964, 36–37.) A hatásos ellentétpárok, a nyelvi is pontos megjelölések (*hárfazengés*, *kobozpengés*), az epigrammatikus csattanó miatt felmerül az emberben a kérdés, hogyan írhatott volna ilyen jó költeményt az az ember, akinek versei – kevés kivétellel – messze az átlag alatt maradnak.

Ajánlatosabbnak tartjuk ezt a költeményt a *Rimay–Madách-k*-ek ismeretlen szerzőtől származó darabjai közt közzé tenni. A II. kötet 1. füzetének összes többi darabját azonban Madách Gáspár neve alatt közöljük.

A II. kötet 4., illetőleg 6. füzete őrizte meg az „Oruossáagh Auagi Praeseruatiuum az Döggös Pestis halalban” című értekezést és a parázna életéről szóló cím nélküli elmélkedést. Mindkettőben „a tömérdek sok javítás, toldás mutatja, hogy itt Madách fogalmazásával van dolgunk” (ECKHARDT, RJÖM 165.)

Vizsgálódásaink azzal az eredménnyel jártak, hogy ezt a két prózai értekezést, számos versbetétjével együtt Madách Gáspár valószínűleg kész tractatusból, idegen nyelvből fordította magyarra. A kézirat javítgatásai, betoldásai, a lap alján és a lapszálon olvasható vagylagos részek nem eredhetnek a pusztán *másoló* Madách kezétől. A versbetétekben is számtalan változtatás van. Ezeket éppúgy jellemzi a verstechnikai kidolgozottság fogyatékosága, mint az egyéb, Madách szerzeményének bizonyuló verseket. A pestisről szóló értekezés első betétjében a 36 sorból mindössze a sorok $\frac{2}{3}$ -a az egynemű, a másik $\frac{1}{3}$ -a 8 és 12 szótagot számláló sorokból tevődik össze; a második versbetét 4 sorából 2 sor tizenegyes, 1–1 pedig tizenkettes, illetőleg tizenhármass.

Ugyanez a helyzet a parázna életéről szóló értekezés versbetétjeinél is. Vannak köztük olyanok, ahol a sorok ütemjellegét sem lehet megállapítani. Még a nyolcas soroknál is 20% hibás szótagszámút találunk, pedig ebben a sorfajtatában követett el Madách legkevesebb vétséget. Madách szerzőségére mutatnak a versbetéteknek Madách egyéb verseivel való gondolati, kifejezésbeli párhuzamok.

zamai, amelyekre egyes verseknél már utaltunk. Így az l), m), m'), b'), betétek meg a *Feleseget ne Végi* kezdetű (23/I. sz.), a „Balasa Janos eneke” (41. sz.), „Bendeó Panná eneke” (40. sz.) „Az gonoz Aszoni alatrol” című (22. sz.), az *Az mi lehetséges* kezdetű (28. sz.) versek között lévő gondolati és stílári egyezések.

Madách irásának tartjuk a II. kötet 6. füzetében a 170. lap után beillesztett levelek két szlovák nyelvű versét. Mint láttuk, Madách több verset fordított csehből magyarra. A Madách-lt.-ban egyik levélnek hátlapján is fennmaradt egy szlovák verse (I. cs. 12.).

A *Rimay–Madách-k.*-eknek az RJÖM-ben ki nem adott vers anyagából tehát az alábbi írásokat nem közöljük Madách Gáspár neve alatt:

I. kötet 2. füzetének 15 szerelmes versét,

II. kötet 1. füzetének *Peöngeszeét koboznak* kezdetű énekét,

valamint a „Sztregovai Madách Gáspár versei” címet viselő III. kötetben a Wesselényi Ferenc nevére szerzett verset, megjegyezve, hogy nincs határozott bizonyítékunk, hogy ezeket nem Madách Gáspár írta.

Madách Gáspár szerzeményeinek tartjuk a RADVÁNSZKY-tól „Sajo-cazai-codex III.” néven emlegetett, az RJM 109–14. lapjain közölt verseket. JANKOVICS JÓZSEF mutatott rá, hogy „A Sajo-cazai-codex III – illúzió... nem több, mint egyetlen, mindkét oldalán beírt lapív, valamint a Radvánszky által ugyaninnen közölt 1622. Margit asszony napján kelt, Madách Gáspárhoz írt Rimay-levél. E kézirat-palliumra írta rá Radvánszky a «Sajo-cazai-codex III.» jelzetet, s jelenleg az OL Radvánszky család lt. P.568. 16. csomagijában található.” (JANKOVICS JÓZSEF: „Akadtam egy picturára...” Rimay János és Madách Gáspár allegorikus versének képzőművészeti vonatkozásai. Itk 1982, 653.)

A hét főerényről szóló 2–2 stórfás verseknek és a főbűnökről szerzett 6 versikének ugyanolyan vagy talán ugyanaz a képsorozat lehetett az alapja, mint amilyenről Rimay két kidolgozásban is elkészítette az „Encomia virtutum” c. munkáját. (RJÖM 135–41.) Az „Okosság is vette kezében tükörít”, „Mérő serpenyőjét igazság is tartja”, „Az égben emeli az ő két szemeit”, „Fösvénység is járul az második rendben”, „Negyedik rendben látod az oroszlánt” kifejezések világosan képleírásokra utalnak.

A hét főerényről szóló Madách-versek és a Rimay-költemények tematikai rokonságából és kifejezésbeli párhuzamaiból nem következtethetünk arra, hogy esetleg Rimaynak egy harmadik feldolgozásával állunk szemben. Madáchnak a jellemzője, hogy szívesen vesz át máshonnét gondolatokat, kifejezéseket, szavakat. (Vö. a Cato-disztichonokkal kapcsolatban mondottakkal!) A versek formai kidolgozottságának fogyatékosága Madách szerzőségére vall. Az 56 sorból a tizenkettes sorok száma 42 (75%), a többi 10 és 13 szótag közt váltakozik. A ragrímek mellett itt kevesebb, de éppolyan gyenge asszonáncot találunk, mint Madách egyéb szerzeményeiben.

A főbűnökről szóló versikék az előbbi ciklus ellenversei. Csak hat képről szerzett azonban Madách verset, közülük a „Superbia” (16. sz.), „Auaritia” (17. sz.), „Inuidia” (18. sz.) és a cím nélküli – a henyélésről (19. sz.), a haragról (20. sz.), a mértéktelenségről (21. sz.) szóló versek sem nyerték még el végső formájukat. A harmadik és ötödik vers még ki nem javított fogalmazvány fől sorokkal, a kétstórfás szerkezetbe bele nem férő többletsorokkal, az ötödikből pedig csak egy töredékes verszak készült el. A hetedik főbűn versbe szedését meg csak éppen elkezdte: „Paraznasagh hasonlo”. Alatta tollpróbák láthatók, többek között: „Rimmaj”, „Rementelen maar.”

Közülük a *Reszezes embernek chegere* kezdetű versike 5–8. sora a *Borral, szerelemmel ha lehet* kezdetű catói mondás 17–20. sorainak az átvétele.

Az *Invidiá*-ról szóló 8–10. sora:

Mikoron sziwiben Irigisegh vér fezketh,

Foniasia, apastia az niaualias testet,

Jo szerencheienek kiwania el vestet

„Az gonoz Aszoni alatrol” 2–4. sorainak a visszhangja:

A koron gonosag Siuibén weér fésket,

Atkozá, Sidgia niawalias fériet,

Kiwania Segennek egi oraban vestet.

Ezek és egyéb, idézni már feleslegesnek látszó nyelvi párhuzamok mellett a versek Madáchnál szokásos formai kidolgozatlansága is az ő szerzőségét bizonyítja.

Valószínű, hogy a *Rimay–Madách-k.*-ek darabjain, a Madách-It. egy szlovák nyelvű verstőredékén kívül egyéb írásai is voltak Madách Gáspárnak. Egy dátum nélküli levelében (lásd alább közölve) maga tesz említést „egjnehani enekeczke”-ről, melyeket csehből fordított és leveléhez csatolva elküldött az ismeretlen címzettnek. ECKHARDT a levelet egy 1631. december 11-én kelt levélre készült válasz fogalmazványának véli (RJÖM 168). Ezt a kelteztést azonban nem tudjuk bizonyítani. Talán túlságosan korai is lenne, ha Madách Rimay halála után ilyen rövid idő elteltével már írásának sorsáról panaszkodnánk. Gondolhatnánk arra is, hogy a fordítások a Czobor Anna nevére készült énekek [1636!]. Madách ugyanis több ízben leírta magának szerzeményeit. Legalábbis egyes verseinek két példányban is ránk maradt másolataiból, melyek mindegyike tisztázatlan tetszik és nem fogalmazványok (pl. *O tsalard wilag, Nagi Jsten aiandeká*, „Az gonoz Aszoni alatrol”), erre következtethetünk.

Madách tervszerű másolatgátását bizonyítja, hogy megvolt neki Rimay 37 énekének a sajtókész másolata. A gyűjtemény sorsa egyben a Madách-másolatok egy részének sorsát szemlélteti. Az énekek elvesztek, csak az argumentumok egy részét őrzik a *Rimay–Madách-k.*-ek. De csonkán jutottak el hozzánk a kódexben a szerelmes versek is. És a szétszóródás lett osztályrész a Rimay-féle *Balassi-Epicidium*-nak is, melynek lemásolásához Madách kétszer is hozzáfogott; a kézirat egy része Esztergomba került az Ipolyi-hagyatékba, más része pedig a *Rimay–Madách-k.*-ekbe. (Vö. JENEI FERENC: A Balassi-hagyaték történetéhez. ItK 1966, 188–89.) A szétszóródás, elkallódás sorsában Madách saját írásai is osztozhattak.

LEVELEI, IRATAI

Madách Gáspár keze írásában szép számmal maradt ránk peres eljárásokkal kapcsolatos ügyiratok. Ezekből a hivatalos iratoktól eltekintve azonban olyan irat vagy személyes levél, melynek életrajzi jelentősége vagy irodalomtörténeti érdekessége volna, csak kevés ismeretes.

Ilyen az a dátum nélküli, ismeretlen személyhez szóló levélfogalmazvány, melyről fentebb volt szó, s amelyet RADVÁNSZKY BÉLA is (Sztregovai Madách Gáspár versei. ItK 1901, 130) az 1631. dec. 11-én kelt, Rimay haláláról és hagyatékáról tájékoztató levélre készült válasznak tart. (Kiad. Ipolyi, Alsó-sztregovai és rimai Rimay János államiratai és levelezése. Bp. 1887. 357–58; hasonlóan ECKHARDT, RJÖM 166.) Egy másik rövid levele sógorához, Ráday Andrásához szólhat 1633-ból. Ez azt mutatja, hogy Madáchnak Balassa Simonnal már ekkor kapcsolatai voltak. (Kiad. hasonlóan ECKHARDT, RJÖM 162.) Kiadásra érdemesnek tartjuk azt az 1637-ben keletkezett memoriálét, melyet nényének és sógorának újabb jószágkövetelésére készített önmagának emlékeztetőül vagy ügyvédjének instrukcióképpen.

1. Ismeretlen személynek

Szokat Törödweén elmemben, kegyelmed io hire S.newe felöl walo Tudakozaszomban. S. mi kepén lehetne modom lewel által waló kegyelmeddel mint egi Szembén letelem. S. nemis Twrhettem, hagi kegyelmedett irraszommal meg nem Találnam, Azért Sincere Amicé et Frater mihi Charissime, Sziwem szerint <akarnam> kiwannam há oly helliüt akadhatnank eguee, az hon én kegyelmedett egheszéghes allapatiaban lathatnam, es kegyelmedell sok rendbelý dolgokrul beszelget néek, mert Vgianis az, az giönörwszeges allapat az hönn igaz baratszagos emberek, io Akaro Barattiókot, és Attiókfiat. egheszeges eörwendetés <egheszeghben> Alapatban lathatiak. S. hire newe teriedezesenek Viragoztatásawalis halhattia eletet Eddigis lewelemmel meg Talaltam volna kegyelmedet, de bizónios odá menneő emberre nem akadhattam, ký lewelemet kegyelmed kezében praesentalhatta volna; kegyelmedis penig idegenszegét mutatwán mi hozzanak szégheni Attiafiához, sem Vzenetiwel. Szem leweléwel meg nem lattogat, az kegyelmed szolgaiatirá nem ébrezget, bennünket. Holot halwán bizóniosz emberektol kegyelmed bechwéletes elmeiének hatható eelés woltat mind magyar szóknak ky mondaszabán. S. mind penig iraszanak Tudomaniaban, Akarnam ha kegyelmed az mi szégheni istenben el niugot Rimay Janos Attiankfiának neminemeo io hire Newe, S. Jraszának Vilagoszitaszara waló Teriedezést es elemedést áthatna, S. Tamazdhatna, .S.

Jzasto elmeie⟨nek⟩bol walo iraszának munkaia, feledségben Szemmiszé ne iutna, orszagunkban mert it immar. mi Taiunkon igen haniatlaszra iuta .S. munkaiának, fontos, Szeep, Magiarszagál folio. elmeie bagiazto ékes írásza, S. oly emberekis forgadtiak immar iraszit, az kýnek elmeiének chekely wolta; némis érdemlene, S-nem hogy az olvaszasra kezebennis wehetne, nem ertweén, esében sem weweén, beólch iraszának magiarszagát, de iob wolná hogy Tawul kerwlné .S. feketieő Sint ne adná. S. razná iraszará moodnélkwl walo olvaszasawal, mint az Santá ló előb előb botlaszawál labaiwal walo sárban lépészének feczkendesewel Tisztá seép ekés Tudomanio iraszát szarószitana. S. homalioszitana, rebbegeő olwászászawal, Bizinioszón irhatom kegyelmednek. hogi oly meg buszult elmével wagiok.az iraszinak Tekozlaszy felöl, chiak meg nem epést élmemnek Töredelmeszeghe, holót latóm szegeni Attiankfianak egiszter smind, mind Tiszteben. S. mind Jrászának ekéseges Voltaban meg halni S. nemis remenlhetek. hazá.S. maradeky keözzwl hogi iraszará is gondot wiszeluén Vilagoszagrá walo Teriedezeszt adhatna, Mind azon altal egj iraszoczkaiat kapwán kezemben, le irwán kegyelmednek lewelemben includalwán meg kwlđóttém, Mint kesergi legien Szégeni Attiánkfia, fiaczkaianak Janczikanak halaláát. es werszeiwele mint ekesgesse. Hogi penig kegyelmed én felolemis oly itiletben ne legien hogi chiak henieszben Teólchem időmöt, im egnehani enekéczkét ki két meg fordítottam ché nelwbeöl kwltem kegyelmednek,

(Madách-lt. 1. cs. fasc. I.)

2. Sógorának [Ráday Andrásnak?]

mint io Akaro Sogor Vranak. Isten Szok iokal Aldgia meg kegyelmedett. Tegnep Jrtam ... az pinz felöl hogy ký kwldene, kelechennék, és podluzannak ký waltaszara de minthog... költ nem tehetek rola, Mosztan. ennekem teób nem kiwantatnek hanem.szaás Taller. Balassa Simon Vram. kéré teólem Szaás Tallert, Walameli Jossagát akaróm azt ádgia nekem. Ebben minekunkis kaart ne tegien, Minthogj Polichná io Arpás hely a' mellet Niolcz ember wagion ott. azt akarnam meg wenni az Vrtol. az pinz kegyelmedeke meg leszen. Há penigh diuisiorá keel az dologh. awalis ám baár ostozón kegyelmetek; en abban nem lessek Contrarius. hissém az Vtannis kelechent ký walthatný. Erre ennekém kegyelmetek bizónios walasztot adgion, hogj Tudgiám magamot mihez Tartanom mert mostis it Wagion az Vr embere nalam, az pinz Veget Szok kaart tessén kegyelmetek minékünk há kegyelmetek az szaás Tallert ide nem ádgya Josság' meg utelere, Ezell Isten eltesse kegyelmedet: Irtam Also Ztregowán má Czotörtőkon Anno 1633. Kegyelmed ssogorá ssollgall.Madach Gaspar ...szistakott oda kwldóttém kegyelmednek

(Madách-lt. 1. cs. 11c.)

3. Memoriale

1. Az mikor Istenben el niugót Aszoniom Aniank ki mult ez Vilagból, ném hagjot niugodnank.¹ az Sogór Radaý Andras vram. haném az Jossagótt. kezében kelleth ereztenunk. Kowaczit. es Dewechert. az Szegeni Isténben el niugot vice Ispanünk Pethő Thamas vram altal, birtá mind pacifice. Contentus volt véle az Ió Hugünk Madach Sophia. Hanem az Vthan, hogj az Hugunkott Madách Annatt attuk ferhéz Trombitas Janos Vramnak, fel ingerlette. eő kegyelmitis. Jüttek ide Also Ztregowara. kertek ismeth hogj az Jossagott diuidalliuk ki ki. az feleszeghe kepeben szolottanak; es vegeztenek velünk, Akór mind az kettőnek ki adtünk rata Portioioikat. Adtunk Radaine Asziniomnak Darochban kett [?] ház heliet. es fabianfalvan negied Részt. Trombitas Janosne Aszoniynak adtünk Darochban. Egi Nemes vlest, es negj haz helt. Iobbagjostull Fabianfalwán egj Reszt, vegezuén illien forman. melj vegezessén Contentussok voltünk mindanian, Conditioik penigh illienek voltanak kozőtünk, hogy há valamelikünknek holta Történik Sine herede tehát mind az Iossagh. kit Leani agotis nem illet, ossollion kozóttünk. egjaránt, ezen Contentusok léwén. Birtak az Iossagótt pacifice. az veghezes szerint, decedente az hugünk Madach Anna: Trombitas Janos Sogor Vrunk mindjarazt ki erezette az Iossagott kezebeöl, kezünknel leween sohá ném hagjot niugodnánk Sogor Radaý Andras. hanem az Veghezes serint ki adtük az eő kegyelme Reszet. Adtünk Darochban. kett haz helliet es fábianfalwanak harmad reszet ky nem illette volná Fabianfalva hanem abbol az Porciobúl chiak harmad részeczke, de mj az igaz Attia fiui szeretetet megh

¹ niugodank

Tartvan, ki adtuk eó kegyelminek. Ezell Contentusók voltak. birtak pacifice az Iossagott Negy awagj Eótt Eztendeigh. percipialtak Iówedelmit, nemis Contradicáltak, az vegezesnek sem coram Comittatu. sém in Conuentu, hanem most az el múlt eztendőben. hozótt egi diuisionalis mandatumott reánk Palatinus Vrunktól eo Nagyságotull. hogj diuidaltassek az Iossagh kozótünk. <hollott> hollott mind Tizen Eótt. awagj Teób Eztendeigh birtá pacifice. Iówedelmit percipialta. mostannis az Iossagh kezenel Vagjon iówedelmit percipiallia. chiak igj molestál indebite benünkett.

2. Kówachj az meliet kezeben erzetetünk. nem illiet [!] Leani aghat, Miuel nem az mý Eóregh Attiank requiralta, sem attiank. hanem Madách Geórgj az segheni Eóregh Attiankkal ki egy volt, vgj szalott az Iossagh az Attiankrá, meli kowachj Iossagh precise chiak fiú Agat illet, az mint Tripartitumnak T. Tartia. S. nemis adott abból az Iossagból chák egi Talpalatni földetis. Leáni agnák az segheni Attiank, de mj aztis kézeben erzetetük igaz Attiafiu szeretetebeól. Miuel penigh, azón io veghezest. Radai vram fel bontotta azt az Ióssagott sem akariuk kezenel hadný. hanem elni akariuk [!] szabadszaghunkkal. es Igassagunkall

3. Az mi penigh illethj Borrit es Somolliat, azis nem illethj Leani aghát, kit Comprobalnj akarunk. Lewelekkell.

4. Alsó Ztregováy Iossagott az mi illethý. bizonichá megh primum et Ante omnia, hogj Leani agát illeth. hol megh bizonittia. ostozek awal az Ressel. es anniban az mint Rimay Vrammal volt ostál. azokkal az haz helliekell, elsőbet le tewén az költszaghünkett, az kit költótünk. az Octauakra. es kit adtünk Forgach vrnak eó Nagyságának miuel mi oly Iossagott adtünk eó kegyelmenék, hogj chiak pacifice birta. iowedelmit percipialta, az pérre nem költött semmitis

(Madách-lt. 3. cs. fasc. V.)

A Memoriale verzóján folytatólag más kéztől származó latin nyelvű írás olvasható. A lap alján későbbi feljegyzés: „Instructio Madachianorum Procuratori Contra Radaianos.”

PRÓZAI MŰVEI

1. ORUOSSÁGH AUAGI PRAESERUATIUM. AZ DŐGŐS PESTIS HALALBAN:

[89:] Contra Vim mortis, non crescit herba in hortis Szem flastrum, es Seminemeó fűweknek giükere, meg nem orvoszalhattia, sem giogíhattia, az Embert. hanem az te Szent Jged:

Vram, az te kezed előtt, el nem rőitőzhetýk. szem el nem futhat szenký Eccle: Cap: 12:

B. Augus: in Trac: supra: Johann: 49. c: II: Mortem carnis omnis homo timet, mortem animi pauci

a)

1. Minden ember halaltul feél
Resket szíue nagi felelemmel,
Hogi hamar világbol ký keel,
Hogi Gazdagsaghá ingien marad el,

5   2. S: Giótri elmejet sok gondolattal.
Fohaskodwán Siw beli Banatall.
Giermekire nez nagi Siralommal.

3. Eórkök halalrol nem gondolkodik.
Jzad fárad, ladaia rakodik.

10   [90:] 4. Az halal minden felé el éér
Ha indul sohonnet Visza nem téér.
Gazdagnak segeninek egi arant méér
Az mindén embernek Holtaban béér,

---

4 [Előbb:] Gazdagsagha hogj 6 [A beli beszúrva.] bana<tok>all [A ta szótag beszúrva.]

- 15 5. Reõuid életwnknek minden oraiát
Az Jsten biria .S. adgia hataráát
Halal kezeben latiuk az kaszát
Kinek nem kerülhattiuk el fulankiát
- 20 6. Nem gondol nagi hegien Epitet Varakkal,
Warászokban leweõ Aranas hazakkal.
Mindent egiarant az halal meg talal.
Be ferkezik eõ horgas kaszaiawal.
- 25 7. Jffiat Swzet, és giermekeket,
Le kaszalwán, mind az fvwueket,
Labrol le citi Szép eõz veneket,
Foldben teteti hánia S.feieket.
- 30 8. Mindennel vagion eõ neki igie
Szenkinek ninchén oróke frigie
Jffiu, Veén ember bár azt el hidgie
Chelia érkézwén hogi mindent Vigie
- 35 9. Ereie teried minden felee
Visza nem Terit chaszar lewele
Papa Bulaia szem eõ Miszeie
El Jár Tisztiben rakoszik keble,
10. Boldogh embernek az halal Aalom,
Nemis rakoszik ráá bwnõs halom.
Lelkibén nem les Semmi artalom,
Ábrahám kebeleben less niugodalom.

[91:] Honnet, inditathatýk, es miczoda. ezkózókból Sarmazeek legien az Pestis.

Ez wilagón leweõ emberek szok féle gondolatban Voltanak, honnet es mibeõl tekerheszek ký legien, es Sarmazhaszék S- miczoda influentiakból az deõgõs Pestis, Nemeliek igi okoskodtanak, hogi az Pestis származék, az Eeghy Kõdõkbeõl, es feoldnek Nedwes parakból, Nemeliek mondottak lenni az Ehségteõl, es az feõld alat walo Selek rekédésziteõl hogi származéék.

Azon kiwül wagione meeg oly ezkóz, kiból származhaszek az Pestis

Nemeliek az arniekhoz kapwán, awagi az fvwstõtth akarwán kapny az falokon, mondgiak hogi az meleghe keõdõknek influentiakból. származeek, de ez elenbén meg newety egi Asztronómus eõket; mondwán, Jo Baratom. az te Attiadfiáidnak, veszedelmes. Alapatiok felõl iõwendõls ex constellatione Planetarum; magadnak penigh meg nem iõwendõlhetted. hogi az etelteõl leszen meg fuladaszod.

Jobban elmelkedett, egi neminemeõ Doctor, mikor kezdet volna elmeiewel vizgalni, az Pestisnek Jndulatirol es Származó okairol; honnán legien eredetí, illien orátiot mondot. Cum in Vltiore harum rerum. investigatione subsistere cogamur, fateamur, quod res est, aciem mentis nostrae vinci ac Superari [92:] operum diuinorum excellentia et Maiestate. Az az, Az meli dolgokat my élmenk meg nem foghat, arol my ne teõriunk feiünket, hanem hadgiuk az Jstenre.

Az Poghaniok, mikoron lattak, es szeminemeõ okon meg nem Vestigalhattak honnet szár-

16 [A másoló a sort áthúzta. A fõszövegbe az értelmi összefüggés miatt vettük fel.] 19 [A sor után:] <Iffiat Vénet, egiarant le kaszál> 20 [A sor a lapszélre írva.] halal <le kaszál> meg 21 [A sor a lapszélre írva.] 22 Jffiat <es Venet> [Swzet beszúrva; és javításként ráírva a kis szóra.]

mazeek legien az dogh halal, Egienleő akaratbol, egy Vnnepet rendeltének, melliet Charitasnak neveztenek, es azt a' Joui Servatori, es Junonak Senteltenek.

Mellik az igazi eszköze, és Sármazó oka az Dógh halálnak.

Ez kiwaltkeppen. az mint Moizes 5. Köniwenek. 24. reszeben: mondgia: Hogiha az te vradnak Jstenednek. parancholatiad még nem tartod, es Serzesit meg nem almazod: etc. Boczát az vr read dógh halalt, es pustaszágot. Jsmég 15. Reszeben azt mondgia: Meg sebesit az vr tegedet. Mergés kiliszekkel, teteteől foghwa talpaiglan kit meg nem giogithacz. Vgian azon Moyzes. 4. köniweben. 14. Reszeben Jria:¹ Meg verem eeket dóg halalal es el vesztem eeket, Hogj ha te nem engédes az te vradnak Jstenednek beszedenek hogi meg őrized es meg tarczad minden parancholati, es rendelesit, melieket en parancholok ma te neked, Boczat az vr te read atkot romlast es veszedelmet mindenben valamit kezdés vagi czelekeszel mig el nem Töröltetel, es giorsasagal² el vest, az te chelekedetidnek gonozságaert, Hozad ragáztia az vr doghhalalt, mighlen meg³ emést tegedet az foldról Mos. 5. kóni: 28. reszeben

[93:] Amós Prophetais illien keppén szol Jstennek ihlesse által, az eő iraszának 6. Reszeben: Még eskwt az vr etc. az eo eletere⁴ es meg leszen:⁵ azt mondgia az Seregeknek vra Jstene hogi ha Tiz emberek maradnanakis egi hazban, meg hálnak Es mi koron walakit az eő baratia fel veszen áwagi az Témetőre hogi vigie annak tetemit az hazbol, ha annak azt mondangia annak az haznak szomszedgia vagione meg valaký teób az te hazadba azt feleli az, ninczen.

Miczoda az Deögh halal.

Jstennek Osztora: Psal: 89:

Jstennek Nyla: Psal: 91:

Jstennek Fegiuere: 1. Paralip: 21.

Jstennek keze 2. Kiral: 24: Meli az bŰneőkért az emberi Nemzetet bŰntety es ostorozza,

Hogihá Jstennek keze az dógh halal keletike előtte el futni

Sintén oli hasznós foganatia wagian. el futasnak,⁶ auagj röitőkezesnek⁷ az halal előtt, mint az mý elseő Attianknak Adamnak. es Euanak, paradichombán leweő Jstennek semei előtt waló el reitekezésék. Mindenüt az Istennek hatható [94:] szaganak, tériedeő ereienek hatalma, meg talalia az embert,⁸ ha szinten ez Vilagon⁹ waló minden reitekeő Sögleteit fel keresznes, es azokban be szallananakis, Mert azt mondgia az vr. Amos Propheta által, 9. Ress: Nem Saladhat el vgiomond senki, az en Sinem elót. Ha az föld ala Szaal, onnetis az én kezem kj wonsza, há az Menieknek magoszagabán mennenekis onnetis le rantom, há penig el röitőznének az karmeli hegienek teteiebennis, ottis fel kereszem, es el viszem onnet, Hogi ha el röiteőznenek az en szemeim elót az Tengernek méliszeges fenekyre, meg parancholom az kigioknak, hogi onnet kj mardoszák, ha penig fogsagrá Vine őket az ellenszég, ottis meg parancholom az Fegiuerne, hogi meg emesze eóket, es forditom az en szemeimet, nem az eő Jauokra, hanem az eő weszedelmekre,¹⁰

¹ Jria <Bochatok read deögh halalt, es el Sellestlek, minden fele, etc. es meg leszen:> [A főszöveg az Jria-tól a bekezdés végéig a lap szélére, illetőleg a lap aljára írva.] ² giorsagal ³ [A meg ráírva el-re.] ⁴ [az eo eletere beszúrva.] ⁵ leszen <hogi ha megh marad Tiz Szemeli egi házban, meg hálnak, es ha Valameli attiafý akarna azokat el temetni mond annak az ký az szegletben el röitőtte Volt magát Vagione Vgi mond meegh teób te weled az mond, nincz vgiomond.> [A főszöveg a bekezdés végéig a lapszélre írva.] ⁶ [A futasnak-ból a nak beszúrva.] ⁷ [A röitőkezesnek-ből a nek beszúrva.] ⁸ [az embert beszúrva.] ⁹ [A Vilagon javítva Vilagnak-ból.] ¹⁰ [Ugyanez a rész a lapszálon:] Nem Salad el ő keőzŰleők, az ki ell akarna futni, meg sem menekedik az az ki meg akarna menekedni, Ha az földnek giomraba ásznakis be magókat, az en kezem onnanis ki hozza, oket, ha az eghbe hagnanakis fel, onnanis le Vószom ökét, Ha az karmelus tetéien roitoznenekis el, onnanis elő kereszem ki Vonnam ökét ha az en szemeim elót az tenger fenekébe röitoznenekis parancholok ottis az kigionak. es meg maria eeket, Es ha az ellenszegek elől őket fogsagra viszikis, ottis parancholok az fegiuerne, el forditom az en szemeimet, Veszedelmekre nem iauokra.

Szent Daud Prophetais igi Enekel, az eő 49. Psalmusaban, vram howa menniek az te Lelked¹¹ elöl, es az te orczad elöl howa futnék,¹² ha az¹³ meniegben mennekis, ot Vagi, Ha¹⁴ az koporsoban wetemis agiamot, ottis ielen vagi Ha ollian Sarniam wolnais, mint az hainalnak, es az Tengernek vtolsó hataránal laknamis, Odais az te kezed vine engemet es az te iob kezed meg fogna engemet, [95:] Ha azt mondandomis, talam az Setetszegh el fedez engemet, az Setetsegis vilagosag leszen en körniülöttem.

Minden kor keletiké az dőgh hálalnak helieitől eőrizkedni

Hogi ha olý weszedelmes heliek, kik az Pestisnek dögös Selleitől meg Vadnak wesztegetwe, az te okoszagot szerint meg oltalmaskodhatol¹⁵ tőlök az¹⁶ Szent Jras maast mond. holot igi irr: Moyses.¹⁷ ... Reszeben: Mikor az vrnak haragia ki ment Jmmaris el kezdeteodót az dög hálal, meliben 14 Ezer es het szaas ember holt meg, es moizes alot. az holtak között

Hogi ha az Viz, es Tűzek¹⁸ weszedelme elöl ký terhet az ember¹⁹ Meniwel inkab, az dög hálal weszedelmenek elöte ký terhetnek.

Wizet, Tűzet, meli elötted wacion Szemeidel lathatod de az Istennek el löth nilat, ký read Iőwendeő, melj időben ióhet read nem tudhatod mert az Istennek hatalmanak ereie meg vizgalhatatlan, [96:] Jezus Sirach 2. reszeben iria, Áz Jstennek el löt nila elott szemmi keppen el nem mehez,²⁰ Valami ió te read. vedel örömeszt, es az te meg alazasodnak²¹ el változaszát remenlied hősü tőreszel. Mert mely Nagi az ő hatalmas Volta, őllian nagi az eo irgalmasagais.²² Mert iob az Istennek kezében esni hogi nem az emberek kezebe²³

Minden kor Vacion az dög hálal.

Áz dőgh hálalnak meerges nila wacion az keődnek bődös szaganak selletiben. De az vr Isten bochatia az eő Nilát, nem az keodós Ideő.

Mond az Jsten: Ieren[!]:9. Res: Meniéték az Varas altal, es öllietek, az te szemed egikenek se engedien se koniörwleön, Venet Iffiát Sűzet, kis Giermeket öllietek mind addigh, de az kin Legi volná ahoz ne iarúliatok, az en szentszegemnek hellieteől, kezdgietek el.

Ki oltalmazhattia meg magát az Jstennek el löt Nilatol.

Mindén ember az meg oltalmazhattia magát ký eő Szent²⁴ feőlségében weti remenszégit, es buzgoszagosan, minden nemeő dolgaiban, aianlia, es heliheztetý magát. keőniörgesnek altala. Psal: 91. Res: Ne fellien az eyely²⁵ retegestől. es az napal ropuleő Niltol. Az Eczaka kegietlen dogtól es az deelben pustito dög hálalot, Ha el esznek meloled Tiz ezerenn²⁶ es iob kezed felöl Tiz ezerennis mind az Altal te hozad nem keozelget, Nem illet teged az weszedelem, es az ostor nem keozelget az te hailekodhoz [97:] Mert ký az Istenben walo oltalmazó S. hatható ereiben bizik, S heliheztetweén igaz hitinek walo remenszégit benne. azon ember az Meniei Fölsegnek gionörw haylekabán lakozik.

Moyses, mikor az Madianitak ellén valo hadakozasban es welek walo harcolasban, kőniörwgn, fen tartotá eőszwe tewen kezit addig meg nem giőzhettek az Madianitak Jzrael Nepeet de ha, meg lankadwan,²⁷ le erzettete az kezét mindgiarazt megh keztek wérni az Jzrael nepet, 2. Moizes:

¹¹ te <Sined> [Lelked beszúrva.] ¹² [es az te orczad elöl howa futnék – a lapszélén.] ¹³ az <egre fel Mennek-is> [meniegben mennekis beszúrva.] ¹⁴ Ha <setet koporsoban vetnének agiatis, Jelén vagi, Ha wennek magamra, az Napnak> ragiadó Villaminak fenieszegeteől walo Sarniakotis, es mennek az tengernek tulsó reszeinek Szögletübennis, odais az te kézed Vitetne, es az te hatalmadnak ereie meg előzne, [A fősözveg a bekezdés végéig a lap aljára, ill. a margóra írva.] ¹⁵ [A szóvégi l k-ból jav.] ¹⁶ <De> az ¹⁷ [A szám részére üresen hagyott hely.] ¹⁸ Tűz<n>ek ¹⁹ [az ember beszúrva.] ²⁰ mehez <Boczaszad es tegied magadot. az Istennek kezere> [A következő mondat a lap szélére írva.] ²¹ alazasodnak ²² Mert <az minemeo> mely [beszúrva] Nagi az ő [beszúrva] hatalmas <Jsten> Volta [beszúrva] ollian(ok) nagi [beszúrva] az eo <kegielmesegeis> irgalmasagais ²³ [A mondat a lapszélre írva.] ²⁴ Szent Zent ²⁵ e(1)yely ²⁶ ezerenn <is> ²⁷ [A meg lankadwan beszúrva.]

17. Res: Melj szokaig vram, az te Kegielmes Sarniaidnak Tollawal be fedezel minket, oly Szokaig, meg menekedel az dögös Pestisnek Mergeteöl, ha azoknak samabol waló wagi, meliben el valasztot az vr Isten, Az halalrá meg kel halnod, ha penigh nem Vagi azok keöze waló, meg nem hals, ha sintén Ezer holt Teszt keözöt lennelis Mert heabá feel az ollian ember az halaltol kwlseö keppén há belseö keppén az eö gonoz lelký eszmeretit, erzette,

Talaltatike az O Törwenibe, hagi az Aer, tamaszthate dög halalt,

Az Jstenfeleö embernek sem az keöd, sem az dögös Aér nem szolgál, veszedelmere, awagi halalara. [98:] Mert ha az eteltis, kit magadhoz weszes Naponkint, S.orankint, az te tesztednek, erősziteszere, Ha Istennek ákaratia az, hagi teneked, halalodra szolgálion meg chelekedheti eö Szent Feölsege, minthogi mindenható, az eö hatalmanak Szenki nem alhat elenne, de hagi talaltatnek az Szent Irazban oly hagi erősziteönek es el hitelre méltonak lenni az keödnek ereiében az fel nem Talaltatik. Mert az Istennek vya, es keze az. Lewite: 26:

Minden kor nagi felelem vagion ot, az hon Pestis vralkodik.

Legio io Bizodalomban; es magadtol wezd el az giermeký feelmet, Mert az Magaszaghban lakozo vr, az eö Szent Akaratianak Sarniaiwal be fedezet, es az eö Szentszeges²⁸ kezeinek Tollaiwal tegedet be takart, Psal: 91: Az eo Sarniaival fedez be tegedet es az ö szarniaý alatt leszen oltamad, pais az ö igaz igirethý.²⁹

Mond az Vr. Ezaiasnak.49.Reszeben. En tartolak meg az te Öszwlt veenszéghe³⁰ meg oltalmazlak es. Sabaditlak tegedet,

Ahoz eö Szent Feölsege az eö Eörizeö angialat adgiá meléd, hagi oltalmazom tegedet, minden nemeö Veszédelmes Allapototban chiak hagi minden remenszegedét S. bizodalmodot vetned eö benne.³¹ Mert megh parancholta az Angialinak te feloled: hagi eorizenek tegedet [99:] minden te Vtaidban, Taborul wagian az Istennek angiala azok keörwl, kik eö Szent Feölsegeteöl felnek, es³² meg sabaditia eöket az eö igiekben: Psal: 34: v.18: Az Istennek angialanak örzeszeben te ne legý ketszeges, mert az Isten. megh parancholta hagi az eö parancholatiaban, Swntelen el iárianak, es azokat makula nelkwl telliesziczék, Hagi ha az vr Istennek angiala az Egiptomban walo Jzrael nepe lakaszakort, el ment az ház melöl, meli haznak³³ aytaiá felet felseö kwsobén es az ket melleken volt meg kenve az Baraninak werewel, Exo: 12. ver: 23: Hat meniwel inkab. az dög halál nem árt annak, ký az Artatlan Barannak, vrunk Iezus Christusnak werewel, megh vagiunk moszwa és waltatwa, S-minden bñneinkteöl. ký eö benne bizik: hitnek általa meg Vagiunk Tisztitwa.

Orwoszaggal, az dög hálalban elhetneke.

Tistelled³⁴ az orwoszt az Swwksigne okaert mert ötet az vr teremptete, Mert az vrtol wagian az orwoszag, melliert még a' kiraltolis diczirtetik. Az vr teremptete az feoldból az orwoszagot, annak okaert az eszes ember attol nem issoniodik [100:] De ez ellenben, iol meg oltalmazd magadot, hagi legh elseöben az orwoszokhoz es Buuós Baios Aszoniokhoz ne folliamodgial, hanem az te vradhoz istenedhez, keöniörgeszed által folliamodgial eötet hýad Szegitszeghwl, minden nemeö niawalaidben. es Nehez .S. keszerwes betegsegedben, Jgi czelekedet ama Isten feleö Ezechias kýral ký mideön, meg betegült volna. fekwéen kóór agiaban, az vr Istennek keöniörgeöt, es az vr meg hoszabitolá az eö Estendeinek Samát. Vizsontagh az ký veti az Emberekben az eö remenszégit, es nem az vrtól Varia betegsegebén waló meg giogiulaszát, Az mint chelekedet, Azá kirali betegsegebén hagi az emberekbén vetwén, es kereszwn giogiulaszát, 2. Parali. 16: Res: Az kiert az vr Istén meg Vettete. meg nem aldwan azon orwoszagót nekie meliben megh kelet halni,³⁵ Azokal se ély meliek megh

²⁸ Szentszeges ²⁹ [Az utolsó mondat – a Psalm 91. utáni – a margóra írva.] ³⁰ Veenszégheben ³¹ benne <Meg parancholwán angialanak hagi> minden te Vtaidban meg örizenek Psal: 91. [A mondat második felét a következő oldalon Madách elfelejtette áthúzni.] ³² es <oltalmaz> ³³ haznak <kilinczet awagh Sarkat meg kenwén> [Az aytaiá felet ... kenve: a sor fölé beszúrva.] ³⁴ <Nem kel meg wetni az Jstenteöl rendelt orwoszagot, mert az vr teremptete feöldet es orwoszagot, az ember meg ne Vtalia> azt Jezus Sirach keoniv: 38: Resz: [A Tistelled-del kezdődő mondat a lap aljára írva.] ³⁵ [A nekie meliben megh kelet halni a margóra írva.]

tiltwa wádnak az vr Istenteöl, Balwaniokhoz waló futamodassodban, es szegitszegét kerészesében, vgi chelekedet, Ochósias kirali, kereszwén orwoszagot, awagyó oltalmat, Belzebul. Akaronbeli Balwanitol Mellíert az vr Isten meg haraguwán igi hagia mondani nekie propheta által. [101:] Awagi ninczene Isten Izraelben, hagi kwldes az Belzebul Akárombeli Jstenhez, Azert ez Agiadból fel nem kéls, meg kel halnod, 4. kiralj konj: 1. Res:

Igi hát gondolkodwán, az Istennek Osztora Sinten Vgi iő, az Isten felőre mint az Istentelenre.

Nem ok nélkwl wagian az, Mert mind az Jsten felő, S. mind az Istentelen; hálándó Embereketől Szwletetünk,³⁶ Eredendeő bwnben, az halal egi arant el Jaár S-ninczén abban szemmi kwleönbözés, de mikor meg kel halni, es ez Arniék világból. ky kel keölteözni, az Istenfelonek, es az Istentelennek abban wagian nagi keölőombszeég, Mert az Isten féleő embernek az halal³⁷ által waló ky költeöztesze Attiaý ostorozas szerint wagian, de az Istenteleneknek veszedelmes osztorá, melj szolgal nekik örőke waló veszedelmeknek kiniara, Az Istenfeleők, ki wétetnek ez vilagnak hizelkedő, chalárd, Alnokszagnak Tanuló oskólaiatol, kiwált képpén waló Istennek akaratia szerint, hagi ne laszanak, Jstenteleneknek iőwendeő romlaszokat, de az Istenteleneknek az eő ez wilagból waló ky keöltozeszék, Istennek haragianak Jtleti szerint wagian, meli reaiok Iowendeő Jstennek keméni Swlios osztorá³⁸ szerint Az Jsten feleoknek az halalok az vr Istennek Sine előt igén hasznos, de az Istenteleneknek, S. keszerwes es Atkozot, S. weszedelmes.

[102:] Hat en mit chelekedgiem az dögös Pestisben:

Jllien orwoszagót keresz. es Tarczad, az magad betegsegenek meg orwószlaszara; az halalban waló keszwletedben.

1. Elseő. Az te vradot Istenedet fellied .S. rettegied es az eő parancholatianak Igeie szerint iar el az te Vtaidban, es azt eroszen meg Tarczad.

2. Pénitentiat Szwntelen keppen Tarcz³⁹

3. Elmekedgiel Vntalan, az te keresztszegedreöl, hagi az Zent keresztség által be oltattal, az Jezus Christusban,

4. Az vr Jezus Christustúl. rendeltet es sereztet⁴⁰ Zent Sacramentomókal giakorta él.⁴¹

5. Mertekleteszén Jamborul, Igazan, Teőkeletesen viszelwén magadot. it ez Vilagon. elwén.

6. Vnas nélkwl, keóniórög az vr Istennek eő Zent féőlsegének

Ez illien feő Orwoszagokal, éltenek. az Isten féleők az Pestisben, es szomorúszagban S, az eő⁴² keszerués, betegsegekben; S. neis kerdeskedgiel, hagi ha igaz recepta légiene ez. holót ez vilagon Valo Istenfelő hiwek éltenek ezel, es mosztanis élnek, fel haborodot. veszedelmes Allapatiókban.

Kerheteke az Istenteöl hoszu ideiglen waló eletet magamnak.

Ara meg felel, az Istennek valasztot Edenie, Zent Pal Phil: 1. Resseben; Enekem Christus⁴³ mind eletemben [103:] S-mind halalomban niereszegem, hagi ha hasznos elni Tesztben⁴⁴ munkaert. nem tudom mit Valasztanak, Mind az kethöhöz engedelmes Vagiok, akarwán meg halni, es Christusal egiüt lenni, az ky minden felet iob lenne, de meeg ideig meg maradnék Testben ty eretetek.⁴⁵ Erre peldaken wagian Ezechias. kirali. melinek az eő keoniorgesere, 15 esztendowel meg hoszabitota, elteet, Az Szent Pal mondaszát szwntelén forgaszád elötöd, hagi há felebaratodnak; es az Istennek tiszteszegere wagian kereszed, azt hadgiad az Istennek akaratiara, es keszwli minden nap ez vilagból waló ky keölteözészere [!]

³⁶ [A három utolsó betű javításként ráírva az olvashatatlan eredetire.] ³⁷ [A *halal* beszúrás.]

³⁸ [Előbb:] osztorá kimeni Swlios ³⁹ keppen <meg> ⁴⁰ [*es sereztet* beszúrva.] ⁴¹ [Előbb:] giakorta él Zent Sacramentomókal ⁴² [*az eő* beszúrva.] ⁴³ <az> Christus ⁴⁴ Tesztben ⁴⁵ [A lap alján:] Enekem az Christus mind eletemben smind halalomban niereszegem az Christus Hogi ha pediglen Swkseges legien enekem az <Christus> testben elnem, es melliket valaszam nem Tudom Mert Sorongatom az kettő között, kiwanvan el költözni es lenni Christussal mert az mindennel job

Mikorön az Jstennek Nilawäl meg volnék Sebeszitwe; äz az az ö szentseges osztorawäl mit chelekedgiem.

Bizad magadot az te vradnak Istenednek szentszeges akaratiara; melinek kezebe es oltalmanben meg maradhacz, Ha erzed magadbän, hofi meg vagi löwe⁴⁶ az Istennek Nilawal, veszed äz vrbän Való remenszegedet, Es ha Isteneszen äls orwoszagokall; së Iobra se balra, nem tekereszal Balwaniozó kiwänszagot szerint. az te vradtol istenedteöl, hidgied hofi iowadrä fog solgalni, S. meg giögiuls, valamit eö Szent feölsege igirt fogadasä szerint, S. megis chelekeszi, S, be teölti, az Isténfelöknek, chiäk igaz hitnek általa ragazkodgiunk eö szent feölsegeben, az mint peldank vagion Szent Jobban, ký ném vettete remenszegit az emberekben, hanem az keöniorwleö S wigasztaló Istenben, S. meg Szabaditotä az eö Niawalias es Sullios, kélewenies betegsegebeöl.

Moyzest meg oltalmazta Isten. äz Viznek fel haborodot Selwés veszedelmiteöl, naad közepiben egi gikinbeöl⁴⁷ czinalt Ladaczkaban. Moi. 2 koni: 2 Cap.

[104:] Noet Viz eoözön ideieben äz Barkaban Niolczad magawal meg oltalmazta. az teöb Vad Allatokkal egiemben kik wele valanak. Mostannis vgiän azön Isten: ký tegedet. äz eö kezén fel legizét, Eza: 49: az eö Szerelmes fianak Iezus Christusnak Szent verenek általala meg valtöt es Zent lelkenek általa az eöroke walo eletre fel Sentelt. amaz mondäs szerint az mint 49. reszében meg vagion Irwa: Ezaiasnal: Vallion az Annia el feletkezhetike az ö kis⁴⁸ giernekeröl, vgi hofi ne koniorullion az ö mehenek fian⁴⁹ Ha vgi mond, azok el feletkezzenekis,⁵⁰ de en el nem feletkezem⁵¹ te rolad, äzt⁵² mondgia az vr,

Hofi ha penigh az Istennek teczheteö akarattia ahoz iarulna, hofi tegedet ez arniek vilagbol magahoz akarna szolitani, Pestis awagi maäs betegség által. es gondolnad hofi teneked vtolsó orad el keozelget Legi engedelmes. az Istennek; es az te lelkedet, vntalan eö szent feölszegenek kezeiben aianliad; ezt mondwän, vram Iezus Christus, vegied hozäd az en lelkemet, Job az Jstennek: oltalmabän bizni magät, es lakozni az eö Sentszeges Satoräbän, hofi sem ez vilaghý pompas es cziffräs alakoztatö iawaiban. bizni, awagi oltalmazasokra hadni magät

Vai ki nehez az ferfiunak. az eö hazas Tarsät, viszont, äz felesegnek az eö Szerelmes vrat, es gierneket el hadni.

Salamon mondaszä kint, heaban valö es testý gondolkodaszok azok; mikor Elmelkednek az emberek ez illien heaban,⁵³ valoszägnak. dolgairol, melliet, az Satän, giakrán az embereknek Sziuekbän Inditani,⁵⁴ igiekezik es Tamasztis.⁵⁵ az eö czudalatos S. hamis practikak által, [105:] de te gondolkodgial, es giakortä *elmelkedgiel*,⁵⁶ az Istennek chudalatos gonduiszeleszeröl. az hön eo maghä mondgia Psal: 68. En Vagiok Vgimond Arwakknak Eözwegieknek⁵⁷ Attia, es meg oltalmazoia, ki az eö szentszeges helliebän lakik.⁵⁸ Jgi hadtak az Jsten felö Attiakis az eö Szerelmäs hazas Tarszokat, giernekeiweil egietemben; aianlwän Istennek. kegielmes. gonduiszeleö voltaban, eöket, Poeta kint

b)

Nunquam orphanus erit, qui deum credit Patrem.

Az ký Jstenbän igaz hittel bizakodik.

Koniöroghwen⁵⁹ hozaiä fohaskodik.

Ha szintén arwaszagrä hagiataatik.

Ehezést nem laät, S-Teöle oltalmaztatik

⁴⁶ löweö ⁴⁷ gikinbeöl <szeöt koszaraczkaban.> ⁴⁸ [az ö kis beszürva.] ⁴⁹ [vgi hofi ... fian: a margóra írva.] ⁵⁰ Vgi mond <az Annia el feletkezizik az eö giernekiröl.> [azok el feletkezzenekis beszürva.]

⁵¹ [A feletkezem fölé beszürva:] el te ⁵² az ⁵³ [Elmelkednek két első betűje ráírva a go-ra] <az emberek> [beszürva] az emberek [margóra írva] ez illien heaban [A heaban javításként ráírva egy olvashatatlan szóra.] ⁵⁴ Sziuekben <tamasztani> [Az Jnditani beszürva.] ⁵⁵ [A Tamasztis. T-je ráírva J-re.] ⁵⁶ emelkedgiel ⁵⁷ Eözwegie ⁵⁸ oltalmazoia <ki nem hagiom eöket szemineö igiekben> ki az [A mondat vége a margóra írva.] ⁵⁹ [A Koniöroghwenben az og javításként ráírva a go-ra.]

Walljon, az Zenteknek irászkbul nem lathatiuke awagi minden napi experientia, nem mutattié meg; hagi Nemeli ferffi az feleszege halala vtan iobbán vagion. viszont, az Aszoni alantak az ferfié halala⁶⁰ vtan. Istennek aldomaszá Szerint,⁶¹ valo gondwizelesze hagi szem vra ideieben Meg ádatnak az giermekis s. gazdagsagokban beöwelkednek, hagi Szem az edes Szwleiek ideiben az Istennek prouidentiaia által,

Egéségés lewén fele Baratomot meg latogasame, az eö Beteges Agiaban.

[106:] Azt mondgia Jezus Sirach Fiam ne resztelkedgiél, az Betegetek meg latogatni, mert affeleért dolgokert kedwes leszes.⁶² Sirach: 7. Rés: Eo magais Christus vrunk azt mondgia Szent Mathenál 25. Reszeben Betegh voltam meg latogadtatok. etc. Valamit chelekedtetek az ti felebaratotoknak chiak legh kiszebiknekis, velem chelekedtetek.

Azt felelemmel es magam egeszegem meg fogiatkozttaszawál kel.⁶³ meg chelekednem.

Mikor az hatalmas Istennek kegies oltalmazaszawal meg wagi keörniecekzetwe, az eö Szent Angialinak: S wigiaszása szerint walo örzeszewel,⁶⁴ az Jgazaknak es Istennek paranchollatia szerint valo Vtain Iars. Miert kellien teneked. az Istennek kegielme. feleöl ketelkedeni, es az heában való Teszti giarloszag⁶⁵ felelemnek helt adni, Holot. igi Szöl Zent Daud az eö psalmusaban, énekelen az Istennek 91. Az en kezeimen hordozlak tegedet vgimond hagi az te labadot meg ne úszed az köben.

Mond meg ennekem mit Iegiez az Áz Istennek kezein hordoztatol.

Jégizy az Istennek. kegielmiben és Irgalmaban lenni Mert ky az vr Istenben igaz hitnek áltálá bizik.⁶⁶ es kegielmében veti remenszégit., az ollian ember minden eö veszedelmes dolgaitol meg menekedik; ha szintén az halal által kj Solitátikis ez vilaghnak. Arniekhoz hasonlo Jauaibolis, az szolgal nekiek örök Vduöszégekre, [107:] Psal: 15. vram ky laközik az te Satorodban⁶⁷ awagi ky niugsik vram, az te szentszeges hegieden,⁶⁸ az ki teokeleteszeghben iar es igaszagot chelekedik es igaszagot sol az ő szuiube, Teis hat ember iaar Istennek vtain, és chelekedj igaszagot, Sem magadhöz,⁶⁹ szem az te Giermekidhez.⁷⁰ nem feer az pestisnek nila, az mint 19. psalmusban vagion Irwa: Mert bennem hit és vettete remenszégit, meg Szabadítottam otét, es oltalmazni fogom. mert eöszmerem az ő neweröl;

Vagione oly ezkeöz, awagi Recepta. meliek által el forditathatnék az pestis:

Jriak az Tudos Emberek, hagi az mi eleink vczaröl vczara, iarwán egették az feniü fanák agait és abban helihezttwén vgi gondoltak, hagi awal el vzhetik az dog halalt, De te ky az Istennek szent Lelkenek általa giulázto ereiewel még leszel. keörnieceözwe, wétkes woltodat, tesztednek giarlosagat⁷¹ meg eszmered, etetedet meg iobbitod, minden belseö reseidnek⁷² röiteökeidbeöl S. Elmednek. gondolkodaszibol. epén ky weted az te gonoz kiwanszagodot, keönien el fordithatod az Istennek osztorad teöled, Mert az mint eö magá Sol az vr. Ezechiel által; mondwaán⁷³ 18. Res.: Terietek meg es forduliatok el minden ti Alnoksagtoktull vessetek el toletek minden alnoksaghtokat, melliel vetkezttetek es szeretetek magatoknak vj Siuet es vj lelket, es miert halnatok megh, Mert nem

⁶⁰ ferfié <vta> halala [A halala az vta-ra írva.] ⁶¹ szerint <iobbán meg mutatodik assonnak raita> valo gondwizelesze <szerint raita> hagi ⁶² affeleért <Seretétel maszoktul> [A dolgokert kedwes leszes a margóra írva.] ⁶³ kel <azt> ⁶⁴ örzeszewel <es> ⁶⁵ giarloszag<nak> ⁶⁶ [A bizik beszúrva.] ⁶⁷ az te <hailekodbán> [Beszúrva: Satorodban] ⁶⁸ hegieden <az ky igaszagot chelekeszik> [az ki...siuibe: a margóra írva.] ⁶⁹ [magadhöz-ban a h g-re írva.] ⁷⁰ [Giermekidhez-ben a h ráírva g-re.] ⁷¹ tesztedned [!] giarlo <völtad> [A sagat beszúrva.]⁷² [A reseidnek javítva szivednek-ből.] ⁷³ mondwaán <Istentelen had el az te vtadat. es gonoz gondolatidat, teer meg az te vradhoz Istenedhez, ky te hozad meg teer, mert nagi az eö kegielmeszege> [A lapszélén: <55 Res.> 18. Res. Terietek ...mondgia az Vr.]

gioniorodom az halalra valonak halalaban, azt mondja az vr. Ismet, Ioel: 2 Rés: Meg kegielmez Isten az eö feöldenek, es irgalmas leszen az eö nepehez.

[108:] Az Vr Isten eél Sok ezkózók által az ő nepenek oltalmazásában

Az Iehowa Isten. eelt az eö Nepenek oltalmazasaban es meg tartaszaban .S. mosztanis eél eö Szent Folsége. Meg Tartoztata az veres Tengert, az Izrael Nepenek által valo költözeszeben, az faraot bele vezte. Meg Tartoztatá, az Napot az eö Jaraszaban, Tűzet. az égheő kemeniczében, Az Szenteknek adatot hatalmok⁷⁴ szerintis az mint az Apastal szool be dugtak az ehezeo oroszlanok szaiat, hagi ne arczanak az igazaknak,

Hogi az Termeszet szerint valo dolgokis, meg tartoztatnak, az Istennek neve által, Meniuel inkab az Istennek kegielme meg Tartoztatia pestisnek dögös voltat.⁷⁵ igaz buzgo kioniorgeszek által.⁷⁶ Bochata az vr dög halalt az Izrael Nepere, regeltol fogva az el rendelt ideig es megh halanak az Nep közül Dantol fogva Berzebaig 70 Ezer ferfiak, Meg saná az vr az veszedelmet, es monda az Angialnak az ký az Nepet oly Valá Eleg imar, had el az eoldökleszt. 2. Samüel⁷⁷ 24. Res:

Ez igen feő ezkeöz, es receptá, az Istennek szaua es igecie, Mert eö parancholta es megis löt.⁷⁸ Hat ezen kiwül az mi vrunk Istenunk Tartözike minekünk valamivel. az miert iót erdemlenek. Szemi kepen nem, Mert valamenin voltanak az my első Attiaink. mind eddigh. mostis⁷⁹ mys. miniaian el hagtuk Istennek parancholatiat, szemmi iot nem chelekeszwnk,⁸⁰ igi hát az eö Szeretöinek⁸¹ aad vduószeget, es az Istenteleneknek oröke való karhozatot igir nekiek.

[109:] Tudom hagi az mi buzgo Jmatszágunk. Jstennek elötte foganatos leszen:

Ezek az igaz bizonios,⁸² ezkózók, es Préseruatiuak az pestisnek dögi ellen walo el vzésere, Az keresztien Ania szentegihaznak giulekezetiben Szwntelén waló imatszágok. kóniorögwen eö Feolsegének buzgo aytatos szíwel, Mert nincz istennek elötte legh iob. Aldozat., mint az Teöredelmes, Lelek.⁸³ es buzgo. Aytatos. Szwbeli keoniorges; De mit mondgiak; az pestisnek döghiben nem akarunk. Istennek szolgálni, hagi eö Szent Folsége el forditana rolunk az eö szullios osztorát, nem latwán penigh mi benünk szemmi buzgószaos Indulatot, igi ő Szent Folsége el forditia teölünk az eö kegyes orczaiat. él fordulwán teölünk boczatia mi reank az eö szullios ostorat reank. Ehez kepepest az mi első Attiaink rendeltenek az pestis ideöben haromszer walo harangozást hagi haromszor Napiaban harangozanak. es az Nep Istennek hazában fel giülekezwén kóniörgeseket tiegenek, az mint bizoniszag arol 1085, 1420. 1524. 1570.

De nem minden ember gondolkodik eö⁸⁴ haländoszagarol mikor laat koporsoban fekwüeoitis

Kereszteni embernek elmeieben mindén szem pillantasban keleszék tartani az eö romlot allapatianak haländoszágát nem chiak akor mikor⁸⁵ az [110:] felebaratianak holt tesztit latia fekünný az Eörökeös hazaban, Az pestisnek keödi ellen valo elmelkedeszünk mindén kor, es Swntetlen elottunk vagion Gondolkodwán, hagi mi keppen el forditaszek teölünk. Jmatszágunk által arol meg sem emlekezunk. Az Istennek fel geriedet haragiara Siráncozunk; de azt honnet, es mert. iun reánk; azt nem akarunk tudni, S: erteni, há akariuk hagi az mi Istenunk kegielmes legien mi hozank; minden azt chelekedgie, hagia el az eo gonozszagat: igazszagot chelekedgiek. eletét megh iobbicza; az bunt el hadgia mindén reggel, es szem pilantasban Istennek keöniörgien. ez vilaghbúl⁸⁶ boldogul Valo ki mulaszért,

O Jezus Christus legi minekunkis kegielmes, ki ez wilagnak arniekában niomörgunk, olczad

⁷⁴ hatalmok <adatot> [Beszúrva:] adatot ⁷⁵ <vol> voltat ⁷⁶ által <Mýkor az Izrael nepe Dántol foghwá Berzebaig, megh> meg halá 70 Ezer ferfý, mondwán az vr Angialanak; az ki ölte az Embereket; eleg immar had el [Bochata ... had el: a margóra írva.] ⁷⁷ <Kiralí> [Samüel: föléírva.] ⁷⁸ löt <Psal: 34.> ⁷⁹ mostis <es ez vtannis> ⁸⁰ chelekeszwnk <chiak az> ⁸¹ Szeretöinek <az ký> ⁸² bizonios [A bizonios javítás buzgo-ból.] ⁸³ [A Lelek ráírva egy olvashatatlan szóra.] ⁸⁴ [Az eö javítva az-ból.] ⁸⁵ miko ⁸⁶ Vilaghbúl <valo>

az te szent lelkedet belenk, hofi it⁸⁷ ez vilagban való Attiai gonduisseled alat elwén, az dógós pestist el tauostathasuk, es tegedet mint Attiankott örökön oroké⁸⁸ diczirhesük es fel magoztalhaszuk Amen.

(Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 282–99.)

A pestis ellen írt traktátus keletkezési körülményeit, annak idejét nem ismerjük. Ezekről a *Rimay–Madách-k.* semmi tájékoztatást nem ad. A XVII. század negyedik és ötödik évtizedében súlyos pestisjárványok voltak Magyarországon, és ezeknek megvolt a maga irodalmi visszhangja is. Csanaki Máté *Az Doeg-Halalrol Valo Roevíd Elmelkedes-e* 1634-ben látott napvilágot Kolozsvárott. (RMK I, 636.) Spilenberg Sámuel *Pestis Alexiacvs Renovatvs Anno 1634* címmel latinul nyomtatott ki egy könyvet Lőcsén 1634-ben. (RMK II, 492.) Laskai János *Citó, longè, tardè* című magyar nyelvű műve 1638-ban jelent meg Lőcsén. (RMK I, 682.) Weber János: *Amuletum, az az: Rövid és szükséges oktatás a' Dög-halálról.* Bártfa 1645. (RMK I, 767.) Ez utóbbiban is vannak versek, vö. RMKT XVII/9. 85–87. sz. darabokkal.

Madáchot feltehetőleg az 1632–33-as járvány bírhatta írásra, valószínűleg egy idegen nyelvű értekezés lefordítására. A kézirat 109. lapján felsorolt pestisjárványok éve között utolsóként az 1570-et említi. A traktátus tehát, melyet magyarra fordított, ennél régebbi nem lehetett. Nyelve pedig valószínűleg – mint Madách egyéb fordításainak is – a cseh volt. Nehezen lenne érthető ugyanis, hogyha forrásának a nyelve a latin lett volna, mért nem tette át mindjárt magyarra a „neminező Doctor” orációjából a kézirat 91–92. lapjain idézett részt. Az a feltevésünk, hogy Madách az eredeti cseh műnek latin idézeteit változatlanul átvette, majd ezt követően magyarra fordította, de az orációból vett cseh nyelvű idézetet mindjárt magyarra tette át. Két ízben a latin idézetek gondolatát verses formába ültette át, illetőleg fejtegette tovább, ahogyan a paráznságról szóló traktátusban is tette. vagy ahogyan a Cato-féle mondások magyar nyelvű átdolgozásaiban is látjuk.

Madáchnak ez a kézírata is bővelkedik az írás közben vagy az utólag végzett javítgatásokban. Köztük találunk áthúzás után folytatólagosan eszközölt kiigazításokat, egy-egy betűre, szóra ráírt javításokat, áthúzott szavak feletti beszúrásokat, lapszélre, a lap aljára írt pótlásokat. Ez utóbbiak elég sűrűn fordulnak elő a bibliai idézetekkel kapcsolatosan. Úgy tetszik, Madách forrásában a bibliai utalások nem minden esetben voltak szóról szóra való idézetek, hanem tömörítve, értelmileg adták vissza a bibliai helyeket. Ezeket Madách a traktátus folyamatos fordítása közben magyarra tette át. Később azonban nagy részüket Károlyi bibliájának a szövege alapján átfésülte, illetőleg a tőle átvett passzusokkal kicserélte. A rövidebb utalásoknál az áthúzott részek fölé írt beszúrásokkal, a margóra írt mondatszakaszok betoldásával élt (pl. a kézirat 96. lapján: Jezus, Sirák fia könyvének 2. részében (4, 22. versek); 104. lapon: Ezaiás 49. (15. vers); 105. lapon: Psal. 68. (6. vers); 107. lapon: Psal. 15. (1–2. vers). A hosszabb részeknél az egész Károlyi-szöveget a lapszélre vagy a lap aljára írta. (Pl. a kézirat 92. lapján: Móz. V. 28. (15., 20., 21. vers); 93. lapon: Amos 6. (8–10. versből); 94. lapon Psal. 49. (helyesen 139. zsoltár 9–11. vers!) és uo. Amos 9. (1–4. versből); 98. lapon: Psal. 91. (4. vers); 99. lapon: Jézus, Sirák fia 38. rész (1–4. versből); 103. lapon: Pál levele a Fil. I. (21–23. vers); 107. lapon: Ezekiel 18. (30–31. versből); 108. lapon: Sám. II. 24. (15. vers).

A nem szó szerinti, csak értelemszerű hivatkozások közül azonban nem mindegyik azonosítható; az utalások egy része pontatlan, illetőleg téves. Pl. a döghalál okairól szólva a 92. lapon a Mózes V. könyvének 24., majd 15. részére való utalásokat találjuk, holott az idézett passzusok a 28. részben vannak, amint ez ugyanennek a bekezdésnek a második részében olvasható hivatkozásokból is kitűnik. A kézirat 94. lapjának alján a 49. zsoltárra való utalás a 139. helyett, a 99. lap elején a 34. zsoltár 18. versére való hivatkozás a 8. vers helyett kétségtelenül téves, de hiába keressük az idézeteket a megadott helyeken pl. a 96. lap Ieren (= Jeremiás) 9. részében, a 98. lapon Lewite (= Leviticus = Móz. III.) 26. részben, a 107. lap 19. zsoltárában stb. A korban nem ritkák a pontatlan, felületes utalások. Lehet azonban, hogy Madách is mellőlvolt, illetőleg nem tudta a forrásul szolgáló kéziratot elolvasni. Ezért hagyhatta ki a 95. lapon a Moyses név után a további utalások számára a helyet (ti. IV. 16, 47–49.). Érthetetlen, mért van szó a 97. lapon a zsidóknak

⁸⁷ [Az it beszúrva.] ⁸⁸ [Az oroké második o-ja k-ból jav.]

a madianiták ellen való harcáról, mikor a Biblia szerint a küzdelem az ámálekíták ellen folyt. (Vö. Móz. II. 17.)

Hogy ezt a pestisről írt, lényegében vallásos jellegű elmélkedést nemcsak egyszerűen leírta magának, nem pusztán lemásolta, hanem mint fordító (esetleg kompilátor?) hozta létre, a prózai részben nagy számmal előforduló javítgatás, betoldás mellett a mű két verses betétjének technikai kidolgozatlansága bizonyítja a legjobban. Bennük, Madách egyéb verseire jellemző módon, nagy a különböző szótagszámú sorok aránya (40, ill. 50%); a sorvégek rímei, összecsengései kezdetlesek. Az első betétnél a sorok még nem is rendeződtek mindenütt strófkákba. A szövegmódosítás, a javítgatások technikája is teljes mértékben Madách szerzőségére vall.

a) A versbetéthez az ihletet a közvetlenül előtte álló latin idézet adta, melynek szövege is meg a lelőhelyre való utalása is teljesen pontos, ami aránylag ritka jelenség a Madách által fordított két traktátusban. (Lásd Patr. Lat. XXXV, 1747. lapon az „In Joannis evangelium tractatus CXXIV.” című munka 49. traktátusának 2. fejezetében.)

9 ladaia rakodik. Vö. a 24. sz. ének 24. sorával és a 35. sz. ének 8–9. soraival!

23 mind – a. m. mint.

27 A sort vö. a 24. ének 4. sorával!

29 Chelia – olv. célja.

b) A névtelenül említett és minden tájékoztató hivatkozás nélkül idézett mondást nem sikerült azonosítanunk.

2. [A PARÁZNASÁGRÓL]

[141:] Ez mosztani Seculumban megh haniátlott allapatianak bñnel walo beöwelkedesznek teriedese. S. fertelmes parazna eletnek buialkodasanak chelekedendeö gonoz S. uezerleö volta, anirá el hatalmazot. az emberek közeött, edezgeteö czipkedeszewel be hattot, Sziwnek belseö giukerec-keiebebñ hogni semmi kepen onnet ki nem vzetethetik. S weretetik gonoz fulankianak, mérge, meli pedig¹ az iorá walo Jndulatot isténes² ioszagos chelekedeteket³ meg foitia S. fulastia, es oslatia, Semiwe teteti az emberekben,⁴ mint Szent Iob Söl felöle 31 reszeben: Áz fertelmeszég leg nagjob ezkeozö az embernek vezedelmere, meli mind az Töz mindéneket meg emésst.⁵ Mert három rendbeli dolgót az parasznasagh az emberbñ Szemiwe teteti, es mind az Töz meg egetendö voltawál meg emezt, 1: Elseö heaban valo ideinek allapatia: Salamón kiral, el nem mulathatá, hanem az eö keöniwenek 29. reszebñ mondgia Áz ky fertelmes Aszonialatokat Tart, az eö marhaiat fogiathia egi poetais igi ir felölé Qui Sequitur Bachum; Taxillos et meretrices,. Jnfamis Semper, semper egenus erit

a)

Ki⁶ korczmát giakran érdeki
Szerelmet .S. koczkát kowethy
Magát⁷ gonoz hrbñ eyti
Segeniszegr kel annak⁸ iutni

Ismet Maszik

¹ [pedig beszúrva.] ² isténes <virtusokat kegies indulatot,> ³ chelekedeteket <emberekben> ⁴ az [sor fölé beszúrva.] emberekben, <az> ⁵ mindén<t>eket <giukerezheti, es egeti> meg emésst <Az parasznasagh felöllis mondhatnad igis> ⁶ <Ki az korczmat giakórollia> Ki ⁷ <Az> magát ⁸ annak <vegre>

b)

Thaidá si quis amat non se Sua credat amari
Thais amore carens: munus amantis amat,

Ki szerelmét giakorollia
Erszeniet pinzel⁹ fontollia
Mert serelemnek áz¹⁰ jáwa
Ki aiandekal Toldozá

Az teób ioszagós chelekedeteket .S. kegies ioszán Tissta *eleteket*¹¹ ezis meg rutitia, embernek¹² az eö allapatiat, S hirit newet,¹³ buia Termeset es henielő resztsegh: az mint Szent Gergeli. iria: Buia fertelmes elet, minden gonózághnál fellieb hát. Ecclesi. 47:

2. Buiaszagh¹⁴ az embert vezerli,¹⁵ az Termeszettől adatot egeszegnek meg vestegeteszere,¹⁶ az mint Aristotelés I: Etnnicorum: Sanum esse delicatissimum est, desideratissimum, quam Sanitatem, facit perdere Luxuria.

c)

[142:] Az Egheszégh mindeneknéél.
Arannal es Seep ezwsztnéél
Bechwltetik mind ezekneel.
Ki Szep mertekleteszén eel,

El weszti ázt Buiaszagal
Fertelmes paraznaszaggal.
Reseges Allapatiawall.
Ezekkel giakorlászauaal.

Glossá. Az Szent Pal¹⁷ Korintüs Belieknek lewelere¹⁸ iria Áz ki paraznalkodik; áz magha Teszte ellen vetkezik,¹⁹ mond towab, Teób vetkek. kik chelekedendők, azok az magok lelket ferteztetik meg, paraznaszagh penigh nem chiak az lelket ferteztetik megh, de az embernek Testere, minden fele Niawaliákótt gerieztenek awagi hoznak, áz mint Töb országokban. es maszutis lathatunk,

Seneca kint:

d)

Libidines, Tremores manuum, ac pedum generant,

Parazna eletet ki koweti
Kezét labát²⁰ rezketeti
Egieb Niaualiakban eiti
Vegré feiet Vtana vezti,

Szent²¹ Ieronimus wegseő oraianak Testamentomabán illien kérdést allatot. Honnet vgi-
mond áz halal, es hertelen walo Niawaliák szarmaznak legien az emberekre, az vntalan valo
Tobzodas etelnek itálnak mertekletlenszegebeől, es az Aszoni emberekell való giakrán keozőszwles-
beől. Az²² Buiaszagh megh fertezteteti²³ az embernek okoszagát, s, elmejét Tompitia. S. westi az mint
Seneca Ir felöle

⁹ pinzel <meg> ¹⁰ [Előbb:] eö [?] [az ráírva eö-re.] ¹¹ [Előbb:] elet<et> [Föleírva: *ketet*.] ¹² embernek <buia termisz> ¹³ [S hirit newet beszúrva.] ¹⁴ Buia <termeszet.> [szagh a sor fölé írva.] ¹⁵ vezerli <az egeszeg> ¹⁶ vestegetesze ¹⁷ Pal <iria> ¹⁸ [Előbb:] lewelere Korintus Belieknek ¹⁹ vetkezik <az teób> ²⁰ labat <az> ²¹ Szen ²² Az <Azón fertez[?]> ²³ fertezteteti <áz Leleknek io Indulatiat, mellic azok: elmet, okoszagot,> az

e)

Nihil est tam, mortiferum ingenys, quam luxuria

Serelem elmet Tompittia
Seme vilagat vakitia
Testet felete Sarastia
Mint az fwuét ugi foniastia

Töwab mond megis Ázon Seneca: in libro 1 de clame:²⁴ Az Buia élet, embernek elmeinek Tompitoia es feledekenszegnek²⁵ Szerzőie. Az mint Aristoteles: 2 Ethnicorum mondgiá. Buia élet, elmet eluesti, melibeól azi²⁶ hozza elő, hoga valameli ember feslet Buia fertelmes életet köwethy,²⁷ okosaghaban megh fogiatkozván bolonda²⁸ keletik lenni buia²⁹ életinék miatta, Azert iriak giakrán³⁰ kép irók az venust Vaknak,³¹ mert mindent megh vákit Serelmeuel

f)

Quid deceat vel non, non Videt ullus amans.

Buiaságh³² Sikete teszen.
Nohá nem hiszi hoga legiën.
Ki azon vton³³ menten megien
Diczoszeghteól vreszeollion

Melliet³⁴ illien pelda Beszedelis megh akarom bizonitanom; Egi neminemeö iffiu legeni kowetwén az eö Buia Termeszetinek fertelmes életet chiak azon gondolkodván éiel es Napál,³⁵ az eö elmeieben mi keppen [143:] az eö fertelmes életet weghez vihesse, es kőwethesse, Ment egi erdön által eiel, erkezwén egi romlot. hidhoz, nem mehetwén az vizén által semi nemeö modón, melról felete igen bankodot, es Siwnek faidalmawal törödöt.. Az ördög penigh ertwén az iffiunak, gonozrá Való Jndulatiát, S keés voltat, mindgiarazt adta Tarszul magát hozai, es emberi Szemeliben hozáia szolván. vli fel az én lowamrá, én odá vislek az howá te kiwankozol.. Az Jffiü nagi örömmel fel vlvén lowará, gondolwan, es órólwén azon hoga hamár az ő szeretoinel fogh lenni, az ördög nagi hirtelenszeggel. az vizben hagitotta, es ott az vizben be holt S weszet, es igi az gonoz faitalan buia természetö iffiu, az eö gonoz kiwanszaganak miatta, Testet es lelket el westete,

3. Buiaszagnak fertelmes volta, Szent leleknek kegies Aiandekának es Sentszeges allapata-nak dilapidatora, Szent palnak modasá szerint. 1. Korintusbeliekhez³⁶ irót 2. lewele szerint³⁷ Jtém Epist: ad damas:³⁸ Áz Buiaszagh tessi embert. Jstennek ellenszegewé.. Szent Ieronimus doctoris mondgiá Buia élet ellenszege az ioszagos czelekedetnek, Attiai keresztmént wesztegetwén, Jstentöl el Saladwán Segeniszégről nem gondolkodván. Chrisos: iria: Seminemeö dologh ez wilagban vgi meg nem vesztegeti, az ioszagos czelekedeteket, mind az Tesztnék kiwanszagnak gionörwszeges élte, Mert az Buia természetö fertelmes ember, az Istennek kegielmeteöl megh holt allat,

g)

Qui Luxuriatur Viuens, etiam mortuus est,

Ki eel Buia természetben
Holt az Istenes életben,
Noha latzik életiben.
Nincz hellie ot fen meneieghben,

²⁴ clama ²⁵ <Tompitia, S Turbalia, > [Föleírva: *Tompitoia es*] feledekenszeg <et serez>nek, <Tompit> Szerzőie <S. Tompitoia> ²⁶ az ²⁷ köwethy <okosagtol [?] még fostatöt leszén es chiak> ²⁸ <vegré> bolonda, ²⁹ lenni <gorombá> [A *buia* beszúrva.] ³⁰ giakrán <áz> ³¹ Vaknak <ához kepest> ³² <Serelem> [*Buiaságh* beszúrva.] ³³ <Ki szerelemben> [A sor első három szava beszúrva.] ³⁴ [A *Melliet* fölött áthúzott, bizonytalan olvasatú szavak:] <Mi legien> [?] <Áz kire> [?] ³⁵ Napál <mi képpen> ³⁶ <Ch> Korintusbeliekhez ³⁷ szerint <hoga az> ³⁸ [A *damas* fölé beszúrva: <Jud..>]

Mint hogi paraznaszagh, es Buiá teszti elet az embernek weszedelmire, örök eletnek el veszeszenek iutalmará szolgá, Az vr Istennek az ő szentseges³⁹ parancholatiának elene vagion, ez világj ioszagos erkolczó iambor embéreknekis nagj⁴⁰ elene Vagion, Azert ez koniweczkeben iobban ký terieztém az Buia fertelmes eletnek gonoz⁴¹ fesletszéget

Áz Parazna, Buia Termeszetről,⁴² meli az vr Istennek sine elót nem kedues, es az eő parancholatiának elene Vagion, Szent iras szerint

Az parazna eletnek ellen mondassa,

Minden embernek kelleszek tudni, hogi az Buia természet és feszetlet, az Istennek parancholatiá szerint Tilalmazasa [!] wágon, az mint hetedik parancholatban megh wágon irwa .1. első Moses koniwenek 20. Reszeben. Ne paraznalkodgial, Meli Tilalmazással es parancholatiával, az mint⁴³ Sent Agoston interpretallia, hogi az vr Isten [144:] mindén embertől tiltia Buiá⁴⁴ Termeszetet, es paraznalkodást, minden fele rut Tistatalán eletet, Az mint Thomás Akuinai in Summa: contra gen: lib: 3: ca: 21: Iriá.Szok kiwalt kepen Valo ezkozokell,⁴⁵ awagi irászal meg bizónithatia ember: hogi minden fele gonoz elet, Szent hazaszagnak kiwüle halalos vetek, Minthógi az istennek parancholatiát ertiuk 1. Maises [!] konvenek 1 Reszeben; az mi első Attiáknak Adamnak, világosán megh parancholta legien, hogi csak egj feleszeghez ragazkodgion, S. ne teőbhoz hát igi miért keresznék teőb bizonyiszagot hozza: Abbol meg tettsik; S wilagozban ertelmet vehet ember, hogi az vr Isten nem⁴⁶ mondotta legien, hogi az Parazna Aszoniokhoz ragazkodgiek.⁴⁷ hanem az eő Tulaidón hazas tarszahoz. Áz ki penig az Istennék parancholatiát által hagia nem iar az eő parancholatiban illiet Istennek haragia, es ostora kőweti, 3. Moi: 20: hogi há Valaki paráznaalkodik az fele baratianak feleszegewel, meg hallion. az, masut, 5 Moi: 22: R: Hogi ha Talalkozik Leaniban, az eő Szweszegenek meg rontásza, es parazna elte, meg kowezteszek, meg hallion, mert gonós bwnbén leledzet, az Izraelben, es paraznalkodot, az ő Attiának hazaban, Mikor mostán mind az Parazna Leaniokat, es ferfiakat, meg akárnak kőwezni, talam az eő gonóz chelekedetinek kowezszeert, kőweket szem kaphátánk. Jsmet, mond az Isten 5 Moi. 23: Nem leszen Izraelben: Parazná Semeli, Tobias mikor az V Vtolsó Testamentomat tewen, igy oktata es Tanitottá Serelmes fiát, adwán eleiben,⁴⁸ Sérélmes fiám, oltalmaskodgial mindén fertelmes elleteől, feleszegednek kiwüle. soha⁴⁹ parazna eletben ne leledzél: Ecclae 9: Ne adgiad az te teszteted fertelmes eletre, hogi ne vestened magadot, es te öröksegedet,. Jsmet: 19: Ecc. Qui se iungit Fornicarys erit nequam,⁵⁰ vgian azon Eccle: 25. Jrta, hogi mindén fele gonoszagh leg kiszeb az Aszoniálat gonoszágánál, Azert ne kiwaniad az Aszoni álatot, mert az eő Sepsegebén. az Segien Vallas, Jttém maszut: 41: Ne neez maas ember feleszegere, neis kerdeskedgiel az ő Leaniará. sém ne alapódgial az eő Agia melé, Jttem: Az Aszoni állatok keozót ne /akial⁵¹ mert mind az Mol, az ruhatol szarmazik, vgi Szarmazik hamissagh áz Aszoni alától, Ozias: propheta: 4 C. hogi paraznaszagh.. Bor, es reszegség. az Siuet kemenitik. awagi lagitiak, Amos: 6: Jai ti nektek. vgimond, kik buialkodtok, az ti Agiaitokban,; Ezén szerint Zent Ianós feddette. Sent Mark 6: Ném illik teneked, az te Attiadfiának feleszegewel fertelmeskedned, Az mi vrunk vduözitónk mondotta: Szent: Luc: 16: Mindén valaki el erezti az eő felesegit, es mast veszen paraznalkodik, es az ki el bochatiatót [!] Aszoni álatot hozaiá veszen.: paraznalkodik.: Zent Pal: 2. Korint: 6: Ne ketelkedgietek azon, mert sem az paraznak, sém az Sodomita gioniórwszeges eletben kik elnek Jstennek orszagát nem latiaik; azert fuszatok paraznaszagh előtt, Effesus belieknek iria,⁵² hogi vgyan ne emliteszek az buia feslet. Erkolcz ti koztetek. [145:] mert azt erczetek, hogi egj parazna nem vralkodik Istennek orsagában, O. meli kemeni, és felelmes Sók ezek: kinek az eő holt szüeris⁵³ ehez kepest fel ebretzene, es keő sziwét meg lagitaná,⁵⁴ Meeg aztis hozza adgia az Apastal Zidok: 13.: hogi Buialkodokot, es paraznakat, eő maghá fogia még itilni, Az mint Zent Ianós latta: Pathmos Sigetiben 17 C. iria, Iere es meg muttatom az parazna Aszoni álatnak nagj weszedelmit, melliel az kiraliok paraznalkodtak ez foldon

³⁹ [A szentseges beszúrva.] ⁴⁰ nagj <banataiara> ⁴¹ gonoz<eletnek> ⁴² Termesztről ⁴³ [az mint beszúrva.] ⁴⁴ Bula ⁴⁵ ezkozokoll ⁴⁶ [A nem beszúrás.] ⁴⁷ ragazkodgi <all> ek [ek ráírva az all-ra; azonban fordítva is lehet.] ⁴⁸ [A lap szélén:] Tob:4: ⁴⁹ soha <senkiwel ne paraznalkodgial> ⁵⁰ <O meli sokan vadnak közülünk azon Nequamok, Azert> vgian ⁵¹ kacial ⁵² [A lapszélén:] Eph: 3. ⁵³ szüeis ⁵⁴ lagítani

lakuan meg ressegitwen mágokat, az eő parazna borawal, Jgj hat mégh erthetted ez kiczini irásokbol. hogi ha iol gondolkodunk es elmelkedünk felőle, meg essmerhetiük, hogi az Cupidonak merges. buialkodo Nila. az az paraznaszag. az Istenteöl meg wagion Tilalmazwa, prophetak Euangelistak es Apostolok irásokkal,

Paraznaságh auagi Buia elet, meg tiltatik. az doctorok irásokkal,

Szent Ambros. doctor: Super Lucam: Iria: Mely ember nem az hazasagnak giümolczért, hanem az eő Teszti geöniöruszegeert, ádgiak magokat egibe⁵⁵ paraznalkodast chelekesnek, Masut mond. in libro: Abel et Cain, hogi az Buialkodas, es paraznaszag, nem egieb, hanem az Ördögnek gonoz chelekedeti. es giknak merges czépkedesze, mikor az Aszoni alat ferfiuhoz keözel erdéli magat, Sinten ollian mint az Salmát hogi az Töz fel lobantia az ö⁵⁶ langyával, mert az ö lelki eszmeretit egjut lakwán meg neheziti, es az fundamentombol walo hegiekét, ky forditia. hogi há az Aszoni alatnak⁵⁷ ferfiuwal, egjut wagion lakasza., az ördögnek az eő haloia keozel wagion hozai. Szent Ieronimus igi Irt, Ad Zuzanam, O meli kesserü⁵⁸ az páraznaszagnak gumölcz, az Epénel kesserüb, es az elés fegiuermel eleseb, Szént Agoston: in lib: de Conflit: vitiorum: O quam parua concubitus hora; pro qua perditur aeterna vita

h)

Serelemnek kis időért,
Lelkit el Vesti buncert,
Giönörüseses voltaert,
Pokolbán erte kinzasért

Szent⁵⁹ Gergeli in lib: 22: Moral: mondgia, hogi ha az Buialkodo feslet erkölcz az emberben nem less: ki giomlálwa, es ki giükerezwe⁶⁰ az ö Nagi volta, az teöb ioszagos czelekedeteket, el niomia es semmie teszi, Beda: Irasa kint Nihil ita mortiferum sicut luxuria

i)

Ninczen⁶¹ Nagiob halandoszagh
Mint gioniorweses gazdagsagh
Mert ott lakozik Torkosagh
Tarsza nekie buiaszagh

Paraznasag meg Tiltatik, az Szentseges Törweniekel

Áz ollian fertelmes. Buia paraznalkodas, meg Tiltatik, az Ania szent haztol rendeltetett Törweniekel, az hön igi irnák felőle Fornicatio Nulli impune conceditur. az az. Hogi paraznaszag senkinek nem⁶² engedtetik es büntetes nelkwil nem kel hadni. Jsiodorus: az teöb halalos vetkek között legh⁶³ nagiob weteknek tartia az paraznaszagot, Mert az eő faitalan es Tisztaltalan eletewel, meg fertetzeti istenek Templomát, Masut ismét ir. Tisztaltalan⁶⁴ Semelliel lakozni, awagi hozai niulni, az Isten meg Tiltia. Azert az [146:] ki parazna eletet semmi bűnek Tartia. az olliant Eretneknek kel Tartani, Az mint mosztanis vadnak ollianok, kik mondgiak Teszti eletet, paraznalkodast szabad eletnek, de nem tudom kiczoda adta legien nekik az ollian szabadszagot, hanem ha az ki Adamnak es Euanak Sabadszagot adot, az⁶⁵ vetekre, de az Ania Szentegi háznak giulekezette más kwlomben tanit, es paranchol. hogi erettnek gondolkodaszok azok, kik az parazna eletet diczirik, es az más ember feleségit kiwaniak uteknek guniörösegenek; hanem az mint Christus wrunk mondgia Sz: Matt: 5: Minden az ki más Aszonialatrá nezne, es ottet kiwanna, immáris

⁵⁵ egibe <nem vgi mint az> ⁵⁶ [az ö beszúrva.] ⁵⁷ alat ⁵⁸ kesserü) gumolcz) ⁵⁹ Sezn ⁶⁰ giükerezwe <az teöb> ⁶¹ <Semmi ninczen halaloszag.> Ninczen ⁶² nem <kel> ⁶³ [A legh utolsó betűje javítgatás.] ⁶⁴ Tisztaltalan ⁶⁵ <e> az [az javításként ráírva e-re.]

lelkeben vetkezet wele, es az vr Isten előtt, az es⁶⁶ gonoz kiwanszagh chelekedet gianánt vagion,
Az mint ez peldawal fogom megh bizonitani

Towab: az paraznaszag meg Tiltátik, beczwéletes poetá Irasziwal:

j)

Claudianus Poeta.

Luxuries praedulce malum; quae debita Semper.
Corporis arbitrÿs: hebetat, caligine sensus.

Serelém⁶⁷ gonoz kiwanszagh;
Elmere⁶⁸ iut homallioszag:
Há⁶⁹ Testbén indul Buiaszagh,
Okossagot erÿ waksagh:

k)

Prudentius

Tu praeceps: ad mortis iter: tu ianuá laethi
Corpora commaculas, animás ad Tartara portas.

Paraznaszaghnák az vtia.
Fertelmeszeghnek ő kuttia.
Testet sepségtol rutitia
Lelket pokolra Tasitiá

l)

Itém quidem alius Versificator:

Faemina, corpus, opes, Animum, vim, luminá, uocem,
Polluit, annihilat, necat, eripit, orbat, acerbat,
Occiditque animam, consortia, faedera, famam.
Debilitat, perdit Socios, aufertque fideles.

Az parazna Aszoni alat.
Ferfiunak az eő hazat
Tekozollia eő marhaiat
Neueli mindén banatiat
5 Mindeneket el Tekozol.
Hazbul masuwa el hurczol,
Ely maszwal nagi fertelmeszen.
Fekwén oliben kedweszen,
Hitit ferienék ném allia
10 S. hamiszan visza chaffollia
Nem gondól az ő lelkere.
Jamborül kotöt feriere
Jo hir newet eő rutitia
Jgaz Tarszasagot bontia⁷⁰

⁶⁶ [Az az és az es között egy egytagú, javítgatott, bizonytalan olvasatú szó, *eo* ? vagy *ke*?] ⁶⁷ [A Serelém beszúrva az áthúzott eredeti <Paraznaszagh>, ill. a föléírt javítás: <Buia elet> fölé.]
⁶⁸ <Elmét nagi setetszegell> Elmere ⁶⁹ <Mikor> Testben indul <az kiwanszagh> Buiaszag [A Há és Buiaszagh beszúrva.] ⁷⁰ Tarsza<got>sgot [A sag ráírva a got-ra.]

- 15 Fertelmes ő eletiwel.
 Buiaszagnak szerelmiwel,
 Lelket ordognek aianlia
 Ki kées hozai fogadgia

m)

[147:] Jn Certo

Mala enim. herba: mulier mala,
 Sepe enim altum Scholasticum, fecit fantasticum,
 Abundantem, fecit mendicantem,
 Dominum Superbum, transmuit in Seruüm,
 Querit ea⁷¹ obulum, grossum et florenum
 Non querit, honores, nec tendit ad pudores,
 Bilinguis mulier, ac velut, instabilis aer.
 Decipit quam plures, velut in nocte fures,

- Keszerű fű⁷² gonoz Aszoni
 Mindenek hidgied tanaczlom,
 Soksor az Tudos deakot,
 Hurczolwán Selel bolondot,⁷³
 5 Az gazdagot⁷⁴ Seginiti
 Főzuennek erseniit vressity
 Czinal gazdagbol. Segint,
 Nagj vrakból⁷⁵ Lowas legint
 Néz chiak Arani forintokra
 10 Mint telheszek faranak Zakia
 Ném gondol semermetesegwel.
 Kiwán pinz⁷⁶ teli mertekvel,
 Mesze Tauozik io⁷⁷ Erkolcztül
 Nincz elmelkedes⁷⁸ azokrull.
 15 Myndeniket hiw melleje
 Telhessék elewén kessel hiwele

n)

Ovidius:

Res est Soliciti: plena timoris amor.

Mindén feelmes Serelem,
 Retég S fohaskodik epen⁷⁹[?]
 Bagiad esse es ertelem,
 Szolwan neki keszerweszen.

⁷¹ es ⁷² Keszerű <gjúker> [A fű besúrva.] ⁷³ <Selel> hurczolwán <mind> bolondot [A Selel a sor fölő írva.] ⁷⁴ <vas> gazdagot [A gaz ráírva a vas-ra.] ⁷⁵ [Az Vrbol fölő besúrva az ak szótag.] ⁷⁶ pinz ⁷⁷ Tauozik <io> [A io besúrva.] ⁷⁸ <Nem gondolkozik> [Följük írva a sor első két szava.] ⁷⁹ [A sor utolsó szavának olvasata bizonytalan, eredetileg valószínűleg *eped* volt.]

o)

Panphilius

Jgneus ille furor,⁸⁰ nescit habere modum.

Serelemnek Egő⁸¹ Tűze
Buia Aszonnak ezkőze,⁸²
Nincz semibèn mertekleteseghe

p)

Author Astrolabÿ

Non capit humanas animas, plus faemina quicquàm

Mikor Aszoni eò haloiat.
Terieztÿ mint egj Satorat,
Lelkit massnak es eò magat,
Ayanlwan pokolban diat.

r)

Ouidius 2. de aman:

Quod iuuat exigium, plus est⁸³ quod laedit amantes
Proponantque animo, multa ferenda suo.

Vai ki kewes haszna vagion,
Serelmet ki giakorollia Nagion
Bu banat keserűsseghe vagion
Erdekli Segeniszeghe otthon,

s)

[148:] Virgilius in 4. Eneido:

Jmprobe amor. quid non mortalia pectora cogis?

Oh Atkozot Serelem.
Ninczèn benned engedelem.
Rabod lesz Segeni⁸⁴ S fedelem.
Lelkit el vesztet⁸⁵ hertelen.

t)

Matheus in Poetria Sua parte: 2.:

Eneruat Studium, pernicioso Venus.

Buiassagh embernek Artalmas,
Sep Tudoman elötte vnalmas.

⁸⁰ suror [A latin után címszerűleg: <Buia természetö Aszoni alat> ⁸¹ Serelemnek <indító> [Egő beszűrva.] ⁸² Aszonnak <eö> ⁸³ es ⁸⁴ lesz<èn mind>Segeni ⁸⁵ vesztet <kegiet nagi>

u)

Cato in suis documentis:

Cum te detineat Veneris damnosa voluptas
Indulgere gulae noli: quae ventris amica est,

Szerelem ha giotri testedett,
Elhadgiád az reszegseget
Munkara vessed elmedett,
Mert pokolra taszit tegedett,⁸⁶

5 Mindèn gonoszagra indit
Parazná elettre mozdit
Serelemmel borál hewit
Az ki ...⁸⁷ benned epit

v)

Gualterus in Alexandria lib: 1.

Te non emoliat intus.

Prodiga luxuries, nec fortia pectora frangat
Mentis morbus Amor, latebris, et murmure gaudens,
Si Bacho venerique vacas:⁸⁸ qui caetera Subdis
Sub iuga venisti, perý delata vacantis
Libertas Animi, veneris fragrante camino
Mens hebet interius, rixas et bella moweri
Imperat:et Suadet rationi vile sepulchrum
Ebrietas rigidos eneruat haec duo mores

El Tauoztassad Serelmet
Buia eletre ne ad testedet,
Oltalmazkodgial eó Tőle
Mint meregtől fus el melőle
5 Mert Serelem emberekett,
Io ertelembeol vetkeztet,
Sereti eieli iarazt
Setetbèn való bagozast,
Hogi le fekudgion Arniekban.
10 Zold fa alá Zep⁸⁹[?] pazitban
Ha vtált⁹⁰ Serelmed v̄zöd
Minden gonozt read f̄wzod
Elmednek s̄ep Sabadszagat.
Vakitia⁹¹ Semet lataszát,
15 Okosagodót Tompitia,
Eszedett⁹² megh bolonditia
Mert mikor heuit Serelem.
Ninczen abban engedelem⁹³
Ha Vesz⁹⁴ feieis h̄ertelen.

⁸⁶ Mert <o el vest> [Beszúrva:] pokolra taszit ⁸⁷ [A harmadik szó javítgatás miatt nem olvasható.]

⁸⁸ vacas ⁸⁹ [Zep? ráírva zöld-re.] ⁹⁰ [Az vtalt v-je y-ra írva.] ⁹¹ <Tompitia> [A vakitia beszúrva.]

⁹² [Eszedett javításként ráírva Maghadatt szóra.] ⁹³ abban <semmi> engedelem ⁹⁴ Ha <el> [A Vesz olvashatatlan szóra írva.]

20   Megis serelméhez megien
 [149:] Nem gondól io hirel Newel,
                       Chak telheszek Serelmével.
                       Azert tauoz bor⁹⁵ italtol
                       Meg ne heuiczén serelemtöl
 25   Bócztelénséghtól nem feel,
                       Elmeie forogh mind az Seel,
                       Iob ád magad az munkará
                       Lelkednek az les hasznara

z)

Vno namque modo, Vina Venusque nocent,

Bor es sseurelem egiut iaar,
 Ez kettó emberben *ngj*⁹⁶ káár
 Egiaranu mertekben *áál*⁹⁷
 Ereie semiben hatra nem Saal,

a')

Boetius lib.3.

Fallax illigát improbis catenis, terrendis.
 Habitans libido mentis.

Heaba walo Serelem
 Jamboroknal is bócztelén
 Mert mint lanczal vgi vagi kötwe
 Seretoidnek siwibe

b')

Sent Ieronimus doctor az eo Annianak,⁹⁸ es leanianak. az Serelemrol igi irt. Jnter illecebras voluptatum, etiam ferreas mentes libido domat,

Giönioröiszeghes heneies,
 Alhatatosaghban⁹⁹ giőzes.
 Iozan eletet meg *töri*.¹⁰⁰
 Faitalanszagrá vethý.

Az Serelem mindenekett meg giöz. S ninczén oly az ký Alhatatossan megh maradhaszón az ő Allapatiaban, S. rendiben; hagi megh Tarthaszá, az eő Sep elete¹⁰¹ virághanák Alhatatoszaghat.. Lam Adamot az mi elseő Suleinket megh giozte az Serelem. Az Nagi erős Samssont es az esés¹⁰² Daudid prophetatis az mint ez reghi verszek bizonitiak

⁹⁵ tauoz⟨al⟩ [A *bor r*-je *l*-re ráírva.] ⁹⁶ [ngj a sor fölé beszúrva.] ⁹⁷ [Az *áál* második *á*-ja *l*-re ráírva.]

⁹⁸ Annia ⟨Leani⟩nak ⁹⁹ ⟨Eros elmeie⟩ Alhatatosághban ¹⁰⁰ *törie*⟨k⟩ ¹⁰¹ [Az *elete* beszúrva.] ¹⁰² [az *esés* beszúrás]

c')

Adám, Samsonem, regem Daudid, et Salamonem.
Femina decepit, quis modo Tutus erit

Adam es erős Samssóni.¹⁰³
Daudid es okos Salamon,
Mindeniket giözte Aszoni
Serelmire haitwán nagion.

5   Serelemmel eöket chalwan
Eoldokleszre oket haitwan
Istenteol öket Sakastwan
Baluaniozasra forditwán

Szent Ieronimus dóctor: Salamon felöl igi ír Salamon kiraly vgi mond oly alhatatlán Serelemmel volt meg kórniecekze, es giakorta valo Aszoni emberel valo közösswles miat, az eö feleszegeknek Serelmek miat, az elö Istennek Templomat el hadgiwan. Balywanozó¹⁰⁴ Templomokot epitet, abbol megh Ismerhetni, meli nagira viszi embert az Serelem es

[150:] Paraznasagh megtiltatik az poghani philosophusok es Bolczek irassy által

Olwaszuk Pitagorásnak az eö mondaszat, in vitis philosophys mikor mondota legien. hogi az ember megh oltalmazza magát az Henielesztol. Resegsegtől, es faitalán Buiassaghtol, Sött há kórwlótte volnais el Tauoztasza: minden tehetszegewel: .Mi kor. egi Buia Termeszeto parazná ember. Pithagorasnak felelt wolná mondwan, Iob. vgi mond. faitalan parazna Aszoni alatokkal elni, es velek lenni, Arrá felelt Pithagorás Sues libentius in caeno, quam in aqua Versantur. Az disznok inkab az Sarbán hewernek, hogj Sem az Tista vizben, Seneca. ad Lucil. Epis: 18: Iria Seminemeö gonoszab, es mergeszeb elmelkedes ninchen az emberben mint az Mikor, az paraznaszagrol elmeiben¹⁰⁵ gondolkodik Mert az parazna elet kóniü veszedelem, ez vilaghi vitezkedés meli szok giutemeniekett, S gazdagsagokat Semiwe teszen, es el tekozollia, az mint versebennis Iria, Vanas fuge voluptates, breues et paenitendas.

d')

Gionioruseges lakastol,
Oltalmazd magad azoktol
Mert az Vtán meg banatia,
Veled, há vres erszenit latia

Jde helyheztethetni, amaz pogani¹⁰⁶ philosophusnak Demostenesnek mondasát, ki Mi koris egi Lays¹⁰⁷ faitalán Aszoni alatnak¹⁰⁸ az eö Melliet es hasat Tapogátta wólna,¹⁰⁹ mondottá, Ezt vgi mond, hogi akarod adni, arra felelt, az Ászoni alat Ezer ezust Selingen. Mondottá legiën Demosztenes.

Ego paenitere tanti non emo,

Nem veszek ugimond olyjast, dragha penzén, kit egez elletenbén meg kezdenek banni,

¹⁰³ Adam<ot> es erős Samsson<y> [Az i y-ra ráírva.] ¹⁰⁴ Balywanozó ¹⁰⁵ [Az elmeiben beszúrva.]
¹⁰⁶ [pogani beszúrva.] ¹⁰⁷ [Lays beszúrva.] ¹⁰⁸ alat<ott Laist> [A nak javítás.] ¹⁰⁹ Tapogát<waan>ta
[A ta wólna beszúrva.]

e')

Towab Senecá iria

Adolescens luxuriosus peccat, Senex luxuriosus insanit

Jffiu legeni sokat veet.

Ha koweti az Serelmet,

Veen ember penigh mind bolond.

Akarwán forgatni koront,

Nemeli veen ember annirá el Sarad, S. bagiad vénssege miat, megis az Serelemnek bolondsza-
gán kapdos,, es Kwpidó Nylawál¹¹⁰ akar lowoldozni, melrol egi sep. peldat akarok rola mondani,
Egi Weén Barat¹¹¹ Serelem betegsegeben esswén, nem Turhetwen,¹¹² nem Akarwán az tob Barato-
kot, awal Terhelni, el akart indulni. Egiptusban. Meg értwén az Cardianok (!) mondwán, nemeni
Sohowa, maragi ithon, mert ha el mégi. parazna vetekben eszel; Ázon¹¹³ meg somoródót, az vén
Barat,¹¹⁴ haraggal mondottá, En [151:] vgimond, még az parazna, eletet nezwén, nem lathatode,
hogi az Testem mind meg törődöt, es chiak nem felik¹¹⁵ meg holt, vagiok, meegis Veén Barat¹¹⁶
meg nem Tárthata heliben. Egi neminemeő Leani az ő betegsegeben hóza¹¹⁷ latogatwán¹¹⁸ meg
haborgattá, es Terhesitete. Mely mikor idouel¹¹⁹ egi fiat Swlt volna, az vén barat kezeire fel weuén
vitte az teőb Barat¹²⁰ Tarrszai keőze. kit mikor lattak wólna az Tártszai, el fakadanak sirwan
miniaián, kiknek felelt, az vén barat, latiatoke vgimond Attiamfiai,¹²¹ ez giermek en fiam, Soffoga-
datlanszaghnak fia, Azert oltalmazkodgiatok, illén allapattol, az kj en raitam veen emberen esset,
hogi ti raitatokis az sofogadatlanszagértis ne eszek, Imatkozatok azert én erettem, az vr Istennek
hogi az en bűneimert eleget tehessek. Seneca:iria. Vincit Sanctos dira libido

f')

Meg gíoz Serelem az Senteket.¹²²

Paraznaszagbán leledzet,¹²³

In Vitis Patrum, Szent Ieronimus meg iegizette in Primo libro. Hogi lakot, egi Remete¹²⁴
egi Erdőbe. kosziklanak Liukaban, ki természetiben Alhatatos volt, az magha¹²⁵ két kezeivel
eledelt kereszt maganak, awal celt,¹²⁶ es eiel nappal. Istenhez valo buzgó Jmatkozással volt, seep
dicziertes io chelekedetekkel Tündoklőth Abbán latwan magát: fel fualkodott, es magá magát
szeretetni kezdette, szamlalwán elő io chelekedetit, Latwan azt az Őrdőgh, es meg ősméruen az
embernek magában valo fel fualkodaszát, és heaban való remeniszéget kezdet teört, es halott vettni
eleiben, mi keppen foghattá volná magához, Egikor estwe fele ez Őrdög Sēp Aszonalat Semelibén
valtozwán mint há azon vad erdőben buidoszna, es szok iarasztul mintha meg faradot volna,
sohová faratszaghnak miatta nem mehett, Iówen ahoz az hazaczkának aitaiahhoz, az hón Zent
ember lakot. térdre eszwén, keőniőrgót nekie,¹²⁷ hogi be eresze es be fogadgia Alaszatoszan kérte,
En edes. Szent Ember Eielnek az eő Setetszege¹²⁸ ream érkezett, kerlek fogadgi hozád, es adgi ez
ejelre walo Niügodalmat hazadba, chelekedgi welem, hogi chiak egi Sögleteczkében Sugorodha-
szam, ot¹²⁹ Niügodhaszam, es az vad gonoz allatoknak etelüll ez ejel ne adataszam, s. ne Sakadozta-
taszam, Az erdőn lako ember kőniőrulwén raita, kamoraczkaiaiban be bochatota, kerdezkedwén
tole mi okaert lehetett őneki azon wád erdőben valo meneteli, S mi keppen Tewedet legien. az vadon
erdőben,¹³⁰ hazugsagot gondolwan igi felelt meg Mereggel tellies mondaszát Sanakozwán, Siratwán
az eő szok niomoruszagainak chelekedetin, egi keppen es más keppen, az eő chalard hazug beszedekek

¹¹⁰ [Nylawál N-je javításként ráírva.] ¹¹¹ Barat <megh betegedet, Serelem miat> ¹¹² [nem Twrhetwen beszúrva.] ¹¹³ [Azon A-ja javítás.] ¹¹⁴ [Barat ráírva az Ember-re.] ¹¹⁵ [felik (!) beszúrva.] ¹¹⁶ [Veén Baratot beszúrva.] ¹¹⁷ [hóza beszúrva.] ¹¹⁸ latogatwán <Isteny felelemben> ¹¹⁹ [Az idouel beszúrás.] ¹²⁰ [Barat beszúrva.] ¹²¹ Attiamfiai ¹²² [az a sor fölé írva.] ¹²³ <Paraznaszagban leledzet.> ¹²⁴ egi <Szent Ember>[Remete beszúrva.] ¹²⁵ az <ki> magha ¹²⁶ eel ¹²⁷ [nekie beszúrva.] ¹²⁸ Setetszege <it engemet> ¹²⁹ [Az ot javításként ráírva egy olvashatatlan szóra.] ¹³⁰ erdőben <felelwén illien gondolattal>

el hitetwén, az Embert, hiuén az Ember hizelkedő beszedenek. arrá vette hogi vele közöszült Az vthan mind towab towab. az eő hizelkedeszewel magahoz haitwan Vele beszélgetet, Sakalat fogdoswán feiét S haiát Simogatta, hogi feiét el veszeicze, azon forgolodot chalardszaghawall, [152:] Mi kele towab, az Aszonialat az Szent Embert immar az parazna eletben valo meg fertezetetet és maghahoz Seliditetetet, orán foghwa, az veszedelemre hozta. Mert maghabán kezdet. Serelemben Eghni, es az eő gonoz kiwanszaganak eleget tenni El feletkezet az eő előbeni Allapatianak voltarol. S dichiretes szentszeges eleteről. eiel napal az eő gonoz kiwanszaghabán törődwén Elmelkédett, mi keppen az ő gonoz kiwanszaganak eleget teheszen. Az alat Segheni bolond. ollian lótt mind az vad óktalan allat, akarwán az Aszoni allatall vntalán közösödni, es Buiaszagban elni Az Ordögh nagi orditaszal, és kialtaszal mint há egi arniekott fogot wolna által, rut buzbe hadta, Az vtan szok sereg ördög mutata magát az hélben es az chudahoz mentenek. mellicke nagi orditaszall kialtották. es gialazatall illetek, mondwan: O monache, qui te usque ad caelum extollebas, quomodo diuersus es¹³¹ usque ad infernum. O Barat, kj az éghbe az te io chelekedetekben. fualkoduan viszeltetel bizwan, Jhon, az te Buia természetet, az pokolban be nielt, Tanuli vgmind, hogi ki az eghbe fel magoztatatot, pokolnak alszo fenekire ne Taszitaszal, az te fel fualkodaszod miat, te io czelekedetedben bizwán Melirol más pelda Beszedetis hozok elő Egi Istenfelő ember menwén maas Tartomaniaban Jstennek andgialá wele lewén, találkozott. el menni egi Remetenek hazaczkaianak mellette, tekintwén az Remetenek hazará lata az Sántalán Eördögöt, az haz fedelin, es korwólte iarni. az ablakon, es aional Alani, onnet el menwén erkezteneke egi nemineo nagi Varázban, abban az varázban fel Tekintwén azon Istenfelő ember latot egi Eördögöt álani az Varas kapuianak felwl, azis ki igen reszt Volt, magabán gondolkodwán, S. almelkodwán, mondota az Angialnak, czudalatos dolog ez vgmind, Vadon erdön egi remetenek hazaczkaban lakwán eő maga, es körwólte lattám szok ördögöt, kik Vntalán Setalnak. es ala S. fel hagnak wala, Jllién nagi Varasban penig az hón ház Szok¹³² Sámllalhatatlan wagon, emberis Zok wagon benne, S. nem latok teóbet egi Eördögnel, az kapu felét, ki wagon, Ara felelwén Istennek angiala, it ebben az nagi¹³³ Varazban, hogi csak egi Eördögöt lát. ez annak az oka, hogi az eördögnek az ő parancholatin, tettszeszen iarnak, eő alaia mindenesztől adtak magokot, nem szwksegés teób örző eginel, az ki vigiazná reaiok. De az Vadon erdon lako Remete Jstennek Szolgaia, az ördögnek, eiel nappal ellene ál viaskodik ellene, minden tehetszegewel, Az Ördög penigh teób Tarszait melle wewén olalkodik minden tehetszegewel inczelkedik: mikeppen az eő halojár¹³⁴ Vonhasza: sok meszterszeges practicái által. de az vr Istén az eő benne bizokat nem hadgia hanem mellete wagon minden eő keszertesiben,¹³⁵ ellene viaskodwán az ördögnek, Noha szok probai által nehá az ő hiueitis kiszirtety de az az kiszirtet, nem szogal veszedelmekre, hanem chak erősziti az hitben oket.¹³⁶ Jt ez arant meg gondolhattiuk, hogi Lucifer ördög sintén ollian, mint egi gonduiszeleő hatalmas csaszar, ki latwán hogi ellene akarwan Tamadni, Szok ellenszeges őszwe giülekezwén, meg akarwán Vtközni vele¹³⁷ azon Vagion hogj minden tehetszeghe szerint szok hadat giuiczón őszwe, es azt ő ellenszegere küldgie, es az hon az ellöt, meg giozte S hatalmaban vadnak ot nem kellett wén hadat boczatani reaiok. és velek hadakozni, hanem chiak egi gonduiszelöt kwldgion,¹³⁸ ky az hwszgebén meg Tartana őket, es igazgatna, Jsmet az Ördög Sinten ollian, mint az io Madaras, ki az kalitkaiaban Valo madarakra nem igen viszel gondott, de arra vigiaz, és olalkodik mind Szep Sipjawal, S. mesztersegewel, mi keppen. az Sabadszagban leweő madarakot, kik meg hatalmaban ninczenek megh foghaszá. es halojaban haithasza:

[153:] Jgi hat azert illik eroszén es alhatatoszan viaskodnunk az Ördögh ellen, es az eő kiwanszaganak parazna eletet meszere teolünk el tawoztátwán, hogi buia természet es feslet elet által magahoz ne Vonhaszon. S. halojaban ne foghaszon, mert az Ördög az ő Meszterszeget inkab chiak abban helihezseti, mi kepén fertelmes parazná elet által. magahoz kotelezhetne. es az vr Istentől el szakaszthasza, Az mint Tullius I de Officys: mondottá Mikor vgmind, meg akarnank gondolni, es azokra az emberi Termeszet Vizgalo Nagira Vagó dolgaira nezní, kőnien meg eőszmerhetnenk hogi az parazna .S. buia fertelmes elet. igen felete, vndoksagos rut Allapat, viszontak penigh ará gondolkodwán, es Nezwén, hogi meli io Istennek előtte S. kedweszis iozan mertekletes Szent Tista eletet wiszelni, mert az ki azt wiszeli. Istennek baratia gianánt wagon Ecclae: 22.: Massut Tullius mondota, Luxuria cum¹³⁹ omni aetati turpis sit; Senibus maxime fedissima est, Az az. parazna elet

¹³¹ est ¹³² [Előbb:] Szok haz ¹³³ [nagi beszúrva.] ¹³⁴ halojara ¹³⁵ keszertiben ¹³⁶ [Lapszélén:] I Korin: 10: ¹³⁷ vele(k) ¹³⁸ [kwldgion beszúrva.] ¹³⁹ cum cum

felete rut vndokszagos chelekedet, az Embereknel. feő keppen az Jdöiebén koroszodott vén embe-
reknek es Babaknak,

Valerius Maximus, Lib: 9: sui oper: igi iria Hogi,¹⁴⁰ parazna eletet koniú maas emberekbén
feddeni, de magat attol eörizkedni nehez embernek Az mint Hanibal neweö¹⁴¹ Hadnagiban meg
tettzik mert mikor Jtalbán éltelben [!] gonoz feszlet parazna eletet¹⁴² es minden gioniörwszeget
kowitzek legien, mindgiarazt az Romaiaktól meg giozettetenek es hatalmokban esztenek, Cecilius
*Firmianus*¹⁴³ mondaszá kint.lib. de Beat: vita: 4 C. hogi az Buiaszag,¹⁴⁴ az latas által¹⁴⁵ inditatic.
mert három dolog által inditatic gonoz ellet az emberekbén, es wonnia az gonoz.czelekedetekre,
harag: gonoz kiwánszág, es Buiaszágh. Terencius in *Eunuch*.¹⁴⁶ 2.: mondgia. az Serelemben mind
az harom gonoz dolog meg vagion Harag: kétszeg: boszusagos hadakozás, Fulgentius az ő fabulás
koniwében iria, hogi minden parazna ember Vák, es Siket, ky¹⁴⁷ igazis, mert az parazna ember. Vák,
es Bolondnak teteti magát, mert maghá io Akaratia szerint, az Tűzben be leep. es vgrik. az mint
Albertus: in Trac: de. Virt: politi: Iria hogi az Tűz soha nem mondgia hogi ellégh, azon szerint az
Serelemnek Tűzeis, melliel inkab paraznalkodik az Aszonialatal anival inkab hewiti .S. Egheti az
embert S. kiwanszagrá geriezi, ha szintén chelekedettel nemis, de belöl az eő hewiteó merge által,
chiak lataszalis aszoni embert, Seretet. S kiwantat, Jttém az mint hogi az Fold. sohá vizez meg nem
telhetik, igi az Buia természető emberis Soha az eő kiwanszaghanak eleget nem tehett, ama vers
serint, Quo plus sunt¹⁴⁸ potae, plus sitiuntur aquae.

g')

Mennel inkab ember vizez iszik.
Annal inkab szomiuhozik. es bele töltézik.

Jttém parazna Buia természet. haszonlitatic. vizi korszaghoz, meli korszagh olý fogihatatlán
Szomiuszagot indit, hogi mennel inkab iszik, anival inkab Somiuszagot nemz es itálra kiwankozik.
Jol mondotta hat Szent Ieronimus doctor,¹⁴⁹ hogi Luxuria insatiabilis, est voluptas, et quanto magis
cupitur, tanto magis incentivum patitur, vires in fornicatione, deficiunt, et fornicandi desiderium
non quiescit.

h')

Serelemnek egő langia
Gioniorú eletnek inditoia
Buiaszaghnak giuitoia
Seep eletnek rontoja

[154:] Ollian meg oldhatatlan Twzel meg Volt giulaztwa, s gieriedezeő Buia Termeszetel
S kiwanszagal wolt: kornékezve. Cleopatra, Egiptomban, lako kiralne Aszoni, ki Antonius Czaszar-
nak feleszege wala. oly igén buia természető volt, hogi eiel az vra melol fel kelwén, az Bordeli hazban
ment, es 36-szor¹⁵⁰ kozöszult.. az ferfiakkal, kit onnet többire badgiadón vittek agias hazaban.
s-meg sem olthatta meg benne fertelmes kiwanszágát benne, es venusnak egészet nem olthata megh..
Az mint Poeta ir felőle. Mille delasata Viros, nunquam Satiata recessit.Ollian volt Semiramis királne
Aszonnis ki olý Buia természető Volt, hogi egi Nap eginehani rendbeli Jffiakkal közöszült, S- még
sém olthatta meg benne kiwanszaganak Tűzet, vegtere az eő fiaitis kiwanta hogi wele közöszülön,
nezwén reaia szept iffiu Alapátianak idéiere, Jnnet meg iegiezhetni,¹⁵¹ hogi mely Tolthetetlen, es
mertekletlen: pokol legien, az Buia Termeszető Aszoni alat, (az iokrol ném Solok, boczanatot
Varwán tolok!). Az mint Eccle: 30. reszében vagion irwa. hogi három dolog az ki soha nem mondgia
hogi elég: Pokol, Buiálkodó Parazna Aszonialat, es Föld, meli vizez szóha meg nem telik, Twzz meli
soha nem mondgia hogi elég: Jtt egi pelda Besedel kel meg vilagositanom, meli Aszoni alat olý igén

¹⁴⁰ <keöniü> parazna [A Hogi beszúrva.] ¹⁴¹ neweö <Romai> ¹⁴² eletet <kowitzek legien> ¹⁴³ fir-
manus [!] ¹⁴⁴ Buiaszag<ot> ¹⁴⁵ látás [Beszúrva: al.] <md> által ¹⁴⁶ Eunuch ¹⁴⁷ [A ky ráirva
Mint-re.] ¹⁴⁸ sunt <aquae> ¹⁴⁹ [Lapszélen:] Super Osee ¹⁵⁰ 36 ¹⁵¹ iegiezhet<ni>

az ő Buia parazná etelwel meg wolt korniekezwe, es giulaztwá. egi szent Ember ellen,¹⁵² mágat akarwan reaia kotni.¹⁵³ Wincenius nevő pap: az Istenteöll maga meg tartoztataszra valo,¹⁵⁴ wolt meg aiandekozwa, ki fenlet az io magha viszeleszewell. mind Isten .s mind Emberek előtt, Szep termető ekes tekintető ember wolt. melliert felette Serették az emberek az ő ioszagos czelekedetekert, Azon Varaszban lakot egi Valentia, neweó Aszoni, az eő Nemes tekintetében,¹⁵⁵ es Gazdagsagban Tündőkölwen, ahöz Seep abrazatus wolt, kő az Eördögnek osztoteleszebwl, Szent Wincenius papot.¹⁵⁶ az eő ektelén Serelmewel geriedezwén Buia természetiben fel giuladwán meg Serette, Annira, hōgi Sem elmeiben szem egieb Alapatiaban. meg nēm Allapodthatot,geriedezwén Serelmiben,hanem minden nap. odá kellet menni, es Wincenius papot. meg latogatni, ki¹⁵⁷ midōn Wincenius pap latwán hōgi az Semei eleiben iarul eginchaniszter. de olliaszt szemmit nem Velt, hōgi serelemében geriedezne, es gonoz kiwanszagnak Twzebén egdegelne, Veelwén azt¹⁵⁸ az Istennek Szer akaratianak: es beszedenek halgataszara, buzgóságos Jmatszagográ iar legien az Templomban,es hōgi az Istennek szolgait, az eő mēltő beczwletit meg Tartwan Szolgallion nekiek, Eő penigh Naprol napra oktalan alatoknak Szerelme modgia Szerint. kiwanszagabán geriedezet, es giuladozot, nem Tudwán mit chelekedni, magabán gondolkodwán. wegezte legien, hōgi betege tegie magát, es onnet oly ok adataszek, mi keppén szolhaszon Wincenius¹⁵⁹ papal, es hōgi meg giuwontatwán betegsegeben,¹⁶⁰ mindenekett, az eő Szerelmenek giulaztó ereinek kiwanszagát nekie meg ielenthetné. Azert holt beteges lewén tetetwén magaban, az serelemnek tőzitől, fekwén az Agiaban, nehez betegeségét, mutatwán. Szelel ala S fel haniwán magat Nioszolaiaiban, keszerweszen iaigatwán, es Suhaitozwán, maas embereketis kik kōrmiülōtte allotanak, koniwezesre es Siraszra hozta, kwldotte nek mind azon altal az doctorokért, nem talalwán Szemmi oly betegsegnek ielét, es okat raita, kibeōl welhetnek eredetit Niawaliaaianak, de elmelkedwén mondottak Titkos belső Niawaliaaianak kezdetinek S. eredetinek lenni, vegtere latwán hōgi nagi faidalom [155:] kezd rea iwni, es orankint nehezebbén lenni, Tanaczlottak azt hōgi az Papért kwldgienek hōgi az eő bōwnerōl wallaszt tegien, es penitentiát tarczon. boldogul meg halhaszon, Hiwattak hozaiia Szent Wincenius papot, hōgi meg giuwontaszsa; mely nagi hamarszaggal el iowéén be ment az ő hazabán meliben fekwit, kik ott ielen voltanak az ő modgiok szerint. ki kwldōtte legien, Iffiu es Beteges Aszoni alatot. penitentiara intwen; Ő penigh legelsōben¹⁶¹ semermeskedwén nem merte meg ielenteni, egeō Szerelme langianak kiwanszagát, meli miat wolt meg kōttwe, meg giuōont megis, es azt chelekedte az giuwonaszznak modgia szerint walamint szokas es rendi tartottá, es kereszteni állapot muttata, Mind azon altal az ő beszede kozott elmēlketed, S gondolkodott, Serelmer¹⁶² kiwanszagá szerint, mindēn Szemermeteség nelkwil meg ielenteni, de iszmēt az Semermeteszegnek osztōne, az Nielwēt meg tartoztatá, es igi beszedett towab towab niuitwán. arra felelt. kire Wincenius pap kerdeite legien. Az wtán szok szowá S beszede, egirolis maszrolis Nielwenek tetowaszasa mint iarti, vegtere az Aszoni, az ő egeō Tőzenek langianak kiwanszagát towab nem tarthatwan, Sziwiben, nēm tagadhatta. felelmet.es Semermeteszegek nelkwil igi kezdet, Solani. O én edes szerelmes Batiam Wincenius, lazd hōgi nem vagiok Tesztbeli betegseggel kōrniekezwe, hanem elmemben walo Serelembén fel giuladwán, kiwanszagombán vagiok beteges, hōgi ha te raitam nem kōniōrűls, s- nēm mentes meg. meg keletik halnom. Sinten moszt wagon egi Esztendeie, hōgi az te Szep termetinek ekēs orczadnak Semelietwl meg vagiok fogwa. S. korniekozwe, a miat latōm Saradaszomot Tesztemben. es elmemben; ki miat eginchani izben megis akartam az önōn ket kezemmēl meg olnōm magamot, Eginchanszter akartam az én Sziwemnek belső Szerelmemnek Ielet, meg ielentem, de az Aszoni emberi Semermeteszeg meg elozōt engemet, es az tē Szent Szemeliednek papi Tisztitwlis, Ártatlanszagatulis tartottam, hōgi affele gonoz kiwanszagomnak¹⁶³ helt nem adhadtam, ketszeghben eszwéén Senkinek az te hozad walo giulaztó Szeretetemet meg nēm mertem ielenteni, ez mosztani oraigis. Gondolkodwán mind egirol S-mind maszrol, nem¹⁶⁴ Ielentēttwén szenkinekis ezen dolgot, es ēzt betegseget gondoltam, hōgi abbol walami io moodot veheszek az veled walo beszelgetesze, es ēzt az én Nagi heuitō Szerelmemnek, kiwanszagomnak langiát mint olthaszam még, es veled, gioniorwszegeben elhetni igiekezheszem. Melihez keppest io wrām, latot, Tesztem io Egeszeges Szepis adwán az te akaratomnak S. kiwanszagodnak alaia, Azert en szerelmes Attiamfia, giōniōrkodgiel welem. legien leg elsō

¹⁵² ellen <hōgi az Ordōgh altal megh wolt> ¹⁵³ kotni <Egi kor> ¹⁵⁴ [A valo beszúrva.] ¹⁵⁵ tekitenben ¹⁵⁶ Vincetius papot [A papot o-ja a-ból javitva.] ¹⁵⁷ ki ¹⁵⁸ azt hōgi azt ¹⁵⁹ Vincetius ¹⁶⁰ betegsegeben <ki mikor erte kwldōtt volna> ¹⁶¹ legelsōben <meg> ¹⁶² Serelme ¹⁶³ kiwanszagomok [?] [A szō utolsō betūje javitgatás, k vagy t?] ¹⁶⁴ nem [Olvashatatlan szōra javitgatásként írva.]

kezdeti Sere/memnek¹⁶⁵ mosztanában, hogi az vtán meg olthatatlan Szerelmben elheszwnk mind ketten. Ezeket ky mondwn, az eö leplét melliel wolt be fedwe el hagította, es ugi mint az Annia Szwlte mezitelenen elötte fekwt,¹⁶⁶ Vincentius pap peng Semermes tysta eletö lewén, latwn az Aszoni embernek rut Tisztátalan¹⁶⁷ vndok kiwánszagat, meg felemlwén. mondota nekie hogi be fedeze az eö Tesztenek¹⁶⁸ szemerméet akarwn az Aszont az eö roz roz vndok gondolatiatol¹⁶⁹ meg elozni .S. ki wenni,. Vegtere mondotta Vincentius, hogi ö az eö vduoziteö Iezus Christusnak, giermeksegetwl foghwá megh kötelezte, es o nekie az ö Testit fel aldozta, S elmeiet neki hadta, fogadwn hogi migh ez wilagon eel Aszonialatot nem akar öszmerni, es ez wilagi gioniörwszeget maghatol el wetwén wele gioniorkodtetni, Ezt meg mondwn hertelenszegal teöle el ment. Az Aszoni peng Vincentius papnak halwn darabos .S. nekie nem kelemetes Valaszat, azon meg haragut, es azon gondolkodott, mi keppen az Artatlan papnak gialazatiara fordithatna mint az putifarne. Artatlan Iosephet meg [?] akarwn az ö paraznaszagara haitani,¹⁷⁰ gialazhatatna meg,. De az Istennek czudalatos gonduiszesze. nem akarta rea erzeteni ez Aszoni alatot, hogi meg gialaztaszék töle, es io hiriben neweben. [156:] akadallia lehetne, Mert mihelt az Aszoni alat kyaltani akart, mindgiarazt az Ördögh ky oly fertelmes alapatra indította. az ö Testit. felete kinozny kezdette, Azert kik ot az haz elött woltanak, be futottanak nagi kialtaszra, kerdezkedwen mi oka legien annak az kialtasznak, Az vtán megh öszmerwén hogi az Aszoni alat Ördögtöl megh wagon kornékezwe¹⁷¹ hitanak teöb embereketis, kik tudtanak Ördögöket ky vzni, es orwoszagokkal, meg elözni, de Szemmi keppen *nem*¹⁷² chelekedhettek. S-nem menthették meg töle mondwn az ördög, ebböl az tesztbeöl ky nem megiek, megh azt az embert nem hyatok ide ky az Twznek közepe te wagon helihezette, nem éghet meg az Twztöl, es annak langiától, kitöl kerdeztek okat. ki lehessen az S. hogi kelleszen azt erteni, Szök Szö: S kerdezes vtán, kik ielén woltanak ot... mondának. hogi az mi tettyszünk az hogi Szent Vincentius pap hiuataszék ide, miuel Tudos, es Isteni felelemben el¹⁷³ Tistä eletet kowetwén, halottá az eö giuwonaszatis, eö leg ioban fogia ezeket az Sokat minekünk interpretalni, Miniaian vegeztek hogi mennenek Szent Vincentiushoz, es mi törtent legien az Aszoni emberen meg ielentetek, kertek azon hogi egiut welek el menne, az Segeni Niaualias Aszont meg latogatna, miuel meeg egeszeges wolt, minden iot wele chelekedet Eö tudwn mi lehet abban az dologhban,¹⁷⁴ nagi nehezen magat rea wette, es semineoö dolgot magán nem ielentet Miuel az elötis betegeket latogatot az mit kértének töle. nem wolt annak meg vetöie. Ahoz kepest szok fele gondolatban Volt, Az vr Iezus Christusban vetwén remenszegit eö benne helihezette bizöt felsegit azon kerwén, hogi az ö ingièn walo kegielme irgalmaz kegielmes lenne. az Niaualias Aszonnak, meli nem chiak Tesztén hanem letkebenis az Ördögtöl giötrottetet, bwneit meg bochaszá kegielmes legien, Mikor azon helire iutot, az hón az Aszoni feküt, es kinlodot, Az ördög nagi orditaszal. kialtot. mondwn, Jhon Vgimond az ember ki az Twz kozepibe vluén az Twztöl meg nem éget, sém emeztete meg, en *nekem*¹⁷⁵ Vgimond innét ki keletik mennem, nem lehetek töwab it, ezeket mondwn, mindgiarazt ky ment belöle az Satan, az Aszonit fel holt elewenen el hagiwán, Ezt latwn ielén leweö feö emberek, ez nagi czudát, meg felemlenek. es Szentszegés woltat Vincentiusnak nagiob meltoszagal bechwlték, es szokan az parazna elletöll meg rettenven, el hadtak,. Hogj há ennek az dolognak .S peldanak walosagos hitét nem adnanak: wagon eröl valo példank.¹⁷⁶ Ama Istenfelö Iozeph meli Szepp. Abrazato ekes Tekintetö iffiu legeni wolt, Az wolt el adwa Putifarnak Fharaó komornikianak, ki igazán szolgatlan nekie, az eö kezében bizta mindeneket, ki az Ó hazában leiendö wolna, Jthon nem letében. az Vranak,¹⁷⁷ tekintwen gonöz kiwanszagnak Buia természetinek szemeiwele, Iozephre, ki nem akarwn az eö aszonianak gonoz kiwanszaganak engedni, szött ellene Szolwán fedwén az Aszoniat, Tortenek mikor. Iozeph. be ment az Aszonia hazában,¹⁷⁸ senkinek nem letében,, az Aszoni ragadtá Iozephnek palastiat mondotta: Halý velem, ky nem akarwan engedni, az palastiat ot hadgiwán el futot, Az Aszoni látwan az Jffutol¹⁷⁹ meg czalatni, kialtot, mondwn Iöietek ide. Jhön az Zido mellet tart az vram, engemet megh akárt fertzetetni, en penigh mi kor kialtottam el futot, es it hadta az ö palasztiat ki ihön wagon Jllién ha [157:] mis vadolászal be wadolta az ö wrának Artatlan Jffiát, es tömlöczbén vetetek, meli fogsagban

¹⁶⁵ Serememnek ¹⁶⁶ [A *fekwt* után olvashatatlanságig áthúzált betű.] ¹⁶⁷ Tisztalan ¹⁶⁸ Teszte(s)nek [Az *n* ráirva *s*-re.] ¹⁶⁹ gondolatiatol <az ö> [Az *ol* beszúrva.] ¹⁷⁰ meg ? [myge?: bizonytalan olvasatú szó.] akarwn az ö paraznaszagra ¹⁷¹ kornékezwe <meg> ¹⁷² nem nem ¹⁷³ el(uen) ¹⁷⁴ dologhban <Nohá> ¹⁷⁵ sem <nem> emeztete meg en [beszúrva: *kem*] Vgimond ¹⁷⁶ [A lapszálon:] I Móz: 39 ¹⁷⁷ [Az *Vranak*-ban a *V* ráirva *A*-ra.] ¹⁷⁸ hazában [Utána olvashatatlan javítgatás.] ¹⁷⁹ Jpfuitol

tobbik wolt, ket esztendeónel: Miuél az vr Isten, az igazaknak Segiteoie es bene bizokat Soha el nem hadgia, S. ki Szabaditia mindeneket az eő Niomoruszagokbol, az mint Iozephetis ki Szabaditotá Tómlőczeből, es Egiptum feoldenek vra tewe, chiak legiünk feighetlenek es Tisztá Szent eletet wiszelwén magunkon, mindén iokal eő Szent feólsege meg ald es meg Segit. Terwén immar az fel tot czéla, Vallion ez mosztani vilagbán találhatnaké illien Iozepheket, enekem vgi teczik, hofi hamareb Tiz puthifarnékót talalnank, hofi sem egi Iozephet, Nem igen felek azon. hofi ez mosztani Jdónkben .S. Estendőkben nem igen hadnak az Jffiak ságátni raitok ruhaiokat, es el futwan, el hadni palasziokat; de inkab latiuk, napon kint hofi mikor valami Sorós vczacczkaban, awagi alapatra iutnak,ot hadgiak inkab feieket, Az mint prouerbiumia Czehecknek Tartia, ki az fegiuerel iaczik, fegiever miat kel el wészni, Az ki penigh más ember feleszeget Sereti S. éli, Vgián vgi kel nekie el Vészni, az altal, Mert mosztani iffiak nem hofi, el futnanak az ollian fertelmes elet előtt de inkab masz ember cipelőszebén öltözwén, Lantiat¹⁸⁰ veuén kezében, awagi kobzott, és egieb wigadó szerszamoto, eysel ugi Setalnak, hón. találhatnak valami dögöt, Bolcz Salamon. 7. R. Egi kor ki nezwén az Ablakian latot.ollian iffiu bolondot, ki Szelel iart az vczakon, es rőitők hellicken, Setetben¹⁸¹ közell parazná Aszoni alat hazához, Jm az Aszoni elöl Talalwán,¹⁸² fertelmes ruhát öltözwen magara, az Embereknek lelkeket fogdozwán haloiban foghasza, meg latwán az iffiat. meg ölelwén be vitte az eo agias hazaban: etc. Hofi penigh mi mind az Aszoni alatokhoz, ne addaliuk., es az maghunk vetkei eő reaiok ne szamlalnank, Talalunk Sokat. az ő Testamentomban, es Historiakban, Hofi az ferfiak czalardul, nagj hazugsagnak Sinie alat, Aszoni embereket, és Leanizokat az ő Szwesegektől megh foztottak, es fertelmes elettel vélek eltenek, Az mint megh Vagion Irwá Judicum: 19: Mikor egi leuita vet wolna maghanak¹⁸³ Betlehembol az Gabaonitak erőuel el weuén az felesegit¹⁸⁴ meg ferteztettek, S-meg öltek.¹⁸⁵ Amonnis Daud kiralinak fia, az ő hugát Tamart, buia természetinek kiwanszaga szerint. meg ferteztete es vegre meg oletetek erete, Hát az ket, vén itileő Birak Jsten felő tistá elető Zuzanat, meg fertezni akarwán,¹⁸⁶ az ő gonoz kiwanszaganak elégét tenni akartanak.¹⁸⁷ De én az Isten felő olwaszót kwldóm az vilagy rendek keözédöt waló Tortént historiakhoz, maszodik. koniwben, az mit ir ott minemeő nagj halhatatlán dolgokat olwashatnak kik wáloszagosan meg törtentek,¹⁸⁸ az Nagj vrak es egieb keöz rendén walok¹⁸⁹ fertelmes eletek miat, mint iartanak, eröl egi példá beszedetis hozok elő; Wala Czaszár eő Feólsege Sabad varaszabá Lübekaban egi Jambor Tisteletes s. bechwletes Aszoni Alat, egi Varas beli feo polgarnak feleszege, ki mikor Istennek aldaszabul, három fiai löttének wolna, mind egimasz vtan, Az egik, hofi¹⁹⁰ Szwületet vizi korszagbán holt megh, maszik az Vizbén holt, harmadik penigh az ki felöl az hisztoria emlekezik ő maghá maghanak volt hohera, Mint törtent penigh az dolog igi mondom meg, de leg elsőben ha lehetségés lehetne, az Jffiakot, mind egi hegire hinam, es mikor megh akarának engem halgatni, nekiek igi Ielentem meg, O ty Jffiak kit ezen az vton akartok iarni, egi kewese meg alliatok, es Tartoztaszatok meg magatokat, Orizitek megh magatokat, Aszoni alat, es Leaniok Szerelmeteoll, [158:] hofi titteket el ne hiteszen, fertelmes eletnek kiwanszaga, es az vtán mindenteket el költwén,¹⁹¹ Segenisegben fel ala Setalwán illien Szörniü veszedelemre ne Juszatok, Halliátok penigh az hiztóriát, volt Czaszar Sábád Waraszaban egi Jffiü legheni Szép abrazató, gienge termethő ékes tekintető, ahoz io elmewel Tudomaniall, és ruhás volt, es gazdagis, de Buia es fertelmes elető volt, Az eginéhani io Aszonialatot, Leaniakat. ferteztetet meg. Vtoliará ott az Varasban, egi Szép termetető parazna Aszonialathoz adá maghát kit felete Seretet, es vgi tartotá, az mint egi wérs mondgia Qui diligit ranam, ranam putat esse Dianam, Az az ki Szeretý Bekat, azt tudgia hofi fogta Dianát,. Az fertelmes aszonialat anira hozá haitottá Szerelmewel, hofi Sem eletet Gázdagságot, Sem egeszeget érte nem szanta Az vr Istenre sem az ő lelkere nem gondolkodott, pokol kinia felölis szem elmékedet, Szem penig az ő io hírire newere, Attiafiakal sem gondolt, egi altalan foghwá az fertelmes Aszonitol el ném Szolhattak, Tortenek hofi mindén gazdagságát penzit, es egieb marhaiat el westegette, awal az eő szeretoiewel.¹⁹² el Tekozlotta, Latwán az edes,¹⁹³ Ania, hofi az ő fia oly gialazatoszán él, még szanvan köniörwluén raita eginéhani izbén. pinzt adott nekie, es az eő Szegeniszegeben meg akartá Segiteni, es az, Segeni

¹⁸⁰ Latiat ¹⁸¹ [Setetben beszúrva.] ¹⁸² Talalwán <paraz> ¹⁸³ maghanak <Jeruzalemből> ¹⁸⁴ [az felesegit beszúrva.] ¹⁸⁵ öltek <Mikor eő meg ieowen az eő feleszegewel, az eő Jpiaiától Bethlehemből iöt az Gaba Varaszahoz> [Lapszelen:] 2.Kir.13. ¹⁸⁶ fertez<tetek es> [Beszúrva: ni akarwan.] ¹⁸⁷ elégét <tettének> tenni akartanak [A lapszelen:] Daniel: 13: ¹⁸⁸ törtentek ¹⁸⁹ waló ¹⁹⁰ [A hofi beszúrva.] ¹⁹¹ [A szó vége a kézirat szakadása miatt hiányzik.] ¹⁹² szeretoiewel ¹⁹³ edes

Aszoni eginehani izben, feddette, szept szowalis Solt nekie hogi gondolkodnék az vr Istenre ki¹⁹⁴ teremptette, es az eö régi io hireö. neuö eleire. Iambor Attiara, magá tiszteszegereis. es az lelkenek vduöszegeti, hadna el azon kurwat, es teöle minden tehetszegewel örizkednek, ferfiui modön az eö kiwanzaganak elene alljön, De awal az Söp Inteszol. Sinten annit használt, mint ha az falrá hanna az borszöt, awagi vaknak giertiat giuitana, Sinten vgi meg iobbitta magát mint az Bör egö kemenczeben, vgian megis awal az fertelmes Aszonalátal eel¹⁹⁵ S- westette magát,¹⁹⁶ Iegiezwen ezt szerelmes Ania. hogi Semmi haszná ninczen. há az penzit mind reá koltene, vegre Ó magais Segeniszegre S. koldulaszrá iutna, miattá, meg fogta magát teöle. nem adot pinzt nekie, vegtere az Jffiu legeni ertwén az Anianak hozai kemeni Voltát, es hogi az eö orczaiat, es kegieszegét töle el vonta, Az parazna Aszoni alatis lattá, hogi immar Semmije ninczen fedette rola, Az Jffiu legeni. Vewén kezeben hegies tört. ment az Ania hazara, es eginehansor altal akarwán verni, kezel labál raita tapodwán verte taglotta, Jieztwén hogi feiét weszi, hogi ha az pinzit. ký még kezenel wagon ki nem adgia, Az Segeni Niawallias Aszoni fegiuer alat lewén kin kintelen az mie volt oda kellét adni, az fianak, az raita törtent dolgot, Senkinek meg nem ielenetete, felwén. hogi az varaszi birak iszoniu keppen minden kegielem nelkwíl megh büntetik, es ahoz keppest Nagiob Segient es Niaualát fogh Senuedni, Azert es Niaualias annia mind tagadwán nem akarwán megh ielénteni de az Attiafiak valamint meg értwén az iffiu legent megh feddettek, es feic vestesze alat az Annia hazához ne járna ne chelekedne vgi Az Aniaual,, Ó az Attiafiától. megh feddetetet lewén az Ania hazabol ký futot, es awal az fertelmes Aszoni allatall egi kis hazaczkabán lakwán fertelmeskedett, Bársoni es egieb szept [159:] ruhaiat el Tekozolwán. segeniszegre iutot, éhezest koplalast Szokat latwáán Jmmar mindentöl el hagiataot, az eö gonoz chelekedetiert, Jssóniu keppen bankodwán, kezdet maghará Sirankozni, es ketszegben eszni, vegtere az Niauallias es betegseg rea iöwén, Miueli naprol naprá az ketszeg iobbán iobbán benne newelkedett, nem viszelhetwén szegeni allapatot towab, magá kezenek altálá eletinek weget töt, es keszel altal verté magát, Ez illén nagi czudará az varas nepe öszwe rohanwán mentének ez illien nagi chuda Történetet latni, Az aniais halwán nagi Siwe Sakadasszal menven odá, lattá hogi az fiá kertben fekwén ugi vereszén halwa, nagi keszerweszen Sirattá, es az Nagi Siwe faidalma miat eginehaniszor elis holt, apolgotwan fiat, es az fertelmes Aszonalathoz szolwán, mondotta, O te atkozot fertelmés eletö Aszoni mit chelekedtel hogi enekem az én szerelmes fiamot ere hoztát, Atkozot az te sepeged, es az te sziwed, ki¹⁹⁷ [?] az én fiamot az te Szerelmedel vgi meg sebesziteted,, mert ha ez nem lött volná, en Niaualias¹⁹⁸ Ania nem valanek illen nagi faidalmat S. keszeruszeget miatta, de te az te fertelmes eletteddel hoztad enere, S erre. veszedelmes allapatrá fiamot,

Szok rendbeli, Parazna, es Fertelmes életnek. alapattiarol, haniféle legien, S. kik aban az Vetekben leledzenek: altál hagwán Jstennek parancholatiát. az 7-diket., minemeö Osztoral. Buntetetik meg mind istén S. mind emberek előtt,

Miueli az Parazna életnek bwnéröl Allapatiaról¹⁹⁹ Szokat kelene irnom es szolanomis,²⁰⁰ felek nem hogi el vihettnek, awagi, az fertelmes iszoniu vetkekeöl el idegeniteni akarnam, valamint²⁰¹ többre ne Tanulnanak, es okot Nagiob fertelmes életre, ne adnanak, Azert fertelmes bwnek parazna Allapatiaroll rouidedén, es Iozanon, akarok Irnom, nem Akarnam, Artatlan.²⁰² hazasagban elokett, meg bantanom, Miuelhogi nemely Sodomitá eloknek²⁰³ eö voltokrol. keletik emlekenem, kik awal az elettel ferteztetik magokat, Az mint ez fertelmes eletröl irya.²⁰⁴ Szent Ieronimus doctor. in Suo Testamento, Ensis diaboli luxuria.

¹⁹⁴ [A ki k-ja javítás.] ¹⁹⁵ eel ¹⁹⁶ magát <Latwan Sz> ¹⁹⁷ [A ki olvasata javítgatás miatt bizonytalan.]

¹⁹⁸ Niaualia ¹⁹⁹ Parazna <fertelmes> életnek bwne<k>rol Allapatiarol <feleöl> [Az életnek és az Allapatiaról-ban aról beszúrva.] ²⁰⁰ szolanomis <de rouidszegnek miatta, .S. teobbét irnek felole>

²⁰¹ [A valamint-ben a v h-ra írva.] ²⁰² Akaruan <az Szent> [Artatlan beszúrva.] ²⁰³ eloknek <az>

²⁰⁴ iry

i')

Eördög az ö fegiuerewel.
Szödomitaknak eletiwel,
Ekesiti őket ezzell,
Kik elnek ez vetkekkel.

Bölcs Salamon parazna Aszoni alatok felől mondotta: Ecciae: 7.: Talaltam vgiomond Aszoni alatot²⁰⁵ mérgesebet mint az halál, mereg [?]²⁰⁶ teör az Vadaszoke, es Varsaia Siue az ő [!], Iol meg kel hat Tekintenünk, es latnunk [160:] hogj az Emberek az eö Buiálkodó feslet. parazna elettel. Jstennek parancholatiat által hagywan, isoniu Nagj bunben heueruën illën hat rendbeli eletel²⁰⁷ Vetkeznek

1. paraznasagh.	Szentszegh teörök
Erosagh.	Attiafiaszagh teörök
Fertelmeszegh.	Sodomábeli elet.

1.

Paraznaszaghrol: hogihá (buia fertelmes) paraznasagh leheté bunn nélkül

Engedelmes paraznasagh az hogi há walamelj Semelliek. engedwën egj masnak; ninczën keözötök semmi koteleszegh az szent hazasagbhan. wagi²⁰⁸ egj más kozött walo fogadas: há szent helliën ném chelekeszý, es Sódómábeli bünell sëm vetkezik wele, Szüzesegh sinczen kozötök awagy Attiafiusagh. awagy walamelj Semely *nem* eroltety²⁰⁹ masikat: hanem egy akaraton vadnak, es paraznalkodnak, az olyan paraznaszagot mondgyak engedelmesnek. Nemelliek akarwán azt hozni ki belole, hogj az illien paraznasagh Sabados. embernek az eö Testenek: megh enihiteszére es erositeszere. *nem* halalos bün. De ez exceptiok hamiszagh es *nem* igazak. *nem* engedendok: ez két okert. 1. Az paráznaszagh. megh Tiltatik²¹⁰ Tiz páránczolatban 7-dikben,²¹¹ az az Ne paraznalkodgjál. Isténnek paránczolatia penigh az bün kiwüll semmit *nem* Tiltak es határozatnak, Azert parazná eletben hewerök heaban való menszeghet vesnek abol. es ky *nem* hozhatiak az bünbën való Sabados eletre. 2. Masodik. az Jstennek Irgalmatol, es Istennek Sine latasatol, semmi egieb ok el *nem* Taszitia, hanem az hálalos bün. De az paraznak Istennek orsaghabol, es Istennek Sine latasatol el lesznek walastwa: az mint Zent pal. Epphezus: 8. Res. iria. Tuduán legien Ti nektek, hogj parazna es Tista eletben *nem* elő *nem* leszën eörökös Istenek²¹² orsagában. Jgi hat ebbol, ki tettszik. hogý az paraznaszagh nagi bün, es hogj há²¹³ Tudwán es Tudatlanul vetkezikis. *nem* chelekedendó. Eoldoklés megh lehet nehá bün nélkül, hogj há magha oltalmaban leszen, es maghat S Egheszeget örizi, amaz mondas szerint:

j')

Vim vi repellere licet.

Wala ki²¹⁴ read io fegiuerel.
Azón legy, hogj engedelemmell.
De há fwzetni akar eóleszel,
Hatalmaszul eleibën aly orzeszel,

k')

[161:] Auagi Ouidius Lib: 3. de Art: aman:

Judice me fraus est concessa repellere fraudem.
Armaque in armatos, sumere iure sinunt.

²⁰⁵ alatot <mint> ²⁰⁶ [A szó olvasata bizonytalan.] ²⁰⁷ [Az *eletel* beszúrva.] ²⁰⁸ [*wagi* ráírva és-re.]
²⁰⁹ semely eroltety <egj maszt> ²¹⁰ Tiltatik <O Testamentum által> ²¹¹ 7 <paranch>dikben ²¹²
Isnek ²¹³ [A *há* beszúrva.] ²¹⁴ <Ha teread io wala ký> Wala ki

Ki akar alatomban es Titkón artani.
Es teöle akarwán meg menekedni.
Ninczén modot töled el haitani
Oltalmadban szabad mindent megh²¹⁵ chelekedni.

Hoza haszonlo. Mi kor. az Birak, törweniek igasaghá szerint nemellét az halalrá itilnek az eö gonoz chelekedetiért, nem vetkeznek azal. S bünt nem chelekeznek. Jttem bün nélkül neha nemelliek Segheniszeghbén lewén. nem lewén. semi modgia az eltetesben lophat, de paraznalkodni, soha senkj bun nélkül nem chelekedheti, mert az Törwenekbéis megh wagon Irwa: Necessitatis tempore, omnia sunt communia.

l')

Ehseghbén Swkseghben.²¹⁶ minden keöz
Bor. Buzá es egieb ezkeoz:
Ném niul ahöz maghán i...²¹⁷ heöz
Minden egiaran keel az mit ot feöz.

Szent Iras vilagossan meg mutatia, hagi Nagiob az paraznasagh hagi sém az Lopas; az mint pelda Besedben Salamon mondgia: Az meli ember be mégien az eö fele baratia feleségehez, tista nem leszén ha hoza niul, Nem²¹⁸ olian bun (vgymond) há valakj valamit él lop. Mert lop azert, hagi az eo Testet meg Tölcze, ha meg fogaik, fűzesen erette het Annit, es mindén hazabeli marhaiát el adgia. s megh sabaditia magat. De az, ký paraznalkodik: az eö Siuinek²¹⁹ akaratia serint, el vesti az eö lelket, Jttém Swkseghben. vnep Napón munkalkodni, bün nélkül haragudni, Embernek. igázan eskudni, awagi maás²²⁰ esküetnj nem bün: Swkseges: De. akaratia serint paraznalkodni, soha senkj halalos bün nélkül nem chelekedheti, Bator ugj lenne hagi ha Találkoznak walaký hagi soha gónozt ném gondolna, nem solna, s nem chelekednek. ha chák egýser vetkeznekis paraznasagall., es abban megh halna. penitentia Tartas nélkül: S.ki nem Terne belole, ninczén vduoseghe felöl semmi. remensegh. ha erette sok kalastromot epitenenekis es maas egieb iot chelekédnenekis. keweset használnak azok eö nekie. Azért Szent Giulekezet. megh Tiltótá az paraznasagot: Az mint Cantico. Can: 32: Hogi senkinek nem kel az Ászoniatot illetni. S. wetkezni vele feleségé kiwüll, Mert vgjmond, mindénnek Sabados az hasasagh, hagi az Ordoghnek Töriben ne esznel, maás feleségewel ne vetkeznel, mind Isten, S- mind emberek elöt bünbén ne esznel,²²¹ E felé gonóz fesslét S fertelmes parazná Agibol szarmaznak ostán. az Istentelen hamis fiak. kik²²² chiak gonosaghra es²²³ fertelmeseghre hailandok. Nehá Hazaiokatis S. weszedelemben.²²⁴ hozak, az mint megh tettszik. Judic: 9: Hogi mikor Abimelech Gedeonnak²²⁵ fatiu fia. Az ²²⁶ Attia halala Vtan akarwán ö maghá Vrakodni es kirallia lenni. fogadwán maghanak maghahoz haszonlo latrokatt megh eölete 70 Attiafiat egy keöwón. igaz²²⁷ Agibol suleteteket. [162:] Azert Lactantius Lib: diui instit: iria Hogi paraznasagh (vgjmond) maás rendbeli vetkeket Nemzenek hamis Tistelet szarmazik²²⁸ mert az paraznasagból sok fele fertelmesegh, S. gonosagh Sarmazik: kiért Meniegknek orsaghat el vesti és rekestetik. Ordogok penigh serettwen, gioniörkodnek. es vigadnak. az paraznasagh. Eordoghnek serelmes es kedwés leania.. Az mint egy idoben az Ordógh megh hazasodot, az eö gondolatiaban, hániuán vettuén, mikeppén lehetne modgiá hagi az eö Orszagat felepithetne, es az ö Nemzetseget teriezthetne, vegezte maghabán hagi meg hazasudgiek. mondwan maghában, Ha szok leanim lesznek es fiaim azok enekém sok fiakot, es leaniokat²²⁹ Nemzenek es vnokakot, azokat én ostán mind be vonsóm pokolban, örök vessedelmekre, Es vön maghanak feleséget. Hamiszagot,. Az Swlt nekie egy Leant: kit Neuzenek Simonnak kereskedese, azt adtá gonóz parazná buia papoknak. Sule más Leantis nekie, kit Newezet, [..]²³⁰ azt adtá Baratoknak igén Nemzeö feleséghe volt ez, es Sok Leant Swle nekie, az ordógh mind azokat el adtá, es mindeniket io modgiawal ki hazasitot, Adtá az kegietlensegét vraknak, Nemeszeknek gonoszagot, Czifrasagót Varasiaknak kewelisegett: Jrö

²¹⁵ [A *megh* beszúrva.] ²¹⁶ Ehseghben <Sorulasban> [*Sukseghben* beszúrva.] ²¹⁷ [Javitgatás miatt olvashatatlan, Radvánszky *iffiu*-nak olvasta.] ²¹⁸ Nen ²¹⁹ Siuinek <alkata.> ²²⁰ maás ²²¹ esznel <Mert affeleből, szarmaznak. S gonoz fertelmes eletbeöl S gonoz szak> ²²² ki ²²³ es s ²²⁴ wedelemben [!] ²²⁵ Gedeonnak <fia egy> ²²⁶ [Az *Az eö-re* írva.] ²²⁷ [Az *igaz* után egy kivehetetlen betűjavítás.] ²²⁸ szarmazik <az egieb> ²²⁹ leaniokat <Swlnek> ²³⁰ [Egy szó helye üresen hagyva.]

deakoknak, hazugságot, es Alhatatlanságot, kalmaroknak es veneknek, hamiságot, Biráknak, Tökeletlenséget. prokatoroknak, Reseghsegett, Mester Embereknek, Sofogadtatlanságot Solgaknak, Tudatlanságot, deakoknak, Hitelenséget paraztoknak. vzorát es Arroltatást. Zidoknak etc. Egietlen egy Leanná marádot megh kit nem akart senkinek adni, áz áz (ki newe) Paraznasagh²³¹ de mondottá legén ez mindenikell keöz, mert tudta hogi ez által mind Egjhazi S-mind világhy emberek ném lehetnek. ez által legh teőbet maghahoz vonson az örök vesedelemre, Az mint ez iddeigis megh lathatni, mindenüt tartozadik: és iárkal, Swletik mostanis,²³² mert mind tettszik vráknak es papoknak,²³³ mely paraznaszaghból Swletnek ezek: Elmenek vaksagha: Alhatatlansagh, gondatlansagh hertelenségh, maghában való seretet, Isten megh vetés vilaghi seretet, ketsege²³⁴ iouendő életnek, Ragalmazás, heaban való Solás, bolondoskodas, es ejeli fertelmes parazna elet, Mely Ordoghnek Leany felöl Aulus Gelius Iria Lib: noc: Atti: Ninczén vgimond, kegietleneb es iszoniub haragós Alat ez vilagon; mint az Testnek göniorűsegh, meli buia Termesetet, es paraznaságot. Nemz, meg enihitetlén kiwanságot Tamast, Meljbol ostán Szarmazik.. patriaiaianak²³⁵ Arultatasza, es pustulasá hazaianak., Semmi fele gonoz fertelmes chelekedet. nem lehét nagjób, meliel gonoz es faitalan. gionorűsegh. megh nem probalná. Az parazná Lelekben lakozik [163:] az Satan, es mondhatni felole, az mint Szent Janos mondta in Apocalipsi 18;. Az gonoz leleknek hailekauá chinaltatot, és Zent Iob. keonwe 40: R: Hogi az Ordögh nughsik vizes Arniekos helleiken, az az parazná emberekben, Azert az el veszet fiu²³⁶ felol olwassuk Szén²³⁷ Lukacznal ki az eó Attiatul ki vette resset, el ment nagj²³⁸ mesze Tartomaniokra. el westegtwén mindén marhaiat áz parazna Aszonokall, veghtere egj varaszý embernel disnokot őrzöt. Lelek serint erthettiuk az Ordögököt, hogi az emberekben lakoznak mert az ordogok. paraznakban vralkodnak, sintén vgý, mint az disnó Sarban mi keppen heweresik. Az mint Szent Ieronimus doctor. iria in Testa: Quidam Luxuria faetidi, ut turpissimae Sues sunt deturpati.

m')

Némeli ember paraznasagál bűdeős
Mint az disno Sarral mikint moczkos:
Heuer benne. mint seghin és Tudos.
Sarral fguén alá, haia czuportos.

Zént Gergeli doctoris mondotta, hogj az Testnek kiwanszagos chelekedeti semmi nem egieb. hanem bűdös Sagh, Egj Szent életó doctor²³⁹ mondotá hogý áz disnonak seme, mindenkor feöld-heoz vagion tekinteti, termeseti serint, sohá fel nem Tekinthehtnek,. Vgj az lelekis²⁴⁰ azoknák sinte chiak az parazná életben gioniorűkodnek, nehezén²⁴¹ az Egre semeit fel emeli. es az vr Istennek eó fealseghenek koniorogion; io chelekedetbén Vagion foglalatos Mert az vr Isten előt, es az Angialok előt az paraznaságh. felete vtalatos, az mint ez peldauál megh akarom bizonitanom. Egý Angial emberi formában, es Abrazatban. egj erdon lakó Remetevel. temetenek egj holt Testet, az ký Szok ideigh föld sinen hewert, S budosis volt,. Mikor. az remete, orat be foghta vólna, bűdös Sagha miat, mondotta az Angial nekie, mert foghtad bé az orodot, Ara mondotá az Remete ném ertede. hogi semmi keppen az bűdös sagot. nem alhatom, el temetuen mennek towab, es környékben,²⁴² Talalanak egj iffiu Termetheő sep Abrazato leghent, sep koszoro alat,²⁴³ es minden keppen hozá czinostatot, Ezwstos Aranias Sersammal megh ekesitetet lowon vlwén. meletek menwen. Az Angial megh mesze tole lewen orát be foghwan, ment, melirol az Remete czudalkozwán mondotta, az Angialnak, vram mit miuels: hogi ez illièn sepén fel ekesitetet iffiu legheni előt orodot be fogod, es mikor amaz budós Testet el Temetenek nem chelekedtet azt, Ará mondotá az Angial Az Holt Test egj isten felő embernek teste, kj²⁴⁴ enekem [164:] Semmi budos ilatozást nem hoz, mert az Angialok nem az Testnek budós szagat erzik, hanem az leleknek, De ez ifu buia termesető parazná keweli es Tistátalan, Azert mind Istennek. S mind Angialok előt vtalatos es bűdös Azt monduan tole el Twnt, Es igj hát éz peldából minekünk Tanussagünk lehét, hogi az Tistatalan elet, az Isten. előt

²³¹ [Előbb:] Paraznasagh (ki newe) ²³² [A mostanis beszúrva.] ²³³ papoknak <kik által> ²³⁴ ketsegh ²³⁵ patriaiaianak ²³⁶ fiu<ban>²³⁷ Szen ²³⁸ ngj ²³⁹ [Előbb:] doctor Szent életó ²⁴⁰ lelek<is> kis [Az áthúzott is-re ráírva az e.] ²⁴¹ [A nehezén javításként ráírva az olvashatatlan eredetire.] ²⁴² teőrnétlen [!] ²⁴³ alat <fekwén halwa> ²⁴⁴ kj <semi>

vtalatos, és semmi olj bűdös Tistatalánsagh.nem vtalatos: mind az Tistatalán elet, Hogj penigh az Ordogók parazna emberekben, lako helliet szerzetek, es laknak,, az megh bizonithatik Szent Mathe-
nal. 8: Resiben

2.

Masodik paráznasag: Swzeknek megh töresse és Bontasa, Erosaktetele, Swzesegeöll megh menteni,
meli Nagj vetek lehet Isten előtt Erosak tetelekrol,

Ez Bűnnek Nagj volta es vndoksagha megh tettszhettik. es latathatik, minemeő bűntete-
szel bunteteté²⁴⁵ megh Sichém Emoréusnak utkj²⁴⁶ mikor Jakobnak²⁴⁷ leaniat, Dinat meg
sepositette. melliért mind²⁴⁸ az Attiaual egiut megh oletetet, es többekis,²⁴⁹ kik az varósbán
laktanak;²⁵⁰ Az Swzeknek erósak tetele, ki ez wilagon legh nagjob es dragab kincz., az mint Ecclae.
26. Re: írta Minden ez wilaghj alapatot, vraszagot, az Szűzeszek felüül haladgia, Az mint Szent
Ambrus doctoris lib: de Offic.: Szűzeség felüül haladgia az emberi Termeszetet, mert az Angialokhoz
haszonlitanak,²⁵¹ Haszonlo keppen vgian azok kik az magók Suzeseget ferfiak, awagi Leanók megh
akarwán Tartani, az eó Swzesegeket. hasonlok az Angialokhoz az mint bizonitia Sent Ieronimus
doctor.. In carne Viuere, praeter carnem, non est Humanum, sed Angelicum,

n')

Az ki akar ez wilaghon Tistan eelni
Kel annak Testét S akaratiat meg giozni
Mert sep Tista makulanelkul walo Suzeseég
Angialokhoz hászonlo: Tista ekeszeeg.

[165:] Affeleknek az mi vrunk Iezüs Christusunk. tulajdonit: Saas Anni hasnot Eozwegiek-
nek hatwan annit, es ferfiaknak harminczat, Hogi ha penigh az ember az eó Suzeseget egiser el westy,
soha az vtán megh nem Talalia, s nemis erdekhetti, Mert Isiodorus de bono Summo mondgia.
Mindén fele vetek, há Istenhez folliamodwán penitentiát tárt, megh bochatatik, de há az Swz egiser
el westi ő Suzeseget, soha az vtán oly alopatot nem Tálalhat hogi. Swzesege megh térhessen. Miért
Szent Ieronimus doctor mondgia. azt vgjmond. bizwast mondhatom: hogi az vr Isten mindént²⁵²
valamit akar azt chelekedhetti, de az Swz Leant mely egiser megh rontia Swzeseget: sóhá ollian
helliére nem alathattya, megh chelekedhetti,, hogi az buntetesbeöl fel Sabadithatia de az Leant.
Swzesegeert ki egiser el westete, nem koronazhattia. Az penigh az O Testamentombán meg vagion
irwá. 3. Moy: 21. Hogy az feő papnak: egj Süs leant kellett vennj Hazas Tarsul Mind hogj penigh
minden Swz. Igaz hit altal. legiese az my vduozitonknek, azon legietek, hogi az eó swzesegeket
eppen, macula nelkul meg Tarczak, es semminemeő okón ez vilaghj hizelkedo vesendő iokért. megh
ne rontaszak magokott, Mert²⁵³ az mi vduozitonk semmi keppen nem hadgya buntetes nelküll,
valakj az eó legiese j közwl megh hábörgat. Az ollian kj az Sws leanioknak rontoia es az szűzeseknek
bwnre valo inditoja. legh elseő vtat nit az ollian ostan há az vtán bwnt chelekszik. mind annak
deputaltatik az kj legh elsobén chelekedett. es Swzesegeknek rontoia volt, az mint ama vers mondgia:
Qui occasionem damni, dat, damnum fecisse Videtur.

o')

Ki Swznek²⁵⁴ első rontoia
Bunre valo ok adoia
Ha az vtán erezkedik

²⁴⁵ bűnteszél buntetetic [?] ²⁴⁶ [A lapszélén:] l. Moz: 35 ²⁴⁷ [A Jakobnak az I-je javítás.] ²⁴⁸ mid
²⁴⁹ [A többekis javítás tobekel-ből.] ²⁵⁰ laktanak <Az ollian erós szak tetel az ki Szűzeseknek rontoia>
²⁵¹ haszonlita<ük>nak ²⁵² mindént <teremtethet va> ²⁵³ <Mert>? [A sor fölé beszúrva:] Mert
²⁵⁴ Swz<ek>nek

Nagi buneokban heueredik.²⁵⁵
 Annak mind [?] deputaltatik,²⁵⁶
 Ki elsobén²⁵⁷ chelekezik.

[166:] Nagj²⁵⁸ kwlombsegh wacion az Sws leaninák rontaszaban, mert há az Leani ifju leghennek engedwén, magha io kedwe szerint chelekedet, S. nem eroltetesbeöl löt megh: Az mint Mondgiak: Volenti non fit Iniuria

p')

Az kinek mi Akaratia,
 S hozá iarul kiwansaghá
 Azokat megh nem banhatia,
 Ha elöte ostort latia.

r')

Ouidius in Epis: 16.

Credulitas damno; saepe solet esse puellis.

Ki kees hamar az hitelre.
 Iol megh laszak mi keduire
 Mert giakorta az Sep²⁵⁹ Jffiak
 Hassal²⁶⁰ hamar fel forditiak.

s')

Seneká is de remedio fortu. Sui lib: 15.

Mobile cor cunctis, et mens est Vana puellis,
 Firmum propositum, faemina nulla gerit

Alhatatlanok az leaniok
 Kiknek elméjek mint forogh.
 Ninczén bennék alandosagh
 Az eö dolgok hailandossagh.

t')

Owidius Epis: 2.

Fallere credentem: non est operosa puellam

Ninczén serencheseb dologh.
 Mint Iffiaknak az eö sorsok:
 Oli hamar az Leant megh chialia,
 Ha hitelt ad neki az mint vallia

Azt chelekeszik az parazna eletö Jffiak, hogi az Segheni giarlö Leaniokatt hitekell megh chialliak, és az eö Swz²⁶¹ eletektoll megh fostiak. sokat igrwén nekiek, es Arani hegieketh mutogat-
 tiak nekik Az mint Owidius de Art. Aman 9.

²⁵⁵ [A sor után:] <Aze lesén az Samadas> ²⁵⁶ [A bizonytalan olvasatú *mind* beszúrva.]; deputatik
²⁵⁷ [Az *elsoben b-je v-ből* javítva.] ²⁵⁸ <Az ollian Leani nem mindgiarast talál feriet, Mert az
 bwnbeöl Soha ký nem Terhet hanem> [A *Nagj* javításként ráírva olvashatatlan szóra.] ²⁵⁹ [A *Sep*
 beszúrva.] ²⁶⁰ <Hogi hasal fel ne fordiczak> Hassal ²⁶¹ Swz<esse> eletektoll

u')

[167:]

Promitas facito quod enim promittere laedit
Pollicitis diues, quilibet esse potest.

Jgazat sol mindenekell²⁶²
Senkit megh ne chal hiteddel.
Mert nemel sokakot fogad.
Kit az vtán megh nem adhat.

Miuelhogi Nemelliek sok sep mondassokall hazugsagokall. az Swzeket megh challiak, felelwen nekiek hogi chiak engedgien nekie hitwes Tarsul magoknak el weszyk, sok egieb Aiandok mutatatszaua! [!] es hizelkedo sokallis fogadwan nekiek. de chyak engedne nekie azokot soha megh nem allia, sem penigh eszeben szincz hogi azokot be tolcze. fogadassa serint. Nam deceptis, et non decipientibus iura Subveniunt;

v')

Az Torweni²⁶³ megh buntetoie,
El essik olliannak feje
Ki Lant²⁶⁴ hitiwel megh chiallia
Fogadasat megh nem allia

De mit mondgiak ez mostani vilaghý Alhatatlankodó Alapatiaban az Leanioknak adatnok Sabadszaghok, hogi az melik akarna chyak azt chelekedne. es maghat hamareb ferhez eytené ez illien Tóruenibelj remediumokall. Mert latjuk hogi mostán az Leaniok. Serelmeszek. furczak Semermetlenek, faitalankodok. Inkab nezik az ferfiakoth hogi sém eoketh az Jffiak. Nemeli Leani nem orómet megien az pinczében: es há mi történek, sinten vgý fogh kialtani mint az Lopó az kamoraban hogj senki nem hallia.. De az mint Ecclae: 42. mond. Az te faitalan Leaniodrã vigiaz, es orizet alat legien, hogj tegedet vensegedre segiembén ne hozon,. En penigh azt mondom ha valameli Leani nem akar. io lenni, há szintén sok órzes Alat leszenis megh nem oltalmazhattiã. sem orizhetti ótet [168:] Az mint égi philozophus mondottã, konieb vgimond egi Zák Bolhãtt megh eorizned: hogi sém egy faitalan Leant. az ký parazna eletet akar keówetni az mint Ouidius Iria:

z')

Centum fronte oculos, centum cervice gerebat
Argus, et hos vnus saepe fefellit Amor,

Argusnãk nohá volt Saás Seme.
De megis dühót serelme,
Serelem megh vakította,
Mindenbén ottet megh chalta.

Mind azon által meghis az Leánjokrol waló vigiazást semi keppen el nem hagiatatni, es Sabadszagot nekiek Setalásra adni mert nehã szabadgiabán akarwán boczatáni. olliat chelekednek, az mi eletenek kisebsegere lenne, az mint egi regulã dictal. Bona custodia cavebit Omnia.

²⁶² <Azón legi igazat mondgi> Jgazat [A *mindenekell* javítva *mindenekben*-ből.] ²⁶³ Torweni <oltalmazóya> [A *megh buntetoie* beszúrva.] ²⁶⁴ [A *Lant* beszúrva.]

a')

Szorgalmatos feó Vigiazás
Eletenek oltalmazás.
Tisteszéghnek őrizoje
Io hir newnek megh Tartoia

Iól chelekesnek nemeli Aniak kik az eó Leanioknak. sem Setalaszrá. sem penigh chiaczogaszrá való idót nem engednek nekiek, hanem otthón sorgalmatoszan hon vlesre io erkölcsnek sinoriará Tanitiak.es soktattiak. az mint egi Tudos ember werseket ir felele

b')

Az tē Eoregh Leaniodat.
Setalaszrá való Napodat.
Nekie soha²⁶⁵ ne Engedgj
De vntalan Eotet fegied
5 Orat ne Agi Setalaszrá
Sēm kertekbén való Balagasra.
Vllion²⁶⁶ otthón az Rokanal
S tobi kozot az Zugolinal
Mért az semermetlenszegh.
10 Meg bomol nala Swzeszeg.
Meg tanulia Semtelenkedeest.
El kezdi fertelmeskedeest.
Jffiak²⁶⁷ nehá desperálnák
Vele kőszorobán²⁶⁸ iadzonak.
15 Nem gondol az eó lelkwel.
Czalhatwán eó sok hitiwel.
Hazadbol²⁶⁹ S ki ne Setallion
Kezebén orsoia perdulion
20 Jgi menthet meg gonoztol.
Es ólj iffiak Sőgittöll.

[169:] Nemelj Leani nem akár otthon vlni, hanem mindén Oraban kívül setalni Akar. nem chiudalóm hogj Soknak ugj Talalkozik, es az eó Szwzessegnek²⁷⁰ wiragiát el westi az mint. az²⁷¹ Dina el westete wala az Swzeseghet. kin iarasawal mikor. Sichémtoł megh wolt rontatwa O meli igén nagi bünt chelekesnek azok kik az Swzeket megh rontiak az eó Swzesegekből: es azokal fertelmeszul elnek. az melrol ez pelda Besedét mondok, Egi neminemeó Vitez egy Leant megh seplositet, es swzesegget rontotta, es welé sok ideigh fertelmeskedet Tortének hogj hamar idón megh holt, az Leani az vr Istennek koniorgot erette sirwán, es mikint. az masik wilagón wacion kiwantá latnia, Azonbán azon megh holt vitez. lathato keppen megh muttata nekie maghát, es hozá nagi hortiogaszall. solwan, meljteő²⁷² megh iyedet,²⁷³ es hogj oly iszoniú hortiogassall walo szauú volná kerdezte tole. Melire megh felelwén mondotta Azert vgjmond az én solasom megh valtozot, hogj én az vilaghón kewellien soltam. es gonoswl²⁷⁴ eltem wele, es sezelemroll walo enekett mondotam: Tówaba,²⁷⁵ mikor az labait megh latta wolna, hogj oli fekette, es Turos, kilisekkel rakwa, kerdezwen tole miért lehet ollian az laba. kiré. felélwén Az vgj mond hogj soksor az en labaimnak seretetiben iartám. es friszren oltoztettem: Mostan penigh Towizben kell Iarnom miatta, Az Teobbý

[Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 326–69.]

²⁶⁵ [A *soha* beszúrva.] ²⁶⁶ [Az *Vllion* javításként ráírva az olvashatatlan eredetire.] ²⁶⁷ <Mert az> Jffiak ²⁶⁸ [A *kőszoroban* első két betűje javítás egy olvashatatlan egytagú szón.] ²⁶⁹ <Azért had lakion hazadnal S ki ne Setallion kézebén Orsoia> Hazadbol ²⁷⁰ Szwzessegnek ²⁷¹ az <Leaniak Leaniak> ²⁷² melj teőle ²⁷³ [Az *iyedet* y-ja javítás.] ²⁷⁴ [A *gonoswl*-ban a *swl* javításként ráírva.] ²⁷⁵ [A *Tówaba* első két betűje javításként ráírva *Mih*[?]-re.]

A kéziratban az értekezés az elején csonka, a végén befejezetlen. Csak a közbülső II. fejezet teljes. Az ezt követő részből, melynek bevezetése arról szól, hogy a paráznság hatféle bűnéről lesz szó, csak az első kettőről készült alfejezet van meg.

Az értekezés keletkezésének körülményeiről, idejéről, írójáról a kézirat itt sem nyújt semmi tájékoztatást. Kétségtelennek látszik, hogy fordítással állunk szemben. Kizártnak kell tartanunk Madách Gáspár szerzőségét. A traktátus ránk maradt része több mint 120 idézetet, hivatkozást tartalmaz bibliai, történeti, teológiai, klasszikus és középkorú írók műveiből. Ilyen széles körű ismerettel, ilyen sokoldalú műveltséggel Madách nem rendelkezett. A citátumok és hivatkozások olyan sokfélék, hogy nem lehet feltételezni, Madách ezeket az öröklődő bölcsességeket, példákat, történeteket maga szedte össze a XVI–XVII. század nagy számban ismert florilegiaumaiból, adágyumaiból, gnóma-gyűjteményeiből, a sokféle „Communes loci”-ből. Madách nem szerzője, hanem másolója, valószínűleg azonban, hogy egyben a fordítója volt egy kész értekezésnek.

Bár elég sok Madáchra jellemző figyelmen kívül hagyható elírása van (Bula = buja, kakial = lakial, tisztalan = tisztátalan, Balywaznozó = bálványozó, haloiarara = hálójára, tektenben = tekintetében, Latiat = lantját, patriaiaianak = patriájának, büntessel = büntetéssel, Szűsegnek = Szűzességnek stb.), és mint máshol, itt is kétségtelen nyomai vannak, hogy másolás közben szavakat ugrott át, mondatszakaszokat hagyott ki, áthúzójeleket és menet közben eszközölt átstilizálásainak nagy száma fordítói munkára vall. A kézirat azonban inkább tetszik a fordításfogalmazvány első másolatának, mint a fordítás eredeti fogalmazványának.

Feltehetőleg a fordítást kézíratos munkából készítette, melyet nem tudott mindenütt kibetűzni. Ezért hagyhatta ki a kézirat 162. lapján az ördög második lányának a neve számára a helyet; s irt a 141. lap alján *Ettnicorum-ot Ethicorum*, a 142. lapon *de clama.-t clem[entia]*, a 147.-en *suror-t furor, es-t est*, a 148.-on *Vaces-t vacas* helyett és így tovább. És bár inkább a más, mint a saját keze írása rossz olvasatának tetszik pl. a 159. lap alján található zavaros, értelmetlen passzus („Talaltam, vgrimond, Aszoni alatot, mérgesebet mint az halal, merreg teör az Vadaszoke, es *Varsaia* Siue az ő.” – Vö. Károlyinál: „Es talaltam en egy dolgot mely keservesb az halálnál, tudniilic az olyan aszsoni alatott, kinec az ő szive olyan mint az tör és az *vereségec*”; Préd. 7,26.) –, az értekezés prózai részének stílusában megfigyelhető madáchi sajátosságok (képi és kifejezésbeli egyezések a Madách-versekkel, jellegzetes mondat szerkesztési eljárások – határozatlan tárgy mellett határozott igeragozás, egyeztetési furcsaságok, mint pl. 151. lap: [az asszony] „az eö chalarad hazug beszedeke el hitetwén, az Embert”; 160. lap: „Isténnek párancholatia penigh az bün kiwüll semmit nem Tiltnak” stb., tárgy párhuzamok, legfőbbképpen azonban a versbetétek és a hiteles Madách-versek rokon tartalmi és formai jellegzetességei – azt bizonyítják, hogy a paráznságról szóló értekezés fordítását Madách Gáspár végezte.

Amint írói működésében erre több példát is látunk, ezt a munkát is feltehetőleg cseh nyelvből fordította. Nem döntő bizonyíték, de ezt látszik erősíteni a kézirat 157. lapján olvasható hivatkozás egy cseh közmondásra: „Az mint prouerbiama Czehecknek Tartia, ki az fegiuerel iaczik, fegiuer miat kel el wészni.” A cseh nyelvű eredetiben latinul meglévő idézeteket Madách fordításában ugyanúgy átvette latinul, mint a pestisről szóló elmélkedés fordításában. És mint ott, itt is a latin szöveg reprodukálása után lefordította őket magyarra. Itt azonban jóval nagyobb számban találunk versben, verses formában eszközölt átültetéseket. Az eredeti versidézeteit egy-két kivétellel (pl. 154. lap: „Mille delassata Viros, nunquam Satiata recessit”; 158. lap: „Qui diligit ranam, ranam putat esse Dianam”) versben fordította, de a prózaiak közül is nemegyszer verssorokba próbálta belemagyarázni továbbfűzött gondolatait.

Mind a prózai részek, mind a versbetétek idézetei között itt is találunk pontatlanokat, eredeti alakjukból kiforgatottakat, illetőleg téveseket. Téves pl. az Énekek Énekének 32. részére való utalás a 161. lapon, hiszen az mindössze 8 részből áll; hasonlóképpen Pál apostolnak az Efezusbeliekhez írt levele csak 6 részből, holott az értekezés a 8-ból (valójában: 5,5!) „idéz” (Lásd a 160. lapon.) A Tízparancsolatról Mózes II. könyvében olvashatunk és nem az I.-ben (143. lap); a 144. lap passzusa Pál apostolnak a Korintuszbeliekhez írt I. leveléből és nem a II.-ből való stb. Madách a paráznságról szóló értekezésben mindenhol a forrásban talált bibliai idézeteket ültette át. Semhol sem találunk annak nyomára, hogy amint a pestisről szóló elmélkedésben tette, a szentírási helyeket összevetette, kiegészítette volna a Károlyi-féle fordítás szövegével.

A 46 versbetét forrásaira való hivatkozások is többször pontatlanok, illetőleg tévesek. Néha az idézett szöveg egyáltalán nem vagy nem ott található, ahová a kézirat utal. (Lásd pl. a c), r'), s') betétek jegyzetét.) Egyik-másik idézet szövege nagy átalakuláson ment keresztül, távol áll a

szerző eredeti megszövegezésétől, többször csak variáns a megnevezett szerző szavaihoz viszonyítva. (Lásd pl. a d), k), a'), h'), m') versbetétek jegyzetét.)

A forrásutalások meglehetősen változatosak. Három ízben semmiféle tájékoztatást nem kapunk, 13 esetben pedig ilyeneket: a): „egi poetais igi ir”; b): „Ismet Maszik”; f): „iriak giakrán kép irok”; l): „quidem alius Versificator”; c’): „reghi verszek” stb. Máskor megnevezi ugyan az író (Seneca, Beda, Prudentius, Ovidius, Jeromos), de hallgat a műről. 14 ízben találunk cím szerint is megjelölt műre vonatkozó utalást, de ezek sem mindig helytállóak. (Pl. c), d'), s').)

Mínhogy a feltételezett cseh nyelvű értekezést nem sikerült megtalálnunk, igyekeztünk a versbetétek forrásait felderíteni. Ez azonban az elégtelen utalások miatt csak az eseteknek kb. ¾ részében járt sikerrel. Munkánkban nagy hasznát vettük HANS WALTHER *Proverbia sententiaequae latininitatis medii aevi. Lateinische Sprichwörter und Sentenzen des Mittelalters in alphabetischer Anordnung. II/1–5.* (Göttingen 1963–1967) c. kiadványának. Azoknál az eseteknél, mikor az idézet Walther könyvében megtalálható, rá hivatkozunk. Az érdeklődő a kívánt útbaigazításokat az ott megadott bibliográfiai adatokban megtalálja.

Az alábbiakban itt is, mint ahogyan az „Oruossáagh auagi Praeseruatium az dögös pestis halalban” című traktátusban tettük, csak az értekezésben előforduló versbetétekkel foglalkozunk.

a) Vö. WALTHER: *Prov. II/4, 24708/b sz. alatt.*

b) Lásd *uo. II/5, 31405. sz. alatt.*

c) Madách világosan olvasható utalása: „Aristoteles I: Etnnicorum” elírás *Ethicorum* [Nicomacheorum] I. helyett. Az idézet abban a megfogalmazásban, ahogyan azt a kéziratban olvashatjuk, sem az *Ethica Nicomacheia*, sem az *Ethica Eudemeia*, sem pedig a *Magna Moralia* könyvben nincs meg. Az első gondolat azonban többször előfordul. Így pl. az *Ethica Eudemeia*-ban az I. könyvben: „sanitatem praestantissimam suasissimam”; versben: „Pulcherrimum est quod justissimum, optima res sanitas...” alakban.

d) Az idézet Senecának Luciliushoz írt 24. levelében az alábbi összefüggésben olvasható: „ipsae voluptates in tormenta vertuntur: epulae crudelitatem adferunt, ebrietates nervorum torporem tremoremque, libidines pedum, manuum articolorum omnium depravationes.”

e) A rétor Seneca *Controversiarum* lib. I. praefatio 7-ben az idézet így hangzik: „nihil enim tam mortiferum ingeniis, quam luxuria est.”

f) Az Ovidius *Epistolae heroidum* lib. IV. 154. sorában: „Quid deceat non videt ullus amans” alakban szerepel. Lásd még WALTHER: *Prov. II/4, 25000 sz. alatt.*

g) Az idézet Szent Jeromos *Epistola LXIX. ad Oceanum*-ból való. (Lásd *Patr. Lat. XXII, 663.*)

h) A könyv, melyre a kéziratban hivatkozás történik, nem Szent Ágoston műve, hanem Ambrosius Autpertusé (†778). Az idézetet lásd *Patr. Lat. XL, 778.*

i) A kézirat idézetével egyező szövegezésben nem sikerült Beda írásaiban megtalálnunk. Hasonló gondolatok fordulnak elő az 1593-ból való „Theses philosophicae de parvis natvalibvs” című disputációjában, melyben az életről, halálról, a fiatal és az öreg korról értekezik. (*Axiomata Philosophica Venerabilis Bedae. Köln 1609. 370, 372.*)

j) Lásd WALTHER: *Prov. II/2, 14167. sz. alatt.*

k) Prudentius: *Psychomachia* 89–90. sorai az idézettől némileg eltérő formában így hangzanak:

Tu princeps ad mortis iter, tu ianua lethi
Corpora commaculans animas in Tartara mergis.

(*Patr. Lat. L, 29.*)

- l) Lásd WALTHER: Prov. II/2, 9007. sz. alatt.
 7 Ely – olv. él. A *fertelmes* és ennek származékai Madách gyakori szava. Vö. pl. 39. sz. 4., 26. sor.
 10 vissza chaffollia. Vö. 23/I,9. sorával: „Mit az vrá wegez azt vissza czafollia”, továbbá a 26. sz. 11. sorával: „szawát mind hatra chafolia”.
 11–14. sorok gondolataira és kifejezéseire vonatkozólag lásd 22/I–II, 5.; 23/I, 3, 6; 26, 3. versszakait.
- m) A névtelenül idézett sorok forrását nem sikerült megtalálnunk.
 6 Fözuennek – olv. fösvénynek.
 10 faranak Zakia. Vö. 22/I, 36.; 22/II, 40. sorával.
 11 Nem gondol semermetesegwel kifejezéssel vö. a 22/II, 29. sorát.
 15–16 Vö. a 40. sz. alatti vers 39–40. soraival és a 47. sz. alattinak 15–16. soraival.
- n) Az idézet Ovidius: *Epist. heroid. I*, 12. sora.
- o) *Panphilius* elírás *Pamphilus* helyett. Az idézet a *Pamphilus* című középkori eredetű darab 414. sora. (Lásd COHEN: La „comédie” latine en France au XIIe siècle. Paris 1931. II, 209. – Vö. WALTHER: Prov. II/2, 11389/a.)
- p) Az asztrolábium csillagászati műszer, melyet Hipparchosz használt először a csillagok helyzetének meghatározására. (Sokan írtak róla az évszázadok folyamán, pl. Beda, Robertus Anglicus stb.) Az idézetet nem sikerült megtalálnunk.
- r) A sorok Ovidius: *Ars amatoria II*, 518–19. sorai.
- s) Az idézet Vergilius: *Aeneis IV*, 412. sora.
 3 fedelem – a fejedelem szóból alkotott összevonás.
- t) Lásd WALTHER: Prov. II/1, 7113. sz. alatt.
- u) Az idézet Cato mondás a IV, 10-ből való.
- v) Lásd WALTHER: Prov. II/4, 28212. sz. alatt.
 8 bagozast – menés-járást.
 14 Semet – szemed.
 21–22. Vö. az 1) és m) versbetétek jegyzetével.
 27 Vö. az előző versbetét 3. sorával: „Munkara vessed elmedett”
- z) A minden megjegyzés nélkül idézett mondást nem sikerült azonosítanunk.
- a’) A sorok Boethius: *Philosophiae Consolationis libri V*. 3. könyvének tizedik caputjában ilyen összefüggésben és szövegezésben olvashatók:

Huc omnes pariter venite capti.
 Quos fallax ligat improbis catenis.
 Terrenas habitans libido mentes.

b’) Az idézet Szent Jeromosnak „Ad matrem et filiam in Gallia commorantes” CXVII. levelében így hangzik: „Inter has et tantas illecebras voluptatum, etiam ferreas mentes libido domat.” (Patr. Lat. XXII, 957.)

c’) Lásd WALTHER: Prov. I/1, 519. és 520. sz. alatt.

d’) Senecának Luciliushoz intézett 18. levelében, melyből Madách nem latinul, hanem magyarul „idézt”, a december hónapban Saturnus tiszteletére tartott Saturnaliákról van szó, amikor az egész

nép átengedte magát a jókedvnek, evésnek, ivásnak. Nem a paráznaságról való „gondolkodás”-ról, a parázna élet veszedelméről ír Seneca, hanem általában a tobzódástól való megtartóztatást ajánlja, mint az esetleg eljövendő szűkös életviszonyokra való előkészülés hasznos gyakorlását. Egyébként ez tűnik ki Madách versbetéjtéből is, ahol a „gyönyörűséges lakástól” kifejezés a jóllakást jelenti. Ilyen vonatkozásban alkalmazza Seneca ebben a levélben a *voluptas* szót az evés, ivás gyönyörűségére, nem pedig a szerelem testi gyönyöreire. Az állítólagos Seneca-verset nem találtuk meg. Madách versbetéje az említett levélrésznek a gondolatait tükrözi.

e') Az idézet Seneca: *Controversiarum* lib. II, 6, 4-ből való.

4 forgatni koront – talán: a fazekaskorongot forgatni, ami már nem öreg embernek való.

f') Seneca: *Phaedrá-jának* 980. sora.

g') Ovidius: *Fasti* I, 216. sora. Vö. WALTHER: *Prov.* II/4, 25692. sz. alatt.

h') Szent Jeromos: *Commentarium in Osee* lib. I. c. IV-ben ilyen szövegezésben olvasható: „*Voluptas insatiabilis est, et quanto magis capitur, tanto plus utentibus se famem creat ... Vires in fornicatione deficiunt et fornicandi desiderium non quiescit.*” (Patr. Lat. XXV, 850.)

i') Szent Jeromosnak halála óráján társaihoz intézett szavaiból való idézet. (Lásd Eusebius: *De morte Hieronymi ad Damasum* XXXI. fej. – Patr. Lat. XXII, 259.)

j') Lásd WALTHER: *Prov.* II/5, 33384/b, c, d sz. alatt.

k') Az idézet Ovidius: *Ars am.* III, 491–92. sorai.

3 modot – módod.

l') Nem sikerült azonosítanunk.

m') Ugyanott olvasható, mint az i') alatti versbetét; a XIV. fejezetben az alábbi szövegösszefüggésben: „*Erraverunt homines in hac lata solitudine alii colla jugo avaritiae submittentes, alii luxuriae foeditate, ut turpissimae sues deturpati, alii circa inutilia diripienda occupati.*” (Patr. Lat. XXII, 247.)

A disznóhoz való hasonlítás megtalálható a 40. számú ének 29. sorában; a „haia czuportos” kifejezés a 22/II, 32. sorában. Vö. még a 21. számú ének második strófájával!

n') Szent Jeromos számos levelében ír a szüzességről. A gondolatnak a Madách által idézett megszövegezésben való kifejezését azonban nem sikerült megtalálnunk.

o') A minden forrásutalás nélkül említett latin verssor eredetét nem sikerült megállapítanunk.

p') Lásd WALTHER: *Prov.* II/5, 34133/c sz. alatt.

r') Az idézet pontos lelőhelye: Ovidius: *Epist. heroid.* XVII, 39. Szövege pedig: „*Sed quia credulitas damno solet esse puellis.*”

s') A két verssor sem az idézett helyen, sem Seneca más munkájában nincs meg. Az „*Ad Gallionem de remediis fortuitorum*” című csonkán ránk maradt mű XVI. könyvében azonban az idézethez közelálló gondolatot olvashatunk: „*nihil est tam mobile quam feminarum voluntas, nihil tam vagum.*”

t') A latin sor Ovidius: *Epist. heroid.* II, 63.

u') Az idézett sorok Ovidius: *Ars am.* I, 443–44. sorai.

v') A forrásutalás nélküli mondást nem tudtuk azonosítani.

z) Az idézet forrása Ovidius: *Amorum* lib. III. negyedik elégia 20–21. sorok.
1 Saás – olv. száz.

a*) A forrásutalás nélküli regulát nem tudtuk azonosítani.

b*) A név nélkül, csak magyarul idézett „tudós ember verseit” nem tudtuk azonosítani.

7 Vllion otthon vö. a 28. sz. ének 20. sorával.

14 A sor értelme az lehet: eljártsszák a lánykoszorút.

15 A „nem gondol” valamivel fordulatra vö. az m) betét jegyzetével.

17–20 E sorok a versbetét elején olvasható gondolatokat ismétlik; gondolatilag és kifejezésükkel illetőleg is vö. a 36. sz. alatti ének 3. versszakával.

NYELVE, HELYESÍRÁSA

Nem a kritikai kiadás feladata, hogy Madách Gáspár nyelvével, mondatszerkesztésével vagy pl. tárgyias igealakjainak rendszerével foglalkozzék. Itt csak azokra a nyelvi és helyesírási sajátságaira mutatunk rá, melyek írásainak olvasásához és megértéséhez szükségesek.

A hitelesség kérdésével kapcsolatban már szó esett az alanyi és tárgyias ragozás használatában Madáchnál tapasztalható nyelvi sajátságokról, melyet a közzé tett verses és prózai szövegek gazdagon dokumentálnak. Történt utalás arra, hogy Madách mondataiban nem mindig egyezik az alany és az állítmány személye. Az idézett példát kiegészítjük olyan vonatkozásúakkal, melyek azt mutatják, gyakran számban sem egyezik a mondat alanya és állítmánya, eltérőleg a régi és a mai nyelvhasználatról: Zent *Angiali kiket mutat* (4. sz. 9. sor); Tengernek *czatornaÿ* / *Azomban ot meg nilt* (6. sz. ének 101–102. sorai); Isténnek *paráncholatia* penigh az bün kiwüll semmit nem *Tiltnak* es *hataroztatnak*; *paraznasagh* (vgjmond) maás rendbeli vetkeket *Nemzenek* (A parázna életről szóló értekezés 160., 162. lap). Ugyanabban a mondatban ugyanarra a személyre vonatkozólag keverednek az egyes- és többes számok: az *Emberek az eö* Buiálkodó feslet parazna *elettel*; olliát *chelekednek*, az mi *eletenek* kisebsegere lenne (uo. 160, 168).

Szükséges, hogy Madách néhány alaktani sajátságára rámutassunk. Ezek a jelenségek azonban, Madáchra nagyon jellemzően, nem következetesen írásaiban, és mint pl. számos helyesírási vonása, ellentmondóan váltakoznak.

Mint ahogyan Balassi Bálintnál, Rimaynál – Madáchnál is előfordul, hogy a felszólító módnak nincs jele sem az alanyi, sem a tárgyias ragozásban: eörül = örülj, wisel = viselj, keoniörög = könyörögj, el = élj, menünk = menjünk; kőniebits = könnyebítsd, haicz = hajtsd, segeli = segéld, tiszticz = tisztítsd, birr = bird. Mellettük azonban szabályos alakokat is találunk: keszwli, segeli, vegi fel, tarts; tauoztazd, fordiczd, eebrezd, dicziriem, aldzi stb.

Az *-at -ot* tárgyias végződés közül gyakoribb nála az *o-s* változat (aldasodot, vtunkot, vrunkot).

Jobban ingadozik a *-ból - -bül*; *-ből - -bül*; *-tól - -tül*; *-től - -tül*; *-ról - -rül*; *-ről - -rül* határozóragok használatában. Az *u-s*, *ü-s* alakok gyakoribbak, bár a kétféle változat egy szókapcsolaton belül is megtalálható egymás mellett: „abbol az Porciobul”, „Vrunktol eo Nagyságátull”

Vegyesen használja Madách az *ú-ű* mellett az *ó-ő* melléknévképzőt, de sűrűbben az utóbbiak fordulnak elő. Pl.: Tudomanio, reitekeö, erkolczö, lówó, semeö, giors szawok, swrówen stb.

Elég gyakran találkozunk nála íző és özö alakú szavakkal. Példák az ízésre: dichiret, diczirik; igirs, igirted, igiried, igiretedet; itild, itiletben; igidtöl, ighijet; igieteket, igiunket; iteöie stb. Ízésre mutatnak a mikint, naponkint, mondasza kint; siginszeget; hirít stb. alakok. De hogy az ízés nem rendszer nála, bizonyítja, hogy a felsorolt szavakból is több előfordul nem íző alakban, mint pl. vgit, vgieben; seginszeggel, szegheni; igerettel, és ezeken felül ilyen változatokat találunk: pinzt – pénzt, felesziget – feleszeget stb.

Az elszórtan jelentkező özésre idézhető példák: löt, löttel; nőwessed (= nevedsed); östökölny; lölkit; röiteöznenek, röitókezésnek stb. De itt is szemben állnak a fentiekkel: newetik; reitekeö; lelketem; less stb.

Mássalhangzó előtti helyzetben váltakozva találunk Madáchnál *ny-t* és *n-t*. Pl.: remenszeget – remeniseget; tudomant – tudomanitol, de megtaláljuk a váltakozást máskor is: aszon alatot – aszonialatok.

A képzés helye szerinti hasonulásra és a tőle való divergenciára is van példánk: santalan; azomban – bunban (= bumban); haszomlo.

Madách szokatlan hangalakú szavai: fűzret (= fizetett); heuszeg, raggiado (= ragyogó); terechtől.

Madách helyesírását, hangjelöléseit nagy mértékben jellemzi a következetlenség, és ennek folyamánként a változatosság. Bemutatására idézünk néhány példát a „Silloquium” c. vers fogalmazvány- és tisztázat-példányából, hogyan írja ugyanazokat a szavakat a két helyen: áll – aal, en – één, eo – ő, vicz – vījcz (= újíts), iös – iws, buual – bual, chak – tsak, roz – ros.

A magánhangzóknaál a hangok írásképeének a váltogatása, az ékezetek következetlen kitévése, a hosszúság rendszertelen és többféleképpen való jelölése jellemzi. Többféleképpen jelöli pl. az *i* hangot. Szó elején az *i-t* és a *j-t* használja: igaz, igen, időben; jgi, Jstenem, Jmadlak. Szóközépen az *i-t*, *y-t* (*ÿ*, *y*, *ÿ*, *ÿ*) : iw tista, vig; beöcztelenssegyt, szynoron; mygh; kÿwani. Szóvégen valamennyi előfordul: hallani; diczirj; neky; kelletÿ, fiaÿ. Az *y*-nek és *ÿ*-nek néha *ii* hangértéke van: mys = mi is, kÿs = ki is; neznyš = nézni is, enihitÿs = enyhíti is.

Az *ö* jelölésére, függetlenül a hosszúságtól vagy rövidségtől, szolgál az *ö*, *o*, *o*, *ó* (pöröli, kozót), *eo*, *eó*, *eó*, *eó*, *eó*.

Az *u-t* szó elején a *v*, *ÿ* jelöli, szóközépen az *u*, *ú*; máskor az *ű* (iűt (= jut), buruliünk).

Változatos képet mutat az *ü* hang jelölése. A szókezdő *ü* jele: *v* (vgiembem, Vduositomnek), *ÿ* (ÿvzen ÿdgiednek), *ÿ* (ÿl, ÿlliön). Szóközépen: *u*, *ú*, *ü*, *ű*, *ú*, *w*, *w*, *w*, *w*.

A magánhangzók hosszúságát Madách nem mindig jelöli, sokszor semmiféle ékezetet nem tesz rájuk. Pl.: arokban, edes kepedet, kettser, fogodik stb. Máskor vesszővel, vagy a hang megkettőzésével mutatja a hosszúságot. Ilyenkor a magánhangzók felett néha pontot találunk, s általában a pont és vessző együtt különféle variációkban is előfordul. Példák: hamizág, áál, maar, raám, aláas, aár, értünk, éél, feeszket, veér, weér; joo, jóo, jóót, jóo stb. De találunk a magánhangzók felett „hosszabb pontot” is, átmenetet a pont és a vessző között, máskor rövid vízszintes vonalkát.

A hosszúság jelölése mellett a magánhangzók feletti pontnak néha más szerepe van. Sokszor találkozunk vele a rövid palatalis *a* jelöléseként, általában utolsó szótagban (pl. dragá, soliá, ruhá, miát, gazdágh), ritkábban máshol is (pl. nápi, igázgas, hazudtádod, oltalmázom). Igen gyakran az *á* és *há* szavakban, néha még a nagy *Á*z felett is. A palóc rövid nyílt *á*-nak jelöléseként az *a* feletti pont nagyon gyakori bizonyos ragokban és képzőkben. Nagy számban idézhetnénk példákat az alábbi csoportosításban: iraszará, naprá; pilantasbán, Vrbán; Christusnak, baratodná; osztorawál, iowál; osztorá, aiandeká; volná, adná; tartottá, birtá; giakrán, inkablán; akartwá, rakwá stb.

De a pont más magánhangzók felett is sűrűn fordul elő olyankor is, amikor nem jelez kvantitást. Megtaláljuk az *e* hang felett, amikor mintha az *e* zártságát jelölné. Pl. embérek, eörwendetés, engém, terem, mindén, még, (de néha nyílt *e* felett is: körni). Következétesen előfordul bizonyos ragokban: betegsegebén, életebén; ferhéz; sepén, nehezén; ninczén, sintén; mergé, lelkém.

Ritkábban szerepel az *o* felett. Pl. jambór, mikór; azon, világón; ahöz, fiuhöz; latót, iutót, akaróm, fogadtatók. És kevesebbszer, de feltűnik az *u-n* is, főképpen az *-unk* végződésben: voltünk, adtünk, Ispanünk, hugünk.

Nagy változatosságot mutat némely mássalhangzó jelölése. Madách egy és ugyanannak a hangnak az írására több betűtípust, összetett betűt használ. Elsősorban a *c*, *cs*, *j*, *s*, *sz*, *z*, *zs*, *v* jelölésmódja gazdag. Az *s*, *sz*, *c*, *cs* ortográfiájában szlávós hatást is megfigyelhetünk.

A *c* betűt írja Madách *c*-vel (porciobul, percipialtak), *cz*-vel (orczzadat, TARTHACZ), *tz*-vel (teömlötzbén) *ts*-vel (kettser, Tantszhoz), *ch*-val (orchá, chelia) *chi*-vel (echiakais).

A *c* és *tz* kivételével ugyanezek a betűk szolgálnak a *cs* jelölésére, hozzájuk járul azonban a *cs* is. Pl. nincs; nints; tsak; chak, szerenches; czak, nincz; chiak, chiendeszeghben.

A *j-t* szókezdeten *i*-vel és *j*-vel írja. Pl.: io, ielt, joo. Szó közben és végen ezekhez járul az *y*, az *y* ponttal (*ÿ*) és trémával (*ÿ*). Példák: buiaszag, Vi (= új); niajassagul, igerjetek; jay, aytaia; jay, takarÿa; hÿa, Iÿe.

Az *s* jelölésére kb. egy arányban szolgál az *s*, *ss* és az *sz*, ritkábban a *z*. Pl.: sok, seep; szok, reszt; ideztowa, tauoztazd.

Az *sz*-et is kb. egyenlő arányban írja *sz*-szel és *s*-sel, kevesebbszer *z*-vel. Példák: szent, tiszteszeges; Sent, less, ssollion; Zent, gonoz.

A *z* jelölésére használja a *z-t* és *s*-et. Pl. igaz, parazna; szaas, vduositomnek.

A *zs-t* írja Madách *z*-vel, *s*-sel, *sz*-szel. Példák: vzoras, vizgalni; sakbul, sinorón; szynoron.

A *v* jele: az *u, ũ, v, w, ý, ŷ, ŵ, ŷ, ŷ*. Pl.: sauat, monduan; voltomot, velerleónk; wagi, nielw; ŷilagon; teorwēnikedni, nielw. Kivételesen fordul elő szókezdeten az *u*: uon.

Elég sűrűn használja a *g* jelölésére a *gh-t*, pl. ighen, holtomigh; ritkán a *t* írására a *th-t*, pl. lelkemeth.

Ha figyelembe vesszük, hogy a *v* és *w*, különböző ékezzel vagy anélkül, a *v* hangon kívül az *u-t* és az *ũ-t* jelöli, látjuk, hogy a betűknek több hangértéke van. Hozzájuk hasonlóan, kevésbé változatos kombinációban, de több betű jelölésére szolgál az *s, z, y* is.

Az utóbbi, ponttal, két ponttal vagy anélkül nemcsak az *i* és a *j* betűk jele, hanem igen gyakran szolgál a mássalhangzók jésítésére. Példák: kegyelmes, tanuly, nagy, nyelwe, szamlalý, frigy. A jésítés jelölésére azonban leggyakrabban az *i* és a *j* szolgál. Példák: igi, sidgia; ugj, ragaskogj; aliak (= álljak), wezerellid; beczwłjek, eelj; niuiczd, vekoni; attiat, allattiat. Néha, szláv hatásra mutatólag, az *e* és *i* jésíti az előtte álló hangot. Pl. mellet (= melyet), melen (= mélyen), nelwbeól, talpalatni. Ritkán azonban az *is* előfordul, hogy Madách nem jelzi a jésítést, mint pl. giönörwsege, göniörwsege, tartomanokban, ostal (= osztály), akadałt, visszałt.

Az *i* betűnél említettük, hogy az *y*-nak néha *ii* értéke van. Néha az *y* jésíti az előtte álló mássalhangzót, és ugyanakkor *i-t* is jelöl. Pl. gykint, szelidgyt.

Madách helyesírására jellemző a zöngés és zöngétlen hangok összerosódása a szövegeken. A *d* és *t*, *g* és *k* összekeveredése ebben a helyzetben nem egy olvasási hibára vezetett már eddig a kutatóknál.

Leggyakrabban találunk *t-t d* helyett (pl. peldat = példád, vegetet = végetted, kichindet = kicsinyded, tudhat = tudhadd, kizdet = kisedd, senvet = szenved) vagy ennek a fordítottját (pl. mind = mint, tasitod = taszitott, bud = but, aldod = áldott). A *k* többször *g* hangértékű, mint pl.: torkik = torkig, vegik = végig, többik = többig; viszont a *g* – jóval ritkábban, mint az előbbi betűk – *k* helyett áll (pl. Süzessek = szűzesség).

A mássalhangzók hosszúságának jelölése elég rendszertelen és következtelen. A ma is mássalhangzóktőzőzssel írt szavak (azonnal, vetkemmał, chillagok, niajassagul, dichoseggel) mellett sokszor marad jelöletlen a hosszúság, pl.: job, it, romlot, buritot, hozad, esedezel. Gyakran találkozunk értelmetlen (irr, Vrr, esset (= esett), kerestell, Nevenn) kettőzőzssel, ami sűrűn fordul elő az utolsó szótag magánhangzója előtt (alazatossan, istentelennek, haszontalannok, töröddől, ereddünk).

Változatos képet mutatnak Madách másolatai a központosítás, kis- és nagybetűk használata terén, kevésbé az egybe- és különírás tekintetében. A tulajdonneveket általában nagybetűvel írja, de azért találkozunk kisbetűs írással, mint pl. Szent pal, lazarnak, moizes, komaromban, fabianfalwan, kelechennek, kekkeo, podluzannak. Vannak betűi, melyeket szó elején – néha még szó közben is – általában nagy változatban használ (*s, v, t, n*), másokat pedig csaknem kivétel nélkül kisbetűs alakban (*k, d, p*). Sűrűn találunk nála „átmeneti” betűket, melyek nagyságukkal (pl. ilyen a *v*) vagy alakjukkal (ilyen pl. az *s*) eltérnek a szabályostól, nagyobbak, mint a kisbetűk, de kisebbek, mint a nagybetűk. Ezek a helyesírási sajátosságok nem okoznak olvasási vagy megértési nehézségeket, a szövegkiadás szempontjából azonban sokszor jelentenek problémát.

JEGYZETEK A VERSEKHEZ

Madách Gáspár írásait autográf kéziratai alapján közöljük. Kiadásunk betűhív szövege megőrző írásmódjának (helyesírás, központosítás, kis- és nagybetűk, ékezet) sajátos vonásait. Betűtípusaiból csak az *f, f, f, f*, és a szóvégi *σ* írásában térünk el. Ezeket egyszerűen „a” Madách által is gyakran használt *s-sel, sz-szel* írjuk. Ezen felül nem írjuk nagybetűvel a szóközbeni *V-t, S-t*, mely itt-ott fellelhető nála. Egyebekben változtatás nélkül követjük ortográfiáját, hangjelöléseit. Feloldottuk azonban az ilyen rövidítéseket: Xtus = Christus; kelmed, kged: kegyelmed; In = Isten, mg = meg stb.

Bár a *Rimay–Madách-k*-ekben rendelkezésünkre álló másolatok magának a szerzőnek az írásai, többször okozott bonyodalmat annak megállapítása, mit tekintünk szerzői szövegnek. Szóltunk már arról, hogy Madách írás közben, utólag sokszor javított. Említettük, mennyire nem volt ütemérzéke, milyen nagy nála a hibás szótagszámú sorok száma. Simítgatásai, változtatásai nem tették mindig egyöntetűbbé verssorait, javítgatásai nemegyszer inkább kárára váltak verseinek. Többször merült fel a probléma, az eredeti jobb szöveget adjuk-e főszöveggé vagy ragaszkodjunk a „kijavítotthoz”.

Madách közismerten rossz másoló volt, mikor mások szövegét írta le. De saját szerzeményeiben is elkövetett hibákat. Betűket hagyott ki vagy cserélt fel, súlyos torzulásokat írt le és hagyott javítás nélkül. (Pl. Harom pinzes fazekban-t ír *pintes* helyett: 38/I. sz. 44. sor; Hogi ragalmazásra *oko!* nem adhatnál – *okot* helyett: 27. sz. 11. sor; *Hizladot* iokkal-t ír *Hizlalod* helyett: 37. sz. 8. sor stb.) Az ilyen tollhibákat, elírásokat, továbbá a betűkihagyásokat, tehát a nyilvánvalóan másolási hibákat és értelmetlen torzulásokat javítjuk. (A kézirati szöveget ilyenkor lapalji jegyzetben adjuk.)

Általában a kijavított szöveget tekintettük szerzői szövegnek. Az előbbieken túlmenően azonban mégis javítottunk a textuson, amikor ezt a helyes mondatszerkesztés, az értelem megkíván-ta, és a kézirat lehetővé tette az eredetibb állapot visszaállítását. Erre az olyan verseknél nyílt alkalom, ahol ránk maradt a fogalmazvány is („Soliloquium”) vagy többé-kevésbé azonos strófák-ból álló két változattal is rendelkezünk. (Pl. *Nagi Jsten aiandeká, Oh tsalard wilagh, Feleseget ne Végi, Ne hid minden kor stb.*) Szótagszám igazítást csak elvéve végeztünk olyankor, amikor ezzel nemcsak verstechnikailag, hanem mondattanilag és értelmileg is javult a szöveg, ilyenkor is általában a Madách által megváltoztatott textus eredetijének a visszaállításával.

Madách javítási technikája az volt, hogy ha írás közben észrevette a hibát, áthúzta a rossz betűt, szót vagy sort, és folytatólag, az áthúzás után írta a jót. Máskor a javítást ráírta az eredetire. Legnagyobb számban fordulnak elő azonban az olyan változtatások, amikor az áthúzott szavak, sorok fölé, ritkábban alá – beszúrta a helyesnek vélt megoldást. Az áthúzások és a betoldások egy része nem menetközben, hanem utólagosan készült javítgatás. Ezt mutatja, hogy néha a tinta színe is más (bár a halványabb színt az is magyarázhatja, hogy a tollat régebben mártotta tintába; vagy a sötétebb színű írás esetében jobban megnyomta a tollat), és némelykor a vonalvezetés is különböző a másolás idejébeli írásjellegtől. Azonban még ez az utóbbi sem zárja ki, hogy a simítgatást Madách végezte hosszabb idővel a másolást követően. Ilyenkor arra törekedtünk, hogy az eredeti szöveget kibetűzzük, és főszöveggé azt adjuk.

Madáchot követtük a központoszásban annak ellenére, hogy az nem mindig látszik rendszernek. A mondat végén pontot, vesszőt, pontosvesszőt, kettőspontot, vesszőt és pontot, ritkán felkiáltó- és kérdőjelet használ, de sokszor nem tesz semmi jelet. A sorvégeket többször szintén egy ponttal zárja. Gyakran használ azonban írásjelet a mondaton belül olyankor is, midőn mai szemmel nézve ennek nincs értelme.

Nehézséget jelentett néha annak a megkülönböztetése, hogy a kéziratban vesszőt vagy pontot akart-e írni Madách. A pont és a vessző közötti átmenetet, a „hosszabb pontot” vesszőnek írtuk át, a rövid vízszintes vonalkát, mely a toll megcsúszásából eredhetett, pontnak. Nem vettük figyelembe általában a sorvégjelző pontokat és a szavak elválasztására szolgáló kettős fekvő vonal elcsúszásából származó vagy az elválasztást jelző egyéb írásjeleket.

Visszaadjuk Madách változatos ékezését is. Ahol a vízszintes vonalka az *o* és *u* feletti nem csupán a toll megcsúszásának a következtében keletkezett, hanem hosszabb elnyújtás, ott két pontot (··) írtunk. Az egy betű vagy betűpár (*aa*) feletti pont-vessző ékezesét és ennek fordítottját két vesszővel írtuk át.

Előfordul, hogy az ékezet elcsúszott, nem a megfelelő helyre került. Ilyenkor értelemszerűleg jártunk el. Mivel azonban Madách nagyon gazdagon használja az ékező írásjeleket, és nemegyszer szokatlan módon ékeztet, az elcsúszott jelet a hozzá legközelebb álló betűre helyeztük, ezzel gondoltuk a legkevesebb önkényességet elkövetni. (Leggyakrabban az *i* feletti pont került távol a betűtől, néha pedig el is maradt.)

Többször jelentett nehézséget annak az eldöntése, hogy a kéziratban látható pontok szándékos központoszási, illetőleg ékezési írásjelek-e vagy a toll tintafreccsentései.

Ha bonyolult dolognak tekinthető Madách Gáspár írásainak meghatározása, a kortársakétól való elválasztása, még bonyolultabb, és néhány verstől eltekintve, lehetetlen a ránk maradt művek keletkezési idejének a megállapítása. Mindössze egy eredeti (*O Jehowá Szént Jstenem* – 1629. március 18.) és 4 fordított versének (a Czobor Anna nevére szóló négy ének – 1636. június 26.) keletkezési dátumát ismerjük. Kívülük még egyet tudunk megközelítő pontossággal lokalizálni. A Calabriáról szóló versfordításban egy 1638. április 26-i természeti csapásról van szó. Az eredeti cseh ének és Madách fordítása rövidesen ez után keletkezett. A „*Mosztani Ezer hat szaas Harmints Niolcz Taiban*” sorok alapján arra következtethetünk, hogy talán még ugyanabban az évben ültette át magyarrá a cseh verset.

Egyéb írásainak datálásához nincs fogódzónk. Ha elfogadjuk azt a feltevést, hogy Rimay könyveiből nem küldte el a debreceni grammatikáskával egybekötött Cato-féle mondásokat annak

az ismeretlen levélírónak, aki a könyvet tőle Rimay-émlékként 1631. december 11-én kelt levelében kérte, hanem megtartotta magának, akkor a Cato-disztichonok parafrázisairól feltehető, hogy 1631 után készültek. (Lásd ezzel kapcsolatban a 34. sz. alatti jegyzetet.)

Mivel ezen túlmenőleg semmi támaszunk sincs Madách szerzeményeinek időben való meghatározására, kiadásunkban Madách írásait úgy közöljük műfaji csoportosításban, hogy az egyes füzetek egyöntetű, műfaji vagy tematikai rokonságot mutató anyaga együtt maradjon. A 6 datálható vers után adjuk az istenes, vallásos tárgyú darabokat („Soliloquium”, *A hit remelendő*, a 7 főerényről és a főbűnökről való versikék). Ezeket követik a Cato-féle mondások hosszabb és rövidebb fejtegetései és „Az io Aszoni alatról” szóló versek. Továbbá a tanító célzatú, moralizáló (álmoralizáló), latrikánus versek: *O tsalard wilagh*, „Kronyka. etc.”, *Sodomához haszonlo*, „Bendeó Panná eneke”, „Balasa Janos eneke” Ezután adjuk az életszabályokat: *Az Vr Istenben bizál*.

A pestisről és a paráznságról szóló traktátusokat, mivel ezek prózai művek, kötetünkben nem a versek, hanem a jegyzetek között hoztuk.

Szlovák nyelvű verseit nem közöljük. Az OL Madách-lt. fasc. I. 11. sz. *Mocne na nás usilují* kezdetű, az ország állapotára célzó 7 strófás versét kiadta DÉCSY GYULA *Studia Slavica* 1955, 412–15, és JÁN MIŠIANIK: *Antológia staršej slovenskej literatúry*. Bratislava 1964. 151–52. A *Rimay–Madách-k*. II. k. 87ab levelén olvasható *Lepšie v dome s medom korelku píť* (Jobb otthon mézes pálinkát inni) kezdetű 9 versszakos versét ugyancsak publikálta MIŠIANIK: i. m. 149–50; a 88a lapon levő *Reverende pater pán farár potrenský* kezdetű 4 strófás gúnyverset is az i. m. 150. lapján. Ugyanitt az 152–55. lapokon kiadta az eredetileg cseh nyelvből fordított „Kronyka. etc.” című versnek modern verses szlovák fordítását „Aký bič dopustil boh na Kalabriu” címmel.

1.

Kézirata: **Rimay–Madách-k**. II, 20. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 139–40. – A cím alatt: „8 die Martý Serzetem Ao 1629.” Az évszám a szerzés és nem a kódexbe való beírás esztendeje. (Vö. ECKHARDT, RJÖM 165.)

Az ének számos gondolati és kifejezésbeli egyezést mutat a Czobor Anna nevét akrosztichonként tartalmazó, csehből fordított énekekkel. (2–5. sz. alatt.)

2.

Kézirata: **Rimay–Madách-k**. III, 21a–22b. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 136–38.

A versfők: ANNA CzOBOR.

Annak a csehből fordított 4 éneket tartalmazó ciklusnak az első darabja, melynek végén „For. 26. Junny Ao 1636. MG. mp.” záradék áll.

Czobor Anna Czobor Imrének (1630-tól főtárnokmester) volt a lánya. Thurzó Szaniszló Szepes m. főispánja feleségeként 1627-ben lett özvegy. Később a galíciai eredetű (Tarnow) Tarnowsky Mihály Szaniszlóhoz ment férjhez. Házasságkötésüknek pontos idejét nem ismerjük. Madáchnak Czobor Annához fűződő kapcsolatát sem. Amikor az énekeket Madách magyarra fordította, Czobor Anna még özvegy volt. A Balassa-lt.-ban 1638. április 29-i kelettel fennmaradt Hont megye alispánjának hozzá szóló idézése, hogy személyesen jelenjen meg vagy képviseltesse magát Nagyszombatban Balassa Ferencnek ellene indított keresete tárgyalásakor. Balassa Ferenc azért indított pert ellene, mivel nem akarta visszaadni a jegyajándékot. Évekkel előbb ugyanis Balassa el akarta venni. Czobor Anna reménnyel biztatta, de „igéretéről megfélekedve”, más házasságra gondolt. (OL Balassa-lt. 9. cs.) 1638 táján történhetett tehát Czobor Anna második férfihezmenetele.

A nótajelzés, akárcsak a többi éneknél, itt sem a lefordított énekre utal, hanem csak a melódiára. A forrásul szolgáló cseh szöveg egyik éneknél sem ismeretes. Több szlovák kutató arra gondolt, hogy az eredeti énekeket Czobor Anna szerezte, és az eredeti akrosztichonjában is az ő neve volt. Ezeket a feltevéseket azonban nem lehet kellőképpen bizonyítani. (Vö. JÁN MIŠIANIK: *Adalékok a szlovák–magyar irodalmi kapcsolatokhoz a XVIII. század végéig*. Tanulmányok a csehszlovák–magyar irodalmi kapcsolatok köréből. Bp. 1965. 51.)

A nótajelzésben idézett szlovák ének Luther 10. énekének fordítása. Nyomatásban megje-

lent: *Katechismus D. M. Lutheri*. Lőcse 1634. (RMK II, 490) és Tranowski: *Cithara sanctorum*. Lőcse 1684. (RMK II, 1551.)

16 wasztag ió hitet – vö. a 7. sz. vers 9. sorával (Vasztag hittel).

25 Vö. az 1. sz. ének 28. sorával (Teged dicziriem mind vegik).

71 rontod – olv. rontott.

72 Tasitod – olv. taszitott.

3.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** III, 22b–23b. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 138–40.

Az akrosztichon: CzOBOR ANNA.

A nótautalásban idézett szlovák ének ugyancsak az előző ének jegyzeteiben idézett két szlovák vallásos kiadványban jelent meg. A *Cithara sanctorum* 624. lapján kottája is megvan.

4 allátiát – valóságát, lényegét.

12 Teried = terjeszd.

13 Vyczd – olv. újítsd.

4.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** III, 23b–24b. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 140–401.

A versfők: ANNA CZOBOR.

A nótautalása idézett énekeit l.: *Cithara sanctorum*. Lőcse 1684. 496.

26 Soutneket – szövétneked, fáklyád.

36 Birr = Birj.

5.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** III, 25ab. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 141–42. – A szöveg után: „For. 26. Junny Ao 1636. MG mp.” olvasható.

A versfők értelme: ANNA CZOBOR MAGA. Ez ideig ez lehet az egyetlen érv, amely amellett szólhat, hogy az eredeti éneket Czobor Anna írta.

A nótautalása idézett énekeit l.: *Cithara sanctorum*. Lőcse 1684. 726–27. (Kottával.)

17 raggiao = ragyogó. Ugyanilyen hangalakban és értelemben fordul elő a 41. sz. ének 12. sorában, valamint a pestisről szóló értekezésben. („az Napnak ragiadó Villaminak fenieszegeteöl” – 94. lap.)

6.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** III, 30a–33b. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 144–47.

Az 1638-i calabriai földrengést megverselő cseh ének, melyet Madách magyarra fordított, nem ismeretes. (Vö. JÁN MIŠIANIK: i. m. 52.) A 11. vsz.-ból arra következtethetünk, hogy a vers, ill. a fordítás a szerencsétlenség után hamarosan készült. Míg azonban az ének címében Madách 1638. április 9-ben jelöli meg a szerencsétlenség időpontját, egy másik egykorú magyar feljegyzésben március 27-e szerepel. Haller Gábor írja Naplójában 1638 márciusának a végén: „Ebben az holnapban Olaszországban sülyed el földindulás miatt 30 város és sok falu, kikben veszett több 50 000 embernél, ugmint die 27 praesentis circa quartam pomeridianam.” (Kiad. ETA IV. Kolozsvár 1862. 45.)

62 semmisze – semissé, semmivé.

84 Szent György hava – április.

88 hosataban – a. m. hosszában.

94 Swüröwen = sűrűn.

133 Jáý mit ertünk – ti. mit értünk meg.
143 Mint Abiron es Tobbi – Kóré, Dátán, Abiron 250 társával fellázadt Mózes és Áron ellen;
tűz égette meg őket és elnyelte testüket a föld. (Móz. IV. 16, 1–35.)

7.

Kéziratai:

I. **Rimay–Madách-k.** III, 8a–10a. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 132–34. – A szöveg végén:
„Fordítottam en Madách Gaspár deakbull Maggiarrá Rimai vram verseibeól.”

II. **Rimay–Madách-k.** III, 14a–15b. Részben kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 135–36. Ennek
a javított fogalmazványnak a terjedelme 118 sor.

Az eredeti vers ma ismeretlen, a fordítás időpontja is az.

9 Vasztag hittel – Madách Gáspárnak ezt a kedvelt kifejezését lásd még a 2. számú ének 16.
és a 42. sz. ének 1. sorában is.

10 eleiben – *elejben* olvasat esetén szabályos kétütemű nyolcast nyerünk.

43 fűzetet = fizetett.

57 Terehtől = tehertől.

66 Epiteszed – olv. építésed = alkotmányod.

75 dohotságha = büdössége.

110 Szohún – olv. sohun = sehöl.

8.

Kéziratai:

I. **Rimay–Madách-k.** I, 84–88. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 133–35.

II. **Rimay–Madách-k.** I, 79. Csak a 9–12. sorokat tartalmazza. A nótautalás Rimaynak egyik
énekére utal (RJÖM 62–63), dallama megegyezik Huszti Péter *Aeneis*-ének dallamával. (RMK I,
185). Ez a nótajelzés a XVI. század egyik legelterjedtebb históriás dallamtípusa, melyen belül több
variáns fordul elő. E dallamcsoport összefüggéseihez lásd RMDT I, 23. sz. szövegjegyzetét. (Vö.
RMKT XVII) 1, 86. sz. ének jegyzetével.)

Tartalmilag Rimaynak *Nem lehet szebb dolog* (RJÖM 64–65) kezdetű énekét követi. A gon-
dolti párhuzamokon kívül (Ábrahám példájára, Pál apostol levelére való hivatkozás) a kifejezésbeli
egyezések is mutatják ezt. Madách azonban több mozzanatot vesz át Pál leveléből. Rimayra
emlékeztek a Madáchnál ritkán található, nem első személyű szerzőre utaló argumentum is.

1–2 Vö. Pál apostol levele a Zsidókhöz 11, 1.

3 Vallattia – itt: kijelenti.

5 Vö. Pál levele a Zsidókhöz 11, 3.

9–12 a sorokra vonatkozólag vö. uo. a 4–5. versekkel.

13 Lásd Rimay: *Nem lehet szebb dolog* kezdetű éneke 33–34. sorait (RJÖM 65).

16 epwletet = épülést, bizonyágot.

17 Vö. Pál levele 6. versének második részét.

21–22. Lásd uo. a 7–8. verset.

32 Vö. Rimay fent idézett énekének 52. sorával: Biztasson másfelől bennünk ép reménség.

36 Vegetet – olv. végetted.

40 Radvánszky a *Bwnöd*-et tévesen *Várnod*-nak olvasta.

52 kichindet – olv. kicsinded.

53 mýs Jstenunkhöz menünk = mi is Istenünkhöz menjünk.

9.

Lelőhelye: OL Radvánszky család lt. P. 568. 16. cs. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 109.

A 9–21. számú versek egy egységet alkotnak. Az első hét a főerényekről, utána hat a főbűnökről szól. A versfüzérrel kapcsolatosan Jankovics József arra a megállapításra jutott, hogy ennek részei képmagyarázatok. Egy-egy picturához kapcsolódnak. A picturát részemblémákra bontva, alájuk Madách magyarázó jellegű tanításokat szerkesztett. Az erényekről szóló versekhez legközelebb áll Hans Sebald Beham: „Cognitio and Seven Virtues” című allegorikus ábrázolása. Ez lehetett Madách előtt. A főbűnökről írt versek mintája Dietrich vagy Theodor Mayer: „The Seven Vices” című alkotása lehetett. Lásd F. K. H. HOLSTEIN: German engravings, Etchings and Woodcuts Ch. 1400–1700. Amsterdam [1955] III. 79., XXVII. 168. (JANKOVICS JÓZSEF: „Akadtam egy picturára...” Rimay János és Madách Gáspár allegorikus versének képzőművészeti vonatkozásai. ItK 1982. 652–56.)

Patientia = türelem.

7 boszukot bekeseget nyeli – vö. Rimay: „Encomium et effecta virtutum” (RJÖM 135–40) 123. sorával: csak nyeli fájdalmát.

10.

Kéziratáról és kiadásáról lásd az előző vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 109.

Prudentia = bölcsesség, okosság.

1 Okosagis vette kezében twkeorit – vö. Rimay 105. sorával: Nézi tükörit is jobb kezébe tartva.

8 chel czapast = locsogást, trágárságot.

11.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 109–110.

Charitas = szeretet.

2 adgia eledelet – vö. Rimaynál a 46. sorral: adja gyermekének tejét.

6 sziwekben wer fezket – vö. a 22/I. sz. vers 22. sorával: gonoszág sziwiben weer feeszket; továbbá a 18. sz. vers 8. sorával: sziwiben irigisegh vér fezketh.

12.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 110.

Justitia = igazságosság.

1 Merő szerpeniöiet igazagis tartia – vö. Rimaynál a 93. sorral: Sörpenyűs mérték is ékesiti kezét.

4 A sor jelentése: Lelkiismeretét nem engedi megsérteni.

6 fontollia = mérlegeli.

7 Adomanra soha szemeit nem veti – vö. Rimay 97. sorával: Ajándékra nem néz.

13.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 110.

Fides = hit.

2 Jesus Christusra veti szemeit – vö. Rimay 34. sorával: Keresztit szemlélvén.

14.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 111.

Spes = remény.

2 Az égben emeli az ő ket szemeit – vö. Rimay 38. sorával: Egekre nyavalyás szemeit emelte.

15.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 111.

Fortitudo = erő.

1 Alt fogta Erőszeg vasztagon oszlopiat – vö. Rimaynál az 55. sorral: Kőoszlopot fogott által az Erősség.

16.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 111–112.

A főbűnökről szóló versciklusból szerkezetileg csak három alakult ki 2–2 strófás verssé, a többi vagy hosszabb vagy rövidebb ennél. Az eltérő fogalmazványok, félben maradt sorok, még ki nem alakított strófák azt mutatják, hogy a versek első fogalmazványával van dolgunk.

Superbia = kevélység.

4 A *labroz* szót szótáraink nem ismerik. A fogalmazványban a *kapdos* szó áll helyette. Előfordul a szó a 25. sz. vers 23. sorában is.

17.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 112.

Auaritia = fősvénység.

4 varas beka = varangyos béka.

18.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 112.

Inuidia = irigység.

8–10 Vö. a 22/I. sz. ének 22–24. soraival.

19.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 113.

A versike csonka fogalmazvány.

20.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 113–114.

3 hamzárt = handzsárt: tört, kardot.

5 Sic volo s jubeo = így akarom és parancsolom.

21.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 114.

2 sugár = hosszú, keskeny.

5–8 Vö. a 27. sz. ének 17–20. soraival.

22.

Kéziratai:

I. **Rimay–Madách-k.** II, 7. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 209–10.

II. **Rimay–Madách-k.** II, 5. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 211–12.

Mindkét feldolgozásban 2–2 új strófa van, a többi 8 lényegében változatlanul, de más sorrendben olvasható itt is, ott is. A kéziratban tisztázatnak tetszenek utólag eszközölt javításokkal.

A latin párvers Cato mondásainak I. könyvéből a 8. disztichon. A mondáshoz fűzött gondolatok egy részét Madách a bibliai bölcs könyvek tanításaiból vette. Jézus, Sirák fia könyve ir pl. a gonosz, házsártos asszonyról, akinek arcát eltorzítja a harag, és akivel együtt lakni rosszabb, mint együtt tanyázni a sárkánnyal. Az asszony, ha övé az elsőség, ellenkezik férjével, aki csak fohászskodik. (25,23–32.) A 29–32. sorban maga Madách is idézi Salamon könyvét (= Prédikátor könyve) azzal a mondással kapcsolatosan, hogy ezer asszony közt (Salamonnak ezer felesége volt!) egy igazat sem talált.

Az I. változat 1–3. sorát felhasználta Madách a Cato-féle mondások rövid parafrázisaiban is (lásd 34. sz. alatt, 25–27. sor). A 2., 5., 6., 7. (a II. feldolgozásban: 2., 5., 1., 6.) versszakokat pedig a *Feleséget ne Végi* kezdetű versbe (lásd 23. sz. alatt) dolgozta bele, illetőleg emelte át. A 22–24. sorok emléke felbukkan a 18. sz. vers 8–10. soraiban.

I.20 feőzelekit = főztjét.

I.27 szynoron – olv. zsinóron.

I.29–32 Vö. Préd. 7, 29.

II.29 seiel – olv. széjjel.

II.30 Nustos – nyusztbörrel díszített.

II.31 pegivet Swuege Lustos = mókusbőrből való süvege nedves.

II.32 chuportos – olv. csuportos = kócos, borzas. Vö. a paráznaságról írt értekezés 163. lapja versbetétének utolsó sorával.

23.

Kéziratai:

I. **Rimay–Madách-k.** I, 81–83. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 216–18. – Terjedelme 19 vsz.

II. **Rimay–Madách-k.** II, 8. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 215–16. – Terjedelme 10 strófa.

A mottó Cato III. könyvének 12. disztichonja.

A rövidebb változat az utolsó versszak kivételével benne van a hosszabb kidolgozásban. Ezen kívül *A gonoz Aszoni alatról* című vers 4 strófáját is felhasználta Madách. (Lásd az előző ének jegyzetét.) Így a versnek mindössze 6 új versszaka van (3., 4., 12., 13., 17., 19.).

A kéziratban mindkét változat tisztázatnak látszik néhány utólagos javítással.

I.9 vissz czafollia = megcáfolja, elutasítja. Ugyanez a kifejezés hasonló gondolat kapcsán előfordul a parázna életről szóló értekezés I) versbetétéjében is (Hitit ferienék nem allia / S-hamiszan *visza chaffollia* / Nem gondöl az ő lekere), valamint a 26. sz. vers 11. sorában, némileg másképpen (Az előbbeni szawát mind *hatra chafolia*).

I.16 haitani = hajítani.

I.62 kakuczol = kukucska, néz.

I.66 Elöb feleségit = előbbi feleségét.

I.74 Iosagó = jószágú.

24.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 9. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 219–20.

A latin vers Cato bölcs mondásai IV. könyvének 26. disztichonja. Fejtegetéseiben azonban Madáchot főként Máté evangéliumának a gonosz szolgáról szóló példabeszéde ihleti (18,23–34.); de a követésre a hamis (= okos!) sáfár példáját (Luk. 16,1–9.) ajánlja.

A kézirat tisztázat, utólagos simítgatásokkal.

9 magát – olv. magad.

11–16 Az okos sáfár példáját lásd Luk. 16,1–9.

17 Ez a sor már a gonosz szolga esetére vonatkozik, akire a 45. sorban is utal. (Vö. Máté 18,23–34.)

20 Mamombul = gazdagságból, földi javakból.

31 Vassonios Zakokat = vászonzsákjukat, pénzes zacskójukat.

46 Hohár = hóhér. Hasonló rímhelyzetben lásd a 39. sz. ének 43. sorában.

48 ket eleö poslar = kétélű kard.

25.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 10. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 221–22.

Cato mondásai IV. könyv 37. disztichonjának parafrázisát, mint az előbbinél, itt is bibliás hangulat árasztja el. A Bibliából valók a példák, az élet rövidségét érzékeltető hasonlatok.

A vers a kéziratban tisztázat, utólagos javításokkal.

3 ragadomani = nyereség.

5 Vö. Jónás jöv. 4,5–8.

7 Heuszeg = hőség.

9 Jesabel – Ácháb király felesége, aki Illés halálára tört.

10 horeb hegire – Hóreb hegére; a Sinai-félsziget déli részén. (Vö. a 9–12. sorokra vonatkozólag Kir. I. (Kir. III.) 19,1–4.)

12 ot – olv. őt.

13 Lásd Pál apostol 2. lev. Timóteushoz 4, 7–8.; Wilagal walaszát = megváltását a világtól.

23 labloz – szótáraink nem ismerik. Madách a „Superbia” c. versikéjében (lásd 16. sz. alatt) is használta. Ugyanott egy másik helyen a *kapdos* szóval cserélte ki.

26 fén aló – olv. fennálló.

27 Langul = lángol.

26.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 11. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 222–23.

A latin disztichon Cato mondásainak IV, 31. darabja.

11 hatra chafolia – vö. *Feleseget ne Végi magadnak* 9. sorának a jegyzetével. (Lásd 23/I. sz. alatt!)

12 le Tapsollia = meggyaláz. Ehhez hasonló értelemben a NySz egyetlen példája: „Határos szomszédink szidalmaznak, nevetnek, *tapsolnak*, csufolnak” (III, 440).

15 Zablaiian hig az fekemleoy = zabláján a gyeplőszár nem feszes (nincs keményen kézben tartva). Vö. a 33. sz. ének 18. sorához fűzött jegyzettel.

27.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 11–12. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 223–24.

A latin féldisztichon Cato mondásai IV. könyv 30-ból való.

A 17–20. sorokat tartalmazó 5. versszak kevés módosítással megvan a *Részeges embernek czégére az pohár* kezdetű versike 5–8. sorában (lásd 21. sz. alatt).

A kéziratban tisztázata, egy másolási hibával (11. sorban: okol – okot helyett) és a 10. sorban utólagos javítgatással.

1 iól éél – olv. jól élj.

7 Radvánszky tévesen *Csattogásával*-t olvasott.

24 szeel – olv. széjjel.

27 Jnna – olv. ina.

28.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 12. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 224–25.

Cato IV. könyv 33. disztichon gondolatának fejtegetése.

A vers tisztázata, csekély, utólagos simításokkal.

3 melén – olv. mélyen.

7 aláás – olv. állás.

10 bubogni = buborékolni. (Vö. MNyr 1916, 75 és uo. 1917, 23.)

11 habzassal = hányódással.

20 seliden hon vlni – ugyanez a gondolat megtalálható a parázna életről szóló elmélkedés utolsó versbetéjében is (Vllion otthon az Rokanal), valamint az *Aszoni embernek* (36. sz.) 11. sorában.

21 hatal = hagytaal.

29.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 13. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 225–26.

Cato IV. könyv 35. disztichon gondolatának a fejtegetése.

A tisztázatnak tetsző másolatban több utólagos, más színű tintával – más kézzel? – eszközölt javítás is van.

12 weszet – olv. vesztét a. m. vesztét.

13 Marhat – marhád.

15 aldamaszal = áldással.

30.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 13. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 226–27.

Cato IV. könyv 41. disztichonjának a fejtegetése.

6 mellet – olv. melyet.

11 latot – olv. látod.

14 ne nőweszed – nehéz értelmezni: ne nevedd? növesszed?

18 Jezus Sirach – Jézus, Sirak fia vagy a Szira nemzetségből származó Jézus i. e. a II. század elején írta a *Szeirach bölcsessége* c. könyvet. Több helyen szól az igaz barátságról, így: 6,6–12.

31.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 14. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 227–28.

A latin vers Cato mondásai IV. könyvének 16. disztichonja.

13 A sor arra céloz, hogy Croesus a perzsa király fogságába került.

17–20 A dúsgazdagnak és a szegény Lázárnak példáját lásd Luk. 16,19–25.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 14. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 228–29.

A latin vers Cato mondásai IV. könyvének 34. disztichonja.

A szövegmásolat javítgatásai utólagosak.

3 S-hozza-folliamoknak = hozzá folyamodóknak.

9 rut bwdős moczkos – jellegzetes Madáchi jelzőhalmaz, mely elemeiben gyakran fordul elő.
10 koss – olv. kosz.

11 pismos = szennyes, utálatos.

14 koslat szelel = széjjel koslat. (A *koslat* szót lásd „Bendeó Panná eneke” 32. sorában is.

40. sz.)

16 lelkit nem feitene = lelkét nem törné, nem gyötrené.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 15. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 229–30.

A latin vers Cato mondásai III. könyvének 2. disztichonja.

A rágalmozó, hazug nyelv ellen írt fejtegetés 13–24., 29., 32. és 33. sora a „Kronyka. etc” c. vers (lásd 38. sz. alatt) 85–96., 97., 100., 101. soraival mutat egyezést. A másolaton Madách utólag sok javítást végzett, melyek arra vallanak, hogy az eredetileg tizenkettes sorokat tizenegyesckké akarta átforgalmazni. A vers ütemezése, a sorok szótagszáma azonban így is nagy ingadozást mutat.

4 meg öly – olv. megöl.

6 arull Tudakozáll – értelmileg a két szó közé *ne* kívánkozik.

8 altal ál = akadályul szolgál, útban áll.

11 nielw – olv. nyelv.

15 emberekkel A „Kronyka. etc” 87. sorában itt *embereknek* áll. Értelmes az *emberekkül* is (emberekként), de ez a határozó mondattonilag zavarossá teszi a sort. A „bölc emberek” közt Madách Jézus, Sirák fiának könyvéből is merített. A megelőző sorok gondolatai ott megtalálhatók: 5,15–17., 20,5–8. és 13.

18 Nielwe fekemleöin = nyelve zabláin, kötőfékén. (Vö. a 42. sorral és a 26. sz. ének 15. és a 39. számú ének 32. sorával.)

30 Jiezteo waas = madárijesztő.

31 mind – a. m. mint.

35–36 A sorok értelme: nem vetted eszedbe, hogy mást rágalmozni annyi, mint magadat gyalázni; magat – a. m. magad.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 89–95. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 235–45.

Madách Gáspár Cato mondásainak I. könyvéből a 2–10., 12–32., 34., 39–40. disztichonoknak a parafrázisait készítette el, jobban mondva ezeknek magyarításait írta be egyik füzetébe. Kéziratába nem első szövegezősként kerültek az íráskorok. Ezt bizonyítja az a körülmény, hogy mikor latinul a 11. párvet leírta, a magyar szövegnek alatta helyet hagyott; még inkább azonban az a tény, hogy a 33. disztichon latin sorai alá tévedésből a 34. fordítását másolta le.

A latin nyelvű disztichonok, melyeket Madách parafrázisai előtt találunk, szövegileg meg-egyeznek azzal a XVI. század végi, Erasmusra támaszkodó debreceni kiadással, mely iskolai használatra készült, és a Cato-féle bölc mondásoknak magyar prózai fordítását is tartalmazta. (*Libellvs Elegantissimus, qui inscribitur Cato, de praeceptis vitae communis. Az az, Igen Szep Köny-ueczke, mely neuztetik Catonak...* Debrecen 1591. RMK I, 239. A második kiadás ugyanott jelent meg 1597-ben. Vö. NÉMETHY GÉZA: Cato bölc mondásai. Bp. 1891.) Madách egy-két másolási hibát követett el (a 8.-ban: *quem* helyett *quae*; 9.-ben: *Si* helyett *Sit*; 22.-ben: *Vitae* helyett *Vita*; 29.-ben: *ne* helyett *me*; ezen kívül a *quae*-t írja *que*, *saepe*-t *sepe* alakban), és egyik-másik szókezdő nagybetűt írta kisbetűvel. A latin szöveggel való egyezésem kívül a debreceni kiadvány használatát bizonyítja az a körülmény, hogy a magyar szöveget forrásként használta parafrázisaihoz. Csupán a 8. és a 13.

párvers magyarításában nem támaszkodott a fordításra. A 8.-nál azért nem, mivel átvette ennek a disztichonnak egy régebbi, hosszabb feldolgozásban már készen talált sorait (*Ne hid minden kor* 1–3. sorát). (Lásd a 22. sz. alatt.) A felhasználás mértéke különböző. Általában a nekiindulásban a prózai fordításra támaszkodik, annak első sorát csaknem mindig belegyömészöli a maga fejtegetéseibe, a második sort ritkábban használja fel. Van azonban olyan parafrázisa is, amely szinte szóról szóra való átvétel (pl. a 28.).

A debreceni fordítás nem nevezhető hibátlanak, de ahol Madách nem követi, még megszembre kerül az eredeti disztichonok értelmétől (13., 15., 22., 27. mondások). Mivel azonban Madách nem fordít, hanem a catói mondás gondolatát fűzi tovább, ez az eltávolodás nem róható fel hibájaként. A latin párversek mondanivalójának 4–4 soros (általában a tizenkettes sorokra való törekvés figyelhető meg) strófákban való kifejtése bőbeszédűvé tette Madáchot.

Valószínű, hogy Cato mondásainak debreceni kiadványa Rimay könyvei közül került Madách kezébe. Az az ismeretlen levélíró, aki őt 1631. december 11-én Rimay haláláról tudósította, említést tesz egy Rimay birtokában lévő „Deobreótzenben niomatot Dictionariumia feleöl, kýchez foglalua uagion á Cato moralis keönywetskeis”, és azt kéri, hogy juttassa el hozzá „iö emlékezetýel, megtartásáért” Feltehető, hogy Madách a könyvet megtartotta magának. (Vö. VARGA IMRE: Tallózások Madách Gáspár körül. ItK 1968, 74.)

A Madáchnak forrásul szolgáló 1591-es kiadás magyar szövege a szóban forgó catói párverseknel a következő:

I,2. Többet vigiaz mindenkoron, es ne adgiad magadat az alomnak, Mert az hoszszu ideig valo nyugodalom az bünöknek taplastat szolgaltat.

I,3. Elsö ioszagnak alicziad lenni az nieluet meg tartoztatni, Mert leg közelb az, az Istenhez, az ki okossaggal tud halgatni.

I,4. Te viald meg magaddal ellenkezni, tusakoduan, Mert senkiuel nem eggyezhet az, az ki ö magauval ellenkezik.

I,5. Ha az embereknek életeket, és vegezetre erköltsöket meg nezed, Mikoron egyebeket kárhoztatnak senki viteknelkül nem ely.

I,6. Az mellieket tudcz artalmasoknak lenni. iol lehet keduesek, el hadgyad, Az hasznot az kaszdagsagnal, idönel naöobnak kel betsüleni.

I,7. Alhatátosis engedelmesis legy, mikor az dolog kiuannya, Az idö szerint az eszes ember erköltset vetek nélkül el változtattya.

I,8. Az te felesegednek, mikor az szolga felöl panaszolkodik ne higy oknelkül Mert giakorta az aszszoniallat gyüölöi azt, az kit az ö ferie szeret.

I,9. Mikoron te intesz valakit, es ö nem akaria hogy ý intessek, Hogy ha teneked szerelmes embered, meg ne szünniel az el kezdet (io intestül.)

I,10. Az czazogó emberek ellen besziddel ne vetelkedgiel, Az szó adatik minden embernek, de az elmenek bölcsessege keuesnek.

I,11. [Madáchnál a magyar szöveg hiányzik.]

I,12. El tauoztasd az hireket, ne kezgy vy talaloianak tartatni, Mert senkinek nem art az veszteg halgatas, az szollas pedig igen art.

I,13. Az neked igertetet marhat, bizoniossan masnak ne igerd, Ritka az hiüseg ezert, mert sokak sokakat szolnak.

I,14. Mikoron teged valaki diczir, meg emléközzel te magad itelőinek lenni, Többet egiebeknek te felöled ne higy, hoö nem mint te magadnak.

I,15. Mas embereknek io tetemeniet sokaknak beszelleni meg emlékezzel, Es te mikoron egyebekkel iol teiendesz magad halgas.

I,16. Te ven ember leuen mikoron sokaknak tselekedetit es mondasit elő számlalod, Iussanak eszedben, az mellieket theis ifiu leuen tselekettel.

I,17. Ne gondoli azzal ha valaki alattomba valo besziddel szol, Az magához gyanos azt vely hogy mindeneket ö rola mondanak.

I,18. Miglen bodog vagy, addig minden ellenkező dolgokat el tauoztas, Mert nem egyenlö foliással felelnek az vtolsok az elsőeknek.

I,19. Miuel hogy ketseges es giarlo élet adatot minekünk, Mas embernek halalaban remensegedet magadnak ne vessed.

I,20. Az te szegen barátod mikoron valami kisded aiandekot ad teneked, El vegyed nagy io keduel, eleg neuen, ditserni megis emlékezzel.

- I,21. Miért hóg az természet tegedet meszítelenöl teremtet, Meg emlekezzel hogy az szegen-
segnek terhet bekesseggel szenuedgied.
- I,22. Ne fely attul az mely az eletnek vtolso vege, Mert az ki az halaltul fel, aztis el vezti az
mit el.
- I,23. Ha te neked az te io tetemenedert egy barátod sem felel meg, Ne vadolliad az Istent,
hanem te magadat tartoztasd meg.
- I,24. Hogy valami szükseged ne legyen teneked az te keresmeniiddel szüköni elly, Es hogy
azt az mi vagyon meg tarthassad, mindenkor vellied mint ha *nem* volna.
- I,25. Az mit (etzer) meg adhacz, ketszer ne igired, senkinek. Ne legy szeles (álhatatlan) mikor
embersegesnek, akarsz lattatni.
- I,26. Az ki beszdeddel tetteti magat, de szieuben nem hiü barátod, Theis hasonlo keppen
tselekedgiel, igy az mesterseg mesterseggel tartottatik meg.
- I,27. Ne iaualliad feletem az hizelkedö szauu embereket, Az sip edessen szol mikor az
madaraz meg akarja czalni az madarat.
- I,28. Ha teneked fiaid vadnak, es gazdagsagod, nincz, tehat tudomaniokra taniczad, öket,
hogy az ö szegeni eleteket oltalmazhassak.
- I,29. Az mi alualo, te azt itellied draganak, az mi penig draga azt alualalonak, Ez keppen
sem magadnak fösuen nem leszsz sem penig egebek fösuennek nem tartanak teged.
- I,30. Az mellicket szoktal büntetni, vgian azonokat te magad ne tselekedgied, Mert rut dolog
az tanitonak, mikoron vgyan azon vétek ötet meg feddi.
- I,31. Az mi igaz, azt keried, az vagy az mi lattatik tisztessesesnek lenni, Mert bolonszag olliat
kerni, az mi igazan meg tagattathatik (tülönk.)
- I,32. Az esmeretlent iobnak (nagiobnak) ne tartsad, az esmeröidnel, Mert az meg esmert
(meg probalt) dolgok iteleböl allanak az esmeretlen dolgok penig törtenetböl.
- I,33. [Madáchnál a magyar szöveg hiányzik, illetöleg az I. 34-nek megfelelö magyarítás
olvasható a latin sorok alatt.]
- I,34. Az 1591-i debreceni kiadásban a latin sorok:
Vincere cum possis interdum cede sodalis
Obsequio quoniam dulces retinentur amici. Magyarul: Ha mikor meg gözhetnedis, neha
eneggé az te tarsodnak, Mert az szerelmes barátok engedelemmel tartatnak meg.
- I,39. Meg tarczad inkab azokat, az mellyek immar munkaual kerestettek, Mikor az munka
karban vagyon, meg neukedig [!] ez vilagi szeginseg.
- I,40. Neha neha legy adakozo az te esmeröidhöz, szerelmes emberidhez, es barátidhoz. De
mikoron boldog vagy te magadhoz mindenkor közelb légy Id est, (Azokkal csak neha tegy iol, de
te magaddal mindenkor.)
- 12 Diczird – olv. dicsirt.
25–27 Vö. *Ne hid minden kor* (22/I. sz.) 1–3. sorával.
28 kys – *ki is* olvasat eseteben tizenkettes sort ad. Az előtte levő három sor azonban 11-es
lévén, összevont alak is lehet.
37–40 Madách a magyar szöveg számára üresen hagyta a helyet.
41 monta mondo hireket = hazug hireket.
45 meg ne reuocaliad = vissza ne vond.
58 Chelekedetit – olv. cselekedetid; neis Jteralliad = ne ismételgesd.
59 Dolgait – a. m. dolgaid.
63 ötet halgatasal – ti. az alattomban rágalalmazót, mely az előtte való sor *marja* állitmánynak
is odaértendő alanya.
71 mýs – a. m. mi is.
72 hon – hol.
74 kizdet – a. m. kisded.
85 ha neked ioért meg nem felel – ha a jóért neked jóval nem fizet.
96 Eselös a „ventosus” szónak a megfelelöje, melynek jelentését a debreceni kiadás *állhatat-*
lan-nal adja vissza.
115 Tánitot – olv. tanítód.
125–128 E sorok nem a 33., hanem a 34. disztichonnak a fordítása. A latin szöveget lásd
fentebb a jegyzetben.

Kéziratai:

I. **Rimay–Madách-k.** II, 30. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 212–13. – Cím nélkül, 3 strófás tájlelembeben, a kódexek minden más darabjától elütő színű tintával beírva.

II. **Rimay–Madách-k.** II, 6. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 213. – Terjedelme 2 versszak. Közös cím alatt szerepel a következő szám alatt kiadott verssel.

„Az gonosz Aszoni alatról” című versek ellenpárja. Ahogyan a gonosz asszonyról írva Madách a Biblia gondolatait is belevitte versébe, itt is a bibliai bölcs könyvek tanítását visszhangozza. A jó feleség az Isten ajándéka, olvasható a Példabeszédek (19,22), Jézus, Sirák fia könyvében (26,17.). Főleg ez utóbbi könyv 26. fejezetének gondolataira ismerhetünk Madách versében: a jó asszony a ház ékessége, tündöklő lámpás a szent lámpástartón (21–22. vers); ebben a fejezetben olvashatunk a részeges asszonyról is (11. vers).

25 Selet – a. m. széjjel.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II,6. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 214. – Az előző vers 2 strófás változatával közös cím alatt olvasható.

Eszmeileg és hangulatilag a Példabeszédek könyve derék asszonyának dicséretére (31, 10–28.) és Sirák, Jezus fia könyvének a jó feleségről szóló gondolataira (pl. 26,1–4. és 18–20.) emlékeztet.

4 Fegihetetlen = feddhetetlen.

11–12 Vö. a parázna életről szóló elmélkedés utolsó versbetétjével (Vlilon otthon az Rokanal Kezeben orszoja perdulion).

Kéziratai:

I. **Rimay–Madách-k.** II, 21. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 88–89.

II. **Rimay–Madách-k.** II, 23. Terjedelme 6 versszak.

4 Alakoztatod = szemfényvesztést üzől; hű = hiú.

12 belyeget – olv. bélyeged.

13 Eminentissimusnak = a legkiválóbbnak, méltóságosnak.

14 Gloriosissimusnak = a legdicsőbbnek.

16 Perswasiorá = önhittségre.

20 paitarszod – pajtásod.

25 mind – mint.

30 senvet – senyved.

Kéziratai:

I. **Rimay–Madách-k.** III, 38a–41a. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 147–50.

II. **Rimay–Madách-k.** III, 41b. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 150. – A háromstrófás töredéket azért tartjuk a „Kronyka. etc.”-hoz tartozó résznek, mert ugyanolyan tartalmi és formai jellemzői vannak, és cím nélkül közvetlenül utána következnek.

A vers 85–96., 97., 100–101. sora közös a *Ha te iol éls* kezdetű catói parafrázis (lásd a 33. sz. alatt) 13–24., 29., 32–33. soraival.

I. 1–2 A sorokat vö. Temesvári János „Béla királyról és a tatárokról” c. krónikás énekének kezdő soraival: Chronikát immáron sokat hallatátoc / Irásban is tudom gyakran olvastátoc.

I,5 Jndiárull – Amerikáról.

I,9–12 Kolumbusz Kristóf naplószerű feljegyzéseit latin nyelven a XV. század végétől kezdve többször kinyomtatták.

I, 21 Philopaterről, Tarcondimotus király fiáról van szó. (Vö. Dio Cassius: *Historia Romana* LI. 2,2.)

I, 42 meszelies fazek – félliteres, literes nagyságú edény; nagj Temerdeken – nagy vastagon.

I, 43 nem sinten – nemkülönben.

I, 44 pintes – kb. két literes.

I, 45 A mellet – olv. amelyet.

I, 52 korczolian – olv. korcsolyán. A korcsolya két rúdból álló létraszerű eszköz hordóknak kocsiról való leeresztésére.

I, 59 egi meli foldrul – olv. egy mérföldről.

I, 66 Torlodik – összetódul.

I, 75 A sor értelme: oly elsőrendű, kiváló lesz, mint a mazsolabor.

I, 76 Mézes Mál – híres szőlőhegy Tokaj-Hegyalján. (Vö. ItK 1901, 149. lapon RADVÁNSZKY jegyzetével.)

I, 77 vytiak – olv. újítják.

I, 79 el altaliak = szégyenlik.

I, 84 Chelczapászert – olv. csélcspásért = locsogásért.

I, 86 sok vtán – olv. szók után.

I, 87 Vö. a 33. sz. ének 15. sorával.

I, 90 Lásd uo. a 18. sor jegyzetét.

I, 92 Nőuetik = nevetik. (Vö. a 30. sz. ének 14. sorával.)

I, 104 Vitani – olv. újítani.

I, 107 neőweszük – olv. növessük = nevensük. (Vö. a 92. sorral.)

II, 1 Sueciat – Svédországot (A Skandináv-félsziget!)

II, 2 Sechiat? – A bizonytalan olvasatú szót Radvánszky *Skóciá*-nak gyanítja.

II, 8 meg nem parlik – A NySz szerint (II, 1231) megpárlik = megrothad.

9 Olahus Magnus (1490–1558) uppsalai és iönköpíngi kanonok. Fő műve: *Historia de Gentibus Septentrionalibus* (Roma 1555). Az adatért Jankovics József lektort illeti a köszönet.

39.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 19. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 127–29.

2 Cleopatrát említi „Bendeo Panná eneke” 33. sora is. (40. sz.)

3 Semiramis asszíriai királyné bujaságáról ír Madách a parázna életről szóló elmélkedésben (154. lap).

10 benned neő Nagion – vö. „Balasa Janos eneke” 2. sorával: szerelmem neő igen nagon. (41. sz.)

12 feske – Madách kedvelt szava. Vö. a 11. sz. ének 6., a 18. sz. ének 8., a 22/I. sz. ének 22. és a 23. sz. ének 30. sorával.

13 lakosnak – olv. lakoznak.

16 Fiaid – értelemszerűleg javítottak a többes állítmány miatt.

17 A nagyot hazudókról ír Madách „Kronyka. etc.” c. versében.

20 gazoltat = megront, bemocskol.

24 bwzolheszek – olv. büzőlhessék = szagolhassák.

32 Megeresztk a paráznaság fékemplőit (= zabláit) – Vö. a 26. sz. ének 15. és a 33. sz. ének 18. sorával.

33 Nostin = nőstény.

42 publican Madar = pelikán.

43 hohár – Hasonló rímhelyzetben lásd a szót a 24. sz. ének 47. sorában.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 33. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 129–30.

11 Chegerés – olv. cégéres (ugyanígy a 25. sorban).

13 Pesteni Heuizben – Pöstyén híres gyógyfürdő Nyitra megyében.

15 Kamoká – damaszszerű ruhaanyag.

16 Egi izben [?] – Radvánszky Egy *ingben* olvasatát a szöveg nem engedi meg.

Lowáskakis – közönséges lovaszok is.

21–22 A ser-cégér (vö. a 25. sorral!) a bordélyházak jelzésül szolgált. Szepsi Csombor Márton írja Prágáról: „meg látya az kerítés mellet az sok bordely házakat, ahol nihol zab czegért, ser czegert auagy egyéb valami el ado marhának iegyet töttek ki” (Sz. Cs. M. Összes művei S. a. rend. KOVÁCS SÁNDOR IVÁN és KULCSÁR PÉTER. Bp. 1969. 274.)

24 Testet – tested.

26 Araniul – aranyban.

32 koslató – igei alakja előfordul a 32. sz. ének 14. sorában is.

33 követet – követet; Cleopatrát említi a *Sodomához haszonló* ének 2. sora is. (39. sz.)

39 fektetet – olv. fekteted.

40 Vö. a parázna életről szóló értekezés egyik versbetéjtének – m) – utolsó sorával: „Telhesék eleven késsel hivele”; lásd még a *Szerelemtől chiak kaár* kezdetű vers (47. sz.) 16. sorát: S kittől lehet kestis cherellien hűwellin.

48 Iteóie = ütője.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 32. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 35–36.

Az éneket sokáig Rimay János szerzeményének tartották. ECKHARDT SÁNDOR bizonyította be, hogy Rimay nem írhatta a verset, és Balassi Bálint költeményeinek kritikai kiadásában, a Függelékben, mint Balassi apjának költeményét közölte (BBÖM 147, 278–79). Hogy a verset Balassa János írta vagy esetleg valaki más az ő nevére szerezte, a címből és a történelmi körülményekből következtette ki Eckhardt. Érvelését GERÉZDI RABÁN cáfolta meg, rámutatva, hogy a vers nem Balassi Bálint apjához kapcsolandó, hanem a Balassa Zsigmond és Zborowski Erzsébet házasságából született Balassa Jánoshoz, aki Madách Gáspárnak volt a kortársa (Balassa János éneke solymocskájáról. ItK 1965, 689–93).

Erről a Balassa Jánosról és testvéreiről a családi levéltár (OL) és más korabeli családi levéltárak számos adatot, tőlük származó levelet őriztek meg. Madách Gáspár a legidősebb testvérenek, Simonnak volt kékkői prefektusa. Jól ismerhette a kékkői állapotokat, a testvérek egymásközi pereskedését, veszekedését, Balassa János viselt dolgait, akit Ferenc testvére nevez egyik 1633-ban írt levelében „feslett erkölcsűnek”, „baguli atyafinak” (Vö. VARGA IMRE: Tallózások Madách Gáspár körül. ItK 1968, 67–74.)

Ennek a latrikánus versnek obszcn utalásaira, hol „minden újra meg újra a nemi közösülésre fut ki”, rámutatott GERÉZDI RABÁN (i.m. 690–92). A jegyzetben csak néhány kiegészítésre szorítkozunk.

1 Palojtán – Vásárospalojtán, ebben a Kékkő mellett fekvő faluban Balassa János 1632. március 12-én Kudán Imre nevű szabadosának egy házhelyet adományozott. Balassa Jánosnak tehát jószága volt itt. (Nógrád m. lt.-a. Acta antiqua I. cs.)

5 S. mind alok – s mint állók.

10 fel foztozik ECKHARDT SÁNDOR *felfestőzik* olvasata, valamint *kifesti, kendőzi magát* értelmezése téves. (BBÖM I, 147, 279.) A szó előfordul Károlyi Bibliájában Sámuel II. könyve 6,20.-ban a latin *nudatus est* fordításaként. A szó jelentése tehát: felfedi magát, levetkőzik. A NySz I, 950. lapjának ’fölfoszt’ = felfed, lemeztelenít jelentésű szónak visszaható alakjával van dolgunk.

11 Occulariat mutatvan. – Ahogyan GERÉZDI rámutatott, nem a solymocská „nagy barna szemére” történik itt célzás, mint ECKHARDT gondolta (lásd *uo.*), hanem nemi szervére.

12 Ragiado = ragyogó. A szót ugyanebben az értelemben használja Madách a Czobor Anna nevét akrosztichonban kiadó negyedik énekben (lásd 5. sz. 17. sor), valamint a pestisről szóló értekezésben: „az Napnak ragiado Villaminak fenieszegeteöl” (94. lap).

16 Meg töltenem begiedet – Ugyanaz az obszcenitás, mint előbb a „Bendeő Panná eneke”-ben: Chiak telhessek Niers börel hiweled.

18 mellém fektetnelek – vö. „Bendeő Panná eneke” 39. sorával.

21 aperturá = rés, nyílás – szintén obszcén értelemmel.

22 genetbwl – olv. gennyetből = gennyből.

42.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** III, 25b–26a. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 142.

A kezdetleges vers erkölcsi tanításai a kéziratban utána álló „Hatwan Lelky orzó vitezek”-kel mutatnak gondolati egyezést. Ezekkel Bornemisza Péter toldotta meg Balassi Bálint „Füves kertecské”-jét, mikor azt 1577-ben a *Negy könyvetske* 4. részeként „Vigasztalo keonyveczke” címmel kiadta. (RMK I, 138.) Erkölcsi reguláinak megírásakor Madách ezekből is ihletet meríthetett. A gondolatok hasonlóságán kívül erre vall pl. hogy a vers 7. sorához: „Halalod felol minden koron elmelkedgiel” a „Lelky vitezek” 17. intelve kifejezésben is közel áll: „Az halalrol es halando voltotokrol giakran emlekezetek.” Hasonlóképpen eszmei közelségben vannak Madách erkölcsi tanácsai az Arisztotelésznek tulajdonított *Praecepta moralia pro Alexandro Magno* címen ismert erkölcsi tanításokkal. (Vö. LUKINICH IMRE, EPhK 1904, 78–80.) Ezeket 1611-ben már Tolnai István átültette magyarra. (Vö. RMKT XVII/1, 454–55.) A 11. sornak: „Ne hid meg bekelt ellenszegednek” megfelelője pl. a 9. szabály: „Hostibus haud multum placatis credito cautus.” (Ugyanez a „Lelky vitezek” 10. tanácsában így hangzik: „Ellenseghből lött baratodra feő dolgokat ritkan bizatok.”) Tartalmi rokonság van egyébként a Cato-mondásoknak és a Biblia bölcs könyveinek gondolataival is.

1 vasztag hittel – vö. a 7. sz. ének 9. sora jegyzetével!

6 Romlott sor, kimaradhatott egy vagy több szó is.

13 Tudot – tudod.

A RIMAY–MADÁCH-KÓDEXEK ISMERETLEN SZERZŐTŐL SZÁRMAZÓ VERSEI

A *Rimay–Madách-k.*-ek ismeretlen szerzőtől származó verseiként a kolligátumnak azokat az írásait közöljük, melyeket nem tudunk meggyőző érvekkel megnyugtató módon sem Rimay János, sem Madách Gáspár vagy más valaki nevéhez fűzni. (Lásd erre vonatkozólag a Madách Gáspár hiteles verseiről mondottakat a „Művei” c. fejezetben!) Közülük összetartozó, egységes anyagot alkot az I. kötet 31–41. lapjainak egy kedvesétől távol lévő személy boldog szerelmi érzéséből fakadó verscsoportja. A füzet mai állapotából megállapítható, hogy csonkán maradt ránk. Legalább 17 verset tartalmazott a mai 15-tel szemben, de mivel első darabjának bevezető versszakai hiányoznak, nem tudjuk, mennyi vészett el az elejéről. A 15 szerelmes versen kívül ebben a részben adjuk közzé a Madách-versek közül művészi hatásuk és formai kidolgozottságuk miatt kiemelkedő 2 éneket, a Wesselényi nevére írottat és a *Peöngeszeét koboznak* kezdetűt.

Mivel nincsenek kétségtelen bizonyítékaink Madách Gáspárnak, mint esetleges szerzőnek a kiiktatására, ezeket a verseket ugyanúgy közöljük, mint a kódex eddigi darabjait, a központoszásban azonban a mai gyakorlatot követjük.

A 15 szerelmes vers problémáival BÓTA LÁSZLÓ foglalkozott. (A Madách–Rimay-kódexek szerelmes versei. ItK 1967. 1–24.) A Madách rossz másolatában ránk maradt verseknél Bóta számos javítást, „rekonstrukciót” javasolt. Nemcsak Madách helyesírási sajátságait (pl. a szóvégi zöngés és zöngétlen hangpárok összemosódását) vette hibáknak és ajánlotta azok kijavítását (pl. 43. sz. 17. sor *ohat* helyett *óhadd*; 53. számúnál a 12. sorban *kedvet* helyett *kedved*; 15. sorban *mind* helyett *mint*; 55. számúnál a 4. sorban *áldod* helyett *áldott*, *fogadod* helyett *fogadott*), hanem a szövegösszefüggésből kiindulva több logikus javítást is szükségesnek tartott. Számos rekonstrukciós ajánlata azonban az értelem logikáján túl legtöbbször nincs filológiailag kellőképpen megalapozva. Ha az általa említett esetekben elfogadnánk az értelem, szövegösszefüggés, metrum, rím stb. érdekében megkívánt javításokat, „rekonstruálásunk” könnyen hamisításnak minősülhetne vagy legalábbis önkényesnek. Az ajánlott javítások mellett ugyanis másfélék is szóba jöhetnének, és hogy valóságban mi állott az eredeti szövegben, nem tudjuk. Ezért a kétségtelenül másolási hibákon, elírásokon túlmenően csak a legszükségesebb értelemszerű javításokat végeztük.

43.

Kézirata: *Rimay–Madách-k.* I, 31. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 23–24. – A vers az elején csonka, az előtte lévő levél hiányzik a kéziratból.

4 kessen – későn.

6 alkook – illők, alkalmasak.

9 A sor értelme nem világos. Talán a *kép* itt fegyver (tör, dárda) jelentésben áll, s a sor értelme: szemed fegyvere, olázkodó tőre.

22 ragiagio – Rimaynál is így olvasható a szó a *Mit jegyezz ez a kép* 184. sorában: Ragyagó

szálkák is (RJÖM 147.); *Világon ég alatt* 5. sorában: szépség ragyag jó névvel (RJÖM 131.). Madách *ragiado* alakban használja a szót. (Vö. az 5. számú ének 17. és a 41. számú ének 12. sorával.)

27 Vjch – olv. újíts.

28 keblemben – BÓTA *kebledben* javítást ajánl (i. m. 5), mely értelmileg jó, de a sorvégek nem támogatják.

44.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 32. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 24. – Címe: Máás.

7 Vö. a BÓTA által idézett Rimay-párhuzammal: „Mint fényes acélhoz sokszor rút rozsdá fér” (i. m. 12 – RJÖM 68).

8 bud – olv. bút.

9 hiűssagh Sóóra = hivalkodó, hazudozó beszédre.

9–12 E négy sor Balassi *De mit gyötresz engem* kezdetű énekének utolsó versszakán alapul. (BBÖM 73. sz.)

45.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 32. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 24–25. – Címe: Maás.

6 langom – BÓTA (i. m. 6) *langja* javítást ajánl.

7 A sorral párhuzamként idézi BÓTA Rimaytól: „Rút kárhozatnak is maradott bennem hely” (i. m. 13 – RJÖM 100).

11 A sor második fele: *mit az lelkem kívánt* lehetett.

15 mind – olv. mint.

46.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 33. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 25. – Címe: Maas.

11 kys – olv. ki is.

12 Szerelme vthán – szerelme útján.

47.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 33. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 26. – Címe: Maas.

A vers alapgondolata ugyanaz, mint Rimay *Valljons de mi haszon* kezdetű énekéé. (RJÖM 57.)

6 ragiagassa – Vö. a 43. sz. ének 22. sora jegyzetével.

7 Vö. Rimaynál *Itt egy asztalt látunk* kezdetű versének 188. sorában: „Ha ez vezet minket, mint lovat zablás fék”. (RJÖM 139 – BÓTA: i. m. 13.)

16 Vö. a parázna életről szóló elmélkedés versbetétjének – m) – utolsó sorával: Telhessék elevén kessel hivele és „Bendeó Panná eneke” 40. sorával. (40. sz.)

48.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 34. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 26–27. – Címe: Maas.

A lírai alaphelyzet ugyanaz, mint Rimay *Ne csudáld szivemet* kezdetű verséé. (RJÖM 52.) A gondolati párhuzam mellett kifejezésbeli hasonlóságok vannak a két vers, illetőleg egyéb Rimay-versek között.

4 Echiakais szemme szemi – olv. éjszaka is szeme semmi.

9 Vö. a fentebb idézett *Ne csudáld szivemet* kezdetű ének indulásával.

10 A sor egy szótaggal rövidebb. BÓTA szerint a *ninch* helyett eredetileg *nincsen* állott (i. m. 7).

13 Vö. Rimaynál „Mindeneket vidít ébreszt éleszt indít szépségének termeti” (BÓTA: i. m. 14 – RJÖM 53.)

20 Vö. Rimaynál: „orvosoljon bátron szája édes csókjával.” (RJÖM 53.) A BÓTA által javasolt (i. m. 7) „Ha szamnak szep saddal” javításra nincs alapunk.

49.

Kézirata: **Rimay–Madách-k. I, 34.** Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 26. – Címe: Maas.

12 *annath* = *onnat*; *Siwhassa* – valószínűleg szóróntás *szívhassam* helyett (vö. BÓTA: i. m. 7), de mivel a kódexek verseiben elég gyakori az ehhez hasonló személycsere, nem javítottuk.

50.

Kézirata: **Rimay–Madách-k. I, 35.** Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 28. – Címe: Máás.

7 *ezt* – *ti.* az aranyba foglalt gyöngyöt.

11–12 A szótaghiba kijavitása önkényes lenne (vö. BÓTA: i. m. 8).

16 *Enihiched* – olv. *enyhited*.

51.

Kézirata: **Rimay–Madách-k. I, 35.** Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 28–29. – Címe: Máás.

Hasonló lírai alaphelyzetben fogant, mint Rimaynak *Ne csudáld szívemet* kezdetű verse. (RJÖM 52.) A gondolati mellé kifejezésbeli párhuzam is társul. A 12. sor: „Remenlem hogy *hamar szep kezet foghatom*” közel áll a Rimay-ének 15. sorához: „*Foghassuk örömmel hamar egymás kezét*” (BÓTA: i. m. 11).

1 Bóta javasolja a *latom*-nak *látnom*-ra javítását. Így is jó: Oly nehéz, nem látom előttem járását.

6 *Neznys* – olv. *nézni* is.

8 A sort meghagytuk úgy, ahogy Madách leírta. Madách ezt nem szánta javításnak; sohasem javított úgy, hogy a zárójelbe tett szó után írta volna a jobbik megoldást.

52.

Kézirata: **Rimay–Madách-k. I, 36.** Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 29–30. – Címe: Máás.

1 Hárfa – A *Peõngeszeét koboznak* (58. sz.) kezdetű versben is szó van a hárfáról, mely „gyönyöröséget hoz”

7 *meniek* = *menyecskék*.

10 *egiezez* – *egyezség*-re javítását ajánlja BÓTA (i. m. 8).

12 *mind* – olv. *mint*.

53.

Kézirata: **Rimay–Madách-k. I, 36–37.** Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 30–31. – A cím fölött: Maás.

2 Radvánszkyknak *Keményebbnek* olvasata rossz.

12 *keduet* – *kedved*.

15 *uiult* megh. Radvánszky *nyult meg* olvasata téves.

18 *Es* – olv. *ez*.

54.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I,37. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 31–32. – Címe: Maas.

Gondolatilag, a lírai alaphelyzetet tekintve ez a vers áll legközelebb a kódex szerelmes darabjai közül Rimaynak *Ne csudáld szívemet* kezdetű költeményéhez. (RJÖM 52.) (Vö. BÓTA: i. m. 11.) Ebből a tekintetből vö. elsősorban a 3. vsz.-ot Rimay énekének 5. strófájával.

7 Vö. az előbb említett gondolati és kifejezésbeli párhuzam mellett Rimaynál: „Jó szerencsés legyen / Hozzám jövedel.” (RJÖM 143.)

55.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I,38. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 32–33.

2 Vö. Rimay *Szólítván nevemen* kezdetű versében a 30. sorral: „Mert áldott szerelme s hozzád való kedve hű leszén.” (RJÖM 51. – BÓTA: i. m. 14.)

4 aldod – áldott; fogadod – fogadott.

8 Vö. Rimay *Világon ég alatt* 28. sorával: „frigyszerző kezedhez im én is most békéllem” (RJÖM 132), valamint *Bocsásd szent lelkedet* 162–63. soraival: „Csókkal s áldásokkal / Szent kezedhez békélvén.” (RJÖM 15. – BÓTA: i. m. 14.)

56.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I,38. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 33–34. – A kéziratban a vers az 5. versszakkal megszakad, a következő levél hiányzik.

1 Eörül – olv. örülj.

5 Giongiot – olv. gyöngyöt.

6 Vö. az előző ének 2. sorához fűzött jegyzettel.

13 Eörul – mint az 1. sorban.

17 embersege – olv. emberség-e?

19 La = lám.

20 ois – olv. ő is.

57.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I,41. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 343–45. – Az eleje hiányzik.

1 folhozót – olv. fölhözött.

3 Szomoritót – olv. szomorítod. (Radvánszky tévesen *szomorított*-at olvasott.)

5 Irigilede – olv. irigyled-e?

14 vesseli – olv. veszély.

24 Kemeliwe – kímélve.

58.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 31. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 36.

9 Az 52. sz. alatti szerelmes vers szól a szívet vidító hárfáról.

11 Sýpsónak az Sauá – olv. Sipszónak a szava.

13 Regal – kis hordozható orgona, ill. a harmónium őse.

15 Puzan – puzón: harsona; stortisztá – SZABOLCSI BENCE szerint „storto” vagy „cornamuto torto” a görbekürt régi olasz neve. (A magyar zene évszázadai. I. Bp. 1959. 272.)

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** III, 48a–50a. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 151–52.

Bár a kézzel fogható képi párhuzam kevés, az ének Balassi vitézi-istenes énekeinek hatását: *Az Szentháromságnak, Vitézek, mi lehet* (BBÖM 83,112) mutatja. De a fenti énekek mellett közel áll Rimay *Jőjj mellém szent Isten* kezdetű verséhez is. (RJÖM 69.)

A versfők: HADADJ WESELENJ FERENCZ.

4 Wisel – viselj.

27 io Serrel – olv. jó szerrel = jó móddal, szerencsésen.

47 weses – olv. veszess = veszejts.

53 paizunk – három szótag: paizsunk. (Vö. Balassinál: „Te vagy szál kópiám, te vagy éles szablyám” BBÖM 83.)

58 fel fualkod – olv. fualkott = fuvalkodott.

64 alat – olv. állat.

81 Ūsd el – olv. ūzd el.

97 Szerény – olv. serény = gyors.

104. Vö. Rimay *Katonák hadnagya* 6. sorával: „Kopia rontásra karját vastagítja”. (RJÖM 70.)

BENICZKY PÉTER

ÉLETE

Találón írja róla JENEI FERENC „Ha személye egy nagy, félország főrangú családjait megmozgató örökösödési perbe nem keveredett volna, vajmi keveset tudnánk róla.” (Beniczky Péter és a manierizmus. A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve 1971, 186.) Életrajza valóban csak néhány dátum köré fonódna. KOMÁROMY ANDRÁS sokéves levéltári kutatásainak és dolgozatainak köszönhetjük azt a számos kerülőúton felbukkant adatot, melyből Beniczky Péter életét legalább nagy vonalakban felvázolhatjuk. (Adalékok Beniczky Péter életéhez. TT 1885, 420–26. – Thurzó Mária végrendelete és Beniczky Péter a költő. Száz 1887, 217–34, 321–47. – Adalékok Beniczky Péter életéhez. TT 1888, 435–49.) Nagyrészt ezeknek a segítségével rajzolta meg életpályáját KOVÁCS DEZSŐ Beniczky Péter élete és költészete című munkájában (ItK 1906, 385–424).

Nem ismerjük pontosan születési évét sem. A tizenöt éves háborúban a törökök ellen hadakozó apja, Beniczky Ferenc 1603 táján nősülhetett. Nyolc gyermekük közül az elsőszülött Ferenc 1605-ben született. Péter második fiúként legfeljebb 1606-ban látta meg a napvilágot. Mások azonban 1603-ra teszik születését. (Vö. KOVÁCS DEZSŐ: i. m. I. lap 1. jegyz.)

A Beniczky családnak jó összeköttetése volt a korban több gazdag, jelentős szerepet játszó főúri családdal. Az apa féltestvére volt pl. Koháry Péternek. Neve ott szerepelt a gróf Thurzó Borbála és gróf Erdődy Kristóf lakodalmára (1612 szeptemberében) meghívott fővendégek névsorában. (RADVÁNSZKY BÉLA: Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. Bp. 1879. III, 12.) Rokonságban volt Vizekelethy Mihállyal, akinek házában, Esztergomban tartózkodott Beniczkykyné a háborús időkben, s aki 1618-ban feleségül vette Thurzó György lányát, Máriát. Tulajdonképpen Beniczky Péter később az ő familiáriusa volt, de Thurzó Máriát szolgálták Ferenc és Judit nevű testvérei is.

Beniczky Péter gyerek-, ifjúkoráról, iskoláiról nem rendelkezünk adatokkal. Az egyik énekében azt mondja magáról: „Nem laktam oskolát én az tanulásért.” Mikor 1664-ben Bartók István kiadja Beniczky verseit, „A Kegyes Olvasóhoz” szóló rövid ajánlásban olyan ember példajaként emlegeti, aki „sokat nem tanult és iskolában nem járt”, sokat deákul sem tudott; de nem restellte az olvasást, és hasznos dolgot csinált.

Ha intézményesen nem járt is iskolába, kétségtelen, hogy otthon, de talán főúri udvarban tanult. Ránk maradt az a görög–latin szótár, mely 1614-ben az apjáé volt. Ennek első szennylevelére írt be Beniczky Péter 1619-ben két rövid magyar verset, – feltehetőleg saját szerzeményét. A könyv első táblájának belső oldalára ragasztott levélre meg 1623. július 25-i kelettel ellátva az alábbi latin sorokat:

Memento Morj

Vjlia qui quondam miseris alimenta negarett.

Nunc mendicat pascitur ille cibo.

Pascibus ambiguus fortuna volabilis erratt,

Et manett in nullo certa tenaxque Loco.

Petrus Beniczkiij M[anu] propria Anno 1623: die 25 July.

(A szótárt az apa 1632. június 12-én adományozta Duchoni János iskolarektornak.) A 16–18 esztendő Beniczky tehát feltehetőleg saját szerzeményű latin sorokat írt be a görög–latin szótárába. Ez nem arra vall, hogy nem tanult, hiszen a görög–latin szótár legalább öt esztendeig a keze között forgott.

Ezekben az években (1614-től ténylegesen, 1615. január 12-étől kinevezetten) apja Vác főkapitánya volt. Sokat tett a török előnyomulás feltartóztatására (vö. FRANKÓI VILMOS: Pázmány Péter. Bp. 1886. 186), és valószínűleg fiát is korán a katonacélra fogta. Hogy ez „hadi érdemeiért” nádori birtokadományozásban részesült (vö. NAGY IVÁN: Magyarország családai. I. Pest 1857. 297), arra is következtetni enged, hogy Bethlen Gábor támadásaival szemben a királyi Magyarország, a császár érdekeit szolgálta karddal. „Miles ob Heroica Facinora Laureatus” címmel illeti őt Apáti M. Miklós: *Vita triumphans* c. 1688-ban kinyomtatott munkájának 82. lapján. (RMK III, 3491.)

Konkrét adatunk azonban katonai, diplomáciai pályájáról csak 1641-ből van. A Beniczky család levéltárában egy török útlevele Beniczky Péter saját kezűleg írta rá: „Török császár útlevele, mikor Konstantinápolyban voltam és kijöttem onnét. Anno 1641. die 22. Novembris indultam Konstantinápolyból.” Feltehetőleg azzal a követséggel ment a portára, mely 1641. április 26-án ért oda Izdenczy András vezetésével. (Vö. ANGYAL DÁVID: Magyarország története II. Mátyástól III. Ferdinánd haláláig. A magyar nemzet története. VI. Bp. 1898. 496.) Homályossá teszi azonban az útlevel ügyet, hogy annak tartalma erdélyi követségre utal, erdélyiek részére szól. (Vö. KOVÁCS: i. m. 6–7.)

A második szőnyi béke megkötésével (1642. március 19.) véget ért a törökkel folytatott hadviselés. Beniczky Péter is búcsút mondhatott a katonaságnak. 1645/46 fordulóján táján az apja meghalt. Valószínű, hogy költőnk jószágaival foglalatoskodott, s leginkább a Nyitra megyei Újfaluban tartózkodott, s ott gazdálkodott Ferenc bátyjával együtt, ahogyan erre a cinkotai jobbágyok ez évből kelteztek egyik leveléből következtetni lehet. KOVÁCS hivatkozik rá (i. m. 8).

Ezek az idők a birtokszerzések évei s egyben a Thurzó Mária szolgálatában eltöltött esztendők voltak. A Pozsony megyei Felsőlócon örökös jószágga volt. Illésházy Istvántól megszerezte hozzá zálogjogon annak meglehetősen elhanyagolt állapotban lévő ugyanitt fekvő birtokát, melyet nem is engedett ki többé a kezéből. (Vö. levelét Ocskay Ferenchez. TT 1888, 435–36, – ezt a zálogos jószágot hagyta végrendeletileg Spáczay Imrére.) Lóc kedvenc tartózkodása helyévé vált. Itt, a Dudvág berkében több éneket is szerzett verseinek záróstrófái szerint.

1648-ban a testvérgyilkosság miatt elítélt Apponyi István jószágait: Felsővecset, Nagybábot és Tarnóc községet kapta „pro fidelibus servitiis diversis in expeditionibus bellicis penes suam Majestatem factis”. Apponyi ugyan pert indított ellene, a jószágokat azonban négy esztendő múlva az újabb eljárások következtében megegyezéssel is átengedte Beniczkynek.

Beniczkynek ekkor már jól kiépített kapcsolatai voltak, „nagy gróf emberek és egyéb renden lévők is sokak jóakarói”. Ezért fordul hozzá támogatásért rokona, Beniczky Gábor (dédapjuk volt testvér egymással!) 1650-ben, hogy segítsen neki a micsinei jószágok visszaszerzésében: „kegyelmednek sok jóakarója lévén, sokat vihet véghez.” (Beniczky-cs. lt. fasc. III. no 5.) Tekintélyét bizonyítja pl. Dienes Györgynek 1656. július 8-án kelt levele is, melyben szintén bizonyos ügyek elintézését kéri, mivel „kegyelmed nagy szolgálja”. (KOVÁCS: i. m. 11.)

„Nagy szolgává” Thurzó Mária (Vizkelethy Mihályné) udvarában és szolgálatában lett Beniczky Péter. 1644 nyarán I. Rákóczi György katonái Vizkelethy Mihályt (buzgó katolikus, Thurzó György nádor veje!) elfogták, és Fogaras várából csak nagy ügyel-bajjal sikerült őt kiszabadítani. Thurzó Mária mozgósította minden előkelő rokonát. Beniczky Péter segítségét is igénybe vette, ő volt tanácsadója, a hatalmas zálogösszeg összehozásában segítője. Vizkelethy Mihály 1645 tavaszán kiszabadult. De beteges állapotban, s nemsokára meghalt (1649?). Halála előtt saját jószágaiából sokat hagyott feleségére, amiért hosszú pereskedés keletkezett Thurzó Mária és a nagyszámú előkelő rokonság között. Ezekben az időkben Thurzó Máriának megint nagy szüksége volt Beniczkyre. (Vö. KOMÁROMY ANDRÁS: Thurzó Mária végrendelete és Beniczky Péter a költő. Száz 1887, 220–24.)

Hűséges emberét Thurzó Mária nővérének is beajánlotta. Thurzó Borbála 1648. augusztus 6-án lett özvegy, mivel férje Draskovich János nádor elhalálozott. Az özvegy haláláig (1651) Beniczky volt magyaróvári jószágainak „praefectus bonorum”-a. (KOVÁCS: i. m. 10.)

Az 1650-es években újabb birtokügyek (parcellázás, a Bars megyei Nempcen nádori adományként való átvétele, pereskedés a Pozsonyban lakó Gosztonyi Jánossal, keszhíoci kúriájának elzálogosítása stb.) foglalkoztatják. Eközben továbbra is Thurzó Mária rendelkezésére áll. Tanácsá-

ra köt szerződést Mária 1651. február 17-én a Vizkelethy-rokonokkal, lemondva az urától ráhagyott jószágok feletti rendelkezési jogáról egy meghatározott összeg kivételével. 1654. május 28-án meg annak arany és ezüst műekkel megrakott ládjáját szállítja Nagyszombatba, letétbe helyezve azt az apácaasszonyok kolostorában. (RADVÁNSZKY: i. m. III, 317.)

1654 nevezetes dátum Beniczky életében. Az esztergomi érseki udvar kapitányának (capitaneus aulae) hívták meg ez év elején. (Thurzó Mária jószágainak gondozója testvére, Ferenc lett.) Nem tudjuk pontosan, miből állott ez a tisztség, valószínűleg ő volt az érseki udvartartás vezetője: udvarmester. Itteni szolgálata alkalmat adott neki, hogy újabb, elmélyültebb ismeretséget kössön az esztergomi káptalan tagjaival, akiknek jóakarata később lesz majd hasznára. Különösen jó barátság fejlődött közte és Bartók István meg Szily András kanonokok között.

Valószínűleg Thurzó Mária kérésére hagyja ott az érseki udvarban betöltött kapitányságot 1658-ban. Etajt újra pereskedésben volt a rokonokkal, szüksége volt Beniczky Péter segítésére. Annál inkább, mert Thurzó Mária már betegeskedett. Ekkor házában volt már özvegy Loboda Jánosné szül. Beniczky Judit is, Péternek és Ferencnek a húga. Vagyoni ügyeit Beniczky Ferenc intézte, ügyes-bajos gondjaiban, pereskedésében Péter segítette. Újabb engedmények árán Thurzó Mária és a rokonok ügye 1661 őszén csendesedett el – egyezség révén.

Thurzó Mária egyre súlyosabb beteg lett. Beniczky Pétert hívatta, végrendeletet készítetett. Mikor azonban a végrendelet előttemezésére a hitelesítők megjelentek Thurzó Mária ágyánál, nem került sor a végrendelet felolvasására, enélkül írták alá, elfogadva a beteg kijelentését, hogy az írás végakaratait tartalmazza. Thurzó Mária néhány hónap múlva, 1662. február 11-én meghalt.

A végrendeletet 1662. március 2-án bontották fel. (Kiad. KOMÁROMY: i. m. 231–33.)

Benne Beniczky személyét a következő részek érintik: „...az én testemnek eltemtetését s annak gondviselését bízom és hagyom Beniczky Péter uramra, bízván ahhoz, hogy istenben elnyugott uramnak kedves attyafia volt, és nekem is mindez ideig sok dolgaimban tökéletes szível szolgálta.” Meghagyja, Beniczky temettesse el, és „ezen testamentumom szerint az kinek mint és mit hattam, azt ő kegyelme az szerint kinek-kinek mindeneket kezére aggyon, ahhoz való levelekkel együtt.” Az anyagiakat illetően Beniczky Péter felől így rendelkezik: „Az felső- és alsó-behincei jószágot hagyom Beniczky Péter uramnak kilenc ezer forintban, mivel nekem tökéletesen szolgált sok dolgaimban, és az én testemnek temetését is mivel ő kegyelmére bízam és hattam.” Neki hagyta az újlackói jószágot is ezer forintban, hogy azt a nagyrépenyi templom és ispotály szükséges dolgaira fordítsa, az ura és az ő teste fölé síremléket állítson. Végezetül pedig „...az mirül rendelést nem tettem volna ... azokat bízom és hagyom éppen Beniczky Péter uramra, hogy őkegyelme azokat rendbe vegye, eligazítsa, és disponáljon azokrul.” (Uo.)

A testamentum végrehajtásának feladata tehát Beniczkyre várt. Ő eleget is tett a végrendelet pontjainak. Úgy látszik a későbbi tanúvallatásokból, hogy bizonyos terményekkel, pénzekkel – ami a testamentum szellemének nem mondott ellent – magának gazdálkodott. Az irigység és a gyanú nem hagyta nyugodni az atyafiságot. Hamisítással vádolták Beniczkyt, hogy az önkényesen készített végrendeletet csellet íratta alá, Thurzó Mária halála után leveleket égettetett el, az elhunyt javaival szabadon töltözött. A rokonság nagyobb része Illésházy Gábort és Újfaluassy Andrást hatalmazta fel, hogy a végrendelet megsemmisítését kérjék a nádortól. Újfaluassy Wesselényi Istvántól tanúkihallgatás megejtését eszközölte ki 1662. július 1-én. Beniczky a maga részéről ugyancsak az esztergomi főkáptalan előtt tartandó tanúkihallgatás tartását érte el 1662. december 27-én. Az első tanúvallomások 1663. január 22-én hangzottak el, és Beniczky teljes befekettetését eredményezték. (Vö. KOMÁROMY ANDRÁS: Adalékok Beniczky Péter életéhez. TT 1888, 436–45.) A Beniczky megkeresésére lefolytatott kihallgatásokból (1663. május 10.), melyeket Kisvárday Mihály esztergomi kanonok végzett, kitűnt, hogy szöveg sincs hamisításról, a végrendelet törvényes. Mikor a perfelvételi tárgyaláson a harmadik idézésre Beniczky megjelent, megesküdött, hogy a végrendeletet nem a maga kénye szerint csinálta, az özvegyet annak készítésekor nem befolyásolta, Thurzó Máriaéknak semmiféle, a végrendelettel kapcsolatos intézkedését el nem égette. A felperesek a tanúvallomási jegyzőkönyv ellen kifogást emeltek, igyekeztek a bíraskodó személyeket a maguk pártjára megnyerni. A káptalanban azonban Beniczkynek is voltak pártfogói. Az ítélethozatalt Beniczky már nem élte meg. 1664. február 8-án végrendeletkezett, s még ugyanebben a hónapban meghalt. A per még évekig folyt. A felek végül is 1678-ban egyezsége léptek.

Végrendeletében (kiad. KOMÁROMY: i. m. TT 1888, 446–49) jószágainak legnagyobb részét testvéreire, azok gyerekeire hagyta. Nem feledkezett meg jóakaró barátairól, Bartók István tinnini püspökről, Szily András esztergomi örkanonokról, Spáczay Imréről, akinél iratait, verseit tartalma-

zó ládáját tartotta, akinek a felesége betegségében ápolta. Az esztergomi káptalanon kívül egyéb vallási és emberbaráti intézményekre is hagyományozott, mint pl. a korponai, zólyomi ispotályra. Mint élete folyamán, utolsó akaratában is jó földesura volt jobbágyainak. Meghagyta, nehogy halála után eszébe jusson valakinek kinn lévő adósságait rajtuk követelni. „Mivel pedig mostan (az 1663-as török pusztításokra céloz) elégette minden jószágomat az pogány, noha az szegénység között feles adósságom volna, de azt akármi névvel neveztessek, nem akarom, hogy senki megvehesse holtom után rajtok.”

Irodalomtörténeti szempontból a végrendelet legérdekesebb pontjában verseinek a kiadatásáról rendelkezik: „Az minémű magyar verseim vannak Veresküben, adja Beniczky Pál öcsém uram nagypraepost uramnak, és adjon elegendő költséget az kinyomtatására ő nagyságának.” A nagyprépost: Bartók István, 1647-től esztergomi kanonok, 1657-től pécsváradai apát, 1663-tól nagyprépost, felszentelt tinnini püspök; meghalt 1666. március 19-én.

MŰVEI

Bartók István eleget tett Beniczky végakarátának, és kinyomtatta azoknak a verseknek a gyűjteményét, melyeket Beniczky készített elő. A *Magyar Rithmusok* ugyanis nemcsak Beniczky szerzeményeit tartalmazzák, hanem Nyéki Vörös Mátyásnak nyolc, és Rimay Jánosnak egy énekét is, nevük elhallgatásával, besorolva őket a Beniczky-versek közé. A kritikai kiadás hét Nyéki Vörös-éneknél említi, hogy ezek „bizonyos változtatásokkal és a szerző nevének elhallgatásával” belekerültek Beniczky Péter verseinek gyűjteményébe. (RMKT XVII/2, 76–82. sz.) Nyéki Vörös szerzeménye azonban a *Magyar Rithmusok* „Istenhez való esedezéssel kegyelemkérés” című éneke is. (Lásd alább.) Rimay Jánostól a *Mennyekben lakozó imádatandó fölség...* kezdetű éneket (l. RJÖM 20. sz.) vette fel Beniczky a ciklusába, „Mégis azon tördellemmel könyörög, hogy Isten legyen irgalmas vétkeinek” címmel. – A Beniczky által összeállított gyűjtemény után, a kiadvány legvégén Bartók István egy ismeretlen szerzőjű verset, az *Oh ki még élsz...* kezdetűt nyomtatta le. (Vö. RMKT XVII/10.)

A kiadvány elé Bartók István az alábbi ajánló sorokat írta: „A' KEGYES Olvasóhoz. Hogy ezeket a' Magyar verseket ki-nyomtattattam oka ez, hogy meg-akartam mutatni, hogy ha Ember szintén sokat nem tanult, és Iskolákban nem járt-is, ha sokat Deákul nem tud-is, *privato studio* csak a' munkát, és olvasást ne restelje, sok hasznos dolgokat cselekedhetik, a' mint szegény Benyeczki Peter Uram. Megvallom hogy által olvasván néhol valami correctiot tettem benne, de nem sokat. Kérem a' keresztyén Olvasót vegye jo neven, és élyen maga lelkének és másoknak-is lelki javára véle. Nagy Szombatban 1664. esztendőben. BARTOK ISTVAN, Esztergami Vicarius.”

A *Magyar Rithmusok*-nak 1711-ig megjelent kiadásaiból ez ideig az alábbiakról tudunk:

1. Nagyszombat 1664 – RMK I, 1015. Szabó Károly az előszó keltéből következtette ezt a kiadást; példány nem ismeretes belőle. Az OSzK RMK I, 1611/b jelzetű, címlap nélküli példányát Ján Čaplovič a Szabó Károly által kikövetkeztetett kiadással azonosította, s 75. lapját mint ilyennek reprodukálta KÁFER ISTVÁN *Az Egyetemi Nyomda négyszáz éve* (Bp. 1977) c. munkájának 37. lapján. Az OSzK ezen címlap nélküli példánya már csak azért sem lehet az első kiadás, mivel a Beniczky szerzeményeit befejező záradéka az 1670-es évet adja: „*NeMzetes Ben/Ck/I Peter Szenté/Lt VItéz Verse/I Itten Végező/Dnek.*”

2. Kolozsvár 1670 – RMK I, 1099. (OSzK)

3. Lőcse 1675. – Egyetlen példánya a győri püspöki könyvtárban. (ItK 1935, 310.) Mikrofilm-másolata: OSzK FM 2/4215.

4. Kolozsvár 1682 – RMK I, 1284. (OSzK)

5. Debrecen 1684 – RMK I, 1314/a. (OSzK)

6. Lőcse 1685 – RMK I, 1337. (OSzK)

7. Lőcse 1696 – RMK I, 1491. (OSzK) A lapszámok azonossága alapján valószínű, hogy Szabó Károly ezt a példányt vette föl RMK I, 1427. sz. alatt is, a Széchényi Könyvtár régi katalógusa alapján. A tévedést az okozhatta, hogy a katalógusban a megjelenés éve sajtóhibából 1692.

8. Kolozsvár 1700 – RMK I, 1554.

9. Az OSzK-ban az 1. sz. alatt említett példányon kívül még egy, címlapját vesztett kiadást őriznek, amely XVII. századnak látszik, de a felsoroltak egyikével sem azonos: RMK I, 1588/a.

A XVIII. és XIX. századi kiadások felsorolását lásd PETRIK GÉZA bibliográfiájában (Bibliographia Hungariae. I. Bp. 1888. 230).

A *Magyar Rithmusok* egyes darabjait több XVIII. századi kéziratos énekeskönyvbe bemásolták. Ezek a másolatok, melyekről az egyes versek jegyzeteiben szólunk, helyenként eltérnek a nyomtatott szövegtől, a szerzői szöveg helyreállítása szempontjából azonban nem vehetjük hasznukat. Szövegkritikai szempontból a *Divini István-ék.*-ben (1707) található másolat is érdektelen. (Ezt az énekeskönyvet az egyes versek jegyzetében nem említjük.) A másoló énekeskönyvének 15b–103b levelére Beniczky verseit (a Példabeszédek kivételével) az 1684-i debreceni kiadásból másolta le.

Forrásértékű viszont a *Szinnyey-Merse-kódex*-ben található szöveg. A kódex 4a lapján olvasható feljegyzés szerint „ezen Beniczky Piter Uram Réthmusit írta le Orvasi és Szent Miklosi Pongracz Ferencz die 6 Xbris Anno 1668” A kódex nevét ajándékozájáról, Szinnyey-Merse Istvánról nyerte. A kézirat tulajdonképpen Thurzó Imre 1616-i wittenbergi emlékkönyve, melynek üres lapjaira Pongrácz Ferenc 1668-ban lemásolta Beniczky verseit. Előbb a Példabeszédeket írta le (6a–65b) az alábbi címmel: „Nemzetes Beniczky Piter Réthmusinak második része a közönséges Magyar példa beszédeknek.” A 66a–68b lapok üresek. A 91a lapon olvasható a *Magyar Rithmusok* címlapjának a szövege. A 92. levél Bartók István ajánlását tartalmazza. Ez után következik a könyv első részének versállománya. A 155b–178b lapok üresek.

A Pongrácz által másolt szöveg számos helyen eltér a nyomtatványok szövegétől. Az előszóból tudjuk, hogy Bartók István a szövegben „néhol valami correctiot” tett. Kézenfekvő az a feltevés, hogy Pongrácz kézirata a „correctio” előtti, tehát a Beniczky által írt változatot tartalmazza. Ez ellen az szól, hogy a *Szinnyey-Merse-k.*-ben benne van Bartók István előszava is. Pongrácz (vagy másoló elődje) az előszót talán valamelyik nyomtatott kiadásból másolta. A versek másolata azonban nem készülhetett a nyomtatott szöveg alapján. Teljesen nyilvánvaló ez Nyéki Vörös Mátyás fentebb említett éneke esetében. Nyéki Vörös így kezdte énekét: „Hozzám régen békélt, s’ jó kedvedből megh tért | Kegyes Isten tekinch meg.” (RMKT XVII/2, 75. sz.) Ez olvasható Pongrácz másolatában is. Beniczky verseinek nyomtatott kiadásában az ének így kezdődik: „Oh te boldogságnak | S minden jók árjának | Kut feje, nagy Istenség.” Könnyebb azt feltételezni, hogy Beniczky az eredeti kezdősorral vette át Nyéki Vörös szövegét, s ezt Bartók István módosította, mint azt, hogy a már Beniczky által módosított énekkezdetet Pongrácz Ferenc vagy másoló elődje az eredetinek megfelelően helyreállította.

Nyéki Vörös énekének 2. Balassi-sora az *inség* szóval végződik. Az átdolgozás egyik oka az lehetett, hogy Bartók István nem volt megelégedve a rimmel. A legtöbb helyen azért írta át Beniczky szövegét, hogy a rímelést tisztábbá tegye. Beniczky pl. gyakran rímelteti a ragok magas és mély hangú változatait; Bartók István, ahol csak lehet, ezt megváltoztatja. A Példabeszédek 1623. sorát Beniczky így írta: Maga hányó embertül. A másik két rímző: *tül*, illetőleg *farkastül*. Bartók István ezért az *embertül* rímzőt erre változtatta: *csélsaptül*. További példák: 62, 86 légyke > légyecske (rímző: férgecske); 63,44 Másokat csábított > Csábított mást szájod (rímző: szempillantásod); 64,8 merült > borult (rímző: elfajult) stb.

Szövegváltoztatásainak egy másik csoportját Bartók István papi volta magyarázza. A klérusra nézve sértőnek érezhette Beniczkynek ezeket a sorait: Prókátorra pöröd és *holt papra lelked* ne bizd teljességesen. (83, 1549–1551.) A kiemelt szavakat erre változtatta: *s új orvosra élted*. Szemérmeskedés lehetett az oka annak, hogy ezt a sort: Kis örömért, *egy s két csókért* metszéd meg torkát (76,23) erre módosította: Kis örömért *s vigasságért* metszéd meg torkát. Hasonló indítékú változtatásokat láthatunk a Példabeszédek 2029–2031. és 2165. sorában is.

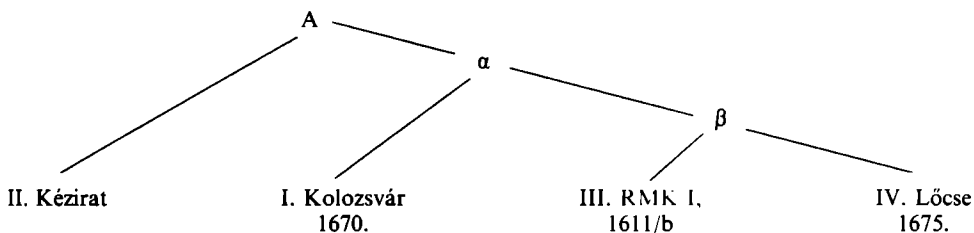
A változatok egy harmadik csoportját az jellemzi, hogy a kézirat ritkább, nehezen érthető szavai helyett a nyomtatványokban a megfelelő, közérthetőbb változatot találjuk: 63,11 ezenen > ezennel; 75,71 Illy jól tött teremődöt > Ilyen jó teremődöt; 83,136 követ hajt > követ vet; 83,1067 kétségben esset > kétségben esőt. Ezek a módosítások származhatnak a nyomdászoktól is. A „lectio difficilior” elve alapján a kézirat szövege a hiteles ezekben az esetekben is.

A kézirat változatai között azonban számos olyan is van, amely nem Bartók István szövegátdolgozásának eredménye, hanem Pongrácz másolási hibája. Néhány nyilvánvaló hiba talán azzal magyarázható, hogy Pongrácz egy nehezen olvasható kéziratból másolt: 65, 17 *kelly elmedet* kérni (*kegyelmedet* kérni helyett); 80, 14 *s hevéthet* étkemet (ehelyett: *s bővithedd* étkemet); 63, 99 Istenem *kitleltem* (ehelyett: *kérleltem*) stb. Előfordult azonban az is, hogy a szöveg a hibás másolás után is értelmes maradt. Jó példa a szöveg banalizálására: 83, 2162 büzben kever > bünben kever. A kézirat néhány jellegtelen szócsereje is alighanem a másoló számlájára irandó. (83, 919: Ki vermet

ás > Ki ás vermet; 83, 2140: De álomtul félni > De féli álomtul.) A 62. sz. vers 34–35. sorát viszont Bartók István cserélhette fel, mert talán nem tetszett neki a közlő forma. Nem lett volna indokolt a 64. sz. vers 33. sorát (Soha *nem is* áldoztam) erre változtatni: Soha *én nem* áldoztam, vagy ugyanott az 54. sorban az *az* szót *csak*-ra cserélni.

A Pongrácz Ferenc által másolt kézirat szövege tehát független a nyomtatott szövegektől, s Beniczky eredeti szövegére megy vissza, míg a nyomtatványok a Bartók István által átdolgozott verziót tartalmazzák. Az a körülmény, hogy Pongrácz másolata tartalmazza Nyéki Vörös nyolc, valamint Rimay egy énekét is, ellene mond annak az irodalomtörténeti közfelfogásnak, hogy kettőjük énekeit Bartók István sorolta volna be Beniczky énekei közé, „mivel kevésnek találhatta a vallásos verseket”. – BÁN IMRE írja ezt A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig (Bp. 1964) 197. lapján. Vö. még JENEI FERENC: i. m. 187. lapjával! Az énekeket már Beniczky beemelte saját versei közé.

A kézirat segítségével megállapítható a nyomtatott szövegek egymáshoz való viszonya. Ez az összefüggés az alábbi stemmával ábrázolható:

A kézirat 22 helyen egyezik az I-gyel jelölt kiadáscsoporttal; ezek a helyek a másik két csoportban eltérnek. Az eltérések egyezők, tehát β-ban keletkeztek, s nemcsak mechanikus szövegromlások, hanem szándékos átdolgozások is találhatók közöttük. (65, 14; 67, 71 stb.) Az I-gyel jelzett csoportba tartozik az 1682-i és 1700-i kolozsvári, valamint az 1684-i debreceni kiadás is. Ez utóbbi közvetlenül az 1682-i kiadáson alapul, az 1670-i és 1682-i kiadás között talán közvetítő (azóta elveszett) kiadások is voltak. Érdekes, hogy e kiadáscsoport hibáinak egy részét a debreceni kiadásban kijavították, mégpedig olykor egy másik kiadás alapján. A 92. darabnak már α-ban hiányzó 11. sorát pl. a lőcsei kiadások egyikéből pótolták. (A lőcsei kiadásba a hiányzó sort a nyomdász a saját feje után írta be.) A lőcsei 1685-i kiadás pontosan követi az 1675-öst, még értelmetlenségeiben is: 71, 44-ben *Báttya* helyett mindkét kiadás a *Láttya* szót, 72, 35-ben *békó* helyett a *cékó* szót tartalmazza. Felületes vizsgálat alapján úgy látszik, hogy az 1696-i lőcsei kiadás az I. csoportba tartozik, az RMK I, 1588/a jelzetű, címlap nélküli kiadás pedig a lőcsei kiadásokhoz áll közel.

A változatok hét helyen mondanak ellent a stemmának: 63, 1-ben, 81, 62-ben, 83, 459-ben és 83, 1066-ban a kézirat a lőcsei kiadással egyezik; 72, 71-ben β szövege jobbnak látszik I–II-nél; 78, 38-ban és 83, 1053-ban pedig a kolozsvári stb. kiadás a kézirattal és valamennyi többi kiadással szemben a helyes alakot tartalmazza. Mindegyik esetben könnyen feltételezhető, hogy két szövegforrás egymástól függetlenül ugyanúgy rontotta el a szöveget.

Az elmondottak alapján a kézirat szövegét kellene alapszövegül választani. Ez azonban két okból nem lenne célszerű. Az egyik ok az, hogy Pongrácz igen hanyag másoló volt, nagy számban követett el értelmetlen másolási hibákat. A másik ok Pongrácz helyesírásának következtelensége. Elég általános pl. kéziratában mind az *i*-zés, mind az *ő*-zés. Az *ő* állhat *ü* helyett: szöntelen, tőzre, ötést, fődš (= füst), eröll (= örülj); *e* helyett: röitözel, ködvé, keortembe, szörényen (= serényen). Ennek ellenére azonban találunk a *tigedet* mellett *tegedet*, az *insig* mellett *inséget*, az *itiletre* mellett *étilet* változatot, és ilyen ellentmondó írásalakokat: ködvé – kedvére, beöntt – bünömet, edeöben – édö – ödö – üdöt – időkben.

Ezek a következtelenségek a szavak értelmezését gyakran nehezé teszik, továbbá olyan látszat keletkezhetik, hogy a kézirat variánsszöveget tartalmaz, pedig csak helyesírási, illetőleg ejtési

sajátsággal van dolgunk. A 70. sz. vers 1. sorában pl. az *Öreöl s végad* szavak nem kijelentő módot jelölnek, mert Pongrácz gyakran elhagyja a felszólító mód jelét. (Pl. 70, 64 eöröl = örülj; 74, 67 Elesétecz = Élesítsd.) – A zöngés és zöngétlen mássalhangzót jelölő betűk felcserélése miatt arra gondolhatnánk, hogy a 75. sz. vers 38. sora is ellentmond a stemmának: a kéziratban és az RMK I, 1611/b jelzetű nyomtatványban *Terited*, a többi forrásban *Terített* áll. Valószínű azonban, hogy a kézirat *d* betűje, mint gyakran másutt is, *t* vagy *tt* helyett áll. (63, 44 czabítod = csabított; vagy fordítva: 83, 2154 tagadgyak = dagadgyak.) Sok félreértésre ad az is lehetőséget, hogy az *i* helyett gyakran áll *e* és *é*, vagy fordítva: 66, 58 lépisémet = lépésimet; 67, 71 téztecz = tisztits; 68, 38 tirétsz = térits; 70, 31 kévankozek = kívánkozik; 70, 37 meirt hoszszabodek = miért hoszszabbodik; 73, 85 éri = ére; 73, 86 teri = tére; 81, 50 gyermekit = gyermekét; 83, 933 vessé = veszi; stb. stb.

E nehézségek miatt célszerűnek látszott egy következetesebb és érthetőbb helyesírású nyomtatványt választani alapszövegül. A Kolozsvárott 1670-ben megjelent kiadás választottuk, mint-hogy ez áll a stemmában a legközelebb a szerzői szöveghez. A kiadás hátránya, hogy a többenél következetlenebbül jelöli a hangállapotot. A hangállapotot nem egységesítettük (rimhelyzetben sem), minthogy Beniczky szövegének eredeti hangállapota úgysem rekonstruálható. Javítottuk viszont az alapszöveget a következő esetekben:

1. Minden külön jelölés nélkül pótoltuk a sorok végéről hiányzó vesszőket, illetőleg a gyakran értelmetlen pontot vesszőre változtattuk.

2. A nyilvánvaló sajtóhibákat jelölés és megjegyzés nélkül javítottuk. (Vö. RMKT XVII/6, 411.) Ezek a következők: 62, 77 jagatásán; 63, 12 Mett; 63, 98 szizel; 64, 68 vögső; 65, 55 Chróré; 65, 58 szüksék; 66, 49 ellestherz; 66, 51 verhetz (= vethetz); 66, 57 Ninden; 67, 36 Regtegeted; 68, 81 bünümön; 69, 50 Szessed; 70, 28 Nyely; 71, 62 bünyös; 71, 76 menese; 72, 14 fergetek; 72, 40 köpen; 72, 55 fűld; 72, 76 hava; 73, 1 Valohol; 74, 1 hadnadgya; 74, 20 sdgedelmét; 74, 40 sörü; 74, 42 elmédben; 75, 27 Akár (= Akar); 75, 31 Báfűstös; 75, 72 szaladgon; 76, 7 mágan; 76, 9 váttatva (= vártatva); 77, 13 omnét; 77, 19 tatsolyodon; 78, 18 életü; 78, 58 keményen (= kéményen); 78, 60 kotyok; 79, 13 jársi; 79, 29 külümb; 79, 53 tündüklö; 81, 23 nyakat; 82, 61 nyelvet; 83, 24 estvéjjig; 83, 140 kolond; 83, 282 tarrani; 83, 318 mingyát; 83, 377 madaratt; 83, 400 vélek; 83, 402 kérélni; 83, 404 fevertöl-is; 83, 436 porbát; 83, 459 ohajva; 83, 471 Szábni; 83, 522 triumpháhlát; 83, 557 unszonlsz; 83, 684 Dicsirjéll; 83, 728 vermét (= vermet); 83, 753 visletetnek (= visletetnek); 83, 754 igazgatásá; 83, 771 vágy; 83, 774 dicsirtessel; 83, 804 tánulni; 83, 873 terithed; 83, 877 buszszúval; 83, 1062 sóglyát; 83, 1075 gyérnek; 83, 1172 szebes; 83, 1215 nyerességget; 83, 1240 farkást; 83, 1249 maganak; 83, 1264 élétnek; 83, 1305 másnal; 83, 1460 szemermes; 83, 1505 serkeztet; 83, 1593 csubájának; 83, 1618 búrtság; 83, 1629 farkastúl; 83, 1683 Olnal; 83, 1695 bellöle; 83, 1709 él (= el); 83, 1730 nevé; 83, 1973 szárád; 83, 1941 sollyossabb; 83, 1976 lépét (= lépet); 83, 1977 Ellészthesse; 83, 2012 kárós; 83, 2090 szapullássul; 83, 2118 meg-fohatod; 83, 2147 meg-kötest; 83, 2163 úszhát; 83, 2175 vólr; 83, 2222 Holnopa bucsuszál; 84, 27 asztágit; 85, 10 Galam.

3. Javítottuk a kolozsvári kiadás szövegét ott is, ahol valamennyi többi forrás egységesen eltér tőle. Mindössze két esetben (78, 38 és 83, 1053) tételezhető fel, hogy a szerzői szöveget a többivel szemben a kolozsvári kiadás tartalmazza.

4. Javítottuk az alapszöveget azokban az esetekben is, amelyekben a kézirat az összes nyomtatványtól eltér, s a kézirat Beniczky eredeti szövegét, a nyomtatványok pedig Bartók István módosított szövegét tartalmazzák. (Fentebb utaltunk már rá, hogy ezt nem mindig lehet egyértelműen eldönteni.) A kézirat szövegét mai helyesírással és köznyelvi alakban adjuk. Pongrácz sajátos helyesírása miatt ugyanis sokszor nem dönthető el, hogy milyen volt az ejtett alak. A kézirat betűhív szövegét ily esetekben amúgy is közöljük a lap alján.

A lapalji apparátusban a kézirat valamennyi szövegváltozatát közöljük, minthogy nem mindig dönthető el teljes biztonsággal, hogy e változatok Beniczky szerzői szövegei vagy Pongrácz Ferenc másolási hibái. A nyomtatványok igen nagyszámú egyedi eltérését (néhány kivételtől eltekintve) nem közöljük, hanem csak α , illetőleg β rekonstruált szövegének variánsait. (Vö. RMKT XVII/8, 553.)

Beniczky Példabeszédei nagy népszerűségnek örvendtek. Lentebb szólunk majd a kéziratot gyűjteményekbe való bekerülésükről. Itt latin fordításáról és szlovák nyelvű változatáról emlékezünk meg. 1725-ben Pottornyai Simon latin nyelvre ültette át őket. (MTAK mikrofilmjének száma

311/II.) A 250 példabeszédet Balassi-versszakban fordította le. (Az 1–69. strófa hiányzik a mikrofilmről.) Néha egészen ragaszkodva a magyar szöveghez, máskor attól egy kissé elrugaszkodva. Az elsőre példaként a 71. versszakot idézzük:

Saepe in casula
Arundine tecta
Reperitur requies;
Ast in palatiis,
Aedibus superbis
Magna est litis seges;
Non enim paupertas,
Sed ampla facultas
Parit altercationes.

A másodikra pedig a 75. strófát:

Atrou invidia
Torquet precordia,
Ipsa quae sibi nocet;
Qvippe quem hodie
Insectantur dive,
Cras illi genu ponet;
Caus alterius,
Si ei est carus,
Ipse in eum ruet.

Sokáig vitakoztak arról, hogy vajon az a 220 szlovák nyelvű példabeszéd, melyeket V. FRANTIŠEK SASINEK 1873-ban közölt (Archiv starých česko-slovenských listin písemností a dejepisných pôvodín. Turč. Sv. Martin. Diel II. Svázok I, 1–50) fordítás-e vagy Beniczkynek eredetileg is már szlovák nyelven versebe szedett műve. (Vö. GÁSPÁR IMRE: Beniczky Péter XVII-dik századi magyar költő tót versei. Vasárnapi Újság 1873. 45. sz. 538–39; KOMÁROMY ANDRÁS: Thurzó Mária végrendelete és Beniczky Péter a költő. TT 1888, 336.)

A kézirat, melyből a verseket közzétették, 1652-ből származnék. Bár útját a publikáció időpontjáig nyomom követhetjük, azóta elveszett.

A szlovák nyelvű példabeszédek témaköre, eszmei felfogása, stílusa, versformája ugyanaz, mint a magyar nyelvűeké. A szlovákban azonban csak a versek egyharmada felel meg szó szerint a magyar példabeszédeknek, de még ezekben is csak bizonyos verssorokról állapítható meg egyezés. A többi szlovák vers tematikájában más, mint a magyar. A szlovák példabeszédek is Balassi-sorokban íródtak. A magyarban azonban három, a szlovákban viszont négy sor képez egy versszakot. Míg a magyar sorok 6a6a7b / 6c6c7b / 6d6d7b strófaszervezetet alkotnak, a szlovákban ez így fest: 6a6a7b / 6c6c7b / 6d6d7e / 6f6f7e.

A formai és a tartalmi egybevetésekből többen, így JÁN MIŠIANIK is, azt a következtetést vonták le, hogy a szlovák versek esetében fordításról vagy átköltésről nem lehet szó. Két önálló szerkesztéssel állunk szemben, melyet egy szerző párhuzamosan írt. Beniczky Péter két nyelvű költő volt. (In Dejiny staršej slovenskej literatúry. Bratislava 1958. 177. Vö. KOVÁCS: i. m. 20–21; SZIKLAY LÁSZLÓ: A szlovák irodalom története. Bp. 1962. 94–96.)

A Példabeszédek kedveltségét mutatja, hogy mikor 1713-ban a tanulóifjúság számára Kisvicsay Péter kiadta a latin–magyar nyelvű *Selectiora Adagiá*-ját, közmondásgyűjteményében minduntalan idézi őket. Amikor a *Külömb-külömbféle Autoroknak Görög és Deák Nyelvből most ujra Magyar Nyelvre fordított Meséik* 1776-ban napvilágot látnak Kolozsvárott, a fordító, ahol csak teheti, a tanulságot Beniczky példabeszédeivel toldja meg.

Kézírtos gyűjteményeinkbe is belekerültek a Példabeszédek. A *Tsorik András-ék.* (1750–51) huszonnégvet jegyzett fel belőlük ezzel a címmel: „A Benyitzkiből válogatott és szedegetet édes Rythmusu Magyar Versek Melly Az Ifjuságnak dolgai közben elme élesítésért irattatott.” A *Nátly Ferenc-ék.* (1795–96) összeírója is leírt gyűjteményébe négy példabeszédet.

A *Magyar Rhythmusok* első részének énekeiből is több megtalálható a XVIII. században

másolt énekeskönyvekben. A *Szikszai-ék.* (1750–52), a *Brassai-k.* (XVIII. század első fele), a *Nátlly-ék.* egy-egy, az *Aranka György gyűjteménye* (1782–90) öt, az Egyetemi Könyvtár egyik kolligátuma (*Vegyés* – G. 156. jelzettel a XVIII. század második feléből) két énekét tartalmazza; a XVIII. század végéről és a XIX. század elejéről származó *Thaly-kolligátum* I. 46ab levelére egy, az 1801-ben keletkezett *Resetka János-ék.*-be szintén egy énekét jegyezték fel.

Beniczky költészetének népszerűségét mutatja, hogy Apáti M. Miklós (1662–1724), az ismert nevű cartesianus-coccejanus gondolkodó, prédikátor, mikor 1688-ban Amsterdamban kiadta a racionális gondolatokban gazdag *Vita triumphans* c. munkáját (RMK III, 3491), többször utalt Beniczkyre, és több verséből hosszabb részeket fordított latinra, az eredetihez hű versformában, epikus tizenkettesekben. (Vö. TURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF: Beniczky Péter latin fordításban. ItK 1936, 443–46.)

Beniczky Péter 1619-ben két rövid magyar nyelvű verset (versrészletet?) jegyezt be apjának görög–latin szótárába. Ezeket az ő szerzeményének tartják, s minthogy máshonnan ez ideig nem kerültek elő, Beniczky-versekként közöljük. Ezek maradtak ránk csupán Beniczky eredeti írásában. Ezért paleográfiai hűséggel adjuk ki.

Beniczky verseinek keletkezési idejét tekintve ezek az ő legrégebbi írásai. A többi keletkezési idejéről nem rendelkezünk adatokkal. A „Hogy az Isten egyedül maga veri az hadakat és nem emberi erő által” című énekéről (74. sz.) gondolhatjuk, hogy 1663 táján szerezte, mivel benne a hazánk rablására készülő pogány elleni fegyverfogásra biztatja a magyarokat. „Régi vitézeknek / Scythiai vérnek” írta katonaeénekét, hogy társul sietnének a hadakozó Márshoz. Marsnak Zrínyi Miklóst hívták. Az utalás vonatkozhatik órá, és ez meghatározná a keletkezés időpontját. Próbálkoztak más verseinek időhöz és helyhez kötésével is. (KOVÁCS: i. m. 32–33.) Kétségtelen, hogy több énekét Lócon szerezte. Erről vallanak a záróstrófák. Időmegjelölést azonban nem tartalmaznak. A belőlük kikövetkeztethető életrajzi adatok kevés támpontot nyújtanak a versek keletkezési idejének megállapításához. Ezért Beniczky verseit az első kettő kivételével nem keletkezésük kronológiai rendjében adjuk közzé, hanem abban a sorrendben, ahogyan a nyomtatványok és az 1668-as kéziratos másolat tartalmazza (elhagyva, természetesen a Nyéki Vörös- és Rimay-énekeket).

60.

Kézirata: MTAK K 68. A *Dictionarium Graeco-Latinum* ... Basiliae 1584 című könyv első szennylevelének rektóján olvasható, a sorok után „Beniczky Peter Anno 1619. mp.” záradékkal. Kiad. TOLDY FERENC: Beniczky Péter kora s némely fontos kicsiség. ÚMMúz 1853, 352–56.

A Beniczky aláírásával és dátummal ellátott versikét valószínűleg ő maga szerezte. Máshol ezekkel a sorokkal nem találkoztunk.

61.

Kézirata: MTAK K 68. A *Dictionarium Graeco-Latinum* Basiliae 1584 című könyv szennylevelének rektója. Ugyanazzal az írással. Kiad. TOLDY UO.

62.

Nyomtatott kiadása: **Magyar Rithmusok.** Kolozsvár 1670. RMK I, 1099. 5. 79–80 Az irgalmas szamaritánusról és a levitáról szóló példabeszédet lásd Luk. 10, 30–37.

63.

Nyomtatott kiadása: Uo. 10–14. Előtte Nyéki Vörös éneke (RMKT XVII/2, 77. sz.)
45 abban – a. m. annyiban.
56 Az ároni papság igazolásaként kivirágzott vesszőről vö. IV. Móz. 17, 1–8.

64.

Nyomtatott kiadása: Uo. 19–23. – Előtte Nyéki Vörös éneke. (RMKT XVII/2, 80. sz.)
28 Áchábról vö. I. (III.) Kir. 17, 30–33.
29 Jeroboámról lásd I. (III.) Kir. 12, 28.
32 Dágon – a filiszteusok istene volt; vö. Bír. 16, 23.; I. Sám (I. Kir.) 5. fej.
52 Saul esetét lásd az Ap. csel. 9, 1–8.
64–72 A Krisztussal együtt keresztre feszített jobb oldali latorról lásd Luk. 23, 40–43.
74 epéséged – keserűséged, bánatod.
77 öldözésed – megöletésed.

65.

Nyomtatott kiadása: Uo. 23–27.
8 kornyad s' fötreng – a. m. betegen kókadozik és görcsben rángatózik.
49 vétkezett – olv. vetkőzött.
55 Chóré (Kóré) és Dátán fellázadt Mózes és Áron ellen. Bűnhődésüket lásd IV. Móz. 16, 1–33.

66.

Nyomtatott kiadása: Uo. 27–31.
38 A Mózesből készített rézkígyóról lásd IV. Móz. 21, 8–9.
40 Mózes vesszőjéről lásd IV. Móz. 4, 2–3 és 17., 20. versét.

67.

Nyomtatott kiadása: Uo. 36–40. Előtte Nyéki Vörös éneke. (RMKT XVII/2, 75. sz.)
24 sóldod – olv. zsoldod, a. m. fizetséged.
41 kényén – maga akaratán, tetszésén.
79 A szolgákra bízott girákról lásd Luk. 19, 13–26.

68.

Nyomtatott kiadása: Uo. 51–55. Előtte Nyéki Vörös Mátyástól két ének olvasható. (RMKT XVII/2, 81. és 82. sz.)
13 Saulust – Sault, aki megtérése előtt üldözte Krisztus tanítványait. Vö. Ap. csel. 8, 3. és 9, 1–8.
14 A Farizeusról vö. Luk. 18, 10–14. és Máté 3, 7.
17 Cajafás – Kaifás a zsidók főpapja volt; de nem az ő, hanem Annás szolgálja ütötte arcul Jézust. Vö. Ján. 18, 22.
48 rusnya nyüvedet – undok férgedet.
79 Dudvág – a Duna bal oldali mellékfolyója, a Vággal párhuzamosan vonul, az érsekújvári Kisdunába ömlik. Ezen a tájon feküdt Lóc, Beniczky jószágá.

69.

Nyomatott kiadása: Uo. 66–70. Előtte két Nyéki Vörös-ének. (RMKT XVII/2, 78. és 76. sz.)

15 Kerülnek – körüljárnak.
37 temerdektségét – roppant nagyságát.

70.

Nyomatott kiadása: Uo. 70–74.
19 János a Jelenések könyvében ír látomásairól.

71.

Nyomatott kiadása: Uo. 74–78.
Megvan *Szikszai András-ék.*-ében (1750–2) 66a.
37 Ábrahám Kaldeus-Urból ment Kánaán földére. Vö. I. Móz. 12, 1–4. Hogy ez isteni parancsra történt vö. Ap. csel. 12, 1–3.
43 Jákob futásáról lásd I. Móz. 27, 43–45., továbbá a 28. és a következő fejezeteket.
46 Tóbiásról szól az ószövetség másodlagosan kanonikus Tóbiás könyve.
48 Asmodeus erejének megtöréséről lásd Tób. 8. fejezetét.

72.

Nyomatott kiadása: Uo. 86–90. Az ének előtt Nyéki Vörös éneke olvasható. (RMKT XVII/2, 79. sz.), majd ezt követőleg Rimay János *Mennyekben lakozó ...* kezdetű bűnbánó könyvége. (RJÖM 20. sz.)

Az ének megvan *Aranka György gyűjteményé*-ben (1782–1790) az I, 58a–59a leveleken.
20 velence – zászló, mely a szélfúvás irányát jelezte.

73.

Nyomatott kiadása: Uo. 90–94.
Ugyanezzel a kezdősorral ebből és több más Beniczky-énekből kontaminált szöveget találunk *Aranka György gyűjteményé*-nek (1782–1790) I, 63b–64a lapjain. Terjedelme hat versszak. Mivel az összeszerkesztésnek nem lehet semmi köze a szerzőhöz, szövegével nem foglalkozunk.

49 csoportos – nagy tömegű, tömeges.
55 Kő esső – jégesés.
58 Zuzmaráz – zúzmarara.
65 tér völgyekben – nagy, kiterjedt völgyekben.
67 Irtoványos – kiszaggatott, feltépett.

74.

Nyomatott kiadása: Uo. 95–99.
40 kopja – olv. kópia.
46 Dávidnak Góliát felett aratott győzelméről lásd I. Sám. (I. Kir.) 12. fejezetében.
47 Gedeon győzelméről a mádiániták felett vö. Bír. 16, 16–21.
49 Sámson győzelméről lásd Bír. 16, 15.
52–54 Jáhelről és Siseráról vö. Bír. 5, 17–22.

82–90 A sorok Zrínyi törökellenes agitációjára emlékeztetnek. A hadakozó Mars vonatkoznak Zrínyi Miklósról. Ha a 88. sor nem pusztán mitológiai sallang, ez a vers Beniczky utolsó írásai közül való.

75.

Nyomatott kiadása: Uo. 99–104.
51 lapon – rongyon, takarón.
97 ármális – címeres nemességet adományozó levél.

76.

Nyomatott kiadása: Uo. 104–107.
Megvan *Aranka György gyűjteményé*-ben (1782–1790) I, 59ab, valamint az EK *Vegyes* (G 156) kolligátumában (XVIII. század második fele). Ez több variánst tartalmaz; hiányzik a 7. versszak. A strófák rendje: 1–5., 8., 6., 9., 11., 10., 13., 12.
Nótautalása szövegileg a *Mátray-k. Árva fejem, mi haszna éltem* kezdetű szerelmi búcsúzójára utal. (RMKT XVII/3, 211/I. sz.) Dallama ismeretlen.
Az ének a nyomtatványban nincs sorokra törölve.
22 Lucretia – megbecstelenítése miatt öngyilkos lett.
25 Pompejus Urral – Cnaeus Pompeius Magnus római hadvezér, a Caesarral vívott polgárháborúban vereséget szenvedett, Egyiptomban megölték.
26 Craesus – líd király, gazdagsága közmondásos.
27 Marcus Junius Brutus és Marcus Licinius Crassus Caesar megölése után az Antoniuszal folytatott küzdelemben alulmaradtak, a halálban kerestek menekülést.
28 Cajus – Caius Julius Caesar, akit i. e. 44-ben ölték meg. – Márcussal – nem tudjuk azonosítani, valószínűleg Brutusról van szó e név alatt is.

77.

Nyomatott kiadása: Uo. 107–109.
Megvan *Aranka György gyűjteményé*-ben (1782–1790) I, 49ab és az EK *Vegyes* (G 156) kolligátumában (XVIII. század második fele).
15 Belisarius jeles hadvezér volt a VI. században; vak koldusként fejezte be életét, miután Iustinianus császár megvakíttatta.
28 Kő esső – jégesés.
30 tarloját – aludt tejét.

78.

Nyomatott kiadása: Uo. 109–113.
1 Hera – a családi áldás, a szerelem istennője, a rómaiaknál Juno; barlangját – szentélyét.
4 Flora – a tavasznak, a virágoknak az istennője.
79 választot – választ (fn.).

79.

Nyomatott kiadása: Uo. 113–117.
62 Nárdus – illatos fű és a belőle készített olaj.
80 vize hasznára – értsd: a rózsavíz hasznára.

Nyomtatott kiadása: Uo. 117–19.

6 kaczolácskám – kanca lovacskám.

10 Hajsz – a bal oldali (helyenként: jobb oldali) irány; itt tehát azt jelenti baloldalt (jobbaldalt). Míg itt főnév szerepe van a 28. sor hajsz szava a. m. balra (jobbra).

28 Csá – a. m. jobbra (helyenként: balra), ezzel a hajtószóval irányítják az ökröket szántás, igavonás közben; szöke – állatnév, nagybetűvel; tarcsa – ez is állatnév, bizonyára elírás Tarcha = Tarka helyett; azonban mindenütt így szerepel.

Nyomtatott kiadása: Uo. 119–24.

Megvan *Jankovich Miklós pasquillus-gyűjteményé*-ben (XVIII. sz. vége – XIX. sz. eleje) II 63. A végéhez azonban három versszakot hozzátoldottak. (Vö. RMKT XVII/10, 104. sz.)

Apáti M. Mikós 12 strófában szabad átültetését adta ki latinul a *Vita triumphans* (Amsterdam 1688. – RMK III, 3491.) című műve 273–274. lapjain. (Vö. TURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF: *Beniczky Péter latin fordításban*. ItK 1936, 445.)

8 szege – patkószege (?) Lehet, hogy szügye.

15 Lantol – citeráz, reszket.

21 sugárja – a szárny leghosszabb tolla.

26 ijesztő Vázra – madárijesztőnek.

28 szöke – állatnév: Szöke.

63 A sort így értsd – a szolgál urának áltatása csak varjú karón, azaz üres biztatás.

85 Liberai – liberias (inas-, kocsisruha).

93 majorkodik – gazdálkodik, szánt-vet.

98 praebendáján – járandóságán, fizetésén.

Nyomtatott kiadása: Uo. 125–28.

„Az szép *Crocodilus éneke*” címen megvan a *Brassai-kódex*-ben (XVIII. sz. 1. fele).

Aranka György gyűjteménye (1782–1790) I, 48a–49a is tartalmazza.

Resetka János-ék.-ben (1801) a 22a–23b lapon olvasható. Latin nyelvű szabad átköltését 17 versszak terjedelemben találjuk meg Apáti M. Miklós a *Vita triumphans* (Amsterdam 1668. – RMK III, 3491.) c. munkájában a 83–87. lapokon.

21 termetes – szép; Absolom vagy Ábsálom Dávid fia volt.

44 sákod – olv. zsákod.

48 róka málat – rókabőrt.

50 rakonczád – gátad, korlátod.

60 meg-melleyesztik – megkoppasztják.

62 kapocsánban = féken.

Nyomtatott kiadása: Uo. 129–243.

A bevezető jegyzetben említett latin fordítást, és a szlovák nyelvű példabeszédeket itt figyelmen kívül hagyjuk. Summásan említjük, hogy a *Tsorik András-ék.* (1750–1751) 193–205. lapjaira feljegyezték a következő számú példabeszédeket: 9., 10., 12., 32., 62., 94., 96., 103., 106., 115., 130., 142., 150., 152., 155., 159., 164., 191., 194., 195., 199., 200., 201.

A *Nátly Ferenc-ék.* (1795–1796) a 77b lapon a 206., a 77b–78a lapon 203., a 78a lapon a

121. és a 78b lapon a 9. számú példabeszédet tartalmazza. Az egyes versikéknek címe van, szövegeket pedig latin nyelvű mondás követi.

Míthogy egyik kéziratnak sem lehet köze a szerzői szöveghez, egyik gyűjtemény anyagát sem vettük figyelembe a variánsok szempontjából.

136 hajt – a. m. hajít.

186 A sor után értelemszerűleg kérdőjel kell.

259 resolutio – eltökélés, elhatározás.

264 persvasio – bizalom, hit.

408 térenn – a sík földön.

444 diván – tanácskozás.

546 mellyeszteni – koppasztani.

555 Szöke – gyakori állatnév Beniczkynél is, a korban is.

609 lat – súlymérték, egy lat 1,75 dkg.

689 Muskának – légynek.

691 ort – lopót.

724 A kockajáték két szélsőséges esetére történik a sorban utalás, mint Beniczkynél máskor is gyakran.

842 postán = gyorsan.

847 sebbe – olv. zsebbe.

849 rokonczája – gátja, akadályja.

863 Latorságnak vászna – vö. „ő sem jobb a deákné vásznánál” szólásban a vászon szó értelmével.

941 béka követ – A békakő a régiek hiedelme szerint a varangyos béka fejében található; a gyűrűk fejébe rakott különböző színű, nem értékes kő volt.

943 Triumfalo szekér – diadalszekér.

1034 táskát – ti. koldustarisznyát.

1035 A sor utolsó szavát Pongrácz másolata alapján azért javítottuk, mert az értelem így kívánja, bár így a rím nem jó.

1053 Vö. a 724. sor jegyzetével!

1070 hintegető – terjesztett? Mindenhol így található; talán sajtóhiba *hitegető* helyett?

1240 hurittyák – riogattyák kiabálással, szidják.

1285–1288 A sorok értelme: nehéz szabadság nélkül az urak kénye-kedve szerint mozogni (vö. RÉTHEI PRIKKEK MARIÁN: Kő kertben táncoltat. MNy 1912. 476–77.)

1341 mezeivel – A mézge régebben egyformán elterjedt volt a mézga alakkal; jelentése: édesség.

1348–1350 Aesopus *Canis carnem ferens* meséjére történik utalás. (I/4.)

1369 szérdéknek – szerzeménynek.

1473 mellyeszszed – lásd az 546. sornál!

1502 meg-rögzött – állandósult, tartós.

1556 lasnakot – takarót. (L. az 1691. sort is!)

1559 Causát – pört. (Vö. a 2113. sorral!); két tagúnak ejtendő.

1561 purgatiót – beöntést.

1562 exceptiót – törvényes kifogást. (Vö. a 2114. sorral!)

1588 vereség – verés.

1635 fel-függesztik – felakasztják.

1638 kerékre – a. m. kerékbetörésre.

1680 tetteseb – erősebb.

1757 revés – ócska, nem kívánatos.

1803 kendett – kendőzött, festett.

1804 pipesség – cifrázkodás, kicicomázottság.

1829 hébér – lopótök.

1939 mordáló – kegyetlen, gyilkos.

1964 nyüvecske – férgecske.

2050 sobrák – zsobrák, a. m. fősvény.

2069 A sor értelme: nem kerül az koldustarisznyára.

2070 A sor értelme: táncolhat.

2090 szapulással – lúgos vízben való áztatással.
2154 dagadgyak – felfuvalkodjam.
2176 ráncorod – panaszkod.
2231 Grottás tó – barlangtó.

84.

Nyomatott kiadása: Uo. 244–46.
Megvan a *Thaly kolligátum*-ban (XVIII. sz. vége–XIX. sz. eleje). 46ab.
14 A szűnyoghöz túlságosan erős a bömbölés szó.
20 képéssel – búzakeresztekkel, csomókkal.
32 A sor értelme: álmát fejt, magyarázza.
44 el-tarolni – lenyírni.

85.

Nyomatott kiadása: Uo. 247–48.
Megvan a *Nátly Ferenc-ék.*-ben (1795–96) 77ab. A vers előtt: „Ezek Benyiczki Péternek Versei, melyek gyakran kinyomtatottak.” Ez a megjegyzés mutatja, hogy nyomtatványból írták le. Mégpedig olyan XVIII. századiból, ahol a példabeszédeknek címük van, utánuk meg latinul olvasható velős mondás. (Ilyen kiadás volt pl. az 1728-as lőcsei, az 1756-os debreceni.) A *Nátly Ferenc-ék.* verseinek is van címük, latin toldalékuk.
1 Király szín – biborszín.
5 Pásit szín – füzöld.
15 Haj szín – gesztenyebarna, sötétes.

86.

Nyomatott kiadása: Uo. 249–53.
Apáti M. Miklós az 1688-ban Amszterdamban kiadott *Vita triumphans* (RMK III, 3491.) 82–83. lapjain szabad átváltásban latinul nyomtatta ki. (Vö. TURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF: Beniczky Péter latin fordításban. ItK 1936, 444.)
11 Apelles – görög festő Nagy Sándor környezetében. Elfogadta a bírálatokat, köztük egy vargáét is. De mikor az elbizakodva újabb és újabb hibát hozott elő, azt mondta: „ne sutor ultra crepidam.”
22 nem érkezik – nem mérkőzhet, nem versenyezhet.
26 Remora – „Egy hal neve, melly a' hajókat a' tengeren megtartóztatja.” (Páriz Pápai: Dictionarium Latino–Hungaricum. Lőcse 1708 496.)

BALASSA BÁLINT

ÉLETE

Gróf Balassa Bálintról (1626–1684) mint költőről egyik leszármazottjának, Balassa Antalnak kutatásai révén szerzett irodalomtörténet-írásunk tájékozódást. Egyik versét 1828-ban TOLDY FERENC *Átok* címmel még Balassi Bálint szerzeményeként tette közzé. (Magyar költői régiségek. Pest és Bécs 1828. 30–36.) A XIX. század első felében fedezett fel BALASSA ANTAL a család kékkői levéltárában rá vonatkozó, tőle származó különböző írásokat, verseket, melyek közül hármat közölt a *Hazánk* c. folyóiratban. (II. Balassa Bálint legújabbban felfedezett költeményei. *Hazánk* 1858, 72–74, 215–18.) Azzal a tervvel foglalkozott, hogy megírja majd életrajzát, és kiadja valamennyi költeményét. Erre azonban nem került sor.

Bővebb tájékoztatást Toldy Ferenc adott Balassáról. Forrásként azokat az adatokat, életrajzvázlatokat használta, melyeket ma a Balassa család levéltára őriz. (OL P 1761. 2. cs. 4. tétel.) Itt található az az iratcsomó, melynek borítólapjára Toldy az alábbi megjegyzést írta: „E kézirat b. Balassa Antalé, ki azt, eltávozván a hazából, 1860 hozzám küldte, minden levél nélkül. Tán hogy kiadjam, de az életrajz kidolgozatlan, s azért nem tehetem.” Balassa Antal számos egykorú dokumentumra hivatkozva, azokat teljes egészükben vagy részleteikben lemásolva többször készített életrajzvázlatot költőöséről. Az egyik legerjedelmesebb az egy ivnagságú, sűrűn teleírt 31 félhasábra terjedő fogalmazvány. Erre támaszkodva adta ki TOLDY az első magyar lexikonban (Egyetemes Magyar Encyclopaedia. V. Pest 1866, 396–400) Balassa Bálint életrajzát, melyet jelentéktelen változtatással még többször közzétett. (Magyar költők élete. Pest 1870. I, 110–16. – A magyar költészet kézikönyve. Bp.² 1876. I, 211–17.)

A különböző levéltárakból azóta előkerült vele kapcsolatos számos írás új adatokkal egészíti ki, de lényegében nem változtatja meg a Toldy Ferenctől róla megrajzolt képet.

Balassa Bálint a költő Balassi nagybátyjának, Andrásnak a családjából származott. Apja András, anyja Bakos Mária. Kékkő várában látta meg a napvilágot, s anyja a szülés után nemsokára meghalt. Apja hamarosan megnősült, feleségül vette Szunyogh Ilonát. A mostoha, hogy Bálint anyai örökségét megszerezze, embertelen bánásmódban részesítette. Erről így ír Balassa 1642. február 16-án a Nógrád megye rendjeihez intézett panaszlevelében: „Nyilván vagyom, tudom, Nagyságtoknál és Kegyelmeteknél csudákozásra és szánakozásra méltó Arvai alapatom; az én Atyám, mostoha anyám kedvéért mint tartott; vagyon Kegyelmetek közt olly biro, ki azt nyilván tudja, nem egy, sem kettő; egyszer talam esztendeig eleget nem adtanak ennem, ugy annyira, hogy [ha] Balassy Imréné Aszonyom rendén elvölt jobbagyok és egyebek is hun zab s hun pohánka kenyeret nem adtak volna, talám éhel is meg kellett volna halnom, mert a kulcsár fejére nem mert volna egy cipot adni, sem egy italt; csak nem meztelen jártam, lábombeli gyakrabban nem volt, csak nem az féreg ett meg, kit sok élő jámborokkal meg bizonyíthatom, hogy inget esztendeig sem adtak; egy szoval nincs oly ember, az ki Nagyságtoknak és Kegyelmeteknek az en nyomoruságomat describálhatná; ebben hagyván azért én is, mert utoljára tanítani sem akartanak, az atyámtól el kellett jönnöm, mert Kékkőbenis egy boltban rekesztvén egyedül magamat csupa padimentumon hálattanak, holott csaknem desperáltam, mint gyermek félvén éjszakának idején.” (Uo.)

Allegorikus önéletrajz drámájában így beszél erről:

Nolia (az Ilona névből!) mostohád az anyád kincsében
Kevélykedik ezüst, gyöngy s arany mivekben,
Téged nyomorútul tart keménységében,
Mert vashoz hasonló kegyetlenségében.
Atyádnak nem enged adni oskolákban....

Otthonról való elfutásának pontos idejét nem tudjuk. Bizonyára azután történt, hogy az apja nem fogadta el a gyermek anyai nagybátyjának ajánlatát, melyről Széchenyi Miklósnak Balassa Andrásához 1640. január 25-én írt leveléből tudunk. Benne beszámol Dersffy Borbála (Bálintnak anyai nagyanyja volt) temetéséről, s arról, hogy Bakos Gábor, amint régebben, „kéri most is, ha Nagyságod oda adná neki [ti. Bálintot]; mindjárt az erdélyi fejedelmi úrfiak mellé vinné tanításra, és mint édes ötsének viselné gondját.” (Uo.)

Bálint – önéletrajzi drámája szerint –, mikor egyszer szülei nem voltak otthon, elszökött. Nagyszombatba ment a jezsuitákhoz, akik örömmel fogadták, s katolikus vallásra térítették a főrangú „eretneket” Otthonról való eljövele után nagybátyja, Balassi Ferenc vette gondjaiba. Ő biztathatta, hogy anyai örökségét kezébe vegye. Kerestette is a megye szolgabírái által, „de Uram Atyám mindenkor hatalmaskodott benne, praetendalván, hogy nem enyim; ez után ex consensu superioris magistratus úgy mint sajátomhoz, hozzá nyultam, és nem más, hanem én; és magam eszközök által; immár pedig bátyám Uram ellen, Balassy Ferenc Uram ellen küldött az Apám quaerelakat ezért...” (Uo.)

Ekkortájt, 1642-ben Balassi Ferenc volt tehát a gyámja, ő segítette anyai örökségének megszerzésében. Segítése nem mondható önzetlennek. Bálint „hálából” szerződést adott neki, hogy jószágainak egy részét halála esetén ráhagyja örökségként. A szerződés sok perpatvar, viszálykodás okozója lett, mivel azt 1654. február 24-én visszavonta.

Balassi Ferencnek azonban egyelőre érdekében állott Bálint támogatása, az ellentétek szítása közte és az apa között. Ennek eredménye lett, hogy 1643-ban Bálint ellene mondott apja végrendeletének.

Ezekben az években Balassa a nagyszombati jezsuiták keze alatt tanult. Majd Bécsben, az egyetemen folytatott filozófiai tanulmányokat.

Mikor apja 1649-ben meghalt, Balassi Ferenc segítségével elfoglalta apja birtokait, elülve belőlük mostoháját, mostohatestvéreit. Ezek az országgyűléshez fordultak, mely elrendelte visszahelyezésüket. Bálint egészséget kötött mostohatestvéreivel, de élete további folyamán is a veszekedések, hatalmaskodások, kiegyezések, pereskedések szakadatlan sora jellemzi életét. Igen sok dokumentum tanúskodik erről. Különösen sokat viszálykodott Ádám nevű öccsével.

Bizonyára a jezsuita szellemben történt nevelésének, az uralkodóház iránt belénevelt dinasztikus hűségének köszönhető, hogy 1651-ben aransarkantyús vitéz, császári kamarás lett. 1653-ban jelen volt a birodalmi gyűlésen, mely III. Ferdinánd fiát római királlyá választotta.

Ez idő tájra esik gróf Tarnovski Zsófia iránti szerelme, akinek a 98. sz. alatt köölt vers tanúsága szerint azt ígéri, „még él, híven szolgálja” Szerelmükről közelebbit nem tudunk. Házasságra nem került sor. De mikor Balassa 1678-ban (második feleségétől elváltan) végrendelezik, lengyelországi jószágában mintegy százezer forintnyi értékben őt teszi örökösévé.

Feleségül azt az özvegyi állapotra jutott Szunyogh Katalint (Jakusits Jánosnét) veszi el, akit a saját apja legidősebb lánya vádaskodása miatt három évig fogságban őrizett. Egy 1659. április 20-án kelt okmány szerint Szunyogh Katalin „tekentven az én szerelmes kedves Uram batyamnak, Tekintetes és Nagyságos Gyarmati Balassa Bálint Urnak hozzám való igaz szeretetét és az én gyámoltalan arvasagombeli faradsagát és minden erdemem felett való körülettem forgolódását”, ráruhazza vagyonát, arany és ezüst drágaságait. Bálint viszont 1660-ban rendelkezik úgy, hogy ha gyermekei nem lennének, Szunyogh Katalinnak köti le saját szerzeményeit százezer forint értékben. (Született egy fiuk, de korán meghalt. Egy naplószerű feljegyzés számol be utolsó napjairól, haláláról: „Descriptio morbi et oblatu Comiti Valentini filij cum elogio subnexa.” OL Balassa-lt. P 1761. 2. cs. 2. tétel. Az írás a kisgyerek preceptorától származik.)

Az 1660-as évek táján Balassa cselekvőleg bekapcsolódik a protestánsok „térítésébe” A lutheránusok ezért birtokait háborgatják. 1660-ban Vágbeszterce vidékét fegyverrel tisztítja meg Thököly István embereitől. 1662-ben Selmecbányával van controversiája, mivel ő is segített a

lutheránusok templomának elvételében. (BREZNYIK JÁNOS: A selmecebányai ev. egyház és lyceum története. I–II. Selmecebánya. 1883–1889. II, 47–49.) Az 1660-as évektől a Rákóczi György bukását követő török támadások ellen harcol. Előbb a Felső-Tisza vidékén, majd birtokai szomszédságában. Jászágai a török pusztításainak leginkább kitett részeken feküdtek. A 100. sz. alatt közöttük énekben a török elleni küzdelemhez kéri Isten segítségét. A záróstrófa szerint 1663-ban szerezte. Ebben az évben foglalta el a török Érsekújvárt, több felvidéki várost, pusztított el nagy kiterjedésű földet, hurcolt fogságba egy csomó embert. A háborúzás folytatódott 1664-ben. Az időközben már királyi tanácsossá kinevezett Balassa Bálint de Souches fővezér parancsnoksága alatt egy magyar seregrészt vezet. Vitézségével Nyitra alatt, majd Lévánál tünteti ki magát; vitézül harcol a Bakabánya, Zsarnóc, Párkány melletti összecsapásokban is. Kékkő alól sikerül elűznie a törököt.

A Léva alatti harcokban elesett Koháry István helyett 1664. szeptember 27-én Balassa Bálint lesz Hont megye főispánja. Ez év december 19-én grófi címet nyer. A királyi diploma ősei és Bálint hadi tetteivel okolja meg e kitüntetést, amint erről Nádasi Jánosnak 1675-ben Bécsben kinyomtatott, Balassa Bálintnak ajánlott munkája (*Punctum honoris aeterni*. RMK III, 269) így emlékezik: „Laudat in augustissimo anni 1664. 19. Decembris diplomate Leopoldus majores Tuos, atque se vel ex eo propensiore ad omnibus honoribus et beneficiis cumulandum. Ibidem lego Te sub arce Tua Kékkő cum Turca et Tartaro fortiter confligentem, magnam fuisse partem Souchianae ad Nitriam victoriae contra Turcam, ubi teste ipso Campi Mareschallo, multos illorum decapisti. In acri vero ad Levam pugna simul prudentissimi ducis ac militis fortissimi munia abeundo, praeclara generis et virtutis militari specimina edidisti...” (Kiad. KEMÉNY JÓZSEF: Második Balassa Bálint és elődei emlékezete 1675. MMúz 1860, I, 355–56.)

De Souches később is barátilag támogatja, hozzá intézett leveleiben titkos hírekről, a Bécsben Balassa ellen nemegyszer indított áskálódásokról tájékoztatja, hogy idejében felkészülhessen elhárításukra. Szelepcsényi érsek is pártját fogja. Az áskálódások ellenére 1665. szeptember 13-án őt teszik meg Kékkő főkapitányává. Ezt a tisztséget csak rövid ideig tölti be, minthogy 1667. október 1-én Korponába nevezik ki főkapitánynak. Utódja a kékkői kapitányságban öccse, Ádám lesz. Ezt követően újra fellángolnak köztük az ellenségeskedések.

1668-ban meghal Szunyogh Katalin. (LAMPÉRTH GÉZA: Gróf Balassa Bálint jelentése neje, gróf Szunyogh Katalin haláláról és temetéséről – gróf Szunyogh Gyulához. ItK 1908, 486–87. – Halotti búcsúztatójának egy része megvan az OL Balassa-cs. levéltárában P 1761. 2. cs. 2. tétel.) Ez év július 17-én temetik el Selmecebányán. Balassa már a következő esztendőben újra nősül. Gróf Altha-Thillner Anna Borbálát veszi feleségül. Házassága azonban nem sikerül, hamarosan elválnak. (Halála [1678] után Bálint harmadszor is megházasodik. 1679. január 29-én veszi el gróf Eszterházy Ilonát.)

Balassa a dinasztia és az ellenreformáció híveként nem vesz részt a felvidéki elégedetlenek szervezkedésében. Ellenkezőleg, a mozgalom ellenségeként közreműködik az összeesküvők felderítésében, az ellenük indított megtorlásban, a bujdosók elleni hadjáratban.

Részben vallási és politikai okokból nem jött ki jól a korponaiakkal sem. Feletteseitől többször kapott megrovást katonáinak „préda utáni barangolásai”, fegyelmetlenségei miatt, ami részben Balassa gyakori távolmaradásainak volt a következménye. A korponai őrség nemcsak a polgárokat zsarolta, messzi földeket bebarangolt zsákmányért, le a Jászság, Kunság területéig. A török meg is fenyegette a palojtai, kürtösi, sztracsnoi, szentpéteri és még több más falu bíróit, hogy rögtön hírt adjanak Balassa katonáiról, mert ha nem, „kész a karó, nyársban szárattok meg.” (Vö. MATUNÁK MIHÁLY: Korpona vár kapitányai. Korpona 1901. 54–55.)

Korpona városa és a főkapitány egymás elleni harcában a katonaszállásolás és az élelmezés az állandóan visszatérő probléma. Balassa ital- és húsmérést hoz be a városba; a falak mentén, az alsóvárosban, a temetőben, a lőporos hordók közelében a katonák házikókat építenek maguknak. Az utóbbiakat a Kamara elnökének rendelete értelmében le kell bontani (Kollonich rendeletét 1674. június 4-ről lásd uo. 61), de a hús- és italméréssel szemben a város tehetetlenek bizonyul. Eléri viszont, hogy a város kulcsai – „propter pacis concordiam” – ne a kapitánynál legyenek. (Vö. Esterházy Pál iratával 1678. október 14-ről. Uo. 62–63.)

A kuruc bujdosók felvidéki portyázásai is sok gondot okoztak Balassa Bálintnak. Elkeserítette, hogy Hont vármegyét nem bírta megtartani a király iránti hűségben. Az udvar és a nádor intései egymást követték. Bálint legtöbbször nem tartózkodott Korponán, az őrséget helyettesére bízta. Ezért is tesz neki szemrehányást Esterházy Pál: mintha szántsándékkal akarná a kurucok kezébe adni Korponát. Fülelke eleste után a nádor az őrséget Lévára rendelte. Korpona 1682 őszén

a kurucok kezére került. Elégtételül szolgált Balassának, hogy Bécs felszabadítása, a kurucok visszaszorítása után, 1683-ban újra őt tették Korpona főkapitányává. A megbékélés azonban most sem következett el. Balassa Rabattának panaszkodik, hogy a város nem ad szállást a katonáknak, „a német katonaság iránt sincsenek semmi tekintettel”, a királyt nem tisztelik; tőle nem félnek, mivel kevés a katonája. A polgárok sértegetik a tiszteket, megtámadják embereit, a tisztek lakásait. A helyzet ismertetése végett Balassa a tábornokhoz indul Besztercebányára. Útközben azonban Zólyomban 1684 januárjában meghalt. (Uo. 66–67.)

Élete utolsó éveiben sokat szenvedett a reumától. 1678-ban végrendelkezett. Roppant vagyónának legnagyobb részét a különböző szerzetes rendekre (jezsuiták, ferencesek, pálosok, bencések), templomok, zárdák építésére hagyta. Később azt az intézkedést, hogy a trencsényi jezsuiták templomába temessék, megváltoztatta, testét Selmecbányán, Szunyogh Katalin mellé helyezték. Vagyona miatt még hosszú ideig folyt a veszekedés a rokonok között.

MŰVEI

Balassa Bálint írásai közül egykorú nyomtatásban mindössze az a Szent László királyt dicsőítő oráció jelent meg, melyet egyetemi hallgató korában a bécsi Szent István-templomban mondott: *Ladislau Rex Hungariae olim Felicitas, Panegyric adumbrata ... A Perillvstri Et Magnifico Domino Valentino Balassa, Hungaro, Libero Barone de Gyarmath, AA. LL. et Philosoph. Baccalaureo etc. In Festo ejusdem Divi Regis in Basilica D. Steph. dicta et dicata. Bécs 1646. (RMK III, 1660.) Bizonyára erről emlékezett meg említett végrendeletében, mikor így szól: „In Sancto Stephano pro festivitibus Gentis peroravi.”*

A tizenegy lap terjedelmű szónoklat előtt Lippai György esztergomi érsekhez írt ajánlás olvasható.

XVIII. századi másolatban három példányban is őriz az OSzK kéziratára a „Tractatus Brevis de Locumtenentia Regali et Legali Hungariae Praesentatus” címet viselő értekezését, melyet Szelepcsényi György érseknek, 1667 és 1673 között Magyarország királyi helytartójának ajánlott. (Quart. Lat. 390. és 391. és Quart. Lat. 2095.)

Balassa Bálint azonban írói működését tekintve költő volt, számos vers szerzője. Költői oeuvre-je csak részben maradt ránk. Nyomtatásban mind ez ideig csak részben látott napvilágot. Három énekét leszámazója, Balassa Antal publikálta a múlt század közepén. (Hazánk 1858, 73–74, 215–18.) Ezeket a család kékkői levéltárában talált kéziratrövidékekből közölte. Közülük egy, a *Bujkálz s nyluán uan szépséged* kezdetű (92. sz.) megtalálható az OSzK kéziratárának Quart. Hung. 144. jelzetű Jankovich-féle gyűjteményben is. Ennek címlapján az alábbi tájékoztatás olvasható: „Gyarmathi Balassa Bálint Versei, Mellyek a' Kékkői Levéltárban negyed formán, és 13. leveleken a' XVII. Század Írásmódjával írva találtattak, az Eredeti Példánybol leíratattak Jankovich Miklós Számára 1826. Nem egy, hanem több Balassa Bálint volt, és azért itt két Balassa Bálint Versei öszve íratattak, amint hogy egyik ének készítését 1649. Esztendőben nyilván vallyá.” A tájékoztatással ellentétben azonban a gyűjteményben csak gróf Balassa Bálint verseit találjuk. A fentebb említetten kívül nyolcat.

A Balassa Antaltól közölt és a Jankovichtól lemásoltatott verseket DÉZSI LAJOS adta ki. (BBMM II, 383–411. Nyolcadik rész. A kékkői kézirat Balassa-énekei.) A tizenegy éneken felül publikálta azt a háromsoros töredéket is, melyet TOLDY a Balassiról írt életrajzban közölt (A magyar költészet kézikönyve. Bp.² 1876. I, 85), valamint egy tévesen Balassa-versnek tartott éneket Amade Lászlótól, melynek versfői a BALASSA nevet formálják. (Vö. ECKHARDT SÁNDOR: Balassi két verséhez. It 1914, 248–52. – GÁLOS REZSŐ: Balassa vagy Amade? EPhK 1936, 62–64.) A XVII. század barokk udvari költészetének képviselőjeként ezzel a versállománnyal került bele Balassa Bálint a magyar irodalom történetébe, magával hordva több félreértést, tévedést.

Mint fentebb említettük, Balassa Bálint költeményeinek a nyomára Balassa Antal talált rá a múlt század első felében. A felfedezés körülményeiről, további terveiről tájékoztat az a levele, melyet a három verssel együtt adott ki 1858-ban. (Kiad. Dézsi is: BBMM II, 767–69.) Itt számolt be róla, hogy a múlt iránti érdeklődést Horvát István (1784–1846), a pesti egyetem tanára ébresztette fel benne, illetőleg tartotta fenn. Ennek következménye volt, hogy a tanév végén Kékkőre hazatérve, amint írja: „fölhánytam, fölforgattam, átnéztem hevenyében mindent, ami kezeim közé akadt. Egy alkalommal megpillantottam a rendetlenül fölhányt irathalmot a zugban, odalépék, felveszek egy

negyedrétegű összehajtott csomagot; nézem, nézem, s nagy örömömre, a füzet magyar verseket tartalmazott! Reszketeg örömmel olvastam végig az első költeményt, s midőn a végső verssorban olvasám: »Nevem versfejeknek kezdő betűjében«, s ezeket összeillesztvén, belőlük e két szót: »Balassa Bálinté« látám kifejezni, örööm határtalan lón, el valék ragadtatva! s nem kelle-e végtelenül örvegzennem? hiszen az utolsó versszakaszban foglalt évszámából az tűnt ki, hogy az ekkint történetesen fölfedeztem költő nem az a Balassa Bálint, kinek költeményeit oly gondos kegyelettel őrizi irodalmi történetünk; ő jóval későbbben élt s róla, mint költőről, sehol sincs említés téve; véletlen fölfedezésem tehát régibb íróink számát szaporította s egy irodalmi kincset az enyészettől megmentett.

A kutatást azután kettőzött eréllyel folytattam, s szerencsés is voltam – egyéb érdekes olvasmányokon kívül – a költőnek több költeményére ráakadni; el is határoztam azoknak kinyomtatását, mitől ez ideig csak azon remény tartott vissza, miszerint sikerülend talán valahol nyomába jutnom a hiányzóknak, azonban reményem több évi szorgalmas kutatásom mellett sem teljesült, mi okon eltökéltem magamban mind a két Balassa Bálint életrajzát kidolgozni, s költeményeikhez mellékelve, kiadni...

Balassa Antal terve azonban nem valósult meg. De ránk maradtak másolatai, életrajzvázlatai. Sőt a Balassa család levéltárában megvannak azok az egykorú írással készült eredeti füzetlapok is, melyekről Balassa Antal a verseket lemásoltatta. (OL P 1761. 2. cs. 3. tétel.) (Vö. VARGA IMRE: Balassa Bálint gróf újabban előkerült alkotásairól. MKsz 1979, 378–81.)

Bár Jankovich Miklós másolata 13 levél „eredeti szöveg”-ről beszél, a levéltárban fennmaradt levelek száma pedig 31 (közülük 53 lapon olvasható versszöveg), és bár helyenként szövegtézés van a Jankovich-féle másolat meg az eredeti gyűjtemény maradványa, illetőleg a Balassa Antal-féle másolatok között, Jankovich másolatának a ma is meglévő egykorú kézirat, jobban mondva annak egy része volt a forrása. A néhány kihagyott sor, szövegtézés a másolónak köszönhető, aki félreolvasta, vagy talán „igazított” az eredeti szövegen. (A másolatnak, illetőleg Dézsi ezen alapuló kiadásának hibáit egyenként nem soroljuk fel.) A Jankovich-féle másolat korántsem tartalmazza az egész anyagot, melyre Balassa Antal ráakadt, és melyet másolatba vétetett.

A jelek szerint Balassa Bálint lemásoltatta verseit egy negyedrétegű füzetbe. Egy nyolc levélből álló füzet rész cérnával összefűzve ma is egyben van. Egy négy levélből és négyszer két-két levélből álló összefüggő lapokon kívül a gyűjtemény különálló, szétszakadt levelekből tevődik össze. Mostani állapotukban a levelek rendezetlenül következnek egymás után.

A másolók közül legtöbbit írt a füzetbe a feltételezhetően elsőként író kéz. Tőle származik a *Békoban már* (90. sz.) kezdetű vers, melyet az őrszó szerint a *Botlik az széréncse* (eredetileg: *Pártos az széréncse*; lásd hátul a jegyzetben!) vers (91. sz.) követ, amely az utolsó versszak szerint 1649-ben íródott. A végén, a lap alján őrszóként a *Tündöklő Venusnál* olvasható – egy elveszett, ismeretlen ének kezdőszavai.

Az első kéz másolta le a *Bujkálz, s njuán uan szépséged* (92. sz.) kezdetű verset, melyet az őrszó szerint a *Bujdosuán tétoua rebdesek* (93. sz.) követett. A következő lapon az első öt versszak olvasható, a hatodikból már csak az őrszó van meg. Teljes egészében ránk maradt az első kéz írásával a *Botlaze uagy már régen elis estél* kezdetű. (94. sz.) A lap alján álló őrszó: *Batorságoth* – ismét egy elveszett, ismeretlen énekre utal. Ugyanennek a kéznek a másolata őrizte meg az elején csonka, Toldytól 1828-ban kiadott *Eles elméd légyén, feleicsd el neuedet* indítású átkozódó verset (95. sz.), melyet az őrszó alapján a „Be járó vers” címet viselő *Etczer nem njughhatuán* kezdetű versike (96. sz.) követ a végén *finis* záradékkal, a lap alján pedig *Bimbojaban* őrszóval. Balassának ez az éneke is elveszett.

Balassa versgyűjteménye ránk maradt maradványának nagy részét, amint látható, az első kéz másolta. Olvasható, szép írással. Az őrszavak megléte is arra vall, hogy ez a másoló volt a leggondosabb.

Egy másik kéz írásában maradt fenn két ének. A *Banom hogy ugy buszulok* (97. sz.), mely a lap közepén ér véget. Őrszót a másoló nem jegyeztet a vers után. Bizonyos azonban, hogy utána nyomban a *Gyöngynél kegyesb sepet* kezdetű ének (98. sz.) következett, bár a következő lap ennek a Tarnovski Zsófiához szóló versnek a második versszakával kezdődik; az előző lap üres részére más kéz (Balassa Bálint) írta be az első strófát. Mint a gyűjtemény további részében, itt sem található őrszó.

Egy harmadik másoló kézírásában szintén két vers maradt fenn. A *Bumra vontá, latom, vak*

világh harangját (kiadatlan!) és a *Batoricsad benned bizo, bus szivemet* kezdetűek. (99–100. sz.) Jankovich másolata egyiket sem tartalmazza.

A negyedik kéztől származik a ma is egyben lévő nyolcleveles füzetrész öt istenes éneke. Az első háromnak közös címe: „Egy Teöredelmes, Szünek Büne Boczianattyaertt s Boldogh Kj Mulasaertt Valo Harom Imatsaga Az Szentt Haromsaghnak Tisztesseregere.” (101–103. sz. A Jankovich-féle gyűjtemény nem tartalmazza őket.) „Mas Rendbeli Istenes Enekek” cím után két ének következik (104., 105. sz.). Ezek közül Balassa Antal csak egyet közölt, *Az el mult esztendeők* kezdetű. (105. sz.) E két utóbbi ének sem található meg Jankovichnál.

Új kézírással maradt ránk a kéziratnak mai állapotában utolsó darabja: *Mit tréfalsz Cupido* kezdettel. (106. sz.) Tíz versszak van belőle a kéziratban; őrszó nem mutatja, következett-e utána több strofa. A XVIII. századból az énekek hat változatát említi, ötöt közül is belőlük STOLL BÉLA az RMK T XVII/3, 245. sz. alatt. (A legrégebb szövege a *Komáromi-ék.*-ből – 1701 – való.) Felmerül a kérdés, Balassa Bálint írta-e. Stoll a Cupidóval való veszekedés témájával kapcsolatban Balassi Bálint egyik énekére hivatkozik (BBÖM 60. sz.), és a verset Balassa Bálint átkozódó szerzeményére emlékeztető jellegű alkotásnak mondja. Ez lenne Balassa egyetlen verse, mely népszerűvé vált. Hogy a gyűjteményben ez az ének is megvolt, nem bizonyítja feltétlenül Balassa szerzőségét, de valószínűsíti e feltevés helyességét.

A lemásolt gyűjteményt Balassa Bálint átolvasta, egyes helyeken belejavított. Egy éneket pedig úgy átdolgozott, hogy a versfők „PETROCZJ JSTVAN” helyett a „BALASSA BALINTE” értelmet adják. Ezen felül a gyűjteménybe, az üres helyekre Balassa maga is írt három rövid verset: *Paranczolatodra küldöm hat kövemet* (107. sz.); *Most elojaroul harom par kovemet* (108. sz.) – és „Aliud” címmel a *Kegies Kupidonak bizonyos tegzeim* (109. sz.) kezdetű versikéket. (Egyik sincs meg a Jankovich-féle gyűjteményben.)

Az ismertett gyűjtemény-töredékek verseit Balassa Antal lemásoltatta. Jelenleg négy példányban találhatók ezek a Balassa család levéltárában. Az egyikről úgy tetszik, hogy az énekek kiadására gondolva, Balassa Antal témájuk szerint tervezte a versek közlését, „Szerelmes versek”, „Énekek” (ezek az istenes versek!), „Különféle költemények” cím alá csoportosította az egyes darabokat.

A másolatok tartalmazzák csupán Balassa Bálintnak az eddig csak Toldytól ismert, a tőle készült életrajzban „allegóriai játék”-ként említett drámáját, „mely fiatalkori viszontagságaira vonatkozik” (Kiad. VARGA IMRE, ItK 1979, 427–46.)

Balassa Bálintnak ez a munkája témájánál és műfajánál fogva egyaránt egyedülálló mű. Önéletrajzi dráma a XVII. századi jezsuita iskoladrámák modorában. Balassa Bálint gyerekkorának valóságos élményeit vitte színpadra. Önmagát Genius néven személyesíti meg benne; szülőanyja (Mária) Armia, apja (András) Radenas, mostoha anyja (Ilona) Nolia néven szerepel a darabban. A narrátor szerepét Trivio játssza. Kívülük fellépnek allegorikus alakok: Invidia, Virtus, Tempus, Gratiae, Angelus custos, Morbi, Zephiri; az antik világ, a mitológia istenei: Mars, Pallas, Bacchus, Pluto, Cupido cum Venere, Apollo cum Musis.

Az allegorikus önéletrajzdráma a XVII. századi magyar nyelvű, világi tárgyú drámai emlékeink számát növeli, bár van benne egy hosszabb lélegzetű latin vers Szűz Máriához, s helyenként 1–2 sornyi latin szöveg. A színpadon folyó cselekvésekre, a jövő-menő személyek eligazítására vonatkozó tájékoztatások, utasítások is latin nyelvűek. Ha az életrajzi vonatkozásokban gazdag passzusok világi jellegű tárggyá teszik is a cselekményt, az allegorikus küzdelem az életútja keresztpontjánál álló ifjúért, a pogány és a keresztény elemek keveredése, a jezsuita iskolai színjátszás erős hatására mutatnak. Az iskolajátékokban volt szokás hosszú monológok, okoskodások közbeiktatása is. Ezt a szerepet tölti be az a három költemény, melyet költőnk a darabba illesztett. Helyesebben szólva négy éneket fűzött a drámába, mivel ilyen az elindító ének is. A négy közül három magyar, egy latin nyelvű. Valamennyinek a versfői Balassa nevét adják. Személyes jellege van a bevezetőversnek (87. sz.), ahol többek közt éppen Balassa eljárásának tudatosságáról győződhetünk meg, midőn azt írja, hogy néhány versét „belekeverte” munkájába. Még személyesebb jellegű a *Bátorságot veszek* kezdetű ének, melyet az első felvonás elején énekel Genius. (88. sz.) Egészében magáról, gyerekkora életkörülményeiről szól. Utolsó strofájában azt mondja, hogy tizenhét esztendő korában írta, tehát 1643-ban. Ez lehetett Nagyszombaton a jezsuitáknál töltött harmadik éve. Ebben az időben tizenhét éves korukban már nagyban verseltek a deákok, akik közül többről tudjuk, hogy előadásra kompilált darabot szerzett. Feltételezhető, hogy Balassa Bálint nemcsak ezt a verset, hanem az egész játékot 1643-ban írta. Az 1642 elején írt leveléből is megállapítható, hogy világosan látta helyzetét,

szüleinek hozzá való kapcsolatát. Az az érettség, mellyel magáról drámájában vall, az ő esetében természetes jelenség. Egy következő versbetét az után a jelenet után olvasható, melyben Mars, Venus, Cupido a Virtussal vetélkedik, milyen útra térítsék az útkeresztkezésnél álló, életcél kereső ifjút. (*Bátorságom indítója* – 89. sz. alatt.) Talán erre az énekre céloz bevezető versében, hogy a drámába „kevert” „szerelmes versei nem képmemben vannak”, nem saját érzelmeit fejezik ki. Negyedik – ezúttal latin versében – még mindig a keresztútnál, Mária segítségéért esedezik, mutassa meg ő a helyes utat.

Az említett versek közül a magyar nyelvűeket kiadásunkban önálló versekként közöljük, bár szervezen beleilleszkednek az önéletrajzdrámába. Azokat a befejező sorokat, mellyel a második tisztelendő atya költőnk Nagyszombatban fogadta, itt adjuk, mivel olvasható itt az a három sor is, melyre Toldy Ferenc hivatkozott, s amelyeket Dézsi „II. Balassának a költő Balassáról írt verses életrajzából” származó töredékként közölt. (Dézsi: BBMM II, 12. sz. alatt; vö. uo. a 771. lappal is!) Balassa Bálint nem írt verses életrajzot Balassiról, de megírta drámai formában saját gyermek- és ifjúkorának viszontagságait.

Ki hasonló nevet viselt nemzetedben,
Tudomány, vitézség, szerelem volt ebben.
Tizenegy bajt egy nap vitt erős fegyverben,
Annyiszor részesült az győzelmekben,
És annyi kópia vitéz törésekben.
Mása sem volt eddig a magyar versekben;
Mars, Pallas hívének írják az könyvekben.
Annak képét látom lenni személyedben.
Successora leszel, de nem csak nevedben,
Kövessed két jóban egész életedben;
Szerelmet ne bocsáss de jó erkölcsödben,
Mert megbont és megront jó természetedben,
Hogyha fészket verhet Cupido szivedben.
Én meg nem csalatlak jó reménységedben,
Apád és pártfogód leszek jó ügyedben;
Azonban Palláshoz menj el fris idődben
S bimbódban virágzó ékes esztendődben.

Balassa Bálint énekgyűjteményének eredeti állapotát, a ránk maradt töredék alapján a benne lévő versek sorrendjét nem tudjuk rekonstruálni. Nem nyújtanak ehhez támaszpontot a másolatok sem. Néhány ének keletkezéséről tájékoztat csak a költő.

Ha elfogadjuk, hogy a *Bátorságom versek* (88. sz.) kezdetű éneket valóban 1643-ban szerezte, ez az eddig ismert legrégebbi verse. Feltehetőleg ebben az időtájtban keletkezett maga a dráma is, és a benne olvasható versbetétek: *Bujaságnak senki versemet ne vélje* (87. sz.), *Bátorságom indítója* (89. sz.). Az 1649-es évben keletkezett a Petróczy István nevében írt, utóbb átdolgozott *Botlik az széréncse* (91. sz.) kezdetű ének. A *Batoricsad benned bizo, bus szivemet* (100. sz.) szerzetési éve 1663. Ismerjük még *Az el mult esztendeők* kezdetű istenes ének keletkezési évét: 1669. (105. sz.)

Mindezek alapján azonban nem tudjuk kronológiai rendbe szedni Balassa énekeit. Kiadásunkban ezért a kronológia, illetőleg a tematikus csoportosítás helyett a Balassa verseinek gyűjteményét összeíró másolók lejegyzéseinek egymás utáni rendjét követve közöljük a verseket. Elsőként az önéletrajz dráma lírai betétjeit adjuk. Azért is, mivel ezek látszanak Balassa legkorábbi szerzeményeinek. Ezután hozzuk a gyűjtemény első másolójától ránk maradt énekeket, köztük az 1649-re datált verset. A második kéz másolatából ismert, Tarnovski Zsófiához szóló vers is a korai szerzemények közé tartozhatik, mint ahogyan feltételezhetőleg, ebből az időtájtól valók az első és második kéz feljegyzésében ránk maradt szerelmes dalok, melyek duzzogásai, szemrehányásai, kifakadásai Amade Lászlót juttatják eszünkbe. A harmadik kéz írásai után következő istenes versek tematikailag szorosan összetartoznak. Közülük *Az el mult esztendeők* kezdetű 1669-ben írta a Vág vize partján. (105. sz.) Tipikusan Balassa-szerű az *Az ki az szelekre* (104. sz.) záróstrófája is. Nincs okunk kételkedni, hogy az istenes énekek szerzője nem Balassa Bálint. Bizonytalanabbak vagyunk a *Mit tréfalsz Cupido szerzőségét* illetőleg. Mivel azonban a gyűjtemény többi darabjának Balassa Bálinttól való származtatásához nem fér kétség, ezt is közöljük neve alatt. A XVIII. századból ismert

változatok mellett ez a legrégebbi forrás; szövegében is eléggé különbözik azoktól. Utolsóként közöljük a Balassa saját kezű írásában ránk maradt rövid verseket. Úgy gondoljuk, időrendben is szerzeményei végére tehetők. Akkor írhatta le őket, amikor verseinek elkészült gyűjteményét átolvasta, ellenőrizte, helyenként belejavított. Talán harmadik feleségéhez szólnak az ajándékversek. Csak 1679-ben vette feleségül, de már az 1678-i végrendeletében bizalmasan beszél róla, drága emlékeket hagy rá. Régi kapcsolat lehetett közöttük.

Balassa Bálint kézírása leveleinek, a gyűjteménybe tett javítgatásainak, négy versikéje írásának tanúsága szerint nehezen olvasható, de feltűnő különlegességeket nem mutat. A tőle származó verseket, javított részeket kiadásunkban hűen reprodukáljuk.

Valamennyi másoló írása könnyen olvasható. Helyesírásuk azonban eléggé különbözik egymástól. A második kéz helyesírása mutat legtöbb furcsaságot. Ugyanazzal a betűvel több hangot is jelöl, illetőleg egy hangnak a jelölésére több betűjelet használ. Pl. *s*-sel írja sokszor a *sz* hangot (*syvet*, *soltall*, *sokot*), az *sz* pedig számos esetben *s* értékű (Bűszolok, vigaszag, moszt, laszad, szok). A *ch* hol *c*-t (*tanchot*), hol meg *cs*-t (*chak*, *ninch*, *chokol*) jelöl. A palatalizációt *i*-vel, *j*-vel, *y*-nal jelöli, vagy egyáltalán nem jelzi. Bizonytalan a zöngés és zöngétlen hangok írásában. Ugyanakkor, amikor a mássalhangzók hosszúságával nem törődik (*it*, *iratot*, *hoz* = *hozz*), sokszor kettőzi a mássalhangzót a szóvégen (*avall*, *triffabúll*, *sivemett*, *fell*, *soltall*). Nyelvjárása íző: *nyv* (= *név*), *jrde mljk*, *filtem*, *semiledett*, néha úzó jelleggel: *kettü*, *süt*. Ilyen egybeírási furcsaságai vannak: *elnem*, *nehoz*, *admegh*, *snem*, *sversben*.

A szóvégi mássalhangzó kettőzését, az egybeírásokat, ugyanazzal a betűvel több hangnak a jelölését (*szüzek*, *mezze*, *rozz*), ennek a fordítottját stb. megtaláljuk az első másoló kézírásában is, de ő és a többi másoló a mai olvasóhoz jóval közelebb álló írásmóddal él. Általános vonásként megemlítjük még, hogy a kéziratban többször találkozunk azzal a jelenséggel, hogy az *l* megnyújtja az előtte álló magánhangzót, ilyenkor megduplázva írják a mellette álló mássalhangzót: *hott* (= *holt*), *ferre* (= *félre*); a *g* gyakran társul a *h*-val: *drágha uirágh*, *megh*, *hyuséghben*.

A XIX. századi másolatok modernizálták az eredeti egykorú kézirat helyesírását, nemegyszer változtattak a kiejtésen is.

87.

Kézirata: OL **Balassa-család levéltára**. P 1761. 2. cs. 3. tétel. Kiad. VARGA, ItK 1979, 430.

Balassa önéletrajzi drámájának bevezető verse, mely megelőzi a prologust. A cím után „Personae: Genius et Trivio” olvasható. Ők fejezik be ugyanis az éneket az alábbi módon:

Trivio:

Noha nem bujaság az rendes szerelem,
De ugyan Cupido sebe is gyötirelem.

Genius:

Mens manet authoris, si justum foedus Amoris.
Quis petat, obscoeni nil tenet iste liber.

Trivio

Az egész éneket két versben foglalta,
S hogy ez nem magyar mind, kösség föltalálta.

A versfők „BALASSA BÁLINTH” értelmet adnak.

Mint általában a Balassa Antaltól készítettett másolatoknál, itt is magyarázó megjegyzéseket találunk a lapszálon. A második sor *ki képében* a „Kinek nevében”; a 9. sor *nem képében vadnak* pedig „nincsenek nevemre írva” jegyzettel vannak ellátva. A 14. sorhoz az alábbi észrevétel fűződik: „Sajnos, hogy szerzőnek még akkor megvolt munkáiból is csak keveset találtam meg okmánytáramban.”

A 3–4. sorokat Balassa Antal a Hazánk 1858, 215. lapján az alábbi bevezető megjegyzésben lapalji jegyzetben közölte: „A költő világi tárgyú költeményeit úgy szerkeszti, hogy a versszakok

kezdőbetűiből saját neve tűnjék ki; e szokásáról egyik költeményében így nyilatkozik.” Ugyanezzel a megjegyzéssel A Magyar Költészet Kézírónyvében (Bp.² 1876. I, 218) TOLDY FERENC is idézte, amikor az *Éles elméd légyen* kezdetű versből (95. sz.) 18 versszakos szemelvényt közölt.

88.

Kézirata: Uo. Kiad. VARGA, ItK 1979, 436–37.

A versfők értelme: BALASSA BALINTHE. Az ének az „Actus primus” elején áll. Genius (Balassa Bálint géniusza!) éneklí ki a költő nehéz gyerekkorát, közli elhatározását, hogy fordít életén.

89.

Kézirata: Uo. Kiad. VARGA, ItK 1979, 440–43.

A versszakok első betűi a következő értelmet adják: BALASSA BALINTHÉ.

Az első sor mellé Balassa Antal a következő megjegyzést írta: „Ezen dal mellé a kéziratban saját kezűleg ezt írta: [ti. Balassa Bálint!] »Haec cantio alibi applicabilis.«” Az ének előtt a következő latin sorok olvashatók Genius szájába adva:

Mars me delectat, Pallas fovet et Venus urit.
Virtute unita Numina bella gerunt.

Ezek mintegy tartalmazzák a magyar vers mondanivalóját is. Balassa az után a rész után illesztette be énekét, melyben Venus, Cupido, Mars a Virtusszal azért vetélkedett, hogy a költőt az ő követésükre bírják.

21 kísérti – a. m. kíséri.

43 Mavorsz – Mars régies, költői alakja.

90.

Kézirata: OL Balassa-család levéltára. P 1761. 2. cs. 2. tétel. Kiad. DÉZSI, BBMM II, 390–94.
– A szöveg után Finis. A lap alján őrszóként: *Pártos* olvasható, a 91. sz. vers eredeti kezdőszava.

A versfők értelme: BALASSA BALINTHÉ.

27 ágath – olv. ágát; a. m. hajtását, nemzetségét.

128 fejedelem – ejtése a korabeli gyakorlatnak megfelelően *fejdelem* lehetett.

91.

Kézirata: Uo. Kiad. DÉZSI, BBMM II, 395–97. – A vers végén: Finis. A lapalji őrszók: *Tündöklo Venusnál* Balassa egyik elveszett énekének kezdőszavai.

A versfők a következő értelmet adják: BALASSA BALJNTE.

A gyűjteménybe feljegyzett ének eredeti szövegét Balassa Bálint feltételezhetőleg Petrőczy Istvánnak a nevében írta. Versfőinek értelme ugyanis „PETROCZJ JSTVÁN” volt. Balassa több helyen – az első sorokban mindig – az eredeti szöveget aláhúzta, és föléje írta változtatásait. A Thököly-féle kuruc mozgalmak egykori vezérérol, aki 1620 táján született, nem tudjuk, hogy verselt volna. (A fiáról, aki II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában is küzdött, igen.) Az utolsó versszak tanúsága szerint Balassa Bálint Petrőczy Istvánnál időzött, és ez kérte, hogy a nevére verset írjon. A forgandó szerencse témáját 1649-ben verselte meg.

16 sjaua tetetes – olv. s java tettetés.

33 Cajust – Caius Julius Caesart.

Kézirata: Uo. Kiad. BALASSA ANTAL, Hazánk 1858, 73–74; DÉZSI, BBMM II, 388–89. – Az őrszó: *Bujdosuan* a következő szám alatt kiadott csonka ének kezdő szava. A 12. sor szövegét Balassa saját kezűleg módosította.

Versfői: BALASSA BALJNTHE.

Az udvarló verset feltehetőleg Tarnovski Zsófiához írta.

18 vár – várj.

30 shjü szjueth – a. m. s hív szivet.

44 Polusnál – sarkcsillagnál.

Kézirata: Uo. Kiad. DÉZSI, BBMM II, 390. – Balassa szövegjavításával.

A versfők: BALASS.

A végén csonka vers a költő ellenségeitől elpusztított fészkeről beszél, panaszkodik. A fészek szó többször is előjön verseiben.

Kézirata: Uo. Kiad. DÉZSI, BBMM II, 402–404. – A szöveg után „Finis” záradék, a lap alján egy elveszett Balassa-ének kezdőszava: *Batorságoth* olvasható. A 20. sor szövegét Balassa módosította.

A strófák első betűi a „BALASSA BALINTH ENEKE” versfőt adják.

Amade László ír majd ilyen szemrehányó, a tőle elpártolt, „máshoz is fordult” szerelmeiről szóló éneket. Egy versciklust záró darabnak tetszik, kedvese hűtlensége miatt a költő visszanyerte szabadságát.

9 Himem – Hymen helyett az énekben többször is ebben a formában szerepel (pl. 11., 27., 39. sor).

21 Hypocranes – Hippokréne a múzsák forrása a Helikónon, melyet patájával Pegazus fakasztott.

22 Végh – a. m. vig.

29 Bellerophonos – miután számos hőstettet vitt véghez, elbizakodottságában az Olümposz-ra akart felszállni szárnyas lovának, Pegazusnak a hátán.

54 Chyméra – mesés, tűzokádó szörny volt.

58 Medusa – a Gorgó szörnyek egyike.

Kézirata: Uo. Kiad. DÉZSI, BBMM II, 398–402. *Átok* címmel Balassi Bálint szerzeményeként közölte TOLDY FERENC: Magyar költői régiségek. Pest és Bécs 1828. 30–36. Forrásáról semmit sem mondott. Később (A magyar költészet története. Pest 1854. II, 89) helyesbítette tévedését.

A versfők értelme: ÉTI AJÁNDÉK HELET VISSAVALO ÁLDÁSA. A szöveg után záradék: „Finis”.

A lap alján őrszóként a *Be jaro vers* címszó olvasható.

A vers az elején csonka. Az ÉTI elől legalább a HÚSV betűket kiadó versszakok hiányoznak. De a birtokos személyraggal ellátott utolsó szó (ÁLDÁSA) arra enged következtetni, hogy a BALASSA BÁLINT nevét formáló strófák is megelőzték a jelenleg csonka szerzeményt.

Ezt a feltevést megerősíti, hogy a Balassa család levéltárában egy paszkvillusra írt felelet található. (OL P 1776. 19. cs. 11. tétel.) A nehezen, helyenként egyáltalán nem olvasható megfakult írás betűvonásai, a betűk dülésszöge Balassa Bálint kézírására emlékeztetnek. A fogalmazványának tetsző írásnak korabeli, de más kéztől származó címe: „Versus Hungarici Valentini Balassiani.”

A Balassa Antaltól készítettett versmásolatokban kétszer is megvan (P. 1761. 2. cs. 3. tétel.) számos félreolvasással, több kihagyással; nemcsak szavak, egész sorok hiányoznak. Szövege a következő:

1. Kosontem okossat,
Nem bolongiat s rozzat
Rendeknek az giolesben,
Kerdvén, mit mivelnek,
Vélem sokan elnek,
Hazontalan ülesben;
Sokan giololsegben
Es njelveskedesben
S vannak az henyelesben.
2. Latek egi pasquillust,
Mockos disno stylust,
S nem erdemel valasztot;
Noha ki ellen van,
Tudhatom, hoga nilvan
Vet Urtul olj malasztot,
Hoga meg felelhetne,
S abba ganejt vetne,
Kit ő most csak hallasztott.
3. De mivel en latom,
Hoga nekem baratom,
S Balassa Balinth sem vét,
Annak ki ellene
Ir, mert hazud benne,
Nem kereshetem kedvit,
S Pasquillus cinalot
Mint fosos seg njalot
Giolöl sivem s hatra vét.
4. Irs uram batiarul,
S hazuts, mert en arrul
Azt tudom, mas orzagban
S Lengielek kozot volt,
S huzomban lakott ott
Sok edeig az tajban,
Oztan Bethlehemnil,
Azert, disno, ennül
Job, sot veznél az sarban!
5. Bolond s fattiu voltod
Irasodbul, latod,
Ki teczik, mert azt vallod,
Eginek tob attia van.
Magadrul irs nilvan,
Masrul lenni nem hallod.
Iol tudta kurvanjad,
Apad hanj. Ne banjad
Az igazat, s be falod.
6. Ki Balinth ellen sol,
(Ki ki gondold meg jol),
Vagi eregi vagi gioszse.[?]

- Avagi hogi ellenseg,
 Avagi ros emberseg
 Vezerle, vagi nincz eze,
 De ki jol ösmeri,
 Es rancor nem eri,
 Vele nem vis az ozze.
7. Mi, ö somzedsaga
 Velliuk, hazassaga
 Istenes s jo peldaju.
 Ki hazud ez ellen,
 Mint it, mint mas helien
 Az czak kurva anjaju,
 Fertelmes ileto,
 Gylkos s mast étetö,
 Rut njelvö, dohos saju.
8. Laknak egiessegeben
 S nem vezekedesben,
 Tudgiuk s nezok, beselik,
 Egi mast mint tisztelik,
 Seretik, beczülik,
 Isteneketis félik;
 Noha kerestekben
 S megis seretetben
 Világokat mint élik.
9. Ö Tarsa olj Person,
 Hogi oveg, se barsonj;
 Se heveder ö nala
 Nem kedves, s sovenjen,
 Mint mas, nem akad fen,
 .....ság halala,
 Ura hivsegivel
 S egiezö sivivel
 Orvend, mert fel találá.
10. Kurvanjad olj mokust
 Tartot, ki merö nust,
 S czafrangos also soknjat;
 Azert ki oliat irt,
 S lud mergeuel nem birt,
 Botlot, s esetis hanjat.
 Ki segitetteis
 S ki javallatais,
 Emlitik az kurvanját.
11. O kurva eletö
 S ördog természetö,
 Sent hazassag rutito!
 Nem irs hazonlokrul,
 S Hermophroditakrul
 Vagi ki mast haborito.
 Vagi ura sakallat
 Tepo, és ... fiat
 Törlö s harczal hodito.

12. Ha melj sajha ejel
 O egi testvérével
 Férfj kőntozbe vala,
 S szeren talaltatot,
 Süt meg fagattatot,
 Fegiveris uolt ő nala.
 Nem sok heja annak,
 Hogi latorsaganak
 Zolgja nem lün halala.
13. Hajat, Parukajat
 Es valami Gombjat
 Mondod lenni masenak.
 S hazucz, mestere él,
 Meg vallia, mert nem fél,
 O atta Balassinak.
 Azert hazuksaktul
 .....
 Njeluek hatrab allianak.
14. .... lovat
 Emlegetz olban, vagi
 Ha magadat ösmerned,
 Ros sotyros njelvednek
 S kurvas erkülczednek
 Mergét böven nem mernéd.
 S hogi gialazatos vagj,
 Rut hired pedig nagj,
 Keves ezzel feledned.
15. Az te hazad nepé
 Bordél háznak kepé,
 Es hever undogsagban,
 Mert karos vetekben
 S te minden ros bünben
 Torkig Usol rutsagban,
 Semmi tekintetben,
 Fertelmes eletben,
 Mindenkor hazugsagban.
16. Azért eletednek
 S feslet erkülczednek
 Te mi vegét varhatod?
 Menni vetket nevels,
 Istrangot erdemels,
 Karot s tüzet, jól latot,
 Mert nincz olian vetek,
 Az meli mind egi étek
 Nem volt volna falatod.
17. Most maga nem felel,
 De mogiaval s helliel
 Talal mas ödöt arra.
 Solgaja minap irt,
 Engem szoban is kirt,
 Megis irjak savara,

- Felelliek disnonak
 S ros karomkodonak
 Bolond pasquillusara.
18. De vagion az urnak
 Balassa Balinthnak
 Egi husvetj aldasa,
 Melliet irt, s van abban
 Az vissza valoban
 Valas, akarki lassa.
 Mind, mit irtak s irnak,
 S ellene irhatnak,
 Ot az valast adasa.
19. Olvasd azt, ros author!
 Vagi kurva, vagi lator,
 Ki irtad vagi irattad.
 Es magadra erczed,
 S azutan ne serczed,
 Mi ninc rajtad s alattad,
 Ordegnek lelkedet
 S kurvaknak testedet
 Valliad inkab, hogj attad!
20. De faratsagodat
 S sitkozodasodat
 Meg sem hagiom hejaban;
 Az author fejere
 Irtam es njelvére,
 Sar s az serint sajaban;
 S ha meg syd s ezt bannja,
 Felesege s anja
 Öis kurva magaban.

A 18. versszakból kétségtelenül kitűnik, hogy ott erről a „Balassa Bálintnak husvétii ajándék helet visszavalo áldása”-ról van szó, melyet a Balassát támadó ismeretlen paszkvillista feleletként könyvelhetett el mocskolódo versére. Az alantasabb, durvább hang a paszkvillus műfaj jellemzője. Az „Átok” című vers tanúsága szerint költőnk előtt nem volt ismeretlen ez az írásmód.

A 17. strófából azonban az is nyilvánvaló, hogy a paszkvillusra irt fenti feleletet nem Balassa szerezte, hanem valaki, aki költőnk barátjának mondja magát, aki a szomszédságában élt. (Vö. a 4. versszakkal!) Személyét nem ismerjük, felelete keletkezésének pontos idejét sem. Ez utóbbira valamennyire következtethetünk az 1. versszakból. A „haszontalan ülés” bizonyára az 1662-es országgyűlésre vonatkozik. Szunyogh András árvái ekkor fordultak panasszal a rendekhez, hogy Balassa Bálint jószágaikat, irományaikat hatalmasul elvette, azokat magánál tartja. (JEAN BÉRENGER: Les „Gravamina” Remontrances des Diètes de Hongrie de 1655 à 1681. Paris 1973. 261–62.) Erre az időtájra utal a 8. strófa is, mely Balassa Bálintnak Szunyogh Katalinnal való harmonikus házasságáról beszél.

A versből az is kitűnik, hogy a paszkvillus nemcsak Balassa Bálintot támadta, hanem egyik atyafiát is, akit a vers „uram bátya”-ként említ, s azt mondja róla, hogy huzamosabban Lengyelországban lakott, azután meg Bethlennél. Ez a személy Balassa Zsigmond, költőnk nagyapja. Az ő felesége volt lengyel nő, ő volt Bethlen Gábor egyik főembere (†1623).

Egyébként a Balassák egymás közti kapcsolata, családi élete közismerten sokszor volt zilált és zavaros. (Vö. VARGA IMRE: Tallózások Madách Gáspár körül. ItK 1968, 72–73.) Valamilyen felhánytorgatott „fertelmességre” célozhatnak a 12–13. versszakok. A „bordélyház undokságát”, a „rossz, fertelmes élet”, a „feslett erkölcs” vádjait a feleletíró, a műfaj szabályai szerint, természet-

sen a paszkvillástára fordítja vissza. (Vö. VARGA IMRE: Egy Balassa Bálint védelmére írt paszkvillus. ItK 1986. 1. szám.)

2 Mesala – Marcus Valerius Messala Corvinus (i. e. 64–i. sz. 13) római politikus, hadvezér, szónok.

19 Sin vas – a hóhér kínzó eszköze, vasabroncs.

22 hohár – hóhér.

23 pajtársa – pajtársá, pajtásává.

33 menj ártánj – olv. mennyi ártány (herélt kandisznó).

34 Sábelliábannis – Sabelli a szabinok régies neve volt; az utalást azonban nem értjük.

35–36 A sorok mondanivalója nem világos.

40 pátczázzon – pálcával verjen.

43 fantasma – agyré. m.

69 Titius – Titioszt Zeusz azzal büntette, hogy az alvilágban két keselyű újra meg újra kitepte kinövő máját. – Phylegias – Phlegyas, a lapiták királya; mivel felgyújtotta Apollón templomát, az alvilágban azzal bűnhődött, hogy olyan szikla alatt kellett ülnie, mely már-már rászakad.

76 Herodes Hidalma – ? A sort nem tudjuk értelmezni. I. Herodes Agrippának férgek marták szét a testét. (Ap. csel. 12,23.) Talán a *fájdalom* szó rontott alakja.

78 turos béna ló – túros, azaz kisebesedett sánta ló.

81 Aeolus – a szelek királya.

83 Boreás – északi szél.

93 péczkek – vallatáskor használt feszítő fák.

98 Caron – Kharón szállította át az alvilági Sztüx folyón a megholtak lelkét; Czerberus – Kerberosz őrizte az alvilág bejáratát.

101–102 Vö. a Jelenések könyve 16. fejezetével; de *hét* angyalról és *hét* kínról van szó.

104 Proserpina – az alvilág királynője, de inkább jóindulatú; reád – egytagú!

117 három fa – akasztófa.

96.

Kézirata: Uo. Kiad. TOLDY FERENC: Magyar költői régiségek. Pest és Bécs, 1828. 29. – Dézsi, BBMM II, 397 – A szöveg után: „Finis”. A lap alján az órszó: *Bimbojaban* Balassa egy elveszett versének kezdőszava lehet.

A másolatokban, kiadásokban megelőzi az előző szám alatt közölt verset. Az eredeti kéziratban azonban külön versként másolták. Mind a kettőnek a végén a „Finis” záradék áll; a „Be jaro vers” az „Átok” után következik. Logikus feltevés lenne, hogy az átkozódó verset vezette be. Mivel azonban a *Bimbojaban* kezdetű utána következő szerzeményt nem ismerjük, arra is gondolhatunk, annak volt a bevezető verse.

7–9 A sorok az előző verssel kapcsolatban említett paszkvillusra írt feleletre emlékeztetnek. Feltehető, hogy most azért vét a feleletet megíró barátja ellen, hogy ő is válaszol ugyanarra a paszkvillusra. (Vö. VARGA IMRE: Egy Balassa Bálint védelmére írt paszkvillus. ItK 1986. 1. sz.)

97.

Kézirata: Uo. Kiad. Dézsi, BBMM II, 383–86. – A szöveg után: „Finis”. A 4. és a 95. sor szövegét Balassa javította.

A versfők itt is a Balassa nevét adják: BALASSA BALINTHE.

Ebben a szemrehányásokat, okoskodást tartalmazó versben is sok mozzanat emlékeztet Amade Lászlóra. Az utolsó sorban azt ígéri a költő: holtig szolgád lészek. Hasonlít a Tarnovski Zsófiához írt szerelmes vers (98. sz.) versfőjére: MEG EL, HIVEN SZOLGAL.

11 Semasz – olv. se más.

40 mind halad – egyre késik.

47 Czyernass chyak szod azokkall – Dézsi olvasata: Cziernast játszol azokkal. Jankovics József lektor két olvasatvariánst javasol: 1. Czyerna chyak szod azokkall, 2. Czyernas chyak szod

azokkall – azaz: bármilyen kevés, vékony szód van azokkal (bánom, hogy volt másokkal). Feltevése szerint a másoló a *chyak ch*-jét nem ismerte fel az eredetiben, azt *s*-, *ss*-ként az előző szóhoz csatolta, s így maradt a *jak* mint önálló szó.

- 49 reamis – kéttagúnak ejtendő.
- 50 Burulaszra – szomorúságra.
- 51 maszok – olv. mások.
- 57 karollyom – karvaly madaram.
- 62 koncza – zsákmányra.
- 82 adjtullis – olv. ágytúl is. (Dézsi: attúl is!)
- 97 nulchad – a. m. nyújtsad.
- 104 nemljszis – a. m. nem lész is, vagyis: nem lész is.

98.

Kézirata: Uo. Kiad. Dézsi, BBMM I, 386–88. – Az első versszakot Balassa írta be utólag a vers elé. A tizenharmadik versszak után a „Finis” zárószó olvasható. A lap alján nincs őrszó. Ugyanennek a levélnek a verzóján találjuk a tizennegyedik strófát, mely a versfejeket magyarázza.

A verssorok első betűi a GROF TARNOVSKJ ZOPHIANAK MEG EL HIVEN SOLGAL BALASSA BALINTH értelmet adják.

A Balassa Antaltól készítettet másolatokban az énekhez hosszú megjegyzést fűztek. Idézünk belőlük: „E költeménynek némely versszakában értelem-homály jelentkezik, s csak úgy kell kitalálni körülbelül, mit akart a költő mondani.” Ennek magyarázatául Balassa Antal azt hozza fel, hogy a sorok csak 6–6 szótagból állnak (így szükségszerűen szüksézsavúak!), másrészt a sorok kezdőbetűi erősen kötötték a költő kezét.

- 9 vagk – vak.
- 11 in – én.
- 14 vegh – víg.
- 24 Ekeszigedhez – ékességedhez.
- 27 ream – egy tagúnak ejtendő.
- 30 Vygged – vegyed.
- 38 kjeltem – kioldtem = küldtem. (A szótagszám miatt ejthették kieltem – kioldtemnek, jegyzi meg Jankovics József lektorként, a másoló rontásának tartva a *ll* betűcsoport írását *lt* helyett.) A lektor észrevételét elfogadtuk. A másolatban azonban *kjellen* áll; ezt javította Dézsi *kikeljen*-re.
- 60 Süt – sőt.

99.

Kézirata: Uo.

A versfők értelme: BALASSA BALJNTHE.

Balassának ezt a világ romlottságáról szóló szerelmi kicsengésű énekét eddig nem ismertük.

10 ki kellet ideje – tavasza.

34 Ruczágban – rútságban.

53 Hohár – hóhér.

54 Szaló gazdájának – szállást adó gazdájának.

58 A sor értelme: egy kegyes rárónak kedveztem, hizelegtem.

100.

Kézirata: Uo. Kiad. BALASSA BÁLINT, Hazánk 1858, 215–17. – Dézsi, BBMM II, 404–406. – A szöveg után: „finis” A Jankovich-féle másolatban nincs meg, Dézsi a Hazánk szövegét nyomtatta le.

A versfők: BALASSA BALJNTHE.

Az utolsó versszak tartalmazza a keletkezés évét: 1663. Azt is említi itt a költő, hogy a Nyitra vizénél állt lesben. Tehát az év tavaszán írhatta. Balassa ekkor de Souche parancsnoksága alatt harcolt a török ellen. Május 5-én bevették Nyitrát. 15-én a váradi basa seregével való összecsapásban tüntette ki magát Bakabánya alatt, 16-án pedig Zsarnócnál verték meg az ellenséget. (Vö. Hont vármegye és Selmecbánya szabad királyi város. Szerk. BOROVSZKY SAMU. Bp. 1906. 333.)

11 reájok – A szótagszám kéttagú ejtést kíván.

13 Áron kivirágzott vesszőjéről lásd IV. Móz. 17. fejezetét.

51 tapoltalo – eltaposó.

52 választatod – változtatod? Talán a másoló hibázta el.

101.

Kézirata: Uo. – A szöveg végén: „finis”

Az öt istenes éneket tartalmazó, ma is egybefüggő füzetrész első darabja. Eddig nem ismertük, éppen úgy mint még más hármat az énekek közül.

21 mezett – mézet.

102.

Kézirata: Uo. – A szöveg után: „finis”.

Vö. az előző szám alatti jegyzetben mondottakkal.

11 finnel – fénnel.

103.

Kézirata: Uo. – A végén: „finis”

Vö. a 101. számú jegyzettel!

5 eiletem tárgya – életem célja.

104.

Kézirata: Uo. – A szöveg után: „finis”

Vö. a 101. számú jegyzettel!

A latin jelmondat magyarul így fordítható le: Nem a szerencsének, hanem az Istennek.

29 Tudom minden ezétt – ismerem minden ízét.

32 tünderséghe – változékonysága, mulandósága.

36 delczeghseghe – kevélysége.

105.

Kézirata: Uo. Kiad. BALASSA ANTAL, Hazánk 1858, 217–18. – DÉZSI, BBMM II, 407–409.
– A szöveg után: „finis”.

Vö. a 101. számú ének jegyzetével, illetőleg a bevezetéssel! A szerzés helyét (Vágbeszterce) és idejét (1669) az utolsó versszak tartalmazza.

A cím alatti latin mondat magyarul: Légy irgalmas hozzám, bűnöshöz, én Istenem!

16 ferre – félre. (Ugyanígy a 23. sorban is.)

106.

Kézirata: Uo.

A XVIII. századból származó öt változata kiad. RMKT XVII/3, 245. sz. Lásd a bevezető jegyzetben mondottakat.

4 Ertám – a. m. írtam.

21 szép szovál – sípszóval.

22 joságával – jó szagával.

25–28 A sorok végén az állítmányok íző nyelvjárásban felszólító módban állnak: támadgyék, szikrázzék, veszekedjék, szűnjék.

27 ülő – ölyv; a sor negyedik szavának olvasata bizonytalan.

32 altálád – olv. általád, azaz átallottad.

34 tálal – a. m. találj.

39 hitőszigett – hiteszegett.

107.

Kézirata: Uo.

Az ajándékkísérő, eddig ismeretlen versikét Balassa saját kezűleg írta be annak a levélnek üresen maradt rektójára, melynek verzóján a „Be jaro vers” (96. sz.) olvasható.

108.

Kézirata: Uo.

Az ajándékküldeményt kísérő ötsoros verset a következő szám alatt közölttel együtt a „Be jaro vers”-et tartalmazó lap alsó üres felére írta le Balassa.

109.

Kézirata: Uo.

Vö. az előző szám alatti jegyzettel!

110.

Kézirata: Uo.

Balassa Bálintnak ezt az autográf versfogalmazványát Jankovics József lektor találta meg.

LISTIUS LÁSZLÓ

ÉLETE

Listius László azok közé a magyar költők közé tartozik, akivel irodalomtörténetírásunk munkásai régóta foglalkoztak. A múlt század közepe táján többet tudtak róla, mint pl. Balassi Bálintról. Néhány évtizednek kellett mégis elteltie, hogy a személyével kapcsolatban napfényre került adatokból kiszűrjék a rávonatkozókat, és összeálljon életútja. Ezt a munkát elsősorban Komáromy András végezte el a múlt század utolsó évtizedeiben.

Ő számolta fel a származásáról vallott téves nézeteket, melyeknek KEMÉNY JÓZSEF volt első megfogalmazója (A Nagyköpcsényi Listi család eredete, növekedése és hanyatlása. ÚMMúz 1854, I, 489–511), TOLDY FERENC pedig az elterjesztője (Irodalmi kézikönyvnek különböző kiadásaiban és Magyar költők élete. I. Pest 1870. 107–109). Bebizonyította, hogy összetévesztették Listius Lászlót, a költőt az ennek anyjától adoptált Lászlóffi Györggyel. (KOMÁROMY ANDRÁS: Vélemények Listi László származásáról. Listi László élete. Bp. 1887. Függelék. 55–62 és Listi László munkái. Bp. 1891. Függelék. 94–104.) Ő mutatott rá, hogy nincs igaza CSERGHEŐ GÉZÁNAK, aki szerint két Listius élt a XVII. században. (Listhy László a költő s a gyilkos két külön személy. Száz 1889, 148–50. – KOMÁROMY ANDRÁS: Költő-e vagy gonosztevő? Száz 1889, 240–46 és Listi László munkái. Bp. 1891. Függelék. 104–12.)

KOMÁROMY ANDRÁS több évtizedes kutatásai derítették a legtöbb fényt Listius életére. (Köpcsényi gróf Listi László. Száz 1886, 32–53, 122–40. – Listi László élete. Irodalom-történeti tanulmány. Bp. 1887. – Listi László és Wesselényi Ferenc nádor. ItK 1895, 195–203. – Adatok Listi László életéhez. ItK 1897, 335–45, 451–70. – Listi László munkái. Életrajzzal bev. Bp. 1891. Olcsó Könyvtár.)

Az adatfeltáró munkából részt vállalt ILLÉSSY JÁNOS is. (Gróf Listi László életéhez. ItK 1894, 447–52. – Két oklevél Listiről. ItK 1905, 372–75.)

A „szinlelés költőjének” (KOVÁTS ANTAL: Listius László gróf a színlelés költője. A nagykanizsai főgimn. értesítője. 1910/11. Klny. is), „a magyar irodalomtörténet legnagyobb gonosztevőjének” (REMÉNYI ISTVÁN, Literatura 1928, 325–27), „a magyar Villon”-nak (KUNSZERY GYULA, Élet és Irodalom 1963, 52. sz.), „a kalandorköltőnek” (RADNÓTI MIKLÓS: Egy kalandorköltő a XVII. században. Tanulmányok, cikkek. Bp. 1956. 232–41) írói tevékenysége szinte független életétől. Költészete semmit sem tükröz vissza rendkívül furcsa életéből, gonoszteteteiből. Költői működésének egyetlen gyűjteményét 25 éves korában nyomtatta ki. Semmit sem tudunk róla, hogy a költészettel ezt követően, tehát 1653 után is foglalkozott volna.

Mivel költészete és élete között nincs összefüggés, életének ismertetésében nem térünk ki mindazokra a részletekre, melyeket a kutatás eddig napfényre hozott. Nem látszott szükségesnek, hogy gyilkosságai, hamisításai, gyűjtogatásai, az alkimiával és pénzhamisítással való foglalkozásai, pereit vagy szodomitasága ügyében széles körű levéltári kutatásokat folytassunk. Az eddigiek eredményeit foglaljuk össze, illetőleg egészítjük ki néhány eddig ismeretlen adattal, hivatkozással.

Listius László (ebben az alakban szerepel neve nemcsak könyvének ajánló levele végén, hanem ránkmaradt írásában, a különböző hatóságok és kortársak irataiban, leveleiben) születési idejét nem ismerjük dátumszerű pontossággal. A leleszi konvent egyik 1631. augusztus 15-i keletű

írása „puerum Ladislaum trium annorum integrorum vel circiter” nyilatkozatot tartalmaz születési idejét illetően (kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 338). Ebből következtetve 1628-ban látta meg a napvilágot. Erdélyben született, de nem tudjuk közelebbről, hogy hol.

Apja Listius Ferenc volt. Bethlen Gábor bizalmi embere, szamosújvári kapitány, aki 1625-ből való két levelében így írta alá nevét: „Franz Listius Freyherr Fürst. Durchl. in Siebenbürgen, General Artillerie-Meister.” (Kiad. SZABÓ GYULA, TT 1888, 641–43.) A családi hagyományoknak megfelelően külföldi egyetemeken (Padova, Siena, Strassburg) tanult. Ő is tanúbizonyosságát adta a Listiusokban meglévő irodalmi törekvéseknek. *Quaestionum, Praecipue Politicarum, Ex Agricola C. Cornelij collectarum* címmel vizsgadolgozatot nyomtatott ki Strassburgban. (RMK III, 1178.) Bethlen Gábor diplomáciai feladatokat is bízott rá, a Brandenburgi Katalinnal való házasságot előkészítők között is találkozunk vele. (Vö. SZABÓ GYULA: Bethlen Gábor házassága Brandenburgi Katalinnal. TT 1888, 440 skk. – Kemény János önéletírása és válogatott levelei. Kiad. V. WINDISCH ÉVA. Bp. 1959. 157.) Anyja az Erdély egyik neves családjából származott Gyulaflí Zsuzsanna volt. Előbb Wesselényi Pál felesége. Kemény János szavai szerint a fejedelem „szerezte neki” Mikor Listius Ferenc 1630-ban meghalt, az anya fiát kiküldte Magyarországra, ahol nagybátyja, Listius János volt a gondviselője. Egy 1630. november 12-i keletű írás említi ilyenként: „az kis úrnak, Listius Lászlónak potentiariussa- és gondviselőjeként” (Kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 338.)

Gyermekkoráról, iskoláztatásáról nem rendelkezünk adatokkal. Amit erről itt-ott elszórva mondtak, téves, „s részint Lászlóffy, helyesebben Listius Györgyre vonatkozik, akit sokáig egy személynek tartottak a költővel”. (Vö. uo. 336.) Csak feltételezés, hogy apja és ősei példáját követve ő is járt külföldi egyetemeken.

A Moson megyei Köpcsény volt a család fészke. Ezt még dédapja, a győri püspök és kancellár szerezte adományul Miksa királytól 1576-ban. 1644-ben azonban III. Ferdinánd rendelkezése szerint minden jörszágukat Lippay Gáspár kapta, mivel Listius János és László I. Rákóczi György pártjára kelt, a hűtlenség bűnébe esett (kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 339). Valószínűleg ennek is szerepe volt abban, hogy az erdélyi fejedelem egykori tanácsurának fia a királyi Magyarországon nem számított grata personának. Bár birtokait visszanyerte Listius László, sem katonái, sem közeleti pályán nem találkozunk nevével. Pedig a Listius család rokonságot tartott a lehatalmasabb és legelőkelőbb családokkal, a Thurzókkal, Draskovichokkal, Széchyekkel, Wesselényi Ferencsel stb. Rokonságba került a Bánffyakkal is. 1645-ben László eljegyezte alsóindvai Bánffy Kristóf tárnokmester leányát, Hedviget. A következő évben – 18 éves korában – pedig feleségül vette őt, akit anyja kivett bátyja, Draskovich János (ekkor még csak horvát bán) gyámsága alól. (Vö. KOMÁROMY IV. sz. dokumentumával; kiad. ItK 1897, 339–41.)

A nagykorú, nős Listius László is megszabadult nagybátyja gyámkodásától, aki Köpcsényből a Liptói megyei Lipcsére telepedett át. Az elválás nem lehetett túlságosan atyafiságos, ahogyan erre a kettőjük közti későbbi kapcsolatokból, ellenségeskedésekből visszakövetkeztethetünk.

Listiust a következő években az a terv foglalkoztatta, hogy felesége Zala megyei jörszágait közelebb hozza a saját, Moson és Sopron (Kabold) megyei birtokaihoz. A Bánffy család leányága ekkor a fiscussal pereskedett. Listius jobbnak látta eladni felesége jörszágát. 1647. február 6-án megjelent feleségével együtt a vasvári káptalan előtt, és 5000 tallérért eladta azt Draskovich János nádornak. Jó egy hónap múlva azonban Nádasdy Ferencsel kötött olyan szerződést, hogy felesége jörszágait cserébe adja Nádasdy dörfföli (Sopron m.) kastélyáért és uradalmáért. Bánffy Hedvig ugyanis olyan írást adott Nádasdynak, hogy a Draskovich Jánossal történt egyezés akarata ellenére, tudtán kívül történt („az én akaratomon és tudomásomon kívül is végzett uram ő kegyelme, az káptalan előtt is kényszerítésből köllött vallanom, nem is tudtam mit, melynek bizonyására adva ez levelemet, nem mervén, uram ő kegyelme haragjától tartván, nilván ezent kijelenteni, ezt pedig az okra cselekszem, hogy részes ne legyek abban a penaban, melyet uram ő kegyelme palatinus urammal ő nagyságával végezett...” – kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 341).

Nádasdy a zálogos összeget is magához váltván, az egyezésre királyi jóváhagyást eszközölt ki, és 1647. szeptember 20-án Sibrik Istvánnal együtt megosztzkodott Bánffy Kristóf hagyatékán.

Másképpen folyt le Listius László pereskedése Sibrik Istvánnal. Sibrik anyja révén Bánffy-jörszágokat örökölt, s ezeket békésen bírta néhány évig. 1647-ben azonban Listius, feleségétől felhatalmazva, törvénybe idézte, hogy a javakat jogtalanul bitorolja; a kezében lévő oklevelek csak megőrzés céljából kerültek hozzá. Felszólította Sibrik Istvánt, adja őket vissza a szóban forgó jörszág részekkel együtt. Listius a bíróság előtt kötelezvényt mutatott fel, melyben Sibrik keze írásával és pecsétje alatt elismeri, hogy a Bánffy Kristóf maradékait illető okleveleket csak megőrzés

végett vette kézhez. Draskovich nádor elküldte ítélmesterét, hogy Sibrik javait Bánffy Hedvig részére foglalja le. Az azonban ellenszegült, pártfogókat keresett. Ezt tette Listius is. Emberét, Bella Ferencet Prágába küldte, hogy királyi parancsolatot eszközöljön ki. Batthyány Ádámhoz is folyamodott, pedig éppen őt használta fel Sibrik Listius ellen ütőkártyaként. A már addig is Batthyány által használt Bozsok mellé elzálogosította neki Csákot és Velemet is. Nádasdy Ferenc is meg volt győződve Sibrik igazáról és Batthyány által tájékoztatni igyekeztek Pálffy Pált, az országbíró.

Mintha Listius előre érezte volna a rá váró bajokat. 1648. május 22-én levelet írt Batthyánynak, akiről azt hitte, hogy nincs beavatva a dolgokba, nemhogy azoknak főszereplője. Azt írta többek között: „... nem tudom, micsoda indulatból artatlanságom minden Patronustul es io akaraimtul el hogyattuan, Törünyes igazságomban gatath vetettek...” (OL Batthyány-család lt. Missiles 29559.) Amint tizegynéhány esztendő múlva a pozsonyi káptalan emberei előtt Bella Ferenc vallotta: Prágában az oklevelek átírásakor „ezek közül néhány Szelepcsényi György kancellárnál gyanúsnak találtatott, s idő múltával Mikulich Tamás personalis hamisaknak is nyilvánította azokat”. (Vö. a tanúvallatási jegyzőkönyvvel; kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 458–69.)

Amitől tehát Listius félt, bekövetkezett. A Pozsonyba hívott érdekelt felek meghallgatásakor Pálffy Pál meghallgatván a feleket, megvizsgálta a Listiustól beterveztett leveleket, és egyértelmű megállapítást nyert, hogy hamisítványok. Mindezeket elsősorban azokból a levelekből tudjuk, melyeket Sibrik István és Nádasdy Ferenc írt Batthyány Ádámnak, melyek az OL-ban a Batthyány család körmendi levéltára XVI–XVII. századi missilisei közt található. Tarnóc Mártonnak kell köszönetet mondanunk, hogy a leveleket lemásolta, azokat rendelkezésünkre bocsátotta. (A 43122–7, 43131; 32121, 32125, 32128, 32131. jelzetű levelekről van szó.)

Hogy a per hogyan végződött, egyelőre nem tudjuk, de az előzményekből következtetni lehet, hogy Sibrik István birtoklási jogát elismerték. Akárhogyan is ért véget a per, 1649-ben Listius és Sibrik István egyezséget kötött, melynek értelmében Listius a Sopron megyei Dörfölt 14000 forintért zálogba adta Sibriknek. (A pozsonyi káptalan előtt tett szerződés az OL Sibrik-cs. levéltárában 1649. évi cs.)

Sem ezekből, sem a következő évekből nem tudunk Listius László családi és magánéletéről jóformán semmit. Egy 1658. március 18-án tartott tanúvallatásor Pakay Benedek, Moson vármegye juratus assesorja azt vallja, hogy Listius szodomita életet folytatott; felesége neki arról panaszkodott, hogy „ő vele is sodomitául bánt, kiben meg is szakadkozott volna. Azt is mondotta, hogy ő neki az ura gonoszága miatt kell meghalni”. (KOMÁROMY, ItK 1897, 453–54.)

Felesége, Bánffy Hedvig 1653-ban halhatott meg, ha nem már előbb. Egy töredékesen ránk maradt írásból ugyanis az derül ki, hogy második feleségével, Kecskés Évával együtt 1653–1655 közre datálható időben kölcsönt vettek fel Aszalay Istvántól, a Kamara tanácsosától. (Kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 451.)

Listius botrányos életmódjáról ezekben az években azonban legfeljebb még csak suttoztak. Az ötvenes évek eleje még a sikerek idejének tekinthető, ha az eljövendőkre gondolunk.

1653-ban Bécsben megjelenik költői műveinek gyűjteménye, a *Magyar Márs Avagy Mohách mezején történt veszedelemnek emlékezete*. (RMK I, 869.) Ezt követőleg 1655-ben pedig a császár neki és György fiának a grófi címet adományozza. A diploma keltezés nélkül található a Liber Regius 11. pag. 439–441. levelein; az előtte lévő bejegyzés dátuma 1655. június 25, az utána következőé szeptember 15. A bejegyzések azonban nincsenek szoros időrendben. De Listius a grófi címet 1655. szeptember 1-én már használja. Érdekes az oklevél a Listius család őseinek, érdemekben gazdag szolgálataiknak felsorolásáért, bár ez a genealógia nem mindenben egyezik a máshonnet ismert adatokkal. Az ősök érdemeiért, és nem Listius szolgálataiért kapta költőnk és fia a grófi címet. (Az oklevelet kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 341–43.)

Ebben a minőségben írt, első ránk maradt levele, melyre az előbb céloztunk, II. Rákóczi György fejedelemhez szól, akit már régen akart „levelével meglátogatni”. Ingó és ingatlan jószágait ajánlja Rákóczi gráciájába, arra az esetre, ha tőle távol, Erdélyben élő anyja elhalálozna. (Kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 344.)

Ennek az évnek a vége felé, karácsony táján történt, hogy második felesége, aki pedig a tanúvallomások szerint többeknek „azon panaszkodott, hogy circiter másfél vagy fél esztendeje vagyon, véle nem hált az ura” (uo. 454), hogy „tisztá az urától”, aki nem keresztény módon él (uo.) – fiúörökssel ajándékozta meg a gróft. Listius János kételkedéssel fogadta a gyermek születését; felkereste a nádort, és azzal vádolta Lászlót, hogy egy idegen fiúgyermeket tett felesége színelte gyermekévé, és most törvényes utódjának nyilvánítja. A nádor azonban nem adott helyt

keresletének. 1656-ban pedig László megjelent a király előtt, és a becsületén ejtett gyalázat miatt a vádló megbüntetését kérte. Ferdinánd a pozsonyi káptalant bízta meg, hogy Listius Jánost idézze meg. Ez azonban elállt a vádtól.

A gyermek hamarosan meghalt. De még egy év sem telt el, s Kecskés Éva megint fiúgyermekkel lepté meg a világot. Listius László a keresztelőre készült. (Vö. 1656. szeptember 19-i keletű levelét és egy másik dátum nélkülit az ItK 1897, 451–52. lapjain!) A sugdolódzások ezt az eseményt sem tartották különbözőnek az első fiú születésénél. Közben Listius László ellen Lidl (Liedel) Ulrik köpcsényi mészáros Moson megye hatóságaihoz fordult, hogy oltalmat kérjen ennek hatalmaskodásai, gyűjtogatásai ellen. Kerekes Menyhért, a megye alispánja már régóta tisztázni akarta a Listius Lászlóról elterjedt vádakát, s több gyilkosságot, mérgekeverést, gyűjtogatást emlegetve a vármegye gyűlésén, megindította a vizsgálatot. Annál is inkább, mert Listius a megye főispáni székére törekedett. Ezt sikerült ugyan Bécsben megakadályozni, de azok a tanúvallatások, melyeket Listius László fellépésére a pozsonyi káptalan tartott 1658. március 21-én, hogy ti. az alispán gyalázta-e valóban őt a vármegye gyűlésen vagy másutt, hirdetővén felőle, hogy „az ördöggel bagzik, sodomita, méreggel eteti az embereket és égető”, meg hogy embereit kirekesztette a megyegyűlésről, megtörtént tényekként erősítették meg Kerekes Menyhért magatartását. Az ügy folytatását nem ismerjük világosan. Kerekes megmaradt alispáni tisztében; Listius pedig kiegészített a mészárossal 400 Ft kártérítés ellenében, mire az visszavonta panaszát (az egyezség kiadva: KOMÁROMY, ItK 1897, 453).

Közben pedig folytatta gyilkosságait, gyilkolási terveit, elsősorban Listius János „kigyomlálására”, Kerekes Menyhért megmérgezésére. Szándékát azonban éppen a végrehajtásukkal megbízott szolgák fedezték fel a kiszemelt áldozatoknak. „Garabonciásságáról”, az ördöggel való cimborálásáról – amivel valószínűleg már ekkortájt is hamis pénz készítésből származó jövedelmének akarta az emberek előtt magyarázatát adni – ő maga csinált propagandát.

Gonosztettei annyira közismertekké váltak, hogy az 1659-i pozsonyi országgyűlésen külön törvénycikk foglalkozott velük. A 112. cikkelyben azt végezték, hogy a nádor vagy a fiscus, de akár magánszemély kívánságára is indítsanak ellene vizsgálatot. A nádor Madách Jánost bízta meg a vizsgálat lefolytatásával, melyről a jegyzőkönyv csak töredékesen maradt ránk (kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 453–58). A 14 tanú fennmaradt vallomása a súlyos vádakát igazolta. Listius László a Sibrik István elleni perben hamis pecséteket készítettett, leveleket hamisított; sodomita életet élt; meg akarta mérgezni Listius Jánost, Kerekes Menyhértet, sőt az anyját is; Bécsből hozatott leányanyákat, akiket a szülés után hamarosan meggyilkolt, gyermeküket pedig felesége szülőtteiként tartotta; gyűjtogatott, hatalmaskodott és még több gyilkosságot követett el.

A vádakat megerősítette az a vizsgálat, melyet Majláth Miklós koronaügyész fellépésére egy esztendő múlva a pozsonyi káptalannál a nádor elrendelt. 1661. április 30-án és a következő napokon Köpcsényben, Czun községben és a Moson megyei alispán házában 17 tanút hallgattak ki (a vallomások kiad. ItK 1897, 458–69). A cégéres vétkek mellett az is beigazolódott, hogy Listius Barcsay Ákos fejedelem pártján álló, a törökkel rokonszenvező ember volt. („Bár föl ne tegyen az római császár az török fényes portáival” – mondotta; uo. 464.)

Bűneire az ítélet csak fej- és jószágvesztés lehetett volna. 1661. május 23-ára idézték törvénybe. (Kiad. ILLÉSSY JÁNOS: Gróf Listi László életéhez. ItK 1894, 450–52.)

1661. április 26-án azonban, Listius László Bécsben szerződésre lépett Wesselényi Ferenc nádorral – miután erre anyjától felhatalmazást szerzett, (A gyerőmonostori b. Kemény-család idősb. fejedelmi ágának okmánytára. Az 1648–49-diki néplázadás által feldúlt levéltár maradványaiból összeszedte: P. SZATHMÁRY KÁROLY, TT 1895, XVIII, 126–27) – s azt a 40 ezer forintot, mellyel a nádor az anyjának régóta tartozott, elengedte sok jó akaratjáért, „melyekkel ő nagysága ígéri magát minden istenes és törvény szerint való” igazságában (kiad. KOMÁROMY, ItK 1895, 198–99). Az adományozó levelet a pozsonyi káptalan két kanonokja előtt Wesselényi kívánsága szerint 1661. május 12-én hitelesítették is (kiad. KOMÁROMY, ItK 1895, 200–201).

Közben 1661. május 2-án megjelent I. Lipót rendelete a Listius László elleni eljárás felfüggesztéséről: „Cum autem nos idem negotium, *certis ex rationibus*, pro hac vice omnino suspendendum et in alium differendum esse velimus.” (Kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 200–201.) Ez volt Wesselényinek „kegyelmessége, s’ mind jelen lévő s’ mind peniglen jövendőbeli sok rendbeli jó akarattya”-nak megnyilvánulása.

Listius László pedig, részben anyja iránti hálából, részben a rá váró bizonytalan jövő miatt lekötöi anyjának Köpcsény, Jarendorf, Körtvélyes, Edlestal jószágait közel százezer forint értékben. Nyíltan kijelenti a káptalan előtt, hogy a 40 ezer forintot azért ajándékozta Wesselényi Ferencnek,

hogy nádori tekintélyével a fiscus által ellene támasztott perben segítse és megvédelmezze. (kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 201–203).

Listius László rövidesen ezután véglegesen lebukott. 1661 nyarán Bécsben letartóztatták. Vitnyédi így tájékoztatta erről Zrínyi Miklóst 1661. augusztus 25-i levelében: „Gróf Listius Lászlót az hamis pénzverésért Ausztriában megfogták és az Rumor mesternél vagon.” (Kiad. [FABÓ ANDRÁS] GARÁDY, MTT 1871, XV, 172.) Bécs városának törvényszéke 1662. december 22-én hagyta jóvá a halálos ítéletet: „Darumb gesagt unnd solle herr graf Ladislaus Listius mit dem schwert vom leben zum todt hingerichtet werden, benebens sein haab unnd güet der röm. kays. majest. unseren allergnädigsten herrn und lanndts fürsten etc haimb gefallen seim.” (Kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 469.)

Mivel Listiust nem a magyar törvények szerint ítélték halálra, s javait nem a magyar korona, hanem egyenesen őfelsége számára foglalták le, a rendek sérelmesnek tartották az eljárást. Az 1662. május 1-én megnyílt országgyűlésen a rendek arra kérték az uralkodót, hogy a magyar törvények megkerülésével elítélt és kivégzett Listius László elkobzott javait adassa vissza törvényes örökösének, gróf Listius Jánosnak, Gyulaffi Zsuzsannának rá vonatkozó igényeit pedig vizsgálta meg a nádorral. (JEAN BÉRENGER: Les »Gravamina«. Remontrances des Diètes de Hongrie de 1655 à 1681. 263.) Így is történt.

Gyulaffi Zsuzsanna fiának ez idő tájt 5–6 éves törvénytelen örökösét, akit Lászlófi néven emlegettek, fiának fogadta, és 1664. február 27-én kelt végrendeletében tisztességesen gondoskodott róla. A pozsonyi jezsuiták felügyelete alatt nevelkedett. A Listius név balvégzete azonban nemsokára őt is utolérte. Véletlen pisztolylövéssel megölt egy embert. A szerencsétlenség miatt letartóztatták, elítélték. A börtönben halt meg 1679-ben. (KOMÁROMY ANDRÁS: Listi László élete. Bp. 1887. 48–51. – Uő.: Listi László munkái. Bp. 1891. 86–93.)

MŰVEI

Listius László költői munkásságának termékei az életének 25. évében Bécsben kinyomtatott *Magyar Márs Avagy Mohách mezején történt veszedelemnek emlékezete* (RMK I, 869) című kötetben maradtak ránk. A Cozmerovius Máté, „Chászár Urunk eő Fölsége Udvari könyv-nyomtatoja által” ízléses kiadásban kibocsátott könyv két fő részből áll. Ezeket egy üres levél választja el egymástól. A lapszámozás a második részben újra kezdődik.

Az első rész a címlap, az ország rendjeihez és az olvasókhhoz szóló prózai bevezető után az 1–154. folióleveleken a *Cladis Mohachianae* 4242 sorát tartalmazza Balassi-versszakokban. A második rész *Reges Hungariae ab Anno Christi CDI. ad Annum MDCLII. Ungaricis Rhythmis Descripti* címmel a magyar királyokról, majd a Magyarország két nevezetes gubernátoráról, illetőleg hét kapitányáról írt 6–6 felező tizenkettes strófákból álló versciklusokat, ez után a szerencse állhatatlanságáról, hatalmáról szóló szerzeményt, majd a Szűz Máriához mint Magyarország patronájához írt könyörgést és végül a Magyarország címeréről szerzett verset hozza az 1–80. számozású leveleken. A „Laistrom mely Ez könyvben lévő nevezetésb dolgoknak fel-találására igazet” a könyv végén 7 számozatlan lapot foglal el.

Az egyes darabok ismételtlen visszautalásokat tartalmaznak a megelőzőkre, s bár az ajánló sorokban megmagyarázott tervtől némileg eltérő módon következnek egymásután, Listius könyve tudatosan megszerkesztett műnek tűnik. Valószínű, hogy ahogyan a történeti tárgyú epikus mű megírására az 1651-ben Bécsben, ugyanannál a kiadónál megjelent *Szigeti veszedelem* adott ösztönzést, Zrínyi hatását láthatjuk abban is, hogy a terjedelmes *Magyar Márs*-hoz lírai költeményeit is hozzacsatolta.

Listius műve keletkezési idejéről, körülményeiről nem nyilatkozik. Benne életrajzi utalás, egyéni vonatkozás (hacsak ilyenek nem tekintjük a *Magyar Márs* 2986. sorát, ahol megmondja, hogy járt a csata színhelyén) nincs, múltjából semmi nem tükröződik, jövője alakulására belőle semmit nem következtethetünk. A kézirat sorsa ismeretlen.

Az irodalomtörténet-írás Listius verstermésével ez ideig alig foglalkozott. Akik róla írtak, elvéve tesznek említést műveiről, s az egyre elítélőbb vélemény közhelyként él az irodalmi köztudatban. A kritikai kiadásnak nem feladata a versek értékelése. Keletkezési körülményeikkel, forrásaikkal azonban foglalkoznunk kell, és vizsgálnunk kell Listius eljárását.

Ebben a tekintetben a felderítés munkáját PINTÉR JENŐ végezte el két dolgozatában. (Listius

László Mohácsi Veszedelmének forrásai. ItK 1906, 152–71, 280–91. – Nagyköpcsenyi Gróf Listius László (1628–1661). A bp.-i VI. ker. főreáliskola ért. 1910/11, 3–20. – Klny. is.) A *Magyar Márs*-ról és Listius történeti tárgyú verseiről, illetőleg forrásairól ő közölt igen részletező és általában helyes eredményeket, kimutatásokat, szövegösszevetéseket. Itt csupán megállapításainak a lényegét foglaljuk össze.

A *Magyar Márs*-nak „csak egy tizedrésze független más munka közvetlen hatásától. Ám ezen szigorúan megtizedelt versszakokban is felmerülnek olykor, olyhelyütt a classicus és bibliai vonatkozások, Zrínyi eszméi, Balassi képei, a zsoldárok hasonlatai, a kor divatos kifejezései és onnan kölcsönvett szövegek.” (I. m. ItK 1906, 289.)

Brodarics Istvánnak 1527 március–áprilisában keletkezett és még ugyanebben az évben Krakkóban nyomtatásban is megjelent *De conflictu Hungarorum Cum Turcis ad Mohacz* (RMK III, 270) című munkája volt Listius fő forrása. PINTÉR JENŐ ismételt hangsúlyozza, és emiatt elítéli Listiust, hogy fő forrására nem utal (I. m. ItK 1906, 157, 285 és Nagyköpcsenyi Gróf Listius László. 12), illetőleg, hogy mindössze két helyéből olvasható ki Brodaricsra vonatkozó „némi célzás” (ItK 1906, 285). Valóban csak egyből! De ez több, mint célzás. Találkozunk ilyen általános kifejezésekkel: „Az Historiából... ösve-szedte, mint állott” (1095), „Igazán számlálom, valamint találok az írásba” (1404), „Mások írásából és Historiákból hogy történt, hírrel hallok” (3398), melyek csakugyan nem utalnak Brodaricsra, de az 1039–41. sorokban világosan megnevezi őt:

Ország állapotját, minden részét s táját Brodaricus így iria,
Hol történt esetünk, s el veszet nemzetünk, lássa haki akarja,
A' mint írásomban tettem mint homályban, ott bővebben talállya.

Pintér elítélésének ennyiban igaza van: ahhoz képest, hogy 1414 versszakból 957 lényegében verses fordítása Brodarics történeti prózájának – nevének egyszeri említése félrevezető. Főleg, ha figyelembe vesszük, hogy ugyanakkor jegyzeteiben, mint forrásra kilencszer utal Bonfinire; s az 1032. sorban olyankor is őt idézi pl., amikor Brodaricsot írja át.

Listius a *Magyar Márs* szövegében sűrűn ad jegyzetet. Ezek kétfélék. Szöveg közt jelekkel (†, *, zárójelbe tett betűkkel) utal a lapaljai jegyzetekre. A könyv margóján a sorok végén mondatban, mondatröredékben tartalomszerű megjegyzéseket, rövid jellemzéseket, útbaigazító tájékoztatókat közöl. Összesen 259 jegyzete van, ebből 159 magyarázó, tartalommutató. Legnagyobb részük felesleges, mert nem lényegbe vágó. Forrásmegjelölései általában antik történeti, mitológiai nevekre, bibliai személyekre vonatkoznak, de sokszor éppen nem illetékes írókra való utalással a tulajdonnevek magyarázataként. 100 forrásmutató jegyzetéből Ovidiusra 16, Plutarkhoszra 12, Martialisra 8, Pliniusra 7, Ciceróra 4, Senecára 3, Papinianusra, Horatiusra, Hérodotoszra, Claudianusra 2–2 ízben, más 11 szerzőre 1–1 ízben hivatkozik. A Bibliának 16 könyvére utal. Listius forrásmegjelölése néha túlságosan szűkszavú, egy-egy név csupán. Nem is mindig helytálló. A rómaiak katonai kitüntetésével a „hét ékes koronával” kapcsolatosan pl. Vergiliusra „De Lat. Reg.” utalással hivatkozik. Vergiliusnak nincs ilyen munkája; a 177. sor jegyzetében meg Ovidius *Fastorum libri 9.* könyvére hivatkozik, pedig csak hat készült el belőlük. Tehát látszat csak, hogy Listius alaposan ismerte a görög és a latin irodalom termékeit, az antik hiedelemvilágot. Ott magyaráz legtöbbször, ahol erre nincs nagy szükség, a ritkább neveken, ismeretlen mozzanatokon átsiklik.

A *Magyar Márs* történetét Listius Brodaricstól vette át. Mikor azt versbe öntötte a *Szigeti Veszedelem* lebegett szeme előtt. Zrínyi módján, az ő felfogásában írta meg munkáját. Ő is írt ajánlást, előszót, peroratiót. Nála is Isten hozta ki nemzetünket Szkítiából, térítette a keresztény hitre, áldotta meg sok jóval. Isten bűneinkért ront bennünket a törökkel. De ha hozzá térünk, újra életre hozza népünket. Zrínyit követi az áthidalások módjában, az elmékedő betoldásokban. Többször szól a szerencse állhatatlanságáról, Zrínyihez hasonló gondolatkörben mozogva, néha még a szavakban is vele megegyezőleg: „Fut s fáradsz az ember...” (2914. sor; vö. a *Szigeti Veszedelem* IV. énekével!). Többször sóhajt fel a török had egybegyűltekor (400–405., 565–73., 2305–25. sorok, az utóbbiakban seregszemle!). A törökök Listiusnál is áldozatot végeznek, főpapjuk győzelmüket jósolja meg (3229–85. sor). Van álomjelenet (241–43., 3265–79. sor), és II. Lajos apoteozisa is (3637–3726. sor) a *Zrínyiász*-ban gyökeredzik. (Vö. PINTÉR: I. m. ItK 1906, 280–84. lapokkal!)

Nem mutat nagy önállóságot Listius a magyar királyokról, vezérekről írt verseiben sem. Ahogyan Pintér rámutatott, munkájának ebben a részében Zsámboki *Reges Ungariae Ab Anno Christi CDI. usque ad MDXLVII...* (Bécs 1567 – RMK III, 557) és Baksay Ábrahám *Chronologia*

De Regibus Hungaricis (Krakkó 1567 – RMK III, 559) c. munkáját forgatta. Megjelent a Zsámboki-féle Bonfinius kiadás függelékében: *Antonii Bonfinii Hungaricarum Decades Quatuor, Cum Dimidia*. His accessere Joan. Sambuci Aliquot Appendices ... 914–35. (Hannoviae 1606 – RMK III, 570); majd ezt követően még több ízben. (Vö. RMK III, 706, 3633.) Belőlük többször szóról szóra átvész szöveget. Zsámbokit követi abban, hogy egy versbe foglalja Vencelt és I. Károlyt, hogy királyaink sorába felveszi III. Frigyes és I. Miksát; vagy hogy ő sem ír Árpádról, Zsoltról. Mária és Erzsébet királynőkről viszont Zsámbokitól eltérően verset szerez. De így találta ezt Baksaynál. Nem támaszkodott erre a két forrásra a II. Mátyás, I., II., III. és IV. Ferdinándról szóló részekben. Ezekben még kevesebb a kézzel fogható történeti tényanyag, mint az előzőkben. Annál több a Habsburg-háznak hízog, dicsőítő magasztalás. „Valószínűleg a Habsburg-családnak rendkívül hízog verseiért” kapta meg Listius a grófi címet, mondja Pintér. (Nagyköpcsényi Gróf Listius László. 5. – A történeti versek forrásairól, a Zsámboki és Baksay szövegéhez való viszonyulásról lásd uo. a 14–19. lapokat!)

A' szerenchének áthatatlanságáruól szóló szerzeményében az epikus művére való visszautalás („Fegyvert s hadi-ezkozt mind-addig forgattam / Vér szomjuzo Mársot Versemben foglaltam ...”), a Szerencse áthatatlanságának, hatalmának bemutatására szolgáló gondolatok és kifejezések szintén emlékeztetnek Zrínyire, illetőleg elszórtan fellelhetők a *Magyar Mársban*. Jó részük közkeletű szólam volt a kor költészetében.

A' Boldogságos Szüz Máriához, Magyarország patronájához írott könyörgés a hajdani dicsőséget állítja szembe a jelen romlott állapotával. A dicső múlt, a régi győzelmek a törökön Mária oltalmazásának köszönhetők. „A' sok visza-vonyo s mint konkoly el hányo uységok találmaña” miatt azonban a török torkába kerültünk. Listius azért könyörög, hogy Mária járjon közben fiánál. A költemény szemlélete a korban általános nemesi ideológiának katolikus vetülete.

Listiusnak a *Magyar Mársban* közzétett alkotásai tartalmilag ciklust alkotó versgyűjteményként foghatók fel. A második rész sorrendje azonban nem logikus. Nem világos, hogy az Attilával kezdődő, Csabával és Aladárral folytatódó magyar „királyok” sorába mért Taksony és Géza került be István király elé; mért vette külön csoportba „Magyarország két nevezetes gubernátorát”; és mért zárta a sort a magyarok hét kapitányáról szóló versekkel. Feltehetőleg azért, mert Zsámboki, de Baksay is – elhagyta a hun vezérek és a magyar kapitányok tárgyalását. Baksay a hunoknak Pannóniába való második bejövetele bevezetőjeként sorolja fel a hét kapitányt, akiről Listius külön elógiumokat szerzett. De a hunok vezéreit egyikük sem említi. Listius azonban a hunok hat vezérérol is írt verseket. Nyomatásban, előttünk ismeretlen okokból ezeket nem adta ki, de fennmaradtak Jankovich Miklós egyik gyűjteményében.

Az OSzK Kt Fol. Hung. 135. jelzetű *Külömbféle magyar verseknek gyűjteménye a XVIII–XIX. századból* címet viselő kézírata a 22a–24b lapokon 6–6 strófás elógiumokat tartalmaz Attiláról, Kevéről, Kadicháról, Keméről, Béláról, Budáról – tehát a hunok hat vezérérol (Dux Hunnorum), majd ezt követően Vérbulcsról, Örsről, Lérlől – a magyarok kapitányairól. Az Attiláról, Vérbulcsról, Örsről, Lérlől szóló epigrammák egyeznek a *Magyar Mársban* közöltekkel. Azzal a különbséggel mégis, hogy az Örsről szóló vers két utolsó strófája a nyomtatványtól eltérően így hangzik:

Hét Hadnagy közt noha ő rend szerint végső,
De ő Dicsérete volt mindenüt első,
Nem volt soha töre viadalon keső,
Hanem győzedelmes és mindenkor fölső.

Hat Társ a' Harczokon mellőle el hulván,
Marada egyedül a' Nep közt Kapitány,
De még-is elteig járt ellenség hátán,
Fent maradt hire azért holta után.

Ha a kilenc vers közül négyet Listius írt, logikus feltevés, hogy a többi öt is az ő szerzeménye. Egyébként a kézirat 25b levelén ezt a megjegyzést találjuk: „Lesznek a királyok”

A verseknek ez az egymásutáni rendje, a folytatást ígérő tájékoztatás arra vall, hogy Listiusnak eredetileg más volt az elgondolása a királyversek ciklusáról. Az eredeti sorrend ugyanaz, mint a Nádasdy-féle *Mausoleum*-é, melynek anyagát 1650 táján állították össze. (Vö. Rózsa György: A Nádasdy-Mausoleum és Nicolaus Avancini. ItK 1970, 466–78.) A királyversek magyar fordítását

először Csernátóni Miklós készítette el. (Kiad. RMKT XVII/10, 42. sz.) Meglehető felfogásbeli és kifejezésbeli párhuzamokat találhatunk a Csernátóni-féle megszövegezés és a Listius-versek között, amely jelenségre már Csernátóni fordításának kiadásakor felhívtuk a figyelmet. (Lásd *uo.*)

A hat hun vezér elógiumból Listius csak az Attiláról szólót vette fel nyomtatásban megjelent kötetébe.

A többi öt vezérről szerzett verset nem iktatjuk be a maguk logikus helyére, hogy ne bontsuk meg Listius kötetének szerkezetét, hanem a versek végén közöljük őket.

Irodalomtörténetírásunkban többször felvetették, olvasták-e Listius művét a kortársak és az utódok, volt-e hatása a *Magyar Márs*-nak. Bizonyára. Listius könyve megvolt Zrínyi Miklós birtokában. Az OSZK-ban található egyik példányban egykorú kézírással kijavították a *Magyar Márs* sajtó- és szótagszám hibáinak legnagyobb részét. TARNÓC MÁRTON mutatott rá, hogy *A' szerencse áthatatlanságáról c.* szerzeményét Esterházy Pál szétszabdalta, s belőle öt verset kompilált; továbbá hogy egy ismeretlen kuruc énekszerző a *Magyar Márs*-ból átemelt versszakok csekély megváltoztatásával, néhány eredeti sor hozzátoldásával lírai telítettségű nemesi serkentő éneket állított össze a Rákóczi-szabadságharc megindulásakor. (Egy kuruckori vers szövegtörténetéhez. AHLH 1971, 149–55.)

Listius műveinek nyomtatott kiadása másodszor csak a XIX. század közepén látott napvilágot: Köpcsényi és jánosházai báró Listi László költői munkái. Kiad. ÜRMÉNYI JÓZSEF. Pest 1853. (Újabb Nemzeti Ktár.) Az 1653-as kiadás helyesírását Ürményi éppenúgy modernizálta, mint Komáromy András, mikor sajtó alá rendezte Listius műveinek kiadását: Listi László munkái, Életrajzzal bev. KOMÁROMY ANDRÁS. 3. kiad. Bp. 1891. (Olcso Könyvtár 289.)

Jelen kiadásunk alapszövegét a 111–17. számú daraboknál az 1653-as bécsi nyomtatványból vettük. A jegyzetben ennek a kiadásnak a lapszámait tüntetjük fel. Tekintettel arra, hogy Ürményi József is, Komáromy András is Listius valamennyi művét ugyanabban a sorrendben közölte, mint a Listius életében megjelent könyv, az egyes daraboknál sem a második, sem a harmadik kiadásra nem utalunk.

111.

Nyomtatott kiadása: *Magyar Márs*. Bécs 1653. 1–154.

Az *Nemes Magyar Ország Státussihoz, Aiánlo Levél* a kiadvány számozatlan $a_2/a-a_4/a$ lapjain, *Az Olvasóhoz* szóló ajánlás az a_4/b lapon olvasható.

A 13 részből és a *Peroratio*-ból álló *Cladis Mohachianae* a nyomtatványban nincsen sorszámozva. Kiadványunkban a sorokat folyamatosan, az egyes részek versszakait minden résznél újra kezdve számoztuk.

Listiusnak a nyomtatvány margóján szereplő magyarázó megjegyzéseit nyomdatechnikai okokból nem a szöveg mellett, hanem ott csak az ábécé nagybetűivel jelölve, a szöveg alatt közöljük. Utánuk adjuk a szövegek közti forrásutaló jegyzeteket, ahogyan ez a kiadványban áll. Listius szövegek közti betűjelei és a hozzájuk tartozó lapalji jegyzetek nem egyeznek mindig, nemegyszer zavart keltők. A 143–154. soroknak pl. úgy van s), t), u) betűs jegyzete, hogy a betűk nem találhatók a szövegben. A könnyebb eligazodás végett a szöveg közt is, meg a lapalji jegyzetekben is Listius jelölésétől eltérőleg az abc betűit alkalmaztuk sorjában, és nem használtuk pl. a † * + jeleket.

Jegyzetapparátusunkban csak a versszövegre voltunk figyelemmel, a forrásutaló jegyzetekkel csak néhány esetben foglalkoztunk; nem oldottuk fel őket, és nem mindig ellenőriztük megbízhatóságukat.

Mivel PINTÉR JENŐ dolgozatában (Listius László Mohácsi Veszedelemének forrásai. ItK 1906, 152–71, 280–91) igen alapos filológiai munkával pontos kimutatást készített Listius művének és forrásainak viszonyáról, az összefüggésekkel itt nem foglalkozunk, a párhuzamos helyekre nem hivatkozunk. Csak utalunk TARNÓC MÁRTON dolgozatára is (Egy kuruckori vers szövegtörténetéhez. AHLH 1971, 149–55), melyben azzal a kérdéssel foglalkozik, mely részekből kompilálták össze a *Cladis Mohachianae* soraiból a *Tekintetes nemes* kezdetű kuruc serkentő versünket (kiad. VARGA IMRE, KKK 122. sz.).

A bécsi kiadványban több sajtóhiba akad. Ezeket itt soroljuk fel. A szövegben kijavítottuk őket anélkül, hogy kurzívával, lapalji jegyzetben utaltunk volna rájuk. Nem vesszük azonban sajtóhibának – és nem javítjuk –, hogy a kiadvány több helyen *ch*-val írja a *c* (tánchol, kilench), illetőleg a *cs* hangokat (Chászár, Tanách). 180: Bellorophon, 192: Asszonty-is, 202: töl-etek, 283

a' kiszamos, 290: hadiképem, 376: hadait, 518: ispánségban, 547: ozstán, 589: el töre, 620: Sörnyü, 723: iszonyság, 728: pusztítását, 758: Tatoztásában, 794: multatságának, 852: Bázch, 983: Titheti, 1001: napoként, 1113: erjével, 1260: Havasal nak, 1341: Mett, 1429: eredit, 1449: osztott, 1724: gémtant, 1786: igyhiresebben, 1947: üthözetre, 2007: bogy, 2056: ouj,tt (jutott helyett), 2192: izenene-teknek, 2227: hatttyu, 2235: láhatták-is, 2258: Ham-is, 2264: eledeit, 2348: kitegeté, 2433: golyob-is, 2481: mustra ha tódult eleszár tör, 2487: Saz, 2502: mi, 2605: megh-üthöz, 2614: mőzőséget, 2778: Törökötek, 2911: kerben, 3019: megh-álna, 3111: Hogy, 3114: tavurul, 3242: fele-mele, 3245: A'Natioliában, bús, 3449: choporba, 3456: nyeres, 3484: az-tis, 3539: modot, 3541: Öh, 3590: Koronával, 3617: Iestnek, 3640: gözedelmi, 3905: renttentő, 3958: Ütküzetnek, 4020: várót, 4025: fenegetéséből, 4074: saskeserü, 4094: szabat, 4102: a margón: Pesehnél, 4115: pusztítással, 4159: A'Natioliában, 4198: donnan, 4222: köszyrüllye.

Lehetséges, hogy nyomdahibák folytán keletkezett a helyes szótagszám elleni vétségek egy része is, ezeket javítottuk. Egy-két esetben kijavítottuk a szövegződéseket a rim kedvéért. Természetesen mindezek szerepelnek a lapalji jegyzetben. Változtatás nélkül hagytuk viszont az olyan könnyen olvasható szavakat, melyekben *ü* helyett *u-t*, *ö* helyett *o-t*, *ó-t* szedett a nyomdász. Számuk csekély, és olyan környezetben fordulnak elő, hogy elolvasásuk, megértésük nem okoz problémát. Nem változtattuk meg az olyan szavaknak régies alakját, melyek a mai nyelvhasználatban már nem élnek, a XVII. században azonban közkeletűek voltak, mint pl. Porta = portya, Imbre = Imre, Soklos = Siklós, innél-is = innét is stb.

Itt említjük meg, hogy az OSzK-ban található egyik példányban egy korabeli kéz javításokat végzett. A címlap barokk rézmetszet. A tábla felső részén három pár puttóangyal egy-egy koronát tart kezében, alattuk szalagfelirat: *Gloriose actorvm praemia*. Alatta két lótól és egy sastól vontatott harcocsin a felhőkön vágató páncélos vitéz jobb kezével a gyeplőt fogja, baljával Magyarország címerére támaszkodik. Szájából ez a jelmondat jön elő: *Pro Deo et Populo*. Alatta két lovas sereg csatajelenete, ágyúk, harci eszközök. Ez alatt címként: MAGIAR MARS. Ezt kurzív folyóírással az *M Lang sc Posony* aláírás követi. Megállapítható tehát, hogy a rézmetszetet Mauritz Lang készítette. 1649-től Bécsben, 1652 és 1653-ban Pozsonyban, 1658-tól pedig Nagyszombatban működött. (Vö. SZILÁGYI ISTVÁN: Adalékok a magyarországi képzőművészek névsorához. TT 1880, 163, valamint PATAKY DÉNES: A magyar rézmetszés története a XVI. századtól 1850-ig. Bp. 1951. 168–69.)

2 Nárdus – jóillatú fű, illetőleg olaj. A továbbiakban még többször előfordul.

15 statuára – azokra az ércablákra utal itt Listius, melyekre a Croton melletti Lacinius hegyfokon emelkedő Héra-templom falaira Hannibál felsoroltatta haditetteit (i. e. 203).

25 ioszagh – itt: dolog.

31 Vö. Verg. *Aen.* 4, 173 skk.

40 Cnaeus Pompeius Magnusnak a Caesarral folytatott ún. második polgárháború (i. e. 49–48) elején kedvezett a hadiszerecsé; később azonban Pharsalosnál vereséget szenvedett. Egyiptomba menekült, ahol megölték. – Caius Mariust azért illeti Listius a *fene* jelzővel, mert optimata ellenfelein (Sulla hívein) kegyetlen bosszút állt.

45 boltýábolis – sírboltjából.

46–90 A sorokban leírt „triumphálás” elsősorban Pompeiusnak i. e. 61-ben tartott diadalmenete.

98 meny ütő kötől – villámtól.

112 Bellona – a háborúzás istennője.

113 Pallás – Pallas Athéné nemcsak a művészetek, a tudományok, hanem a harc istenasszonya is volt. – Atlas – Iapetosz és Klümené fia; Perseus a Medusa-fővel az Atlasz hegyévé változtatta.

114 Mágog nemzete – a vad, harcias szittyák, akiket a magyarok elődjeinek, illetőleg rokonainak tartottak.

121 A sorral kapcsolatban vö. I. Móz. 9, 8–17.

127 Saulról, a tanítványokat üldöző, később megtért Szent Pálról van szó. Vö. Ap. csel. 9. fej.-ével.

128 aemulussinak – vetélytársainak.

133–135 A sorokat vö. a *Zrinyiász* I, 14–15., 17. strófiáival.

140 Julust – más néven Ascaniust, Aeneas fiát.

141 Cándor – sajtóhiba Castor helyett?

143 Phocis – Észak-Görögországban; itt volt a Parnassosz hegye, a múzsák lakóhelye, Delphoi, a kasztaliai forrás.

144 Apollo – a múzsák fejedelme, többek közt a költészet, a művészetek istene refrénszerűen többször előjön a következő versszakokban.

151 A sorhoz fűzött jegyzetben Listius Thaliát a szerelem istenasszonyának mondja; a vígjáték múzsája volt.

154 Medúsa – a Gorgók egyike; Pallasz Athéné változtatta szörnnyé. Fejét fűrtök helyett kígyók övezték. Perseus pusztította el.

155 Pegasus – akkor szökkent ki Medusza testéből, mikor Perseus lefejezte. A szárnyas paripa az istenek lakóhelyére emelkedett fel. Apollón és a múzsák lakóhelyén, a Helikón hegyén a szentelt forrást, a Hippokrénént fakasztotta patájával; szármát – a. m. származott; támat – a. m. termett, jutott. – A 155. sorhoz tartozó v előtti három jegyzet jelzése nem szerepel a szövegben.

157 Thémis – Themisz, a törvény, az igazság istennője; Apollón előtt a delphoi jósa úrnője.

158 Altydes – Alcydes – Héraklész.

161 Phoebé – Apollón istenségének női megfelelője, többek közt a zene, jóslás védőnője.

164 Lybethrisből – Libethrum vagy Libethra a Helikón délnyugati részén; két forrásával a múzsák és nimfák tartózkodási helye.

170 Delos – Apollón születési helye; Cythara – Cythere: Laconia déli csúcsán Venusnak szentelt sziget.

174 kereczen – olv. kerecsen, a. m. sólyom.

175 Ascrei vénnek – Aszkrában született Hésziodosz, a régi görög tanító költészet atyja; a jegyzetutalás hibás.

176 Suada – a rábeszélés istennője.

177 Caballinus – valószínűleg ide való a z') jegyzet és nem a 175. sorba. Ovidius *Fastorum libri* c. művéből azonban csak hat könyv készült el, a 9. könyvre utalás téves. Caballinus – talán a Sabelli szó rontott alakja. Sabelli – Sabini a sabinusok régi neve. A sabinusok földjén Horatiusnak volt egy kis birtoka villával, kis erdőszéggel, közelében egy tiszta vizű forrással. (Vö. Sat. II. 6, 2.; Ep. I. 16, 12.)

178 Pimple – Pimpla a múzsáknak szentelt város és forrás Pieriában, a szövegben a szó fölötti betűjelet a lapalji jegyzet híján elhagytuk; sophothéos – a. m. 'bölcstest', bizonyára Apollón, aki a múzsák fejedelme.

180 Bellerophon – Glaukosz korinthoszi király fia, aki a szárnyas ló (Pegasus) segítségével több hőstettet vitt véghez, s rajta az Olümposzra akart felszállni.

181 Paphos – Venusnak szentelt város Ciprus szigetén.

182 Latona (görögben Létó) – Apollón és Artemisz anyja.

183 Grineum – Grynia vagy Grynium: Aioliszban (Kiszázia) fekvő város Apollón templomával és jósdájával.

184 Cziridait – dzsidait, lándzsáit.

185 Musaeumiában – olv. múzeumjában. A múzeum a múzsák székhelye, illetőleg tudós férfiak gyülekező helye.

192 Chlorys – a virágok istennője.

194 Pieriomban – Pieriában (vö. a 178. sorral!); a Pierosz hegység az Olümposz északnyugati lejtője közelében a múzsák lakóhelye.

195 Phoebus – Phoibosz Apollón.

198 higak – ernyedtek, petyhüdtek, nem feszesek; miért – egy szótagnak számít.

199 A sor jegyzetutalása és semmitmondó jegyzete – dd) – értelmetlen.

211 Mulciber (= ércet lágyító) – Vulcanus jelzője.

223 Lázárról lásd Luk. 16, 19.

238 Timár – pejoratív értelemben áll itt.

239 Ossi – olv. ősi, azaz ősei: Amurátes: I. Murád 1359–1389 közt, II. Murád 1421–1451 közt; Baiazétes: I. Bajazid 1389–1403, II. Bajazid 1481–1512 közt uralkodott.

247 A jegyzetutalás mutatja, hogy Listius a török szultánokról Philippus Lonicerus *Chronicorum Turcorum*... (Frankfurt 1578) c. művéből merítette értesüléseit. – Otománnus – Oszmán (1288–1326) viselte elsőként a szultáni címet.

250 Orchanesis – Urchán (1326–1359).

- 256 Baiazétes – I. Bajazid szultán, vö. a 239. sor jegyzetével.
- 259 Mahométes – II. Mohamed (1451–1481).
- 260 Bizáncot 1453. május 29-én foglalták el a törökök.
- 262 Cybelinus – Lonicerusnál Cybelius, illetőleg másként Calapinus Cyrcelibes. II. Murád egyik fia volt, akit II. Mohamed állítólag megfojtatott. Más források szerint elmenekült, keresztény-nyé lett, III. Frigyes udvarában élt és halt meg. (Vö. CSATÓ ISTVÁN: Imperatores Ottomanici... I. Tynaviae 1747. 29–30.) – Héus – a. m. hiúz.
- 265 Selimus – I. Szelim (1512–20); elsőként ő viselte a kalifa címet.
- 283 Rhodus szigetét 1522-ben foglalták el a törökök.
- 286 Nándorfehérvárt 1521 nyarán foglalták el a törökök; a' kiszamos – olv. aki számos.
- 332 A sor a *fejedelmeket* miatt egy szótaggal hosszabb; *fejedelmeket* esetén jó. Mindenhol javítottuk a helyes szótagszám miatt.
- 390 Czeigházból – a fegyverraktárból.
- 394 kiköt – akiket.
- 399 vesd meg bár magaddal – bár gondold meg magadban.
- 404 Hol – értelemszerűleg *hog*y kellene.
- 406 László – II. Ulászló magyar királyként 1490–1516 közt uralkodott. – Anna de Candalo – Candale-i Anna.
- 410 Ferdinánd Herczegnek – Habsburg Ferdinándnak, aki I. Ferdinándként az első magyar Habsburg-király lett. (1526–1564). – Károly: V. Károly (1500–1558), spanyol király, német-római császár.
- 414 A rendek beleegyezésével 1508-ban királlyá koronáztatta a négy esztendőes gyermeket.
- 424 Lajos királlyal Habsburg Máriát már 1515-ben eljegyezték; a házasságkötésre 1522-ben került sor.
- 445 Ganymédes – Trosz (trójai) király fia, minden halandók közt a legszebb, akit az istenek elragadtak az égbe, és ott örök ifjúsággal ajándékozták meg.
- 446 Eloquentiája – ékesszólása.
- 447 Ionatas – Saul fia, Dávid király barátja, aki ennek életét megmentette, s véle össze akarta békíteni apját.
- 448 Laomedon – trójai király, akitől a fellegvár megerősítése származott. Fia Tithónosz, akit Éósz (Aurora) elragadott, örökéletet könyörögte ki neki Zeusztól.
- 457 Böchüs – megbecsült; Brodaricsnál a versszak mondanivalója így hangzik: „a nemesség előtt oly kedves és szeretett volt, hogy már gyermekkorától mindenki úgy tekintette, mint a királyság várományosát, ha az jogos örökös nélkül üresednék meg”. (Humanista történetírók. Vál. és jegyzetekkel ellátta KULCSÁR PÉTER. Bp. 1977. 291.)
- 463 Bottyáni – Batthyány Ferenc.
- 472 Peréni – Perényi Péter. Ő és Szapolyai János volt a koronaőr.
- 475 Sirmiában – Szerémségben.
- 478 Tomory Pált 1521-ben pápai rendelet kényszerítette, hogy elfogadja a kalocsai érsekséget; rábízta az ország főkapitányi tisztét is – közösen Szapolyai Györggyel.
- 489 barátságát – értelmileg *bátorságát* kívánkoznék ide; így javítja az 1852-es és az 1891-es kiadás is.
- 490–498 Frangepán Kristóf (†1527) korábban Ferdinánd osztrák főherceg szolgálatában állott, aztán hazajött. De „mivel nem csekély sérelmet szenvedett” (vö. Humanista történetírók – 293., valamint az 1088. lapokkal.) ismét visszament Ferdinándhoz.
- 502 A horvátországi hajdani Körös megyében született.
- 517 Bornemisza János 1506-tól 1526-ig budai várnagy, pozsonyi ispán. Ahogyan az 522. sorban olvashatjuk, a királyfi nevelője volt, de nem „tisztelte mindenki”, mint az 522. sorban áll; Bakócz Tamás, Szapolyai János pl. gyűlölte.
- 541–546 Szalkai Lászlót 1626 elején megfosztották kancellári tisztségétől, melyet 1518 óta viselt, ezért adta vissza a „király pecsétét”.
- 549 Vice volt méltóságból – Brodarics volt Szalkai helyettese; alkancellár.
- 561 tettetes – kiváló, nagy.
- 591 Nándorfehérvárról lásd a 286. sor jegyzetét.
- 594 Szalam-kemény – Zalánkemény a Szerémségben.
- 597 tartalékia – a. m. feltartóztatója, akadály.

- 599 Tractust – vidéket, tartományt.
 604 aditussa – bemenetele, átjárása.
 613 Kochiára – olv. kocsijára.
 623 had inai – ?
 627 Tisiphone – az egyik fúria.
 642 Szent György napián – március 24-én.
 646 Boldogh Aszszony napra – Brodaricsnál: „a Szűzanya Erzsébetnél tett látogatásának szentelt napra, mely július hó második napjára szokott esni” olvasható. (Uo. 294.) Ez Sarlós Boldogasszony napja.
 667–679 I. Zsigmond lengyel király 1625. november 15-én három évre szóló békét kötött a portával.
 670 Geriedezet de félt – erősen vágyott a segítségre, de félt. (Néhány ezer katonát végül mégis küldött.)
 679 A pápa ekkor VII. Kelemen volt (1523–1534).
 683 Frángépán – Frangepán Kristóf; vö. a 490–498. sorok jegyzetével.
 684 Salmis Miklos – Nikolaus von Salm (1459–1530), aki 1625-ben a paviai csatában foglyul ejtette I. Ferenc francia királyt.
 686 Lysánder – híres spártai hadvezér.
 689 Demetrius – híres macedóniai hadvezér a Nagy Sándor halála utáni időkben.
 709–711 Vö. a 684. sor jegyzetével. I. Ferenc még fogságban volt, mikor Lajos követsége felkereste; hamarosan azonban egyezséget kötött V. Károllyal, visszanyerte szabadságát.
 716 Pycziktonéban – Pizzighettone olasz városkában.
 719 énsége – insége, azaz szüksége.
 724 Spirában – Speyerben birodalmi gyűlés volt.
 729 proponálták – előadták.
 730 A pápa követe Antonio de Burgio volt.
 734 Mácedoni (Macedóniai) László 1526-ban Brodarics javára lemondott a szerémségi püspökségről, és pécsi prépost lett. Nem püspök, mint Listius írja.
 739 megh rava – megrová, a. m. adót vetett ki rájuk.
 767 dühös – olv. dühös.
 796 tractusában – vidékén.
 813 paissa – három szótagúnak olvasandó.
 819 Kit ... kit – az első a Balatonra, a második a Fertőre vonatkozik.
 820 Toth ország – Szlavónia és Horvátország.
 824 Bithyhom – Bihács.
 828 A sorhoz értendő: Magyarország uralma alatt.
 848 Luglyo – Lublo várát és uradalmát a tizenhárom szepesi várossal együtt 1412-ben 37 000 garasért adta zálogba Zsigmond király.
 859 Sévérinum – Szörény, Szörényvár (ma Turnu-Severin).
 868 Hesperus – az esti csillag. Itt bizonyára nem ebben az értelemben használja Listius. Talán 'nyugati'-t jelent, azokat a mesés tájakat, ahol az ókori néphit a világ végét kereste. (Hesperidák kertje!) Atlasz és Heszperisz gyermekei, a Heszperidák gondozták egy bűbájos kertben az aranyalmákat.
 869 Alcyonusnak – a megadott jegyzet alapján Alcionusról, a fajákok királyáról van szó, aki Scheria (Korfu) szigetén Odüsszeuszot fényes palotájában vendégül látta. – Laomedonról vö. a 448. sor jegyzetét.
 872 Aristhéust – Arisztaiosz, a görög őslakosság istene terjesztette el a méhtenyésztést az emberek között.
 873 Paphost – vö. a 181. sor jegyzetével.
 884 Juliustul – Julius = Gyula – Gyula vezértől.
 886 Situssi – állapot, állásai.
 904 eröt – logikusabb lenne: *erős*.
 910 molmait – a. m. malmait.
 918 rá szivárkozott – ráaradt.
 930 Pactolus – kis folyócska Lídiában, mely aranyat tartalmazott.
 936 Hermus – folyó Kisásziában; Tagus – Tajo folyó, az Atlanti-óceánba ömlik.

- 937 Tungokkal – hordókkal.
 940 Cirenē – görög gyarmat Észak-Afrikában.
 962 Batthán álol – Bátán alól.
 967 Soklos – a mai Siklóst hívták így ekkor.
 968 Valpott – Valpót (a Dráván túl!)
 972 párton túl – a. m. parton túl, ti. Eszék a Dráva jobb partján fekszik.
 982 Erdőd csak Listius szerint van a Dráva szigetében, valójában a Duna egyik jobb oldali kanyarában feküdt Eszék alatt.
 986 Zattha – Szata vagy Szotin.
 1013 Kamanacz – Kamenic.
 1022 Fejér-Vár – Nándorfehérvár.
 1032 Nándorfehérvár alól nem Amurátes (II. Murád) futott el, hanem II. Mohamed 1456-ban. (Brodarics is Amuratesról beszélt azonban.)
 1040 esetünk – elestünk, bukásunk.
 1052 rész – olv. réz.
 1082 étte – evése, étele.
 1091 tettető – szép.
 1110 mordélt – gyilkos fegyvert.
 1120 Charibdisse – Charibdys – veszedelmes örvény; átvitt értelemben: veszély.
 1127 tartalékian – vö. az 597. sor jegyzetével!
 1132 Báthori István volt a nádor, aki a 1135. sor szerint bátyja, György várában, Babocsán feküdt.
 1156 Batthyány Orbán erdélyi főúr (†1547) ebben az időben még nem játszott jelentős szerepet.
 1162 Havasalt – Havasalföldet.
 1171 mint Oraculumra – mint valami jóshelyre, csalhatatlan bölcsre.
 1183 meg-posdúla – megindula, megrendült.
 1188 Szent Jakab hóian – júliusban.
 1201 hatot – előrehatolt.
 1207 Residentiáiából – hattagúnak számít.
 1208 egyelesen – együttesen.
 1211 Sárkány – háromtagú olvasat esetén jó a szótagszám.
 1218 következőt vélték – bekövetkezendőnek vélték.
 1225 puzdrás – tegzes.
 1241 Colonia – római település.
 1252 Vingrádi Horváth Gáspár a király főétekfogója volt.
 1258 Botthiáni – lásd fentebb az 1156. sornál!
 1273 annyira hozta – arra kényszerítette.
 1282 Györgyöt – Basy Györgyöt.
 1285 succussa – lényege.
 1290 kellyen – olv. keljen, azaz jön.
 1300 Az erdélyi püspök Gosztunyi János volt (†1527); elindult Mohács felé, de későn érkezett.
 1304 Basi tanáchából – Basy György kérte a királyt, kemény hangon írjon Szapolyainak, hogy a levelet másoknak megmutatva, azokat könnyebben rávehesse a hadba indulásra.
 1309 Statilius János és nem György művelt humanista, később erdélyi püspök, János király hive (†1542).
 1338 Fejer-Várnál – Székesfehérvárnál.
 1345 Frangepán Kristófról lásd a 490–98. sorok jegyzetét. Augusztus 1-én még Speyerben tartózkodott.
 1347 hivalkodo – ráérő, haszontalan.
 1351 Macedóniai Lászlóról lásd a 734. sor jegyzetét!
 1357 Nádasdit – Nádasdy Tamást, aki 1520-tól a királyi kancellárián szolgált, a mohácsi csata után Ferdinánd pártjára állt (†1562).
 1360 Spirai Gyűléshez – a német fejedelmek speyeri gyűléséhez.
 1399 követ vete – versenyre kelt.

- 1406 ghymiákkal – teherhajókkal.
1410 Pakosra – Paksra; Paks régi neve Pákos volt.
1411 Ur-Szín-változása – augusztus 6-a.
1422 hozzá vala – hozta.
1425 ide tartozot – ide tartott.
1429 Hannibál Cyprus-is – ciprusi Karthágói Hannibál.
1438 Goninszki Lénárd – Gnoynsky Lénárt, a lengyel segélyhad vezére.
1447 hata – érkezett.
1450 A váradi püspök neve helyesen Perényi *Ferenc*.
1469 A sor nehezen értelmezhető. Talán: az igazság elejét veszi, ha hamisság esik.
1493 Privilegiomokat – olv. privilégiumokat.
1507 ti-js – olv. tis.
1523 Boldogh Aszszony napia – augusztus 15-e.
1528 innél-is – a korban használatos; ma innét is. Bathára – Bátára.
1539 hiyia – hija, hívja.
1559 közt – a rím *kezt* alakot kívánna.
1572 hólt – a. m. hált; a rím miatt lett belőle *hólt*.
1575 nemzetesek – jeles nemzetségből valók.
1588 Perényi György-is – Brodaricsnál: „György grófort és Perényi Pétert”. Ebből lett Listiusnál Perényi György. Perényi *Péter* 1502-ben született, 1519-ben lett temesvári főkapitány, temesi ispán, koronaőr.
1593 téssen birot magadat – nem világos!
1618 Salmis Miklósról lásd a 684. sor jegyzetét!
1623 réchéken – olv. récéken.
1641 törökökkel – fatörzsekkel.
1657 Crasso – Krassó tava.
1669 baynak – a. m. bajnok.
1712 méréz – olv. merész.
1741 A sort vö. a 283. jegyzetével.
1744 Nándorfehérvárat 1521-ben foglalták el a törökök, előbb, mint Rodus szigetét. Brodaricsnál is így van, Listius forgatta fel az időrendet.
1771 Uy-faluban – Macedónújfaluban; helység, mely elpusztult.
1784 Lachesis és Clothó – a három párka közül ők fonták az élet fonalát.
1792 Podmaneczki – Podmaniczky Mihály: Istvánnak, a nyitrai püspöknek a testvére. Lajos királlyal együtt veszett a Csele patakba.
1813 Szápolyaitól is, Frangepántól is frissiben érkeztek követek a királyhoz.
1843 Vö. az 1309. sorral.
1862 gondoly – olv. gondol.
1893 Porta – portyázás, csatázás.
1898 Vagy vakot vagy hatot – Listius sokszor alkalmazza a kockajátéknak közkeletű szólásait; vakot vet a kocka, ha a dobó egyet dob. Ennek ellenkezője a hatot dobás.
1912 A sor értelme: azon óra tájban, hogy Podmaniczky jelentett a királynak. Az 1915. sorban Listius Brodaricsal ellentétben azt mondja, hogy a kancellárt a király Podmaniczkyval együtt küldte a táborba az urakhoz.
1930 Érsek – Tomory Pál.
2016 restelkedők – restek.
2017 Morvaják – morvaiak.
2036 tartalékia – vö. az 597. sor jegyzetével!
2054 a’ Bán Bottyánival – Batthyány Ferenc horvát bánnal.
2058 Vö. az 1357–1362. sorokkal.
2095 A sor értelme: a király azért tett neki kérdéseket, hogy megfordítsa elméjét.
2103 Amasia – város a Fekete-tenger partján; nyilván az egész környéket jelzi.
2149–2151 A sorokban a törökről van szó.
2155 velenczét – zászlót.
2170 enség – nyomorúság.
2178 megh-füstölögh – olv. még füstölög.

- 2188 Phrygesek – a kisázsiai Phrigia lakói, a frigeek; Aeneasnak gyakori jelzője volt.
- 2213 *Prényi* írásmód, illetőleg olvasat esetén jó a szótagszám.
- 2216 Szalaházi Thamás – Zalaházi Tamás királyi titkár, 1526-tól veszprémi püspök (†1537).
- 2225 húságon – olv. hívságon.
- 2229 Vates – jós.
- 2245 A kancellár már járt követként a pápánál, nuncius volt.
- 2250 Canonizáltatni – szentté avatgatni.
- 2264 nyvithassanak – olv. nyújthassanak.
- 2273 Ichacum – ichneumon: ragadozó emlős, melyről azt hitték, bemászik az alvó krokodilus szájába, garatját szétroncsolja, és így megöli.
- 2274 öregh marhának – nagy jószágnak.
- 2303 Deliman – A *Zrinyiasz* hatására kerülhetett Listius művébe.
- 2304 fogh = fogd. (Ti. a második fog.)
- 2306 Sangyár Beglér – az I. rész seregszámleírásában, a 397. sorban így: Sangyal Beglér.
- 2310 Saloniczi – olv. szaloniki.
- 2312 Phrygia – Kisázsia tartománya.
- 2342 megh-nittyá – olv. megnyitja.
- 2344 kő éssöt – jégesöt.
- 2362 Czaigh-borteri – cajtörtői, tűzmesterei.
- 2458 Tahy – Tahy János Szlavóniából, valamint Bánffy János a horvát bánnal együtt érkeztek a táborba.
- 2473 A zágrábi püspök Erdődi Simon volt.
- 2479 Fegyver derék = fegyverderék a. m. mellvert, páncél.
- 2485 kecze – kecske = köpeny.
- 2503 Ase István – Aczél István pozsonyi várnagy.
- 2511 Jratos paissal – díszes pajzsral; paissal három szótagúnak olvasandó.
- 2515 Móré Fülöp, 1524 óta pécsi püspök, a csatában elesett.
- 2521 ginciasok =? a *gimea*, *ginea*, *gimes* = teherhajó származékszava lehet; talán *gineások* (= szállítóhajósok) rontott alakja.
- 2541 Dandár seregh – derékhad; de egyben tartalékot is jelentett. Ebben az értelemben áll pl. alább a 2551. sorban.
- 2575 A sor értelme: kétséges nyereség esetében.
- 2579 Ráskai (nem Rátkai!) Gáspár temesi ispán, tárnokmester, főkamrás; Török Bálint Nándorféhevár eleste előtt nándorféhevári bán.
- 2580 Kálnay István szörényi bán volt.
- 2620 magoktól – Magógtól.
- 2627 succusa – lényege, veleje.
- 2629 László – I. Ulászló (1442–1444).
- 2632 Wladislaus – olv. Uladiszlau; Agésilaus – spártai király, sikerrel harcolt a perzsák ellen.
- 2645 kert – kerítés, szekérsánc.
- 2651 tartaléki – feltartói, akadéki.
- 2657 A szekérsáncot helyeslő három kapitány horvát, illetőleg szerb származású vitéz volt. Közülük Bakith Pál a leghíresebb, aki 1622-ben állt Tomory szolgálatába. A mohácsi csata után győri kapitány lett (†1537).
- 2684 Keresztelő János feje vételének ünnepe augusztus 29-e.
- 2709 pallérozot – fényes.
- 2711 czillagos páncélban – csillogó páncélban.
- 2714 Parducz kallapagos – párducszörméből készült süveget viselő.
- 2724 Poegasus – Pegazus.
- 2725 Résus Király – a trákok királya.
- 2753 kopia – három szótagúnak olvasva jó a szótagszám.
- 2784 Trepka András királyi udvarmester volt; Slik – Slik István cseh vitéz.
- 2795 Abner – Saul hadvezére. (Vö. II. Sám. (Kir.) 2. fejezettel); Ámasza a pártütő Ábsáalom hadvezére volt, Dávid azzal nyerte meg, hogy neki ígérte a fővezérséget.
- 2799 Aristaeusról l. a 872. sor jegyzetét.
- 2802 Latóna – vö. a 182. sor jegyzetével.

- 2803 jószágh – jószág.
 2804 Dioné – Venus anyja.
 2820 czafranggal – cafranggal: nyeregtakaróval, lelógó díszekkel.
 2830 Curtius – bizonyára Curtius Rufusra utal, aki önfeláldozásával az istenek haragját kiengesztelte, teljes fegyverzetben a mélységbe vetve magát.
 2848 Chesztricz – Czetricz Ulrich, a király apródja.
 2849 lovagnak – lovagolnak.
 2851–2852 A sorok értelme: Az urak után azok mentek, akiket azok megbízható testőrüknek választottak.
 2857 kéréses –?
 2860 martalékban – az előhadban, zsákmányban.
 2867 Mint harmadik személy – az országbíró a király után a harmadik világi méltóság volt.
 2891 sirjától – zsirjától.
 2919 hiuságos – olv. hívságos.
 2928 miért tehát hiuságát – olv. mért tehát hívságát.
 2975 Léthes vizét – Lethe: folyó az alvilágban; Lachesisről lásd az 1784. sor jegyzetében.
 2999 halmoczbán – halmokban, együtt.
 3002 standár – nagy zászló.
 3006 A sorban Listius a Nap négy lovának a nevét sorolja fel.
 3017 vijával – olv. ujjával.
 3078 Hesperusban – nyugati irányban.
 3216 Agarustól fáyzot – Ágár rabszolganője volt Ábrahámnak, Izmaelt szülte neki. Mikor később Sára Izsákot világra hozta, elkergették őket; az Úr kijelentette, nem Izmaeltól származik az ő választott népe, a jövőendő Messiás. Izmaeltól származtak az észak-arábiai nomád arab törzsek. A törököket is ezzel az elfajzott, „hamisan” származott pogány néppel azonosították.
 3221 Iudásnak – Makkabeus Judásra történik utalás; a jegyzetben idézett bibliai passzus felvilágosítást nyújt.
 3232 elől el-küldötte – már előbb elküldte (ti. a következő sorban említett Imaigert és Tollachert) Mekkába „áldozatot tenni”
 3236 Muffti – a. m. törvénytárgyaló.
 3238 Kadilecher – Kadi el Asker = legfőbb bíró, főpap.
 3239 Zagatár – dzsagatáji: belsőázsiai török nép. Itt személynév.
 3240 Derviser – török szerzetespap.
 3242 Bessia = beslia; a török császár vagy főrangú tisztviselő testőre. Jelenti azonban általában a lovasságot is (vö. 3288. sorral).
 3247 meggyen – mit tegyen.
 3249 Az új fővezérnek a nevét is megmondja a 3293. sorban: Rézmán.
 3254 jót volna – jött volna.
 3337 kétséges – kétes, gyanús.
 3340 hitesse = becsapja.
 3448 Neveiket lásd a 2579. sorban!
 3472 legeltek – szerte voltak.
 3480 Curtiusról lásd a 2830. sor jegyzetét!
 3484 Brodarics is céloz erre a magyarelles hangra. Johannes Cuspinianusról (1473–1529) van szó. (Vö. Humanista történetírók. Válogatta és gondozta, jegyzetelte: KULCSÁR PÉTER. Bp. 1977. 1087.)
 3502 vágta – logikusabb lenne a *várta*.
 3542 Titus Flavius Vespasianus 70-ben foglalta el Jeruzsálemet.
 3565 Tagokkal – testekkel, holttestekkel.
 3566 sengéjének – fiataljainak, ifjúságának.
 3568–3633 E sorokban Listius részletesen szól a rómaiak katonai kitüntetéseinek, a koszorúknak vagy koronáknak fajtáiról, sorjában a corona triumphalisról (3574–79. sor), obsidionalisról (3580–88. sor), muralisról, castrensiről vagy vallarisról (3589–606. sorok), navalisról (3607–21. sor), civicaról (3622–3630. sor). A hetedikként (3631–3. sor) a laurusból készült ugyanaz, mint a corona triumphalis. A számszerű felsorolásban téved Listius, ugyanúgy, mint a jegyzetutalásban, ahol így hivatkozik forrására: Virg: de Lat. Reg.

- 3569 származat – származott.
 3580 szállót Várnak – ostromlott, megszállott várnak.
 3640 Hét Mennyei chorus – az angyalok hét karát a következő sorokban Listius felsorolja [(seráfok, kerubok, fejedelemségek, trónusok, erősségek (Virtutes), hatalmasságok (Potestatesek), uraságok (Dominaciones)).
 3652 Istáp – jogar.
 3655 Vriel – Uriel, az Úr anyala.
 3667 Iéricho – Jerikó rózsaligetét említi Jézus, Sirák fia könyvében (24, 18.).
 3682 epeségét – lelki keserűségét, bánatát.
 3689 Hiuságát – olv. hívságát; jelentése azonban: hiúságát, hivalkodását.
 3698 Engaddi – Judea törzsének földjén, a Holt-tenger nyugati partvidékén feküdt; Libanus – Libanon, a Biblia korában gazdag, erdős vidék volt.
 3709 esetekkel – halálukkal.
 3754 egyik, s másik üzet – egyik félnek is, a másiknak is üzése, kergetése.
 3769 Chiliche – Csele.
 3775 Trepka – Trepka András. Lásd a 2784. és 3892. sorokat – Azel – Aczél István (vö. a 2503. sor jegyzetével).
 3802–3807 Herczegh Miklósról ír Brodarics. (Lásd Hummanista történetírók 325.)
 3808 Fekete Mihályról és Majtényi Bertalanról lásd uo. (A többi személyről is ír Brodarics uo.)
 3818 Paxi Balásnak – Paksy Balásznak.
 3820 Gaczolyi Ferencz – *Csaholyi* Ferenc csanádi püspök.
 3827 Drakffy Iános – Drághffy János.
 3833 Korládky Péter – *Korlátköy* Péter ajtónálló.
 3839 Palochai Antallal – *Pálócy* Antallal.
 3845 Ferencz Balássy – Balassa Ferenc; Miklos Tárczay – Tharczay Miklós.
 3846 Paxi Iánossal – Paksy Jánossal.
 3847 Podmaniczki – vö. az 1792. sor jegyzetével.
 3848 Orlovicz – *Orlovcsics* Gergely Zenggi (Segnia) kapitány volt.
 3849 Tornali Iános – Tornallyai János.
 3897 Hardék Iánosra – gróf Hardegh Jánosra.
 3942 megh-emplittyük mindétigh – mindig emlegetjük majd.
 3970 Brándenburi Marchio – Brandenburgi György örgróf választófejedelem.
 3973 Adám nevü-Hauszer-is – A szótagszám hibás, talán a *nevü* szót kellene elhagyni.
 Csehország kancellárját Adam de Nova Domonak hívták.
 3997 A veszprémi püspök Zalaházi Tamás volt.
 4003 Orbánz András – *Orbonász* András.
 4010 fraucymerit – négy szótag; FrauZimmer – szolgáló.
 4012 czipelös – cipellős. Az MTESz I, 444. szerint ebből az alakból vonták el a cipellő szavunkat.
 4014 megh-czallya magát – téved.
 4016 Amán – Ámán: Ahasvérus hadvezére, Márdokeus ellensége. Vö. Eszter könyvének 3–7. fejezeteivel.
 4034 Listius félreértette Brodaricsot; Nagy Máté, a káptalan gyalogságának hajdani kapitánya, aki odamenekült, megvédte Esztergom várát.
 4046 Ellenkezőleg, az erősített helyekkel a török nem törődött.
 4089 megh-adázot – ádáz.
 4193 singh – 1 sing kb. 62 cm.
 4209 Libéthrisnek – vö. a 164. sor jegyzetével.
 4211 Dáphnis – egy mondai költő neve, a pásztorköltészet megalapítója. Az utalás azonban inkább illik Daphnéra, a babérfává változott nimfára.
 4239 Szerem föld Várait – a Szerémség várait.

Nyomatott kiadása: **Magyar Márs.** Bécs 1653. II. r. 1–49.

- Kézirata: A British Museum 1321. g. 7. jelzetű kézirata, melyet a XVII–XVIII. század fordulóján egybekötöttek Elias Widemann *Comitum Gloriam Centum quae Sangvine Herovm Iconibus* c. 1646–49-ben két részben megjelent rézmetszet-kiadványával. A katalógusban *Reges Hungariae* címen szerepel. Ez lehet a magyarázata, hogy GARAS KLÁRA (Magyarországi festészeti a XVII. században. Bp. 1953. 59) Widemannnak ilyen címmel Bécsben 1652-ben napvilágot látott művéről beszél, és szerinte „E kiadvány magyar verseit a katona-költő Liszty János [!] báró írta »Reges Hungariae etc.« címen.” (98. sz. jegyzete.) Widemannnak ilyen kiadványa nincs. Liszty János nem írt magyar verseket. Listius László írt magyarul királyverseket, de semmi kapcsolata nem volt Widemannnal. Versei csak 1653-ban jelentek meg nyomtatásban. A kézirat nem a szerző írása. Másolhatták a nyomtatványról. Lehetséges azonban, hogy kéziratból írták le. Szövegektérés alig van a nyomtatvány és a kézirat között. A kiadvány sajtóhibái azonban a kéziratban nincsenek meg. Úgy látszik, azokat a másoló kijavította. Az Attiláról szóló 1–24. sorok megvannak Jankovich Miklós *Külömbféle magyar verseknek gyűjteményé*-ben (OSzK Fol. Hung. 135.) a 22a lapon.

Bár Listius a királyversek megírásához történeti forrásokat használt fel (lásd a bevezetést!), az általa megrajzolt portrék hamisak. Az esetek legnagyobb részében egész terjedelmükben, máskor részleteikben. Maga az a tény, hogy mindegyik személyről 6–6 versszakba szedte mondanivalóját, történeti jelentőségükre, uralkodásuk időtartamára egyáltalán nem fordítva figyelmet, eleve erős torzításokra kényszerítette. A Habsburg királyokról írt utolsó öt vers, ahol önállóan dolgozott, merő hízegés, a Habsburg uralkodóknak a történeti tényektől független dicsőítése.

Jegyzeteink kritikát, kiigazításokat nem tartalmaznak, csupán a szöveg megértését segítik.

1 A magyar mondák Bendegúznak nevezik Keve, Buda, Attila apját.

2 Nemroknak – Nimródnek. Nemród Kus fia (I. Móz. 10, 8.), neves vadász a Biblia szerint is. A hunok és magyarok mondái őse.

3 Engadiban – Engaddi a Biblia szerint a Holt-tenger partvonalának kb. a közepén feküdt.

[I. Sám. (Kir.) 24, 1–2.] Itt azonban nem bibliai hagyománykör miatt szerepel.

5 Gotthus-s-Danusokat – a gótokat és a dákokat. (A Danus nem dánt jelent!)

9 hul –? Talán: *hull Buda mérgében?* A Jankovich-másolatban: Ötsött a' Budát mérgében

10 Sicámbriát – Sicambria volt Aquincum középkori eredetű neve.

13 Aquilegiát – Aquileiát.

14 Argentínát – a mai Strasbourgot (Argentoratum).

15 Kataloni mezőn – Catalaunum mezején (Châlons sur Marne).

21 Illiricumát – Illyricum (ti. regnum) magában foglalta Dalmáciát, Boszniát, Albániát.

25 Ezek – a címben szereplő Csaba és Aladár.

33 Zsvatopolugtól – Szvatopluktól.

40 Tanais – a mai Don.

49 Toxys – Taksony; 947-ben kalandozott Itáliában.

62 A sor arra utalhat, hogy az Otrantóig kalandozó magyarokat II. Berengár 10 véka pénz lefizetésével visszatérésre bírta; tung – hordó, kád, csöbör.

75 A sor a Krisztus követőit üldöző Saul megtérésére utal.

103 Kupan – Kupa, Koppány.

118 Fejér-Várt – Székesfehérvárt.

119 A sor Pannonhalmára utal.

125 Cheysla – Kesla, Gizella, István király felesége.

133 Hendrik Chászár – III. Henrik német-római császár.

135 Abára – Aba Sámuel 1041–1044 közt uralkodott.

147–148 a' Pogányságtól Vonyatot elméjek – a pogányság felé húztak.

150 Szent Gyerárdot – Szent Gellértet.

174 A sor arra vonatkozik, hogy Péter 1045-ben Magyarországot felajánlotta III. Henriknek.

176 Pozsonyt nem vette be, csak ostromolta.

189–192 A sorok az 1051-i hadjáratra vonatkoznak; III. Henriknek a Vértesben bolygó serege ekkor kapott élelmet a magyaroktól.

213 Demesben – Dömösön.

- 216 Sixard – Szekszárd.
 218 Czehek erejével – IV. Henrik császár németjeivel.
 240 Baráti köntösben – a hagyomány szerint remeteként halt meg.
 262 almát – olv. álmát, álmot.
 289 Almus – Álmost szerette volna I. László király utódjául; Kálmánt papnak szánta, minthogy púpos, kancsal, sánta volt.
 306 vissza vont a – meghódította.
 307 rötta – írta, csatolta.
 325 Meny-ütö-kőnek – mennykőnek.
 335 Egren – Egerben.
 348 fadgyát – zsírlát.
 350 nyomossa – jelentőssé, fontossá; hosszú életűvé.
 353 Borichus Borics.
 354 sirját – zsírlát.
 357 keresztyénien – olv. keresztyéne, keresztyén módon.
 369 1146 tavaszán váratlanul foglalta el Borics német segítséggel; ez év szeptemberében azonban II. Géza seregei fényes győzelmet arattak Brucknál. (Vö. a 371. sorral: betakarították Ausztria zsírlát.)
 397–98 A görög császár, Manuel Komnensz, 1120–1180 közt élt.
 401 Össi fiaitól – őseinek fiától, IV. Istvántól.
 407 északra-is valék – rosszra fordult.
 441 Gygist követte – Gyges lídai király volt, de harcias fejedelem. Így nem illik bele a gondolatsorba. Listius azonban Imréről is irreális rajtot adott, hogy nem háborúskodott stb. Éppenúgy nem állja meg ez a helyét vele kapcsolatosan, mint pl. előzőleg III. Béla személyével összefüggésben sem.
 461 31 éves korában halt meg.
 464 singh – 1 sing kb. 62 cm.
 471 meg-dullya – meggyőzi, felülmúlja.
 501–504 A sorok az Aranybullára utalnak.
 516 kestén – olv. késtén, azaz késése miatt.
 517–520 IV. Béla Dalmáciában, Veglia szigetén a Frangepánok védelme alatt vészelté át a tatárjárást. A Babenbergi Frigyes elleni háborúban Frigyes egy Frangepán ölte meg a németújhelyi csatában.
 523 Hamburknál – Hainburgnál.
 529 A sor előtti címben Stephanus Qvartus helyett *Qvintus* a helyes. IV. István már 1165. április 11-én meghalt. V. István 1270–1272 közt uralkodott. (Zsámboknál is IV. István!)
 538 Mysiával – Moesiával: a Duna és a Balkán-hegység közt.
 542 Anjou Károly nápolyi királynak volt a felesége.
 543 Marcellus Kárólt – Martell Károlyt.
 566 leányát – két tagnak olvasandó.
 582 Habsburg Albertet kényszerítette békére, Magyarországról való lemondásra az 1291. augusztus 28-án kötött békében.
 588 A szóban forgó „Rhytmust” nem értjük, mi légyen.
 589 Pápa tett Királyt – Martell Károlyt.
 601 Károly Róbert 1288-ban született, 1300-ban jött Magyarországra.
 605 Venceslaust – II. Vencel cseh király fiát a magyar főurak egy része 1301. augusztus 27-én Székesfehérváron királlyá koronázta.
 629 Vencel apja halála után 1305. október 9-én lemondott a magyar királyságról Ottó bajor herceg javára, akinek a koronát is átadta.
 645 László vajda ejtette foglyul 1307 májusában, fogságából csak több mint egy esztendő múlva engedte szabadon.
 649 I. Károlyt a László erdélyi vajdától visszaszerzett koronával 1310. augusztus 27-én koronázták meg Székesfehérvárott.
 650 Károly Mártes – Martell Károly.
 657 Groff Trénczhéni Mathét – Csák Mátét.
 665 Lodomerusokat – Lodoméria lakóit (Lodoméria a Bug folyó mentén feküdt).

- 666 Bussiát – sajtóhiba *Russiát* helyett, Kis-Oroszországot; Cummánusokat – a kunokat.
 674 Páphos – Venusnak szentelt város Ciprus szigetén.
 676 Titus Flavius Vespasianus császár 70–79 közt uralkodott.
 702 Marchionak – örgrófnak (Zsigmond Brandenburg örgrófja volt).
 719 A sor arra utal, hogy Máriát anyjával együtt a horvátok fogságba vetették. De míg anyját megölték, őt utóbb szabadon engedték.
 741 Forgacz – Forgách Balázs csákánnyal mért rá csapást hátulról.
 744 Gyemes-Vár – Ghymes, Nyitra megyében.
 750 Partosit – akik pártot ütöttek ellene, pártütőit.
 761–764 A nikápolyi csatában (1396. szeptember 28.) nem Murád szultán verte meg a keresztények seregét, hanem I. Bajazid (1389–1403).
 782 niomós – lásd a 350. sor magyarázatát; Albert 2 évig uralkodott.
 791 42 éves korában halt meg.
 807 Vladislaust – olv. Uladislaust.
 812 A gyermek Lajost Székesfehérvárott koronázták meg.
 815 Friderik-hez – III. Frigyeshez.
 828 A Szent István sírjáról levett koronával koronázták meg.
 837–840 A szegedi békét a pápa biztatására megszögő királyt az 1444-i várnai csatában II. Murád katonái a harcban megölték.
 847 Bizáncot 1453. május 29-én foglalta el a török.
 849 Nándorfehérvár sikertelen ostroma 1456-ban volt.
 853 Esz-veszés – olv. észveszés, észvesztés. Összeveszés?
 854 Celiái Groffot – Cillei Ulrik ekkor kormányzó volt, de nem Hunyadi László, hanem a barátai szűrték le Nándorfehérvárban.
 884 Vyhel – Bécsújhely.
 893 Maximilianus – I. Miksa császár.
 894 Prukot – Bruckot.
 897 Szekes-Feier-Várát – olv. Székesfehérvárat.
 901–904 Az 1514-es parasztháborúra vonatkoznak a sorok.
 916 Vetulus-sal – öregemberrel; I. Miksára vonatkozhatik, aki 1519-ben, 61-ik életében halt meg.
 938 II. Lajos még nem volt két éves, mikor magyar királlyá koronázták.
 960 A sorban Listius a *Magyar Márs*-ra utal.
 991 Szulimán Bécsset 1529-ben vette ostrom alá.
 1001 Ferdinándot az 1527. szeptember 28-i székesfehérvári országgyűlésen választották meg királlyá, ekkor koronázták meg.
 1007 Empyreum Eget – a felső eget.
 1018 Harom Koronát – a német-római császári, a magyar és a cseh koronát.
 1019 Ausztria hercegeként V. Albert, magyar királyként I. Albert, császárként II. Albert.
 1020 hiúságon – olv. hívságon.
 1029–1032 Listius László dédapja, János 1576-ban Miksától adományban Köpcsény várát kapta.
 1033 Német-római császárként volt II. Rudolf.
 1034 forgotta – a. m. forgása.
 1047 Antonius másik – második Antonius (Marcus Antonius, a triumvir).
 1056 betegh-agiában – olv. betegágyában.
 1061 A' szép diadalmat – a királyi koronát.
 1073–1076 A sorok állítása nem felel meg a valóságnak.
 1084 Phaëtonnak – világoskodónak, Napnak.
 1093–1096 II. Ferdinánd kiméletlenül üldözte a protestánsokat, a harmincéves háború vezéralakja volt.
 1105–1106 Phosphorus a hajnal-, Hesperus az esthajnalcsillag.
 1109 szavárványod – szivárványod.
 1122 Apollo-is – utána értendő: kevés.
 1125 A trójai Nesztört Apollón hosszú élettel ajándékozta meg.

1126 Pythiust – Delphoinak és környékének lakója; a Pythia (Apollón papnője Delphoiban) szóval lehet összefüggésben, s mint ilyen természetfeletti tulajdonságot jelez.

1127 Deiphobus – kiváló trójai hős, akin a görögök kegyetlen bosszút álltak. Nem túlságosan illik neve a hízelgő sorokba.

1135 Cinnamon – Cinnamum = fahéj.

1147 1647-ben koronázták magyar királlyá. (Még apja életében, 1654-ben meghalt!)

113.

Nyomtatott kiadása: **Magyar Márs.** Bécs 1653. II. r. 50–51.

Hunyadi Jánost 1446. június 5-én akkor választották kormányzóvá, hogy az V. László kiadatásáról III. Frigyes császárral folyó tárgyalások eredménytelenek maradtak. Tisztjéről az 1452–53-as országgyűlésen mondott le.

Szilágyi Mihályt öt évre választották meg az ország kormányzójává akkor, amikor Mátyást királlyá. A tényleges kormányzásból azonban Mátyás hónapok alatt kizárta, amiért ellenséges viszony volt közöttük. 1459-ben Mátyás Világos várába záratta, és csak kilenc hónapi fogság után engedte szabadon.

Mindkettőjükéről megemlékezik *Chronologia*-jában Baksay, de nem külön, hanem az V. Lászlóról, illetőleg a Mátyás királyról szóló fejezetben. Zsámboki nem írt róluk disztichonokat.

11 Amurátes – II. Murád szultán (1421–1451).

22 A sor értelme: az anyaföld magához vett.

28 Ottománnal – a. m. a törökkel.

45 A sor Szilágyinak török fogságára céloz. Mint erdélyi vajda és az ország déli részeinek kapitánya 1460. november 8-án túlnyomó török erővel csapott össze. Elfogták, Konstantinápolyba vitték. A következő esztendőben a szultán itt lefejeztette.

114.

Nyomtatott kiadása: **Magyar Márs.** Bécs 1653. II. r. 52–58.

A Lélről (97–120. sorok), Vérbulcsról (121–44. sorok) és az Ursról (145–68. sorok) szóló versek megvannak Jankovich Miklós másolatában, a *Külömb féle magyar verseknek gyűjteményében* a 23b–24b lapokon. Míg Listius a többi verséhez a bevezető ajánlásban magyarázatot fűz, a hét kapitányról írt előgiumokról nem tesz említést. Zsámboki nem írt róluk, Baksay a „hunok második bejövételé”-ről szóló rész bevezető soraiban említi őket. (Chák helyett Zabolch szerepel nála.)

A hét kapitányról írt versek még inkább zürzavarosak, mint Listius királyversei. Nem egyszer időben egymástól távolra eső eseménymozzanatok kerülnek ugyanabba a versbe. Néha pedig különböző személyek öltenek testet egy alakban. Az a körülmény, hogy Szabolccsal, Gyulával kapcsolatosan a magukat tőlük eredeztető nemzetségeket is említi, arra enged következtetni, hogy Anonymust is használta forrásként, bár a leszármazást Baksay *Chronologiájában* is megtaláljuk.

A tematikailag egységet képező versciklus sorait itt is folytatólagosan számoztuk.

10 Tana-is – a Don folyó.

16 jelenségét – igazolását, tényét (ti. „zsiros” termékenységének).

17 Kusid, görög források szerint Kurszán – Kund (Cundu) fia; Sicámbría – Aquincum középkori neve, kb. Óbuda.

18 Zvatapolugnak – Zvatopluk morva fejedelemnek; a 21. sor népét (vagy magát?) németnek mondja.

25 A sor előtti Chák (Csák) személyét a honfoglalás idejében élt Szabolcs leszármazójának tartották; a krónikák e hagyomány alapján a hét magyar vezér egyikének tekintették.

33 Chakniara – sajtóhiba *Csákvára* helyett.

37 Zabolchnak – Szabolcsnak a nevről nevezték a Szabolcs megye területével nagyjából egyező földet.

47 mind – a. m. mint.

57 A lányát Saroltának hívták.

- 67 A Gyulaffyak Gyulától eredeztetik magukat.
 69 Unokaöccsét, Gyula vajdát, aki 1002-ben fegyvert fogott István ellen.
 73 Nyirben – olv. Nyirben.
 85 Kusidról lásd a 17. sor jegyzetét; Kupánt – Kupát vagy Koppányt.
 103–106 A sorok értelmezéséhez lásd a Képes Krónika alábbi mondatát: „... Leel ... qui Messianus, scilicet Bohemicus, de partibus Golgote expulsit, ibique diutius castra metatus fuisse perhibitur”. (Marci Chronica De Gestis Hungarorum. Kiad. FRANCISCUS TOLDY. Pest 1860. XXIII.), illetőleg Horváth János magyar fordításában: „... ő (Lél) üzte el a messziarokat, azaz a cseheket Galgóc vidékéről, és állítólag hosszabb ideig itt táborozott.” (Turóczy János: A magyarok krónikája. Fordította Horváth János. Bp. 1978. Magyar Helikon 86.)
 117–120 A 955. évi augsburgi csatában esett – nem a római császár – I. Henrik bajor herceg fogságába. Ez felakasztatta. A Lehel-monda hőse és a „kapitány” azonban nem egy személy volt, illetőleg akiről Listius itt írt, az nem a Szkitiából érkezett honfoglaló, hanem a kalandozó magyarság vezére.
 121 Verbulchus – Vérbulcsú. Így hívják a kalandozó magyarság egy másik vezérének Bulcsúnak az ösét.
 126 Gradivus – hadisten.
 133 Palatinus körül = Palatinátus (Pfalz) körül, mely Bajorország értelemben áll?
 144 Az augsburgi vereség után Bulcsút is kivégezték.
 145 Vrs – Őrs.
 147 Moeotidis Tó-tul – az Azovi tótól.
 168 Pannusok – pannónusok.

115.

- Nyomtatott kiadása: **Magyar Márs.** Bécs 1653. II. r. 59–71.
 E vers szakaszaiból állította össze Esterházy Pál „Az esztendőnek négy részéről való ének”-ét. (132. sz.)
 12 Proserpina az alvilág istennője; emellett az élet és halál, a keletkezés és enyészet megszemélyesítője.
 14 Aquilo = északi szél, észak.
 15 Zephirus – nyugati szél, mely a rómaiak szerint enyhe időt hoz.
 19 Hesperus – esthajnali csillag; jelenti azokat a mesés nyugati tájakat, ahol az ókori néphit a világ végét kereste; a Hesperidák kertjét.
 20 Napaeak – a völgy nimfái.
 21 Platanus – platánfa.
 22 Libanus – Szíria főhegysége, a bibliai időkben gazdag volt erdőkben.
 23 Cinnamomum – fahéj; Nardus – illatos fű és olaj.
 26 Flora – a virágok istenasszonya.
 42 Heveteges – forró, meleg.
 43 Hámon forrásához – Haimón (Thesszalia) forrása.
 45 Kelechenyek – kerecsenek = ölyvek, solymok.
 48 sugárságán – hajlékonyságán, karcsúságán.
 50 Didonaea érdőben – az epirusi Dódóna jóshelyre utal. Az egyiptomi Thebae-ből (vö. a következő sor „Thebe méhéből” kifejezésével) iderepült galamb itt szólalt meg egy tölgyfára telepedve, hogy jóshelyet alapítsanak Zeusnak.
 57 Hamadriadesek – a fák nimfái.
 61 Oriadesek – a hegyek nimfái (Oreades).
 62 A najádok (Najades) vízi nimfák; Libitris – Libethrában (az Olümposz közelében) két forrás is volt, a nimfák és múzsák tartózkodási helye.
 63 Chloris – a virágok istennője.
 79 Páphos – Venusnak szentelt város Ciprus szigetén.
 86 Karoly madár-ral – karvaly madárral; füröket – fürjeket.
 95 Látona – Apollón és Artemisz anyja.
 101 Ceres – a szántás-vetés istennője; késéch – olv. készítés = készítés.

103 cybelevel – Kübelé (Cybele): általában természetistennő, a föld vagy termékenység istennője.

110 sirját – olv. zsírlát.

111 Gedeon szérűjéről lásd a Bir. 6, 11, 37–40. verseit.

117 Heliádesek – a Nap lányai.

119 az Egekre erdez – az egeket éri.

129 Triptolomus – király Eleusisban, a földművelés feltalálója.

132 Malosa borá-hoz – a. m. mazsolaborához.

134 Aristaeus terjesztette el a méhtenyésztést.

137 Alcionus – a fajakok királya, aki fényesen vendégül látta Odysseust és társait, valamint az argonautákat.

140 Laemaedon – Laomedón: trójai király.

145 Æolus – a szelek királya.

180 Dorceus folyási – sajtóhiba lehet *Dircaeus* helyett; boeotiai jelentésben áll. Boeotia gazdag volt vizekben, forrásokban.

181 Pamphagus – a szarvassá változtatott Aktaión egyik kutyája.

184 Oribasus – vadászkutya Aktaión mítoszában.

185 Atlantides – Atlantis: mesés sziget az óceánban Héraklész oszlopain túl.

188 Arabus – folyó Gadrosiában (Perzsia délkeleti részén), de van ilyen nevű Indiában is.

199 hyuságát – olv. hívságát, azaz hiábavalóságát.

200 mért – a szótagszám miatt *mértnek* olvasandó.

241 Bellisáriust – a keletrómai birodalom jeles hadvezéréit Iustinianus császár, a rágalmozók-nak hitelt adva, megvakítottatta, koldusként fejezte be életét.

242 Codrus – Athén királya. Hogy a várost megmentse, koldusnak öltözött, megölette magát az ellenséggel.

243 Irus – szemtelen, nagy étvágyú koldus, akit Pénélopé kérői az álruhás Odüsszeuszra uszítottak, aki ökölharcban legyőzte.

277 Laistromában – ötagúnak olvasandó.

305 singni – olv. singnyi; 1 sing kb. 62 cm.

313 Cresus – az utolsó líd király (i. e. 560–547), gazdagsága közmondásos volt.

325 Dionysius – az ifj. Dionüsziosz lehet, aki Syracusa tirannusa volt, de elűzték, és nyomorúságosan halt meg.

332 pálczára juttatá – koldusbotra juttatta.

349 másult szál kö-esső – másik kezéből mennykő (jégeső) jön.

354 háladoságh – hála.

116.

Nyomtatott kiadása: **Magyar Márs.** Bécs 1653. II. r. 72–78.

1 Jeriko kertében – Sirák fia, Jézus könyvében Jerikó rózsálgatét említi. (24, 18.)

3 Libanus – Szíria főhegysége, a bibliai időkben hatalmas erdők borították.

21 Sionnak kapuja – Sion jelentette a jeruzsálemi templomot, a mennyországot.

49 Hesperus – esthajnalcsillag.

113 hunnyunkat – honunkat.

125 Földes Aszszonyunknak – földi királynőnknek.

139 Miért – egytagúnak olvasandó a szótagszám miatt. (Ugyanígy a 166., 168. sorokban is.)

Myért – olv. mért.

179 miis – olv. mis.

201 Az ifjú Tóbiás kísérője volt Ráfáel angyal. (Vö. Tob. 5–12. részével.)

208 Péter apostolról lásd Máté 14, 28–31.

117.

Nyomtatott kiadása: **Magyar Márs.** Bécs 1653. II. r. 79–80.

24 Az Úr Gedeont megbízta a zsidó nép megszabadításával, és ő ezt a megbízatást teljesítette. Vö. Bir. 6–8. részével!

Kézirata: **Külömbféle magyar verseknek gyűjteménye a XVIII–XIX. századból.** OSzK Fol. Hung. 135. 22a–23b.

3 ellenzett – ellenállt.

16 seregséggel – talán *serénységgel* volt az eredeti szövegben.

17 Potentia – képzelt város a Duna mellett.

30 Talno völgyi – valószínűleg szórótás Tarno = Tárnokvölgye helyett; a monda szerint itt ütköztek meg a hunok Detrik (lásd a 45. sorban) és Macrinus (lásd a 44. sorban) hadaival.

37 kétt fél – két oldalát.

39 Thulnátul – Tuln a Duna jobb partján Alsó-Ausztriában.

40 kiis – olv. kis; eleiben – olv. elejben.

41 Pannoniáért – négytagúnak számít; vinnak – vívnak.

57 Bajra – bajvívásra, harchoz.

75 Belonanak – Bellona a harc istenasszonya.

118 Sicambria volt Aquincum középkori neve.

ESTERHÁZY PÁL

ÉLETE

Atyja, Miklós, szegény protestáns nemesből tüneményes gyorsasággal emelkedett az ország első katolikus főurává és hatalmas vagyon tulajdonosává. Anyja, bedegi Nyáry Krisztina, Thurzó Imre özvegyeként lett Esterházy felesége. Házasságukból hetedik gyermekként 1635. szeptember 8-án született Pál Kismartonban. Gyermekéveiről maga számol be részletesen naplójában. Kezdetben Kismartonban, Lakompakon, Fraknóban és Semptén, a család birtokain élt. Iskoláit Grácban és Nagyszombatban, jezsuita kollégiumokban végezte. A jezsuiták hatásos nevelési eszközei, különösen az iskolai színjátékok, mély benyomást tettek rá. (Egy ízben pl. az ószövetségi Juditot, egy másik alkalommal a szent Kereszt szerepét játszotta.) Több ízben foglalkozott azzal a gondolattal, hogy belép a jezsuita rendbe. Az iskolai nevelés mellett udvari nevelésben is részesült: szeretett lovagolni, vadászni, s ügyes táncos volt. Az 1647-i pozsonyi országgyűlésen Leopoldina császárné előtt oláh- és hajdútáncot járt.

Esterházy tízéves korára árva lett (anyját 1641-ben, apját 1645-ben veszítette el), s miután egyetlen nagykort megért bátyja, László, egy török elleni csatában, Vezekénynél elesett, ő örökölte a hatalmas birtokot. Ő lett az utóda a pápai kapitányi és Sopron megyei főispáni tisztségben is. 1652. október 21-én megesküdött unokahúgával, a kiskorú Esterházy Orsolyával, s ez a frigy egyesítette az Esterházyak kétféle ágazó családját és vagyonát. Az esküvő után Pál visszament Nagyszombatba, hogy folytassa tanulmányait, majd elkísérte IV. Ferdinándot Németországba, római császárrá való koronázására. Feleségéhez az asszony nagykorúságát megvárva tért vissza, az elhálás 1655. február 7-én történt meg. Házasságuk folyamán Orsika asszony 18 gyermeknek adott életet.

Esterházy az 1663–64-i hadjáratban Zrinyi parancsnoksága alatt vett részt. Végigharcolta a híres téli hadjáratot, és részt vett a szentgotthárdi csatában is. Miként atyjáét, az ő magatartását is következetes törökellenesség és az uralkodó iránti feltétlen hűség jellemezte. Ő foglalta le a Wesselényi-összeesküvés résztvevőinek birtokait, s az 1671-ben lefejezett Nádasdy Ferencnek, sógorának elkobzott birtokát és javait kapta adományul. Az 1681-i soproni országgyűlésen nádorrá választották. (Gyöngyösi István *Palinodiá*-ja erre az eseményre készült.) A 80-as években részt vett a török elleni eredményes hadjáratban; Bécs alatt megsebesült, majd Buda felszabadításakor ő volt a magyar seregek fővezére. A magyarság ezekben a harcokban aktív szerepet alig játszott, s Esterházy hadvezéri és nádori funkciója is inkább csak névleges volt. A nemzetet ért sérelmek: a porció-rendszer, vagy Caraffa vésztörvényszéke (bár ezek ellen nádori beadványaiban gyakran tiltakozott) nem ingatták meg a Habsburg-ház iránti szilárd hűségét. Az 1687–88-i pozsonyi országgyűlésen a rendek nem utolsó sorban Esterházy ígéreteinek és rábeszéléseinek hatására mondtak le a királyválasztásról és az ellenállási jogról. Esterházy jutalmul a birodalmi hercegi címet kapta.

Első felesége 1682-ben meghalt. Még ebben az évben elvette sógornőjét, Thököly Évát, aki kislánykorától az Esterházy családnál nevelkedett. Levelezésük arról tanúskodik, hogy még Orsolya életében felmerült házasságuk gondolata. Ebből a házasságból 7 gyermek született.

Életének utolsó két évtizedében vagyonát gyarapítgatta, egyházi alapítványokat tett, s hitbuzgalmi műveit rendezte sajtó alá. A Rákóczi-szabadságharc alatt több ízben próbált közvetíteni és békíteni Rákóczi és a császáriak között, de sikertelenül. 1713. március 26-án halt meg.

MŰVEI

Esterházy Pál nyomtatásban megjelent művei mind hitbuzgalmi művek, főleg a Szűz Mária iránti tiszteletet voltak hivatva ápolni. Némelyikük több kiadást is megért, és más nyelvekre is lefordított.

1. Az egész vilagon levő csudalatos Boldogságos Szűz kepcinek rövideden föl tett credeti. Nagyszombat 1690 – RMK I, 1394. – 2. bővített kiadása: Nagyszombat 1696 – RMK I, 1496.

2. Az Boldogságos Szűz Maria Szombattya, az-az mindenszombat napokra valo aetatosságok. Nagyszombat 1691 – RMK I, 1413.

3. Via lactea ad coelum ducens, variis precationibus, meditationibus, aliisque piis exercitiis ab ecclesia catholica jam dudum approbis ornata. Bécs 1691 – RMK III, 3675.

4. Lytaniae ad Beatam Virginem Mariam per totius mundi miraculosas imagines divisae, ac per regna et provincias, ac loca distinctae. Bécs 1697 – RMK III, 4029.

5. Regina sanctorum omnium, Minden szentek királynéja Boldogságos Szűz Maria tisztelete, azaz az esztendőnek minden napjaira kiosztott szentek élete. Melyet irt deákul... P. Brunner Andras. Nagyszombat 1698 – RMK I, 1534.

6. Speculum immaculatum, quo demonstratur ex probatissimis authoribus Beatissimam Virginem Mariam sine labe originali esse conceptam. Bécs 1698 – RMK III, 4080.

7. Litaniae omnium sanctorum per totum orbem celebrium ad choros et ordines redactae. Bécs 1700 – RMK III, 4168.

8. Litaniae de sanctis conversis. Nagyszombat 1703 – RMK II, 2175.

9. Harmonia Coelestis. [Bécs] 1711 – RMK III, 4758. – Esterházynek e kórusművei nemrégiben lemezen is megjelentek. (Hungaroton LPX 11433–35.)

Esterházy kéziratban maradt műveit a családnak az Országos Levéltárban őrzött levéltára őrizte meg.

10. Emlékezései. Gyermekek- és tanulóéveinek eseményeit tartalmazza 1652-ig. Nagy részét kiadta BUBICS ZSIGMOND–MERÉNYI LAJOS: Herczeg Esterházy Pál nádor. Bp. 1895. 3, 56, 61–66, 70–72, 84–105, 110. (Magyar Történeti Életrajzok.) Teljes szövegét újabban Iványi Emma rendezte sajtó alá.

11. Mars Hungaricus, sive tractatus de bello turcico ab ejusdem primordio ac fine. – Az 1663–65-i háborús események leírása. Ismertette BUBICS ZSIGMOND: Esterházy Pál Mars Hungaricus. Bp. 1895.

12. Családi feljegyzések. – Bedegi Nyáry Krisztina feljegyzései után az 1640–1689 közötti családi eseményeket Esterházy Pál jegyezte fel. Kiadta SZILÁGYI SÁNDOR, TT 1888, 209–24.

VERSEI

Esterházy Pál versei a családi levéltárban maradtak meg (OL, Pál nádor iratai, P 125. 54. cs. 11896.), három kötetben és négy füzetben. A legkorábbinak egy négylappos füzet látszik, melyben valószínűleg Esterházy gyermekkori írásával az „Egy pusztában bujdosó lélek éneke szerelemről” szövege olvasható. (145. sz.) Egy kétlappos füzetbe az „Egy gondolom tánc ének” szövege van leírva, a nyomtatott betűket utánzó írásról nem állapítható meg, hogy Esterházyé-e vagy más valaké. Bizonyosan idegen kéz írta a 147. sz. verset. Az egyik kötetet 1656-ban írta össze a szerző. Tartalma a következő:

Címlap: Fraknoi Grof Esterhas Pál énekének első része, MDCLVI esztendőben.

1–16: A Boldogságos Szűzrül való ének. (121. sz.)

19–44: [Az esztendőnek négy részéről.] (132. sz.)

45–60: Az Fülemile énekének magyarázata. (133. sz.)

63–72: Arianna históriája. (138. sz.)

75–92: Egy ártatlan ifjunak panasza Cupidora. (135. sz.)

93–120: Egy csudalatos ének. (144. sz.)

121–130: Egy kis szomorú ének barátjának betegségéről. (134. sz.)

131–142: Égi madarakról való versek. (124. sz.)

A 93–120. lapon levő *Egy csudálatos ének* kivételével Esterházy e kötet valamennyi versét átvette az 1670-ben összeállított gyűjteményébe is.

1656 táján írhatta le azt a két füzetet is, melynek egyike „Az Esztendőnek négy részéről való Enek”-et (132. sz.), másika „Az Boldogságos Szűzről való Enek”-et (131. sz.) tartalmazza.

Esterházy 1670-ben ismét összeírta énekeit. A kötet címe: „Fraknai Grof Esterhas Pál énekes könyvei, kik négy részbe foglaltnak. Az MDCLXX esztendőben.” A kötet ezzel szemben csak két részből áll. Lehetséges, hogy a 3–4. rész el sem készült, bár tudomásunk van olyan Esterházy-versekről, melyeknek szövege nem maradt fenn. Egy Esterházy írásában fennmaradt címjegyzék ezt a feliratot viseli: „Enekek Tánccok s-Noták száma az Virginán kit tudok uerni.” Ez a jegyzék a következő címeket, illetőleg kezdősorokat tartalmazza:

Az Sz. Háromságnak.
Vitézek mi lehet.
Aue Matris Stella.
O gloriosa Domina.
Stabat Mater.
Angyaloknak királné Aszonya.
Istennek Sz: Anya.
Litania.
Puer natus in Betlehem.
Nékünk születék.
Diczéretes az Gyermekek.
Patris Sapientia.
Surexit Christus.
Pange lingua.
Hainal hainal.
Omni die.
Boczásd megh Vristen.
Hálát agyunk.
Salue Mundi Domina.

Galiarda.
Carabella.
Rosz Balét.
Masodik része.
Harmadik része.
Negyedik része.
Első Sarabanda.
Második Sarabanda.
Harmadik.
Negyedik.
Ötödik.
Flagelet.
Bargamasco.
Rengető.
Masodik része.
Harmadik.
Trombita Nota.
Másik Trombita Nota.
Salamon.
Cziga.
Pauren Toncz.
Mascara.

Viragokrol ualo Táncz nota. (127. sz.)
 Aly megh édes Solymom. (137. sz.)
 Isten hozzád karuolkám. (141. sz.)
 Vesd fel szemeidet. (132. sz.)
 Drága köuekről. (143. sz.)
 Fényes Palotákban. (139. sz.)
 Jai én szerenczétlen. (136. sz.)
 Ô! édes Istenem néked mit miueltem. (133. sz.) (134. sz.)
 Vesd föl szemeidet. (132. sz.)
 Nizd megh én Torkomat. (135. sz.)
 Ô mely boldogtalan Cupido. (142. sz.)
Mint Juhász kösziklán.
 Had Verésről ualo ének. (129. sz.)
Alnok kis Cupido.
Buidosásim után.
Szány megh, látod Rabul attam már feiemet
Ô mely nagy gyötrelem uagyon én sziuemben
 Az szerelem. (145. sz.?)
Titkos szerelemnek Venus inditoia.

Az Fülemile éneke. (133. sz.)
 Isten az embernek. (138. sz.)
 Az én Lengyel tánczom.
 Más Lengyel Táncz.
 Harmadik Homonaié.
 Negyedik szeg: Palatinusé.
 Ôtödik.
 Magyar táncz.
 Második magyar táncz.
 Harmadik.
 Változo Táncz.
 Hármas Táncz.
 Süueges Táncz.
 Oláh Táncz.
 Második Oláh Táncz.
 Polepsi.
 Tot Táncz.
 Második Tott Táncz.
 Harmadik.
 Dobranocz.
 En uagyok az mesze földről röpülő kis Madár.

A jegyzék tételei négy hasábban vannak leírva; ezeket csillaggal választottuk el egymástól. A hasábok más-más műfajú darabokat tartalmaznak. Az első hasábban katolikus egyházi kiadványokból ismert, magyar és latin énekelt szövegek találhatók. A második hasáb szöveg nélküli, főleg külföldi táncokat tartalmaz. A harmadik hasádba Esterházy saját szerzeményeit írta le. (Helyhiány miatt a negyedik hasáb első két tétele is idetartozik.) Végül az utolsó hasáb főleg szöveg nélküli táncdarabok címeit tartalmazza, csak az utolsó darab szöveges. (Teljes szövege a *Teleki énekes-könyv*-ből ismert, lásd RMKT XVII/3, 71. sz.)

A harmadik hasáb 21 Esterházy-szerzemény címét és kezdősorát tartalmazza. (A *Vesd föl szemeidet* kétszer szerepel.) Az énekek közül 14-nek megvan a szövege (ezeknél megadtuk kiadásunk sorszámát), a többi 6-nak a szövege ismeretlen. (Ezeket dőlt betűvel emeltük ki.) Lehetséges tehát, hogy az 1670-ben összeírt gyűjtemény harmadik és negyedik könyve is elkészült, s a jegyzék ismeretlen szövegű tételei ezek anyagából valók.

Az 1–2. könyv darabjainak egy részét, szám szerint tízet, Esterházy az 1656-i gyűjteményből vette át; szövegüket itt-ott átdolgozta. Utóbb néhol módosított az 1670-ben leírt szövegeken is. A kötet nagy része autográf, csak az 1. könyv néhány szakaszát másolták idegen kezek: „Az égi madarakról való versek” 5. versszakát (kötetünkben a 123. sz. 147. versszakát), „Az földi állatokról való versek” első hét versszakát (125. sz. 167–173. vsz.) és „Az halakról való versek” 4–24. szakaszát (126. sz. 193–213. vsz.).

Kiadásunk alapja az 1670-ben összeírt gyűjtemény. Esterházy ezt gondosan megszerkesztette; a megszerkesztettséget az is mutatja, hogy a szakaszok sorszáma az egyes könyveken belül folyamatos. Másféle elrendezés már csak azért sem lett volna lehetséges, mert a versek kronológiáját nem ismerjük. Mindössze „az vadászati madarászati mulatságirul” (130. sz.) van az utolsó szakaszban 1661 decemberére keltezve, s a kiadásunk végén közölt, a gyűjteményből kihagyott három versről gondolhatjuk, hogy a legelsőek közül valók.

Esterházy verseinek többsége saját másolatában maradt fenn, ezért a kis- és nagybetűk használatában és a központosításban követjük az eredeti kéziratot. A szakaszokat is ugyanúgy számozzuk meg, ahogyan Esterházy. – Verseinek többségét gimnáziumi tanulmányai alatt írta. A tanultakat szinte kötelességszerűen sorolja fel; versei tele vannak mitológiai és szentírási szereplőkkel. Magyarázataikat elhagytuk, minthogy a jegyzetek terjedelmét mértéktelenül megnövelte volna. Különbösen is kétséges, hogy az ilyesféle magyarázatok a versek „megértését” elősegítik-e.

119.

Kézirata: Az 1670-i gyűjtemény I. részének 1–7. lapján.

120.

Kézirata: Uo. 8–13. – A Példabeszédek 8. fejezetének megverselése. A kéziraton tévesen „Prou. 7.” forrásmegjelölés áll.

121.

Kézirata: Uo. 14–18.

122.

Kézirata: Uo. 19–23. (Lukács I, 46–56.)

123.

Kézirata: Uo. 24–37. – A mulandóság jelképeiként felsorolt rengeteg mitológiai, bibliai és történeti név részben egyezik Nyéki Vörös Mátyás hasonló tárgyú versével. (RMKT XVII/2, 182–84.)

124.

Kéziratai:

I. Uo. 38–43. – Kiad. MERÉNYI LAJOS, ItK 1892, 140–43.

II. Az 1656-i gyűjtemény 131–42. lapján.

- 41 Publikán = szarka.
- 47 Poka = pulyka; sérál – a *sóral* (= sétálgat) alakváltozata lehet.
- 49 Alcyon = jégmadár.
- 54 Olyu = ölyv.
- 57 Babuta = búbos banka.
- 58 A búbos bankát nevezik büdös bankának is.

77, 80 E sorokat Esterházy Listiusnak „A’ szerenchének álhatatlanságárúl” c. verséből vette át. (Kötetünkben 115. sz. 39. és 41. sor.) Lásd még a 132. sz. versben is.

125.

Kézirata: Az 1670-i gyűjtemény I. részének 44–49. lapján.
A vers már 1656-ban készen volt; az 1656-i verskötetben ugyanis az utolsó vers után ez a verscím van fölírva: „Az vadakrol való versek”

- 24 zugorog (olv. zsugorog) = fázósan összehúzza magát.
- 33 Belin = bölény.
- 34 Iauz = jávorszarvas. (Jankovics J.)

126.

Kézirata: Uo. 50–56.

- 9 Valrus – Talán a német Walfisch (bálna) szóból magyarázható. (Jankovics J.)
- 16 Habarnicza – kis, polip alakú édesvízi állat.
- 17 Stokfis = tőkehal.
- 18 Platáizok = lepényhalak.
- 19 Tonina = tonhal.
- 21 kalamaré = tintahal.
- 22 Spáda = kardhal.
- 23 Tengeri kutya – nem tudtuk azonosítani.
- 25 Lampréta – kilencszemű hal.
- 26 Tengeri Boriu = fóka.
- 27 tong = hordó.
- 41 sörög = sóreg.
- 65 Tinka = tömzsi, zöldeskék színű édesvízi hal.
- 68 sijkák = óhajtják. Esterházy talán azt akarta mondani, hogy az olaszok Magyarországon hiányolják a tinkát?
- 81 Szaibling – hegyi patakokban honos halféle.

127.

Kézirata: Uo. 57–60.

- 15 Spanyol Bocza = syringa.
- 17 Verőfény Virág = napraforgó.
- 21 Spikinárd = levendula.
- 31 Iunkelia – mint Jankovics József megállapította, valószínű, hogy a *juncellus* virágról, a széles, nagy virágú őszipalkáról van szó. (Lásd még a 137. sz. vers 59. sorában is.)
- 33 Passio Virág = Flos Passionis, Granadilla, Maraton. „Mivel ebben az virágban, Christus szenvedésének eszközi, igen szépen ki ábrázatnak: holott környös környül a’ karéy, a’ tövisses koronát formályják; a véres ostort, a’ vér és kékes színü szállak, a’ kikkül áll a’ virág, jelentik. A’ mi Idvezitönknek, öt sebei-is meg-tetszenek rajta...” (Lippay János: *Posoni kert*. Nagyszombat–Bécs 1664. I, 99.)
- 34 Simprosia – nem találtam.
- 36 Animonía = „Anemone, kit balgatagúl, és tudatlanúl, Molnár az ő Dictionariumjában

Magyarúl *Pipacs*nak nevez. Holott tudgya minden paraszt ember-is, micsoda az *Pipacs*; de Anemonét, jób részént nem-is látott, nem-is hallott, nevezni sem tudgya. ... Ez amá gyönyörűséges szép színü Virág, kinek külömböztető színét, alig ha valamely Virág föllyül haladgya: holott az ő világos vörös színével, még az embernek szeme Világát-is csillámttya.” (Lippay: i. m. I, 66–67.)

49–56 Esterházy feltétlenül ismerte a virágvételkedés műfaját, l. RMKT XVII/3, 702.

128.

Kézirata: Uo. 61–66.

A 235–236. és 247. vsz. változata a 136. sz. vers Zrínyin alapuló 116–117. és 124. szakasza. (Vö.!)

129.

Kézirata: Uo. 67–70.

A 256–257. szakasz Beniczky hasonló tárgyú versének ismeretében készült. (74. sz. 4–5. vsz.)

130.

Kézirata: Uo. 71–76. – Esterházy egyetlen keltezett verse. (1661. december 15.)

131.

Kéziratai:

I. Uo. 77–84.

II. Az 1656-i gyűjtemény 1–16. lapján.

III. Egy nyolclapos füzetben.

Esterházy versének eredetije az *Omni die dic Mariae* kezdetű, Szent Kazimirnek tulajdonított Mária-ének. Nyéki Vörös Mátyás fordítása: RMKT XVII/2, 95. sz. (A latin eredeti uo. 494–96.) Hajnal Mátyás fordítása: RMKT XVII/7, 69. sz.

132.

Kéziratai:

I. Az 1670-i gyűjtemény II. részének 1–16. lapján.

II. Az 1656-i gyűjtemény 17–42. lapján. Kiad. MERÉNYI LAJOS, ItK 1892, 131–32, 346–51.

III. Egy 23 lapos füzetben. A füzet a végén csonka, ezért a 47–48. vsz. hiányzik.

Mint KANYARÓ FERENC kimutatta (EPHK 1893, 15–36), az ének csaknem valamennyi versszaka Listius „A’ szerenchének álhatatlanságárúl” c. verséből van átvéve. (E kötetben 115. sz. alatt.) A szakaszok sorrendjét Esterházy megváltoztatta: 1–2. vsz. = L. 4–5. vsz., 3–7. vsz. = L. 8–12. vsz., 8. vsz. = L. 23. vsz., 9. vsz. = L. 34. vsz., 10. vsz. = L. 17. vsz., 11. vsz. = L. 19. vsz., 12. vsz. = L. 39. vsz., 13–14. vsz. = L. 31–32. vsz., 15. vsz. = L. 21. vsz., 16. vsz. = L. 6. vsz., 17–19. vsz. = L. 27–29. vsz., 20. vsz. = L. 37. vsz., 21. vsz. = L. 36. vsz., 22. vsz. = L. 30. vsz., 23. vsz. = L. 26. vsz., a 24. vsz. Esterházyé, 25. vsz. = L. 35. vsz., 26. vsz. = L. 7. vsz., 27. vsz. = L. 22. vsz., 28. vsz. = L. 15. vsz., 29. vsz. = L. 25. vsz., 30. vsz. = L. 33. vsz., 31. vsz. = L. 24. vsz. 32–33. vsz. = L. 39–40. vsz., 34. vsz. = L. 38. vsz., a 35–36. vsz. Esterházy önálló szerzése, 37. vsz. = L. 41. vsz., 38–39. vsz. = L. 53–54. vsz., 40. vsz. = L. 45. vsz., 41–42. vsz. = L. 43–44. vsz., 43. vsz. = L. 46. vsz., 44. vsz. = L. 49. vsz., 45. vsz. = L. 47. vsz., 46. vsz. = L. 56. vsz., 47. vsz. = L. 58. vsz., az utolsó vsz. Esterházy saját szerzeménye.

Kéziratai:

I. Az 1670-i gyűjtemény II. részének 17–26. lapján.

II. Az 1656-i gyűjtemény 45–60. lapján. Kiad. MERÉNYI, ItK 1892, 353–57.

Esterházy a vers többi szakaszát Zrínyi *Szigeti veszedelmé*-ből (Sz. V.) és *Arianna sírása* c. költeményéből (A. S.) vette át: 49. vsz. = Sz. V. XII. 2. vsz., 53–56. vsz. = Sz. V. III. 32–35. vsz., 58. vsz. = Sz. V. III. 39. vsz., 59. vsz. = Sz. V. XII. 36. vsz., 63. vsz. = A. S. 13. vsz., 65–66. vsz. = A. S. 14–15. vsz., 67. vsz. = A. S. 17. vsz., 68. vsz. = Sz. V. XII. 109. vsz., 69–70. vsz. = A. S. 21–22. vsz., 82. vsz. = Sz. V. XII. 47. vsz., 83–84. vsz. = Sz. V. XII. 50–51. vsz.

Kéziratai:

I. Az 1670-i gyűjtemény II. részének 27–32. lapján.

II. Az 1656-i gyűjtemény 121–30. lapján. Kiad. MERÉNYI, ItK 1892, 352–53.

A „barát” valószínűleg Esterházy Pál első felesége, Esterházy Orsolya.

Kéziratai:

I. Az 1670-i gyűjtemény II. részének 33–36. lapjain.

II. Az 1656-i gyűjtemény 75–92. lapjain. – A vers itt 36 szakaszból áll. Az első tizennégy és az utolsó szakaszból alakította Esterházy az 1670-i változatot, a többi szakaszból pedig – a sorrend megváltoztatásával és újabb tíz szakasz hozzáköltésével – az „Egy ifju iuhasz panasza az szerencze ellen” című verset állította össze. A tíz új szakasz Esterházy saját szerzeménye, a többi Zrínyi munkáiból való. (Lásd alább.)

A fentebb említett két Zrínyi-művön kívül Esterházy itt a két *Idilium* és az *Orpheus keserve* néhány szakaszát is felhasználta verse megírásakor. (Id. I-gyel, Id. II-vel és O. K.-val rövidítettük.) 98. vsz. = A. S. 3. vsz., 101–102. vsz. = Id. I. 16–17. vsz., 103. vsz. = Id. I. 53. vsz., 104. vsz. = Id. II. 26. vsz., 105. vsz. = Id. II. 23. vsz., 106. vsz. = Id. II. 30. vsz., 107. vsz. = O. K. 15. vsz., 108. vsz. = Sz. V. XII. 16. vsz., 109. vsz. = Id. II. 12. vsz., 110. vsz. = Id. I. 70. vsz.

Kéziratai:

I. Az 1670-i gyűjtemény II. részének 37–44. lapján. – A szakaszok számozását Esterházy elvettette: a 130. szám kétszer egymás után szerepel. Ezt kiadásunkban is így hagytuk.

II. Az 1656-i gyűjtemény 75–92. lapján.

Ez a vers is főleg Zrínyiből átvett szakaszokból áll. Az eddig említetteken kívül a *Fantasia poetica* (F. P.) és a *Feszületre* szakaszaiból is merített Esterházy: 112. vsz. = O. K. 8. vsz., 114. vsz. = Id. I. 50. vsz., 115. vsz. = Id. II. 9. vsz., 116–117. vsz. = Sz. V. X. 1–2. vsz., 118. vsz. = Sz. V. X. 5. vsz., 119–120. vsz. = O. K. 6–7. vsz., 121. vsz. = F. P. 5. vsz., 122. vsz. = F. P. 1. vsz., 124–126. vsz. = Id. II. 27–29. vsz., 132–133. vsz. = Id. I. 68–69. vsz., 134. vsz. = Sz. V. XII. 35. vsz., 135. vsz. = Id. II. 28. vsz. (Fentebb egyszer már felhasználva), 136. vsz. = Id. I. 68. vsz. (Fentebb egyszer már felhasználva), 137. vsz. = F. P. 8. vsz., 138. vsz. = Feszületre 1. vsz.

Kézirata: Az 1670-i gyűjtemény II. részének 45–48. lapján. A verset valamikor a XVII. században egy vizitációs jegyzőkönyv üres lapjaira másolták be. (Esztergom, Primási Levéltár. Canonica visitatio. Liber II. 261–264. – Sz. Nagy László szíves közlése.)

KANYARÓ (i. m.) ebben a versben is talált Zrínyiből való kiírásokat: 1–2. sor = Id. II. 24. vsz., 145–146. vsz. = Id. I. 63–64. vsz. A 149–150. szakasz Listius már idézett versének, „A’ szeren-
chének álhatatlanságárúl” címűnek (115. sz.) 9–10. szakaszán alapul.

138.

Kéziratai:

I. Uo. 49–54. Kiad. MERÉNYI, ItK 1892, 135–37.

II. Az 1656-i gyűjtemény 63–72. lapján.

A vers címe és legtöbb szakasza Zrínyiből való: 156. vsz. = Sz. V. XIII. 1. vsz., az 1656-i változatban még nem szereplő 157–159. vsz. Esterházy saját szerzeménye, 160. vsz. = A. S. 11. vsz., 161–163. vsz. = A. S. 12–13, 15. vsz. (E három szakaszt Esterházy „Az fülemile énekének magyara-zattya”-ban is felhasználta, 140. sz. 63. és 66–67. vsz.), 164–169. vsz. = A. S. 16–21. vsz., 170. vsz. = O. K. 11. ill. 8. vsz., 171. vsz. = A. S. 23. vsz., 172. vsz. = A. S. 26. vsz., 173. vsz. = A. S. 25. vsz., 174. vsz. = A. S. 31. vsz., 175. vsz. = A. S. 27. vsz., 176. vsz. = Id. I. 11. vsz., 178. vsz. = Sz. V. IV. 11. vsz.

A 177. vsz. Esterházy saját költése, s itt eltér az eredeti mondától. Ott ugyanis Ariadne nem hal meg, miután kedvese elment tőle, hanem isteni parancsra Dionysos felesége lesz.

139.

Kézirata: Az 1670-i gyűjtemény 55–58. lapján. Kiad. MERÉNYI, ItK 1892, 144–46.

A cím anagramma: „Esteras Pal” betűiből van összerakva.

13 Bosporos = borsporos. (Jankovics J.)

25 polepsi – Esterházy nótalistáján is szerepel. Rákóczi Erzsébet írja Esterházynak: „...ha az polepsin ot nem lehetnék, kérem értemis járjon egy táncot, magamis ugyan örömet el járnám...” (OL P 125, 39.3631.)

140.

Kézirata: Uo. 59–60.

141.

Kézirata: Uo. 61–64. Kiad. MERÉNYI, ItK 1892, 133–34.

Esterházy egyetlen verse, mely közköltési darabbá vált. Megvan az 1696 körüli *Thoroczkai-énekeskönyv* 35a–36a lapján és a XVIII. század első felében összeírt *Tarcsafalvi-énekeskönyv* 1a–2b lapján.

142.

Kézirata: Uo. 65–69.

143.

Kézirata: Uo. 70–75.

144.

Kézirata: Az 1656-i gyűjtemény 93–120. lapján.

Ezt a fura darabot Esterházy nem vette föl az 1670-i gyűjteménybe. Talán valamilyen előttünk ismeretlen forrás alapján ír benne soha nem hallott hősökrol, királyokról és természeti csodákról.

145.

Kézirata: Egy különálló füzetben. Az első oldalon egy rajz látható, alatta a vers címe, a cím két oldalán az Esterházy család címerei. Az egyik címer felett *C P*, a másik felett *C V* betűk láthatók; valószínű feloldásuk: „Comes Paulus”, illetőleg „Comtessa Vrsula”. Ezek szerint a vers Pál és Orsolya esküvő utáni kényszerű különélésekor keletkezett.

1–2 E két sor változata: RMKT XVII/3, 254. sz. 7–8. sor.

146.

Kézirata: Egy külön lapon, a nyomtatott betűket utánzó kézírással.

147.

Jankovics József hívta fel figyelmünket erre a versre, amely ugyanott található, ahol Esterházy többi költeménye, egy különálló papírlapon, de nem a költő autográf irásával. Formailag azonban mindenképpen rá jellemzőnek tetszik. Ugyancsak Jankovich megállapítása szerint verses levél lehetett, a 25. sor szövege pedig Esterházyra enged következtetni, mint szerzőre. Itt minden bizonnyal Zrinyire történik utalás!

FRÁTER ISTVÁN

ÉLETE

Életéről kevés adattal rendelkezünk. A család levéltárának egykor az OL-ban őrzött részlege 1945-ben nagyrészt elpusztult. Más része Romániában a nagyváradai Tartományi Múzeumban volt.

Annak a Fráter Pálnak volt a fia, akinek egy versét az RMKT XVII/9. kötetében az 54. szám alatt közöltük. MÓRICZ BÉLA szerint (Két XVII. századi énekszerző életrajzához. Fráter Pál, Fráter István. ItK 1975, 461–62) 1630 körül született a Bihar megyei Érkeserűben. Jószágaiból a török 1660-ban űzte el, amikor Nagyváradot elfoglalta. Fráter István a Felvidékre bujdosott, egy ideig Abaújban élt. Az 1670-es évek elején Apafi Mihály szolgálatába állott. 1675-től a huszti vár alkapitánya volt.

Huszt a Thököly család jószága volt. 1667 májusában az erdélyi fejedelem országos őrséget küldött oda, mely többé onnan nem vonult ki. 1671 márciusában pedig, nem sokkal Thököly Imrének az erdélyi bujdosásba való érkezése után, Apafi elfoglalta a huszti uradalmat, saját tisztjeire bízta annak igazgatását. Csak a birtokba vétel után kezdett alkudozást Thökölyvel és a többi örökössel. Ez sokáig elhúzódott, 1673. június 16-án fogadta el Thököly kényszerűségből a felkínált egyezséget. Az ez évi gyulafehérvári országgyűlésen, november 18-án Huszt várát a hozzátartozó jóságokkal, sóaknákkal s minden jövedelmekkel a fejedelem a feleségének inskribáltatta. (ANGYAL DÁVID: Thököly Imre. Bp. 1888. I. 107–15.) Thököly azonban még évek múlva is igényt támasztott Husztra. Az ügyet a portánál is tárgyalták, s csak Thököly 1685-i nagyváradai letartóztatásával került le a napirendről. (TRÓCSÁNYI ZSOLT: Teleki Mihály. Erdély és a kuruc mozgalom 1690-ig. Bp. 1972. Vö. a „Leszámolás Thökölyékkel” című fejezettel a 286–94. lapokon!)

Fráter István huszti vicekapitányt éppen 1685-ben gyanúsították azzal, hogy Thököly kezére dolgozik, mivel Thökölynek Erdélybe küldött követeit Apafi Mihály akarata ellenére bebocsátotta az országba. (L. uo. 289.) Talán éppen felettesének (Teleki Mihály volt Huszt főkapitánya, de nem ott tartózkodott!) akarta megnyerni vagy visszaszerezni a bizalmát a számára letisztázott, neki ajánlott versekkel.

Versein kívül huszti alkapitánysága idejéből mindössze néhány levél, jelentés ismert Fráter Istvántól. Ezeket 1681–1686 közt küldte Bornemisza Annának, Apafi Mihálynak, Telekinek. 1681. szeptember 4-ről (EOE XVII, 218), 1683. november 24-ről (EOE XVIII, 170) ránk maradt a fejedelemasszonyhoz írt levele. 1683. november 29-én Teleki Mihálynak jelent Thökölyről, a kurucok Szatmár megyei foglalásairól (uo. 176–77); ugyanőneki írja meg 1685. április 20-i kelettel, hogyan pusztítanak a németek az ungvári és a munkácsi krajnákon (uo. 336–37). 1686. november 22-én a fejedelemnek jelent Munkács ostromáról, Caraffáról. (EOE XIX, 73–74.)

Az EOE XVII, 287–89. lapjai tartalmazzák az 1682. június 20-án kelt térítvényét, melyet Apafi Mihálynak adott, hogy igaz szolgálja lesz várukban, azt építi, munícióval ellátja és oltalmazza minden husztvári és máramrosi jóságával együtt. 1683. október 19-én Naláczi István tanácsosnak arról számol be, hogy Husztban félnek az arrafelé száguldozó tatároktól; egyúttal Thököly Imréről szóló híreket is közöl levelében. (EOE XVIII, 167.)

NAGY IVÁN szerint élete utolsó két évtizedét Huszton töltötte. Háromszor nősült, 12 gyermeke született, akik közt ingó és ingatlan jóságait lelkiismeretesen szétosztotta. (Magyarország

családai. IV. Pest 1858. 460–61.) MÓRICZ BÉLA azt írja, hogy 1675-től 1688-ig volt Huszton alkapitány. Ez utóbbi évben a várat a császáriak vették át. (I. m. 462.)

Adatunk van rá, hogy Teleki Mihály 1689 elején a Fogaras vidéki kercesesórai uradalomhoz tartozó Holbákot Fráter Istvántól magához váltotta. Az ez év február 6-án adott bizonyosságlevél szerint Fráter István azért adta el ezt a falut Telekinek, hogy a maga házához közelebb fekvő jószágot szerezzen. (TRÓCSÁNYI: i. m. 303.) TRÓCSÁNYI a birtokügy mögött politikai indokot lát: „tény, hogy az alkapitány 1685-ben Thököly-pártiság gyanújába esett, s Teleki igényeivel 1689-ben egy familiaris-szintű nemesnek jobb volt nem szembeszegülni” (uo.).

1703-ban halt meg.

VERSEI

Fráter István kötetünkben közölt verseinek (kiad. ALSZEGHY ZSOLT: K. Fráter István versei Teleki Mihályhoz 1684-ből. ItK 1917, 201–14) másolatát az MTA kéziratárának K 92. (régebbi jelzete: RUI 4° 62.) jelzetű, aranyozott bőrkötésű, könyvirással írt kézirata tartalmazza. A tábláján kívül „A. M. V. SZ. TELEKI MIHALY V. A. K. F. I. 1684.”, belül a harmadik lapon mint címlapon: „PARAPHRASIS RHITHMICA AZ AZ VERSES MAGYARAZAT K: F: I: H: K: (= Keserűi Fráter István huszti kapitány) által. MDCLXXXIV. Esztendőben. Descripta per manus Stephani Ujhelyi.” bejegyzések olvashatók.

A bekötött füzet első és hátsó táblájára ragasztott leveleken csaknem azonos szövegű latin nyelvű ajánló sorokat találunk, melyeket Fráter István Teleki Mihályhoz írt.

Dátuma szerint a hátsó táblán lévőket előbb írta. Így hangzik:

„Jnclytissime Heros ac Domine Michael Teleki, Mihi et meis alta semper memoria Colendissime! Paraphrasin hanc Rithmicam (:quo ad Hungaricum:) per me a primis usque ad ultimos characteres ecclypsante fateor ingenio inter otia compositam, (:calamo tamen alieno descriptam.), Favoris et Gratiae Tuae Phoebos Luminandam subjcio ac quasi votivam tabellam appendo ad aras Jllustrissimae Tuae dignitatis, rogans enixius, ut tesellum et Tanto quidem Nomine indignum munus propenso Benignus suscipias animo. Ex Arce Huszt 12 Februarii 1685.

Mittit Devotissimus Jllustrissimae Dominationis Vestrae Servus Stephanus Frater mp.”

Pár nappal későbből kelt az első táblán olvasható szöveg:

„Jllustrissimo Domino Michaeli Teleki de Szék magna magnorum Titulorum Serie Spectatissimo etc.

Jnclyte Heros ac Domine mihi et meis alta semper memoria ob tua in nos merita Colendissime! Paraphrasin hanc rithmicam (:quo ad Huncharicum:) a Supremis ad extremos characteres ecclypsante fateor ingenio per me compositam, manu quidem aliena descriptam, favoris, et gratiae Tuae Phoebos Luminandam subjcio ac quasi votivam Tabellam appendo ad aras Jllustrissimi Tui nominis: rogans enixius ut tenellum et Tanta Dignitate indignum Munus, aequa mente gratoque suscipias animo. Ex Arce Huszt 18 Februarii 1685. transmittit Devotissimus Jllustrissimae [Dominationis] Vestrae Servus Stephanus Frater mp.”

Az 1684-ben letisztázott és szépen bekötött verseket tehát Fráter István 1685. február 18-án küldte el Teleki Mihálynak.

A kézirat első levele üres. A második levél rektóján az idézett címet olvashatjuk. Verzóján Fráter István címere foglal helyet: egy koronából derékig kiágaskodó ló, melynek a szügyén át behatolt kard hátul, a nyak alatt távozik a testből. Magában a rajzban S: F: D: K: C: H: betűk olvashatók. (Stephanus Fráter De Keserű Castrum Huszt.) A címert keretező kettős körvonal között: CHRISTUS SPES ET ANCHORA VITAE. A címer fölött és alatt két-két sor vers:

Régi Eleimnek, ez Példás Czimere,
Hartzon jó Lovának szügyiben ment Töre.
Jele; Hazájaert, szakatt teste ere,
–s– Az szep szabadságert, omlott piross vére.

Az ötödik levéltől a tizenharmadikig négy csoportosításban ún. gnómaversek következnek számozatlanul. Mindenhol elől áll a latin szöveg, ezt követi a magyarra átültetés. Cím sehol sincs. Az első csoportot 41 versike képezi (1–123. sor). A 30. kivételével valamennyi egy-egy latin

disztichonnak egy-egy Balassi-strófában való fordítása (5a–9a). A 9a lapon már csak két strófa olvasható, utána záródísz következik. A 9b–10a lapon, fejlécdísz után nyolc versike van (124–147. sor). Hogy egységet alkotnak, az jelzi, hogy záródísz következik utánuk. Nyolc rövid prózai mondást és ezeknek magyarra való fordítását, jobban mondva parafrázisát találjuk ebben a csoportban szintén Balassi-versszakokban. Hasonló módon elkülönülnek a 10b–12a lapok versei, összesen 21. Közülük az 1–19. (148–185. sor) egy-egy disztichonnak kétsoros felező tizenkettesben, a 20–21. (186–189. sor) pedig egy-egy latin verssornak ugyancsak kétsoros tizenkettesben való fordításai. Ezt a versformát használta Fráter valamennyi további szerzeményében. Még a 12a lapon kezdődik a következő csoport, mely a 13b lapon ér véget (190–239. sor). Nagyonbbrészt disztichonokat (egy ízben párosat), négy esetben prózai szöveget fordít itt négysoros versszakokban. Az utolsó, a tizenkettedik közmondás fordítása azonban 12 sorból, azaz 3 versszakból áll.

A kézirat második darabja szentirási példákkal bizonyított tanítás különböző erényekről, vétkekről 46 négysoros versszakban a 14a–18b leveleken. A versikék képsorozat leírásának tetszenek magyarázó-tanító jelleggel. Ezt követi a 18b lapon Szent Pál korintusiakhoz írt második levelének (12. fejezet, 7–9. versek) gondolataiból kiinduló könyörgés Istenhez. A 19ab levélen olvasható cím nélküli fohász versfői Fráter István nevét adják. A 20. levél rektóján találjuk az olvasóhoz szóló ajánlóverset és a berekesztés két strófáját. Ez utóbbi a lap alján díszes keretben foglal helyet, a szerzetetés körülményeiről, helyéről tájékoztat. A 20b–23b levelek üresek.

Témájukat tekintve Fráter István versei az elmélkedő stoikus költészetet képviselik. Elsősorban a latin sorok fordításai. Ezek egy-egy szentencia, közmondás, szállóige erkölcsi tanítását, életbölcességét fejtegetik. A kézirat 7–10. számú darabjainak hangja személyes jellegű; míg a gnómák és „példás versek” latin szövegekre, illetőleg bibliai részekre támaszkodnak, ez utóbbiak eredeti alkotások.

A latin szentenciák magyarra ültetését a kézirat négy jól elkülönített részre osztva tartalmazza. Ezt a csoportosítást bizonyára az eddig ismeretlen források értetnék meg. Az egyes részekben belül ugyanis bizonyos eszmei rokonság állapítható meg. Minthogy azonban a négy csoport vers tematikailag mégis egységes elgondolás alapján állt össze egy kisebb ciklussá, a „paraphrasis rithmica” sorait folyamatosan számoztuk kiadásunkban, csillaggal elválasztva az elkülönülő részeket.

Valószínű, hogy a latin gnómaverseket, bölcs mondásokat nem Fráter István válogatta össze, hanem már így találta őket összegyűjtve. A latin szentenciák között különböző eredetűeket találunk. Egyesek klasszikus szerzőkre nyúlnak vissza, a tőlük átvett sort vagy sorokat fordítja le Fráter István, illetőleg az ő gondolataikat fűzi tovább. Ovidiusból való pl. a 113/XXXIII. (*Ex Ponto* I. 2,123–24.), a 113/XLI. (*Amer.* III. 8,55.), a 115/III. (*Met.* XIV. 113.); Juvenalisból a 113/XVI. (*Sat.* XIII. 20.); Horatiusból a 114/VI. (*Carm.* IV. 4,29.); Claudianusból a 113/XXI. (*Panegy. de quarto cons. Honorii* 290.). Középkori eredetű a 113/XXXVII. (EDMOND FARAL: *Les Arts poétiques du 12e et du 13e siècles.* Paris 1924); 115/I. (W. A. PANTIN: *A Medieval Collection of Latin and English Proverbs and Riddles from the Rylands Latin Ms. 394,* 109). Hasonlóképpen régi időkre nyúlik vissza a 113/XXXVIII. (*Carmina proverbialium...* Basiliae 1576. 298; De Seybold: *Viridarium selectissimis paroemiarum et sententiarum Latino-Germanicarum flosculis.* Nurnbergae 1677. 298); a 113/X. (Hier. Megisero: *Poroimiologia Polyglottos, hoc est proverbialia et sententiae* Lipsiae 1605); 115/IX. (Uo. 74.)

Néhány szállóigét forrásuk megjelölése nélkül megtalálunk pl. MARGALITS EDE gyűjteményében (*Florilegium proverbiorum universale latinitatis.* Bp. 1895 és Supplementum Bp. 1910): 113/VII., 114/VIII., XVIII., XX., XXI. A 114/XX. megvan THOMAS BENFIELD HARBOTTE *Dictionary of Quotations* (Classical) (New York.) kiadványában. Többnek lelőhelyére bukkanunk HANS WALTER: *Proverbia sententiaequae latinitatis medii aevi* (Göttingen 1969) köteteiben.

Az egyes versikék jegyzeteiben a források kérdésével nem foglalkozunk.

Az igen tetszetős verskézirat tisztázását végző Újhelyi Istvánt meg kell különböztetnünk hasonló nevű prédikátor kortársától. Újhelyi Pálnak (egy időben huszti prefectus volt) volt a fia. Ifjú korában, valószínűleg 1678 és 1683 közt Apafi Mihály fejedelemtnek volt az írődeákja. Ilyen minőségben másolhatta le a fejedelem testvére, Apafi Anna számára 1677-ben Fogarasban a szintén csinos kiállítású „Orvosságos könyvet”. (DEBRECZY SÁNDOR: *Apafi Anna orvosságos könyve.* ErdMúz 1940, 322–24.)

A fejedelmi pár kívánságára Ovári Keszei János nevű társával együtt hallás után lejegyezte Apafi udvari papjának, Tofeus Mihálynak a fejedelmi udvar színe előtt 1679. május 30-tól 1682.

május 12-ig tartott zsoldármagyarázatait, melyek nyomtatásban is napvilágot láttak *A' Sent Solta-
rok Resolutioja* címmel. (Kolozsvár 1683 – RMK I, 1302. – Vö. ESZE TAMÁS: Az első magyar
gyorsíró. Az Út 1952, 16. sz.)

A XVIII. század fordulóján magyarra ültette át Drexel János *Heliotropium*-át *Magyar
Napraforgóvirág* címmel. Ennek kinyomtatásáért II. Rákóczi Ferenchez folyamodott, nyomtatás-
ban azonban nem jelent meg. (1703. december 17-i keltezésű levelét kiad. ESZE TAMÁS: A Magyar
Napraforgóvirág. Egyht 1943, 334–35.)

1688-tól Ugocsa megye jegyzőjeként említik. Pekri Lőrinc egy levele szerint 1706. április
18-án már nem élt. Ennek az évnek az elején halhatott meg. (Vö. uo. 336.)

148.

Kézirata: *Paraphrasis rhithmica*. 1684. MTAK K 92. 5a–13b. Kiad. ALSZEGHY, ItK 1917,
201–209.

- 10 égre követ hányni a. m. Isten ellen zúgolódni.
- 59 folytattya – a. m. folytatja.
- 66 setczelben – székben (Sessel).
- 69 edgy jótát – egy jottányit.
- 108 Kinek hájj ösztöver – aki számára a zsírháj sovány.
- 132 büség – bőség; Alszeghy *hűség*-et olvasott.
- 203 Meg sérszel – megsérülsz, sérést (= sérvet) kapsz.
- 207 hunnyodban – házadban, hazádban.
- 211 pigmaecussal – a pigmeusok mesebeli törpe nép Egyiptom déli részén; a darvakat azért
riasztgatták, hogy vetéseiket megvédelmezzék tőlük.
- 216 fúvó nélkül – fújtató nélkül.
- 227 ösztön – vasvégű bot, mellyel szántás közben az ökröket ösztöktették (ösztoke).
- 228 törrel – csapdával, hurokkal.
- 234 szinnel kent belintse – színes, képmutató bilincse.

149.

Kézirata: Uo. 14a–18a. Kiad. ALSZEGHY, ItK 1917, 209–12.

9 ösztöverrel – silány gabonával.

13 Enoch – Hénok, akit Isten jámborságáért az égbe ragadott. Vö. Sir. 44, 16. és 49, 16.

18 Matuselah – Matusálah, Matuzsálem – vö. I. Móz. 5, 25–27.

19 feli – felé.

26 zajdula – megzajdult = megrészegedett. Vö. I. Móz. 9, 21–25.

29 Ábrahám engedelmességéről lásd I. Móz. 22, 1–12.

41–44 A sorokra vonatkozólag lásd II. Móz. 14, 15–30.

51 Józsuéről lásd I. (III.) Kir. 18, 41–45.

56 A zsidókhöz szegődött Kálebről vö. Józs. 14, 6–15.

60 Az esetről lásd Bir. 16,15.; vitt – vívott, harcolt.

67–68 Dávid vezérééről, Joábról és Dávid lázadó fiáról lásd II. Sal. (II. Kir.) 18. fejezetét.

80 Jonatánnak a lelke egybeforrott Dávidéval, annyira szerette. Vö. I. Sám. (I. Kir.) 18,1.

83 Szent Annat – Sámuel anyjáról van szó. Hálaénekét lásd I. Sám. (I. Kir.) 2,1–10.

88 Lában Jákob ravasz apósa volt, vö. I. Móz. 29 fejezetével.

91 Séba (Sába) királynőjének Salamonnál tett látogatásáról lásd I. (III.) Kir. 10, 1–13.

99 Manasses (Mánásszé) Júda 14. királyának Istenhez téréséről vö. II. Krón. 33, 1–18.

103 Josephnek peldaja – Jákob fiáról, az egyiptomi Józseféről van szó.

108 „Tanuljatok tőlem, mert szelid vagyok és alázatos szívű” – Máté 11, 29.

116 Joáb, Dávid hadvezére orozva megölte Ábnert. /II. Sám. (II. Kir.) 3. fej./

120 A gazdag Nábál nem adott ételmet Dávidnak; haláláról lásd I. Sám. (I. Kir.) 25, 36–38.

124 Áchán (Ákán) lopásáról, bűnhődéséről vö. Józs. 7. fejezetével.

132 Salemnek királya – vö. I. Móz. 14, 18–20.

- 136 Rebeka vizet adott Jákobnak, vö. I. Móz. 14, 18–20.
 139 A fősvény Abigail felesége eleséget vitt Dávidnak; vö. I. Sám. (I. Kir.) 25. fejezetével.
 140 setczelben – székbén (Sessel!).
 143 negédség – gög, fennhézás.
 144 Roboam – a Júdatól elszakadt Izrael első királya volt. Vö. II. Krón. 10–12. fejezeteivel.
 145 oszlás – vagyon felosztás, öröklött jószág.
 147–148 A tékozló fiúról lásd Luk. 15, 11–32.; válún az abarlás – a disznóknak főzött moslék a vályúban.
 152 Szent István első mártírt igazságot tanító beszéde miatt kövezték agyon a zsidók. Vö. Ap. csel. 7. fejezetével.
 155–156 Az utalás valószínűleg Pál apostolnak harmadik, jeruzsálemi fogságára és az ezt követő eseményekre vonatkozik; Pál ekkor a zsidók rágalmi következtében évekg volt fogságban. (Vö. Ap. csel. 21. skk. fejezeteivel)
 160 Saul engesztelhetetlen gyűlölettel tört Dávid király életére. Lásd. I. Sám. (I. Kir.) 18. és következő fejezeteit!
 164 Szent Pál és Barnabás haragjáról, mivel az emberek pogány isteneknek vették őket, lásd Ap. csel. 14, 10–17.
 172 Ammon (Ámnon) haláláról, aki Támárt meggyalázta, lásd II. Sám. (II. Kir.) 13. fejezetét!
 176 Ananiás és Szafira történetét lásd az Ap. csel. 5, 1–11. versben.
 177 Amaz ditsős kertben – a paradicsomban.
 184 A célzás a Jézus halálát kesergő Máriára vonatkozik; vö. szépművészeti ábrázolását a Pietà-témában.

150.

Kézírata: Uo. 18b. Kiad. ALSZEGHY, ItK 1917, 212.

Kiadásunkban címként a vers élén álló bibliai utalást szerepeltetjük. Az első két versszakban tulajdonképpen az idézett levél 7–9. verséből merített Fráter István. A 3–6. strófa Istenhez fohászko-dása személyes jellegű.

1 ösztön – itt: túske, tövis.

151.

Kézírata: Uo. 19ab. Kiad. ALSZEGHY, ItK 1917, 213. – A vers végén: „Amen Amen.”
 A versfők értelmet adnak: FRATER JSTVAN.

16 A sor értelme: aki fél a bűne miatt, fél a büntől.

25 Iesse vagy Isai Dávid király atyja volt, így Krisztus őse.

33–36 Péternek a vízen járásáról lásd Máté 14, 28–33.

37–40 A vámos és a farizeus imádságáról vö. Luk. 18, 10–14.

41 A bűnbánó Magdolnáról lásd Luk. 7, 37–50.

152.

Kézírata: Uo. 20a. Kiad. ALSZEGHY, ItK 1917, 213–14.

3 Berkes – bozótos, nádas.

5 Ennius Quintus (i. e. 239–169) *Annales* címmel 18 könyvben történeti eposzt írt a rómaiak-ról Aeneastól saját koráig. Vergilius *Aeneis*-ének a tárgyáról is írt tehát; a „gyöngyöt” az ő „gazzá”-ból szedte ki Vergilius.

15 Zoilus – a gáncsoskodás megtestesítője.

Kézirata: Uo. 20a. Kiad. ALSZEGHY, ItK 1917, 214.

A kétstrófás berekesztő vers keretes díszben foglal helyet. Azt a történeti helyzetet fejezi ki, melyben Fráter István a verseit szerezte: Bécs felszabadítása után a Sas délre repült, fogyatkozást hozott a török félholdra. A Duna két felén támadt sötétségre való utalás talán a megindult felszabadító háborúra, pl. Buda 1684. évi ostromára, a kurucok vereségeire utal. Fráter Istvánnak is „szédelt” a feje Huszt várában. Talán ez is összefüggésben lehet Thököly szerencsecsillagának hanyatlásával?

A záródísz-keretben a versen kívül az „S F C H” betűmonogram is benne van. (= Stephanus Frater Castrum Huszt)

JEGYZÉKEK, MUTATÓK

A FORRÁSOK JEGYZÉKE

a) KÉZIRATOK

- Aranka György gyűjteménye.* 1782–1790. OSzK Fol. Hung. 126. STOLL 345. sz. – 72, 73, 76, 77, 82.
- Balassa Bálint drámájának másolata.* OL Balassa-lt. P 1761. 2. cs. 3. tétel. – **87–89.**
- Balassa Bálint versfüzete.* OL Balassa-lt. P 1761. 2. cs. 2. tétel. (Részleges másolata: OSzK Quart. Hung. 144. STOLL 91. sz.) – **90–110.**
- Brassai-kódex.* XVIII. sz. 1. fele. Bp. magántulajdonban. Mf: MTAK A 4638/3. STOLL 222. sz. – 82.
- Dictionarium Graeco-Latinum toldaléka.* MTAK K 68. – **60–61.**
- Esterházy Pál versei.* OL Esterházy-lt. Pál nádor iratai P 125. 54. cs. 11896. STOLL 79. sz. – **119–147.**
- Fráter István: Paraphrasis rhithmica.* 1684. MTAK K 92. STOLL 113. sz. – **148–153.**
- Jankovich Miklós pasquillus-gyűjteménye.* XVIII. sz. vége–XIX. sz. eleje. OSzK Fol. Hung. 129. STOLL 495. sz. – 81.
- Kékkői kódex* lásd Balassa Bálint versfüzete.
- Külömbféle magyar verseknek gyűjteménye a XVIII–XIX. századból.* OSzK Fol. Hung. 135. – 112, 114, **118.**
- Nátly Ferenc-ék.* 1795–1796. OSzK Quart. Hung. 176. STOLL 425. sz. – 83, 85.
- OL Radvánszky család lt.* P 568. 16. cs. – **9–21.**
- Reges Hungariae.* London, British Museum 1321. g. 7. – 112.
- Resetka János-ék.* 1801. OSzK Quart. Hung. 174. Stoll 560. sz. – 82.
- Rimay–Madách-kódex.* 1629–1638. I–III. kötet. OSzK Quart. Hung. 3245–3246. STOLL 48. sz. – **1–8, 22–59.**
- Szikszai András-ék.* 1750–1752. MTAK RUI 8r. 137. STOLL 239. sz. – 71.
- Szinnyey–Merse-kódex.* 1668. OSzK Quart. Hung. 1559. STOLL 87. sz. – 62–86.
- Tarcsafalvi-ék.* XVIII. sz. 1. fele. Kolozsvár, EK Mf: MTAK A 21/VII. STOLL 232. sz. – 141.
- Thaly-kolligátum.* XVIII. sz. vége–XIX. sz. eleje. OSzK Oct. Hung. 73. STOLL 511. sz. – 84.
- Thorockay-ék.* 1695 után. Kolozsvár, EK. Mf: MTAK A 18/II. STOLL 134. sz. – 141.
- Tsorik András-ék.* 1750–1751. Nagyenyed, Bethlen-könyvtár. Mf: MTAK A 165/I. STOLL 240. sz. – 83.
- Vegyes kolligátum.* XVIII. sz. 2. fele. Bp. EK G 156. – 76, 77.

b) NYOMTATVÁNYOK

- Beniczky Péter: Magyar Rithmusok.* Kolozsvár 1670. RMK I, 1099. – **62–86.**
- Ua.* H. é. n. OSzK RMK I, 1611/b. – 62–86.
- Ua.* Lőcse 1675. ItK 1935, 310. Mf: OSzK FM 2/3281. – 62–86.
- Listius László: Magyar Márs Avagy Mohách mezején történt veszedelemnek emlékezete.* Bécs 1653. RMK I, 869. – **111–117.**

A KÉPEK JEGYZÉKE

1. Madách Gáspár verse a Rimay–Madách-kódex II, 7. lapjáról (22/I. sz.)
2. Madách Gáspár verse a Rimay–Madách-kódex I, 81. lapjáról (23/I. sz. eleje)
3. A Rimay–Madách-kódex ismeretlen szerzőtől való versei az I, 37. lapról (53. és 54. sz.)
4. Madách Gáspárnak az Orvosság avagy praeservativum az dögös pestis halálban c. értekezésének az eleje a Rimay–Madách-kódex II, 89. lapjáról.
5. Beniczky Péter Magyar Rithmusok c. kötete 1670-es kolozsvári kiadásának címlapja
6. Beniczky Péter Magyar Rithmusok c. kötetének második része az 1670-es kolozsvári kiadásból (a 83. sz. kezdősorai)
7. Beniczky Péter verse a Szinnyey-Merse-kódexből (65. sz. ének vége)
8. A Magyar Rithmusok második részének kezdősorai a Szinnyey-Merse-kódexből (83. sz.)
9. Balassa Bálint verse szerzői szövegjavításokkal (93. sz.)
10. Balassa Bálint három rövid verse; a két utolsó autográf írás (96., 108. és 109. sz.)
11. Balassa Bálint két verséből: a 97. sz. vége és a 98. sz. első versszaka (autográf írással)
12. Balassa Bálint verse: a 99. sz. eleje
13. Listius László Magyar Mársának címlapja az OSzK példányából
14. Listius László Magyar Mársának címlapja
15. Listius László Magyar Mársának második része, a Reges Hungariae eleje
16. Esterházy Pál Az égi madarokról való verseinek kezdő versszakai az 1656-ban összeírt füzetből (124. sz.)
17. Az égi madarokról való versek kezdő versszakai Esterházy Pál 1670-ben összeírt füzetéből (124. sz.)
18. Fráter István Verses Magyarázatának a címlapja
19. Fráter István Verses Magyarázata címlapjának a verzója
20. Fráter István Verses Magyarázatának befejező versei (152. és 153. sz.)

A RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AHLH	= Acta Historiae Litterarum Hungaricarum
BBMM	= Balassa Bálint Minden Munkái. Kiad. DÉZSI LAJOS. I–II. Bp. 1923.
BBÖM	= Balassi Bálint Összes Művei. Kiad. ECKHARDT SÁNDOR. I–II. Bp. 1951–1955.
Egyht	= Egyháztörténet
EK	= Egyetemi Könyvtár
EOE	= SZILÁGYI SÁNDOR: Erdélyi Országgyűlési Emlékek. I–XXI. Bp. 1875–1898.
EPHK	= Egyetemes Philológiai Közöny
ErdMúz	= Erdélyi Múzeum
ETA	= MIKÓ IMRE: Erdélyi Történelmi Adatok. I–IV. Kolozsvár 1855–1862.
It	= Irodalomtörténet
ItK	= Irodalomtörténeti Közlemények
KKK	= A kuruc küzdelmek költészete. Kiad. VARGA IMRE. Bp. 1977.
MKsz	= Magyar Könyvszemle
MMúz	= Magyar Múzeum
MNy	= Magyar Nyelv
MNyr	= Magyar Nyelvőr
MTAK	= A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
MTESz	= A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Főszerk. BENKŐ LORÁND. Bp. I–III. 1967–1976.
MTT	= Magyar Történelmi Tár
NySz	= SZARVAS GÁBOR–SIMONYI ZSIGMOND: Magyar Nyelvtörténeti Szótár. I–III. Bp. 1890–1893.
OL	= Országos Levéltár
OSzK	= Országos Széchényi Könyvtár
Patr. Lat.	= JACQUES-PAUL MIGNÉ: Patrologiae Cursus Completus... Series Latina.
RJM	= Rimay János munkái. Kiad. RADVÁNSZKY BÉLA. Bp. 1904.
RJÖM	= Rimay János Összes Művei. Kiad. ECKHARDT SÁNDOR. Bp. 1955.
RMDT I.	= Régi Magyar Dallamok Tára. I. CSOMASZ TÓTH KÁLMÁN: A XVI. század énekelt dallamai. Bp. 1958.
RMDT II.	= Régi Magyar Dallamok Tára. II. PAPP GÉZA: A XVII. század énekelt dallamai. Bp. 1970.
RMK	= SZABÓ KÁROLY: Régi Magyar Könyvtár. I–III. Bp. 1879–1898.
RMKT XVII.	= Régi Magyar Költők Tára. XVII. század. I–XI. Bp. 1959–1986.
STOLL	= STOLL BÉLA: A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1565–1840). Bp. 1963.
Száz	= Századok
TT	= Történelmi Tár
ÚMMúz	= Új Magyar Múzeum
WALTHER: Prov.	= HANS WALTHER: Proverbia sententiaeque latinitatis medii aevi. Göttingen 1965.

AZ ÉNEKEK KEZDŐSORAINAK MUTATÓJA

	Ének- sorszám
A Hera barlangját hogy borostyán folyja	78
A hit remélendő dolgoknak állatja	8
A hitnek olaja égdegél világgal	13
A kevélység is már hasonló pávához	16
A lassú víz, tudhadd, hogy partot mos	26
A ló mindaddig fut, amíg oda nem jut	81
A szép vadászatban sokan gyönyörködnek	130
A szerelem egy kis szőrös verem	145
Aki a szelekre s habos tengerekre	104
Állj meg, édes sólymom, bátor ne sokáig	137
Álmos nemzetéből Árpád születteték	114
Ami lehetséges, olyban törd magadat	28
Asszonyállat ha haragszik, ugyan reszket	22/II
Asszonyembernek szemérmesség	36
Átfogta erősség vastagon oszlopját	15
Attila fejdelem Bendeguznak fia	112
Az elmúlt esztendőök meg nem térő idők	105
Az én bánatimban vigasztalj meg Istenem	60
Az én sólymocskám Palojtán vagyon	41
Az én uram és Krisztusom	5
Az Isten magasságból néz reánk dicsőségéből	2
Az Úristenben bizzál erős vastag hittel	42
Az útnak ha eredünk	4
Bánom, hogy úgy búsulok	97
Bátorítsad benned bizó bús szívemet	100
Bátorságom indítója	89
Bátorságot veszek szívemre ez nyáron	88
Beborult felhőzött bánat hozó egem	57
Békóban már egyben hogy jár	90
Bírja bár akárki nagy jószágú Lévat	46
Borral, szerelemmel, ha lehet, jól élj	27
Botlasz-é vagy már régen el is estél	94
Botlik a szerencse s meg sem áll forgása	91
Bujaságnak senki versemet ne vélje	87
Bujdosásban lévén elmélkedésemben	146
Bujdosván tétova repdesek	93

Bujkálász, s nyilván van szépséged	92
Búmra vonta látom vak világ harangját	99
Búsulva csudaljuk	110
Bűnös lelkemet, megváltó üdvösségemet óhajtó	102
Császárok császára s mennynek földnek ura ..	69
Csendes lélekkel dicsérrük mindnyájan az Atyát	3
Dicsőítsd én lelkem az Urat és áldjad	122
E világnak gyümölcsiről	144
Egeket alkotó, mindent általható Isten	101
Egy szép rózsaszálat küldtem ajándékon	49
Egykor mulattomban igen alattomban	127
Egyszer nem nyughatván, álmod sem kaphatván	96
Éles elméd legyen, felejtsd el nevedet	95
Élj marhádból szépen másnak hasznára	31
Eltávozván immár télnék fergetege	143
Én édes jobb kezem, tőled kedven veszem	55
Én pennám mit írjon a nagy Istenségről	119
Engedetlenségnek szomorú példája	149
Ércnél, kősziklánál keménybnek vallhatnál	53
Fegyvert s hadi eszközt mindaddig forgattam	115
Feleséget ne végy magadnak jószágért	23/I, II
Felséges Úristen, hozzád kiált lelkem	151
Fényes palotákban, ékes kőfalokban vigadjunk	139
Földi életednek s tántorgó hitednek	148
Fösvénység is járul a második rendben	17
Gyöngynél kegyesb szépet	98
Ha te jól élsz, másnak gonosz életivel ne gondolj	33
Hadakat viselő, jó útra vezérlő	59
Halak királyává nagy cethalat tészem	126
Hallgasd, keresztyén ember, mit fogok előhozni	6
Hárfa at valahova juthat	52
Hatalmas istenség s méltóságos Felség....	64
Henyélés az embert olyra ösztökéli	19
Hideg országnak mondják Svéciát	38/II
Hogy sugár szárnyával sas repülne délre	153
Igaz emberekkel ne kezdj törvénykedni	32
Irgyság is fogta kezében lándzsáját	18
Isten az embernek vezérli ő dolgát	138
Isten hozzád karvolykám	141
Jaj én szerencsétlen, jaj miként aggódom	136
Jaj fülem csendülő, mint réz tárgy pendülő	66
Jaj nyavalyás fejem	61
Jó szerencsében magadat el ne higyj	24
Kegyes Cupidonak bizonyos tegzeim	109
Keresztyén lelkeknek rendelt seregeknek	129
Kétfelé teríti kezeit reménység	14

Ki ad nékem innom múzsák kútfejéből	121
Ki hasonló nevet viselt nemzetedben	j
Kiki terhét vállán közölünk viseli	45
Király szín méltóság	85
Kis jók után keserves napim	76
Komáromban lakó, te Bendő Panna	40
Köszöntöm okosát	j
Kősziklától fajzott, sárkány tején hizott	63
Krokodilus mint kis gyermek	82
Látod ez gyöngy szemet	50
Más dolgom nem lévén, henyélést kerülvén	83
Mérő serpenyőjét igazság is tartja	12
Mi lehet kedvesebb s gyönyörűsegebb	75
Miért törődöl én lelkem	7
Mikor a szerencse felemel valakit	77
Minden napunk azon legyünk	131
Mindennap víg kedvvel, ép s jó egészséggel	62
Mint sötét bányából aranyat szed bányász	152
Mit háborgatsz, lelkem, s mit támadsz ellenem	67
Mit tréfálsz, Cupido, mint saját mátkáddal	106
Most előljáróul három pár követem ...	108
Most már minden újul, vigad, örül s vidul	84
Nagy Isten ajándéka, kinek jó házastársa	35
Nagy jószág emberben a patientia	9
Nagy példát adhatok én rólam mindennek	44
Ne gondold szerelmem könnyű indulatnak	43
Ne higgy mindenkor az asszonyállatnak	22/I
Negyedik rendben látod az oroszánt ..	20
Néppel bővelkedő s Márssal dühösködő	117
Nyisd meg én torkomat keserves sírásra	135
Ó csalárd világ, mit cselekeszel	37
Ó édes Istenem, néked mit műveltem	134
Ó Jehova, szent Istenem	1
Ó mely boldog az, ki mások kárán tanul	128
Ó mely boldogtalan, Cupido, te sorsod	142
Ó mely boldogtalan ez világ hívsága	123
Ó te dicsőségben s Jerikó kertében	116
Okosság is vette kezében tükörit	10
Oly nehéz, nem látom előttem járnia	51
Örülj immár, lelkem, szép kincset találtál	56
Örülj s vigadj, lelkem, jutott kívánt hitem	70
Pályán vár ajándék, szép drága martalék	80
Parancsolatodra küldöm hát követem	107
Pöngését koboznak gyakran ha te hallod	58
Régi barátodat meg ne rágalmazd	30
Rémítő Cupido, jaj, mint rontál engem	140
Rettegtet sok vétkem, kit ellened tettem	68

Részeges embernek cégére a pohár	21
Semmi alatt nincsen földön nyomorultabb	48
Seregek hadnagya s vitézek strázsája	74
Serény Márstól nemzett magyarság csillaga	113
Sok szép dolgokat immár hallottunk	38/I
Sokáig való életedet ne kívánj	25
Szent Pál oldalában hegyes ösztön sátán	150
Szép dolog a virtus, drága amethystus	111
Szerelemtől csak kár, hogy tiltunk szép személyt	47
Szerelmesétől vált valóban nagy kint lát	54
Szeretet egyaránt tartja ő gyermekét	11
Szín festékekkel mázolt s tündér üllőn koholt	72
Szodomához hasonló paráznak hajléka	39
Tekintsed a nagy sast, madarak királyát	124
Tíz s kilencszáz ezer hunnus nemzet között	118
Többet vigyázz s tanulj te is mindenkoron	34
Tudom, nem örülsz, sőt, ójod s kerülöd	103
Úgy vagyon az híre	147
Ülők vala egykor harmatos hajnalban	133
Vadaknak királya, mit gondolsz, ki légyen	125
Vajjon s nem kiált-é a bölcsesség mennyből	120
Valahol elmegyek s valamit szemlélek	73
Vedd eszedben, szívem, ismerd kicsinységem	65
Véget vetek immár csekély ritmusimban	86
Vesd fel szemeidet és tekints az égre	132
Vesztett marha után te ne siránkozzál	29
Világ ékessége miből áll szépsége	79
Zarándokságimat s minden utaimat	71

NÉVMUTATÓ

- Aba Sámuel magyar király 421, 788
Ábel 258, 404, 644, 689
Abigail 650, 809
Abimelech 704
Abiron 21, 720
Abisai 510
Abner 365, 649, 785, 808
Ábrahám 27, 111, 476, 502, 645, 720, 748, 786, 808
Absolon 136, 365, 506, 647, 750, 785
Ácháb 94, 724, 747
Áchán 649, 808
Achilles 271, 291, 453, 504, 531, 535, 613
Achimelech 510
Actaeon 377, 793
Aczél István 355, 400, 785, 787
Adalarus *lásd* Aladár
Ádám 94, 304, 498, 502, 509, 545, 644, 677, 688, 689, 694, 695
Adam de Nova Domo 787
Aeneas 507, 779
Aeolus 240, 325, 464, 466, 551, 557, 767, 793
Aesopus 505
Aganippe 487
Ágár 380, 786
Agesilaus 359, 785
Agis 508
Ahasvérus 787
Aiax 507, 511
Aladár magyar vezér 418, 777, 788
Albert magyar király 441, 443, 449, 790
Albert, Szent 419
Albertus Magnus 698
Alcides 272, 780
Alcionus 297, 464, 505, 552, 560, 782, 793
Alcmeneus 291
Alexánder *lásd* Sándor
Allikurt török pasa 280
Álmos magyar vezér 424, 426, 454, 789
X. Alphonsus (bölc) kasztíliai király 508
Alszeghy Zsolt 806, 808–810
Altha-Thillner Anna Borbála 755
Amade László 756, 759, 762, 767
Ámán 409, 415, 787
Amasa 365, 785
Ambrosius, Aurelius, Szent 689, 706
Ambrosius, Autpertus 711
Ammon 657, 701, 809
Ámos 677, 684, 688
Amphion 274
Amurátes *lásd* Murád
Ananiás 652, 809
Ancus Martius római király 507
I. András magyar király 421, 422
II. András magyar király 432
III. András magyar király 434, 435
Andreas Senensis, Matthiolus 661
Angyal Dávid 739, 805
Anicius 509
Anjou Károly nápolyi király 434, 789
Anna, Szent 647, 808
Anna de Candele *lásd* Candele-i Anna
Annás 747
Anonymus 791
IV. Antiochus Epiphanes, szeleukida király 504
Antonius, Marcus 291, 449, 506, 698, 790
Apaí Anna 807
– Mihály 805, 807
Apáti M. Miklós 739, 746, 750, 752
Apelles 272, 509
Apicius, M. Gavius 505
Apollo 237, 272–274, 286, 304, 365, 395, 452, 462, 464, 466, 486–488, 506, 551–554, 557, 558, 567, 578, 758, 780, 790
Apponyi István 739

- Archimedes 504
 Argus 509
 Argyrus 561
 Ariadne 509, 803
 Arianna 547, 580–584
 Arion 274, 509
 Aristaeus 297, 365, 464, 466, 782, 785, 793
 Aristoteles 505, 686, 687, 711, 732
 Áron 248, 647, 769
 Árpád magyar fejedelem 418, 454, 777
 Arszlán török bég 279
 Artaxerxes perzsa király 504
 Artemisz 780
 Ascanius 779
 Asel *lásd* Aczél
 Asmodeus ördög 111, 748
 Aszalay István 773
 Atlas 271, 283, 508, 779, 782
 Attila hun király 299, 359, 411, 417–419, 481, 511, 777, 778, 788
 Augustinus, Aurelius, Szent 486, 675, 688, 689, 711
 Augustus, Caius Julius Caesar Octavianus, római császár 60, 506, 634
 Aulus Gellius 705
 Aurora *lásd* Éősz
 Avancini, Nicolaus 777
 Azel *lásd* Aczél
 Azuppi török nagyvezír 347
- Babenbergi Frigyes 433, 789
 Bacchus 44, 206, 297, 463, 506, 553, 555, 564, 592, 758
 I. Bajazid török császár 275, 276, 780, 781, 790
 II. Bajazid török császár 780
 Bakich Pál 360, 361, 785
 Bakócz Tamás 781
 Bakos Gábor 754
 – Mária 753
 Baksay Ábrahám 776, 777, 791
 Balassa Ádám 754, 755
 – András (XVI. sz.) 753
 – András (XVII. sz.) 662, 754
 – Antal 753, 756–758, 760–763, 768
 – Bálint 219–260, 753–770
 – Bálint, ifj. 754
 – Ferenc (XVI. sz.) 402, 787
 – Ferenc (XVII. sz.) 671, 718, 731, 754
 – Imre 662
 – Imréné *lásd* Bosnyák Judit
 – János (XVI. sz.) 66, 664, 665, 670–672, 731
 – János (XVII. sz.) 671
 – László 662
 – Menyhért 662
 – Simon 662, 667, 671, 673, 674
 – Zsigmond 662, 670, 731, 766
- Balassi Bálint 714, 731, 732, 734, 737, 753, 759, 762, 771, 774
 Balássy Ferenc *lásd* Balassa Ferenc
 Balbinus, Decimus Caelius Calbinus, római császár 507
 Bán Imre 743
 Banaias 510
 Bánffy család 772
 – Hedvig 772, 773
 – János 353, 785
 – Kristóf 772
 – Zsigmond 402
 Bánk bán 432
 Barcsay Ákos 774
 Barnabás 651, 809
 Bartók István 738, 740–744
 Bassy György 310–313, 783
 Báthori András 310, 362, 385
 – György 783
 – István 283, 309, 311, 783
 – Zsigmond 661
 Batthyány Ádám 773
 – Ferenc 283, 314, 339, 781, 784
 – János 402
 – Orbán 307, 783
 Battus 508
 Beda Venerabilis, Szent 689, 711, 712
 Beham, Hans Sebald 721
 Bendegúz 417, 788
 Bendő Panna 65, 664, 665, 670–672, 732, 734
 Bene Anna 661, 662
 Benfield Harbotte, Thomas 807
 Beniczky Ferenc (XVI. sz.) 738
 – Ferenc (XVII. sz.) 738–740
 – Gábor 739
 – Péter 85–217, 738–752, 801
 Béla hun vezér 480, 777
 I. Béla magyar király 423, 424
 II. Béla magyar király 426–428, 431
 III. Béla magyar király 430, 432, 789
 IV. Béla magyar király 432, 433, 729, 789
 Belisarius 125, 467, 509, 749, 793
 Bella Ferenc 773
 Bellerophonotes 236, 273, 496, 638, 762, 780
 Bellona 271, 354, 359, 363, 375, 404, 416, 442, 480, 655, 779, 794
 Belzebub ördög 680
 Beniczky Judit 738, 740
 II. Berengár, Itália királya 788
 Bérenger, Jean 766, 775
 Berzeba 683
 Bethlen Gábor 739, 763, 766, 772
 Biblis 576
 Bock Mihály 665
 Bodich N. 360
 Boethius, Anicius Manlius Severinus 694, 712
 Boldizsár (Balthazar) 501, 505

- Bonfini, Antonio 266, 294, 303, 315, 359, 374, 776, 777
- Borich szerb herceg 428
- Bornemisza Anna 805
– János 285, 355, 781
– Péter 665, 732
- Borovszky Samu 769
- Bosnyák Judit 662, 753
- Bóta László 665, 668, 669, 733–736
- Bottyáni *lásd* Batthyány
- Brandenburgi György 407, 787
– Katalin 772
- Breznyik János 755
- Brodarics István 285, 286, 303, 776, 781–784, 786, 787
- Brunner András 796
- Brutus, Marcus Junius 124, 749
- Bubics Zsigmond 796
- Buda hun vezér 417, 480, 777, 788
- Burgio, Antonio de 782
- Caesar, Caius Julius 124, 232, 749, 761, 779
- Cajafás 103, 747
- Cajus *lásd* Caesar
- Calapinus Cyricelibes 781
- Caligula, Gajus Caesar, római császár 507
- Calliope 272, 487
- Candle-i Anna 281, 781
- Capistrán *lásd* Kapisztrán
- Čaplovič, Ján 741
- Caraffa, Antonio 795, 805
- Carus, Marcus Aurelius, római császár 508
- Cato, Marcus Portius 51, 508, 664, 669, 672, 684, 693, 712, 717, 718, 723–727, 732
- Celii *lásd* Cillei
- Cerberus 240, 274, 415, 767
- Ceres 297, 463, 552, 555, 792
- Chaleb 646, 808
- Cham 645
- Cháron 240, 415, 767
- Chesztricz *lásd* Czetricz
- Chetényi Mátyás 402
- Cheysla *lásd* Gizella
- Chloris 274, 462, 780, 792
- Chrisostomus, Szent 687
- Chyméra 237, 762
- Cicero, Marcus Tullius 263, 273, 300, 327, 345, 504, 697, 776
- Cillei Ulrik 443, 790
- Circe 504, 569
- Cirus 507
- Claudianus, Claudius 273, 274, 298, 690, 776, 807
- Cleopatra 63, 66, 506, 671, 698, 730, 731
- Clio 272, 274, 495
- Clotho 274, 329, 784
- Codros athéni király 467, 793
- Cohen, Gustave 712
- Commodus, L. Aelius Aurelius, római császár 264, 265
- Constans, Flavius Julius, római császár 508
- Constantinus (Nagy) római császár 508
- Coruinus *lásd* Mátyás
- Cozmerovius Máté 775
- Crassus, Marcus Licinus 124, 749
- Croesus (Krózus) lid király 48, 124, 298, 469, 501, 507, 531, 725, 749, 793
- Crispus 504
- Cupido 73, 221, 225, 228, 236, 239, 257–259, 505, 513, 547, 550, 561, 563, 567, 568, 580, 581, 583, 584, 587, 591–593, 620, 621, 689, 696, 758–761
- Curtius *lásd* Quintus Curtius
- Cuspinianus, Johannes 786
- Cybele 463, 793
- Cybelinus, Cybelius *lásd* Calapinus
- Cyrus perzsa király 270
- Czernátoni Miklós 778
- Czetricz Ulrich 367, 786
- Czibak Imre 362
- Czóbel Ernő 665
- Czobor Anna 665–667, 673, 717–719, 731
– Imre 718
- Csaba hun vezér 418, 777, 788
- Csaholyi Ferenc 402, 782
- Csák magyar vezér 455, 791
- Csanaki Máté 684
- Csató István 781
- Csergheő Géza 771
- Daedalus 486, 505
- Dágon 94, 103, 747
- Dalile 569
- Dán 683
- Daphnis 395, 415, 787
- Darholcz Kristóf 664
- Dárius perzsa király 48, 298, 362, 507, 531
- Dátán 97, 720, 747
- Dávid 109, 119, 370, 428, 468, 497, 501, 510, 535, 544, 565, 651, 678, 682, 694, 695, 701, 748, 750, 781, 785, 808, 809
- Debreczy Sándor 807
- Decentius 508
- Décsy Gyula 718
- Deiphobus 452, 791
- I. Demetrius macedón király 291, 508, 782
- Democritus 505
- Demosthenes 504, 695
- Dersffy Borbála 754
- Detrik hun vezér 479

- Dézi Lajos 756, 757, 759, 762, 767–769
 Diana 198, 273, 462, 505, 513, 550, 570, 586, 620, 701, 710
 Dido 274, 509, 531, 780
 Dienes György 739
 Dina 706, 709
 Diocletianus, Caius Aurelius Valerianus, római császár 507
 Diodorus Siculus 328
 Diogenes 265, 266
 Dion Cassius 730
 Dion (Isacusi) 508
 Dioné 365, 786
 Dionysos 469, 793, 803
 Diopaea 487
 Drágffy János 367, 402, 787
 Draskovich család 772
 – János 739, 772, 773
 Drusus, Nero Claudius 507
 Duchoni János 739
- Echo 582
 Eckhardt Sándor 661–663, 665, 666, 668, 670, 671, 673, 718, 731, 756
 Emmánuel *lásd* Manuel
 Empedocles 505
 Ennius Quintus 273, 655, 809
 Enoch 644, 808
 Eliab 510
 Elusai 510
 Éosz 781
 Erasmus 726
 Erathó 272
 Erdődi Péter 354
 – Simon 785
 Erdődy Kristóf 738
 Erzsébet, Szent 432, 442, 443, 777
 Esze Tamás 808
 Eszterházy Ilona 755
 – László 795
 – Miklós 662, 795
 – Orsolya 795, 802, 804
 – Pál 483–622, 755, 778, 792, 795–804
 IV. Eugenius pápa 440
 Eusebios 713
 Euterpé 272, 487
 Éva 94, 305, 543, 677, 689
 Ezaiás 679, 681, 684
 Ezechiás 679, 680
 Ezekiel 682, 684
 Ézsau 645
- Faral, Edmond 807
 Faunus 552, 558
 Fekete Mihály 401, 787
- I. Ferdinánd magyar király 282, 284, 292, 314, 339, 352, 447, 448, 777, 781, 790
 II. Ferdinánd magyar király 451, 777, 790
 III. Ferdinánd magyar király 451, 754, 772, 774, 777
 IV. Ferdinánd magyar király 452, 777, 795
 I. Ferenc francia király 291, 782
 Firmianus *lásd* Lactantius
 Flora 126, 297, 461, 463, 552, 553, 749, 792
 Forgác Balázs 440, 790
 – Miklós 403
 – Zsigmond 661, 675
 Fraknói Vilmos 739
 Frangepán család 433, 789
 – Kristóf 284, 291, 314, 330, 331, 333, 334, 338, 344, 407, 781–784
 Fráter István 623–655, 805–810
 – Pál 805
 Friderik *lásd* Babenbergi Frigyes
 III. Frigyes német császár 442–445, 777, 781, 790, 791
 Fulgentius, Claudius, Szent 698
 Fülöp macedón király 264
- Gábrriel arkangyal 499
 Gaczozyi *lásd* Csaholyi
 Galba, Servius Sulpicius, római császár 507
 Gálos Rezső 756
 Ganymédész 283, 445
 Gara N. 440
 Garas Klára 788
 Gáspár Imre 745
 Gedeon 119, 463, 477, 704, 748, 793
 Gellért, Szent 421, 788
 Gerendi Miklós 292
 Gerézdi Rabán 670, 671, 731
 Gergely, Szent 686, 689, 705
 Gertrúd magyar királyné 432
 Géza magyar fejedelem 419, 420, 456, 777
 I. Géza magyar király 424, 425
 II. Géza magyar király 428–430
 Gizella magyar királyné 421, 788
 Glaukosz 780
 Glycas 508
 Gnoynsky Lénárt 317, 325, 360, 784
 Góliát 508, 535, 647, 748
 Goninszki *lásd* Gnoynsky
 Gosztonyi János 730, 783
 Görög Ilona *lásd* Helena
 Gradivus *lásd* Mars
 Gualterus, Burlaeus 693
 Guthi Ország Ferenc 402
 Gyges lid király 431, 789
- Gyerárd *lásd* Gellért
 Gyöngyösi István 795

- Gyula erdélyi vajda 792
 Gyula magyar vezér 298, 420, 456, 782, 791
 Gyulaffy család 792
 – Zsuzsanna 772, 775
- Habsburg Albert 789
 – Mária 282, 781
 Hajnal Mátyás 801
 Haller Gábor 719
 Hampo Ferenc 402
 Hannibál 267, 291, 314, 317, 507, 698, 779
 Hardegh János 404, 787
 Harlotte, Thomas Benfield 807
 Hauszer Ádám 407, 787
 Hector 291, 361, 384, 400, 449, 504, 531, 613
 Helena 124, 229, 504
 Heliogabalus 507
 I. Henrik német király 792
 III. Henrik német király 421–423, 788
 IV. Henrik német király 789
 Hera 126, 749
 Heraclitus 505
 Hercules 267, 271, 291, 326, 346, 354, 453, 508
 Herczegh Miklós 401, 787
 Hermánárikus gót király 479
 Hermes Trismegistus 505
 Heródes 239, 509, 767
 Herodotos 271, 298, 776
 Hesiodos 273
 Heszperisz 782
 Hipparchosz 712
 Hippocrates 505
 Holofernes 374, 535
 Holstein, F.K.H. 721
 Homannai Ferenc 362
 Homérosz 505
 Horatius Flaccus, Quintus 274, 365, 776, 780, 807
 Horatius Cocles 509
 Horváth István 756
 – János 792
 – Simon 402
 Hunyadi János 363, 443, 453, 511, 791
 – László 443, 790
 Hussati 510
 Huszti Péter 720
 Hymen 235, 236, 762
- Ibrahim török basa 401
 Icarus 236, 255, 486, 552
 Ieronimus *lásd* Jeromos
 Illés 42, 646, 724
 Illésházy Gábor 740
 – István 739
 Illéssy János 771, 774
 Imaigler török basa 381, 786
- Imre magyar király 430, 431
 Iphigenia 488
 Ipolyi Arnold 661, 662, 673
 Irus 467, 469, 793
 Isidorus Hispalensis 689, 706
 I. István, Szent, magyar király 420, 472, 777
 II. István magyar király 426
 III. István magyar király 429
 IV. István magyar király 789
 V. István magyar király 433–435, 789
 István, Szent, mártír 651, 809
 István moldvai vajda 283
 Iványi Emma 796
 Ixion 488
 Izdenczy András 739
 Izmael 786
 Izsák 645, 786
- Jáhel 119, 748
 Jákob 111, 510, 645, 648, 748, 808, 809
 Jákoffi Ferenc 663
 Jakusits Jánosné *lásd* Szunyogh Katalin
 Jankovich Miklós 756–758, 777
 Jankovics József 672, 721, 730, 767, 768, 770, 800, 803, 804
 János evangelista 27, 108, 240, 685, 688, 689, 705, 748
 Japetosz 779
 Jason 272, 509
 Jenei Ferenc 673, 738, 743
 Jeremiás 684
 Jeroboám 94, 650, 747, 809
 Jeromos, Szent 686, 687, 689, 694–696, 698, 702, 705, 706, 711–713
 Jesabel 42, 724
 Jesse 654, 809
 Jézus Sirák 47, 678, 679, 682, 684, 723, 725, 726, 729
 Joab 510, 647, 649, 808
 Jób 46, 268, 275, 451, 648, 685, 705
 Jonatás 283, 506, 510, 647, 781, 808
 Jónás 42, 724
 Josué 271, 380, 646, 808
 József 648, 700, 808
 Júdás 651
 Júdás Makkabeus 380, 508, 786
 Judit 374, 535
 Julianus, Flavius Claudius Apostata, római császár 507
 Julius *lásd* Augustus; Gyula
 Julius 272, 779
 Juno 228, 273, 463, 464, 488, 506, 553, 554, 677, 749
 Jupiter 74, 270, 506, 677
 Justinianus, Flavius Petrus Sabbatius, keletrómai császár 749, 793

Justinus, Marcus Junianus 297
Juvenalis, Decimus Junius 346, 807

Kadicha hun vezér 478, 480, 772
Kain 95, 258, 644, 689
Káleb *lásd* Chaleb
Kálmán magyar király 424, 426–428, 789
Kálnay István 785
– János 358, 403
Kálti Márk 792
Kanyaró Ferenc 801, 803
Kapisztrán György 315, 443
I. Károly (Róbert) magyar király 435–437, 777, 789
II. (Kis) Károly magyar király 439, 440
I. (Nagy) Károly, német-római császár 508
V. Károly német-római császár 282, 291, 339, 781, 782
Károlyi Gáspár 684, 710, 731
Kazimir, Szent 801
Käfer István 741
Kecskés Éva 773, 774
VII. Kelemen pápa 782
Keme hun vezér 479, 480, 777
Kemény János erdélyi fejedelem 772
– József 755, 771
Kerekes Menyhért 774
Keve hun vezér 477, 777
Kinizsi Pál 363, 511
Kis Lukács 665
Kisvárdai Mihály 740
Kisviczay Péter 745
Klűmené 779
Koháry István 755
– Péter 738
Kollonich Lipót 755
Kolumbusz Kristóf 60, 509, 730
Komáromy András 738–740, 745, 771–775, 778
Kóré 97, 720, 749
Korládky (Korlátköy) Péter 402, 787
Kovács Dezső 738, 739, 745, 746
– Márton 667
– Sándor Iván 731
Kováts Antal 771
Krózus *lásd* Croesus
Kulcsár Péter 731, 781, 786
Kund vezér 457
Kunszery Gyula 771
Kupan (Kupa, Koppány) magyar vezér 420, 457, 788, 792
Kus 788
Kusid (Kurszán) magyar vezér 455, 457, 791, 792

Lábán 648, 808
Lachesis 329, 371, 784, 786

Lactantius, Lucius Caelius Firmianus 698, 704
I. (Nagy) Lajos magyar király 438, 439
II. Lajos magyar király 266, 281, 282, 290, 306, 360, 372, 375, 388, 389, 395, 396, 398, 404, 416, 445, 446, 460, 469, 511, 776, 781, 790
Lampérth Géza 755
Lang, Mauritz 779
Laomedon 283, 297, 464, 781, 782, 793
Laskai János 684
László *lásd* Ulászló
I. László, Szent, magyar király 425, 756
II. László magyar király 431
IV. (Kun) László magyar király 434
V. László magyar király 443, 791
Lászlóffi György 771, 772, 775
Latona 273, 365, 462, 780, 785, 792
Lays 695
Lázár 48, 275, 725, 780
Lél (Lehel) magyar kapitány 458, 777, 791
Lentulus 508
Leo 508
Leontius 507
Leopoldina császárné 795
Levánte 421, 422
Licinius, Caius Flavius, római császár 508
Lidl (Liedel) Ulrik 774
I. Lipót magyar király 755, 774
Lippai György 756
Lippay Gáspár 772
– János 800, 801
Lisander 291, 508, 782
Listius család 772, 773
– Ferenc 772
– György 772, 773
– János 449, 772–774, 790
– László 261–481, 771–794, 800, 801, 803
Livius, Titus 264
Loboda Jánosné *lásd* Beniczky Judit
Lonicerus, Philippus 276, 780, 781
Lót 206, 476, 645
Lucifer 49, 697
Lucretia 124, 749
Lucretius, Carus Titus 272
Lucullus, Licinius 508
Lukács evangélista 688, 705, 799
Lukinich Imre 732
Luther Márton 718

Macedóniai László 292, 314, 782, 783
Macrinus, Marcus Opellius, római császár 479
Madách Anna 662, 674
– Gáspár 7–68, 661–733
– Gáspár, Miklós fia 661, 668
– György 661, 662, 675
– János 660, 674, 774
– Miklós 661

- Péter 661
- Sándor 661
- Zsófia 662, 674
- Maedea 505, 569
- Magdolna *lásd* Mária Magdolna
- Magentius, Flavius Magnus, római császár 507
- Magóg 271, 359, 779, 785
- Magyary-Kossa Gyula 661
- Majláth Miklós 774
- Majtényi Mihály (helyesen: Bertalan) 401, 787
- Manasses 510, 648, 808
- Manfredus, szicíliai király 508
- Manilius, Marcus 507
- Manlius 613
- Manuel Komnenosz görög császár 429, 789
- Marcus 507
- Marcus Aurelius római császár 264
- Márdokeus 787
- Margalits Ede 807
- Mária, Árpád-házi hercegnő 434
- Mária magyar királynő 439, 440, 777, 790
- Mária Magdolna 103, 654, 809
- Marius, Caius 268, 291, 779
- Márk evangelista 688
- Márk krónikás *lásd* Kálti Márk
- Mars 120, 145, 224–226, 266, 289, 306, 326, 354, 359, 364, 365, 378, 384, 393, 394, 399, 404, 430, 442, 444, 453, 456, 458, 460, 535, 598, 600, 622, 630, 655, 749, 758, 759, 761, 792
- Marsias 506
- Martialis, M. Valerius 272, 273, 291, 298, 329, 345, 346, 776
- Martell Károly 434, 437, 789
- Máté evangelista 682, 706, 724
- Matunák Mihály 755
- Matuzsálem 508, 644, 808
- I. Mátyás magyar király 283, 316, 322, 363, 443–445, 450, 511, 791
- II. Mátyás magyar király 450, 777
- I. Maximilianus német-római császár 445, 772, 777, 790
- Maximus, Magnus Clemens, római császár 507
- Mayer, Dietrich 721
- Maylát királyi lovászmester 367
- Maytény *lásd* Majtényi
- Medusa 237, 272, 780
- Megisero, Hieronymus 807
- Mehmet 280, 281, 381
- Melpomene 272, 274, 415
- Mercurius 506
- Merényi Lajos 796, 799, 801–803
- Merope 488
- Mesalla 237, 767
- Midás 298, 506
- Mihály arkangyal 396
- Miksa magyar király 448
- Mikulich Tamás 773
- Miltiades 508
- Minerva 225, 273, 283, 365, 488, 495, 506
- Minotaurus 509
- Mišianik, Ján 718, 719, 745
- II. Mohamed török császár 276, 443, 444, 781, 783
- Móré Fülöp 355, 402, 785
- László 355
- Móricz Béla 805, 806
- Mózes 97, 99, 240, 501, 508, 646, 647, 677, 678, 681, 684, 688, 710, 747
- Mucius Scaevola 507
- I. Murád török császár 275, 441, 780, 790
- II. Murád török császár 276, 303, 359, 443, 453, 780, 781, 783, 790, 791
- Musztafa török pasa 276
- Nábál 649, 808
- Nabugodonozor 504
- Nádasdy Ferenc 772, 773, 777, 795
- Tamás 314, 339, 783
- Nádasi János 755
- Nagy Iván 739, 805
- Sz. Nagy László 802
- Nagy Máté 409, 787
- Nalácz István 805
- Napaea 487
- Náthán 370
- Némethy Géza 726
- Neptunus 297, 506
- Nero, Lucius Domitius Claudius, római császár 264, 507
- Nestor 452, 790
- Nicanor 504
- Nimród 417, 504, 788
- Noé 27, 271, 471, 510, 645, 681
- Numa Pompilius római király 507
- Nysus 508
- Nyáry Krisztina 795, 796
- Nyéki Vörös Mátyás 741–743, 746–748, 799, 801
- Obdias 510
- Ochósias 680
- Ocskay Ferenc 739
- Octavianus *lásd* Augustus
- Odüsszeusz 782, 793
- Oláh Miklós 449
- Olahus Magnus 63, 730
- Olay török basa 279
- Orbánz (Orbonész) András 408, 409, 787
- Orchanes török császár 276, 780
- Origenes 505
- Orlovicz (Orlovcsics) Gergely 403, 787
- Orpheus 77, 273, 274, 508, 619

- Oszmán török császár 276, 279, 780
 Otho, Marcus Salvius, római császár 507
 Otománus *lásd* Oszmán
 Ottó magyar király 436, 437, 789
 Ottokár cseh király 433, 434
 Óvári Keszei János 807
 Ovidius, Publius Naso 272–274, 291, 297–299,
 304, 306, 325, 377, 392, 505, 691, 692, 703,
 707, 708, 711–714, 776, 780, 807
 Ozeás 688
- Örs magyar kapitány 777, 791
- Pakay Benedek 773
 Paksy Balázs 402, 787
 – János 402, 787
 Pál apostol 26, 42, 419, 651, 652, 680, 686–688,
 703, 710, 720, 724, 779, 807, 809
 Pálffy Pál 773
 Palinay György 320, 402
 Pallas 224–226, 271, 273, 306, 359, 506, 547,
 584, 758, 761, 779, 780
 Pálóczy (Palochai, Paloczai) Antal 362, 402, 787
 Pán 463, 550
 Panopaea 487
 Pantin, W. A. 807
 Papinianus, Aemilius 298, 776
 Paris 229, 507
 Páriz Pápai Ferenc 752
 Pataky Dénes 779
 Pausanias 508
 Pázmány Péter 739
 Paxi *lásd* Paksy
 Pegasus 235, 272–274, 362, 486, 495, 506, 785
 Pekri Lőrinc 808
 Perényi Ferenc 317, 344–346, 402, 784
 – Gábor 362, 402
 – György *lásd* Perényi Péter
 – Péter 284, 322, 325, 362, 781, 784
 – Péter *lásd még* Perényi Ferenc
 Pericles 272, 273, 283
 Perseus 779, 780
 Pertinax, Publius Helvius, római császár 507
 Péter apostol 451, 476, 654, 793, 809
 Péter magyar király 421, 788
 Pethő Tamás 674
 Petrik Géza 742
 Petróczi István 758, 759, 761
 Phaeton 372, 451, 464, 551, 790
 Pharao 271, 500, 506, 565, 646
 Philopater 730
 Phlegyas 239, 767
 Phoebe 272, 780
 Phoebus *lásd* Apollo
 Pilarik István 663
- Pindarus 365
 Pintér Jenő 775–778
 Pipin (Kis) francia király 508
 Pirrhus (Angliai) 508
 Piso, Calpurnius 507
 Pithagoras 695
 Plato 505
 Plinius, Caius Secundus 267, 271–273, 776
 Plutarchos 267–273, 291, 298, 359, 776
 Pluto 275, 384, 415, 506, 631, 758
 Podmaniczky István 784
 – Mihály 329, 330, 333, 403, 784, 787
 Pogány Zsigmond 403
 Polycrates 505
 Polymnia 272
 Polyphemus 639
 Pompeius Magnus, Cneius 124, 268, 405, 506,
 749, 779
 Pongrácz Ferenc 742–744, 751
 Poppaea 487
 Porus 510
 Pottornyai Simon 744
 Priamus 291, 509, 531
 Priscus 507
 Prinnyi *lásd* Perényi
 Probus, Marcus Aurelius Valerius, római császár 508
 Procopius 508
 Prometheus 561
 Proserpina 240, 460, 767, 792
 Prudentius, Aurelius 690, 711
 Putifár 375, 700
 Putifárné 700, 701
 Pythius 452, 791
- Quintus Curtius Rufus 263, 366, 403, 509, 786
- Rabatta, Josef 756
 Rabsaces 504
 Ráday András 662, 673–675
 Radich N. 360
 Radnóti Miklós 771
 Ráduly havasalföldi vajda 283
 Radvánszky Béla 73–75, 80, 661–665, 670, 672,
 673, 684, 704, 709, 718–726, 729–738, 740
 Rákóczi Erzsébet 803
 II. Rákóczi Ferenc 761, 795, 808
 I. Rákóczi György erdélyi fejedelem 739, 772
 II. Rákóczi György erdélyi fejedelem 773
 Ráskai Gáspár 358, 377, 378, 785, 786
 Raphael angyal 111, 475, 793
 Rátkai *lásd* Ráskai
 Rebeka 650, 809
 Reményi István 771
 Remus 507
 Részus trák király 362, 785

- Réthei Prikkel Marián 751
 Rima Széchy Tamás *lásd* Széchy Tamás
 Rimay János 661–670, 672–674, 714, 718,
 720–723, 727, 731, 733–737, 741, 746, 748
 Robertus Anglicus 712
 Roboam *lásd* Jeroboám
 Romulus 258, 365, 393, 507
 Rózsa György 777
 Rudolf magyar király, német-római császár 449,
 450, 790
 Rufinus, Tyrannius 508
 Rusztán török császár 278
- Sadok 510
 Salamon magyar király 422–425
 Salamon 35, 36, 136, 175, 452, 464, 501, 506,
 554, 565, 648, 681, 685, 695, 701, 703, 704,
 723, 808
 Salm, Nikolaus von 291, 323, 782, 784
 Sámson 119, 136, 506, 535, 565, 646, 694, 695,
 748
 Sámuel 647, 808
 Sándor (Nagy), macedón király 206, 232,
 263–266, 270, 291, 316, 363, 438, 468, 507, 511
 Sangyár török beglár 281, 347, 785
 Saphira 652, 809
 Sára 786
 Sárkány Ambrus 309, 402
 Sarolta magyar királyné 791
 Sasinek, V. František 745
 Saturnus 506
 Saul 95, 103, 271, 510, 651, 747, 779, 781, 785,
 788, 809
 Scaevola *lásd* Mucius Scaevola
 Scander török bég 511
 Scipio, Publius Cornelius Africanus 508, 613
 Seba (Sába) 648, 808
 Semiramis 63, 504, 698, 730
 Senacherib 374
 Seneca, Lucius Annaeus 273, 274, 306, 326, 686,
 687, 695, 696, 707, 711–713, 776
 Seybold, de 807
 Sibrik István 772–774
 Sichek 706, 709
 Sidonius, Apollinaris, Szent 263
 Silanus 508
 Simon mágus 704
 Sisera 119, 748
 Sisiphus 488, 569
 Slik (Slyk) István 364, 402, 785
 Solon 328
 Souches, de 755, 769
 Spáczay Imre 739, 740
 Spilenberg Sámuel 684
 Statilius János (tévesen: György) 313, 331, 783
 Stoll Béla 758
- Strabo 272
 Suada 273, 780
 Sulla, Lucius Cornelius 779
 Sylvanus 508
- Szabó Gyula 772
 – Károly 741
 Szabolcs magyar vezér 456, 791
 Szabolcsi Bence 736
 Szalaházi *lásd* Zalaházi
 Szalkay László 286, 402, 781
 Szapolyai György 313, 317, 323, 328, 368, 402,
 781
 – János 283, 284, 445, 447, 781, 784
 Szarka Balázs 665
 P. Szathmáry Károly 774
 Széchenyi Miklós 754
 Széchy család 772
 – Tamás 362, 402
 Szelepcsényi György 755, 756, 773
 I. Szelim török császár 276, 280, 781
 Szenczi Molnár Albert 800
 Szepsi Csombor Márton 731
 Sziklay László 663, 745
 Szilágyi István 779
 – Mihály 454, 791
 – Sándor 796
 Szily András 740
 Szinnyei-Merse István 742
 Szulimán török szultán 275, 277, 280, 287, 347,
 371, 373, 381, 387, 403, 406–409, 411, 412,
 414, 415, 447, 448, 460, 790
 Szunyogh András 766
 – Gyula 755
 – Ilona 753
 – Katalin 754–756
 Svatopluk morva fejedelem 418, 455, 788,
 791
- Tacitus, Marcus Claudius 507
 Tahi János 353, 361, 785
 Taksony magyar vezér 418, 419, 777, 788
 Támár 701, 809
 Tantalus 274, 488, 633
 Tarcondimotus 730
 Tárczay (Tharczay) Miklós 364, 402, 787
 Tarnóc Márton 773, 778
 Tarnovsky Mihály Szaniszló 718
 – Zsófia 754, 757, 759, 762, 767, 768
 Tarquinius római király 507
 Telamonides 508
 Teleki Mihály 805, 806
 Temesvári János 792
 Temistocles 508
 Tempe 487
 Terentius, Publius T. Afer 698

- Terpsichore 272
 Thalia 272, 780
 Thémis 272, 780
 I. Theodosius (Nagy), római császár 264
 Theseus 508, 580, 581, 583, 584
 Thomas de Aquino 688
 Thököly család 805
 – Éva 795
 – Imre 761, 805, 810
 – István 754
 Thurzó család 772
 – Borbála 738, 739
 – Elek 285, 352, 408
 – Ferenc 740
 – György 738, 739
 – Imre 742, 795
 – Mária 738–740
 – Szaniszló 718
 Tibullus, Albius 304
 Tisiphone 289, 782
 Titius 239, 767
 Titon 283, 781
 Titus Flavius *lásd* Vespasianus
 Tóbiás 111, 112, 475, 688, 748, 793
 Tofeus Mihály 807
 Toldy Ferenc 746, 753, 756, 757, 759, 761, 762,
 767, 771, 792
 Tollacher 381, 786
 Tolnai István 732
 Tomory Pál 284, 288, 293, 314–316, 319, 320,
 323, 325, 328, 339–341, 345, 349–351, 368,
 376–379, 400, 402, 781, 784
 Tornallyai (Tornali) János 403, 787
 Torquatus, Novellus Mediolanensis 505
 Toxys *lásd* Taksony
 Török Bálint 358, 785
 Traianus, Marcus Ulpius, római császár 297
 Tranowski, Girjik 719
 Trenchéni (Csák) Máté 437, 789
 Trepka András 364, 400, 402, 785, 787
 Triptolomus 463, 466, 793
 Trismegistus *lásd* Hermes
 Trócsányi Zsolt 805, 806
 Trombitás János 674
 Trósz 781
 Tullius *lásd* Cicero
 Tullus Hostilius 507
 Turóczy János 792
 Turóczy-Trostler József 746, 750, 752
 Tyranes örmény király 508

 Újfalussy András 740
 Újhelyi István 806, 807
 – Pál 807
 I. Ulászló magyar király 442, 790

 II. Ulászló magyar és lengyel király 276, 281,
 359, 455, 781
 Ulysses 291, 504, 511, 639
 Urania 273
 Uriel angyal 396, 787
 Uriás 510
 Urs magyar vezér 459, 792

 Ürményi József 778

 Valens, Flavius, római császár 507
 Valentia 699
 I. Valentinianus, Flavius, római császár 507
 Valerius Maximus 508, 698
 Várdai Imre 403
 Varga Imre 662, 671, 727, 731, 757, 758, 760,
 766, 767, 778
 – Pál 317
 Vellerius (= Velleius Paterculus?) 263
 II. Vencel cseh király 789
 Vencel magyar király 436, 777, 789
 Venus 44, 80, 224–226, 229, 239, 259, 272, 273,
 395, 462, 465, 505, 513, 550, 687, 692, 758,
 759, 761, 780
 Vérbulcs magyar vezér 459, 777, 791, 792
 Vergilius, Publius Maro 268, 271–274, 297, 306,
 325, 326, 345, 354, 392, 393, 505, 655, 692,
 712, 776, 779, 786, 809
 Vespasianus, Titus Flavius, római császár 392,
 405, 438, 507, 786, 790
 Vincentius, Szent 699, 700
 Vingrádi Horvát Gaspár 311, 783
 Vitellius, Aulus, római császár 507
 Vizkelethy Mihály 738, 739
 Vladislaus *lásd* Ulászló
 Voxith Horváth György 662
 Vulcanus 274, 409, 506, 535, 780

 Walther, Hans 711–713, 807
 Weber János 684
 Wesselényi Ferenc 81, 663, 665, 667, 668, 672,
 733, 737, 771, 772, 774
 – Pál 772
 Weszprémi István 661
 Widemann, Elias 788
 Windisch Éva 772

 Xerxes 232, 270, 507, 787

 Zalaházi Tamás 344, 785, 787
 Zapolyai *lásd* Szapolyai
 Zborowski Erzsébet 731
 Zemon 508
 Zeusz 781
 Zeuxis 509

Zoilus 655, 809
Zrínyi Miklós 746, 749, 775–778, 795, 801–804
Zwatołopolug *lásd* Szvatopluk
Zsámboki János 776, 777, 791

Zsigmond magyar király, német-római császár
297, 439–441, 782
I. Zsigmond lengyel király 290, 782
Zsolt magyar fejedelem 772
Zsuzsanna 701

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	5
--------	---

MADÁCH GÁSPÁR

1. <i>Dicziret</i> O Jehowá Szént Jstenem	9
2. <i>Jghen szép enekék ché nielwbol magiarra fordítot. Első ének</i> Az isten magosaghbool	10
3. <i>Maas eenek</i> Czendes Lelekkel dichiriuk	12
4. <i>Harmadik eenek</i> Az Vtnak ha ereddünk	14
5. <i>Negiedik eenek</i> Az èn vram es Christusom	16
6. <i>Az 1638 estendõben</i> Halgazd keresztien ember	17
7. <i>Sòliloquium: Johannis Riminali</i> Miert törõddõl een lelkem	22
8. <i>Enek</i> Az hit remelendõ dolgoknak allattia	26
9. <i>Patientia</i> Nagy ioszág emberben az Patientia	28
10. <i>Prudentia</i> Okosagis vette kezeben twkeorit	29
11. <i>Charitas</i> Szeretet egiarant tartia eõ giermeket	29
12. <i>Justitia</i> Merõ szerpeniõiet igasagis tartia	29
13. <i>Fides</i> Az hitnek olaya égdeggel vilaggal	30
14. <i>Spes</i> Keet felé teriti kezeit Remeniszég	30
15. <i>Fortitudo</i> Alt fogta Eroszeg vasztagon oszlopiát	31
16. <i>Superbia</i> Az keueliszegis már haszomlo Pauahoz	31

17. <i>Auaritia</i> Fösueniszegis iarul az maszodik rendben	32
18. <i>Inuidia</i> Irigiseghis fogta kezében lanciaiat	32
19. [<i>Henyélés</i>] Henieles az embert olira östököli	33
20. [<i>Harag</i>] Negyedik rendben latot az oroszlant	33
21. [<i>Mértéktelenség</i>] Rezeges embernek chegere az pohar	33
22. I. [<i>Az gonoz aszoni alatrol</i>] Ne hid minden kor az Aszonalatnak	34
II. <i>Az gonoz aszoni alatrol</i> Aszonj alat ha haragsik vgian resket	35
23. I. Feleseget ne Végi magadnak ioszageért	37
II. Felesziget ne Végi magadnak ioszaghért	39
24. Jo Szerencheben magadat el ne higý	40
25. Sokaigh walo éltedet ne kýwani	42
26. Az Laszu Viz tudhad hogi partot moss	43
27. Borral szerelemmel ha lehet iól éél	44
28. Az mi leheteleges oliban teórd magadat	45
29. Weszet Marha Vtan te ne Sirankozál	46
30. Reghi Baratodat meg ne ragalmazad	47
31. Elý marhadbul szepen masznak hasznara	47
32. Jgaz emberek ne kezd teorwénikedni	48
33. Ha te iol éls masznak gonoz eletiwel ne gondoli	49
34. [<i>Cato bölcs mondásainak magyarázatai</i>] Többet wigáz S-tanuly teis mindenkoron	51
35. [<i>Az io aszoni alatrol</i>] Nagi Jsten aiandeká	57
36. <i>Az io aszoni alatrol</i> Aszoni embernek Semermeteseghe	58
37. O tsalard wilagh mit tselekessel	59
38. I. <i>Kronýka etc.</i> Szok seep dolgokot immar hallotunk	60
II. Hidég orsagnak mondgiak Sueciat	63
39. Sodamahöz haszonlo parasnak haileka	63
40. <i>Bendeó Panná komaromi aszoni eneke</i> Komaromban lako te Bendó Panna	65
41. <i>Balasa Janos eneke szolýmoczkaiarull</i> Az én Solimoczkam Paloitan Vagion	66
42. Az vr Istenben bizál erős vasztag hittel	67

A RIMAY–MADÁCH-KÓDEXEK ISMERETLEN SZERZŐTŐL SZÁRMAZÓ VERSEI

43. Ne gondold Szerelmem keniü Jndulatnak	71
44. Nagi peldaát adhatok en rolam mindennek	72
45. Ki ki Terhet Váálán közwlünk visseli	73
46. Birja bár akárki nagy jószágú Lévát	73
47. Szerelemtwl chiak kaár, hogi tiltunk szép szemelt	74
48. Semmi alat ninchien földön niomorultab	74
49. Egi Szep roza szalat kwltem aiandekon	75
50. Látod ez gyöngy szemet	75
51. Olý nehez, nem latom elótem Jarnia	76

52. Hárfá ... at walahoua Juthat, min ... chiendessit	77
53. <i>Az en szuven gioniorkodtető szerelmesse ekes szemeliének kedues jrassara valo valas tetele</i> Ercznel, kö sziklanál	77
54. Szerelmessitől valt Valoban nagi kint láát	78
55. <i>Szerelmese iob kezének jrassat köszönthj</i> En edes iob kezem, Toled keduen vessem	78
56. <i>Maga lelke vigasztalassanak 4 enekeczke</i> Eörül Immar lelkem, Szep kinchet talaltal	79
57. Be borult folhozót banat hozó egem	80
58. Peöngeszeét koboznak giakran ha te hallod	81
59. <i>Az tekintetes es nagyságos hadadý Weselený Ferencz vram eő nagysággha newére sereztetet</i> <i>versek</i> Hadakat wiszeleő	81

BENICZKY PÉTER

60. Az En Banatimban vygastaly megh Jstenem	87
61. Jay Niaualias Fejem menj szok beöntt Tetem	87

Magyar rithmusok avagy versek. Első része

62. <i>Reggeli ének</i> Minden nap vig kedvel	88
63. <i>Magával való lelki számvetés</i> Kösziklátul fajzott	91
64. <i>Poenitentiára indult szívnek könyörgése</i> Hatalmas Istenség	93
65. <i>Más azon töredelemmel való könyörgés</i> Vedd eszedben szívem	96
66. <i>Még-is más azon töredelemmel könyörög</i> Jaj fülem csendülő	98
67. <i>Az el-hagyott állapotban maga vigasztalása</i> Mit háborgatz lelkem	101
68. <i>Bűneit ismervén Istennek kegyelméért könyörög</i> Rettetget sok vétkem'	103
69. <i>Itt az teremtésért Istennek hálát ad</i> Császárok Császára	105
70. <i>Az mennyei örök boldogságnak kívánása</i> Örüly s' vigadgy lelkem	108
71. <i>Uton jároknak oltalom kérése Istentől</i> Szarándokságimot	110
72. <i>Hogy ez világ javáiban semmi nincs állandó</i> Szin festékkal mázolt	112
73. <i>Bu és bánat henyelő szívben vér fészket</i> Valahol el-megyek	115
74. <i>Hogy az Isten egyedül maga veri az hadakat</i> Seregek hadnagya	118
75. <i>Hogy az szabadságnak méltosága mindeneknél kívánatos</i> Mi lehet kedvesebb	120
76. <i>A' szerencsének tündéres mi vóltárul</i> Kis jók után keserves napim	123
77. <i>Más ugyan azon szerencsének álhatatlanságárul</i> Mikor a' Szerencse fel-emel valakit	125

78. <i>A' kivanatos kikeletnek gyönyörűségérül</i>	
A Hera barlangját	126
79. <i>Vélekedés az ékességről, az melly tulajdonittatik az rosanak</i>	
Világ ékessége	128
80. <i>Az embernek maga ajánlásáru és biztatásáru</i>	
Pallyán vár ajándék	131
81. <i>Ember fogad fogadást, ag-eb ki meg-állya</i>	
Az Ló mind addig fút	132
82. <i>Hogy az szabad zabola nélkül valo nyelv mindeneket vissza magyaráz</i>	
Crokodilus mint kis gyermek	135

Masodik resze. A' közönséges magyar példa beszédekrül

83. Mas dolgom nem lévén	139
84. <i>Az esztendőnek négy részeinek mivoltáru</i>	
Most már minden ujjul	213
85. <i>Az különböző szín festékeknek értelme és magyarázattya</i>	
Király szín méltóság	215
86. <i>Bé-fejezése ez verseknek</i>	
Veget vetek immár csekély rithmusimban	216

BALASSA BÁLINT

87. <i>Versus praefativi</i>	
Bujaságnak senki versemet ne vélje	221
88. <i>[Genius cantat]</i>	
Bátorságot veszek szívemre ez nyáron	222
89. <i>Bátorságom indítója</i>	224
90. <i>Békoban már</i>	227
91. <i>Botlik az szeréncse, s megh sem áll forgása</i>	231
92. <i>Bujkálz, s njuán uan szépséged</i>	233
93. <i>Bujdosuán tétoua rebdek</i>	234
94. <i>Botlaze, uagy már régen elis estél?</i>	235
95. <i>[Átok]</i>	
Eles elméd légyén, feleicsd el neuedet	237
96. <i>Be jaro vers</i>	
Etczer nem njughatuán	241
97. <i>Banom, hogy ugy buszulok</i>	241
98. <i>Gyöngynél kegyesb sepet</i>	244
99. <i>Bumra vonta latom vak világh harangját</i>	246
100. <i>Cantio</i>	
Batoricsad benned bizo, bus szívemet	248
101. <i>Egy teoredelmes szünek büne boczianattyaertt s boldogh kj mulasaertt valo harom imatsaga</i>	
Eseö	
Egekett alkato, mindentt altal hato	250
102. <i>Masodik</i>	
Büneös lelkegett megh valtto, üdveössegett ohajtto	251
103. <i>Harmadik</i>	
Tudom, nem eörülleöd, seött oyod .s. kerülleöd	253
104. <i>Mas rendbeli istenes enek</i>	
Az ki az szelekre .s. habos tengerekre	254
105. <i>Mas enek</i>	
Az el mult esztendeök, megh nem tereö üdeök	256
106. <i>Mit tréfalsz Cupido, mint saját matkadal</i>	257

107. Paranczolatodra küldöm hat követemet	259
108. Most elojaroul harom par kovemet	259
109. <i>Aliud</i>	
Kegies Kupidonak bizonyos tegzeim	259
110. Busulva czudalliuik	260

LISTIUS LÁSZLÓ

111. <i>Magyar Márs avagy Mohách mezején történt veszedelemnek emlékezete</i> <i>Cladis Mohachiana</i>	263
Szép dologh à virtus, drága Amethystus	267
112. <i>Reges Hungariae ab anno Christi CDI. ad annum MDCLII. ungaricis rhythmis descripti</i> Attila Fejdelem Bendeguczna fia	417
113. <i>Magyar országk kétt nevezetes gubernátori</i> Serény Márstul nemzet Magyarságh Chillagha	453
114. <i>Schytiabul ki-jöt magyarok hétt kapitanni</i> Almus Nemzetébül Arpád születeték	454
115. <i>A' szerenchének álhatatlanságáruil</i> Fegyvert s hadi-ezkozt mind-addigh forgattam	460
116. <i>A' boldogságos Szüz Máriához Magyar ország patronájához</i> O Te düchösségben s Jeriko kertében Tündöklő Arany-alma	470
117. <i>A' nemes Magyar országk chimeréhez</i> Néppel bővelkedő s Mársal dühösöködő O' te düchösséges Jel	476
118. <i>[A hunok vezérei]</i> Tiz .s. kilencz száz ezer hunnus nemzet között	477

ESTERHÁZY PÁL

Az könyvnek első része

119. <i>Az Istenről való versek</i> Én pennám mit irion az nagy Istenségről	485
120. <i>Az isteni bölcseségről</i> Vallyon, s-nem kiálté az Bölcséség menyből	491
121. <i>Az boldogságos szürről</i> Ki ád nékem innom Musák Kut Feiéből	495
122. <i>Boldog Aszszony eneke</i> Diczöiczd én lelke az Vrat, és álgvad	499
123. <i>Az vilagnak mvlando voltarol</i> Ó mely Boldogtalan ez Világ hiúsága	502
124. <i>Az égi madarakrol való versek</i> Tékenczed az nagy Sast Madarak királyát	512
125. <i>Az földi állatokrol való versek</i> Vadaknak királya mit gondolz ki légyen	517
126. <i>Az halakrol való versek</i> Halak királyáua Nagy Ceth halat tészem	521
127. <i>Kerti viragokrol való versek</i> Egykor mulattomban, igen alattomban	526
128. <i>Az szerencze forgandoságának nem köl hinni</i> Ó mely Boldogh az ki mások kárán tanul	529
129. <i>Az had verés egyedül Istenöl van</i> Körösztjény lelkeknek rendelt seregeknek	533
130. <i>Az vadaszat madaraszat mvlatsagirol</i> Az szép Vadaszatban sokan gyönörködnek	536
131. <i>Az boldogsagos szürről való enek</i> Minden napunk, azon legyünk	540

Az könyvnek második része

132. <i>Az esztendőnek négy részéről való ének</i> Vesd föl szemeidet és tekéncz az égre	547
133. <i>Az fülemile énekének magyarázattya</i> Vlők uala egykor harmatos hainalban	557
134. <i>Barátjának betegségéről való ének</i> Óh! edes Istenem	564
135. <i>Egy ártatlan ifivnak panasza Cypidora</i> Nisd megh én torkomat keserues sírásra	567
136. <i>Egy ifu iúhasz panasza az szerencze ellen</i> Iai én szerenczétlen! iai miként aggodom	570
137. <i>Egy solyom madárol való ének</i> Ály megh edes Solymom bátor ne sokáigh	577
138. <i>Ariana sírása és keserves halála</i> Isten az embernek uezerli ő dolgát	580
139. <i>Palas s-Ester kedves táncza</i> Fényes Palotákban ékes köfalokban	584
140. <i>Egy ifv vadasztnak panasza Cypidora</i> Rémitő Cupido, iai mint rontál engem	587
141. <i>Egy kis karvolj madarrol való táncz ének</i> Isten hozzád karuolykám	588
142. <i>Az Cupido ellen egy hattyu madár miatt való ének</i> Ó mely Boldogtalan Cupido te sorsod	591
143. <i>Az draga kövekről való táncz ének</i> El táuozuán immár Télnek fergetege	594

A gyűjteményből kihagyott darabok

144. <i>Egy czudálatos ének</i> Ez uilágnak gyümölcziről	598
145. <i>Egy pusztában buidoso lélek eneke szerelemről</i> Az Szerelem egy kis szörös uerem	617
146. <i>Egy gondolom táncz ének egy szép rosa virágrul</i> Buidosásban lévén elmékedésemben	620
147. Ugy vagy az hire	622

FRÁTER ISTVÁN

148. <i>Paraphrasis rhithmica az az verses magyarázat</i> Földi eletednek -s- tantorgó hitednek	625
149. <i>Következnek nemelly joságos tselekedetekről -s- vetkekrül is-irt szent írásbéli példás versek</i> Engedetlenségnek szomorú példája	644
150. <i>In locum 2. Corinth. 12. v. 7. 8.</i> Szent Pál óidalában hegyes ösztön sátán	652
151. Felseges Úr Isten, hozzád kiált lelkem	653
152. <i>Az olvasohoz</i> Mint setét bányából aranyat széd bányász	655
153. Hogy sugár szarnyával sass repülne délre	655

JEGYZETEK

Bevezetés	659
Madách Gáspár	661
A Rimay–Madách-kódexek ismeretlen szerzőtől származó versei	733
Beniczky Péter	738
Balassa Bálint	753
Listius László	771
Esterházy Pál	795
Fráter István	805

JEGYZÉKEK, MUTATÓK

A források jegyzéke	813
A képek jegyzéke	814
A rövidítések jegyzéke	815
Az énekek kezdősorainak mutatója	816
Névmutató	820

ΚΕΡΕΚ

Orvosság

Augu Praeservativum ad Di
gros Pests halálban

Contra vim maris, non crescit herba in hortis
Sed in nativum, et similitudo in loco quodlibet, in
non ornamentalia, in quibus haec, ad hunc
hanc ad hunc, hunc hunc.

Viam, arte hunc, et, et non videtur
idem et non hunc hunc
Eccle. Cap. 12.

B. Augus: in Tract: supra: Joban: ag. c. 11.

Mortem carnis omnis homo timet, mortem animi
panis

Unde timet halálul fuit
In hoc hunc, nagi hunc hunc.
Hoc, hunc hunc, hunc hunc.
Sed hunc hunc, hunc hunc.
Tota hunc hunc, hunc hunc.
In hunc hunc, nagi hunc hunc.

Unde halálul non timet hunc
Hunc hunc, hunc hunc.

4. Madách Gáspárnak az Orvosság avagy praeservativum az dögös pestis halálban c. értekezésének eleje a Rimay–Madách-kódex II, 89. lapjáról

MAGYAR
RITHMUSOK

AVAGY
VERSEK,

Melleyeket irt Nemzetes
BENYECZKI PETER

Szentelt Vitéz.

Első Részbe szép Isteni dicséreteket, és penitencia tárgyaira indító énekeket foglal magában.

Második közönséges Magyar példa beszédeket szép oktatással.

COLOSVARAT,

Nyomatatta Veresegyházi Szentyei
Mibály. 1670.

MASODIK R E S Z E

a'

Közönséges Ma-
gyar példa be-
szédekrül.

1.

MAs dolgom nem lévén,
Henyélést kerülvén,
Fogtam ez Rithmusimhoz.
Nem-istanulásból,
S' Elme mutatásbul,
Kezdettem e' muokámhoz,
Hanem a' természet,
Meonyire segített.
Ugy nyultam irásimhoz.

F 7.

2. V 1.

Csak sorongat insep
 mint állatok itilatoje
 Mert én tévedtömöt
 bantuan Istenemet
 mitto vagók ar túrve
 Chak er reménységem
 meg esköktől nikem
 hogy nem erüls vestemen
 Csak hogy srevessetek
 és fogad fillyetek
 vesses lesek véredben
 Ha te nem bistatnál
 s illy sroktal nem fölmal
 bizony eszmékétségben
 Ne vessék bönyemben
 in Uvam elődében
 teriestem utkeimmet
 Itt lustold és égesd
 s alnokragom üldösd
 s oseroskad testemed
 Csak hogy holtom utaga-
 nestessetek mittona
 s Fogadd hozra üzenetéd

7. Beniczky Péter verse a Szinnyey-Merse-kódexből (65. sz. ének vége)

NEMÉTES BENI

Orkay Piter Rithmusinak
 második részre a leörönségy
 Magyar példán beszédekü

I
 Mas dolgom nem lévén
 hengelest kerülvén
 fogtam er Rethmus im her
 Nemés tanulasbul
 s elme mutatasbul
 szerdettem e munkamböz
 Hanem ar terméret
 mennire lépéket
 ugy nyiltam érasimhos
 Vilaobn allando
 Onénisen maradando
 Lemmis Jovaihan
 Gyongy obad ecsettul
 s gyémant károl vörtrü
 tenyer nap ut homaltul

8. A Magyar Rithmusok második részének kezdősorai a Szinnyi-Merse-kódexből (83. sz.)

lyélle elöngy jövönre
~~szél~~ azei nullhat hys fgyardre,
Dacén pöte erüben
En olvtt om kerybde
hys töhd elöngy hysbde
Töhd azei övöle ezei
Nijel: hamis kerybde hysbde,
En bar töhd elöngy hysbde,
Hymen kerybde övöle hysbde,
L-lyéllye jölyhade hysbde
Limes.

~~##~~
Gyöngyöl Kerybde Jeger
Dacén Jeger Kerybde
Öhappott. merke ezei
Jöngyöl: övöle vör vörjöl.

13. Listius László Magyar Mársának címlapja az OSzK példányából

M A G Y A R
M Á R S
A V A G Y

Mohách mezején
történt veszedelemnek
emlékezete.

.....
Nyomtattatott Bécbén Cozmerovius Máthe, Cháfiát Urunk
cő Főlsége Udvari könyv-nyomtatoja által, 1 6 5 3.
cztendőben.

14. Listius László Magyar Mársának címlapja

R E G E S
H U N G A R I Æ
A b A n n o C h r i s t i C D I .

A d A n n u m M D C L I I .

U n g a r i c i s R h y t m i s d e s c r i p t i .

A T T I L L A .

A t t i l l a F e j e d e l e m B e n d e g u c z n a k f i a ,
A m a n a g y N e m r o k n a k k e d v e s O n o k á j a ,
K i n e k E n g a d i b a n f i d l e t e t D a i k á j a ,
T i f t i b e n p e d i g h n a g y S c h y t i á k K i r a l l y a .

G o t t h u s - s - D a n u f o k a t k i m e g h - z a b o l á z á ,
N a g y m é r e z s é g e k e t n é k i e k a l á z á ,
V i l á g n a k n é g y r é z f é t m e f z i r ő l v i g y á z á ,
S - k a r d g i á b a n h a r a g j á t v i l á g o n h o r d o z á .

M e g h ő l é a z Ő c z é t h u l B u d á t m é r g é b e n ,
M i v e l S i c á m b r i á t a ' m a g a n e v é b e n ,
N e v e z é ; s f e r t ő z é k a z Ő c z e v é r é b e n ,
S - e m l e k e z e t i l ő n t e l l y e s é l e t é b e n .

A

Az

AZ: ÉGI: MA: DARAKRÓL: VALÓ: VERSEK:

CXLIII:

Töprengd az napj Sár Morszáli királyját,
 ki az rébbi költő el nyert az pályát,
 Az leudgor hársza mine helyett az Pállyát,
 Lebet Párisiát társia folyóká aly et.

CXLIV.

Csúsan mit monyate megat Sruus Madaral
 ki csak földön fut hat nemis el az fűvel,
 kemény hárszótan jónakkor tártul,
 Jól tövendör néjén kéneketos nyárul.

CXLV.

Kövek éne Verug megas ropaléni,
 ik nem pükhel kövek nádistan e jüstöl,
 Fejertollat adnak fa dai kenivel,
 Éz hamar megf halnak foromba uressel.

CXLVI.

Néred feier Hattyuk úrblen mint uskálnak
 Látomfele lárták régen mine emekálnak
~~Megf~~ ^{koru} megf nyakku Gollyak Bekukat náikálnak
 Kóp ruku Tolények ha bot hárszatnak.

16. Esterházy Pál Az égi madarokról való verseinek kezdő versszakai az 1656-ban összeírt füzetből (124. sz.)

131

Égi Madarokról való Verseik.

Tekintend az nagy Szele, Madarok királyát,
 ki az többi közt elnyerte az Pallást,
 Az levedő kárpát mint a név az Pallást,
 Sebbséggel gyáboran is a földhöz állt.

2.

Ez után mit magyok magas Páris Madarod,
 ki se benn fehéres nemisék az Farsod,
 kemény Hauerokban forrásokhoz járul,
 Hol imendör néven kévánatos Nyárral.

132

3.

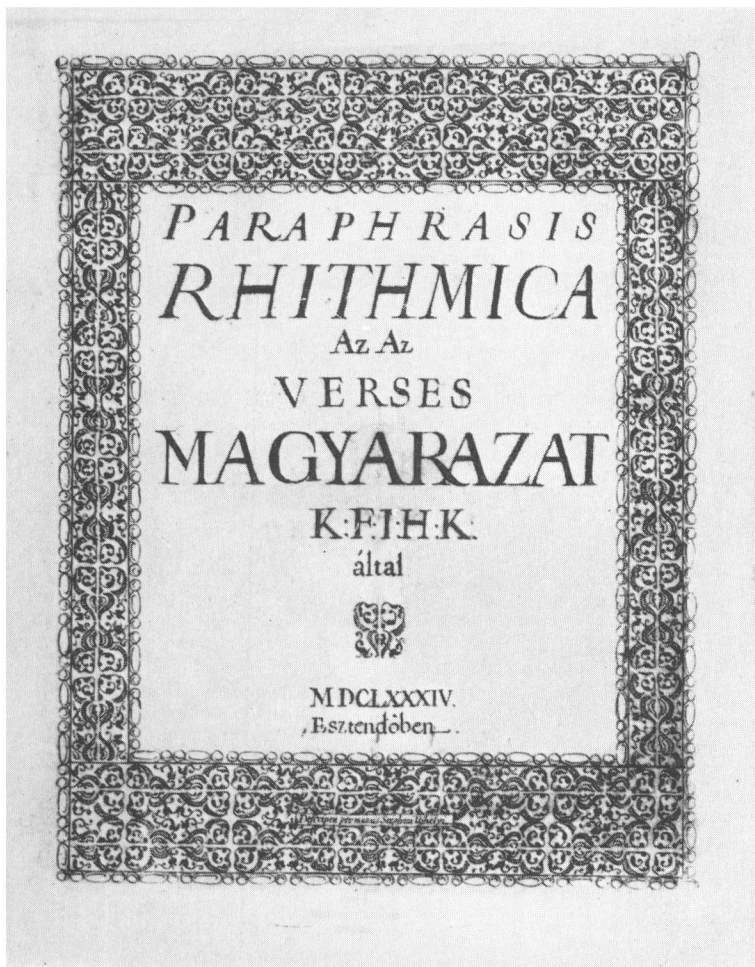
Követik ezt Jazsak magas népüléssel,
 Lök nék vükölködnék Párisban éléssel,
 Fejér tollat adnak fe olaj kesével,
 De hamar megf. halnak józomba veressel.

4.

Mely kevélyen sétál Páris az kerékben,
 Veli Diánánél hogy jár sokkal nebben,
 ki vesztéi tollat onaról ékesítben,
 Minden kharoknál járhal kevélyebben.

Készít

17. Az égi madarokról való versek kezdő versszakai Esterházy Pál 1670-ben összeírt füzetéből (124. sz.)

18. Fráter István Verses Magyarizatának a címlapja

19. Fráter István Verses Magyarázata címlapjának a verzója

AZ OLVA S OHOZ

Mint secret Banyabul aranyat szed Bányasz
Zavaros vízben is friss halat fog Halasz
Berkes rüt erdőben szép vadat öl Vadász
Madarat ejelis tud fogni Madarasz.

Ugy Ennius gazzan Maro gyöngyöt szeden
Illatlan viragjan mint meh gyöngyöt lépet
Kiben illy Posványrúl herdott edes mezet
s Mint drága festekkel verset vele színlet.

Borzas Rithmusimnak így salakja közön
(Kit tudatlanságom til tul edgyben tüdözöt
Élmem penyeszt, rosdát rüllok le sem-üzöt.)
Ha mi olyat talalsz kit jó végre füzöt.

Vedd mint illik tülem s élyhasznodra vele.
Ne fujjon ram erre merges nyelvéd szele.
Zoilulsal se szólly rágalmat felöte.
Fedezze hibait szereted jele.

20. Fráter István Verses Magyarázatának befejező versei (152. és 153. sz.)

A sorozat előző kötele

AZ ELSŐ
KURUC MOZGALMAK
KORÁNAK KÖLTÉSZETE
(1672 – 1686)

Sajtó alá rendezte

Varga Imre

E gyűjtemény az 1672 és 1686 közötti időszak közköltészetét tartalmazza. Ez a másfél évtized az első kuruc mozgalmak korszaka. Folyik az erőszakos katolizálás, a protestánsok templomainak elvétele, iskoláik bezárása, papjaik elfűzése. Következményeként kiterjedélyesedik a panaszköltészet, megsokasodnak a prédikátorok jeremiádjai.

A kuruc bujdosók sorsát, megmegismétlődő támadásaikat, Thököly Imre változó szerenésével folyó küzdelmét tükrözik a történeti és propagandaénekek. Nem hallgat azonban az ellentábor sem, ugyanakkor az egész korszakon át hallatszik a törökellenes hang. Az alkalmi költészet — halotti búcsúztatók, ajánlások, paszkvillusok, rabénekek — is megélenkül, számbelileg is felülmúlja az előző évtizedek termését.

A kötetben közölt versek jó része mind ez ideig ismeretlen volt, nyomtatásban itt jelenik meg először.

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

Ára: 210, – Ft

ISBN 963 05 3959 4